This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

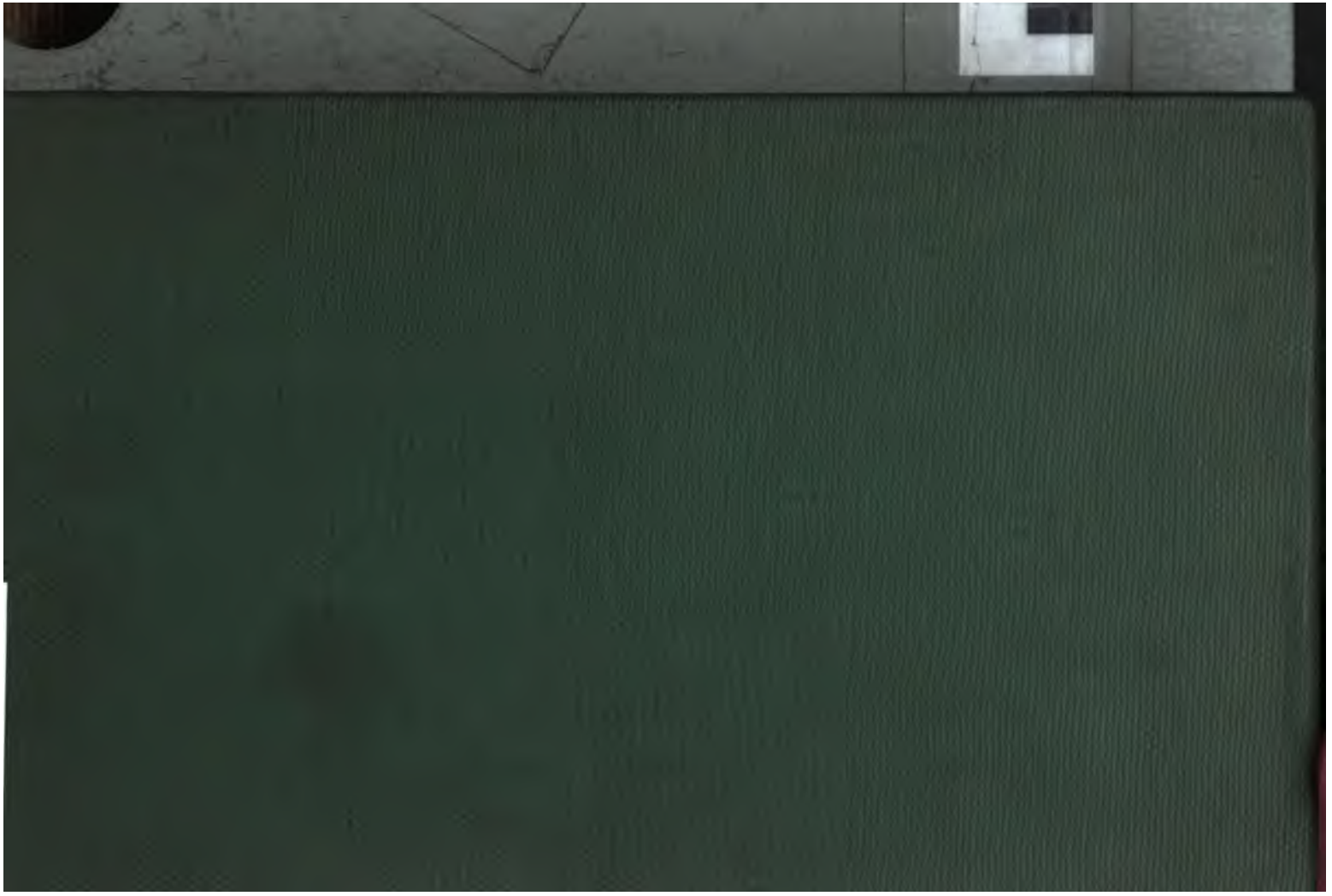

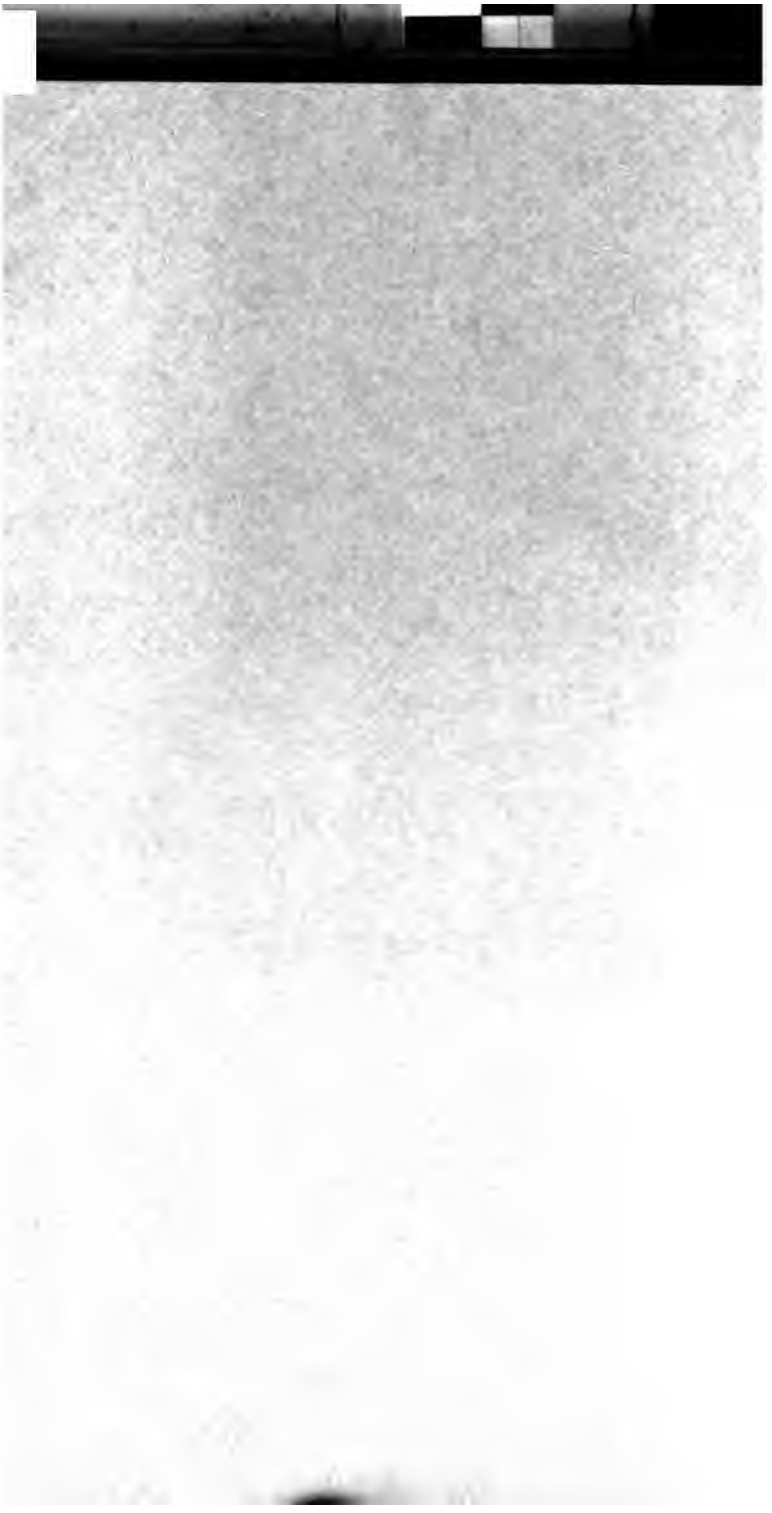

1-6.

EERSTE VERSLAG

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIGING

TEGEN HET

PAUPERISME

BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN

MINDER GEGOEDEN STAND.

TE GRONINGEN, BIJ

F. S. BARGHOORN.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
181107
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1901

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

De zoogenaamde philanthropie, of de zucht, om d bepaalde bemoeijingen en inrigtingen het maatschappe welzijn en vooral het stoffelijk en geestelijk belang van minder gegoede volksklasse te bevorderen, behoort tot opmerkelijke teekenen, waardoor zich onze leeftijd ond scheidt. De oorzaken van die zucht zijn welligt niet ve te zoeken.

Zij liggen vooreerst in de behoeften van die volksklа zelve. Die behoeften zijn groot en zij zijn velerwege den laatsten tijd steeds dringender geworden. Maar bestaan voor den wijsgeerigen opmerker van den loop wereldgeschiedenis, nog andere oorzaken, naauw vereeni met den gang der ontwikkeling van ons menschelijk slacht; want alleen de behoefte bij den geringeren sta is juist thans zoo veel grooter niet, dan ze in sommi der vorige dagen is geweest. Die behoefte wordt echt sterker gevoeld. De lagere klassen zijn ook zedelijk staatkundig verheven en worden niet meer als dieren, op zijn best, als zaken beschouwd en behandeld. 't Moe er een gevolg van worden, toen de kluisters van Hiera chie, van Leenstelsel en Lijfeigenschap werden afgeschu

Daarenboven werden ook de Kerkelijke begrippen daardoor de betrekkingen tusschen verschillende Gezindte aanmerkelijk verzacht, en het kenmerk des geloofs vele zijds ijveriger in zijne schoonste vrucht, de menschenliefd gezocht.

Eindelijk, men ziet niet alleen de wonden, die a eene talrijke menschenklasse geslagen zijn, maar men tevens van oordeel, dat men door de vorderingen in Staathuishoudkunde, thans populair behandeld en in ha beginselen algemeener bekend gemaakt, vele van die wo den zal kunnen genezen; inzonderheid, dewijl Staathui houdkunde en Godsdienst elkander niet langer vreemd zi gebleven.

De tijdsomstandigheden hebben die philanthropie in de laatste jaren nog sterker bevorderd. Wat de een uit warme liefde en waarachtige belangstelling in het maatschappelijk welzijn begon, dat deed een ander mede uit vrees; uit vrees voor socialisten en communisten.

Een en ander heeft veroorzaakt, dat er zich in onderscheidene oorden van ons Vaderland, vroeger en later, *Vereenigingen* vormden van meer gegoede ingezetenen, die geheel vrijwillig de minder vermogende volksklasse te hulp kwamen. Men oordeelde te regt dat men vereenigd krachtiger zou kunnen werken en dat men daarenboven de algemeene belangstelling dan nog meer zou opwekken, daar men toch doorgaans niet onverschillig blijft voor datgene, waaraan men opoffering van geld en moeite besteed. Zoo werden er ook in de Provincie Groningen onderscheidene plaatselijke Vereenigingen opgerigt.

Aan de grenzen tusschen de Provincien Groningen en Friesland bestaan zoodanige inrigtingen, n.l. die van *Marum*, verdeeld in drie Afdeelingen, *Marum*, *Nuis* en *Niebert*, die van *Opende* en eene dergelijke te *Surhuisterveen* (in Friesland), welke het eerst de behoefte gevoelden en uitspraken aan meer verband tusschen de onderscheidene Vereenigingen. Zij hielden dus in den zomer van 1850 eene zamenkomst van besturende leden uit de inrigtingen, te *Marum* en in deszelfs omstreken gevestigd, en dezen voegden zich naauwer te zamen, behoudens de onafhankelijkheid en zelfstandige werking van elke afzonderlijke Vereeniging. Wat in haar kleineren omvang zoo goed gelukt was, wilden zij thans meer algemeen beproeven en daarom deden zij door de Heeren J. F. OBBES, K. HOFKAMP en D. TERPSTRA de onderscheidene Vereenigingen in de Provincie Groningen, alsmede de bijzondere personen, die belang in de zedelijke en stoffelijke verheffing van de minder gegoede standen stellen, uitnoodigen tot het bijwonen van eene vergadering in de Stad Groningen op den 26 November 1850. Men wenschte van verschillende zijden te worden ingelicht, omtrent de pogingen, die er tegen het Pauperisme in 't werk werden gesteld, en omtrent de uitkomsten, tot welke die pogingen aanvankelijk hadden geleid; en men verwachtte, dat reeds zulk eene vergadering, van mannen, uit onderscheidene plaatsen met het zelfde doel zamen gekomen, voeren zou tot eenig meerder verband tusschen de hier en daar bestaande Veree-

nigingen. Met dezen wensch en in deze verwachting werd de

Vergadering van den 26 *November* 1850

bijgewoond door de Heeren:

J. S. DIJKSTRA, K. A. WESTRA, J. L. WIERSEMA, E. E. WIERSEMA,	van *Burum.*
Mr. H. J. OFFERHAUS, J. J. VAN ROTTINGHUIS,	van *Delfzijl.*
R. M. WIJBELINGH,	van *Engelbert.*
T. HOFKAMP, J. POST, W. J. ROELFSEMA, J. J. SCHEEPERS, Prof. TH. VAN SWINDEREN,	van *Groningen.*
Ds. H. IZ. TEN CATE, T. DIJKSTERHUIS, DJURRE TEENSTRA, Dr. S. K. DE WAARD,	van *Grijpskerk*, *Pieterzijl* en *de Waarden.*
S. BLAUPOT TEN CATE, S. J. VAN DER GOOT, J. GORDON SPANDAW,	van *Hoogezand* en *Sappemeer.*
H. BONSEMA, P. BOUDEWIJN, B. FABER, J. F. OBBES,	van *Marum*, *Niebert* en *Nuis*
Ds. D. TERPSTRA,	van *Opënde.*
T. BORGESIUS, Ds. G. W. SANNES,	van *Oude-Pekela.*
Ds. K. HOFKAMP,	van *Surhuisterveen.*
Jhr. SIXMA VAN HEEMSTRA,	van *Veenklooster.*
S. J. HAGENOUW,	van *Wilp.*
Ds. N. VAN DER TUUK,	van *'t Zand.*

De Heer OBBES, Voorzitter van de Vereenigingen te *Marum* enz., opende de vergadering met eene korte aanspraak en stelde vervolgens voor, om terstond over te gaan tot het benoemen van een Voorzitter en een Secretaris, alleen voor deze zamenkomst, terwijl de Bestuurders der gemelde Vereeniging verzochten, hierbij niet in aanmerking genomen te worden, maar liefst de keuze zouden gevestigd zien *op den Heer* BLAUPOT TEN CATE, die zich

zulks, na vernomen bijval der vergadering, liet welgevallen en den Heer T. HOFKAMP uitnoodigde tot het waarnemen van het secretariaat, welke betrekking daarop door dezen werd aanvaard.

De Heer BLAUPOT TEN CATE hield vervolgens eene toespraak over het hooge belang van zulke vrijwillige en liefdadige Vereenigingen in het algemeen, die niet van eenig gezag in Staat of Kerk uitgaan, maar zeer geschikt zijn, om de bemoeijingen van Staat en Kerk, tegen het Pauperisme, krachtdadig te ondersteunen. Hij betreurde het echter, dat er tot nog toe niet meer aansluiting en verband tusschen die Vereenigingen zelve had bestaan, en wees op het belang van deze zamenkomst, die strekken kon tot meer bekendmaking en mededeeling van het doel, de middelen en de verkregene uitkomsten, bij elke afzonderlijke Vereeniging. Eindelijk verklaarde hij zich bereid, zelf daarmede vóór te willen gaan, door inlichtingen te geven, aangaande eene *Vereeniging tot plaatselijk Nut*, in 1849 opgerigt te *Hoogezand* en *Sappemeer*.

Het doel van deze Vereeniging is, om de minder gegoede standen, buiten bedeeling der Armbesturen maar overigens van alle Godsdienstige gezindten en op beide genoemde plaatsen gedomicilieerd, zedelijk en stoffelijk te hulp te komen en zoo mogelijk te verheffen. De aangewende middelen zijn:

1) Bevordering van het schoolgaan der kinderen;
   a. Door opwekking der ingezetenen, om ieder in zijn omtrek op dat schoolgaan toe te zien en daartoe aan te sporen;
   b. Door uitloving van prijzen voor het getrouw bezoeken der scholen.
2) De oprigting van brei- en naaischolen voor meisjes, onder toezigt van eene Vrouwen-Commissie, die tevens acht geeft op haar zedelijk gedrag en oppassende meisjes goede diensten tracht te bezorgen, door het schenken van kleedingstukken, op die naaischolen zelve vervaardigd, of door te gemoet te komen in de lands-belasting. Deze scholen staan ook open voor kinderen van gealimenteerden.
3) Het verschaffen van meer verdienste aan behoeftige vrouwen, door eene verhooging van het spinloon, dat door de wolkammers gegeven wordt; onder *toezigt* van dezelfde Vrouwen-Commissie, die de

spinsters van tijd tot tijd aan hare huizen zoekt.

4) Het op de dienst brengen van jongens, bij de zeev
5) Het verschaffen van werk aan mannen, in den wi
door het zagen en hakken van brandhout.
6) Bevordering van spaarzaamheid;
a. Door de oprigting van een Hulpfonds tegen zi
en ouderdom;
b. Door de daarstelling van eene Spaarkas tegen
winter, voor hoofden van huisgezinnen, die
winters niets of veel minder dan des zomers
dienen.
7) De aankoop van turf en verkoop daarvan in
winter, tegen een geringen prijs.
8) Het weren van het zoogenaamd nieuw-jaar loop
door eene uitdeeling van levensmiddelen, aangek
uit de opbrengst eener collecte bij de ingezetener
9) Het weren van verdere bedelarij en dronkensch
zoo veel slechts mogelijk is.
10) Het opwekken van kerk- en catechisatie-bezoek, d
het verspreiden van nuttige geschriften enz.

De geldelijke middelen worden gevonden door e
jaarlijksche contributie van *f* 3,65 van de leden en on
paalde bijdragen van donateurs en donatrices der Vere
ging. Het gezamenlijk aantal daarvan bedraagt ruim 2
In het eerste jaar beliep de ontvangst, met de colle
tegen het nieuw-jaar loopen, ruim *f* 1500 en de uitg
ruim *f* 1450.

Daar vele dezer bemoeijingen zoo dadelijk ingrijper
het zedelijk en stoffelijk bestaan der huisgezinnen, b
het bezoeken bij ongeveer 100 spinsters en het schoolg
van een gelijk getal meisjes, die het breiden en naai
leeren, is het geen wonder, dat er vooruitgang en verl
fing bij de geringere standen te bespeuren valt. De be
larij is grootendeels, en van niet gealimenteerde plaats
nooten nagenoeg geheel geweerd. Alle scholen, ook
kerken en catechisatiën, worden door die klasse getrou
bezocht. Eenige personen, vroeger sterk aan den dr
verslaafd, maken er volstrekt geen gebruik meer van.

Eindelijk legde de Voorzitter nog eenige gedru
Grondslagen, Reglementen en Verslagen, van geme
Vereeniging, ten dienste der leden van de vergaderi
ter tafel.

Vervolgens gaf de Heer OBBES verslag van de inrigting te *Marum*, die de dorpen *Marum*, *Nuis*, *Niebert* en *Noordwijk* omvat, onder den naam: *Vereeniging tot hulp voor vlijtige Armoede.* Opgerigt in 1847, toen de nood ook daar zeer hoog geklommen was, stelde deze Vereeniging zich dadelijk ten doel, om de bedelarij uit te roeijen en werkzaamheid aan te moedigen. Zij verzocht, en met een gunstig gevolg, aan de ingezetenen, wekelijks zoo veel aan de kas der Vereeniging af te staan als zij anders gewoon waren, in aalmoezen bij de deur uit te reiken. Voor dit geld pachtte men heidegrond en liet men dezen grond door werk-behoevenden ontginnen en bearbeiden, tot de vlasteelt.

Voorts liet men bezems binden, brandhout zagen, steenen zoeken, ropen draaijen. Het verlies was betrekkelijk zeer gering; want met eene jaarlijksche opoffering van ruim *f* 139 heeft men niet alleen door de armen ruim *f* 2351 aan arbeidsloonen laten verdienen, maar heeft men tevens de bedelarij uitgeroeid, de spaarzaamheid bevorderd, het schoolgaan van arme kinderen verbeterd en de subsidiën der Armbesturen kunnen verminderen.

Ten opzigte van *Grijpskerk* enz. werd een verslag medegedeeld door de Heeren H. TEN CATE en DIJKSTERHUIS. Ongeveer een jaar geleden had men daar een *Genootschap tot verschaffing van werk, door aanbouw van vlas*, opgerigt, waartoe elk deelnemer *f* 5 contribueerde en zich ongeveer 150 deelnemers hadden verbonden. Men had in het voorjaar van 1850, voor eene som van *f* 1727,50 land gehuurd (n.l. 24 grazen of 12 bunders), onder voorwaarde dat de verhuurders al het werk, 't welk door paarden verrigt moet worden, voor hunne rekening nemen. Dit land werd op den gewonen tijd met lijnzaad bezaaid. In den zomer gaf dit bezigheid door wieden, en bij den oogst door teppen of trekken van het vlas, rijpelen, rotten en droogen. Men hoopte, bij eene nadere gelegenheid, de resultaten van deze bemoeijing te kunnen mededeelen.

In 1836 was daar mede een fonds voor zieken en hoogbejaarde weduwen opgerigt; maar van tijd tot tijd waren sommigen weer uit dit fonds getreden, terwijl zij als reden voor hun bedanken opgaven: „dat de Diakenen hen toch moesten onderhouden, in geval zij ziek mogten worden."

Ook werd er te *Grijpskerk* kosteloos onderwijs ver-

leend aan armen boven de jaren der schoolpligtigheid; in het laatste jaar aan 61. Het Departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen was werkzaam, om brei- en naaischolen op te rigten te *Grijpskerk*, *Visvliet*, *Niezijl*, *Pieterzijl* en *Kommerzijl*.

Daarop gaf de Heer K. HOFKAMP een verslag van 't geen er te *Surhuisterveen* tegen het Pauperisme was in 't werk gesteld. Reeds in 1846 had men akkers en heidegrond laten omspitten, 't welk men echter in 1847 niet vervolgde, omdat de genomene proeven niet goed waren uitgevallen. Maar sedert 1848 verbonden de landgebruikers zich, om eene zekere uitgestrektheid gronds met vlas te bebouwen, en de meeste burgers, om vlas te koopen. De Armvoogden lieten een geschikt locaal bouwen en kochten de noodige gereedschappen aan. In 1850 had men nog iets anders ondernomen; namelijk het aankoopen van russchen, met het doel, om eene matten-weefschool, voor jeugdige armen, opterigten. Want in die streken werden wel vele russchen gesneden, maar naar Genemuiden enz. verzonden, om later als matten verwerkt, naar Friesland terug gezonden te worden. Daarenboven had men woeste heidegronden aangekocht, om die te ontginnen.

Inzonderheid de vlasteelt heeft hier uitmuntende vruchten gedragen. Vooreerst voor de armen zelve, die thans hun verdiend brood eten en veel minder bedelen. Maar ook voor de meer gegoeden, die nog in 1848 tot den dorps-omslag, hoofdzakelijk ten behoeve der armen, eene som van *f* 4200 bijdroegen, en die omslag in 1849 tot *f* 2800, in 1850 tot *f* 1400 mogten zien dalen!

De Heer TERPSTRA gaf berigt van de werkzaamheden te *Opënde*. Klein is dit dorp, en daarenboven belemmerd door plaatselijke omstandigheden, vooral door burgerlijke combinatie met andere dorpen, tot wier armen-onderhoud men moet bijdragen. Evenwel had men te Opënde in 1847 eene som van *f* 100 bijeen gebragt, waarvoor men spin- en brei-werk gaf en door een' anderen het bijenkorven maken liet leeren. Eene verloting van het gefabriceerde was met een gunstig gevolg bekroond en het geleden verlies was gering te noemen.

Van *Burum* werd berigt, dat men daar eene inschrijving geopend had tot een *Fonds van waarborg tegen verlies*, in de pogingen, *om de minder* gegoeden, vooral door vlas-

teelt aan het werk te helpen. Er was weldra voor *f* 2000 ingeschreven. Men had voorts land gehuurd, laten bewerken en met lijnzaad bezaaijen; terwijl de armen-kas voorschotten verleende. Het eerste jaar had winst opgeleverd; het tweede een gering verlies; de twee volgende jaren eene matige winst. Het fonds van waarborg was dus nog niet aangesproken; de burgerlijke subsidiën voor de armen waren zeer verminderd en Kerkelijke of Diakonie-armen kende men niet!

Te *Veenklooster*, waaromtrent de Voorzitter aan den Heer Grietman SIXMA VAN HEEMSTRA eenig verslag verzocht, bestaat geene Vereeniging, maar het is ons genoeg bekend, hoezeer de gemelde menschenvriend op de verschillende dorpen zijner Grietenij niet alleen de oprigting van vlas-commissiën aanmoedigt, maar hoe hij ook zelf eene spaarkas, brei- en naai-scholen heeft daargesteld en eene nieuwe school te Veenklooster heeft doen bouwen, waarbij hij het inkomen des onderwijzers en de schoolbehoeften der kinderen bekostigt, zoodat de ouders van die kinderen niets te betalen hebben. De bescheidenheid verbiedt ons, in het breede te vermelden, wat 's mans eigene nederigheid verzwegen heeft. Maar men bezoeke Veenklooster, als men natuur en kunst wil bewonderen, en ook, als men aanschouwen wil, wat de liefde sticht!

De Heer VAN HEEMSTRA deelde ons mede, dat hij als resultaat van zijne bemoeijingen meende te mogen noemen: afneming van bedelarij en toeneming van beschaving en Godsdienstzin.

Vervolgens ontving de vergadering verslag van de Vereeniging, onder de benaming: *Hulp voor Armoede*, sedert 1848 te *Delfzijl* bestaande, bij monde van den Heer OFFERHAUS. Deze Vereeniging stelt zich ten doel, de bedelarij geheel te weren, lediggang zooveel mogelijk tegen te gaan, werk te verschaffen en door werkzaamheid tevens zedelijkheid en oppassendheid bij de minvermogende volksklasse aan te kweeken. Zij vraagt de aalmoezen op, die men anders aan bedelaars gaf. Zij geeft werk, 't welk in touwpluizen, spinnen, breiden, doosjes en stoven maken bestaat; en zij geeft bedeeling, omdat zij de bedelarij geheel wil doen ophouden en oude en gebrekkige menschen evenwel niet genoeg kunnen verdienen. Maar ook deze bedeeling wil zij doen ophouden zoo spoedig en zoo veel

als mogelijk is. Zij is tevens het nieuw-jaar loopen met een gunstig gevolg te keer gegaan.

De vrijwillige bijdragen van 128 contribuanten over 1849—1850 bedroegen de som van *f* 1125,94 en den 1 November 1850 had zij een nadeelig slot van slechts *f* 29,60; ofschoon zij voor 't vervolg wel eenige zwarigheid ziet in den gereeden afzet van verwerkte goederen. Gunstig zijn anders de resultaten, ten opzigte van de bedelarij, die werkelijk geheel gekeerd is. De zedelijkheid is bevorderd, en het schoolgaan en catechisatie-bezoek, waarop zij mede toeziet, zeer verbeterd.

De Heeren BORGESIUS en SANNES gaven vervolgens opening van de pogingen, te *Oude-Pekela* in het werk gesteld. Hier bestaat, sedert 1831, eene *Commissie ter bevordering der Nijverheid*, die met zeer goed gevolg aan ledige handen werk verschaft. Zij heeft eene spinschool opgerigt, waarin minder loon gegeven wordt, dan bij de wolkammers wordt verdiend, om alzoo de spinsters te nopen, zoo spoedig mogelijk deze inrigting te verlaten. Zij geeft spinnewielen uit, tegen betaling in termijnen. Het Gemeente-bestuur heeft rentelooze voorschotten aan de Commissie verleend en er wordt ook soms eene collecte ten haren behoeve gehouden. In 1849 was het batig saldo ruim *f* 500, buiten een renteloos voorschot der Gemeente van *f* 500.

Behalve deze Commissie bestaat er nog eene andere, om het nieuw-jaar loopen tegen te gaan, door het houden van eene collecte bij de ingezetenen en het uitdeelen daarvan in levensmiddelen en in geld.

Op *'t Zand* bestond, volgens mededeeling van den Heer VAN DER TUUK, een plan tot het oprigten eener *Commissie ter verbetering der zedelijkheid en ter vermindering van onkunde.* Men hield reeds eene Bijbel-oefening, en daarbij eene collecte, die strekken zou tot aankoop van katoen en betaling van naailoon aan arme vrouwen. Men had eene avond-school geopend voor jonge lieden, boven de schooljaren, en men hoopte later een patronaat aan deze inrigting te verbinden.

De onderwijzer HAGENOUW van *Wilp*, deed verslag van eene inrigting bij den onderwijzer SMILDA te *Zevenhuizen*, die zelf wegens ongesteldheid afwezig was gebleven. Deze heeft aan zijne school eene werkinrigting verbonden, om bij de jeugd *werkzaamheid in ledige uren te bevorderen*

Te dien einde had hij in de tusschen-schooluren onderrigt gegeven in het ropen draaijen, het maken van bijen-korven en kousen- en netten-breiden; alles zonder eenige ondersteuning van anderen. Wegens gebrek aan zoodanige ondersteuning moest deze inrigting natuurlijk op eene kleine schaal blijven.

Uit *Groningen* werd eindelijk, bij monde van den Heer ROELFSEMA, verslaggegeven omtrent het bestaan en de werkzaamheden van het *Algemeen Diaken-Gezelschap* bij de Hervormden, 't welk reeds sedert tien jaren aldaar was opgerigt.

Dat gezelschap tracht door alle het ten dienste staande middelen het lot van armen te verbeteren, de Diakonie in hare moeitevolle werkzaamheden te steunen en te helpen en haar van hare gealimenteerden te ontheffen door werkverschaffing en zedelijke opvoeding van armen en verarmenden. Tweeërlei soort van inrigtingen zijn daartoe achtereenvolgens door hetzelve daargesteld, welke men zoude kunnen onderscheiden in inrigtingen tegen het Pauperisme en in inrigtingen tot steun van het Armbestuur ondernomen. De laatsten werken tegelijk en geheel in verband met het Armbestuur zelve en worden deels door oud-Diakenen deels door fungerende Diakenen bestuurd. Hiertoe behooren de alimentatie van elders armlastige behoeftigen, eene broodbakkerij ten behoeve der armen, de voogdij van het Diakonie armen- en ziekenhuis, en de commissie tot de voorziening in den winterbrand. De eersten werken ook geheel in verband met het Armbestuur, doch staan geheel op zich zelve. Deze zijn: 1) het Werkhuis, waar aan alle, door Diakenen opgezondene of aangewezene personen, arbeid wordt verschaft met het vervaardigen van scheeps-werk, het spinnen en bewerken van heede, het weven van dweilgoed, koedekken, keetlinnen, behanglinnen, paklinnen, mostenzakken, olijdoek, schoteldoekgoed, gangloopers enz. Met zeer goede resultaten is deze inrigting werkzaam; het debiet van het fabrikaat is aan de productie geëvenredigd. Des zomers werkt de inrigting met ruim 60, 's winters met ruim 200 arbeiders. Het kapitaal der inrigting, door vrijwillige bijdragen van de leden der Hervormde gemeente bijeen gebragt, wordt zelfs jaarlijks eenigzins door een klein voordeelig saldo vermeerdert en bedroeg op den 1 Januarij 1850 *f* 10525.91½. Circa *f* 4000 à *f* 5000 wordt er jaarlijks aan arbeidsloonen uitbetaald en menig huisgezin

daarmede in staat gesteld, door eigen vlijt zonder alimentatie den kost te verdienen, ja enkelen zelfs iets (bij genoegzamen ijver en spaarzaamheid) over te garen. 2) Het bestuur der armenwoningen, hetwelk voor eene som van ruim *f* 35000 een honderdtal nette en gezonde woningen heeft gebouwd, welke aan de Diakonie tegen een zeer matigen prijs ten gebruike voor de zindelijksten en besten der gealimenteerden worden verhuurd en door het bestuur onderhouden. De geringe huur is echter voldoende om, na aftrek van 4 pct. rente aan de geldschieters en de kosten van onderhoud, jaarlijks circa *f* 800 kapitaal aftelossen. Netheid en zindelijkheid, schaars bij de armen gekende deugden, worden hierdoor in het belang der zedelijkheid van de mingegoede standen gekweekt en aangemoedigd, terwijl ook uit een financiëel oogpunt de invloed, welken deze huizen op den algemeenen huurprijs der armenwoningen hebben uitgeoefend, zeer gunstig is. 3) Het patronaat, eene uitgebreide commissie in verband met het armenbestuur. Het houdt een geheel zedelijk toezigt op mingegoeden, verarmenden en tijdelijk gealimenteerden, daartoe voor het grootere deel door Diakenen aan de commissie aanbevolen. Het tracht patronen te zoeken, door raad en inlichtingen, door vriendelijke vermaning enz. de onder hun toezigt staanden tot ijver, spaarzaamheid, matigheid en godsdienstigheid op te wekken; het ziet toe op het schoolgaan, en het tot een nuttig ambacht opleiden der kinderen enz. en geeft van ieder gezin aan Diakenen rapport, opdat deze bij eventuëele aanvrage om bedeeling van zoodanig gezin, met den zedelijken toestand van hetzelve volkomen bekend zouden zijn. Eindelijk is de 4e commissie, tot deze afdeeling behoorende, werkzaam tot het verschaffen van buitengewone werkzaamheden aan de behoeftige en min gegoede arbeiders van alle Godsdienstige gezindten bij buitengewone behoefte. Zij heeft 3 à 4 winters keijen laten verbrijzelen en daardoor menig huisgezin in buitengewone behoefte een middel aan de hand gegeven om door eigen vlijt die behoefte te bestrijden.

De Voorzitter sprak voorzeker het gevoelen der geheele vergadering uit, toen hij daarop hartelijk bedankte voor de gedane mededeelingen. Want aangenaam was de indruk, dien het op allen maakte, dat er van zoo vele zijden, op zoo velerlei wijze, ijverig en dikwijls met een

gunstig gevolg gewerkt werd aan de opbeuring van stoffelijk en geestelijk verarmende natuurgenooten.

Was hiermede een belangrijk gedeelte der werkzaamheden van deze vergadering afgehandeld, een daarop volgend voorstel, door den Heer TERPSTRA, in naam der besturende leden van de Vereenigingen te *Marum* enz., *Opënde* en *Surhuisterveen*, ter tafel gebragt, wekte niet minder aller belangstelling op. Hij betoogde het eigenaardige, nuttige en in vele opzigten zelfs noodzakelijke, dat niet alleen bijzondere personen zich vormden tot Vereenigingen, maar dat ook de Vereenigingen zelve in nadere betrekking tot elkander traden, omdat zij alle, uitgaande van hetzelfde doel, ofschoon soms door plaatselijke omstandigheden in de keuze der middelen verschillende, eigenlijk beschouwd kunnen worden als deelen van één geheel, als leden van één ligchaam. In haar tegenwoordigen toestand zijn die Vereenigingen van elkander verwijderde deelen, verspreide leden, waarvan eene gepaste zamenvoeging, behoudens ieders zelfstandigheid, een schoon en krachtig geheel zou kunnen vormen, geschikt, om dat grimmige monster, 't welk men Pauperisme noemt, met nog gunstiger gevolg te bestrijden.

Vervolgens sprekende over de wijze, waarop zulk een naauwer verband zou kunnen worden daargesteld, bragt de Heer TERPSTRA vooreerst in het midden eene algemeene aansluiting aan eene der beide reeds bestaande grootere Vereenigingen, welke eenigzins in aard of strekking met deze kleinere instellingen overeenkomen; n. l. de *Maatschappij van Weldadigheid* en die *tot Nut van 't Algemeen*. Men had echter spoedig ingezien, dat het voorgestelde doel op deze wijze niet bereikt zou worden. Want behalve dat de vrijheid en zelfstandigheid der onderscheidene deelen door zulk eene aansluiting bij deze grootere ligchamen lijden zou, en andere zwarigheden, zou ook de gewenschte uitbreiding en algemeenheid van Vereenigingen tegen het Pauperisme daardoor onmogelijk gemaakt worden.

Bij eene aansluiting aan de Maatschappij van Weldadigheid zag men daarenboven bezwaar voor alle inrigtingen, die niet voor de armen in de steden der zeeprovinciën van ons Rijk werkzaam zijn; en bij de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen zag men allen, die de Israëlitische Godsdienst belijden, uitgesloten.

Het denkbeeld van een zoogenaamd *algemeen Congres*,

gelijk er dezer dagen, hoewel van anderen aard, meer gehouden worden, had de Vereenigingen van Marum enz. aanvankelijk een voldoend middel toegeschenen; maar zij waren bij nadere overweging overtuigd, dat dit middel, ofschoon in vele opzigten doelmatig, nogtans niet genoegzaam is; vooral omdat zulk een Congres toch geen bijzonder en bestendig verband tusschen de Vereenigingen zou daarstellen.

Deze bedenkingen hadden gemelde Vereenigingen geleid, tot het doen van het volgende bepaalde voorstel aan deze vergadering:

1) „Om bij meerderheid van stemmen te beslissen, of men eene poging zal doen tot daarstelling van een doelmatig verband tusschen allen, die het welzijn van den arbeidenden stand, door vermeerdering van werkzaamheid, spaarzaamheid en zedelijkheid trachten te bevorderen? En zoo ja,

2) Of men van oordeel is, dat die poging daarin bestaan zal, dat men een Genootschap, of hoe men het noemen moge, tusschen die allen trachte op te rigten?

3) Dat men in dit geval eene Commissie benoeme, aan welke alle voorbereidende werkzaamheden, die op de inrigting daarvan betrekking hebben, worden opgedragen, om die werkzaamheden op eene volgende vergadering aan het oordeel der leden te onderwerpen; en dat men zulk eene vergadering vast stelle in de lente des volgenden jaars."

Na de wisseling van eenige denkbeelden over dit voorstel, 't welk door den Hoogleeraar VAN SWINDEREN en anderen krachtig werd ondesteund, heeft de vergadering eenparig besloten:

het denkbeeld van zulk een op te rigten Genootschap of Algemeene Vereeniging voorshands goed te keuren;

de nadere regeling der inrigting op te dragen aan een voorloopig algemeen Bestuur;

tot dit Bestuur te benoemen de Heeren BLAUPOT TEN CATE, TERPSTRA en een door het Algemeen Diaken-Gezelschap te Groningen nader aan te duiden lid; terwijl later als zoodanig is aangewezen de Heer Mr. W. DE SITTER, Voorzitter bij gemeld Gezelschap;

en eindelijk, om, na oproeping door dit voorloopig Bestuur, eene nadere algemeene vergadering te houden.

Daarop werd deze vergadering gesloten met dank

zegging van den Voorzitter aan de tegenwoordigen, voor hunne opkomst en belangstellende medewerking.

Het voorloopig Bestuur hield zich dezen winter bezig met de wel zeer belangrijke maar geenszins gemakkelijke taak, aan hetzelve opgedragen. Eerst vervaardigden de drie benoemden, ieder voor zich, een Concept-Reglement, waarin de hoofd-denkbeelden voor zulke een inrigting werden opgenomen; om alzoo te onderzoeken; in hoe verre deze denkbeelden, zonder gedachten-wisseling, met elkander overeen kwamen. Zij zonden elkander deze Concept-Reglementen toe en kwamen vervolgens bijeen, om sommige punten nader te bespreken. Hunne denkbeelden stemden, behoudens aanvankelijk eenig verschil van gevoelen in minder belangrijke bijzonderheden, zoo zeer zamen, dat zij nu weldra één Concept-Reglement in gereedheid hadden en eene uitnoodiging konden doen tot eene

Vergadering op den 9 *Mei* 1851.

Op deze vergadering, wederom in de Stad Groningen gehouden, waren tegenwoordig de Heeren:

J. J. BORST,	van *Delfzijl.*
E. H. ROGGENKAMP,	
R. M. WIJBELINGH,	van *Engelbert.*
Dr. L. ALI COHEN,	van *Groningen.*
P. S. BARGHOORN,	
Mr. S. TJADEN BUSMANN,	
T. HOFKAMP,	
H. HOLDEWIER,	
P. H. PFEIFFER,	
J. POST,	
W. J. ROELFSEMA,	
Mr. W. DE SITTER,	
Mr. A. F. WICHERS,	
D. WIJTEMA,	
J. DE BOER,	van *Grijpskerk.*
T. DIJKSTERHUIS,	
Dr. S. K. DE WAARD,	
S. BLAUPOT TEN CATE,	van *Hoogezand* en *Sappemeer.*
Ds. NANNINGA UITERDIJK,	van *den Horn* (*Aduard*).
B. FABER,	van *Marum* enz.
J. F. OBBES,	

Ds. D. TERPSTRA,	van *Opënde*,
Ds. K. HOFKAMP,	van *Surhuisterveen.*
S. J. HAGENOUW,	van *Wilp.*
H. SMILDA,	van *Zevenhuizen.*
N. BEETS,	van *Zuidbroek.*

Van sommige Vereenigingen en bijzondere Personen waren brieven ingekomen, met kennisgeving van leedwezen, verhinderd te zijn, om deze vergadering bij te wonen, en met betuiging van belangstelling in de resultaten van hare werkzaamheden.

Deze werkzaamheden werden, namens het voorloopig Bestuur, door den Heer BLAUPOT TEN CATE geopend met eene aanspraak, waarin hij de aanwezige leden welkom heette en tevens eene dankbare hulde toebragt aan de nagedachtenis van de H. H. Prof. TH. VAN SWINDEREN en J.J. SCHEEPERS; mannen, wier afsterven niet alleen door hunne dierbare betrekkingen wordt gevoeld, maar ook door deze vergadering mag worden betreurd, daar hun ijver en belangstelling in hare zaak, den vorige herfst getoond, haar ook voor 't vervolg veel goeds van hunne medewerking en hunnen invloed had doen hopen.

Vervolgens werd door hem berigt, dat vele Vereenigingen ook dezen winter met een gunstig gevolg werkzaam waren geweest, blijkens de schriftelijke verslagen, door het voorloopig Bestuur van haar ontvangen, en dat hij hoopte en vertrouwde, dat ook deze vergadering, onder den zegen des Allerhoogsten, strekken mogt tot heil der lijdende menschheid, door het nemen van verstandige maatregelen tegen het Pauperisme. Het ontworpen Concept-Reglement werd door hem ter tafel gelegd, met bijvoeging, dat dit Reglement in alle hoofdzaken het gevoelen uitdrukte, niet van de meerderheid, maar van de geheele Commissie, en hij betuigde te hopen, dat deze eenstemmigheid van de Commissie de vergadering tot dezelfde eenparigheid in de keuze der hoofdmiddelen mogt kunnen leiden.

Nadat de Heer DE SITTER, tijdelijk als Secretaris fungerende, de notulen van de vergadering in November 1850 had voorgelezen en deze door de tegenwoordigen waren goedgekeurd, deed dezelfde de lecture van het Concept-Reglement, 't welk vervolgens door den Voorzitter in eene daarbij gevoegde memorie werd toegelicht en eindelijk, *articulatim door den Heer* TERPSTRA voorgedrage

aan de beoordeeling der vergadering onderworpen werd. De uitslag was, dat de meeste artikels zonder, en eenige, na gehoudene discussiën, met deze of gene wijziging werden goedgekeurd. Het geheel behelst, gelijk het provisioneel door de vergadering aangenomen is, met autorisatie van het te kiezen Bestuur, om dit Reglement finaal te arresteren, wanneer er in zes weken, nadat het aan de afwezige leden zal zijn rondgedeeld, geene overwegende bedenkingen daartegen ingekomen zijn, het volgende:

REGLEMENT

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIGING

TEGEN HET

PAUPERISME BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN

MINDER GEGOEDEN STAND.

Art. 1.

Deze Algemeene Vereeniging stelt zich ten doel, om, nevens de pogingen, die door Staat en Kerk tegen het Pauperisme kunnen worden aangewend, door vrijwillige hulp van bijzondere Vereenigingen en Personen, de verarming en armoede bij de geringere standen tegen te gaan.

Art. 2.

Het hoofdzakelijke middel, dat zij hiertoe aanwendt, is: het daarstellen van een gewenscht verband tusschen alle bijzondere Personen en Vereenigingen of Corporatiën, die, het zij meer door zedelijke, het zij meer door stoffelijke middelen, de verheffing en welvaart van de geringere standen trachten te bevorderen.

Art. 3.

Tot deze Algemeene Vereeniging worden uitgenoodigd:

a. alle bijzondere Personen, Corporatiën en Ver-

valide personen bij de geringere standen reeds dadel
werkzaam zijn;

b. alle bijzondere Personen, die slechts de bedoeli
van deze Algemeene Vereeniging wenschen te bevorder
beide zonder bepaling of uitzondering van eeni
Godsdienstige belijdenis.

Ook voor Vereenigingen en Personen buiten d
Provincie staat het lidmaatschap van deze Algemeene V
eeniging open.

Art. 4.

Als gewone leden van deze Algemeene Vereenigi
worden beschouwd, die in Art. 3 onder litt. *a.* g
noemd zijn.

Als buitengewone leden worden aangemerkt, de
Art. 3 onder litt. *b.* genoemden; hetzij deze ergens lec
van eene plaatselijke Vereeniging mogten zijn of niet,
gen de betaling van drie gulden of meer aan de kas
Algemeene Vereeniging.

Art. 5.

De zelfstandigheid en onafhankelijkheid van alle
staande inrigtingen der onder Art. 3, litt. *a.* genoem
leden, wordt door deze Algemeene Vereeniging geeerb
digd. Iedere inrigting, ofschoon zich bij deze Vereenig
aangesloten hebbende, blijft geheel op zich zelve en on
hankelijk voortwerken, daar de invloed, welke deze V
eeniging op die inrigtingen wil trachten uit te oefene
alleen raadgevende en voorlichtende is.

Art. 6.

Men zal tweemalen des jaars, in de maanden M
en October, eene vergadering houden binnen de St
Groningen, terwijl de nadere bepaling van plaats, dag
uur telkens tijdig, door middel van de Groninger en P
vinciale Groninger Couranten, zal worden bekend gemaa

Art. 7.

Op deze vergaderingen zullen zitting en concluderen
stem hebben:

a. Vier Afgevaardigden van wege elke Vereenigi
of Corporatie, voorzien van geloofs-brieven.

b. De enkele Personen, die aan het hoofd va
of gene inrigtingen staan.

De buitengewone leden hebben zitting en
rende stem.

aan de beoordeeling der vergadering onderworpen werd. De uitslag was, dat de meeste artikels zonder, en eenige, na gehoudene discussiën, met deze of gene wijziging werden goedgekeurd. Het geheel behelst, gelijk het provisioneel door de vergadering aangenomen is, met autorisatie van het te kiezen Bestuur, om dit Reglement finaal te arresteren, wanneer er in zes weken, nadat het aan de afwezige leden zal zijn rondgedeeld, geene overwegende bedenkingen daartegen ingekomen zijn, het volgende:

REGLEMENT

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIGING

TEGEN HET

PAUPERISME BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN

MINDER GEGOEDEN STAND.

Art. 1.

Deze Algemeene Vereeniging stelt zich ten doel, om, nevens de pogingen, die door Staat en Kerk tegen het Pauperisme kunnen worden aangewend, door vrijwillige hulp van bijzondere Vereenigingen en Personen, de verarming en armoede bij de geringere standen tegen te gaan.

Art. 2.

Het hoofdzakelijke middel, dat zij hiertoe aanwendt, is: het daarstellen van een gewenscht verband tusschen alle bijzondere Personen en Vereenigingen of Corporatiën, die, het zij meer door zedelijke, het zij meer door stoffelijke middelen, de verheffing en welvaart van de geringere standen trachten te bevorderen.

Art. 3.

Tot deze Algemeene Vereeniging worden uitgenoodigd:

a. alle bijzondere Personen, Corporatiën en Ver-

valide personen bij de geringere standen reeds dadel werkzaam zijn;

b. alle bijzondere Personen, die slechts de bedoeli van deze Algemeene Vereeniging wenschen te bevorder beide zonder bepaling of uitzondering van eeni Godsdienstige belijdenis.

Ook voor Vereenigingen en Personen buiten d Provincie staat het lidmaatschap van deze Algemeene V eeniging open.

Art. 4.

Als gewone leden van deze Algemeene Vereenigi worden beschouwd, die in Art. 3 onder litt. *a.* noemd zijn.

Als buitengewone leden worden aangemerkt, de Art. 3 onder litt. *b.* genoemden; hetzij deze ergens lec van eene plaatselijke Vereeniging mogten zijn of niet, gen de betaling van drie gulden of meer aan de kas Algemeene Vereeniging.

Art. 5.

De zelfstandigheid en onafhankelijkheid van alle staande inrigtingen der onder Art. 3, litt. *a.* genoem leden, wordt door deze Algemeene Vereeniging geeerb digd. Iedere inrigting, ofschoon zich bij deze Vereenig aangesloten hebbende, blijft geheel op zich zelve en on hankelijk voortwerken, daar de invloed, welke deze V eeniging op die inrigtingen wil trachten uit te oefene alleen raadgevende en voorlichtende is.

Art. 6.

Men zal tweemalen des jaars, in de maanden M en October, eene vergadering houden binnen de S Groningen, terwijl de nadere bepaling van plaats, dag uur telkens tijdig, door middel van de Groninger en P vinciale Groninger Couranten, zal worden bekend gemaa

Art. 7.

Op deze vergaderingen zullen zitting en concluderer stem hebben:

a. Vier Afgevaardigden van wege elke Vereenig of Corporatie, voorzien van geloofs-brieven.

b. De enkele Personen, die aan het hoofd van d of gene inrigtingen staan.

De buitengewone leden hebben zitting en adv rende stem.

Verder zullen tot deze vergaderingen worden toegelaten, alle andere Personen, die in de Vereeniging belang stellen, tegen betaling van vijf en twintig cent entree-geld.

Art. 8.

Op de vergadering in de maand Mei wordt door de gewone leden, bij hoofdelijke stemming, een Bestuur gekozen, 't welk de werkzaamheden der vergaderingen en de verdere aangelegenheden der Vereeniging regelt.

Dit Bestuur zal bestaan uit zeven personen, die uit hun eigen midden een Voorzitter, Vice-Voorzitter, Secretaris van Bestuur, Secretaris van Correspondentie en Penningmeester benoemen.

Art. 9.

Alle leden van het Bestuur worden gekozen voor den tijd van twee jaren, doch zijn herkiesbaar. Voor de eerste maal zullen, volgens een door het Bestuur te maken rooster, vier leden met één jaar, de drie overigen met twee jaren, aftreden.

Art. 10.

De vergadering wordt door een der leden van het Bestuur met eene redevoering, of bepaaldelijk door den Voorzitter met eene aanspraak, geopend. Voorts doet de Secretaris van Bestuur mededeeling van de notulen der vorige vergadering, geeft de Penningmeester rekening van de kas, kunnen mondelinge onderwerpen ter sprake worden gebragt en worden de punten van beschrijving behandeld.

Art. 11.

De Voorzitter zal op elke vergadering aan iedere Vereeniging en bijzonder Lid de gelegenheid geven tot mondelinge mededeelingen. Schriftelijke rapporten of stukken zullen, in den regel, niet worden voorgelezen; maar alle deelnemende Vereenigingen en enkele Personen, die aan het hoofd van deze of gene inrigting staan, worden verzocht, om op de vergadering van de maand Mei een schriftelijk rapport ter hand te stellen aan den Secretaris van Correspondentie, betreffende de pogingen, vooral den vorigen winter bij de inrigtingen in het werk gesteld en de daarop verkregene resultaten; en desgelijks op de vergadering van October omtrent hare verdere bemoeijingen en de voorgenomene werkzaamheden tegen den volgenden

winter; ten einde het Bestuur daarvan gebruik ku maken in een jaarlijks te geven Verslag.

Ook de buitengewone leden kunnen hunne opn kingen of mededeelingen, die zij belangrijk achten v de Vereeniging, schriftelijk aan den Secretaris van C respondentie inzenden.

Art. 12.

Desgelijks zullen alle gewone leden in de gelegenh gesteld worden, omtrent voorkomende gevallen of bijz dere omstandigheden, die het doel en de werkzaamhe van hunne eigene of van eene andere inrigting betreff de inlichting en den goeden raad van de andere led op de vergadering, bij wijze van een mondeling ter t gebragt voorstel, in te roepen.

Wanneer eenig voorstel van zoo veel belang ge wordt, dat er meer uitvoerig over gehandeld, of na naar onderzocht zal worden, dan zal dit voorstel op genaamde punten van beschrijving worden gebragt, v de volgende vergadering.

Art. 13.

Over alle zaken zal mondeling, over benoemingen personen schriftelijk worden gestemd.

Art. 14.

Het Bestuur neemt op zich, om, hetzij op de v gaderingen, hetzij tusschentijds door middel van cor pondentie, de onderscheidene inrigtingen zooveel mog behulpzaam te zijn, dat zij in alles, wat voor de we zaamheid, spaarzaamheid en zedelijkheid der minder goede standen dienstig kan wezen, elkander met raad daad bijstaan; — dat zij b. v. onderling medewerken het laten aanleeren van ambachten of bedrijven; dat elkander wederzijds ruwe of gedeeltelijk bewerkte sto leveren; of den aftrek van vervaardigde goederen trach te bevorderen; alles behoudens die bijzondere onafhan lijkheid, welke in Art. 5 gewaarborgd is.

Eene inrigting, die tusschentijds de medehulp het bestuur omtrent zoodanige aangelegenheden inroe wordt verzocht, zich daartoe franco aan te melden bij Secretaris van Correspondentie.

Art. 15.

De kas, bij de Algemeene Vereeniging voorhand moet dienen:

1) Tot bestrijding der onkosten van de vergaderingen en van de correspondentiën en advertentiën des Bestuurs.

2) Tot de uitgave van een *jaarlijks Verslag*, op te maken door het Bestuur; in welk Verslag opgenomen zullen worden de hoofdzakelijke verrigtingen op de vergaderingen en de belangrijkste mededeelingen van alle Vereenigingen, Inrigtingen en bijzondere Leden. Van dit Verslag zullen aan elke deelnemende Vereeniging vier exemplaren en aan elk bijzonder contribueerend lid één exemplaar kosteloos worden medegedeeld. De overige exemplaren zullen in den handel verkrijgbaar worden gesteld.

3) Zoo veel mogelijk, tot het oprigten van eene bibliotheek, bestaande uit werken over het Pauperisme, en verder tot zoodanige einden, als waartoe men op de vergadering, bij meerderheid van hoofdelijke stemming, zal besluiten.

Art. 16.

Het maatschappelijk jaar wordt gerekend aan te vangen met het einde van de vergadering in de maand Mei. Die vóór deze vergadering zijn lidmaatschap niet bij den Secretaris van Correspondentie heeft opgezegd, wordt geacht te continuëren.

Art. 17.

Eene Vereeniging, die geen Afgevaardigde op de vergadering kan zenden, wordt verzocht, evenwel het schriftelijk rapport van hare werkzaamheden, tegen den in Art. 11 bepaalden tijd te doen geworden aan den Secretaris van Correspondentie.

Art. 18.

De bijzondere Leden, Vereenigingen en Corporatiën zullen zich onderling, naar dat de plaatselijke gesteldheid en ligging zulks medebrengt, nog naauwer kunnen zamenvoegen tot Afdeelingen, die haar eigen Bestuur kiezen en hare afzonderlijke werkzaamheden regelen.

In dit geval zullen de Secretarissen der Afdeelingen worden verzocht, de correspondentie dies aangaande te voeren met den Secretaris van Correspondentie bij het Bestuur der Algemeene Vereeniging.

Art. 19.

Alle stukken, uitgaande van deze Alge[illegible]

[illegible] worden namens dezelve geteekend door den Voor-[illegible] en [illegible] Secretarissen.

Art. 20.

[illegible] strekkende om dit Reglement te revide-ren [illegible] Artikelen daarin te veranderen, zullen [illegible] voor de eerstkomende vergadering [illegible] ingezonden, om met de punten [illegible] maand vóór die vergadering aan [illegible] te worden.

Art. 21.

[illegible] Algemeene Vereeni[illegible] andere Provinciën [illegible] Bestuur van deze Vereeni[illegible]

[illegible]

Mijne Heeren [illegible]

[illegible]

Art. [illegible]

·kzaam
zie zijn
aar is,
limen-
werk,
Gezel-
m van
ereeni-
ndeel;
gemeen
sturen
e zaak
ppelijk
voora
choef
gen e

zede
lasse
et oo
nigi
g zo

[illegible]

rijk gebezigd is *). Naam en zaak, helaas! hebben eene Europesche bekendheid verkregen, om daarmede, al is het ook niet geheel taalkundig juist, eene algemeene *strekking tot verarming* uit te drukken. Die *naam* wordt reeds in ons geheele werelddeel wel begrepen, en wij kunnen er dus ook geen kwaad in zien, om haar in ons Vaderland op te nemen, indien wij slechts het burgerregt van de *zaak* kunnen weren.

't Is tegen de naturalisatie van de zaak, dat wij opkomen, M. H.! en wij zoeken die inzonderheid bij *de arbeidende klassen* tegen te gaan. Wij verstaan het woord *arbeid* niet in een beperkten maar in een ruimeren zin, gelijk de Franschen het woord *travail* niet enkel van stoffelijken handen-arbeid hebben opgevat, blijkens de stukken die niet slechts door eenen L. BLANC, maar ook (en in een beteren geest) door M. CHEVALIER, *sur l' organisation du travail* geschreven zijn.

Maar ofschoon wij GUIZOT toestemmen, als hij zegt: „de *arbeid* heerscht overal hier beneden; aan den huisselijken haard, waar de vader zijne kinderen opvoedt en zijne zaken beheert; in het kabinet van den staatsman, die aan het bestuur zijns lands deel neemt; van den regter, die het regt spreekt; van den geleerde, die onderwijst; van den dichter, die bekoort; in de velden, op den oceaan, in de werkplaatsen, op de wegen," — en ofschoon er ook bij hoogere standen eene strekking tot verarming, 't zij dan met of buiten eigen schuld, zou kunnen gevonden worden, — wij hebben bepaaldelijk de arbeidende klassen *bij den minder gegoeden stand* voor oogen.

Wij bedoelen voorts onder die arbeidende klassen, bij den geringeren stand, allen die nog arbeiden kunnen, zoowel *onder* als *buiten* de gewone alimentatie, voor zoo verre zij valide personen zijn, gelijk wij in Art. 3, litt. *a*, hebben uitgedrukt, terwijl wij aan dit woord *valide* de beteekenis zoowel van verstandelijke als van ligchamelijke geschiktheid tot den arbeid hechten; het kennen en het kunnen †).

*) B. v. le Prince de MONACO, *du Pauperisme en France et des moyens de le détruire;* SCHNITZENBERGER, Maire de Strasbourg, *Rapport sur les causes du Pauperisme;* A. MÜLLER, *über die Aristocratie des Geldes, den Ultra-Industrialismus und den Pauperismus.*

†) Qui valent; *fähig*, bij onze Duitsche buren. Alleen die liefdadige inrigtingen, die zich bezig houden met het alimenteren van ouden, zieken, gebrekkigen (*invaliden*), vallen als zoodanig en in zoo verre buiten *den werkkring dezer* Vereeniging.

Want ofschoon de meeste Vereenigingen werkzaam zijn omtrent personen, die nog niet tot alimentatie zijn gekomen en de *verarming* bij dezen het meest zigtbaar is, er zijn ook andere Vereenigingen, die bij valide gealimenteerden het heillooze stelsel van bedeeling zonder werk, door werk-verschaffing vervangen; b. v. het Diaken-Gezelschap der Hervormde Gemeente van Groningen, om van andere inrigtingen niet te spreken. Zoodanige Vereenigingen wenschen wij geenszins uit te sluiten. Integendeel; daar toch de liefdadige Vereenigingen in het algemeen weinig genoeg in verband met de gewone Armbesturen werken en het velerwege eene hoogst wenschelijke zaak zou zijn, indien er meer aansluiting en gemeenschappelijk overleg tusschen beide plaats vond, zal men dus vooral die Armbesturen, welke in onzen geest bij valide behoeftigen werkzaam zijn, moeten trachten aan te moedigen en behulpzaam te zijn.

Die alle toch, zij stellen zich de stoffelijke en zedelijke verheffing van de minder gegoede arbeidende klassen ten doel; zij alle bestrijden het Pauperisme, als is het ook onder verschillende vanen. Dat doen ook die Vereenigingen, die bij gealimenteerden de eenvoudige bedeeling zonder werk, zoeken te verminderen. Immers worden de lagere standen in het algemeen door dit stelsel van bedeeling tot eene zorgeloosheid gebragt, die hen tot verkwisting en tot het sluiten van roekelooze en ligtzinnige huwelijken verleidt en in onbekrompener tijden alle besparing doet verzuimen. Hoe kan dus de uitkomst anders dan noodlottig wezen, als de armbevolking telkens sterker toeneemt dan de middelen van bestaan en er zulk eene bevolking, die op de gemakkelijke bedeelingen steunt, stelselmatig in 't leven geroepen wordt?

Wij zoeken dus met vereenigde krachten, door raadgevingen en voorlichting, behoudens de onafhankelijkheid en zelfstandigheid van elke Vereeniging op zich zelve, in bestuur en werkzaamheden, het Pauperisme bij de minder gegoede arbeidende standen in het algemeen, te bestrijden. Wij doen dit, omdat die standen hulpe noodig hebben en omdat die hulpe van onze zijde komen kan en moet.

Zij hebben hulpe noodig. Buiten de menschen, die door bijzondere omstandigheden tot verarming geraken, bestaat er op vele plaatsen eene klasse van bevolking, die

ken, om zich zelve op te heffen. Al worden er ook belemmeringen voor de nijverheid weggenomen; al is er ook vermeerderde vraag naar arbeidslieden; al worden er ook scholen en allerlei middelen tot zedelijke verbetering in werking gebragt; zij zijn zedelijk en ligchamelijk zoo verzwakt en verlaagd, dat zij uit zich zelve geen gebruik maken van die gelegenheden, geene vatbaarheid gevoelen voor de lessen der bitterste ondervinding; geenerlei energie bezitten, om uit hunnen kommervollen en verdierlijkten toestand te geraken, zonder eene behulpzame hand, die hun wordt toegereikt. Dit is het geval bij velen, zoo wel buiten als onder dadelijke alimentatie.

Die hulpe kan en moet van onze zijde komen. Men denke niet, dat wij daarom de middelen uitsluiten, die door Staat en Kerk tegen het Pauperisme kunnen worden aangewend. 't Is de Staat, die vele belemmeringen van welvaart weg kan nemen; maar eene eigenlijke Armenwet kan de Staat alleen ten opzigte van gealimenteerden maken. 't Is de Kerk, die het grootste middel, het zedelijke, bij de hand heeft; maar dikwijls bereikt hare zorge niet, die buiten alimentatie zijn. In allen gevalle moet er veel worden verwacht van de meer gegoede standen. Deze moeten doordrongen zijn van hunne verpligting, om de verarming van de lagere klassen tegen te gaan. Die verpligting wordt ons door geenerlei Staatswet opgelegd, noch kan ons van deze zijde opgelegd worden. De Staatswet kan ons dwingen, om regtvaardig, maar niet, om edelmoedig en liefderijk te zijn. Wij handelen dus vrijwillig, uit gevoel van eene verpligting, die daar begint, waar de Staatswet eindigt, omdat dit gevoel in onze harten is geschreven, zonder een ander wetboek te kennen, dan dat, waarvan de titel en inhoud door elke bladzijde van ons levensboek moet worden uitgedrukt: de liefde! Ziet, dat is het vooral, waarom wij ons gedrongen gevoelen, om de verarming van onze medemenschen, meestal met zoo veel zedelijke verlaging en verdierlijking verbonden, tegen te gaan. Maar de meer gegoede standen, waarvan deze vrijwillige hulpe, uit liefde, verwacht mag worden, zij moeten ook zelve meer bepaalde en heldere inzigten trachten te verkrijgen in het kiezen der verstandigste en doelmatigste middelen. En het is vooral van deze zijde, dat zulk eene algemeene Vereeniging, als welke wij thans be-

oogen, zich bijzonder aanbeveelt.

Evenmin, als wij Staat en Kerk uitsluiten, wenschen wij te kort te doen aan de bijzondere of persoonlijke liefdadigheid, door den meer vermogenden aan den minder gegoeden, als van aangezigt tot aangezigt, bewezen. Men heeft wel eens geklaagd, dat zoodanige Vereenigingen de bijzondere liefdadigheid benadeelen. Dat zou wezenlijk zoo zijn, M. H.! wanneer derzelver leden dachten: ik betaal mijne jaarlijksche contributie aan de Vereeniging; daarmede is het afgedaan en nu heb ik verder niet met die verarmende standen te maken! 't Zou eene fijne berekening wezen, om zich door die contributie, als bij wijze van afkoop, van alle zorg voor de hulpbehoevende klasse te ontslaan, en te leven, als of die klasse niet op de wereld bestond. Neen, in trouwe, M. H.! wij zouden vreezen, dat leden van Vereenigingen, die zóó denken, ook anders juist niet de meeste liefdadigheid zullen oefenen, of 't moest wezen, het uitreiken van eene aalmoes aan een bedelaar. Maar terwijl wij aan de eene zijde de bijzondere liefdegift, door den meervermogende geschonken aan den arme, wiens nood hem bekend is, niet ongunstig beoordeelen, zeggen wij tevens, dat het in een beschaafd land stuitend wezen zou, om het aan de altijd onzekere, altijd onevenredig werkende liefdadigheid van bijzondere personen over te laten, of een noodlijdende door de vaart van het Pauperisme zal worden medegesleept. Daarenboven blijft het immers steeds eene moeijelijke zaak, om bij menschen, die wij soms niet genoeg kennen en die toch onze hulpe vragen, bijzondere liefdadigheid uit te oefenen met verstand; en zal men in 't algemeen, door vereenigde pogingen, meer kunnen doen, dan wanneer men afzonderlijk blijft handelen.

En evenwel is de vraag niet overbodig: waarom zoodanige inrigtingen, alle tot heil der hulpbehoevende menschheid daargesteld, nog niet meer nut stichten, maar soms wel eens spoedig weer verflaauwen, vervallen en te niete gaan?

Ik geloof, dat wij hierop antwoorden kunnen: men kiest wel eens overijlde maatregelen, zoodat men dan een verkeerden weg bewandelt en het geld van eene inrigting verloren gaat, zonder een duurzamen invloed ten goede. Men koestert wel eens overdreven verwachtingen, door vurige ondernemers en welsprekende redenaars in den waan gebragt, dat alles zal gelukken en niet bedenkende, dat

vereischt, gelijk er gezegd is: „eerst komt de halm, dan de aire, dan het volle koren in de aire;" en als dan aan die hooggespannen verwachting niet terstond wordt voldaan, dan wordt men ontmoedigd en men begint te klagen, omdat nog niet alles verbeterd is; omdat er nog menschen zijn, die bedelen, of die zich in dronkenschap te buiten gaan, of die niet werken willen; en men roept: die inrigting kan toch niet baten — ik ga er uit! Men steunt wel eens zorgeloos op een ander, zoo als wij straks reeds met een enkel woord hebben aangemerkt, omdat men nu lid van eene Vereeniging is, en terwijl men zegt: de Vereeniging zal het doen, vergeet men, dat eendragt dan eerst magt zal maken, als ieder lid persoonlijk mede werkt, om de goede bedoelingen van eene inrigting te bevorderen. Men vergeet wel eens het wezenlijk beginsel en doel, de ware philanthropie, uit liefde tot God en de menschen, niet om eer of uit eigenbelang, niet uit vreeze voor oproer van communisten en socialisten, maar uit warme, innige liefde, die niet slechts het stoffelijk welzijn maar vooral ook de zedelijke volmaking van den medemensch zoekt.

En, wat wij inzonderheid wilden zeggen, M. H.! vele Vereenigingen staan te geïsoleerd, te zeer op zich zelve. Zelfs de vele nuttige inrigtingen van deze Stad, van Groningen, met regt in ons geheele Vaderland beroemd door zoo vele liefdadige middelen, die hier tot zedelijke en stoffelijke verheffing van den geringeren stand reeds in het werk zijn gesteld, zij zouden *misschien* nog krachtiger invloed maken, door het een of ander vereenigings-punt tusschen die inrigtingen zelve. Maar *stellig* durven wij dit van de onderscheidene Vereenigingen, op verschillende plaatsen, beweren. Bij het bewaren van ieders zelfstandigheid en onafhankelijkheid, maar door het vinden van een gewenscht verband tusschen alle bijzondere Personen, Vereenigingen en Corporatiën, zou men vele van die gevaren vermijden kunnen, waarvan wij straks gesproken hebben. Men zou hare werking krachtiger, algemeener en duurzamer kunnen maken, door dien raadgevenden en voorlichtenden invloed, dien zulk eene Algemeene Vereeniging natuurlijk verkrijgt. Zóó juist kunnen wij allen, ieder op zijne eigene plaats, door raad en licht, des te beter beveiligd blijven tegen overijlde maatregelen *en overdreven* verwachtingen; zóó dies te beter worden

worden aangespoord, om niet te zorgeloos op een anc te steunen en om ons wezenlijk doel en beginsel nooit het oog te verliezen.

Er bestaan, gelijk ons medelid de Heer DE SITTE in zijn werkje *over het Pauperisme in Nederland*, re heeft aangemerkt, twee hoofd-oorzaken, die dat Pauperis het sterkst hebben bevorderd; zij zijn namelijk of van delijken, of van stoffelijken aard en hebben wederkee invloed op elkander. Wij hebben derhalve in ons Conce Reglement gemeend, instellingen van beiderlei aard moeten opnemen. De meeste Vereenigingen trachten c in beide opzigten eene goede werking uit te oefenen. konden in ons Reglement die werking niet nader bepal omdat wij ons geenszins mogten veroorlooven, in ee bepaald opzigt een regel of voorschrift te stellen aan e of andere bijzondere Vereeniging. Maar men mag toc aangaande die werkzaamheden, in het algemeen, dit v klaren, dat zij betreffen:

a) de verstandelijke en zedelijke ontwikkeling;

b) de werkverschaffing, en

c) de bevordering van spaarzaamheid, bij de beidende standen.

Het zij ons geoorloofd, met bescheidenheid een opmerkingen daaromtrent in het midden te brengen; t wijl het echter verre van ons moge zijn, ze als onwed sprekelijke waarheden op te willen dringen.

Zonder verstandelijke en zedelijke ontwikkeling zul de pogingen tegen het Pauperisme weinig slagen. Het vooral tegen de onkunde en zedelijke verslapping des vol dat men werken moet, en hoe meer het gelukt, om d te overwinnen, dies te meer oorzaken van verarming ellende zullen er wegvallen. Bekwaamheid en zedelijkh leggen de beste grondslagen, ook tot uitbreiding der n delen van het stoffelijk bestaan; terwijl zij tevens een teu zijn tegen eene overbevolking van proletariërs. Bij wassenen zijn, gelijk bekend is, de gebreken moeijelij weg te nemen en 't is daarom vooral, door op de je te werken, dat men zich doorgaans betere uitkoms voorstellen mag. Wij gelooven, dat men de gewone lag scholen niet alleen aan de eene zijde door bewaarschol maar ook aan de andere zijde door werkscholen moest tra ten te steunen, niet om geldelijk voordeel van den kind arbeid *te trekken, maar om de* armenjeugd tot vlijtige

bekwame werklieden op te leiden. Want het kostelijkste en vruchtbaarste kapitaal is dat, 't welk de mensch in zich zelven draagt; kennis en verstand van het werk, lust er voor, matigheid en spaarzaamheid. Het geld, dat geschonken wordt aan opvoeding en onderwijs, dat zal in de toekomst zware rente geven.

Overigens verwondere men zich niet, de werkverschaffing slechts in de tweede plaats te hooren noemen. Zij moge gevorderd worden bij reeds gealimenteerden; ook velen buiten de bedeeling mogen somwijlen tijdelijk gebrek aan werk hebben, en 't moge daarenboven waar zijn, dat men dezen zonder stoffelijk ondersteuning zeer bezwaarlijk zal vormen en verbeteren, wat het verstandelijke en zedelijke betreft; wil men de vaste gelegenheden tot arbeid kunstmatig uitbreiden, dan zal men in vele gevallen even zeer kunstmatig een aanwas van armenbevolking in het aanzijn roepen, als door eene bedeeling zonder werk. Zoodra het werkverschaffen door ons in de plaats treedt van het werkzoeken door hen, dan zullen zij zorgeloos beginnen te vertrouwen op de toekomst, en men zal meer kwaad dan goed hebben gedaan. Dit bezwaar geldt niet omtrent de gealimenteerden, die toch reeds door Staat of Kerk worden bedeeld, mits men zorge voor karige belooning. Het geldt ook minder, als zulke maatregelen tot werkverschaffing slechts tijdelijk zijn en in buitengewone omstandigheden, b. v. in gestrenge winters, bij duurte van levensmiddelen, bij meer algemeen gebrek aan werk, of omtrent zwakkeren, buiten bedeeling, genomen worden. Maar overigens is dat werkverschaffen meer een middel, dan een doel; een middel tot verbetering en vorming; en als valide armen er niet door verbeterd en tot goede werklieden gevormd worden, dan moet men hen weer laten gaan. 't Wierde anders, zoo als MEES het ergens uitdrukt, in zijne *Werk-inrigtingen voor Armen* (bl. 263), eene eenvoudige begunstiging van ongeschiktheid boven bekwaamheid en oppassendheid. Geheel iets anders is de bevordering der vrije nijverheid, door hinderpalen weg te nemen en nieuwe bronnen voor werkzaamheid te openen, en het is van deze zijde, dat zich b. v. de vermeerdering der vlasteelt, door sommige Vereenigingen in deze Provincie ondernomen, gunstig heeft aanbevolen.

Ofschoon het dus waar zij, dat de hulp, die wij ver*leenen*, zal ze wèl slagen, niet enkel van stoffelijken aard

moet zijn, ook de stoffelijke ellende is eene slavernij, die zoowel de ziel als het ligchaam ketent. Zij verdooft 's menschen verstand, verstompt zijn zedelijk gevoel, gelijk ze de spieren van zijn ligchaam verslapt. De stoffelijke verbetering sluit de verstandelijke en zedelijke ontwikkeling niet noodwendig, als een gevolg, in zich op; niet meer, dan de menschen een vasten wil daartoe bezitten. Maar die stoffelijke verbetering blijft toch de voorwaarde van veler geestelijke ontwikkeling; even als een vaste grondslag in de aarde noodig was voor die tempelen der middeneeuwen, wier tinnen en torens zich nog tot den hemel verheffen, en de verbazing blijven wekken van het nageslacht.

Een uitgebreid, wij mogen zeggen, een onbepaald nut hebben alle inrigtingen, waardoor men de spaarzaamheid van de arbeidende standen bevordert, de Hulp-fondsen, Spaarkassen en vooral de Spaarbanken. Zij maken een onberekenbaren invloed, niet alleen op hun stoffelijk welzijn, maar ook op hun zedelijk bestaan. Het eerste valt dadelijk in het oog bij arbeiders, die daardoor hunne nijverheid uitbreiden; bij knechten en meiden, die dan in het huwelijk kunnen treden, zonder het bijkans vaste vooruitzigt, dat de armenkas hen wacht; bij allen, die dan iets bezitten tegen den kwaden dag.

't Zijn de Spaarbanken, die den minvermogenden tot eenig bezit van *eigendom* doen geraken, en het besef van zulk een eigendoms-bezitting, dat is voor den werkman, zegt CHEVALIER, wat de aanraking der aarde was voor den reus in de fabel; 't geeft hem eene buitengewone kracht. De toekomst verkrijgt eene beteekenis, het leven een doel. Waar spaarzaamheid wordt ingevoerd, daar komt orde, eene geregelde huishouding, matigheid; en geen betere dam is er tegen het misbruik van sterken drank en tegen den woeker der Banken van Leening, dan de Spaarbank. 't Is wel jammer, dat er nog zoo weinige Spaarbanken in onze Provincie bestaan. Elke plaats, van eenig belang, moest zulk eene inrigting bezitten, 't zij in verband met de Spaarbank van het Departement Groningen, der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, 't zij plaatselijk, met al die veiligheids-maatregelen, welke te vinden mogten zijn, al ware 't ook met borgstelling, maar dan ook met toezigt, van het burgerlijk Bestuur.

't Zij echter, met welke van deze drie hoofd-soorten

houde, of, gelijk bij sommigen het geval is, met die alle te gelijk, wij wenschen een nuttig verband tusschien die Vereenigingen, Corporatiën en bijzondere Personen daar te stellen, ten einde de onderscheidene inrigtingen tegen het Pauperisme, met raad en daad, van dienst te kunnen zijn, inzonderheid:

a) door onze vergaderingen;

b) door een algemeen jaarlijks verslag; en

c) door elkanders instellingen zooveel mogelijk te bevorderen.

Wij hebben twee vergaderingen in het jaar vastgesteld, op een tijd, die ons het geschikst voorkwam, n.l. in Mei, omdat dan de resultaten van de winter-werkzaamheden bij de Vereenigingen enz. eenigzins bekend kunnen zijn; en in October, om over derzelver verdere bemoeijingen te spreken en vriendschappelijk te beraadslagen over de werkzaamheden in den volgenden winter. In Art. 11 hebben wij bepaald, dat schriftelijke rapporten of stukken, in den regel, niet zullen worden voorgelezen. 't Is, omdat het voorlezen van schriftelijke mededeelingen, waartoe de Afgevaardigden van elke Vereeniging en alle gewone Leden evenzeer geregtigd zouden zijn, ons zeer waarschijnlijk den meesten tijd zoude ontrooven.

Schriftelijke mededeelingen, omtrent de bijzondere en plaatselijke inrigtingen, zijn echter zeer noodig. Daarom hebben wij verzocht, dat die ter hand gesteld mogten worden aan den Secretaris van Correspondentie. Een jaarlijks Verslag van alles, wat er op onze vergaderingen merkwaardigs voorvalt en wat er bij de onderscheidene inrigtingen bewerkt wordt, zou de belangrijkste mededeelingen van alle Vereenigingen enz. moeten opnemen. Deze zouden ons vooral met de verkregen resultaten, 't zij dan gunstig of ongunstig, bekend moeten maken. Van zulk een jaarlijks Verslag, aan de deelhebbers in de Vereeniging medegedeeld en tevens algemeen verkrijgbaar gesteld, verwachten wij zeer veel goeds. Het zal voor menigeen een nieuw licht doen opgaan; het zal aan onze goede bedoelingen eene nuttige openbaarheid geven; het zal soms aan onderscheidene Vereenigingen de belangrijkste wenken kunnen bieden; en het zal eene doelmatige statistiek van zoodanige instellingen, waaraan groote behoefte bestaat, helpen bevorderen.

De bevordering van elkanders instellingen, met raad

en daad, wordt hoofdzakelijk door Art. 12 en 14 aanbevolen. Wij hebben echter gemeend, ook hier uitdrukkelijk melding te moeten maken van die onafhankelijkheid der bijzondere Vereenigingen, welke in Art. 5 gewaarborgd is. Zoo is inzonderheid het bevorderen van aftrek der vervaardigde goederen voor vele inrigtingen wel eene wenschelijke zaak, maar er kunnen immers vele plaatselijke omstandigheden bestaan, waardoor de medewerking in dezen bij sommige Vereenigingen hoogst moeijelijk wordt. Die aftrek van het vervaardigde is soms mede een zwaar struikelblok, dat aan de werkverschaffing in den weg ligt, en ook van deze zijde is eene verstandelijke ontwikkeling, in het aanleeren van ambachten of bedrijven, 't zij die vroeger daar ter plaatse uitgeoefend zijn of niet, veel verkieslijker. 't Zou zelfs voor vele arbeidslieden niet ondienstig zijn, wanneer zij, bij hun hoofdbedrijf, nog iets anders konden aanleeren, dat hun bij tijdelijk stilstaan van dat hoofdbedrijf, b. v. in den winter, toch nog werk en brood verschafte. Maar ook hierin moet natuurlijk elke Vereeniging met haren plaatselijken toestand en met den staat van hare kas te rade gaan.

Wij hebben de grondslagen van deze Algemeene Vereeniging zóó gelegd, M. H.! dat zij voor uitbreiding in andere Provinciën, krachtens Art. 3 en 21, vatbaar is. In dit geval zouden onze beide jaarlijksche vergaderingen niet meer dan provinciaal worden, zou men in elk gewest zulke jaarlijksche vergaderingen kunnen houden, zou men provinciale Besturen der gewestelijke Vereenigingen zien geboren worden en zouden deze welligt leiden tot één Algemeen Hoofdbestuur, uit leden in onderscheidene Provinciën gekozen. Wij hebben echter gemeend, voorshands niet verder te moeten gaan, dan tot het stellen van een Reglement voor eene Algemeene Vereeniging, gelijk die zich thans, te rekenen naar de uitgebreidheid en het getal der plaatsen en leden, die hier den vorigen herfst zijn vergaderd geweest en ons tot eene Commissie hebben aangesteld, voor ons oog vertoonde; een Reglement dus voor eene Algemeene Vereeniging, gelijk wij denken, of ten minste hopen, dat zij thans worden zal, en niet voor eene zoodanige, als zij wel eens, wanneer ons plan bijval mogt vinden, zou kunnen worden.

Maar wij hebben ook de grondslagen zóó gelegd,

vatbaar blijft, wat het onderling verband en verkeer van die bijzondere Leden, Vereenigingen en Corporatiën betreft, die zich thans reeds bij haar aansluiten. Hierop doelt Art. 18 van ons Reglement. Wij moesten ons natuurlijk onthouden van eene bepaling, dat er Afdeelingen *zouden* bestaan; maar wij hebben toch aandachtig willen maken, op het wenschelijke daarvan, dat Vereenigingen, in elkanders nabijheid werkzaam, zich nader aansluiten, b. v. door het houden van gezamenlijke Bestuurs-vergaderingen, redevoeringen en het lezen van nuttige werken, die in dezen tijd nog al niet schaars, omtrent het Pauperisme worden uitgegeven. Wij stellen ons voor, dat zulks dienstig zou kunnen zijn, èn om de belangstelling bij de Leden van bijzondere Vereenigingen te bevorderen, èn om eene meer wetenschappelijke kennis der leer van het Armwezen te verspreiden, 't geen, bij de vele bezwaren en moeijelijkheden, die dikwijls in de praktijk voorkomen, van groot nut zal zijn.

De strijd toch tegen het Pauperisme, M. H.! is een harde en moeijelijke strijd, niet alleen voor hen, die door de verarming als door een stroom worden medegesleept, maar ook voor ons, die bij dien stroom als aan den oever staan, genegen en gereed, gelijk wij ons gevoelen, om te helpen. Hard en moeijelijk valt dat somwijlen; want vele van die drenkelingen willen zich niet eens op eene geschikte wijze laten helpen; en anderen staan daarbij op den wal, die liever toeschouwers, maar toch ook beoordeelaars, dikwijls niet van de zachtste beoordeelaars, blijven en zeggen: zoo gaat het toch niet; en inderdaad zijn ook alle middelen, die aangewend worden, niet even doeltreffende en velen zullen ons wel volgen in de nederige bekentenis, dat ons wel eens deze of gene poging is misluk.t.

Maar al wagen wij ook eenige moeite en inspanning in zulk een zwaren strijd; al doen wij ook een beroep op krachten en pogingen, die in gewone tijden dikwijls sluimeren, wij bevinden ons niet in een gewonen tijd. Wij staan, als met opgeheven aangezigt, tusschen het verledene en de toekomst. Vele der zaden, die in de tweede helft van deze eeuw zullen ontkiemen, zijn reeds in hare eerste helft gelegd. Wij, mannen van den tegenwoordigen tijd, wij kunnen er zoo veel aan toedoen, om den groei *van het goede* zaad boven het onkruid [illegible] de maatschap-

pelijke zamenleving te bevorderen, al is er ook Één, die den wasdom geeft; al is er ook veel, dat onbereikbaar blijft, voor onze goede bedoelingen. Maar al ware het dan ook alleen, om elkander soms, bij zoo vele moeijelijkheden, eens weder moed in te spreken, ook dan nog zou zulk eene Algemeene Vereeniging, gelijk deze, hare nuttigheid hebben. Daar is echter meer. Wij zullen immers elkander gaarne willen inlichten, zoo veel wij kunnen; gaarne eendragtig willen werken, met die menschenliefde, die steeds als een karaktertrek van de Nederlandsche natie is beschouwd. Dan zal ook hier eendragt magt kunnen maken; en wij willen vertrouwen, dat de Vader, die zegen gebiedt, waar de liefde woont, dat de Heer, die rijken en armen beiden heeft gemaakt, opdat zij elkander zouden ontmoeten met een broederlijken zin, onze zwakke pogingen genadig aanschouwe en ons werkzaam doe wezen, tot steun en welzijn van onze medemenschen!"

Op voorstel van den Heer ALI COHEN besloot de vergadering, het *Reglement* en de *Toelichting* te laten drukken en zoo veel mogelijk te verspreiden. Een voorstel van den Voorzitter, om beide vergezeld te doen gaan van een Verslag onzer werkzaamheden en mededeelingen op de twee gehoudene vergaderingen, en alzoo die stukken gezamenlijk te doen strekken tot een *Eerste Verslag*, ingevolge Art. 15 van het Reglement, vond mede goedkeuring. Toen er sprake kwam van de kosten, die met het drukken enz. van dit Verslag vergezeld moeten gaan, verklaarden zich terstond verscheidene leden der vergadering bereid, als *buitengewone leden* der Vereeniging op te treden, ten einde door hunne contributie tot bestrijding van die kosten mede te werken. Zulks deden ook zoodanige personen, die hier of elders leden van reeds bestaande Vereenigingen zijn en die dus door hun buitengewoon lidmaatschap het regt geenszins verliezen, om dan, wanneer zij door Vereenigingen zijn afgevaardigd of wanneer zij aan het hoofd van bijzondere inrigtingen staan, op de vergadering als *gewone* concluderende leden der Algemeene Vereeniging te worden aangemerkt.

Hierna ging men over tot de keuze van een Bestuur, en bleek na opening der stem-billetten, dat de meeste stem-

CATE, W. DE SITTER, D. TERPSTRA, L. ALI COHEN, J. F. OBBES, T. HOFKAMP, T. BORGESIUS en J. POST. De Heer HOFKAMP verzocht, op grond zijner veelvuldige bezigheden, van deze benoeming verschoond te mogen blijven; 't welk door de vergadering, ofschoon met leedwezen werd ingewilligd. De overigen hebben zich bereid verklaard, de hun opgedragene betrekking te aanvaarden.

Het gekozen Bestuur heeft uit zijn midden benoemd tot Voorzitter BLAUPOT TEN CATE, tot Vice-Voorzitter TERPSTRA, tot Secretaris van Bestuur ALI COHEN, tot Secretaris van Correspondentie DE SITTER en tot Penningmeester POST.

Ziet daar, geachte Lezers! de uitkomsten van eene vergadering, die van 's ochtends 10 ure tot des nademiddags 3 ure, door de tegenwoordig zijnde leden met onafgebrokene, levendige belangstelling is bijgewoond. Gebrek aan tijd gedoogde niet, om nog eens terug te komen op de schriftelijke mededeelingen, door onderscheidene Vereenigingen ingezonden; maar wij wenschen daarvan gebruik te maken in een volgend Verslag, terwijl wij voor dat ingezondene onzen vriendelijken dank betuigen en tevens de vrijheid nemen, omtrent verdere berigten, de leden aandachtig te maken op Art. 11 van ons Reglement. Zoo zou het ons mede veel genoegen doen, wanneer nog een grooter getal van Vereenigingen of bijzondere Personen zich als gewone of buitengewone leden bij onze Algemeene Vereeniging wilde aansluiten en daarvan, vóór de vergadering van October, kennis gave aan onzen Secretaris van Correspondentie, of aan een der overige leden van het Bestuur.

Wij uiten dezen wensch met vrijmoedigheid, omdat wij eene zaak voorstaan en een doel beoogen, zoo naauw verbonden met het welzijn van deze Provincie en van ons geheele Vaderland. Wij uiten dien tevens met vertrouwen op Uwe deelneming, bekend, gelijk wij meenen te zijn, met den liefdadigen geest der bewoners van ons dierbaar Nederland in het algemeen en met den ijverigen en werkzamen aard der ingezetenen van Stad en Lande onzer Provincie in het bijzonder, om weldadige instellingen, zoo veel mogelijk, krachtig te bevorderen. Daarom durven wij een beroep doen op Uwen goeden geest van werkzame liefde, opdat wij met vereenigde pogingen, als ware vrienden des Vaderlands en der lijdende menschheid in

ons midden, een dam trachten op te werpen tegen de dreigende vloeden van het Pauperisme. En daartoe verleene de Allerhoogste genadig Zijnen zegen!

Namens het Bestuur voornoemd:

S. BLAUPOT TEN CATE, *Voorzitter.*
L. ALI COHEN, *Secretaris van Bestuur.*
W. DE SITTER, *Secretaris van Correspondentie.*

CATE, W. DE SITTER, D. TERPSTRA, L. ALI COI
OBBES, T. HOFKAMP, T. BORGESIUS en J. POST.
HOFKAMP verzocht, op grond zijner veelvuldige l
van deze benoeming verschoond te mogen blijve
door de vergadering, ofschoon met leedwezen w
willigd. De overigen hebben zich bereid verkl
hun opgedragene betrekking te aanvaarden.

Het gekozen Bestuur heeft uit zijn midden
tot Voorzitter BLAUPOT TEN CATE, tot Vice-
TERPSTRA, tot Secretaris van Bestuur ALI COHE
cretaris van Correspondentie DE SITTER en tot
meester POST.

Ziet daar, geachte Lezers! de uitkomsten
vergadering, die van 's ochtends 10 ure tot des
dags 3 ure, door de tegenwoordig zijnde leden
afgebrokene, levendige belangstelling is bijgewo
brek aan tijd gedoogde niet, om nog eens terug
op de schriftelijke mededeelingen, door onde
Vereenigingen ingezonden; maar wij wenschen da
bruik te maken in een volgend Verslag, terwijl
dat ingezondene onzen vriendelijken dank betuig
vens de vrijheid nemen, omtrent verdere beri
leden aandachtig te maken op Art. 11 van ons R
Zoo zou het ons mede veel genoegen doen, wan
een grooter getal van Vereenigingen of bijzonde
nen zich als gewone of buitengewone leden bij
gemeene Vereeniging wilde aansluiten en daarv
de vergadering van October, kennis gave aan o
cretaris van Correspondentie, of aan een der o
den van het Bestuur.

Wij uiten dezen wensch met vrijmoedighei
wij eene zaak voorstaan en een doel beoogen, z
verbonden met het welzijn van deze Provincie e
geheele Vaderland. Wij uiten dien tevens met v
op Uwe deelneming, bekend, gelijk wij meenen
met den liefdadigen geest der bewoners van ons
Nederland in het algemeen en met den ijverigen
zamen aard der ingezetenen van Stad en Lande
vincie in het bijzonder, om weldadige instellin
veel mogelijk, krachtig te bevorderen. Daaro
wij een beroep doen op Uwen goeden geest v
zame liefde, opdat wij met vereenigde po
vrienden des Vaderlands en der lijd

REGLEMENT

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIGING

TEGEN HET

PAUPERISME BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN

MINDER GEGOEDEN STAND.

Art. 1.

Deze Algemeene Vereeniging stelt zich ten doel, om, nevens de pogingen, die door Staat en Kerk tegen het Pauperisme kunnen worden aangewend, door vrijwillige hulp van bijzondere Vereenigingen en Personen, de verarming en armoede bij de geringere standen tegen te gaan.

Art. 2.

Het hoofdzakelijke middel, dat zij hiertoe aanwendt, is: het daarstellen van een gewenscht verband tusschen alle bijzondere Personen en Vereenigingen of Corporatiën, die, het zij meer door zedelijke, het zij meer door stoffelijke middelen, de verheffing en welvaart van de geringere standen trachten te bevorderen.

Art. 3.

Tot deze Algemeene Vereeniging worden uitgenoodigd:

a. alle bijzondere Personen, Corporatiën en Vereenigingen, die er in deze Provincie, ten behoeve van valide personen bij de geringere standen reeds dadelijk werkzaam zijn;

REGLEMENT

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIGING

TEGEN HET

PAUPERISME BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN

MINDER GEGOEDEN STAND.

Art. 1.

Deze Algemeene Vereeniging stelt zich ten doel, om, nevens de pogingen, die door Staat en Kerk tegen het Pauperisme kunnen worden aangewend, door vrijwillige hulp van bijzondere Vereenigingen en Personen, de verarming en armoede bij de geringere standen tegen te gaan.

Art. 2.

Het hoofdzakelijke middel, dat zij hiertoe aanwendt, is: het daarstellen van een gewenscht verband tusschen alle bijzondere Personen en Vereenigingen of Corporatiën, die, het zij meer door zedelijke, het zij meer door stoffelijke middelen, de verheffing en welvaart van de geringere standen trachten te bevorderen.

Art. 3.

Tot deze Algemeene Vereeniging worden uitgenoodigd:

a. alle bijzondere Personen, Corporatiën en Vereenigingen, die er in deze Provincie, ten behoeve van valide personen bij de geringere standen reeds dadelijk werkzaam zijn;

b. alle bijzondere Personen, die slechts de bedoeling van deze Algemeene Vereeniging wenschen te bevorderen;

beide zonder bepaling of uitzondering van eenige Godsdienstige belijdenis.

Ook voor Vereenigingen en Personen buiten deze Provincie staat het lidmaatschap van deze Algemeene Vereeniging open.

Art. 4.

Als gewone leden van deze Algemeene Vereeniging worden beschouwd, die in Art. 3 onder litt. *a.* genoemd zijn.

Als buitengewone leden worden aangemerkt, de in Art. 3 onder litt. *b.* genoemden; het zij deze ergens leden van eene plaatselijke Vereeniging mogten zijn of niet, tegen de betaling van drie gulden of meer 's jaars aan de kas der Algemeene Nereeniging.

Art. 5.

De zelfstandigheid en onafhankelijkheid van alle bestaande inrigtingen der onder Art. 3, litt. *a.* genoemde leden, wordt door deze Algemeene Vereeniging geeerbiedigd. Iedere inrigting, ofschoon zich bij deze Vereeniging aangesloten hebbende, blijft geheel op zich zelve en onafhankelijk voortwerken, daar de invloed, welke deze Vereeniging op die inrigtingen wil trachten uit te oefenen, alleen raadgevende en voorlichtende is.

Art. 6.

Men zal tweemalen des jaars, in de maanden Mei en October, eene vergadering houden binnen de Stad Groningen, terwijl de nadere bepaling van plaats, dag en uur telkens tijdig, door middel van de Groninger en Provinciale Groninger Couranten, zal worden bekend gemaakt.

Art. 7.

Op deze vergaderingen zullen zitting en concluderende stem hebben:

a. Vier Afgevaardigden van wege elke Vereeniging of Corporatie, voorzien van geloofs-brieven.

b. De enkele Personen, die aan het hoofd van deze of gene inrigtingen staan.

De buitengewone leden hebben zitting en adviserende stem.

Verder zullen tot deze vergaderingen worden toegelaten, alle andere Personen, die in de Vereeniging belang stellen, tegen betaling van vijf en twintig cent entree-geld.

Art. 8.

Op de vergadering in de maand Mei wordt door de gewone leden, bij hoofdelijke stemming, een Bestuur gekozen, 't welk de werkzaamheden der vergaderingen en de verdere aangelegenheden der Vereeniging regelt.

Dit Bestuur zal bestaan uit zeven personen, die uit hun eigen midden een Voorzitter, Vice-Voorzitter, Secretaris van Bestuur, Secretaris van Correspondentie en Penningmeester benoemen.

Art. 9.

Alle leden van het Bestuur worden gekozen voor den tijd van twee jaren, doch zijn herkiesbaar. Voor de eerste maal zullen, volgens een door het Bestuur te maken rooster, vier leden met één jaar, de drie overigen met twee jaren, aftreden.

Art. 10.

De vergadering wordt door een der leden van het Bestuur met eene redevoering, of bepaaldelijk door den Voorzitter met eene aanspraak, geopend. Voorts doet de Secretaris van Bestuur mededeeling van de notulen

houde, of, gelijk bij sommigen het geval is, met die alle te gelijk, wij wenschen een nuttig verband tusschien die Vereenigingen, Corporatiën en bijzondere Personen daar te stellen, ten einde de onderscheidene inrigtingen tegen het Pauperisme, met raad en daad, van dienst te kunnen zijn, inzonderheid:

a) door onze vergaderingen;

b) door een algemeen jaarlijks verslag; en

c) door elkanders instellingen zooveel mogelijk te bevorderen.

Wij hebben twee vergaderingen in het jaar vastgesteld, op een tijd, die ons het geschikst voorkwam, n.l. in Mei, omdat dan de resultaten van de winter-werkzaamheden bij de Vereenigingen enz. eenigzins bekend kunnen zijn; en in October, om over derzelver verdere bemoeijingen te spreken en vriendschappelijk te beraadslagen over de werkzaamheden in den volgenden winter. In Art. 11 hebben wij bepaald, dat schriftelijke rapporten of stukken, in den regel, niet zullen worden voorgelezen. 't Is, omdat het voorlezen van schriftelijke mededeelingen, waartoe de Afgevaardigden van elke Vereeniging en alle gewone Leden evenzeer geregtigd zouden zijn, ons zeer waarschijnlijk den meesten tijd zoude ontrooven.

Schriftelijke mededeelingen, omtrent de bijzondere en plaatselijke inrigtingen, zijn echter zeer noodig. Daarom hebben wij verzocht, dat die ter hand gesteld mogten worden aan den Secretaris van Correspondentie. Een jaarlijks Verslag van alles, wat er op onze vergaderingen merkwaardigs voorvalt en wat er bij de onderscheidene inrigtingen bewerkt wordt, zou de belangrijkste mededeelingen van alle Vereenigingen enz. moeten opnemen. Deze zouden ons vooral met de verkregen resultaten, 't zij dan gunstig of ongunstig, bekend moeten maken. Van zulk een jaarlijks Verslag, aan de deelhebbers in de Vereeniging medegedeeld en tevens algemeen verkrijgbaar gesteld, verwachten wij zeer veel goeds. Het zal voor menigeen een nieuw licht doen opgaan; het zal aan onze goede bedoelingen eene nuttige openbaarheid geven; het zal soms aan onderscheidene Vereenigingen de belangrijkste wenken kunnen bieden; en het zal eene doelmatige statistiek van zoodanige instellingen, waaraan groote behoefte bestaat, helpen bevorderen.

De bevordering van elkanders instellingen, met zoo

en daad, wordt hoofdzakelijk door Art. 12 en 14 aanbevolen. Wij hebben echter gemeend, ook hier uitdrukkelijk melding te moeten maken van die onafhankelijkheid der bijzondere Vereenigingen, welke in Art. 5 gewaarborgd is. Zoo is inzonderheid het bevorderen van aftrek der vervaardigde goederen voor vele inrigtingen wel eene wenschelijke zaak, maar er kunnen immers vele plaatselijke omstandigheden bestaan, waardoor de medewerking in dezen bij sommige Vereenigingen hoogst moeijelijk wordt. Die aftrek van het vervaardigde is soms mede een zwaar struikelblok, dat aan de werkverschaffing in den weg ligt, en ook van deze zijde is eene verstandelijke ontwikkeling, in het aanleeren van ambachten of bedrijven, 't zij die vroeger daar ter plaatse uitgeoefend zijn of niet, veel verkieslijker. 't Zou zelfs voor vele arbeidslieden niet ondienstig zijn, wanneer zij, bij hun hoofdbedrijf, nog iets anders konden aanleeren, dat hun bij tijdelijk stilstaan van dat hoofdbedrijf, b. v. in den winter, toch nog werk en brood verschafte. Maar ook hierin moet natuurlijk elke Vereeniging met haren plaatselijken toestand en met den staat van hare kas te rade gaan.

Wij hebben de grondslagen van deze Algemeene Vereeniging zóó gelegd, M. H.! dat zij voor uitbreiding in andere Provinciën, krachtens Art. 3 en 21, vatbaar is. In dit geval zouden onze beide jaarlijksche vergaderingen niet meer dan provinciaal worden, zou men in elk gewest zulke jaarlijksche vergaderingen kunnen houden, zou men provinciale Besturen der gewestelijke Vereenigingen zien geboren worden en zouden deze welligt leiden tot één Algemeen Hoofdbestuur, uit leden in onderscheidene Provinciën gekozen. Wij hebben echter gemeend, voorshands niet verder te moeten gaan, dan tot het stellen van een Reglement voor eene Algemeene Vereeniging, gelijk die zich thans, te rekenen naar de uitgebreidheid en het getal der plaatsen en leden, die hier den vorigen herfst zijn vergaderd geweest en ons tot eene Commissie hebben aangesteld, voor ons oog vertoonde; een Reglement dus voor eene Algemeene Vereeniging, gelijk wij denken, of ten minste hopen, dat zij thans worden zal, en niet voor eene zoodanige, als zij wel eens, wanneer ons plan bijval mogt vinden, zou kunnen worden.

Maar wij hebben ook de grondslagen zóó gelegd,

vatbaar blijft, wat het onderling verband en verkeer van die bijzondere Leden, Vereenigingen en Corporatiën betreft, die zich thans reeds bij haar aansluiten. Hierop doelt Art. 18 van ons Reglement. Wij moesten ons natuurlijk onthouden van eene bepaling, dat er Afdeelingen *zouden* bestaan; maar wij hebben toch aandachtig willen maken, op het wenschelijke daarvan, dat Vereenigingen, in elkanders nabijheid werkzaam, zich nader aansluiten, b. v. door het houden van gezamenlijke Bestuurs-vergaderingen, redevoeringen en het lezen van nuttige werken, die in dezen tijd nog al niet schaars, omtrent het Pauperisme worden uitgegeven. Wij stellen ons voor, dat zulks dienstig zou kunnen zijn, èn om de belangstelling bij de Leden van bijzondere Vereenigingen te bevorderen, èn om eene meer wetenschappelijke kennis der leer van het Armwezen te verspreiden, 't geen, bij de vele bezwaren en moeijelijkheden, die dikwijls in de praktijk voorkomen, van groot nut zal zijn.

De strijd toch tegen het Pauperisme, M. H.! is een harde en moeijelijke strijd, niet alleen voor hen, die door de verarming als door een stroom worden medegesleept, maar ook voor ons, die bij dien stroom als aan den oever staan, genegen en gereed, gelijk wij ons gevoelen, om te helpen. Hard en moeijelijk valt dat somwijlen; want vele van die drenkelingen willen zich niet eens op eene geschikte wijze laten helpen; en anderen staan daarbij op den wal, die liever toeschouwers, maar toch ook beoordeelaars, dikwijls niet van de zachtste beoordeelaars, blijven en zeggen: zoo gaat het toch niet; en inderdaad zijn ook alle middelen, die aangewend worden, niet even doeltreffende en velen zullen ons wel volgen in de nederige bekentenis, dat ons wel eens deze of gene poging is misluk.t.

Maar al wagen wij ook eenige moeite en inspanning in zulk een zwaren strijd; al doen wij ook een beroep op krachten en pegingen, die in gewone tijden dikwijls sluimeren, wij bevinden ons niet in een gewonen tijd. Wij staan, als met opgeheven aangezigt, tusschen het verledene en de toekomst. Vele der zaden, die in de tweede helft van deze eeuw zullen ontkiemen, zijn reeds in hare eerste helft gelegd. Wij, mannen van den tegenwoordigen tijd, wij kunnen er zoo veel aan toedoen, om den groei *van het goede* zaad boven het onkruid te stellen de maatschap-

pelijke zamenleving te bevorderen, al is er ook Één, d
den wasdom geeft; al is er ook veel, dat onbereikbs
blijft, voor onze goede bedoelingen. Maar al ware l
dan ook alleen, om elkander soms, bij zoo vele moei
lijkheden, eens weder moed in te spreken, ook dan n
zou zulk eene Algemeene Vereeniging, gelijk deze, hs
nuttigheid hebben. Daar is echter meer. Wij zullen i
mers elkander gaarne willen inlichten, zoo veel wij ku
nen; gaarne eendragtig willen werken, met die mensch
liefde, die steeds als een karaktertrek van de Nederlar
sche natie is beschouwd. Dan zal ook hier eendragt ma
kunnen maken; en wij willen vertrouwen, dat de Vad
die zegen gebiedt, waar de liefde woont, dat de Hee
die rijken en armen beiden heeft gemaakt, opdat zij
kander zouden ontmoeten met een broederlijken zin, o
zwakke pogingen genadig aanschouwe en ons werkza
doe wezen, tot steun en welzijn van onze medemenschen

Op voorstel van den Heer ALI COHEN besloot
vergadering, het *Reglement* en de *Toelichting* te laten dru
ken en zoo veel mogelijk te verspreiden. Een voorstel v
den Voorzitter, om beide vergezeld te doen gaan van e
Verslag onzer werkzaamheden en mededeelingen op
twee gehoudene vergaderingen, en alzoo die stukken
zamenlijk te doen strekken tot een *Eerste Verslag*, in
volge Art. 15 van het Reglement, vond mede goedkeuri
Toen er sprake kwam van de kosten, die met het drukl
enz. van dit Verslag vergezeld moeten gaan, verklaarc
zich terstond verscheidene leden der vergadering berei
als *buitengewone leden* der Vereeniging op te treden,
einde door hunne contributie tot bestrijding van die kos
mede te werken. Zulks deden ook zoodanige persone
die hier of elders leden van reeds bestaande Vereenigin
zijn en die dus door hun buitengewoon lidmaatschap
regt geenszins verliezen, om dan, wanneer zij door V
eenigingen zijn afgevaardigd of wanneer zij aan het ho
van bijzondere inrigtingen staan, op de vergadering
gewone concluderende leden der Algemeene Vereenig
te worden aangemerkt.

Hierna ging men over tot de keuze van een Bestu
en bleek na opening der stem-billetten, dat de meeste ste

CATE, W. DE SITTER, D. TERPSTRA, L. ALI COHEN, J. F. OBBES, T. HOFKAMP, T. BORGESIUS en J. POST. De Heer HOFKAMP verzocht, op grond zijner veelvuldige bezigheden, van deze benoeming verschoond te mogen blijven; 't welk door de vergadering, ofschoon met leedwezen werd ingewilligd. De overigen hebben zich bereid verklaard, de hun opgedragene betrekking te aanvaarden.

Het gekozen Bestuur heeft uit zijn midden benoemd tot Voorzitter BLAUPOT TEN CATE, tot Vice-Voorzitter TERPSTRA, tot Secretaris van Bestuur ALI COHEN, tot Secretaris van Correspondentie DE SITTER en tot Penningmeester POST.

Ziet daar, geachte Lezers! de uitkomsten van eene vergadering, die van 's ochtends 10 ure tot des nademiddags 3 ure, door de tegenwoordig zijnde leden met onafgebrokene, levendige belangstelling is bijgewoond. Gebrek aan tijd gedoogde niet, om nog eens terug te komen op de schriftelijke mededeelingen, door onderscheidene Vereenigingen ingezonden; maar wij wenschen daarvan gebruik te maken in een volgend Verslag, terwijl wij voor dat ingezondene onzen vriendelijken dank betuigen en tevens de vrijheid nemen, omtrent verdere berigten, de leden aandachtig te maken op Art. 11 van ons Reglement. Zoo zou het ons mede veel genoegen doen, wanneer nog een grooter getal van Vereenigingen of bijzondere Personen zich als gewone of buitengewone leden bij onze Algemeene Vereeniging wilde aansluiten en daarvan, vóór de vergadering van October, kennis gave aan onzen Secretaris van Correspondentie, of aan een der overige leden van het Bestuur.

Wij uiten dezen wensch met vrijmoedigheid, omdat wij eene zaak voorstaan en een doel beoogen, zoo naauw verbonden met het welzijn van deze Provincie en van ons geheele Vaderland. Wij uiten dien tevens met vertrouwen op Uwe deelneming, bekend, gelijk wij meenen te zijn, met den liefdadigen geest der bewoners van ons dierbaar Nederland in het algemeen en met den ijverigen en werkzamen aard der ingezetenen van Stad en Lande onzer Provincie in het bijzonder, om weldadige instellingen, zoo veel mogelijk, krachtig te bevorderen. Daarom durven wij een beroep doen op Uwen goeden geest van werkzame liefde, opdat wij met vereenigde pogingen, als ware *vrienden des Vaderlands* en der lijdende menschheid in

ons midden, een dam trachten op te werpen tegen de dreigende vloeden van het Pauperisme. En daartoe verleene de Allerhoogste genadig Zijnen zegen!

Namens het Bestuur voornoemd:

S. BLAUPOT TEN CATE, *Voorzitter.*
L. ALI COHEN, *Secretaris van Bestuur.*
W. DE SITTER, *Secretaris van Correspondentie.*

REGLEMENT

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIGING

TEGEN HET

PAUPERISME BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN

MINDER GEGOEDEN STAND.

Art. 1.

Deze Algemeene Vereeniging stelt zich ten doel, om, nevens de pogingen, die door Staat en Kerk tegen het Pauperisme kunnen worden aangewend, door vrijwillige hulp van bijzondere Vereenigingen en Personen, de verarming en armoede bij de geringere standen tegen te gaan.

Art. 2.

Het hoofdzakelijke middel, dat zij hiertoe aanwendt, is: het daarstellen van een gewenscht verband tusschen alle bijzondere Personen en Vereenigingen of Corporatiën, die, het zij meer door zedelijke, het zij meer door stoffelijke middelen, de verheffing en welvaart van de geringere standen trachten te bevorderen.

Art. 3.

Tot deze Algemeene Vereeniging worden uitgenoodigd:

a. alle bijzondere Personen, Corporatiën en Vereenigingen, die er in deze Provincie, ten behoeve van valide personen bij de geringere standen reeds dadelijk werkzaam zijn;

b. alle bijzondere Personen, die slechts de bedoeling van deze Algemeene Vereeniging wenschen te bevorderen;

beide zonder bepaling of uitzondering van eenige Godsdienstige belijdenis.

Ook voor Vereenigingen en Personen buiten deze Provincie staat het lidmaatschap van deze Algemeene Vereeniging open.

Art. 4.

Als gewone leden van deze Algemeene Vereeniging worden beschouwd, die in Art. 3 onder litt. *a.* genoemd zijn.

Als buitengewone leden worden aangemerkt, de in Art. 3 onder litt. *b.* genoemden; het zij deze ergens leden van eene plaatselijke Vereeniging mogten zijn of niet, tegen de betaling van drie gulden of meer 's jaars aan de kas der Algemeene Nereeniging.

Art. 5.

De zelfstandigheid en onafhankelijkheid van alle bestaande inrigtingen der onder Art. 3, litt. *a.* genoemde leden, wordt door deze Algemeene Vereeniging geeerbiedigd. Iedere inrigting, ofschoon zich bij deze Vereeniging aangesloten hebbende, blijft geheel op zich zelve en onafhankelijk voortwerken, daar de invloed, welke deze Vereeniging op die inrigtingen wil trachten uit te oefenen, alleen raadgevende en voorlichtende is.

Art. 6.

Men zal tweemalen des jaars, in de maanden Mei en October, eene vergadering houden binnen de Stad Groningen, terwijl de nadere bepaling van plaats, dag en uur telkens tijdig, door middel van de Groninger en Provinciale Groninger Couranten, zal worden bekend gemaakt.

Art. 7.

Op deze vergaderingen zullen zitting en concluderende stem hebben:

a. Vier Afgevaardigden van wege elke Vereeniging of Corporatie, voorzien van geloofs-brieven.

b. De enkele Personen, die aan het hoofd van deze of gene inrigtingen staan.

De buitengewone leden hebben zitting en adviserende stem.

Verder zullen tot deze vergaderingen worden toegelaten, alle andere Personen, die in de Vereeniging belang stellen, tegen betaling van vijf en twintig cent entree-geld.

Art. 8.

Op de vergadering in de maand Mei wordt door de gewone leden, bij hoofdelijke stemming, een Bestuur gekozen, 't welk de werkzaamheden der vergaderingen en de verdere aangelegenheden der Vereeniging regelt.

Dit Bestuur zal bestaan uit zeven personen, die uit hun eigen midden een Voorzitter, Vice-Voorzitter, Secretaris van Bestuur, Secretaris van Correspondentie en Penningmeester benoemen.

Art. 9.

Alle leden van het Bestuur worden gekozen voor den tijd van twee jaren, doch zijn herkiesbaar. Voor de eerste maal zullen, volgens een door het Bestuur te maken rooster, vier leden met één jaar, de drie overigen met twee jaren, aftreden.

Art. 10.

De vergadering wordt door een der leden van het Bestuur met eene redevoering, of bepaaldelijk door den Voorzitter met eene aanspraak, geopend. Voorts doet de Secretaris van Bestuur mededeeling van de notulen

der vorige vergadering, geeft de Penningmeester rekening van de kas, kunnen mondelinge onderwerpen ter sprake worden gebragt en worden de punten van beschrijving behandeld.

Art. 11.

De Voorzitter zal op elke vergadering aan iedere Vereeniging en bijzonder Lid de gelegenheid geven tot mondelinge mededeelingen. Schriftelijke rapporten of stukken zullen, in den regel, niet worden voorgelezen; maar alle deelnemende Vereenigingen en enkele Personen, die aan het hoofd van deze of gene inrigting staan, worden verzocht, om op de vergadering van de maand Mei een schriftelijk rapport ter hand te stellen aan den Secretaris van Correspondentie, betreffende de pogingen, vooral den vorigen winter bij de inrigtingen in het werk gesteld en de daarop verkregene resultaten; en desgelijks op de vergadering van October omtrent hare verdere bemoeijingen en de voorgenomene werkzaamheden tegen den volgende winter; ten einde het Bestuur daarvan gebruik kunne maken in een jaarlijks te geven Verslag.

Ook de buitengewone leden kunnen hunne opmerkingen of mededeelingen, die zij belangrijk achten voor de Vereeniging, schriftelijk aan den Secretaris van Correspondentie inzenden.

Art. 12.

Desgelijks zullen alle gewone leden in de gelegenheid gesteld worden, omtrent voorkomende gevallen of bijzondere omstandigheden, die het doel en de werkzaamheden van hunne eigene of van eene andere inrigting betreffen, de inlichting en den goeden raad van de andere leden, op de vergadering, bij wijze van een mondeling ter tafel gebragt voorstel, in te roepen.

Wanneer eenig voorstel van zoo veel belang ge-

acht wordt, dat er meer uitvoerig over gehandeld, of nader naar onderzocht zal worden, dan zal dit voorstel op zoogenaamde punten van beschrijving worden gebragt, voor de volgende vergadering.

Art. 13.

Over alle zaken zal mondeling, over benoemingen van personen schriftelijk worden gestemd.

Art. 14.

Het Bestuur neemt op zich, om, hetzij op de vergaderingen, hetzij tusschentijds door middel van correspondentie, de onderscheidene inrigtingen zooveel mogelijk behulpzaam te zijn, dat zij in alles, wat voor de werkzaamheid, spaarzaamheid en zedelijkheid der minder gegoede standen dienstig kan wezen, elkander met raad en daad bijstaan; — dat zij b. v. onderling medewerken tot het laten aanleeren van ambachten of bedrijven; dat zij elkander wederzijds ruwe of gedeeltelijk bewerkte stoffen leveren; of den aftrek van vervaardigde goederen trachten te bevorderen; alles behoudens die bijzondere onafhankelijkheid, welke in Art. 5 gewaarborgd is.

Eene inrigting, die tusschentijds de medehulp van het bestuur omtrent zoodanige aangelegenheden inroept, wordt verzocht, zich daartoe franco aan te melden bij den Secretaris van Correspondentie.

Art. 15.

De kas, bij de Algemeene Vereeniging voorhanden, moet dienen:

1) Tot bestrijding der onkosten van de vergaderingen en van de correspondentiën en advertentiën des Bestuurs,

2) Tot de uitgave van een jaarlijks Verslag, op te maken door het Bestuur; in welk Verslag opgenomen zullen worden de hoofdzakelijke verrigtingen op de ver-

gaderingen en de belangrijkste mededeelingen van alle Vereenigingen, Inrigtingen en bijzondere Leden. Van dit Verslag zullen aan elke deelnemende Vereeniging vier exemplaren en aan elk bijzonder contribueerend lid één exemplaar kosteloos worden medegedeeld, De overige exemplaren zullen in den handel verkrijgbaar worden gesteld,

3) Zoo veel mogelijk, tot het oprigten van eene bibliotheek, bestaande uit werken over het Pauperisme, en verder tot zoodanige einden, als waartoe men op de vergadering, bij meerderheid van hoofdelijke stemming, zal besluiten.

Art. 16.

Het maatschappelijk jaar wordt gerekend aan te vangen met het einde van de vergadering in de maand Mei. Die vóór deze vergadering zijn lidmaatschap niet bij den Secretaris van Correspondentie heeft opgezegd, wordt geacht te continuëren.

Art. 17.

Eene Vereeniging, die geen Afgevaardigde op de vergadering kan zenden, wordt verzocht, evenwel het schriftelijk rapport van hare werkzaamheden, tegen den in Art. 11 bepaalden tijd te doen geworden aan den Secretaris van Correspondentie.

Art. 18.

De bijzondere Leden, Vereenigingen en Corporatiën zullen zich onderling, naar dat de plaatselijke gesteldheid en ligging zulks medebrengt, nog naauwer kunnen zamenvoegen tot Afdeelingen, die haar eigen Bestuur kiezen en hare afzonderlijke werkzaamheden regelen.

In dit geval zullen de Secretarissen der Afdeelingen worden verzocht, de correspondentie dies aangaande te voeren met den Secretaris van Correspondentie bij het Bestuur der Algemeene Vereeniging.

Art. 19.

Alle stukken, uitgaande van deze Algemeene Vereeniging, worden namens dezelve geteekend door den Voorzitter en de beide Secretarissen.

Art. 20.

Voorstellen, strekkende om dit Reglement te revideren of bijzondere Artikelen daarin te veranderen, zullen minstens twee maanden vóór de eerstkomende vergadering bij het Bestuur worden ingezonden, om met de punten van beschrijving één maand vóór die vergadering aan de leden gezonden te worden.

Art. 21.

Wanneer er soortgelijke Algemeene Vereenigingen tegen het Pauperisme ook in andere Provincien gevormd worden, zal het Bestuur van deze Vereeniging zich met dezelve in correspondentie stellen, ten einde één Algemeen Hoofdbestuur en Reglement te helpen vormen, 't welk alle zoodanige inrigtingen van ons Vaderland naauwer aan elkander verbindt en aldus, met eenparigheid van doel, kracht van werking vereenigt.

Aldus gearresteerd in de Bestuursvergadering van den 12 Sept. 1851, krachtens de magtiging daartoe op het Bestuur verstrekt op de Algemeene Vergadering van den 9 Mei 1851.

S. BLAUPOT TEN CATE, *Voorzitter.*
L. ALI COHEN, *Secretaris van Bestaur.*
W. DE SITTER, *Secretaris van Correspondentie.*

GEDRUKT BIJ P. S. BARGHOORN, TE GRONINGEN.

TWEEDE VERSLAG

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIGING

TEGEN HET

PAUPERISME

BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN

MINDER GEGOEDEN STAND.

TE GRONINGEN, BIJ
P. S. BARGHOORN.
1852.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
184498
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1901

N.Y. PUBLIC LIB

H. d. L.!

De vervulling van de taak, aan het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand opgedragen bij § 2 van art. 15 van Reglement, is ons aangenaam, omdat ons, reeds in het eerste Jaar van het bestaan der Vereeniging, uit de belangstelling, die wij met genoegen bij gewone, zoowel als bij buitengewone leden opmerkten, is gebleken dat er aan eene Vereeniging als de onze behoefte bestond en dat vele liefdadige Vereenigingen zich verheugen een vereenigingspunt te hebben gevonden, waarin zij zich met hare zuster vereenigingen tot één geheel kunnen vormen dat door eendragt kracht kan scheppen. Maar die taak heeft hare eigenaardige moeijelijkheid; de vergaderingen waarvan wij mededeeling zullen doen, zijn beide hoogst belangrijk geweest door de orale-debatten, en het is voor het bestuur ondoenlijk, die debatten in al hunne belangrijkheid, in al hunne onderdeelen weder te geven.

Uit het mede te deelene zult Gij ontwaren dat onze Vereeniging gezegd mag worden in eenen bloeijenden staat te verkeeren wanneer Gij daarbij, bedenkt, hoe kort geleden zij nog maar bestaat, hoe weinig zij nog maar heeft kunnen doen, daar zij geheel door raadgeving, door voorlichting, door zedelijke en verstandelijke middelen moet werken; en dus niet dan na eenig tijdsverloop de resultaten van hare werking zal kunnen aanwijzen Wij vleijen ons evenwel dat hetgeen zij, in het afgeloopene Vereenigins-jaar, heeft verrigt, om tot haar doel te geraken, Ulieder belangstellende aandacht eenige oogenblikken zal kunnen boeijen.

ALGEMEENE VERGADERING

van 16 October 1851.

Tegenwoordig zijn de navolgende Heeren:

I

ALS AFGEVAARDIGDEN VAN TOT DE VEREENIGING TOEGETREDENE INRIGTINGEN EN VEREENIGINGEN. (Art. 3 lett. *a* van het Reglt.).

S. BLAUPOT TEN CATE,
D. ROMKES,
S. J. VAN DER GOOT, } namens de Vereeniging *Plaatselijk Nut*, te *Hoogezand* en *Sappemeer*.

K. HOFKAMP, namens de Comm. tot *Werkverschaffing* te *Surhuisterveen*.

S. K. DE WAARD,
DJURRE TEENSTRA, } namens het Genootschap tot *Werkverschaffing* te *Grijpskerk*.

H. J. LIMBORGH, namens het *Patron. van het Diakengez.* te *Groningen*.

NANNINGA UITERDIJK, namens de Vereeniging tot *Werkverschaff.* in de gemeente *Aduard*.

M. J. VAN WIJHE,
J. F. COHEN,
A. HERSCHELL, } namens de *Hulpkas voor minvermogende Israëlieten* te *Groningen*.

H. J. TEN CATE, namens de *Breischool* te *Pieterzijl*.

T. DIJKSTERHUIS, nam. het *Werkh.* en de *Vlas-Comm.* te Grijpskerk.

W. J. ROELFSEMA, F. RINSMA, H. J. TRIP, ... namens het *Bestuur der Armenwoninge* te *Groningen*. ook namens de Comm. *tot Werkversch van het Alg. Diakengez.* te *Groninge*

P. S. BARGHOORN, namens de Comm. van *Werkversch.* te *Groninge*

D. VAN HOORN, J. C BILLROTH, J. HEERES, namens de Comm. tot *Werkverschaffin* te *Noordhorn*.

H. O. FEITH, H. E. OVING, DE. VAN HOUTEN, Bz., E. DOMMERING, namens de Directie van het *Werkhui* te *Groningen*.

J. F. OBBES, E. W. SMIT, BONSEMA, namens de Vereeniging tot *Hulp voo vlijtige armoede*, te *Marum*.

H. D. FEENSTRA, A. P. HOEKSEMA, D. TERPSTRA, namens de Vereeniging tot *Werkver schaffing* te *Opënde*.

H. SUIDINGH, M. A. AMSHOFF, D. DE GROOT, P. HOFSTEDE DE GROOT, namens de Afd. *Groningen der Neder Vereeniging tot afschaff. van sterken dran*

H. MIEDENDORP, J. G. HOLTHUIS, namens het *Patronaat van het Algemee Diakengezelschap* te *Groningen*.

A. T. REITSMA, namens de Afd. *Groningen van het Genootschap to Zedelijke verbetering der gevangenen*.

J. HUIZINGA, D. SCHILLHORN, J. BRAAK, E. R. ZUIDEMA, namens de *Vereeniging voor Tuinbou* te *Uithuizen*.

J. SONIUS SWAAGMAN, J. DOUWES, W. DIJKHUIS, C. REINDERS, namens het *Genootschap ter Bevordering der Nijverheid gevestigd* te *Onderdendam*

G. A. RIEPMA, namens de *Spaarkas* te *Groningen*.

R. G. RIJKENS, namens de *Commissie ter bevordering van het schoolgaa van arme kinderen*.

II.

ALS BUITENGEWONE LEDEN. (Art. 3. lett. *b*.)

W. DE SITTER, te *Groningen*.
J. POST, „
L. ALI COHEN, „
S. TJADEN BUSMAN, „
F. DIJKSTERHUIS, te *Grijpskerk*
R. E. WIJBELING, te *Engelbert*.
H. D. MENKEMA, te *Marum*.
M. BEETS, te *Zuidbroek*.

III.

ALS TOEHOORDERS. (Art. 7. 5e lid.)

A. STEENSMA, te *Groningen*.
D. WIJTEMA, „
A. BOEREMA, te *Noordhorn*.

Te 10½ uur wordt de vergadering door den **Voorzitte** *geopend*, met het houden van de navolgende

VOORLEZING

over den invloed der Stoffelijke Welvaart op de Zedelijke V heffing van het volk.

Mijne Heeren!

Wij hebben, gelijk U bekend is, volgens Art. 2 v ons Reglement, het voornemen, om bij de Algemee Vereeniging tegen het Pauperisme op te nemen alle rigtingen en bijzondere personen, die, het zij meer d zedelijke, het zij meer door stoffelijke middelen, de v heffing en welvaart van de geringere standen trachten bevorderen. Werkelijk zijn ook onderscheidene inrigting en personen toegetreden, van welke men zeggen kan, zij meer, of het een, of het ander middel, het zedeli of het stoffelijke, of wel beide trachten aan te wenden, bereiking van dat groote doel: de verheffing en welva der geringere standen.

Maar het zal velen uwer tevens niet onbekend bleven zijn, M. H., dat er ten opzigte van *de keuze* d middelen nog al eenig verschil van gevoelen bestaat. M dan eens heb ik in den laatsten tijd de beschuldiging h ren herhalen: dat vele vereenigingen al te zeer het stof lijke op den voorgrond stellen en dat zij daarin volg eene zekere materialistische rigting van den geest on eeuw. Wat baat, zegt men, de hulpe, die gij aan d arme bewijst, als die hulpe zich bepaalt bij het ligchan lijke en gij hem niet tegelijk in zijne geestelijke behoefl te gemoet komt? Neen, geene *stoffelijke* hulpbetooni zal den behoeftige redden, indien gij niet de kiem w leggen voor een vernieuwd *zedelijk* leven, dat versie wordt met alles, wat waarachtig, wat eerlijk, wat re vaardig. wat rein en matig is, wat liefelijk is en wel lui zoo daar eenige deugd en eenige lof is!

Ik geloof, dat wij dit laatste moeten toestemm Zijn dus echter dadelijk veroordeeld die vereenigingen wel met de stoffelijke verheffing van het volk beginnen? Ne M. H! men moge zelfs voorzigtig in zijn oordeel weer wanneer men de bevordering van het tijdelijk welzijn, de geringere standen, *mede* als een bewijs aanvoert vo de materialistische strekking van den geest dezer eeu Misschien zal dit eenigzins duidelijker worden, wanne wij de vraag trachten te beantwoorden: *in welk een invl*

W. J. ROELFSEMA.
F. RINSMA,
H. J. TRIP, ... } namens het *Bestuur der Armenwoningen* te *Groningen*. ook namens de Comm. *tot Werkversch. van het Alg. Diakengez.* te *Groningen*.

P. S. BARGHOORN, namens de Comm. van *Werkversch.* te *Groningen*.

D. VAN HOORN,
J. C BILLROTH,
J. HEERES, } namens de Comm. tot *Werkverschaffing* te *Noordhorn*.

H. O. FEITH,
H. E. OVING,
DE. VAN HOUTEN, Bz.,
E. DOMMERING, } namens de Directie van het *Werkhuis* te *Groningen*.

J. F. OBBES,
E. W. SMIT,
BONSEMA, } namens de Vereeniging tot *Hulp voor vlijtige armoede*, te *Marum*.

H. D. FEENSTRA,
A. P. HOEKSEMA,
D. TERPSTRA, } namens de Vereeniging tot *Werkverschaffing* te *Opënde*.

H. SUIDINGH,
M. A. AMSHOFF,
D. DE GROOT,
P. HOFSTEDE DE GROOT, } namens de Afd. *Groningen der Nederl. Vereeniging tot afschaff. van sterken drank*.

H. MIEDENDORP,
J. G. HOLTHUIS, } namens het *Patronaat van het Algemeen Diakengezelschap* te *Groningen*.

A. T. REITSMA, namens de Afd. *Groningen van het Genootschap tot Zedelijke verbetering der gevangenen*.

J. HUIZINGA,
D. SCHILLHORN,
J. BRAAK,
E. R. ZUIDEMA, } namens de *Vereeniging voor Tuinbouw* te *Uithuizen*.

J. SONIUS SWAAGMAN,
J. DOUWES,
W. DIJKHUIS,
C. REINDERS, } namens het *Genootschap ter Bevordering der Nijverheid gevestigd* te *Onderdendam*.

G. A. RIEPMA, namens de *Spaarkas* te *Groningen*.

R. G. RIJKENS, namens de *Commissie ter bevordering van het schoolgaan van arme kinderen*.

II.

ALS BUITENGEWONE LEDEN. (Art. 3. lett. *b*.)

W. DE SITTER, te *Groningen*.
J. POST, „
L ALI COHEN, „
S. TJADEN BUSMAN, „
F. DIJKSTERHUIS, te *Grijpskerk*.
R. E. WIJBELING, te *Engelbert*.
H. D. MENKEMA, te *Marum*.
M. BEETS, te *Zuidbroek*.

III.

ALS TOEHOORDERS. (Art. 7. 5e lid.)

A. STEENSMA, te *Groningen*.
D. WIJTEMA, „
A. BOEREMA, te *Noordhorn*.

Te 10½ uur wordt de vergadering door den Voorzitter geopend, met het houden van de navolgende

VOORLEZING

over den invloed der Stoffelijke Welvaart op de Zedelijke Verheffing van het volk.

Mijne Heeren!

Wij hebben, gelijk U bekend is, volgens Art. 2 van ons Reglement, het voornemen, om bij de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme op te nemen alle inrigtingen en bijzondere personen, die, het zij meer door zedelijke, het zij meer door stoffelijke middelen, de verheffing en welvaart van de geringere standen trachten te bevorderen. Werkelijk zijn ook onderscheidene inrigtingen en personen toegetreden, van welke men zeggen kan, dat zij meer, of het een, of het ander middel, het zedelijke of het stoffelijke, of wel beide trachten aan te wenden, tot bereiking van dat groote doel: de verheffing en welvaart der geringere standen.

Maar het zal velen uwer tevens niet onbekend gebleven zijn, M. H., dat er ten opzigte van *de keuze* dier middelen nog al eenig verschil van gevoelen bestaat. Meer dan eens heb ik in den laatsten tijd de beschuldiging hooren herhalen: dat vele vereenigingen al te zeer het stoffelijke op den voorgrond stellen en dat zij daarin volgen eene zekere materialistische rigting van den geest onzer eeuw. Wat baat, zegt men, de hulpe, die gij aan den arme bewijst, als die hulpe zich bepaalt bij het ligchamelijke en gij hem niet tegelijk in zijne geestelijke behoeften te gemoet komt? Neen, geene *stoffelijke* hulpbetooning zal den behoeftige redden, indien gij niet de kiem wilt leggen voor een vernieuwd *zedelijk* leven, dat versierd wordt met alles, wat waarachtig, wat eerlijk, wat regtvaardig, wat rein en matig is, wat liefelijk is en wel luidt, zoo daar eenige deugd en eenige lof is!

Ik geloof, dat wij dit laatste moeten toestemmen. Zijn dus echter dadelijk veroordeeld die vereenigingen welke met de stoffelijke verheffing van het volk beginnen? Neen M. H! men moge zelfs voorzigtig in zijn oordeel waen, wanneer men de bevordering van het tijdelijk welzijn, bij de geringere standen, *mede* als een bewijs aanvoert voor de materialistische strekking van den geest dezer eeuw. Misschien zal dit eenigzins duidelijker worden, wanneer wij de vraag trachten te beantwoorden: *welk een invloed*

heeft de stoffelijke welvaart op de zedelijke verheffing van het volk? Niet, dat ik mij vermeten zou, op mij te nemen, om deze veel omvattende vraag volledig en naar eisch te beantwoorden. Neen! ik kan niet meer dan slechts eenige wenken geven, die welligt bevorderen zullen, dat zulk een belangrijk onderwerp nog nader overdacht worde en meer ter sprake kome. Mogten maar die wenken goed zijn en ten gunste werken, niet alleen van deze Algemeene Vereeniging, maar ook van andere Vereenigingen en Inrigtingen in het bijzonder; en mogten zij door U ontvangen worden met die welwillendheid, die *U* steeds heeft gekenmerkt, gelijk ze *mij* vereert.

Wij moeten reeds dadelijk beginnen met de betuiging, M. H.! dat niet *alle* stoffelijke welvaart een gunstigen invloed maakt op de zedelijke verheffing van een volk. Het maakt een groot onderscheid, door welke middelen die welvaart wordt verkregen en met welk een geest ze wordt ontvangen en genoten.

Zij moet, meest altijd, verkeerde gevolgen hebben, als zij langs al te gemakkelijke, of met de zedelijkheid onbestaanbare wegen, verkregen wordt. De geschiedenis heeft het overvloedig geleerd, dat vele natiën, die zich meer dan het noodige levensonderhoud op de gemakkelijkste wijze konden verschaffen; die wegens de *vruchtbaarheid* van haren grond en keur van voortbrengselen, bijkans geen arbeid behoefden te verrigten, meestal traag en stomp, weekelijk en weelderig geworden zijn, en bij groote zedeverbastering eindelijk zelfs haar onafhankelijk bestaan verloren. Schadelijker nog is de stoffelijke welvaart, die een gevolg is van verkregen *oorlogsbuit* of van de plundering, die men andere volken deed ondergaan. Men weet immers hoe de zeden der Grieksche staten verbasterd zijn, nadat hun de rijkdom der Perzen in handen viel; die der Romeinen, nadat zij op Carthago en Griekenland hadden gezegepraald; en die der Spanjaardeu, nadat zij de schatten van Amerika zich hadden toegeeigend *).

Wat zulke middelen en wegen werken bij een geheel volk, daarmede kan men vergelijken, wat de door *loterijen* verkregene welvaart werkt, bij enkele personen. Neen, geen welvaart te noemen, als de een het zoo gemakkelijk verkregen geld niet goed weet te gebruiken

*) Breeder handelt over dit onderwerp: A. Matthiae, *Dissertatio quae anno* 1797 *praemio ornata Legati Stolpiani reportavit; Lugd. Bat.* 1801.

en zich aan buitensporigheid en verkwisting overgeeft; terwijl de ander, uit winzucht of om zijne achteruitgaande zaken te herstellen, zich van alles ontbloot, om in een afgrond van jammer en ellende te verzinken. 't Is slechts eene onregelmatige verplaatsing van kapitalen, die niets voortbrengt; door den Staat geduld, omdat deze zich er *ook* een aandeel van toeëigent; maar door eene gezonde Staathuishoudkunde en door de zedelijkheid evenzeer veroordeeld. Het ware gewis eene wenschelijke zaak, dat ook de Nederlandsche loterij, al prijkt zij met den *naam* van den *Staat*, langzamerhand wierde ingekort, om eindelijk geheel afgeschaft te worden *).

Wij hebben boven aangemerkt, dat het ook een groot verschil maakt, met welk een geest de vermeerderde welvaart wordt ontvangen en genoten; want het valt niet te ontkennen, dat zij gevaarlijk worden kan, bij een lagen trap van zedelijke ontwikkeling. Dit bewijst echter nog niets tegen de stoffelijke welvaart op zich zelve, maar het doet ons duidelijk zien, dat het *tevens* noodzakelijk is, om *zedelijke* ontwikkeling te bevorderen. Want de slechte gevolgen van welvaart, zonder zedelijkheid, ze zijn verschijnselen die zich openbaren, omdat twee zamenwerkende zaken niet in evenwigt staan; en hier moet dus dat evenwigt hersteld worden, niet door verlaging van de eerste, de stoffelijke welvaart, maar door verhooging van de tweede, de zedelijke ontwikkeling †).

Veel gunstiger invloed heeft doorgaans de welvaart, die door *arbeid*, *nijverheid* en *spaarzaamheid* wordt verkregen; maar deze hoedanigheden doen dan ook reeds een zekeren trap van zedelijke ontwikkeling vooronderstellen. En waar deze ontwikkeling nog weinig aanwezig is, daar wordt ze voorzeker door de gemelde hoedanigheden niet weinig bevorderd. Of zou men anders kunnen zeggen, M. H! van den arbeid in het algemeen? Hoe zou deze op zich zelf tot zedeloosheid leiden, daar de arbeid juist door den Allerhoogste is bestemd tot de zedelijke en godsdienstige opvoeding des menschdoms op aarde, en men in het gebod: „in het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten!" niet

*) Vooral door Mr. A. D. Meijer is de aandacht van tijd tot tijd op die loterijen gevestigd; b. v. reeds in 1828, door zijn *Onderzoek over het gebruik van een openbaar spel, Amst;* — later in eene *Toespraak tot eenige voornamen in den Lande, over het bestaan der loterij*, 1836; *Tweede Toespraak*, 1838; en *Het nieuwe misbruik omtrent loterij* enz. 1847.

†) De Bruyn Kops, *over de directe Belastingen* enz. bl. 69.

slechts eene straf, maar evenzeer een zegen voor het menschelijk geslacht kan vinden? Dat de verschillende *aard* van den arbeid voor de ontwikkeling van 's menschen zedelijke eigenschappen meer of minder gunstig wezen kan, dat b. v. het zamenzijn in fabrieken en in werkplaatsen uit zijn aard meer tot sommige ondeugden leiden moet dan veldarbeid; dit is eene waarheid, die daarom nog niet brengen kan tot de gevolgtrekking, dat arbeid *in het algemeen* schadelijk zou zijn voor de zedelijkheid; en nog minder tot dit resultaat, dat de door arbeid verkregene welvaart een schadelijke invloed hebben zou.

Hetzelfde valt te zeggen van bepaalde takken der nijverheid. Wij zouden het bij vele volken kunnen opmerken, dat de welvaart, door nijverheid ontstaan, denzelfden invloed heeft, als de nijverheid zelve. Of scherpt zij niet de krachten van den geest; wekt zij niet tot nadenken op; leert zij niet moeite en inspanning met volharding verdragen en blijkt zij niet een steunsel te zijn voor een zekeren vrijzinnigen burgergeest? En niet minder voor een zekeren huiselijken geest, vooral wanneer die nijverheid door spaarzaamheid wordt ondersteund. Waar deze heerscht, daar komt ook orde in het huisgezin, zindelijkheid, oppassendheid en geen geschikter middel tegen onmatigheid in het gebruik van sterke dranken, verkwisting, tegen uithuizigheid en allerlei rampzalige gevolgen daarvan, dan eene welvaart, die door arbeid verkregen en door spaarzaamheid bewaard is. Juist daarom houd ik het gebruik van Spaarbanken en Spaarkassen voor zulk een uitstekend bevorderingsmiddel van de gansche zedelijkheid des menschen, dat ik nooit zal ophouden, om dit punt in de bijzondere belangstelling van alle plaatselijke Besturen en liefdadige Vereenigingen aan te bevelen.

Ik weet het wel, zede- en sommige staathuishoudkundigen hebben in dit opzigt een ongunstiger oordeel geveld, en inzonderheid de nijverheid voorgesteld, als leidende tot meerdere zedeloosheid onder de arbeidende klassen. In Frankrijk b. v. hadden mannen als VILLENEUVE, BARGEMONT, MOROGUES en anderen den zedelijken invloed der nijverheid zóó ongunstig voorgesteld, dat de *Société Industrielle de Mulhouse* in 1839 eene vraag uitschreef, naar de gegrondheid van zoodanige klagten, en de Baron DEGERANDO, ook hier te lande zoo wèl bekend als schrijver van „de Vriend der Armen," daarop een antwoord

gaf, 't welk bekroond werd en twee jaren later in het licht verscheen.*)

Wat ons bij DEGERANDO zeer opmerkelijk voorkomt, is inzonderheid dit, dat hij ons overtuigend bewijst, hoe verkeerd wij wel eens doen, als wij de menschen soms onverdiend, om zoo te spreken, generaliseren. Zoo heb ik strak gezegd, dat het zamen zijn op fabrieken en in werkplaatsen, uit zijn aard, tot meer ondeugden aanleiding geven kan, dan veldarbeid. Ik geloof dit nog; en toch zouden wij eene zeer verkeerde gevolgtrekking maken, als wij daaruit afleidden: het volk op de fabrieken is minder zedelijk dan op het veld; welvaart, op de fabrieken verkregen, is schadelijker voor de zedelijkheid dan op 't veld verworvene welvaart enz. Want DEGERANDO toont niet alleen aan, dat de zedelijkheid en tucht, op vele, zelfs in elkanders nabijheid liggende fabrieken, zeer ongelijk is; maar ook, dat de tabellen der strafregterlijke statistiek in Frankrijk leeren, hoe daar, naar evenredigheid, meer misdaden worden begaan door hen, die tot de klasse der landbouwers behooren, dan door de fabriek-arbeiders. Wat zal men dan zeggen, als de statistiek het uitwijst, Voorzeker dit in de eerste plaats, dat wij voorzigtig in ons oordeel moeten zijn; en verder dat wij het er wel voor houden mogen: in het algemeen beschouwd is stoffelijke welvaart, door arbeid, nijverheid en spaarzaamheid verkregen en behouden, niet schadelijk voor de zedelijkheid.

Maar ik geloof dat ik verder mag gaan. Voor de zedelijke verheffing van een volk is eene zekere mate van stoffelijke welvaart, zoo al niet volstrekt noodig, dan toch uitnemend bevorderlijk. Laat mij deze stelling eenigzins nader ontwikkelen.

De mannen, die het meest over den materialistischen geest van deze eeuw, en dus ook over diezelfde strekking van vele liefdadige Vereenigingen klagen, zijn doorgaans sterk ingenomen tegen alle kunstmatige werkverschaffing en stellen het onderwijs en de geestontwikkeling op den voorgrond. Ook ik zie de bezwaren van werkverschaffing zeer goed in en heb reeds bij eene andere gelegenheid gezegd, dat men daardoor gevaar loopt, om de armoede zelve kunstmatig te vermeerderen, wanneer het werkverschaffen door ons in de plaats treedt van het werk zoeken door den be-

*) Onder den titel: *Des progrès de l'Industrie, considérés dans leur rapports avec la moralité de la classe ouvrière; Paris*, 1841.

hoeftige; wanneer dat werkverschaffen meer dan een tijdelijk redmiddel wordt voor valide armen, die men zorgeloos op onze hulp leert steunen; wanneer, gelijk de heer MEES het eigenaardig uitdrukt, ons werkverschaffen niet anders wierde dan eene eenvoudige begunstiging van ongeschiktheid en luiheid boven bekwaamheid en oppassendheid *).

Maar aan de andere zijde blijft het even waar, dat men niet onvoorwaardelijk bij alle behoeftigen met onderwijs en geestontwikkeling beginnen kan, zonder in aanmerking te nemen den trap van stoffelijke welvaart, waarop zij staan; en dat er eene zekere mate van welvaart vereischt wordt, om het onderwijs ingang te doen vinden. Ik heb althans meer dan eens door de ondervinding bevestigd gezien, wat DE BRUYN KOPS, (ter ergens aangehaalde plaatsen) betuigt: „die gelukkige invloed van stoffelijke welvaart vindt men dan ook in alle uitkomsten van proeven, die eenigzins in het groot zijn genomen; en natuurlijk: opvoeding wordt daar eerst mogelijk, waar de ligchamelijke ellende gelenigd is. Zoo lang deze blijft bestaan, spreekt een luider stem ten kwade, dan de treffendste zedeleer ten goede."

Dat is geen wonder, M. H! Wie uwer het werkje mogt bezitten en gelezen hebben van Mevrouw DE GASPARIN: „er zijn armen te Parijs — en elders," die zal zich herinneren, hoe duidelijk en treffend zij, op onderscheidene plaatsen, den nadeeligen invloed van gebrek aan stoffelijke welvaart op de godsdienstige en zedelijke vorming in het algemeen, heeft aangetoond.

Ook de behoeftige bezit een verstand; maar de overmatige zorge en een vruchtelooze arbeid, wat hebben zij anders ten gevolge, dan verarming van geest en verstomping des verstands? Hoe is hij dan in de mogelijkheid om zijn geest te ontwikkelen; om zich te verheffen boven een beperkten kring van denkbeelden? Hij heeft er den tijd niet toe, en spoedig heeft hij er ook geen lust of kracht meer toe. De armoede trekt een muur voor zijne oogen op; telken dage eenige lijnen hooger. Het gebrek van gisteren, de ellende van heden, de onzekerheid van morgen, benevelt zijn oog; en daar hij geen uitzigt heeft, vallen de handen slap, het hoofd wordt naar de aarde gerigt en de hemel aan zijn gezigt ontrukt! Ja, dat is nog het ergste: de hemel wordt aan zijn gezigt ontrukt; hij wordt verdierlijkt; en ook de behoeftige is

*) Mr. W. C. Mees, *de Werk-inrigtingen voor Armen*, bl. 263.

toch een zedelijk, een onsterfelijk wezen. Hij bezit eene ziel; zoowel als de rijke, eene gevoelige, eene verantwoordelijke ziel; een ziel, die tusschen eeuwig geluk en ongeluk te kiezen heeft, en slechts in weinige jaren, even als wij, tot eene besliste keuze moet komen. Gij kunt nu wel zeggen tot dien man: als gij hongert, daar is brood des *eeuwigen* levens voor u; als gij dorst, daar is water, dat niet zal doen dorsten tot in eeuwigheid! Daar is een Boek der boeken, waaruit de geest des Woords u zal verkoelen en verfrisschen, wanneer gij u nederbuigt onder de hitte des daags; waaruit de geest des Woords u zal verwarmen, wanneer gij siddert bij de koude van een winternacht! Maar o! als hij antwoordt: ik kan het niet eens lezen, dat Woord, en vind geen tijd, om het te leeren; — of als hij zegt: ik durf niet komen ter kerke, waar dat Woord verkondigd wordt; want zie mijne kleederen, waarmede ik mij schaam, niet voor God, maar uit eergevoel, voor de menschen; — of als hij zegt: ik heb geen smaak daarin, zoolang ik honger lijde; zoolang de onrust mij kwelt, de moedeloosheid mij nederdrukt; — of als hij reeds zoo zeer verdierlijkt is, dat hij uwe hand terug stoot en naar een ander levenswater, naar een glas sterken drank grijpt, om sterkte te zoeken in een verteerend vuur -- o, dan gevoelen wij de bezwaren, om zedelijk te verheffen, waar gebrek aan het stoffelijke den mensch reeds zoo geheel stoffelijk en dierlijk heeft gemaakt.

Moet ons dit leiden tot de gevolgtrekking, dat gebrek aan stoffelijke welvaart de zedelijke ontwikkeling in 't algemeen wel eens in den weg staat, wij komen tot hetzelfde resultaat, als wij aan bijzondere deugden en ondeugden denken en den invloed der stoffelijke welvaart daarop toepassen.

Er is wel eens de vraag gedaan: als er bij velen gebrek aan stoffelijke welvaart bestaat, waar leven zij dan toch van? Wat verhindert het, dat zij van gebrek niet omkomen? Ik wil hier niets te kort doen, M. H! aan de gunstige gevolgen, die de pogingen van vele uwer Vereenigingen reeds hebben gehad, noch aan die van onderscheidene Kerkelijke Diakoniën en andere liefdadige instellingen door het gansche land verspreid, ofschoon ik in het voorbijgaan de bedeeling zonder werk van valide personen af moet keuren, 't zij ze door *Kerk of Staat* worden verzorgd; maar

ik moet u nog drie bronnen van bestaan noemen, die wel eens te zeer over het hoofd worden gezien; n. l. de bedelarij, ontucht en oneerlijkheid.

Gij klaagt over de bedelarij en hare verderfelijke gevolgen, en met regt. De oorzaken daarvan mogen verschillende zijn, met of zonder eigen schuld, algemeen of plaatselijk, duurzaam of tijdelijk, 't is toch steeds gebrek aan stoffelijke welvaart, waardoor de bedelarij bevorderd wordt. En of al sommige Staathuishoudkundigen zeggen: men mag niet bedelen; dat is te regt strafbaar door de wet; ik ben overtuigd, als ons huisgezin hongerde en wij vonden op dat oogenblik geen arbeid, wij zouden misschien ook liever naar den bedelstaf grijpen en tegen de wet zondigen, dan dat wij vrouw en kroost van honger lieten sterven. Het laat zich in de theorie wel zeggen: „men moet zich zelve een onderhoud verschaffen" en zijn eigen brood eten; het is duidelijk, dat bedelarij altijd een misdrijf is; maar ik zou deze theorie niet onvoorwaardelijk durven toestemmen. Bedelarij als bedrijf of kostwinning, die is strafbaar; bedelarij, uit gebrek, die is niet strafbaar: dat is eenvoudig het onderscheid; maar — bepaalt de grenzen eens in de bijzondere gevallen!

Gij klaagt over de ontucht waaraan zich vele meisjes uit den geringeren stand overgeven. Zou deze ondeugd ook niet vele malen een gevolg van gebrek aan stoffelijke welvaart zijn, vooral in de steden, en inzonderheid bij op zich zelve staande werksters, die in haar armoedig kamertje of op hare koude vliering van den vroegen morgen tot den laten avond eenzaam zitten te naaijen, tot dat het voor hare verblinde oogen schemert? Zou het wonder zijn, als er menigeene bezwijkt, wanneer de zonde hare valsche schatten voor haar uitspreidt en het striknet der verleiding tegelijk een stem vindt in hare jeugdige ijdelheid en ontwakende driften? Zou zij bij onbekrompener bestaan niet meer standvastig kunnen zijn?

Gij klaagt over de oneerlijkheid bij zoo velen uit dien stand. Wij willen er niet op wijzen, dat men ook *hier* niet generaliseren moet en dat men, met grooter schuld voorzeker, ook in hoogere standen der maatschappij oneerlijke menschen zou kunnen vinden. Wij willen er niet op komen, dat *wij niet* gevoelen, wat een minder vermogende gevoelt, bij de bede: „armoede geef mij niet, opdat ik niet stele!" Maar wordt die minder vermogende niet dikwijls

in zware verzoeking gebragt, juist door zijn gemis van stoffelijke welvaart, door zijn gebrek en ellende? En dan moet hij nog daarenboven door ons belasting-stelsel van lands- en plaatselijke accijnsen tot diefstal, in de gedaante van smokkelarij, worden uitgenoodigd; het bedrog aanlokkelijk worden gemaakt, en hem, bij zijne behoefte, een voordeelig middel van bestaan worden aangeboden. 't Is voorwaar niet vreemd, dat hij dan ten minste „een dief in zijne nering" wordt en het wandelen langs de grenzen van eerlijkheid en bedrog hem het pad van eer en goede trouw zal doen verlaten.

Onder zoo vele gevaren, M. H.! die uit het gemis van stoffelijke welvaart ontstaan, zal ik nog enkel de dronkenschap, verkwisting en uithuizigheid noemen. „Tot de beoefening van elke deugd," zegt AMALIA VON SIEVEKING, in eene harer Verslagen der Vrouwen-Vereeniging te Hamburg, „is een zekere moed noodig; en deze moed kan door overmaat van aardsche ellende gebroken worden. De huisvader verkwist in jenever de weinige stuivers, die hij verdiend heeft, *omdat* hij wanhoopt, vrouw en kinderen te kunnen verzadigen. De huisvrouw laat in hare kleine huishouding door moedelooze onverschilligheid veel verloren gaan, *omdat* zij de mogelijkheid niet inziet, ze bij de grootste oppassendheid in staat te houden. Het is waar, het behoorde zoo niet te zijn, maar het is zoo."

Wij behoeven het echter niet vreemd te vinden, dat het zoo is. Ik heb reeds elders *) aangemerkt, dat het niet alleen de smaak in den drank is, die vele armen tot dronkaards maakt, noch ook alleen de behoefte aan uitspanning en genot, na eene week misschien van zwaren arbeid; ofschoon deze beide oorzaken stellig medewerken. Maar hier komt bij, dat menig arme, eene geheele week door, den zorgelijken toestand van zijn gezin heeft aanschouwd, deszelfs jammerklagten heeft gehoord en door allerlei ellende is omringd geweest. Hij zal zulks de volgende week wederom aanschouwen, wederom hooren, weer daardoor omringd zijn. Daarom tracht hij naar bedwelming voor dat pijnigend gevoel, en zoekt hij in de dronkenschap vergetelheid van het verledene, van de toekomst en zelfs van het tegenwoordige. Gelegenheid is er genoeg op zijnen weg,

*) Verhandeling bij de Maatsch. tot Nut van 't Algemeen: *Armwezen en Armverzorging*. 1851. bl. 198.

want het getal van kroegen en tapperijen is niet gering; en gezelschap is er niet moeijelijk voor hem te vinden.

Wij behoeven van alle kwade gevolgen der dronkenschap niet te spreken; maar verkwisting en uithuizigheid zijn voorzeker hare naaste trawanten. Het ziet er bij zijn gezin niet vrolijk uit, als hij in de bedwelming zijn geld heeft te zoek gemaakt, als de kinderen treurig hem wachten en de moeder geen voedsel voor hen heeft; en ofschoon men elkander den geheelen dag niet hebbe gezien, de vertrouwelijke en liefderijke band tusschen man en vrouw wordt verbroken, als wij slechts niet van erger, van ruzie en vechterij moeten hooren. Men kent de plaat van CRUIKSHANK: *de gevolgen van de flesch*, zoo waar en naar het leven geteekend. Maar op zijn best gaat de man er uit en slijt, meer dan zijn *overige* tijd, in kroegen. En de vrouw? Zoo zij geen lust in eenzamen arbeid of in zorgelijke mijmeringen heeft, wat staat haar dan anders te doen, dan dit voorbeeld van uithuizigheid te volgen of misschien misdadige betrekkingen aan te knoopen, die haar brood voor haar kroost verschaffen, 't welk haar eigen man niet langer verdient? Men denke niet, dat dit tafereel te zwart gekleurd is, M. H.! Mij is meer dan één voorbeeld, bekend, van behoeftige huisgezinnen, waar het zich alzoo heeft voorgedragen. Zoo verkeert dan eindelijk de geest des huisgezins in een staat van ontbinding; en hoe meer dit toeneemt, ik zal niet eens zeggen, hoe meer de zedelijkheid dooronder lijden moet, maar daar zal zich langzamerhand de geheele maatschappij zelve meer en meer dreigen te ontbinden. Want het huisgezin, waar het beginsel van bestendigheid en zedelijkheid niet zoo ligt verloren gaat; waar men een middelpunt van toegenegenheid en zelfopoffering aantreft; waar de edelste aandoeningen onzer natuur eene voldoening vinden, die zij elders niet in zulk eene mate deelachtig worden en waaruit zij zich naar buiten kunnen verspreiden; daar ligt, thans meer dan ooit, het eerste bestanddeel en het laatste bolwerk van de maatschappij*).

Het valt echter niet te ontkennen, dat men soms het tegendeel ziet gebeuren, van datgene, wat ik als een gevolg der welvaart, met betrekking op de zedelijkheid, heb voorgesteld. Door DE BRUYN KOPS wordt een voorbeeld aangehaald van een werkman, die zich anders dikwijls in

*) Merkwaardige wenken heeft daarover Guizot, *over de Volks-heerschappij in Frankrijk*, 2e druk, bl. 111 ens.

den drank te buiten ging, maar die zich door een jaar van duurte liet bewegen, om zijne centen niet in de kroeg te gaan verteren, maar te brengen aan zijne vrouw, zoodat deze gedrongen was, te wenschen: „ik wilde, dat het altijd zulke dure prijzen waren, want nooit gedroeg mijn man zich zoo wel!" Maar hij stelt er een ander voorbeeld tegenover, van eene streek in Ierland, waar de arbeiders, in hun toestand van ellende, onnadenkend en roekeloos, het weinige, 't welk zij nog verdienden en niet toereikend was, om hunne huisgezinnen redelijk te doen bestaan, in de whiskey-kroeg bragten, om zelve hunne rampen tijdelijk te vergeten. Toen hun echter, met het graven van een kanaal, vast werk werd aangeboden, zag men die luije en uitspattende mannen in ijverige, hardwerkende arbeiders herschapen. Zij werden zorgvuldige vaders en echtgenooten en het verbruik van whiskey hield in dat district geheel en voor goed op *).

Men kan dan ook uit dat eerste voorbeeld, door dezen schrijver bijgebragt, geenszins de gevolgtrekking maken, dat duurte van levensmiddelen heilzaam op de volksklasse werkt, of algemeen geschikt is, om haar matigheid, arbeidzaamheid en spaarzaamheid te leeren; niet alleen, omdat er uit enkele gevallen geen doorgaande regel is af te leiden, maar ook, omdat dezelfde omstandigheden wel eens geheel ongelijke gevolgen kunnen hebben, wegens het verschil in het menschelijk karakter. En daarenboven; het bewijst niets voor het nuttige van gebrek aan welvaart; want de man verkeerde reeds vroeger in gebrek, maar verhief zich nu, omdat hij zich gedrongen zag tot nog sterkere inspanning en grootere matiging. Het is slechts een bewijs, dat de zedelijke kiem nog niet in hem verloren was en dat hij nog niet geheel tot verdierlijking was gezonken; een bewijs te meer, van hoe veel belang het is, niet bij de stoffelijke welvaart van de geringere klassen te blijven stilstaan, maar ook vooral op het zedelijk gebied werkzaam te zijn.

Wanneer wij onpartijdig zamenvatten, M. H.! wat wij tot dusverre hebben overwogen, dan geloof ik, dat er voor onze onderscheidene Vereenigingen en Inrigtingen, waarvan wij hier als Afgevaardigden verschenen zijn, geene geheel nuttelooze wenken zijn op te zamelen. Wij beschou-

*) De Bruyn Kops, t. a. pl., bl. 66. 67.

wen eene zekere mate van stoffelijke welvaart, door arbeid, nijverheid en spaarzaamheid verkregen en behouden, als allerheilzaamst voor de zedelijkheid des volks, en beweren zelfs, dat die zedelijkheid, zonder welvaart, in zeer vele opzigten groot gevaar loopt. Zijn wij van die waarheid overtuigd, dan moge ze een spoorslag wezen, voor alle Vereenigingen, die op de eene of andere wijze met de verbetering van den stoffelijken toestand der minder vermogenden werkzaam zijn, om met verstand en volharding op den ingeslagen weg voort te gaan; 't zij men de armoede tracht te voorkomen of te lenigen; 't zij men met reeds gealimenteerden, of met onbedeelden, of met beiderlei soort te doen heeft; en ofschoon ik ten volle instem met de aanmerking, onlangs in het laatste deel van het *Staatkundig en Staathuishoudkundig Jaarboekje* gemaakt: „dat men bij het vraagstuk der armen niet uitsluitend moet letten op *de bedeelden*, maar op de behoeftigen, *die op het punt staan, om bedeeld te worden*; dat deze van de bedeeling af te houden, het middelpunt moet zijn van aller streven, en onder alle instellingen van onderstand, die *tot voorkoming der armoede* de belangrijkste zijn, *)" zoo moet echter in allen gevalle de hoofdleuze van elke Vereeniging zijn en blijven: voor valide personen geene bedeeling, geene ondersteuning, zonder werkzaamheid Als toch werkeloosheid, luiheid en lediggang oorzaken van allerlei zedeloosheid zijn, (en wie zou dit ontkennen?) dan zal integendeel eene ijverige werkzaamheid de zedelijkheid vermeerderen.

Maar oefent het bevorderen der stoffelijke belangen een sterken invloed uit op de zedelijke, die invloed is wederkeerig. Waarom zijn er reeds zoo vele pogingen van liefdadige Vereenigingen, ten behoeve van den geringeren stand, mislukt? Ik zou denken, vooral hierdoor, omdat men dien wederkeerigen invloed wel eens uit het oog verloor. De arme wordt niet geholpen met een Patronaat, dat alleen in zijne zedelijke en geestelijke behoeften tracht te voorzien. Hij zal er voor bedanken, om onder zulk eene

*) In het opstel over het *Armwezen* aldaar, door Mr. de Bruyn Kops, bl. 302. Te regt merkt deze schrijver op bl. 304 aan: dat tot de kennis van het Armwezen noodzakelijk mede vereischt wordt eene onderscheiding der bedeelden in hen, die geschikt zijn tot arbeid, en hen, welke daartoe ongeschikt zijn. Volgens mijn inzien, bepaalt het getal der eersten nog wel niet eigenlijk het Pauperisme, zoo als de Bruyn Kops zegt, maar het draagt zeer bij, om hetzelve naauwkeuriger te leeren kennen, in omvang en noodlottige gevolgen.

curatéle te staan; of hij zal ze toelaten, in de hoop, dat gij tevens uwe beurs zult openen; of hij zal zeggen: uwe zedelijke wenken, uw goede raad, zonder daad, stillen nog niet den honger van mijn gezin. Maar de arme wordt evenmin geholpen, door kunstmatige werkverschaffing of elke ondersteuning, die alleen de vervulling van zijne stoffelijke behoeften ten doel heeft. Ik heb het boven reeds gezegd, bij een lagen trap van zedelijke ontwikkeling zou de welvaart hem schade kunnen doen, of zoudt gij althans scheppen in het doorboorde vat der Danaïden. Daarom zullen die Vereenigingen onder ons op den duur het best haar doel bereiken, die stoffelijke en zedelijke verheffing met elkander gepaard doen gaan; juist, omdat beide zulk een sterken wederkeerigen invloed op elkander oefenen.

Ik zal mij geenszins vermeten, M. H.! hier als 't ware lessen te willen geven of regelen voor te schrijven, waarnaar deze of gene Vereeniging zich zou hebben te gedragen; niet alleen, omdat zulks strijden zou tegen den vrijzinnigen en onafhankelijken geest, waarvan deze algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme is uitgegaan; maar ook, omdat ik mij in een kring van mannen bevind, van wier theoretische kennis of practische ondervinding ik zelf nog zoo veel zou kunnen leeren. Dit neemt evenwel niet weg, dat ik u mijne gedachten omtrent dit punt met bescheidenheid en vrijmoedigheid durf openbaren en ze gaarne aan uw oordeel ter overweging overlaat. In de meeste behoeftige huisgezinnen, welker belangen wij ons aantrekken, is doorgaans èn stoffelijk èn zedelijk nog al iets te verbeteren. Nu geloof ik, wat men ook van een materialistischen geest spreken moge, dat zulk een gezin eerst stoffelijk een weinig moet worden opgebeurd. Want meest alle menschen uit den geringeren stand beschouwen *dit* als het voornaamste, en 't is toch ook wezenlijk maar al te zeer hunne dagelijksche zorge en berekening, hoe zij van den eenen dag tot den anderen zullen komen. Zoo gaat het, bij velen, zelfs in gewone tijden; en daar komen zoo dikwijls buitengewone tijden, dat b. v. het werk van den man vermindert en de arbeider bijkans niets verdient; of dat de vrouw, wegens hare omstandigheden, moet ophouden te arbeiden; of dat eene zorgelijke gebeurtenis, zoo als ziekte, hen treft; of dat de schulden zich ophoopen, als zij ook maar één oogenblik de strengste regelen der zuinigheid overschrijden; of dat het achterstallige zoo zwaar drukt, en de huishuur toch

voortgaat, en er reeds zoo veel naar de bank van leening is gebragt, en de ouders er voor schrikken, als de kinderen zeggen, dat zij goeden eetlust hebben. Daarom is het dikwijls: die stoffelijk helpt, die helpt terstond, die voorziet in eene dadelijke behoefte; die wint alzoo het vertrouwen van zulke lieden en stelt zich des te beter in de gelegenheid, om ook op het zedelijke te *kunnen* werken.

Want die alleen stoffelijk helpt, die helpe terstond, hij helpt nog niet duurzaam, zoo lang hij niet ernstig acht geeft op de zedelijke gesteldheid van zulk een huisgezin en ook deze met alle kracht en ijver zoekt te verbeteren. Nu komt het zedelijk Patronaat te voorschijn; hier valt het in, met eene magtige werking. De geringere klasse gaat van den stelregel uit: die mij hulpe toebrengt (en zij bedoelt daarmede stoffelijke hulp), die mag meêpraten. Men kan dan *eerst*, bij dezulken, die iets oververdienen, aandachtig maken op het schoolgaan der kinderen, op orde in de huishouding, vooral op de Spaarkassen en Spaarbanken. Ziet! dit laatste is ook nog geheel een materieel middel en toch werkt het zoo veelzijdig en veelvermogend op de zedelijkheid. Vervolgens komt men tot het uitleenen van goede boeken of kleine volks-geschriften, zoo als reeds de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen er onderscheidene telt, b. v. onder de losse blaadjes, in de laatste jaren door haar uitgegeven, en die zij, volgens besluit van hare jongste algemeene vergadering, hoopt te vervolgen; en zoo als nu ook: „*de Vriend van Armen en Rijken*," kosteloos voor minvermogenden, te Amsterdam wekelijks het licht doet zien. Eindelijk moedigt men aan tot catechisatie- en kerkbezoek; men geeft wenken hier en wenken daar, naar dat de omstandigheden zulks vereischen. En het moge al zoo zijn, dat vele wenken verloren gaan; dat wij hier op verharding stuiten en daar door veinzerij bedrogen worden; veel goeds zal men oogsten, maar men maait niet, waar men niet gezaaid heeft. De ondervinding heeft het geleerd, dat vooral aan eene Commissie van verstandige en liefderijke *vrouwen* zulk een Patronaat met het gunstigst gevolg wordt opgedragen *).

Het ligt hier niet op mijnen weg, M. H.! om te dezer plaatse te onderzoeken, in hoe verre en in welke aangelegenheden door 's lands hooger Bestuur niet alleen, maar

*) De *Gedachten over de wijze van Armenverzorging door vrouwen* van Amalia von Sieveking (Amst. 1850), zijn voorzeker alom bekend.

ook door gewestelijke en plaatselijke Besturen kan worden medegewerkt, om eenen gunstigen invloed van de stoffelijke welvaart op de zedelijkheid des volks te bevorderen; ofschoon ik voor mij overtuigd ben, dat die Besturen het vermogen te doen, zonder op te staan als kunstmatige werkverschaffers, of zich schuldig te maken, door over te treden op een baan van philanthropie, die buiten hunnen werkkring ligt. En waarin ik het ook, ten opzigte van de armverzorging *niet* eens moge zijn met den Heer ALSTORPHIUS GREVELINK, in dit gezegde van hem ligt wel eenige waarheid: „dat de laatste vrij groote armoede bewijst, dat de besturen vroeger de hun opgedragene pligten min goed verstonden; en dat zij, met liefde en zorg voor het volk, zich de algemeene belangen beter moeten aantrekken; dat zij zich beter moeten doen inlichten nopens al hetgeen de burgers belemmert in hunne middelen van bestaan en dat zij daarbij hun eigen weg beter behooren af te bakenen *)."

Maar ook wij zelve, M. H.! wij vermogen in dit opzigt veel, en misschien nog wel meer, te doen. Hierin ligt juist de kracht en de zegen der Vereenigingen en Inrigtingen, waarvan wij de Afgevaardigden of Bestuurders, Leden of Begunstigers zijn, dat wij dien wederkeerigen invloed van het stoffelijke op het zedelijke met aandacht nagaan niet alleen, maar ook zóó trachten te doen werken, dat de lagere klassen *op de regte wijze* worde gesteund, verheven en veredeld. Dat is ons belang tegenover die klassen zelve; dat is onze pligt, voor God en ons geweten; dat is onze roeping, als burgers van den Staat, als leden der Kerk, als kinderen Gods, tegen over broeders en zusters!

Laat ons de belangstelling, ook van anderen, in onze Vereenigingen trachten te vermeerderen. Er worden nog menschen genoeg gevonden, ook bij den gegoeden stand, die bondig over de liefdadigheid kunnen spreken, die zelfs eene bepaalde gifte daartoe afstaan, en toch niet persoonlijk liefdadig zijn. Is dat huichelarij? Dat moge *soms* zoo wezen, maar *doorgaans* is het niet anders dan onnadenkendheid. Laat hun een boek over *de armoede* lezen, spreek hun daar over — zij zijn getroffen en tot tranen geroerd. Maar spreek hun van *de armen*, zelfs op de plaats hunner inwoning — en zij staan verbaasd, als of 't hun onbekend ware, dat er armen in de wereld zijn. Ieders persoonlijke be-

*) *Tijdschrift voor het Armwezen*, 1e Aflevering, 1e Deel, bl. 38.

langstelling dus worde door ons opgewekt, en de Vereeniging worde niet als een tusschenpersoon, tusschen ons en den behoeftige, zoodat wij zelve stil blijven zitten, tegen het betalen van eene jaarlijksche contributie; zoo dat de Vereeniging een oorkussen wierde voor onze eigene flaauwheid en onverschilligheid! Ieder onzer moet als een Patroon voor de armen zijn. Zoo zal elke Vereeniging het krachtigst werken. Zoo wordt de klove verengd, die er tusschen twee als naast elkander wonende maatschappijen bestaat; de eene ontwikkeld, vrij en krachtig — de andere neergedrukt, verlamd en lijdende. O! daar ligt voor 't Vaderland en voor de menschheid nog zoo veel goeds in die toenadering, eene verstandige maar tevens liefderijke toenadering, tusschen rijk en arm, groot en klein, standen en belangen, en wij beamen des dichters taal: „waar orde op afstand plaatst, moet liefde op 't naauwst vereenen." — Gewigtig is het woord, dat reeds in 1839 door DEGERANDO werd gesproken en bijkans tot eene profetie geworden is: „de belangen der menschheid eischen, dat over geheel Europa de rijkere en meer gegoede klassen in bepaalde Vereenigingen, (en toch ieder voor zich zelven ook,) zich de bescherming der arbeidende klasse aantrekken. Als zulk een Patronaat zich niet spoedig vestigt, dan zal de Europesche maatschappij gevaar loopen, te vergaan, juist door den voorspoed, waartoe zij geraakt is. Als zulk een verbond van Vereenigingen niet gesloten wordt, dan zal er een oorlog uitbarsten, de noodlottigste en algemeenste oorlog, niet van natie tegen natie, maar overal tusschen hen, die bezitten en niet bezitten. Geeft dan elkander de hand, gij aanzienlijken! en dat uwe toegenegenheid en liefde tot zulke Vereenigingen leide *)!"

Gij, M. H! gij hebt u vereenigd, niet op dit woord van DEGERANDO, noch alleen, omdat gij dit woord in vervulling zaagt komen, maar vooral, omdat gij de behoeften der geringere klasse aanschouwdet, en die behoeften, stoffelijke en zedelijke, door uwe eendragtige en vrijwillige liefdadigheid op het krachtigst meendet te kunnen bestrijden. Gij zult u voorzeker in deze meening niet bedrogen vinden. Zwaar moge die strijd soms vallen, u blijft de overwinning, met de liefde tot banier, de eendragt tot wachtwoord, de toekomst tot slagveld; want God zelf is

*) *Degerando, des Progrès de l'Industrie*, etc., pag. 106 etc.

de liefde, en als Hij vóór u is, wie zal dan tegen u zijn? En als het nu ten dezen opzigte eenige waarde heeft, dat wij alle, die hier in zulk een geest uit onderscheidene oorden zijn zamengekomen, elkander inlichten en raad geven, elkander steunen en bemoedigen, zoo veel wij kunnen; dat wij den band van eensgezindheid en liefde vaster snoeren tusschen die alle, welke uitgaan van hetzelfde beginsel en hetzelfde doel bejagen, dan wenschen wij gewis ons zelve geluk met deze zamenkomst, geluk met de oprigting van deze Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme!

Na 't eindigen van deze Redevoering wordt met de eigenlijke werkzaamheden aangevangen.

1. De Secretaris van Bestuur leest de notulen van het verhandelde in de Algemeene Vergadering, gehouden op 9 Mei 1851, welke worden goedgekeurd en gearresteerd.

2. De Secretaris van Correspondentie doet voorlezing van de namen der op dit oogenblik bij de Vereeniging ingeschrevene *Buitengewone* leden, die een aantal van 75 bedragen.

3. Dezelfde doet verslag van hetgeen, na de vorige Algemeene vergadering der Vereeniging is voorgevallen en hier behoort vermeld te worden; — waaruit blijkt, dat het gedrukte Eerste Algemeen Verslag der Vereeniging verzonden is aan:

de gewone en buitengewone Leden van de vergadering van Mei ll.
de departementen van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, in deze provincie.
Z. M. den Koning.
H. K. K. H. de Koningin-Weduwe.
Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden.
Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche zaken.
de leden van de Staten-vergadering der provincie Groningen.
de leden van de beide Kamers der Staten Generaal uit deze provincie.
de boekerij van die beide Kamers.
onderscheidene personen buiten de provincie.
het overblijvende in den handel; —

dat daarop brieven ontvangen zijn, 1) van wege Z. M. den Koning, waarbij HDe. *bijzondere goedkeuring* wordt kenbe

gemaakt met opzigt tot de pogingen der Vereeniging; — 2) van Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, waarbij in zeer minzame bewoordingen, door Z. K. H. van het aanvaarden van het buitengewone lidmaatschap der Vereeniging wordt kennis gegeven, met berigt dat Z. K. H. jaarlijks ƒ 30 (zijnde tien gewone contributien) aan de kas der Vereeniging wenscht bij te dragen; — van den heer Minister van Binnenlandsche Zaken, waarbij Z. Exs. belangstelling in de verrigtingen der Vereeniging wordt kenbaar gemaakt; — en 4) van den heer Staatsraad Commissaris des Konings in deze provincie, waarbij wordt dank gezegd voor de gezondene verslagen; —

dat de circulaire, d.d. 12 September 1841, met bijgevoegd Programma, houdende uitnoodiging tot het bijwonen dezer Algemeene Vergadering en kennisgeving van de daar te behandelen onderwerpen, is verzonden aan 63 inrigtingen van liefdadigheid in deze provincie, allen in meerdere of mindere mate beantwoordende aan de werkkring der Vereeniging, —

en dat ter ronddeeling onder de leden voorliggen, voor zoo veel noodig, exemplaren van het Reglement der Vereeniging, en van een stuk van de Commissie van onderwijs.

4. Daarop doet de heer W. DE SITTER het navolgende voorstel:

Mijne Heeren!

Onder de middelen tot vermindering en wering van armoede behooren zeker in de eerste plaats genoemd te worden al diegene welke strekken om de nijverheid te bevorderen. Nijverheid toch, dit leert ons de staathuishoudkunde is de bron der rijkdommen, maar zij leert ons tevens, dat armoede is de toestand, waarin de mensch verkeert, die in zijne behoeften niet kan voorzien. Wanneer nu eene menigte valide personen hetzij in het geheel niet, hetzij niet dan gebrekkig in hunne behoeften kunnen voorzien, dan ontstaat die strekking tot verarming, die kwijning van welvaart, welke wij Pauperisme noemen. De oorzaken van dat kwaad liggen dus in onbekwaamheid van den mensch om zijne behoeften te vervullen; hij is daartoe onbekwaam, *of* omdat hij de middelen tot vervulling zijner behoeften niet *kent; of* omdat hij ze niet *kan* aanwenden. *Gebrek aan opleiding, aan ontwikkeling,* of *belemmering in zijne*

handelingen zijn daar, naar het oordeel der meeste staathuishoudkundigen, de oorzaken van armoede en verarming. Wij hebben het ons tot eene taak gesteld tegen de *verarming*, tegen het *Pauperisme* te strijden. Op onzen weg ligt het dus, naar mijn bescheiden oordeel, onderzoek te doen, welke oorzaken van Pauperisme er in ons gewest aanwezig zijn, welke magt in staat is ze weg te nemen, en op welke wijze dit zoude kunnen geschieden.

De meeste belemmeringen van handel en nijverheid, de gedrukte toestand van de binnenscheepvaart en vele andere oorzaken, waardoor eene menigte menschen buiten staat worden gesteld om in hunne behoeften te voorzien, waardoor zij dus *verarmen*, liggen ze niet in maatregelen van algemeen bestuur, in beschermende of monopoliestelsels? Ik geloof ja; — de onkunde en als gevolg daarvan de onbekwaamheid van velen, zouden ze ook een gevolg kunnen zijn van gebrek aan — of van een te karig gebruik van onderwijs? Ik geloof ja. Van ganscher harte juichte ik daarom toe de bedoeling van een voorstel door onzen geachten Voorzitter aan de Provinciale Staten van dit gewest gedaan in de zitting van den 8 Julij 1851. Dáár bestonden zwarigheden, om het voorstel in overweging te nemen — zwarigheden, die hier niet bestaan, n. l. onder meer andere, *dat het onderwerp* behoorde op het philantropisch terrein.

Welnu, op dat terrein zijn wij thans werkzaam. Laat ons dat onderzoek door eene commissie doen bewerkstelligen en blijkt het ons, dat het vermoeden gegrond is, dat er hier en daar van wege de algemeene landsregering, van wege het gewestelijk of van eenig gemeentebestuur iets in het belang van de mingegoede standen gedaan *kan* worden, dat op den weg van die besturen ligt om te doen, laat ons hunne aandacht daarop vestigen, en ik betwijfel het of er wel eenig bestuur gevonden zal worden, dat ongenegen is onze roepstem te hooren, wanneer wij met een bepaald en gemotiveerd voorstel in het algemeen belang deszelfs medewerking inroepen.

Daartoe, Mijne Heeren, strekt mijn voorstel.

Het veld van onderzoek voor de te benoemene commissie is ruim, en ik wil het niet beperken of bemoeijelijken door eenige omschrijving.

Een enkel voorbeeld moge voldoende zijn, hoe ik mij voorstel dat die commissie zal kunnen en moeten werke-

In het Verslag van H. H. Gedeputeerde Staten dezer Provincie over 1850 lezen wij:

„Eigenlijke werkscholen bestaan er in deze provincie „niet, dan de 2 naai- en breischolen, verbonden aan de beide „armenscholen te Groningen en eene breischool te Winscho- „ten. Ook bestaat er te Groningen ééne industrieschool, op- „gerigt en onderhouden door het departement Groningen „der Maatschappij ter bevordering van Nijverheid."

Dat die scholen bestaan is zeker verblijdend, maar dat er niet meer dergelijke scholen bestaan is treurig.

Waarom volgen wij het voorbeeld onzer naburen niet en rigten hier en daar, zooals b. v. in het naburige Emden zoogenaamde *Gewerbschulen* op, waar minvermogenden kosteloos in nuttige ambachten onderwezen worden?

Bestaat daaraan geene behoefte?

Is zulk eene onderneming te kostbaar?

Levert zij geene goede resultaten op?

Ziet daar vragen, die de commissie kon onderzoeken en beantwoorden.

Verder zoude de commissie kunnen onderzoeken, door welke reglementen of andere oorzaken de binnenscheepvaart in dit gewest zoo zeer gedrukt is? Hoe en op welke wijze die druk kan worden weggenomen? Of dit moet geschieden door wijziging in de patentwet door de algemeene Regering? of ook ondiepte of gebrekkige toestand van kanalen en vaarten daartoe bijdragen? Of er ook kanalen zijn tot dus verre in den zomer onbevaarbaar, welke met goed succes in het belang voor de binnenvaart bevaarbaar gemaakt en gehouden zouden kunnen worden? In één woord mijne Heeren, ik stel mij voor, dat die commissie eene veelomvattende, eene gewigtige en in de gevolgen welligt hoogst belangrijke taak zal hebben te vervullen.

Ik ontveins niet, dat die taak ook moeijelijk zal zijn, maar wij allen, wij kunnen het der commissie gemakkelijk maken, wanneer wij haar *onze* bemerkingen over die zaak doen toekomen, wanneer wij haar behulpzaam zijn in het verzamelen van de bouwstoffen voor haar belangrijk verslag.

Daartoe roep ik Ulieder aller welwillendheid, Ulieder aller medewerking in.

De Voorzitter stelt voor het voorstel van den heer DE SITTER aan te nemen, eene commissie ad hoc te benoemen en die te doen bestaan uit 5 leden; — 't welk wordt goedgekeurd. — Ten einde de werkzaamheden te bekorten, stelt de Voorzitter voor, om met de behandeling der verdere punten voort te gaan, en het opmaken van de resultaten der gehoudene stemming van 5 leden voor gemelde Commissie, op te dragen aan eene Commissie van 3 leden, hetwelk aangenomen zijnde, hij daartoe benoemt: de H. H. BUSMANN, HOFKAMP en DE WAARD. — Deze Commissie brengt daarna rapport uit bij monde van den eerstgenoemde, en blijkt daaruit, dat door de Vergadering benoemd zijn tot leden van de Commissie tot onderzoek van het gedane voorstel, de Heeren: DE SITTER, TEN CATE, TERPSTRA, ALI COHEN en OBBES, die zich deze benoeming laten welgevallen.

5. Vervolgens doet de heer D. TERPSTRA een voorstel, hetwelk de strekking heeft, om het onderling Hulpbetoon van de onderscheidene leden dezer Vereeniging, in zoo verre dat van meer stoffelijken aard is, te bevorderen.

De voorsteller merkte, bij het nader adstruëren van zijne denkbeelden te dezen opzigte, onder anderen op, dat velen, uit hoofde van den bijzonderen aard hunner instellingen, aan zoodanige hulp en medewerking behoefte hebben, vooral zij, die zich bepaaldelijk toeleggen op de bevordering van den arbeid. Voor dezulken achtte hij deze Algemeene Vereeniging dubbel belangrijk, ja onmisbaar, dewijl zij eigenaardig geschikt is, niet alleen om hun veel moeite en kosten te besparen, maar ook zelfs om groote uitbreiding aan hunne werkzaamheid te geven. Zij waren nu toch in de gelegenheid, om wederkeerig leerlingen of onderwijzers van elkander over te nemen, natuurlijke producten, ruwe of gedeeltelijk bewerkte stoffen aan elkander te leveren, en op meer andere wijzen den aftrek van hun product of fabrikaat te bevorderen. — Ook de overige Vereenigingen, b. v. de meer uitsluitend weldadige en opvoedende, waren nu te beter in staat, om of voor eigen gebruik veel van het bij hen vervaardigde over te nemen, of in haar eigen belang geschikte personen tot het uitventen dier goederen aan te wijzen. — Aan de bereidvaardigheid tot zoodanig stoffelijk hulpbetoon, mogt men, meende spreker, zeker wel bij niemand twijfelen, evenmin als aan het gevoel van behoefte daaraan. Desniettemin waren, voor zoo verre den

In het Verslag van H. H. Gedeputeerde Staten dezer Provincie over 1850 lezen wij:

„Eigenlijke werkscholen bestaan er in deze provincie „niet, dan de 2 naai- en breischolen, verbonden aan de beide „armenscholen te Groningen en eene breischool te Winscho- „ten. Ook bestaat er te Groningen éene industrieschool, op- „gerigt en onderhouden door het departement Groningen „der Maatschappij ter bevordering van Nijverheid."

Dat die scholen bestaan is zeker verblijdend, maar dat er niet meer dergelijke scholen bestaan is treurig.

Waarom volgen wij het voorbeeld onzer naburen niet en rigten hier en daar, zooals b. v. in het naburige Emden zoogenaamde *Gewerbschulen* op, waar minvermogenden kosteloos in nuttige ambachten onderwezen worden?

Bestaat daaraan geene behoefte?

Is zulk eene onderneming te kostbaar?

Levert zij geene goede resultaten op?

Ziet daar vragen, die de commissie kon onderzoeken en beantwoorden.

Verder zoude de commissie kunnen onderzoeken, door welke reglementen of andere oorzaken de binnenscheepvaart in dit gewest zoo zeer gedrukt is? Hoe en op welke wijze die druk kan worden weggenomen? Of dit moet geschieden door wijziging in de patentwet door de algemeene Regering? of ook ondiepte of gebrekkige toestand van kanalen en vaarten daartoe bijdragen? Of er ook kanalen zijn tot dus verre in den zomer onbevaarbaar, welke met goed succes in het belang voor de binnenvaart bevaarbaar gemaakt en gehouden zouden kunnen worden? In één woord mijne Heeren, ik stel mij voor, dat die commissie eene veelomvattende, eene gewigtige en in de gevolgen welligt hoogst belangrijke taak zal hebben te vervullen.

Ik ontveins niet, dat die taak ook moeijelijk zal zijn, maar wij allen, wij kunnen het der commissie gemakkelijk maken, wanneer wij haar *onze* bemerkingen over die zaak doen toekomen, wanneer wij haar behulpzaam zijn in het verzamelen van de bouwstoffen voor haar belangrijk verslag.

Daartoe roep ik Ulieder aller welwillendheid, Ulieder aller medewerking in.

De Voorzitter stelt voor het voorstel van den heer DE SITTER aan te nemen, eene commissie ad hoc te benoemen en die te doen bestaan uit 5 leden; — 't welk wordt goedgekeurd. — Ten einde de werkzaamheden te bekorten, stelt de Voorzitter voor, om met de behandeling der verdere punten voort te gaan, en het opmaken van de resultaten der gehoudene stemming van 5 leden voor gemelde Commissie, op te dragen aan eene Commissie van 3 leden, hetwelk aangenomen zijnde, hij daartoe benoemt: de H. H. BUSMANN, HOFKAMP en DE WAARD. — Deze Commissie brengt daarna rapport uit bij monde van den eerstgenoemde, en blijkt daaruit, dat door de Vergadering benoemd zijn tot leden van de Commissie tot onderzoek van het gedane voorstel, de Heeren: DE SITTER, TEN CATE, TERPSTRA, ALI COHEN en OBBES, die zich deze benoeming laten welgevallen.

5. Vervolgens doet de heer D. TERPSTRA een voorstel, hetwelk de strekking heeft, om het onderling Hulpbetoon van de onderscheidene leden dezer Vereeniging, in zoo verre dat van meer stoffelijken aard is, te bevorderen.

De voorsteller merkte, bij het nader adstruëren van zijne denkbeelden te dezen opzigte, onder anderen op, dat velen, uit hoofde van den bijzonderen aard hunner instellingen, aan zoodanige hulp en medewerking behoefte hebben, vooral zij, die zich bepaaldelijk toeleggen op de bevordering van den arbeid. Voor dezulken achtte hij deze Algemeene Vereeniging dubbel belangrijk, ja onmisbaar, dewijl zij eigenaardig geschikt is, niet alleen om hun veel moeite en kosten te besparen, maar ook zelfs om groote uitbreiding aan hunne werkzaamheid te geven. Zij waren nu toch in de gelegenheid, om wederkeerig leerlingen of onderwijzers van elkander over te nemen, natuurlijke producten, ruwe of gedeeltelijk bewerkte stoffen aan elkander te leveren, en op meer andere wijzen den aftrek van hun product of fabrikaat te bevorderen. — Ook de overige Vereenigingen, b. v. de meer uitsluitend weldadige en opvoedende, waren nu te beter in staat, om of voor eigen gebruik veel van het bij hen vervaardigde over te nemen, of in haar eigen belang geschikte personen tot het uitventen dier goederen aan te wijzen. — Aan de bereidvaardigheid tot zoodanig stoffelijk hulpbetoon, mogt men, meende spreker, zeker wel bij niemand twijfelen, evenmin als aan het gevoel van behoefte daaraan. Desniettemin waren, voor zoo verre den

voorsteller bekend was, slechts zeer weinige Vereenigingen elkander op deze wijze behulpzaam. Althans het Bestuur der Algemeene Vereeniging, dat volgens art. 14 van het Reglement die onderlinge medewerking moet bevorderen, had zeer weinig aanzoek om zijne tusschenkomst tot dat einde ontvangen. De reden van dit bevreemdend verschijnsel moest, naar des sprekers meening, wel hoofdzakelijk gelegen zijn in de weinige bekendheid, die de onderscheidene leden tot nog toe van elkanders bijzondere behoeften en krachten bezaten. Men wist nog niet bepaald, wáár men hulp voor zich had te zoeken, noch ook waar men die verleenen kon. Wilde men dus die zoo hoogst belangrijke onderlinge medewerking bevorderen, dan was het, naar des sprekers inzien, noodig, eene algemeene bekendheid met de bijzondere begeerten en gezindheden van ieder lid in dit opzigt daar te stellen.

Te dien einde nu deed hij het bepaalde voorstel, om *jaarlijks achter het verslag der Vereeniging te plaatsen, of op andere geschikte wijze ter kennis van de leden te brengen, eene algemeene opgaaf van den stoffelijken bijstand, die door de onderscheidene inrigtingen wordt begeerd of aangeboden.* — Een model van zoodanige opgaaf, in tabellarischen vorm, naar aanleiding van art 14 van het Reglement opgemaakt, werd daarbij door den Voorsteller overgelegd.

Op eene vraag der Voorzitters, deelt de heer TERPSTRA nader als zijne meening mede, dat bedoelde tabel op elke Algemeene vergadering ter invulling zou behooren voor te liggen, en wijders ter méér algemeene bekendwording, achter de jaarlijksche verslagen worden gedrukt.

Op voorstel van den heer UITERDIJK, ondersteund door onderscheidene andere leden, wordt — nadat het voorstel van den heer TERPSTRA in beginsel was goedgekeurd — besloten, dat zoodanige tabel gedurende de aanstaande wintermaanden bij de leden zal worden rondgezonden, die ze dan ingevuld aan het Bestuur zullen terugzenden.

De heer HERSCHELL is van oordeel, dat op de voorgestelde wijze het nut der tabellen niet *groot genoeg* zoude zijn, vermits op die manier de zaak in kwestie slechts eenmaal 's jaars in behandeling zoude komen, en het zijns erachtens wenschelijk is, dat ook voortdurend de zaak behartigd worde. — De heer TERPSTRA beantwoordt de spreker, met verwijzing naar art. 14 van het Reglement, vol-

gens 't welk de aangevoerde zwarigheid als opgeheven moet worden beschouwd.

De heer DOMMERING doet, ten einde uit voorbeelden blijke, van hoe nuttige gevolgen het voorstel van den heer TERPSTRA zal kunnen zijn, mededeeling van 't geen zijne ervaring bij het Werkhuis van het algemeen Diakengezelschap te Groningen, hem in dat opzigt heeft geleerd. Onder anderen vestigt hij daarbijde aandacht op het artikel gesponnen garens, ten platten lande vervaardigd en vervolgens hier ter stede tot geweven stof verarbeid.

De heer TERPSTRA, opmerkende dat zóódanige onderlinge zamenwerking juist in zijn bedoeling ligt, breidt het bijgebragte voorbeeld der garens uit en toont daarbij aan, hoe bij dat artikel alléén 6 en meer Vereenigingen elkander de behulpzame hand kunnen bieden, tot ieders afzonderlijk voordeel en nut.

Waarna het voorstel, met zijne bijvoegingen, wordt aangenomen en het Bestuur verzocht, zich met het opmaken en plaatsen der bedoelde opgaaf te belasten, 't welk door het Bestuur gaarne wordt aangenomen.

6. De heer L. ALI COHEN doet daarop eenige mededeelingen, betreffende de *daarstelling van nieuwe of betere benuttiging van reeds bestaande bronnen van nijverheid voor de arbeidende klassen, voornamelijk ten platten lande.* — Spreker begon met te zeggen, dat hij geen bepaald voorstel zoude doen, maar slechts eenige opmerkingen mededeelen, die misschien aanleiding zouden kunnen geven tot het doen van bepaalde voorstellen in de eene of andere Vereeniging, wier besturen hier bijeen waren. Onder de vele punten die uit het vermelde oogpunt zich ter behandeling aanbieden, zou hij zich thans slechts tot 4 bepalen, en wel

1°. tot de verhouding, die er bestaat tusschen den arbeider en den grondbezitter te lande. Hij werpt een' vlugtigen blik op den hoogst betreurenswaardigen toestand waarin de arbeidende klasse, de dienstbare stand, over het algemeen ten platten lande verkeert, en wijst te dien opzigte op de deswege bestaande rapporten nopens onderscheidene provincien onzes lands, en bepaaldelijk op dat, hetwelk onlangs in de Algemeene Vergadering van het *Genootschap ter bevordering van Nijverheid, gevestigd te Onderdendam*, door eene daartoe benoemde Commissie (bestaande uit de heeren E. WICHERS, ROEMELING, DU CLOUX, KNOL WELT en DOUWES, rapporteur) werd uitgebragt met betrekking

tot onze eigene provincie *). De Spreker wil *hier* slechts de aandacht vestigen op dat ééne punt, dat zoo dikwijls te lande de belooning niet in de behoorlijke verhouding staat tot den arbeid, dien de lagere klassen moeten verrigten, — eene omstandigheid, die de eerste bron is van vele opvolgende treurige omstandigheden.

2°. behandelt Spreker het vraagstuk, wat er in deze provincie in de onderscheidene werkplaatsen van liefdadigheid wordt voortgebragt of verarbeid. — Ofschoon het zeker is, dat het laatste Regeringsverslag omtrent den Staat van het Armwezen (dat over 1849), nopens ons gewest, al zeer onvolledig is, — vermits daarin alléén wordt gesproken van werkplaatsen te Groningen, Noordbroek, oude Pekel-A en Winschoten, en daarbij alléén wordt vermeld, dat daar wordt uitgevoerd: het pluizen van oud touw en het vervaardigen van dweildoek, het spinnen en veldarbeid, — zoo houdt zich Spreker echter overtuigd, dat, bij eene vergelijking met hetgene in dat opzigt hier en daar elders geschiedt, in onze provincie nog vele nieuwe bronnen ter bevordering van het beoogde doel kunnen worden geopend, of met goeden uitslag kunnen worden uitgebreid. — Zoo vestigt hij o. a. de aandacht op de russchen- en biezenteelt, en hoe die in Overijssel (b. v. te Zwolle Steenwijk enz.) en in Drenthe (b. v. te Hoogeveen) een belangrijke bron van vertier voor de arbeidende klasse uitmaakt, daar toch soms op één marktdag te Zwolle voor *f* 3000 à *f* 4000 aan russchen wordt aangebragt, grootendeels door behoeftige personen. — Brengt men daarmede in verband, dat die biezen ook weder hoofdzakelijk door de behoeftige klassen tot matten worden verarbeid, dan springt al dadelijk het belangrijke van deze aangelegenheid in het oog, hetwelk ook duidelijk zal worden, als men nagaat, wat de mattenmakerij beteekent b. v. voor Genemuiden en andere plaatsen in Overijssel, en hoe die zaak ook reeds te Leeuwarden en elders, vooral te Surhuisterveen, meer en meer wordt bevorderd. Wél is het waar, dat deze aangelegenheid, om natuurlijke redenen, niet overal kan worden behartigd en aangevat, maar evenzeeer is het waar, dat ze veel algemeener kon worden behartigd, ook hier, dan thans het geval is. — Gelijksoortige tak van nijverheid is het

*) Dit rapport is sedert opgenomen in de *Handelingen* van genoemd Genootschap over 1851, bl. 99—125.

zoeken van mos, 't welk gedroogd en in rolletjes gebonden, in sommige streken wordt afgeleverd aan de scheepstimmerwerven, en niet onbelangrijke voordeelen oplevert. — Ook over het vlechten van stroo, gedurende den winter, tot hoeden en andere artikelen, zoo als dat o. a. in Utrecht plaats heeft, worden door Spreker eenige mededeelingen gedaan.

3°. werpt Spreker een blik op 't gene ten voormelden einde op het gebied van Ooft- en Tuinbouw kan worden gedaan. Hij herinnert wat in dat opzigt in Overijssel reeds is tot stand gebragt en nog wordt gedaan door de Vereeniging tot ontwikkeling van Provinciale Welvaart in Overijssel, en verheugt zich hier tevens te kunnen verwijzen op 't gene in ons eigen gewest, te Uithuizen, door de bemoeijingen van het Departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen aldaar, bereids loffelijks is gedaan *) Hij dringt er op aan, dat het voorbeeld van Uithuizen, 't welk reeds zulke goede gevolgen in allen opzigte heeft opgeleverd, door vele andere gemeenten te lande moge worden nagevolgd, en verwijst ter nadere inlichting tot het deswege onlangs publiek gemaakte *Woord* van den Secretaris des voornoemden Departements. — Ook is Spreker van oordeel, dat de afdeeling voor Ooft- en Tuinbouw, bij de afdeeling Groningen der Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid bestaande, hier gaarne zal medewerken, indien haar van deze of gene zijde daartoe het voorstel wordt gedaan.

4°. eindelijk wil de Spreker een enkel woord zeggen over een onderwerp uit de *Veeteelt*, niet veeteelt in den zin zoo als wij dat woord gewoon zijn op te vatten, maar in de geringere beteekenis van *Konijnenteelt* Hoe weinig gewigtig dat onderwerp ook moge schijnen, zoo staat het echter vast, dat die teelt van het uiterste gewigt is en worden kan voor den minder gegoeden bewoner van het platte land. Dit is geen droombeeld, of bloote gedachte; — het is een feit, elders, — b. v. in Belgie — reeds sedert eenigen tijd volkomen uitgemaakt. Zoo toch blijkt uit hetgeen dienaangaande in het Vlaamsche Weekblad de *Akkerbouw*, in SLOET's Tijdschrift en de *Landbouw-Courant*, dezer dagen †) is bekend ge-

*) Het verslag deswege van Ds. H. C. C. Dronrijp Uges, Secretaris des Departements, komt voor in de *Gron. Courant* van 3 October 1851.

†) *Landb.-Ct.* van 11, 18 en 24 September 1851; — sedert vervolgd

maakt, „dat de konijnen schijnen geroepen te zijn, om eene gelukkige omwenteling te weeg te brengen in de stoffelijke welvaart der arbeidende bevolking." — Elke dag worden er in de havens van Antwerpen, Ostende en Nieuwpoort duizende van die dieren naar Londen ingescheept, alwaar ze tot voedsel verstrekken voor den veldarbeidersstand, en met wat varkenvleesch gemend den grondslag van de voeding dier menschen uitmaken. Door dien uitvoer worden ontzaggelijke sommen in Belgie ingebragt en is daar eene nieuwe rijke bron van welvaart geopend geworden. En welke redenen zouden er bestaan, om niet ook bij ons te lande zoodanige bron te openen en te doen vloeijen, bepaaldelijk en schier uitsluitend ten voordeele van den kleinen boerenstand, den arbeider te lande, den zoogenaamden moesker en dergel. meer. Wij zeggen 't den heer SLOET na, zoodanige redenen bestaan er niet, en 't is hier slechts te doen om een goed begin te maken. Goed voorgaan zal ook hier weldra goed doen volgen. Spreker kan deze zaak hier niet verder ontwikkelen, tijd en plaats laten dat niet toe: genoeg, er de aandacht op gevestigd te hebben, en de plaatsen te hebben aangegeven, waar men zich nader en naauwkeurig dienaangaande kan onderrigten, ook betreffende al hetgeen bij dien teelt moet worden in acht genomen. Dit ééne dient hier echter nog te worden genoemd, dat, behalve de aanzienlijke geldelijke voordeelen, die deze teelt den kleinen boer enz. zal opleveren, ook het op deze wijze algemeen invoeren van een nieuw en deugdelijk dierlijk voedsel ook in ons land, ten platte lande, van de heilrijkste gevolgen zal moeten worden. Ten slotte merkt de Spreker op, dat in Belgie voor dien uitvoer naar Engeland een beter ras van konijnen wordt aangefokt, dan het bij ons gewone, weshalve men ook op dàt punt zal dienen te letten, en dat zulks te eerder zal kunnen plaats hebben, omdat — zoo als hij meent te weten — dat ras in Gelderland reeds wordt aangefokt.

7. Daarop vraagt de heer HOFSTEDE DE GROOT, hoe dat betere ras van konijnen hier het best zou kunnen worden ingevoerd?

De heer ALI COHEN is van oordeel, dat zulks het best zal kunnen geschieden door tusschenkomst van de Gelderscho Maatschappij van Landbouw.

---

in de no's van 16 en 30 October, 9 en 20 November en 4 en 21 December daarop volgende.

De heer HOFSTEDE DE GROOT spreekt verder over de vele hulpmiddelen, die er in elk land bestaan, als men die maar weet te gebruiken, en maakt bij die gelegenheid oplettend op Ds. HELDRING'S werkje, *de Bedelknaap*.

De heer DIJKHUIS deelt mede, dat ook het Genootschap ter Bevordering van Nijverheid te Onderdendam zijne aandacht op de konijnenteelt gevestigd en daarover eene Prijsvraag vastgesteld heeft *).

De heer DE SITTER maakt oplettend op het vervaardigen van de fijnere soorten van mandjes, die hier thans uit Belgie worden ingevoerd en duurder worden betaald, dan wanneer ze hier wierden vervaardigd.

Ter dezer gelegenheid merkt de heer RINSMA op, dat daartoe dan zoude noodig zijn de fijnere wilgensoort te cultiveren, zoo als dat hier vroeger reeds is beproefd door den heer SICCAMA V. D. HARKSTEDE.

De heer BRAAK voegt daarbij, dat dit hier ook reeds is geschied met de hoepwilg, welke kultuur later ook een tak van nijverheid kan opleveren.

Ten slotte deelt de heer Ds. HOFKAMP de geschiedenis mede van de russchen-weefschool te Surhuisterveen; — welk verslag zeer voordeelig luidt en allezins aanleiding geeft tot navolging elders.

8. Hierna door den Voorzitter in om omvraag gebragt zijnde, of een der leden ook eenige mededeeling wenschte te doen, spreekt de heer HOFSTEDE DE GROOT over het wenschelijke, dat er voor de arbeidende klassen in gelegen ligt, dat de werkloonen haar niet 's Zaturdags, maar op Maandag of Woensdag worden uitbetaald. — Ook vestigt hij de aandacht op de pogingen elders (b. v. te Goes) aangewend, dat het arbeidsloon aan de werkbazen op het einde des jaars dadelijk worde betaald, of zelfs wel alle ¼ jaar. — Daarna spreekt hij over het betreurenswaardige verschijnsel, waarom in weerwil van alles wat er tegen gedaan

*) Deze prijsvraag kwam sedert voor in de *Handelingen* van het Genootschap over 1851, bl. 54 en luidt als volgt: De aankweeking van het tamme konijn wordt in sommige streken zeer sterk gedreven en levert, volgens daaromtrent gedane opgaven, groote ja schier ongeloofelijke voordeelen op. Men vraagt, vooral met het oog op verzending naar Engeland, of die aanfokking ook bij ons is aan te bevelen? Zoo ja, door wie vooral en op welke wijze, en hoe groot kan het voordeel geacht worden te zijn, dat, onder gunstige omstandigheden, aan zulke aanfokkerij verbonden is. Te beantwoorden voor den 1 Januarij 1854. Belooning de Zilveren Me-

wordt, de armoede — het Pauperisme — toch toeneemt, en allerlei gestichten moeten worden vergroot (als hospitalen, armenhuizen, gestichten voor krankzinnigen, enz.)? Het antwoord op dat alles is: de Sterke Drank! Wat daartegen te doen? Dat wil spreker zeggen: 't is het tegengaan van het gebruik van sterken drank als volksdrank. Te dien behoeve beveelt spreker ter kennisneming aan het blad de *Volksvriend*, dat over deze gewigtige aangelegenheid vele en juiste berigten mededeelt.

De heer DE SITTER voegt daarbij, hoe noodig het is om dat goede doel te bereiken, dat armbesturen geene subsidien verleenen aan drinkers. Dit is reeds te Vlissingen met goed gevolg gebeurd. — Ook toont hij met voorbeelden aan, hoe het *gebruik* van den sterken drank niet alleen aanleiding geeft tot het *misbruik* daarvan, maar reeds op zich zelf leidt tot verarming.

De heer ALI COHEN is het geheel eens met de vorige sprekers, maar is tevens van oordeel, dat, vermits afbreken alleen niet voldoende is, waar ook dient opgebouwd te worden, alzoo ook afschaffen alléén niet genoeg is, maar dat er evenzeer noodzakelijkheid bestaat, iets beters in plaats te geven, aan te schaffen. Hij wijst op de Vereeniging *Nut en Genoegen* hier ter stede, die, ten einde de gewone Zondag-avond uitspanningen der volksklasse zoo veel mogelijk tegen te gaan, haar daarvoor in plaats eene gelegenheid geeft om zich op edeler wijze en aangenamer te vermaken. Zoo zal 't ook hier moeten geschieden, wil men de zaak *krachtig* zien wortel schieten en gedijen.

De Voorzitter acht het door den heer DE GROOT ter spraak gebragte punt zeer belangrijk, en stelt voor deze aangelegenheid te brengen op de punten van beschrijving voor de eerstvolgende Algemeene Vergadering, 't welk algemeen wordt goedgekeurd.

Waarna de Vergadering ten $2^1/_4$ ure wordt gesloten.

II.

ALGEMEENE VERGADERING

van 28 Mei 1852.

Tegenwoordig zijn de navolgende Heeren *):

I.

ALS AFGEVAARDIGDEN VAN TOT DE VEREENIGING TOEGETREDENE INRIGTINGEN EN VEREENIGINGEN. (Art. 3 lett. *a* van het Reglt.).

H. SUIDINGH, namens de Afd. *Groningen der Nederl. Vereeniging tot afschaff. van sterken drank.*
B. FABER, namens de Afd. *Marum*, te *Nuis.*
S. J. HAGENOUW, namens de Afd. *Marum*, te *Wilp.*
E. DOMMERING, nam. het *Werkhuis van het Alg. Diakengez.* te *Groningen.*
NANNINGA UITERDIJK, namens de Vereeniging tot *Werkverschaff.* in de gemeente *Aduard.*
Dr. VAN HOUTEN, Bz, namens de Directie van het *Werkhuis* te *Groningen.*
F. RINSMA, namens het *Bestuur der Armenwoningen* te *Groningen.*
P. S. BARGHOORN, nam. de Perm. Comm. van *Werkversch.* te *Groningen.*
B. DRIJBER, namens het *Bestuur der Breischolen* te *Grijpskerk.*
P. H. PFEIFFER, namens het *Bestuur der Spaarkas* te *Groningen.*
C. H. VAN ANKUM, nam. het *Werkhuis van het Alg. Diakengez.* te *Groningen.*
J. C. BILLROTH. } namens de Comm. tot *Werkverschaffing* te *Zuidhorn.*
J. HEERES, }
H. J. TRIP, namens het *Bestuur der Armenwoningen* te *Groningen.*
P. HOFSTEDE DE GROOT, namens de Vereeniging tot *Afschaff. van sterken drank* te *Groningen.*
T. BORGESIUS, namens de Comm. van *Nijverheid* te *Oude Pekela.*
D. DE GROOT, namens de Vereeniging tot *Afschaff. van sterken drank*, te *Groningen.*

II.

ALS BUITENGEWONE LEDEN. (Art. 3. lett. *b.*)

N. BEETS, te *Zuidbroek.*
W. GERHARDS, te *Groningen.*
J. W. C. VAN ITTERSUM, „
W. MUURLING, „
L. ALI COHEN, te *Groningen.*
T. BORGESIUS, te *Pekel-A.*
W. DE SITTTER, te *Groningen.*
J. POST, „

III.

ALS TOEHOORDERS. (Art. 7. 5e lid.)

K. HOFKAMP, te *Nuis.*

---

*) De voornaamste reden, waarom deze bijeenkomst door een betrekkelijk klein aantal personen is bezocht, is gelegen in de omstandigheid, dat de vergadering gehouden werd op een' marktdag, een groote hinderpaal voor 't bezoeken van vele soortgelijke bijeenkomsten in deze stad. — In dat bezwaar zal voor 't vervolg zoo veel mogelijk worden voorzien.

1. De waarnemende voorzitter, de Heer W. DE SITTER, opent ten 10½ ure de vergadering met eene korte toespraak, waarin hij der vergadering mededeelt, dat de Voorzitter wegens ambtsbezigheden, de vice-voorzitter wegens eene gevaarlijke ziekte van zijn zoontje en de Heer OBBES wegens dringende bezigheden verhinderd zijn, deze vergadering bij te wonen, ten gevolge waarvan hij door 't bestuur zoo op het oogenblik is verzocht, de werkzaamheden dezer vergadering te willen leiden, 't welk hij na eenige aarzeling heeft op zich genomen. — Hij zal alzoo thans geene rede houden, zoo als 't Reglement dat bepaalt, daar hij zich daarop niet heeft kunnen voorbreiden; hij vraagt verschooning voor deze afwijking en hoopt de verschooning om het exceptionele der zaak te zullen erlangen; hij zal dus niet doen, wat de Voorzitter ten vorigen jare op zoo uitnemende wijze deed. — Alleen zal hij thans een enkel — onvoorbereid — woord in 't midden brengen, voortvloeijende uit het gezamenlijk streven van deze vergadering en de verschillende in deze provincie bestaande inrigtingen ter bestrijding van 't pauperisme. Hij acht het een heerlijk verschijnsel dat hier allen zich vereenigen tot dat ééne en groote doel, dáár waar op zich zelf staande arbeid niets vermag. Hij wil daarom met een enkel woord het oog slaan op de middelen, om hier met kracht en goed gevolg werkzaam te zijn. De oorzaken van het pauperisme liggen grootendeels *in* den mensch, *niet* grootendeels buiten hem, zoo als velen beweren. Matigheid, arbeidzaamheid enz. zijn het die hier zoo veel vermogen. Verblijdend is het daarom, dat vereenigingen als die om de matigheid te bevorderen, om arbeid aan te kweeken enz., zich ten taak stellen den armen medemensch zedelijk op te heffen. — Eendragt maakt magt: — zoo was 't altijd, zoo is 't nog. Wij hebben thans geen ligchamelijke vijanden te bestrijden als onze vaderen, maar een' gemeenschappelijken vijand niet minder van belang, 't pauperisme. Welaan, — zegt Spreker aan 't slot van zijne toespraak, — laat ons hiertoe eendragtig werken; — en moge ook daartoe weder deze vergadering strekken! Daarmede verklaart Spreker deze algemeene vergadering voor geopend.

2. De Secretaris van Bestuur leest de notulen voor van de Algemeene vergadering van 16 October 1851. — Na eene geringe rectificatie worden deze goedgekeurd en *gearresteerd*.

3. Op voorstel van den Voorzitter, zullen de notulen van *deze* vergadering, omdat ze reeds in het eerdaags uit te geven Tweede Verslag der Vereeniging moeten voorkomen, door het Bestuur worden geresumeerd.

4. De Rekening en verantwoording van den Penningmeester, worden ter visie gelegd.

Behandeling van de Punten van Beschrijving.

5. Voorstel van het Bestuur: *Erkenning der Vereeniging door de Hooge Regering.* — De Voorzitter adstrueert dit voorstel nader uit hetgeen reeds geschied is, en verder geschieden zal, ook reeds als uitvloeisel van deze bijeenkomst (zoo als uit punt 6 van heden zal blijken). — 't Belang der zaak brengt mede, dat het Bestuur van de Vereeniging zich als collegie kunne adresseren aan de Hooge Regering, aan het Provinciaal bestuur of aan de besturen der Gemeenten; — waardoor dan ook het bestuur ten allen tijde in staat zal zijn, zich tot die autoriteiten te wenden.

Niemand eenige bedenking tegen dit voorstel opperende, wordt het zonder hoofdelijke stemming algemeen goedgekeurd.

6. De Heer W. DE SITTER, als Rapporteur ad hoc, doet rapport namens de Commissie, benoemd in de vergadering van den 16 October 1851, aangaande het voorstel, „of er ook van de zijde der Regering maatregelen zouden kunnen worden genomen in de Provincie Groningen, om de welvaart der mingegoede standen te vermeerderen, hetzij door verbetering van bestaande inrigtingen, met dát doel van Regeringswege daargesteld, hetzij door het nemen van nieuwe maatregelen."

Dit rapport luidt als volgt:

Mijne Heeren!

In de algemeene Vergadering der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand, van den 16 October 1851, werden de Leden S. BLAUPOT TEN CATE, W. DE SITTER, D. TERPSTRA, L. ALI COHEN, J. F. OBBES en T. BORGESIUS benoemd, om te onderzoeken, *of er ook van de zijde der Regering maatregelen zouden kunnen worden genomen in de Provincie Groningen, om de welvaart der mingegoede standen te vermeerderen, hetzij door verbetering van bestaande inrigtingen, met dat doel van Regeringswege daargesteld, hetzij door het nemen van nieuwe maatregelen*, — met last om in deze Vergadering rapport uit te brengen.

Die Leden zich geconstitueerd hebbende in Commissie gevoelden al dadelijk het veel omvattende van de taak hun opgedragen, en ofschoon zij moesten wanhopen zich volledig van dezelve te kunnen kwijten, daar zij allen door andere gewigtige werkzaamheden zoowel als door de kortheid van tijd en gebrek aan statistieke hulpbronnen, om hen bij hun onderzoek te leiden, in die taak werden bemoeijelijkt, hebben zij echter getracht door eene verdeeling hunner werkzaamheden onderling die bezwaren te overwinnen: — de resultaten van dat onderzoek aan Ulieden mede te deelen, is heden mijne taak.

Uwe gecommitteerden hebben in de eerste plaats het oog geslagen op het onderwijs als een eerste en voornaamste middel ter vermeerdering van de welvaart der mingegoede standen, tevens een onderwerp van de aanhoudende zorg der Regering, als een eerste vereischte om de mogelijkheid tot vruchtbaren arbeid, hetzij dan handenarbeid of arbeid des geestes bij den mensch daar te stellen. Zij vermeenen in het belang van dat onderwijs, eene verbetering te mogen wenschen in de eerste plaats in het Provinciaal Reglement op het betalen der schoolgelden in de landelijke Gemeenten dezer Provincie, welk Reglement naar hun bescheiden oordeel niet strekt om het onderwijs der arbeidende klassen van den mingegoeden stand zooveel te bevorderen, als wenschelijk en noodig is, en ook bij betere handhaving en uitvoering zoude kunnen geschieden.

Onder de overwegingen welke de Staten van dit gewest er toe geleid hebben, het Reglement op het betalen der schoolgelden in de landelijke Gemeenten d. d. 20 November 1838 te arresteren, wordt ook reeds de bemerking aangetroffen, dat het schoolgaan van jaar tot jaar afnam, redenen waarom er eenige bepalingen zijn vastgesteld om aan een iegelijk, hij zij dan in staat de schoolgelden te betalen, of niet, de gelegenheid te geven zijne kinderen te doen onderwijzen, door de achterstallige schoolgelden der minvermogenden ten laste der gemeentekassen te brengen. — Van die bepalingen verwachtte men goede uitkomsten welke verwachting vervuld is geworden; — althans in 1845 stond de verhouding der op de scholen onderwijs genietenden tot de bevolking in de Provincie Groningen als 18,8 tot 100, in de Provincien Noord- en Zuid-Holland als 10,5 tot 100. Evenwel dient men daarbij op te merken, dat deze opgave *alle* kinderen bevat, die ook maar zeer korten tijd, al ware het

maar eene week of een dag, de school hebben bezocht, want volgens ministeriële aanschrijving moeten die *allen* worden medegeteld; doch daar deze aanschrijving algemeen is, geld deze opmerking ook van de opgaven in de beide Provincien Zuid- en Noord-Holland, zoodat de goede werking van het Reglement desniettemin even duidelijk blijkt.

In de stad Groningen alwaar het bedoelde Reglement niet is ingevoerd, scheen het schoolgaan meer algemeen te zijn, evenwel zijn ook daar bereids in 1840 klagten over het onvoldoende van het schoolbezoek gerezen. Immers de Maatschappij tot nut van 't Algemeen benoemde eene Commissie, om het schoolgaan van minvermogende kinderen te bevorderen.

Niettegenstaande de invoering van de bovenbedoelde reglementaire bepalingen ten platten lande, niettegenstaande de ijverige en in vele opzigten met goed gevolg bekroonde pogingen der genoemde Commissie, is het er verre van af dat men op dit oogenblik zoude kunnen zeggen, dat de scholen in dit gewest, zelfs in de hoofdstad van hetzelve, voldoende door de kinderen van minvermogenden worden bezocht; vooral te lande zijn er zeer velen die in onkunde en domheid opgroeijen, tot iederen anderen arbeid dan tot den eenvoudigsten handenarbeid onbekwaam zijn, en in den regel niet in staat om voor zich zelven, veel minder voor vrouw en kroost, den kost te verdienen, daar zij of in 't geheel de school niet hebben bezocht, of niet geregeld en lang genoeg.

De oorzaken voor dat verzuim van het schoolonderwijs, in 1840 door de Maatschappij tot nut van 't Algemeen opgegeven, zijn deze:

1°. Gebrek aan genoegzame kleeding.
2°. Het schuldig zijn van schoolgeld.
3°. Onverschilligheid der ouders, omtrent de dierbaarste belangen hunner kinderen.
4°. Gebrek aan ruimte op de scholen.
5°. Moeijelijkheid om den ouderdom van in andere gemeenten geborene kinderen te bewijzen.
6°. Onwil om de kinderen te laten vaccineren.

Die oorzaken, zij bestaan nog, niettegenstaande de pogingen aangewend om het schoolgaan te bevorderen. Wanneer men echter de zaak onpartijdig en naauwkeurig beschouwt, dan behoefden ze niet of bijna niet meer te bestaan, maar ze worden door vele ouders gretig aangegrepen, als geschikte redenen om de kinderen van de school terug te houden.

Het eerste bezwaar, gebrek aan genoegzame kleeding, is al dadelijk niets dan een voorwendsel, omdat dáár waar werkelijke behoefte bestaat aan een kleed, door de diakeniën in die behoefte gaarne word voorzien, terwijl dáár waar die ondersteuning door de armbesturen geweigerd wordt, die behoefte ook werkelijk zoo groot niet is, en het gebrek aan kleeding de kinderen in den regel niet belet uit te gaan en op de straat baldadigheid te doen; — het is dan meer aan den onwil der ouders, die de kinderen niet tot schoolgaan noodzaken, maar hen dikwijls uit winstbejag, om door die kinderen eenige centen voor de huishouding te verdienen, terug houden, toe te schrijven dan wel aan gebrek aan kleeding, dat zoo velen de school verzuimen. Wil men de overtuiging hiervan . men vestige het oog slechts op de oostelijke grenzen van dit Gewest, alwaar geheele benden schoolpligtige kinderen tot den sluikhandel worden opgeleid, waar ze in stede van in deugd en godsvrucht tot nuttige leden der Maatschappij te worden opgevoed, in zedeloosheid en misdadigheid worden opgebragt, in hunne jeugd reeds worden gewend met orde en wet den spot te drijven en alreeds vroeg rijpen voor kerker en schavot.

Door de inrigting der armenscholen in de stad Groningen, door de invoering van de bepalingen omtrent het schoolgeld te platten lande, mag men zeggen dat het 2de opgenoemde bezwaar geheel is weggenomen en dus slechts als een voorwendsel is blijven bestaan om de onverschilligheid der ouders te bedekken. Wij durven toch niet veronderstellen, dat te lande een armbestuur of gemeentebestuur gevonden zal worden, dat bij werkelijke behoefte der ouders weigert 7½ cents schoolgeld in de week voor een kind te betalen.

Het derde der opgenoemde bezwaren bestaat nog.

Onverschilligheid der ouders is nog de groote oorzaak van het trage of ongeregelde schoolgaan der kinderen, die onverschilligheid wordt, zoo als reeds is opgemerkt, nog versterkt door winstbejag en vindt ook gedeeltelijk aanmoediging in gebrek aan genoegzaam strenge strafbepalingen op het schoolverzuim.

Gebrek aan ruimte op de scholen mag, hier of daar in volkrijke gemeenten, tijdelijk oorzaak zijn dat de school onvoldoende is, dat bezwaar is dan slechts op eene enkele plaats en dan nog wel maar tijdelijk aanwezig. Wanneer wij toch de officiële verslagen mogen gelooven, dan is daarin voor een groot gedeelte op doelmatige wijze voorzien en is

de verbetering der schoollokalen een punt van aanhoudende zorg bij de Gemeentebesturen. Voor zoover het Gewest onzer inwoning betreft, kan men dit bezwaar als opgeheven beschouwen, daar in dat opzigt sedert 1840 ook in de stad vooral ten gevolge der bemoeijingen der genoemde commissie, zeer veel is verbeterd.

Het vijfde door de Maatschappij tot nut van 't Algemeen bijgebragte bezwaar, gelegen in de moeijelijkheid om den ouderdom, voor de al of niet schoolpligtigheid der kinderen welke elders geboren zijn te bewijzen, is door de daarstelling van de bevolkingsgregisters opgeheven; maar het laatste bezwaar daarentegen doet zich sterker dan ooit gevoelen.

Uwe Commissie wil zich niet vermeten, hier een oordeel uit te spreken over de zienswijze van hen, die uit een gemoedelijk godsdienstig bezwaar, vermeenen in de vaccine niet te moeten zien een heilzaam voorbehoedmiddel tegen eene vreeselijke ziekte, maar eene ongeoorloofde handeling; — zij wenscht die opinie even als ieder andere te eerbiedigen, maar zij vermeent de oorzaak van het verzuim der scholen om der vaccine wille, eerder te moeten toeschrijven aan het reglement op de koepok-inenting voor de Provincie Groningen, goedgekeurd bij Kon. besluit van 17 Nov. 1825 n°. 172, dan aan de ouders der niet gevaccineerde kinderen. Het zijn immers niet *die ouders* die de kinderen van de school terug houden, maar het zijn de artt. 15 tot en met 21 van dat Reglement.

De vaccine is uit een oogpunt van Medische Politie eene heilzame, eene hoogst nuttige zaak, de Regering kan, in het belang der algemeene gezondheidstoestand van het volk, haar niet genoeg bevorderen, maar zij doe dit op het terrein waarop de zaak te huis behoort, op het gebied der Medische Politie, door de daarstelling eener gestrenge Politiewet op de vaccine, maar vermenge die zaak niet met de wetgeving op het onderwijs, noch were de kinderen, die niet misdreven hebben, van de school en beneme hun alzoo de gelegenheid om goed en grondig onderwezen te worden.

Een Reglement op de koepok-inënting door de Staten van dit gewest gearresteerd den 27 Julij 1846, bevatte in de artt. 19, 21, 23 en 27 bepalingen, waardoor in de gemoedelijke godsdienstige bezwaren van sommigen op dit punt werd te gemoet gekomen; dat Reglement hoezeer het dus het bezwaar der vaccine met opzigt tot het schoolgaan wegnam, hinkte echter op twee gedachten, daar het gedeel-

telijk bepalingen bevatte het onderwijs betreffende, gedeeltelijk Politie-verordening was. Dáaraan ook is het toe te schrijven, dat Z. E. de Minister van Binnenlandsche Zaken hetzelve niet aan den Koning ter goedkeuring heeft aangeboden, maar aan de Staten dezer Provincie teruggezonden met de bemerking, dat, daar in de genoemde artikelen uitzonderingen waren toegelaten aan een godsdienstig bezwaar ontleend, welke strijdig werden geacht met een *politie-maatregel*, hetzelve voor geene goedkeuring vatbaar was. In de zitting van de Staten van 1850, is de wijziging van dat Reglement onbepaald in advies gebleven, omdat de meerderheid zich niet konde vereenigen met de gedachte, om toe te geven aan het denkbeeld om in den geest van dat Reglement, op het voetspoor der vergadering van 1846, een Provinciaal reglement te maken, noch ook om aan de bedenkingen der Hooge Regering toe te geven, daar men eene Algemeene wet op dat punt en geene Provinciale regeling verlangde. Daar men het over het beginsel dier wet en een daaromtrent in te dienen adres niet eens was, is de zaak in afwachting van de aan te bieden wet op het onderwijs, blijven rusten en dus zonder dat de gewenschte verbetering plaats vond, de zaak gelaten zoo als zij was.

Evenmin als het gewestelijk bestuur zich bevoegd achtte in dit bezwaar in 1850 te voorzien, zal het welligt geneigd zijn, bij de zoo nabij zijnde behandeling der wet op het onderwijs, thans tot eene herziening van het Provinciaal schoolreglement over te gaan.

Uwe Commissie is echter van oordeel, dat er dringende behoefte bestaat aan strenge bepalingen op het schoolgaan der kinderen, eveneens als aan strenge bepalingen op de vaccine, mits de laatste als zuivere maatregel van Politie geheel afgescheiden van het onderwijs.

Bij die reglementen wenschte zij het volgende in ach genomen te zien, als naar haar bescheiden oordeel de mees doelmatige beginselen voor dezelve, dat n. l. de ouders de de school niet bezoekende of niet gevaccineerde kinderen door strenge wetten en strafbepalingen gedwongen worden hunne kinderen in het belang des algemeenen welzijns, in het belang der volkswelvaart, onderwijs te doen genieten en in het belang van den volks-gezondheidstoestand hunne kinderen te laten vaccineren, tot voorkoming en wering uit een Medico-Politisch oogpunt van eene der vreeselijkste epidémien.

Wat het laatste (de vaccine) aangaat, kan er omtrent de doelmatigheid van strenge strafbepalingen op het verzuimen, en eene behoorlijke contrôle bij de gemeentebesturen op de naleving der Reglementen op dat punt, wel geen twijfel bestaan. Wat de nuttige werking van strenge bepalingen op het schoolgaan betreft, vermeenen Uwe gecommitteerden te mogen verwijzen naar de schoolwetten van *Würtemberg* d. d. 29 Sept. 1836, bepalende onder anderen in art. 9: „de ouders zullen, wegens het schoolverzuim hunner „kinderen worden gestraft met geldboete of gevangenisstraf;" — naar de schoolwet van *Baden*, bepalende in art. 14 en 15, dat „de ouders voor iederen dag schoolverzuim hunner kinderen, „waarvoor zij geene voldoende redenen kunnen opgeven, zul„len gestraft worden met ten minste *twee* en ten hoogste „*twaalf* Kreuzer boete en bij herhaling van 4—24 uren zullen „worden eingesperrt." — Volgens de nieuwe schoolwet voor de Hertogdommen *Anhalt-Dessau* en *Anhalt-Köthen* van 23 April 1850, moet ieder Staatsburger op gevangenisstraf tot acht dagen toe, of wel op evenredige geldboete, zijne schoolpligtige kinderen in eene openbare school zenden, of het bewijs leveren dat hij voor een voldoend onderwijs zorg draagt. Ook de *Pruissische* wet op het onderwijs van 1819 bepaalt strenge straffen voor de ouders op het schoolverzuim der kinderen, even als de schoolwetten van bijna alle Duitsche staten, terwijl ook in de schoolwet van het kanton *Waadland* van 24 Januarij 1834, de ouders met 40 francs boete of hoogstens acht dagen gevangenis voor het niet naar school zenden hunner kinderen, worden bedreigd.

Vindt men zoo in de meeste schoolwetten strafbepalingen tegen de ouders op het schoolverzuim der kinderen, te vergeefs zal men daarin bepalingen zoeken, waardoor zoo als bij ons de kinderen om der vaccine wille van de school worden geweerd. Op welke wijze, door welke strafbepalingen elders de vaccine wordt bevorderd, durft Uwe Commissie, bij gebrek aan genoegzame inlichtingen op dat punt, niet beslissen.

Dat er evenwel op dat punt strenge maatregelen worden genomen, mag men met zekerheid opmaken uit de schrijvers over die materie, welke allen de Inucolatie en de Vaccine als zaken tot de zorg der medische of gezondheids-politie behoorende, aanbevelen en ze wat het regtspunt betreft, gelijk stellen met quarantaine-maatregelen. Men zal welligt de vraag opperen, zijn zulke dwangbepa-

lingen, met opzigt tot het schoolwezen, overeen te brengen met de vrijheid en gelijke bescherming van persoon en goederen, bij de Grondwet aan allen die zich op het grondgebied van den Nederlandschen Staat bevinden, gewaarborgd? Uwe gecommitteerden aarzelen niet, die vraag toestemmend te beantwoorden. Onze Nederlandsche wetten toch leggen aan de ouders op, niet slechts de verpligting hunne kinderen te onderhouden, maar ook ze *op te voeden;* de wet verbiedt den vader zijn kroost willekeurig te onterven, te slaan of op te sluiten, de wet gebiedt hem een deel zijner zoons tot verdediging van den Staat af te staan, en zoude dan nu de Staat die er allezins belang bij heeft, om bekwame Staatsburgers te kweeken, in zijn eigen belang, in het belang dier kinderen zelve, wier belang medebrengt dat zij eene voldoende verzorging en opleiding naar ligchaam en geest erlangen, de onwillige ouders niet kunnen dwingen hunne kinderen ter school te zenden? Immers ja. Het doel van den Staat toch is, *om regten te handhaven en storing in de zamenleving te weren.* Welnu, de Grondwet, die bepaalt dat er overal van regeringswege voldoend lager onderwijs zal worden gegeven, geeft den kinderen een regt op *voldoend onderwijs,* een regt dat de Staat moet handhaven, daar dat onderwijs aan de Regering, als houdende het *staatsgezag,* als een onderwerp van voortdurende zorg is opgedragen;— welnu wanneer de Regering ziet dat de kinderen tot smokkelaars, dieven en vrijbuiters in stede van tot staatsburgers worden opgevoed, zoude zij dan aan den vader die het kind naar den geest mishandelt en vermoordt, niet evenzeer haar veto kunnen toeroepen als aan den vader die zijn kind ligchamelijk mishandelt? Wij gelooven ja.

Uwe gecommitteerden achten deze zaak genoegzaam toegelicht om tot een volgend punt van behandeling over te gaan. Zij doen dit, hun gevoelen daaromtrent stavende door de gevoelens van twee der zake kundige mannen, ten opzigte van het schoolgaan, n. l. van COUSIN, die in zijn rapport aan de Kamer der Pairs over de voorgedragene schoolwet in Frankrijk, zegt: „Men heeft elders kun„nen zien, hoezeer ik een voorstander ben van de wettelijke „verpligting tot schoolgaan; — met geestdrift eene wet van „gedwongene onteigening toe te juichen en aan huisgezin„nen die niet zelve of ten hunnen koste het onderwijs aan „hunne kinderen kunnen geven, niet te durven bevelen die „kinderen naar school te zenden, is in mijn oog eene be-

„klagenswaardige tegenstrijdigheid,"— en met betrekking tot de maatregelen tegen vaccineverzuim, van Prof. JACOBS, een der beste Duitsche Economisten, die zegt: „Om evenwel het „verzuim der ouders tegentegaan, zal het voldoende zijn „wanneer er zeer strenge quarantaine-maatregelen tegen de „natuurlijke pokken worden genomen, waardoor zij, die daar„door worden aangetast, hetzij in pokkenhuizen of andere „openbare stichtingen van de hunnen ten strengsten wor„den afgezonderd; tot zulk eene afbreking van alle gemeen„schap met de pokkenpatienten, is de Staat allezins ge„regtigd en zij is voor de ouders zóó pijnlijk, dat zij, om „zulke strenge maatregelen te ontgaan, hunne eigenzinnig„heid of nalatigheid zeer spoedig zullen overwinnen."

Is genoegzaam en algemeen genoten onderwijs een eerste vereischte voor volkswelvaart, het is niet genoeg dat dat onderwijs alleen theoretische kennis omtrent kunsten en wetenschappen levere, dat de kinderen zich in het lezen, schrijven, rekenen, enz. bekwamen; wil men arbeid, en door arbeid kapitaalvorming, dan moeten er ook arbeiders gevormd worden, dan moet ook praktisch onderrigt in allerlei handwerken, in de eerste beginselen van schei- en natuurkunde, vooral van de wetten der zwaartekracht, de leer der hefboomen, in een woord de werktuigkunde toegepast op de bedrijvigheid des dagelijkschen levens, een deel uitmaken van de opvoeding van den toekomstigen werkman. De zoogenaamde *Gewerbeschulen*, arbeidsscholen zoude men ze kunnen noemen, zijn aan uwe Commissie daartoe een zeer geschikt middel voorgekomen. Een zeer belangrijk voorstel tot de oprigting van zoodanige school in den trant der Gewerbeschulen in Duitschland is in het begin dezes jaars gedaan aan het Gemeentebestuur van de hoofdstad dezer provincie. Uwe Commissie durft zich vleijen dat dat voorstel den verdienden bijval zal ondervinden, en zoude het eene wenschelijke zaak achten, dat ook elders in de volkrijkste en bedrijvigste Gemeenten van dit Gewest pogingen tot de oprigting van zoodanige scholen wierden aangewend. Eveneens beschouwt zij de oprigting van *bewaarscholen*, als voorbereiding voor 't geen op de lagere scholen wordt onderwezen, van *herhalingsscholen*, als middelen ter bewaring en aanvulling van hetgeen daar geleerd is, eene hoogst wenschelijke zaak, waarop zij de aandacht der Gemeentebesturen ook in het bijzonder gevestigd wenscht te zien, meer nog dan zulks tot hiertoe het geval is, ofschoon

zij dankbaar erkent het vele goede, dat er ook ten dezen reeds in de laatste jaren bijzonder in de Provincie Groningen is verrigt. Ongeschiktheid, onbekwaamheid toch van den werkman in zijn bedrijf, is mede eene van de oorzaken welke velen beletten zich eene zekere mate van welvaart te verschaffen, maar ook dan nog, wanneer de arbeider in zijne jeugd de school vlijtig heeft bezocht en van het dáár genoten onderwijs goede vruchten heeft genoten, ook dan nog wanneer hij, hetzij dan door eenige theoretische, hetzij alleen door empirische kennis, daartoe in staat gesteld, bekwaam is voor zijn werk, wanneer hij in gezonde dagen in zijne behoeften en in die van zijn gezin kan voorzien, dan bestaan er vooral in volkrijke gemeenten, in steden en bijzonder in de hoofdstad van ons Gewest oorzaken, welke menigeen allen vooruitgang niet alleen beletten, maar zelfs nu en dan geheele gezinnen in de diepste ellende dompelen, oorzaken die gelegen zijn buiten de individuën waarop zij werken. De armen, de mingegoeden onder ons, zij lijden geducht, zoowel in hunnen zoogenaamden gezonden staat, als bij ziekte, en vooral bij epidemiën; het getal zieken, het getal slagtoffers eener epidemie is onder hen oneindig veel grooter dan onder welgestelden of meergegoeden. De geneeskundige Statistiek toch leert ons, dat, als de gemiddelde levensduur van de hoogste standen in de Maatschappij bedraagt 50 jaren, dat dan de levensduur der armen niet langer is dan 32 jaren; of met andere woorden, dat het toeval, 't welk een kind op de donzen kussens van den rijke liet geboren worden, hem een geschenk van 18 meer te leven jaren mede op weg gaf, — 18 jaren meer dan aan een ander kind, 't welk op het strooleger des behoeftigen ter wereld kwam.

In hunnen zoogenaamden gezonden toestand leven de lagere volksklassen in eenen toestand van voortdurenden strijd tegen duizend ziekmakende oorzaken, waarin zij al spoedig het onderspit delven, en bij epidemiën, zoo als de koortsen van 1826 en 1847, de cholera van 1848 en 1849 als 't rijpe graan door den sikkel des landmans, door den zeissen van den dood worden weggemaaid. En vraagt het aan de armbesturen welke de gevolgen daarvan zijn, men sla slechts het oog op de statistiek van de armenbedeeling. en met een oogopslag zal men de jaren, volgende op die epidémien, aan derzelver ongehoorde cijfers herkennen. Met het volste regt noemt men dan ook de cholera *de armelui's-ziekte.* In 's Gravenhage stierven in 1849 aan de cholera in de door

rijken bewoonde wijken D en T 1 van de 208 en van de 223, in de wijk P door water doorsneden, en bij uitsluiting bijna door minvermogenden bewoond, 1 van de 33.

De ondervinding leert, dat een gedeelte der mingegoede volksklassen huist in holen en kelders, welke geene woningen moesten zijn, en dat het daar en in bedompte morsige straten is, dat iedere epidemische ziekte hare meeste offers kiest.

In de stad Groningen, over het algemeen ruim gebouwd en gezond gelegen, is echter de opeenhooping der bevolking in de achterbuurten, de slechte toestand van riolen en afwateringen, eene der oorzaken waarom die stad steeds hevig wordt geteisterd door besmettelijke ziekten. Vooral ook is de daadzaak dat velen er onder of aan den voet der stadswallen wonen, daar bevorderlijk om die ziekten voort te planten. In 1826 toch stierven in de Butjestraat, Paulsgang, 't Klooster, de Hofstraat, de Kruidlaan, 't Diep, de Ruiterstraat en aan de Kranenpoortenwal 1 van de 6, tusschen den wal tot N. Boteringestraat 1 van de 4½, achter Steentilpoortenwal, in het toenmalig armhuis, in de Walburgstraat en Kattenhage 1 van de 2½, in de Stoeldraaijerstraat 1 van de 54, Oosterstraat 1 van de 41½, A-kerkhof 1 van de 35; Guldenstraat, Groote markt 1 van de 32, achter den wal van Heerepoort tot Kleinepoortje 1 van de 33½. — Is het verschil tusschen de sterfte in de achterombuurten en in de ruimere straten der stad opmerkelijk, nog meer verdient het opmerking, dat, terwijl overal achter de wal de sterfte het grootst was, de wal van de Heerepoort naar 't Kleinepoortje daarop eene gunstige uitzondering oplevert, omdat daar een groot deel der bewoners *boven op* den wal woont, en dus meer versche lucht geniet dan zij die onder aan den wal wonen.

In 1826 werd er door het bestuur op aandrang der plaatselijke geneeskundige commissie, te zamen *f* 46,734,83 besteed, alleen voor de verbetering der zoo gebrekkige afwateringen van riolen, goten, enz. Doch langzamerhand zijn die afwateringen enz. in denzelfden toestand van vroeger teruggekeerd, zoodat de epidemie van 1849 hier ter stede eenen stand van zaken aantrof, wat de maatregelen voor den gezondheidstoestand der bevolking aangaat, als of de ervaring van 1826 niet van deze eeuw ware. En dat er tot bevordering van den gezondheidstoestand der bevolking veel gedaan kan worden, blijkt o. a. uit het voorbeeld

van Nottingham: aldaar stierven in 1832 op eene bevolking van 13,000 bewoners, 300 personen; aan de cholera-epidémie van 1849 welke toen rondom nog kwaadaardiger woedde, stierven er van de inmiddels tot 58,000 zielen geklommene bevolking, slechts 6 personen. Maar wat was er inmiddels te Nottingham gebeurd? Aldaar was in toepassing gebragt 't geen de wetenschap en de ervaring hebben doen kennen, als bevorderende den openbaren gezondheidstoestand, daar waren maatregelen genomen om dien toestand te verbeteren, maatregelen die bepaaldelijk de armere klassen ten goede kwamen. — In Groningen is door het Algemeen Diakengezelschap eene poging in dezen gedaan, door de verbetering en uitbreiding van het Armhuis achter Steentilpoortenwal en den aanbouw van 100 nieuwe doelmatig ingerigte armen-kamers. In dat Armhuis waar in 1826 van de 70 bewoners, 40 overleden (1 op de $2^1/_2$), stierven in 1849 aan de cholera 2 van de 130 of (1 op de 65), dus nagenoeg $^1/_{10}$ in verhouding tot de vroegere sterfte, terwijl in al de 100 armenwoningen slechts 5 of 6 sterfgevallen zijn voorgekomen, ofschoon men derzelver bevolking op 450 à 460 mag berekenen.

De oorzaken van de groote sterfte onder de arme en mingegoede klassen zijn reeds uit het aangevoerde duidelijk; zij zijn: 1° Slechte woningen, 2° gebrek aan licht, lucht en andere noodige zaken, waaronder naast gezond voedsel, zuiver water, voor drinken en bewassching en reiniging, eene eerste plaats bekleedt. —

Teregt is het in de zitting van de 2e Kamer der Staten Generaal van 16 Februarij l. l. gezegd: „Groningen voelt „behoefte aan uitbreiding door gestadige aanwas van bevol„king; die bevolking is in deze eeuw steeds toegenomen en „neemt nog bijkans jaarlijks toe, zij kan niet meer binnen „hare wallen wonen, een gevolg hiervan is gebrek aan ruimte „tot dat de rijen harer bewoners weer door de eene of andere „epidémie worden gedund. Want hoe gezond de stad anders „wezen moge, breekt er eene epidémie in ons Vaderland los, „dan treft zij doorgaans Groningen met verdubbelde woede, „zooals in 1826 en telkens als de cholera in ons land ver„scheen. Dat heeft zij aan hare beperking van ruimte te „wijten."

Uwe gecommitteerden hebben hier de stad Groningen genomen tot een punt van onderzoek, niet omdat die plaats juist daartoe de meeste aanleiding gaf, maar omdat hunne

taak zich beperkt tot dit Gewest, en zij dus in de meest bevolkte gemeente dezer Provincie de voor hunne taak meest geschikte resultaten vermeenden te vinden. Het is er echter verre van af dat zij zouden willen beweren, dat diezelfde oorzaken niet voor een deel, en dan met gelijke gevolgen, in andere bevolkte Gemeenten dezer Provincie zouden bestaan, dat zij niet, ja nog in ergere mate, elders in ons Vaderland worden aangetroffen.

Maar wat moet er dan worden gedaan om dien gezondheidstoestand te verbeteren? vraagt welligt iemand. 't Is Engeland, waar onder anderen eene magtige vereeniging, ten behoeve van de openbare gezondheid werkzaam, en waartoe bepaaldelijk ook vele geestelijken behooren, die ons in het eerste berigt van hare verrigtingen in 1850 in het licht verschenen, het antwoord geeft.

Die Vereeniging verlangt:

1°. Opheffing van alle belemmeringen tegen 't gezondmaken der woningen.
2°. 't Voorzien van elke woning van een ruime hoeveelheid zuiver water.
3°. Omvattende reiniging der straten en huizen, door eigene daartoe bestemde beambten.
4°. 't Doorspoelen der goten.
5°. Bestrating van alle passages, plaatsen en perken.
6°. Algemeene invoering van urinebakken.
7°. Verwijdering van alle schadelijke fabrijken uit de steden.
8°. Vaste en niet slechts tijdelijke inrigtingen tegen de verspreiding van epidémiën.
9°. Begraving buiten de stad.
10°. Inspectie van de woningen der arbeiders op vaste tijden.
11°. Naauwkeurige en volledige gezondheids- en ziekte-registers in de afzonderlijke wijken der stad.
12°. Een fonds voor de maatregelen die tot het voorkomen van ziekten noodig zijn.

Frankrijk, waar men bereids een deel dier maatregelen in toepassing vindt, voegt daarbij nog de openbare baden en waschinrigtingen, van Staatswege daar te stellen, waarvoor de President der Fransche Republiek in Januarij l. l. nog eene som van 600,000 francs gedecreteerd heeft. — Maar 't is vooral Belgie waar men zich thans met allen ijver op de bevordering van den algemeenen gezondheidstoestand toelegt, waar eene doortastende en consequente toepassing van de

openbare gezondheidsleer gevonden wordt, dat ons tot voorbeeld mag strekken.

In een officieel rapport van het gezondheidscongres te Brussel, gedurende de Septemberfeesten van 1851 aldaar onder 't voorzitterschap van den heer LIEDTS, gouverneur van Braband en President van den oppersten gezondheidsraad, op uitnoodiging van het Gouvernement gehouden, blijkt dat het voornamelijk de 4 volgende punten zijn, waarop die uit deskundigen en bevoegde beoordeelaars zamengestelde vergadering de aandacht van allen die het wel meenen met de armen en de arbeidende klassen, wil hebben gevestigd:

1°. De bevordering van de zindelijkheid en de verwijdering van alle oorzaken, die smetstoffen kunnen doen ontstaan, of gevaar voor de gezondheid aanbrengen.

2°. 't Verleenen van den vrijen toegang aan de lucht en aan de zonnestralen.

3°. Het wegnemen van de vochtigheid en 't verschaffen van eenen vrijen afloop aan het regenwater en aan 't 't water dat voor huishoudelijk gebruik heeft gediend.

4°. 't Verschaffen van eene genoegzame hoeveelheid goed drinkwater.

Is voor het welzijn der mingegoede standen een goede gezondheidstoestand en eene gezonde voeding van het hoogste belang, hangt daarvan voor die standen zoo oneindig veel af, — zij kan zich zelve dien gewenschten toestand niet scheppen, zij moet dat van anderen, van de Regering, van de meergegoeden verwachten.

Uwe gecommitteerden kunnen hier deze hoogst belangrijke materie natuurlijk niet geheel ontwikkelen; zij hebben zich moeten vergenoegen, even als bij den vlugtigen blik die zij op het onderwijs wierpen, daarbij een oogenblik stil te staan, om de aandacht der vergadering op die punten te vestigen. — En vraagt men welke gevolgen eene verbetering van dien openbaren gezondheidstoestand op de bevolking zal hebben, zij antwoorden met de vraag: „Is niet ziekte een der ergste tegenspoeden waarmede de arbeider heeft te kampen? Is niet 't verlies of de ondermijning zijner gezondheid, zijner krachten, voor hem noodlottiger dan 't verlies van een werktuig? Is de verzwakking, de uitmergeling van dien stand vooral in de steden, geene oorzaak van toenemende

armoede? En zoude het dus geene weldaad zijn daarin verandering te brengen? Voorwaar ja! maar hoe zullen wij dat doen? — Dat kunnen wij zeker niet; evenmin als deze vereeniging een Reglement op het schoolonderwijs of een Reglement op de koepok-inënting kan maken, evenmin als zij uit eigen magte Gewerbeschülen kan daarstellen, evenmin kan zij de openbare gezondheidsleer door doeltreffende maatregelen tot heil des volks aanwenden: — maar wij kunnen onze stem verheffen, wij kunnen de aandacht der bevoegde autoriteit op die punten vestigen, en Uwe gecommitteerden vleijen zich, dat bij de algemeene belangstelling welke bij de regering in ons Rijk en ons Gewest, en bij de gemeentebesturen bestaat, in het welzijn van alle ingezetenen, onze stem niet zal zijn de stem des roependen in de woestijn. Wij kunnen dat ook met opzigt tot andere nuttige zaken, bevorderlijk voor de zedelijkheid van de mingegoede standen, welke door of van wege de gemeentelijke besturen kunnen worden bevorderd.

Maar niet slechts de Gemeentebesturen, ook de Armbesturen hebben eenen krachtigen arm in het keeren van ontucht, zedeloosheid en dronkenschap, die bronnen van ellende en armoede.

Mag men toch van de Gemeentebesturen vragen doelmatige Reglementen op het houden, en strenge bepalingen op de sluiting van kroegen en tapperijën, daar waar de Hooge Regering hun voorgaat, door zoo als onlangs is geschied, hun aan te schrijven om de drinkgelagen en rustverstorende luidruchtigheid der milicins bij de gewone Inspectiën na afloop dier Inspectiën tegen te gaan, door verdubbelde waakzaamheid der Politie; mag men van hen vragen, dat zij op het voetspoor van Vlissingen, Schiedam, Kolijnsplaat en andere plaatsen, de voor de zedelijkheid zoo verderfelijke kermissen van lieverlede afschaffen, — men mag aan de andere zijde van de Armbesturen verwachten, dat zij op het voorbeeld van Wassenaar, Putten, Vlissingen en Tubbergen, geene bedeeling meer geven aan jeneverdrinkers. —

Onder de middelen tot verbetering van het lot der arbeidende klassen van den mingegoeden stand, welke onder het bereik van den Staat liggen, of welke van Regeringswege ondersteuning of aanmoediging kunnen ontvangen, behoort voorzeker in de eerste plaats ook genoemd te worden de opbeuring en bevordering onzer gewestelijke klein-

schipperij of binnenlandsche scheepvaart. Veel kan daartoe worden bijgebragt door het verbeteren of het aanleggen van nieuwe waterwegen, of wel door de ondersteuning van de plannen daartoe door particulieren of corporatiën beraamd: — de groote belangstelling die op het tegenwoordig tijdstip in de zaak der kanalisatie bestaat, de zekerheid dat deze bron van welvaart een punt van levendige bezorgdheid bij de Regering en bij bijzondere personen en corporatiën uitmaakt, ontslaat Uwe Commissie van de taak om daarop bijzonder de aandacht te vestigen.

Eene aangelegenheid is er nog waarop Uwe gecommitteerden het van belang achten, de aandacht der Gemeentebesturen op eene voegzame wijze te vestigen; het is n. l. het verleenen van subsidiën aan armbesturen vooral in gemeenten uit meer dan één dorp of gehucht bestaande. In zoodanige zamengestelde Gemeenten strekken de subsidiën veelal om de werking der liefdadige Vereenigingen te verlammen en derzelver oprigting en instandhouding tegen te werken. Wanneer toch in het eene dorp of gehucht door de ijverige pogingen eener liefdadige Vereeniging de behoeftige klasse van werk voorzien is en dus de behoeften van het daar gevestigd armbestuur afnemen, dan wordt de subsidie daar naar geregeld terwijl zij in dat gedeelte der Gemeente, waar òf niets, òf zeer weinig door de ingezetenen ten algemeenen nutte en in het belang der armen wordt gedaan, de subsidie eveneens naar de grootere behoefte wordt geregeld, zoodat de bewoners van dat gedeelte der Gemeente, welke zich de moeite en zorg getroosten aan liefdadige inrigtingen verbonden, en daarbij nog hunne geldelijke offers voegen, bovendien moeten bijdragen tot de subsidiën voor hunne naburen, die zich niet aan de belangen der armen gelegen laten liggen. Aan de eene zijde is dit ontmoedigend voor hen die het wel meenen met hunne verarmde mede-ingezetenen, aan de andere zijde neemt het den drang voor de minder welgezinden weg, om zich met de belangen der armen te bemoeijen. Indien de zaak omgekeerd wierd, indien men de liefdadige inrigtingen, waar dit noodig was, subsidiëerde of beschermde, en die gedeelten der Gemeente waar de oprigting van deze of gene inrigting nuttig en mogelijk werd geacht, door inkrimping der subsidiën tot de daarstelling van deze of gene liefdadige inrigting trachte te dringen, of althans de subsidiën op billijke wijze over verschillende deelen der gemeente verdeelde

dan zoude menige liefdadige inrigting krachtiger werken, op menige plaats waar men nu op de subsidiën steunt zoude zich door den nood gedrongen, eene nog ongekende liefdadigheid ontwikkelen, en zoude het voorbeeld van andere plaatsen gevolgd worden, waar zich reeds eene meer ten algemeenen nutte werkzame geest heeft doen kennen.

Tot vermeerdering van de welvaart der min gegoede standen in deze provincie, zoude de regering, onzes inziens, onder anderen ook zeer veel kunnen toebrengen door *eene offiçiële aanbeveling en bevordering van eene meer doelmatige ondersteuning der armen.*

De Burgerlijke en Kerkelijke armenverzorging letten beide doorgaans maar al te weinig op de onderscheidene oorzaken en den aard der behoefte, waarin zij trachten te voorzien. Zij ondersteunen in den regel alle armen op dezelfde wijze en met dezelfde middelen, om het even of de behoefte van dezen ontstaat uit onmagt, onkunde, onwil, of gebrek aan gelegenheid om in het noodige te voorzien. De onderstand, dien zij verleenen, is daarenboven eigenlijk slechts berekend naar de behoefte van hen die het vermogen missen om voor zich zelf te zorgen. Daarom mist hij dan ook bij alle anderen veel van zijn doel, en de treurige ondervinding leert, dat hij, verre van hunne welvaart te bevorderen, integendeel hen tot luiheid, lediggang, zorgeloosheid en allerlei onzedelijkheid, en zoodoende tot nog grootere armoede in het stoffelijke en geestelijke leidt. Uit dien hoofde is het van 't grootste belang, dat de wijze der armenverzorging worde verbeterd, en meer naar den onderscheiden aard der bestaande behoefte worde ingerigt. De bijzondere liefdadigheid legt zich daarop sedert eenigen tijd met lofwaardigen ijver toe. Zij gaat met haar voorbeeld voor, en wendt alle middelen, die in haar vermogen zijn, aan, om den validen arme verdiend brood met eere te laten eten. Haar voorbeeld vindt dan ook hier en daar bij de algemeene armverzorgers van Staat en Kerk navolging. Maar de door haar gewenschte doelmatige verzorging der armen zal niet algemeen tot stand komen, tenzij deze beide groote magten dezelve bevorderen met alle kracht. De regering inzonderheid bezit daartoe vele middelen. Volgens de bestaande verordeningen is de administratie van den algemeenen onderstand geheel in hare handen. Zij kan derhalve daarbij zelve het voorbeeld geven en bij hare meer eigenlijke of onmiddellijke *gaven* aan onmagtigen, de wel-

daad voegen van intellectueel en industriëel onderwijs aan onkundigen, en de gunst van werkverschaffing aan zulken die niet in de gelegenheid zijn om door arbeid in hun onderhoud te voorzien.

Zij is belast met de uitoefening der politie, en bezit dus de magt om de roede der tucht te doen gevoelen niet alleen aan vagebonden en bedelaars, maar ook aan allen die door hun verklaarden onwil om te werken of hunne verregaande onzedelijkheid, het algemeen belang zouden schaden.

Zij verleent verder geldelijke bijdragen aan de kerkelijke armbesturen, die de uitgaven, welke zij volgens Prov. reglementen moeten doen, niet kunnen bestrijden uit eigene middelen, en zij heeft daardoor de bevoegdheid niet alleen om deze besturen tot eene meer doelmatige verzorging der armen aan te sporen, maar ook, om hare bijdragen aan dezelve te verminderen naar den maatstaf van de vermindering, die door de oprigting van eene particuliere Vereeniging tot bevordering van werkzaamheid, spaarzaamheid of zedelijkheid, of althans door de verbeterde bedeelings-wijze van eene andere Kerkelijke instelling van liefdadigheid, in de bestaande behoefte aan geldelijke bijdragen van wege den Staat mogt zijn veroorzaakt.

Van de aanwending dezer middelen beloven wij ons het beste gevolg. Wij houden ons overtuigd, dat de lagere besturen die aanwending geredelijk zullen beproeven, zoodra zij slechts daartoe van wege de hoogere worden uitgenoodigd. Daarom achten wij het in dezen voor 's hands voldoende, „dat de Staten der Provincie de plaatselijke „besturen der Gemeenten indachtig maken op de hooge „noodzakelijkheid, om de wijze en soort van den onderstand „meer overeenkomstig de onderscheidene oorzaken en aard „der bestaande behoefte in te rigten, met verzoek: om „zoodanige meer doelmatige ondersteuning bij de adminis„tratie van den Algemeenen Onderstand in te voeren, „haar bij de gesubsidiëerde diakoniën aan te bevelen met „alle daartoe ten dienste staande middelen, en haar speciaal „ook te bevorderen, door het verminderen der subsidiën „aan zoodanige Armbesturen die onwillig mogten blijven „haar in beoefening te brengen, en zulks naar den maatstaf „van de verminderde uitgaven, of de verbeterde uitwer„king, welke hare aanwending door eenige Particuliere of „Kerkelijke instelling van weldadigheid binnen de Gemeente „blijken mogt te hebben veroorzaakt."

De opmerkingen M. H.! die uwe Commissie gemaakt heeft, worden u slechts in losse trekken voorgedragen, daar in eene Vergadering als deze, in eene Vergadering van mannen, die bezield zijn met ijver voor de goede zaak waarvoor wij strijden, het welzijn der arbeidende klassen van den mingegoeden stand, een enkel woord voldoende mag worden geacht, om de zaak helder te doen zijn. Uwe gecommitteerden eindigen dan hun Rapport met den wensch, dat de wijze, waarop zij getracht hebben, aan hunne niet ligte taak te voldoen, Ulieder goedkeuring moge wegdragen en dat Gijl. ten slotte hun voorstel zult willen aannemen, om aan het Bestuur op te dragen, om, nadat de Vereeniging door de erkenning als zoodanig door de Hooge Regering, een officiëel karakter zal hebben verkregen, op grond van de in dit Rapport aangevoerde bemerkingen, zoodanige démarches te doen bij zoodanige autoriteit, bestuur of inrigting, als zij in het belang der zaak zal geraden achten, en zulks op zoodanig tijdstip als haar het geschiktste zal voorkomen, met last om van hare verrigtingen daaromtrent en de vermoedelijke of zekere uitkomsten daarvan aan de Vergadering zoo spoedig mogelijk rapport te doen.

Namens de Gecommitteerden:
(*was get.*) W. DE SITTER,
Rapporteur.

De heer RINSMA dankt de Commissie zeer voor de moeite aan haar rapport besteed, en heeft met veel belangstelling de punten leeren kennen, die er in voorkomen. Hij vraagt, of dit rapport ook gedrukt wordt in het Verslag? Het stuk verdient zulks, zijns inziens.

De heer DOMMERING ondersteunt dat voorstel: — ook hij acht de zaak van groot belang, weshalve het wenschelijk is, dat het stuk algemeen verbreid worde.

Prof. DE GROOT dankt de Commissie hartelijk voor het belangrijke door haar geleverde stuk; hij ondersteunt het geven van publiciteit aan het stuk. Maar hij wenscht, dat in dat geval het rapport meer uitgebreid en daardoor zoo volledig mogelijk moge worden. — Zoo zou volgens zijn oordeel, b. v. punt 2 (onderwijs), zekerlijk nog meer afdoende kunnen behandeld zijn. — Spreker vraagt aan de Commissie, wat haar bezwaar is tegen het Reglement op het schoolgaan der kinderen

in deze provincie? — De rapporteur der Commissie antwoordt, dat de ouders moeten gestraft worden en niet de kinderen, zoo als dát nu het geval is, bij 't niet voldoen der ouders aan de verpligtingen hun bij het Prov. Reglement op de koepokinenting opgelegd, en dat er strengere straffen voor de *ouders* wegens schoolverzuim der kinderen moesten bepaald zijn. — Prof. DE GROOT stemt dit volkomen toe, en voegt er bij, dat volgens ons eigen Staatsregt de ouders niet met hunne kinderen kunnen doen wat ze willen, ze kunnen hen niet onterven, niet mishandelen, enz. Hij wenscht dat het medegedeelde over dat punt 2 (*Onderwijs*) vóór het drukken in handen worde gesteld van eene of andere inrigting die daarmede in verband staat, b. v. de gewestelijke Onderwijzers-vereeniging, ten einde dat stuk nog met nieuwe argumenten te adstruëren, waartoe uit den aard der zaak zoodanige Vereeniging zeer geschikt is.

De bezwaren door de Commissie in het midden gebragt ten aanzien van de zaak der Koepokinenting, acht de spreker ook volkomen gegrond; ook dáárop heeft de Commissie van onderwijs hier reeds lang aangedrongen, en wel op dezelfde wijze als de Commissie dat wil. — Spreker deelt mede, dat het op dat stuk bestaande Reglement in den vorm niet geldig schijnt. — Ook het oprigten van Arbeidsscholen acht spreker zeer wenschelijk. Maar dan moeten ook de tractementen der onderwijzers te lande verbeterd worden, opdat ze zich dan niet meer, zoo als nu, behoeven af te geven met het werk van klerk bij den notaris, ontvanger, enz. — Verder acht spreker het wenschelijk dat de bijzondere scholen hier in openbare worden veranderd. — Ten slotte stelt hij dus voor, mededeeling te doen van punt 2 aan de gewestelijke Onderwijzers-vereeniging, ter fine voormeld.

De Voorzitter op den regten prijs stellende de zeer belangrijke opmerkingen van den vorigen spreker, stelt diensvolgens eene wijziging van het slotvoorstel der Commissie voor, om n. l. het rapport goed te keuren, en aan het bestuur de bevoegdheid te verleenen, om enkele gedeelten daarvan in handen te stellen van bevoegde Vereenigingen, het stuk daarna op te nemen in het Verslag en verder op de zaak terug te komen in de eerstvolgende Algemeene Vergadering, als wanneer de leden der Vereeniging kennis van het stuk zullen hebben genomen.

De heer BEETS toont de noodzakelijkheid aan van 't op-

rigten van *Bewaarscholen* te platten lande. Hij deelt zijne ervaring hieromtrent mede, en werpt mede een blik op den toestand der kinderen van de arbeidende klasse te platten lande, die zoo erg worden verwaarloosd. — Deze punten zullen mede in de handelingen der Vergadering ter dezer plaatse worden vermeld, en zóó zal ook dáárop in de eerstvolgende Algemeene Vergadering kunnen worden teruggekomen.

Ds. DRIJBER spreekt over hetgene in het rapport wordt opgemerkt, aangaande de verdeeling der subsidiën te lande, waar meerdere gedeelten, dorpen, enz. tot ééne burgerlijke gemeente behooren Hiermede staat in verband de vraag van de scheiding en verbinding van de Kerkelijke en Burgerlijke gemeente: — „de lasten voor de Kerkelijke, de lusten voor de Burgerlijke," zoo heet het thans dikwerf.

Prof. DE GROOT vraagt nog, of de opmerkingen van de Onderwijzers-vereeniging *in* of *achter* het rapport der Commissie zullen worden opgenomen? — Hierop wordt bepaald, om zoo als dat in den geest van het voorstel des bestuurs lag, ze er *in* op te nemen, ten einde er zoo één geheel van te maken.

Op eene nadere vraag van prof. MUURLING, wordt nader bepaald dat ook de *andere* punten van het rapport door de Commissie nader zullen kunnen worden bijgewerkt. — De Voorzitter verklaart, namens de Commissie, dat zij daartoe aanleinding vindende, dat gaarne zal doen.

De heer BARGHOORN vraagt, of het niet noodig zou zijn, om de kinderen *in huis* werk, *lectuur*, te geven, dat de boeken van de school mede naar huis werden genomen? Zijne ervaring heeft hem het nut daarvan overtuigend geleerd. Hij wenscht dat dit punt aan de aandacht van de gewestelijke Onderwijzers-vereeniging worde onderworpen.

Prof. DE GROOT deelt mede, dat de Commissie van onderwijs even zoo denkt, en reeds begonnen is in dien geest te handelen. Van de 250 scholen in deze Provincie is reeds op 82 eene schoolbibliotheek voor de leerlingen ingerigt.

---

7. Prof. DE GROOT neemt thans het woord over het nu aan de orde gestelde punt van behandeling. — Spreker heeft in de Octobervergadering reeds gesproken over het betalen van het arbeidsloon op andere dagen dan 's zaturdags. Op verzoek van de Vrouwenvereeniging alhier heb-

ben reeds vele handeldrijvenden en industriëlen te dezer stede zich daartoe verbonden. Spreker doet te dien opzigte voorlezing van het volgende stuk:

„De Ondergeteekenden, die als fabrikanten, kooplieden, werkbazen of in andere betrekkingen knechten en arbeiders in hunne dienst hebben, welke zij eens in de week hun loon plegen te geven, verbinden zich, zoo er tien onderteekenaars op deze lijst komen, voortaan dat loon niet meer te zullen geven op zaturdag, maar op woensdag (of op eenen anderen dag der week).

„Zij moeten zich te zamen alsdan in een getal van tien daartoe verbinden, ten einde geene onaangenaamheden met hun werkvolk daarover te verkrijgen.

„En zij wenschen dit gebruik in te voeren van wege de groote nuttigheid, die het kan hebben voor de zedelijkheid en huishoudelijkheid der arbeidsklasse, zonder eenig nadeel of moeite voor iemand, zoo het maar eerst een gebruik is geworden.

„Immers er zijn voorbeelden, dat menschen, die zaturdag avond hun loon verkregen en het dan niet konden nalaten dadelijk in eene kroeg een groot deel er van te verteren, 't welk 's zondags werd voortgezet, tot groot nadeel van hen en hun gezin, alleen door uitbetaling van hun loon op woensdag avond van die verkeerdheid zijn afgekomen, hun verdiend geld geheel te huis hebben leeren brengen, den zondag als heiligen dag met kerkgaan hebben leeren vieren en uit armoede en zedeloosheid tot welstand en deugd zijn gekomen.

„In één huisgezin had niet slechts zulk eene omkeering plaats maar eene nog grootere, alleen door dit middel. De man was zaturdag avond geregeld dronken, sliep zondags zijnen roes uit, sloeg zijne vrouw, had geen geld om zijne kinderen behoorlijk te kleeden en ter school te zenden, enz. Nadat hij een tijdlang 's maandags betaald was, kwam de vrouw den koopman, bij wien haar man werkte, bedanken voor deze verandering. Zij gingen nu zamen ter kerk en de kinderen ter school: en zij werd niet meer geslagen.

„Daar echter vele knechten er tegen zouden morren, zoo zij den eersten zaturdag zouden moeten overslaan, om tot woensdag te wachten met het loon te ontvangen, dient men te beginnen met, na zaturdag betaald te hebben, den volgenden woensdag dadelijk eene halve week te betalen, en dan te zeggen, dat zij er nu op moeten rekenen telkens

's woensdags de volle week te zullen verkrijgen. Dan is alle redelijk bezwaar opgeheven en de vruchten van dezen maatregel zullen vele kunnen worden.

„Bij hen, die in het werk der stads regering zijn, is deze maatregel reeds sedert eenige jaren met gelukkig gevolg ingevoerd.

„Om dit gelukkig gevolg bij velen te doen plaats vinden, om, gelijk zij zelve wenschen, niet in verzoeking geleid te worden, zoo ook anderen er niet in te leiden, en aldus zonder kosten of kunstmiddelen, maar als van zelve en onopgemerkt, iets bij te dragen voor de stoffelijke en zedelijke welvaart der arbeidende klasse, wenschen de Ongeteekenden haar bij zich in te voeren en door hun vereenigd voorbeeld mede meer algemeen te maken."

Groningen, *Maart* 1852.

(*Volgen de onderteekeningen.*)

Spreker deelt de zwarigheden mede, die door velen worden geopperd tegen de invoering van dezen nuttigen maatregel, en die hier in de bazen, daar in de knechten gelegen zijn. Spreker maakt op nieuw op deze zaak dringend opmerkzaam. Als die zaak eens *algemeen* zal zijn ingevoerd, geeft ze geene last meer, en zal ze zeer groot nut kunnen doen aan de mindere klassen.

Prof. MUURLING vraagt, of nu ook van wege deze Vereeniging in deze zaak verder iets kan worden gedaan? dan of dit punt meer op den weg van afzonderlijke Vereenigingen ligt?

De Voorzitter zegt dat dit laatste wel het geval zal zijn, ingevolge het Reglement. — Het bestuur zal echter ook dát punt in het oog houden, en overwegen of het *in dezen* iets *kan* of behoort te doen. Dit zal na de officiële erkenning der Vereeniging dus een der punten van overweging voor het Bestuur uitmaken.

De heer BARGHOORN huldigt het beginsel van de Vrouwenvereeniging, maar meent (uit zijne ervaring) dat de praktijk hier soms zeer moeijelijk is; — immers ook bij het ten uitvoer leggen van dat beginsel zijn reeds misbruiken ingeslopen; sommige arbeiders laten b. v. nu wat geld staan in de kroegen op maandag of woensdag, om daarvoor 's zaturdag avonds jenever te kunnen bekomen. — Beter nog acht hij het te zijn, dat *niemand* aan de arbeiders onder het werken drank geve: — en ook daarbij is het nog zeer

moeijelijk de zaak goed uit te voeren. Ook dát moest aan de bazen worden voorgesteld, en dát zou ten minste in den regel kunnen worden ten uitvoer gebragt.

Prof. DE GROOT zegt: de meeste menschen zijn niet bepaald slecht, noch bepaald sterk in het goede, ze zijn zwak. Daarom is 't voor de groote massa nuttig en noodig, niet in de verzoeking gebragt te worden. *Dit* nu gebeurt, als men den arbeider dán het geld geeft, als de verzoeking voor hem het grootst is. Daarom moest de betaling op zaturdag avond worden afgeschaft. — Wát het door den heer BARGHOORN gezegde betreft, dat is voorzeker volkomen waar, maar men moet het eene doen, en het andere niet laten.

De heer DOMMERING merkt aan, dat het geven van drank aan de werklieden zijne bron heeft in eene goede bedoeling van den kant der patronen; maar toch bederft men daardoor zijne arbeiders. Ook zonder op den arbeid te zijn, drinkt dan de persoon evenzeer. Hoe het tegen te gaan? Het individu moet hier werken: dat individu is er reeds opmerkzaam op gemaakt; er bestaan b. v. de 3 cents-kaartjes; maar deze schijnen geen doel te treffen. Die 3 cents-kaartjes schijnen n. l. den knecht een aalmoes te zijn. Zou 't nu niet beter zijn, in plaats daarvan *één* in de week met den knecht af te rekenen, en dan voor de som eene inschrijving te doen plaats hebben in de spaarkas, waaruit dan in den herfst het bedrag door den eigenaar kon worden geligt?

De Voorzitter vindt dit punt zeer belangrijk, en verzoekt den heer PFEIFFER, afgevaardigde van de Groninger spaarkas te dezer vergadering, dit punt ad notam te nemen voor de eerstkomende vergadering van het bestuur dier spaarkas.

De heer BARGHOORN meent, dat het voorstel van den heer DOMMERING juist eene toepassing is van 't gene hij ten aanzien van de *bazen* heeft geopperd.

De heer HOFKAMP vreest, dat, door in plaats van een' borrel aan de arbeiders te geven en het bedrag er van in de spaarkas te beleggen, ze juist in de verzoeking zullen komen om te doen wat men *niet* wenscht. Men moest dus voor den borrel een boterham, bier of koffij geven; want zonder versnapering kunnen ze niet zijn.

De heer BARGHOORN zegt, dat het bedrag van het borrelgeld alléén in de spaarkas moest komen: — de gewone

versnapering (koffij, thee, bier, enz.) moesten de arbeiders even goed ontvangen.

Daarmede kan de heer HOFKAMP zich vereenigen. — Het besluit is alzoo dat al de overige verkwikkingen behooren te blijven bestaan, en dat bloot de borrel- of zoogenaamde drinkgelden moeten worden belegd.

Prof. MUURLING vraagt of het algemeen gebruikelijk is, hetgeen hij daar heeft gehoord, dat vele arbeiders een hooger loon krijgen, als ze geen borrelgeld krijgen? — Wordt geantwoord: *vrij algemeen.*

Ds. GERHARDS merkt op, dat wat de heer BARGHOORN wenscht, b. v. aan de Zaan reeds sinds eenige jaren in praktijk is gebragt en wel met het beste succes. Overigens oordeelt hij, zoo als Prof. DE GROOT: „het eene doen en het andere niet laten."

Prof. MUURLING stelt voor, om in volgende Algemeene Vergadering vast te stellen eene Circulaire aan de *bazen zelve* over die zaak, opdat zoodoende een flinke maatregel in dezen worde genomen, zullende dan deze zaak een punt van behandeling op de eerste Algemeene Vergadering worden.

Ds. GERHARDS acht het doelmatiger, eene Commissie te benoemen, die op de eerstkomende October-vergadering een rapport over deze zaak zal uitbrengen.

De heer BARGHOORN meent dat het bestuur der spaarkas het best als zoodanige Commissie werkzaam kan zijn.

De Voorzitter geeft in bedenking eene gecombineerde Commissie te benoemen uit de *Spaarkas* en uit de afdeeling Groningen van het *Afschaffings-genootschap*, daar de zaak beide vereenigingen aangaat.

Na nog eenige toelichtingen van de heeren PFEIFFER en MUURLING wordt bepaald, dat de zaak zal worden aangehouden tot de volgende Vergadering, dat inmiddels de bijzondere Vereenigingen (*Spaarkas* enz.) de zaak kunnen aanvatten; — en dat op de eerstkomende Vergadering na de rapporten deswege te hebben gehoord, definitief zal worden beslist, wat van wege deze Vereeniging zal worden gedaan.

Ds. GERHARDS houdt het toch altijd beter, om, ten einde dan een afdoend rapport te kunnen bekomen, nu ook eene Commissie ad hoc uit deze vergadering te benoemen.

De Voorzitter stelt als nu voor, ook daaraan te voldoen, door uit het bestuur der Spaarkas en uit dat van de

Afschaffings-vereeniging eene Commissie te benoemen, ten voornoemden einde, en draagt als zoodanig voor de volgende heeren: BARGHOORN, PFEIFFER, HOFSTEDE DE GROOT en SUIDING: — 't welk wordt goedgekeurd.

8. Inmiddels wordt overgegaan tot de benoeming van 4 leden van het bestuur, te kiezen ten gevolge van de aftreding van de heeren OBBES, BORGESIUS, POST en TEN CATE (in gevolge de bepalingen van het Reglement en de plaats gehad hebbende loting). — De Voorzitter deelt mede, dat de heer OBBES schriftelijk verzocht heeft, wegens zijne vermenigvuldigde bezigheden, thans niet weder in aanmerking te komen.

Het resultaat der stemming is, dat bij eerste stemming worden herbenoemd: de heeren TEN CATE, BORGESIUS, en POST, en voor den heer OBBES, de heer K. HOFKAMP, predikant te Nuis en Niebert.

9. De Voorzitter deelt mede den *Algemeenen staat*, opgemaakt uit de Tabellen der aangeboden en gevraagde werken, welk stuk hierachter wordt medegedeeld.

De heer HOFKAMP verzoekt eene kleine aanvulling, waarna de heer DOMMERING ten aanzien van het *Werkhuis* alhier opmerkt, dat het alleen aan gepatenteerde kooplieden verkoopt, en niet en detail.

10. De rekening en verantwoording van den Thesaurier wordt goedgekeurd en deze voor zijn beheer over het afgeloopen jaar gedechargeerd. — Uit de rekening blijkt o. a. dat er thans 80 contribuerende of buitengewone leden zijn, waaronder eenige in andere Provincien.

11. De Voorzitter verzoekt de nog ontbrekende verslagen te mogen ontvangen voor het aanstaande Algemeen verslag.

Waarna de Voorzitter de Vergadering sluit, na in weinige woorden een blik te hebben geworpen op deze Vergadering en hetgeen er gedaan is, ter verdere ontwikkeling van de Vereeniging en haar streven.

Hiermede nemen wij voor dit jaar afscheid, in de hoop dat hetgeen door de leden der Vereeniging is overlegd, gesproken en gedaan tot bereiking van het doel der vereeniging, door den zegen des Allerhoogste goede vruchten moge dragen, opdat wij ons met de gewone, buitengewone leden en begunstigers onzer Vereeniging, een volgend jaar bij vernieuwing mogen verheugen in de doelmatige wer-

king onzer Vereeniging, die, ofschoon nog in hare kindschheid, echter belooft te zullen beantwoorden aan het denkbeeld dat haar deed ontstaan. EENDRAGT MAAKT MAGT. Moge de vereeniging meer en meer in bloei toenemen en het getal van gewone leden vooral dit jaar aanzienlijk worden vermeerderd, want het is juist door de vereeniging van *vele* liefdadige inrigtingen, door de wisseling van gedachten van derzelver bestuurders, door de onderlinge hulp, door het gezamenlijk streven naar hetzelfde doel dat de Vereeniging kan bloeijen en nuttig zijn. Daartoe roepen wij in de medewerking van allen, aan wie het lot der mingegoede volksklassen ter harte gaat.

Daartoe hoopen wij op den zegen van God.

Groningen, *Julij* 1852.

S. BLAUPOT TEN CATE, *President.*
L. ALI COHEN, *Secretaris van Bestuur.*
W. DE SITTER, *Secretaris van Correspondentie.*

BIJLAGEN.

A.

VERSLAGEN VAN GEWONE LEDEN DER VERENIGING.

I.

COMMISSIE TOT WINTER-WERKVERSCHAFFING *te Aduard.*

Deze commissie is zamengesteld uit de navolgende personen:

T. BOUZEMA, J. G. DATEMA en NANNINGA UITERDIJK } van wege het Depart. *Aduard* der Maatschappij tot nut van 't Algemeen.

H. KUIPERS en M. WILLEMSEN } van wege het Depart. *den Ham.*

J. BOZEMA en J. SCHUIRINGA } van wege het Burgerlijk Bestuur van *Aduard.*

Tot haren president en secretaris heeft zij verkozen den Heer NANNINGA UITERDIJK, en tot haren penningmeester J. G. DATEMA.

Tevens berigt zij, dat ze even als in den vorigen winter, het oogmerk heeft om in den aanstaanden winter

1° te laten spinnen en breiden;

2° keijen te laten verbrijzelen tot macadam-wegen, en

3° vlas te doen bereiden.

En mogt door de mededeelingen van andere Vereenigingen ons iets onder de oogen komen, dat ook door ons op eene geschikte wijze in praktijk zal kunnen worden gebragt, dan wenschen wij daarvan gebruik te maken.

Den Ham (Gem. *Aduard*) 15 Oct. 1851.

Namens de Commissie voornoemd:
NANNINGA UITERDIJK, *Secr.*

De Commissie tot Winter-werkverschaffing in de Burgerlijke Gemeente *Aduard*, bestaande uit *drie* leden van het Depart. der Maatschappij tot nut van 't Algemeen *Aduard*, *twee* leden van het Depart. *den Ham* en *twee* leden van wege den raad der Gemeente, is wederom in den afgeloopen winter met vrucht werkzaam geweest, en heeft, door het geven van werk aan behoeftige onbedeelde ingezetenen, aan velen brood verschaft, die anders hunne toevlugt hadden moeten nemen tot verschillende diakoniën of het algemeen armbestuur.

De voornaamste werkzaamheden hebben bestaan in spinnen, breiden en het verbrijzelen van keijen.

Gedurende 20 weken zijn wij werkzaam geweest, en hebben aan meer dan 40 personen werk gegeven.

Daar wij onze rekening nog niet hebben gesloten, zoo kunnen wij geene cijfers opgegeven, maar wij schatten ons verlies op omstreeks *f* 80.

Den Ham (Gem. *Aduard*), 25 Mei 1852.

De Commissie tot Winter-werkverschaffing in de Burgerlijke Gemeente Aduard,
en uit haren naam:
NANNINGA UITERDIJK, *Secr.*

II.

SPAARKAS voor ZIEKTE en DOOD,

gevestigd bij het Depart. Aduard der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

Sedert den jare 1838 heeft deze inrigting bij het Depart. *Aduard* bestaan, en men had bij die oprigting de niet ongegronde hoop, dat zij aan haar doel zoude beantwoorden, n. l. ruime deelname van lidmaatschap bij de geringe standen, en daardoor wering van armoede. Steeds heeft men zich bevlijtigd om die deelneming te bevorderen, en tot dat einde in der tijd nog een kort uittreksel uit het Reglement vervaardigd, en dat tot zulk een aantal exemplaren laten drukken, dat ieder huisgezin in de gemeente er één van heeft ontvangen Ondanks deze anders niet ondoelmatige pogingen, heeft het aan 't Bestuur niet mogen gelukken dien bijval te vinden, welken hetzelve verwacht of althans gehoopt had Het getal leden is bij afwisseling nu eens meer, dan weder minder geweest. Vijf jaren na de oprigting telde men een getal van 52 leden, en nu was de Inrigting, ingevolge art. 68 van het Reglement, gevestigd; dan, men is op dit aantal niet gebleven. Vooroordeel en verkeerde begrippen omtrent zulke weldadige bedoelingen, waren ook hier weder de oorzaken van deze treurige ervaring.

Thans telt de Inrigting nog 33 leden, maar onder deze zijn slechts 14, behoorende tot de klasse, voor welke de Spaarkas eigenlijk is opgerigt. Voor velen echter heeft zij sedert hare oprigting weldadig gewerkt, terwijl zij dit vooral nog doet bij twee bejaarde mannen, die bij voortduring in ziekelijke omstandigheden verkeeren, en die buiten die hulp nu geheel tot last zouden zijn van de Diakonie. — Van een onlangs genomen besluit, dat n.l. ieder deelgenoot iemand voor zich zal kunnen kiezen, die *dadelijk* in zijne regten als lid der Spaarkas treedt, hoopt men goede gevolgen, en die zich bereids hebben geopenbaard.

Leden van het Bestuur zijn thans de Heeren: J. C. WILDERVANCK, *President*, Ds. NANNINGA UITERDIJK, H. AALFS, en Dr. SCHUTTER *mede-Bestuurders* en B. VISSER *Secretaris*.

14 Oct. 1851. B. VISSER, *Secr.*

Het Bestuur der Spaarkas voor Ziekte en Dood, gevestigd bij het Departement *Aduard*, heeft de eer aan het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme het volgende rapport mede te deelen:

Dat gemelde Spaarkas ook in het verloopen jaar voor eenige minvermogenden gunstig heeft gewerkt, zoo door het verstrekken van ziektegelden, als begraveniskosten, hebbende bedragen eene som van *f* 203,25.

Dat het besluit des Departements, waarvan in het rapport van Oct. 1851 is melding gemaakt, dat n.l. ieder deelgenoot iemand voor zich zal kunnen kiezen, die *dadelijk* in zijn regten treedt, als lid der spaarkas, — van lieverlede meerderen bijval vindt; maar

dat, ondanks het aansporen tot deelneming aan die inrigting bij de geringere standen, het nog altijd te betreuren is, dat er betrekkelijk zoo weinig leden zijn, voor wie eigenlijk de Spaarkas is opgerigt.

Aldus gedaan in den *Ham*, gemeente *Aduard*, den 24 Mei 1852.

B. VISSER, *Secr.*

III.

REGLEMENT voor de Naai- en Breischolen bij het DEPARTEMENT *Beerta* der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

EERSTE HOOFDSTUK.

Oprigting en doel der Scholen.

ART. 1.

Er zullen aanvankelijk bij het Departement worden opgerigt twee naai- en breischolen, en wel een in het Oosteinde en een in het Westeinde van het Dorp *Beerta*, en zullen door het Departement meerdere zoodanige scholen elders in de Gemeente, worden opgerigt, wanneer dit nuttig en mogelijk zal bevonden worden.

ART. 2.

Op deze scholen zullen aan meisjes uit den geringen stand, voor rekening van het Departement, onderwijs worden gegeven in het naaijen en breijen, niet alleen van nieuw goed, maar ook vooral in het uitstukken van gedragen kleedingstukken en in het stoppen van kousen, enz.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Van de leerlingen.

ART. 3.

De meisjes, waaraan zoodanig onderwijs zal worden verstrekt, zullen niet jonger dan 10, en in den regel niet ouder dan 14 jaar mogen zijn, voorbehoudens enkele uitzonderingen

ten aanzien van zoodanige zwakke of gebrekkige meisjes, die tot naaisters zouden wenschen opgeleid te worden, ter beoordeeling van na te melden commissie van bestuur over deze scholen.

ART. 4.

Het onderwijs zal geregeld, gedurende de zes wintermaanden, dat is: van af 1 October tot ultimo Maart, worden gegeven des nademiddags van 1 tot 4 ure; blijvende het aan de commissie overgelaten, om het onderwijs voor zoodanige meisjes, als bij het slot van het vorig art. zijn bedoeld, ook gedurende den zomer te doen voortzetten, en des noodig daartoe de twee scholen voor dien tijd tot een te vereenigen.

ART. 5.

Het door de commissie van Bestuur aan deze scholen te verschaffen werk zal in de eerste plaats door de meisjes moeten worden afgewerkt, zonder eenige belooning, als zullende deze komen ten behoeve van het fonds, tot bestrijding der kosten van die scholen; — voorts zal door de commissie aan de meisjes kunnen worden toegestaan, om eigen werk mede te brengen, zoo mede om, nu of dan, ook eenig stuk goed ten behoeve der onwijzeressen te bewerken.

ART. 6.

De meisjes waaraan men dit gratis onderwijs verlangt gegeven te zien, zullen, voor zoo veel zij in de termen der schooljaren vallen, verpligt zijn, om des morgens en des avonds de gewone leerscholen geregeld te bezoeken, en noch van deze, noch ook van de naaischolen willekeurig mogen terug blijven, buiten voorkennis en verlof van een der leden van de commissie van bestuur; zullende bij herhaling aan haar het onderwijs op de naaischool door die commissie kunnen worden ontzegd.

ART. 7.

De meisjes zijn tot gehoorzaamheid en ondergeschiktheid verpligt, zoowel jegens de leden der commissie van Bestuur, als jegens hare onderwijzeressen, op straffe van, na ingekomene herhaalde klagten, van de naaischolen te worden verwijderd.

ART. 8.

Het gedurende een of meer jaren genoten onderwijs op deze scholen zal aan de meisjes geen regt geven, om ook op een volgend jaar wederom op dezelve te moeten worden toegelaten, maar zulks geheel staan ter beschikking der commissie van Bestuur, die nogtans de voorkeur zal geven aan haar, die zich het vlijtigst en gehoorzaamst hebben betoond.

DERDE HOOFDSTUK.

Van de onderwijzeressen.

ART. 9.

De commissie van Bestuur zal het op deze scholen te geven onderwijs opdragen aan door haar daartoe geschikt en bekwaam geoordeelde vrouwen.

ART. 10.

Deze onderwijzeressen zullen verpligt zijn, om aan de meisjes behoorlijk onderrigt te geven, ten genoege der commissie van Bestuur, in het naaijen, breijen en stoppen, hetzij het werk daartoe door die commissie zal zijn verstrekt, hetzij dat aan de meisjes is vergund om eigen werk mede te brengen, of wel om ten behoeve van hare onderwijzeressen zelve te arbeiden. Desgelijks zullen zij gehouden zijn op de naarstigheid, gehoorzaamheid en zindelijkheid der meisjes toe te zien, en haar, bij afwijking hiervan, teregt te wijzen; en des noodig door hare ouders doen teregtwijzen; alsmede om de commissie van Bestuur hiervan kennis te geven, bijaldien haar gezag daartoe onverhoopt te kort mogt schieten, wanneer deze naar bevind van zaken zal handelen, als hiervoren is bepaald.

ART. 11.

De onderwijzeressen zullen verpligt zijn zich ten dezen in allen opzigte te gedragen naar het tegenwoordig reglement en de instructien, die aan haar door de commissie van Bestuur overigens zullen worden gegeven; zullende genoemde commissie de bevoegdheid hebben, bij gebreke hierin en na vruchteloos gedane aanmaning tot herstel van het gebrekkige, zoodanige onderwijzeres te bedanken en door eene andere te doen vervangen.

ART. 12.

De belooning voor het te geven onderwijs zal door de commissie van Bestuur wekelijks aan de onderwijzeressen worden uitbetaald en niet boven de 10 cents per week, voor ieder meisje, mogen beloopen; waartoe de noodige fondsen door het Departement aan dezelve commissie zullen worden verstrekt.

VIERDE HOOFDSTUK.

Van het Bestuur en opzigt over de scholen.

ART. 13.

Het Bestuur over deze naai- en breischolen zal zijn opgedragen aan eene commissie van vier leden des Departements, waarvan jaarlijks in de vergadering van September de helft aftreedt, doch wederom herkiesbaar blijft. — De eerste aftreding zal plaats hebben in de maand September 1850 en door het lot worden bepaald.

ART. 14.

Het blijft aan de commissie overgelaten om derzelver werkzaamheden, naar haren rade, onderling te verdeelen, mits zorgende dat in alles het tegenwoordig reglement worde opgevolgd.

ART. 15.

De commissie zal zich in verband trachten te stellen met de Diaconien, en de medewerking van dezelve inroepen, alzoo deze zoowel door haren invloed, als door het verschaffen van werk aan de scholen, de pogingen van het Departement,

ten deze zeer veel kunnen ondersteunen; terwijl, omgekeerd, de pogingen des Departements ten dezen de Diaconien, in de gevolgen, wederkeerig in de hand werken.

ART. 16.

Deze commissie zal worden bijgestaan door vier vrouwen van leden des Departements, daartoe mede in de vergadering van September uit te noodigen, en waarvan mede jaarlijks in die vergandering de helft aftreedt, voor de eerstemaal ook in September 1850 en door het lot te bepalen.

ART. 17.

De werkzaamheden dezer vrouwen zullen enkel bestaan om de leden der Commissie met haren raad bij te staan, de naai- en breischolen van tijd tot tijd te bezoeken, ten einde het gegeven wordende onderwijs, benevens de vorderingen der leerlingen na te gaan en te beoordeelen, en om de door haar gemaakte opmerkingen aan de leden der commissie mede te deelen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Verantwoording van de fondsen.

ART. 18.

Jaarlijks in de vergadering van September zullen de leden der commissie aan het Departement verslag doen, omtrent hare verrigtingen, en den stand en de vorderingen der naai- en breischolen; voorts rekening en verantwoording afleggen, van het gebruik der fondsen, door het Departement aan haar verstrekt, en eindelijk de noodige voorstellen doen voor een volgend jaar.

Aldus vastgesteld in de vergadering van het Departement *Beerta* der Maatschappij tot Nut v. 't Algemeen, den 23 Jan. 1850.

E. H. SIKKES, *Voorz.*
E. H. J. ONNES, *Secr.*

De Commissie van bestuur over de *Naai- en breischolen, voor meisjes uit den geringen stand*, bij het Departement *Beerta* der *Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*, als zoodanig het lidmaatschap aanvaard hebbende van de in het hoofd dezes genoemde Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme, heeft de eer, ter voldoening aan het bepaalde bij de Art. 11 en 17 van het Reglement voor die vereeniging, het onderstaand verslag aan te bieden, betreffende de pogingen door de Commissie, den vorigen winter, bij hare inrigting in het werk gesteld en de daarop verkregene resultaten.

Van af den 3 November 1851 tot den 10 April 1852 is, iederen dag, uitgezonderd op zon- en feestdagen, des namiddags van 1 tot 4 uur, op drie onderscheidene scholen, aan 25 meisjes, het noodige onderwijs verschaft in het naaijen en breiden, maar vooral ook in het herstellen van oude kleedingstukken en het stoppen van kousen; al hetwelk, tot dus verre, bij den

minder gegoeden stand, over het algemeen, inzonderheid op het land, of geheel niet of zeer gebrekkig werd aangeleerd; iets hetgeen, in de gevolgen, wanneer de meisjes, of in dienst bij anderen, of wel eindelijk in hunne eigene huishoudingen zich geplaatst zagen, bijaldien zij net en zindelijk van aard waren, aanzienlijke uitgaven aan kleermakers en naaisters vercorzaakte; doch voor haar die ook dit niet waren, had zulks schromelijke slordigheid, haveloosheid en onzindelijkheid ten gevolge, die op het materiele en op het physieke, zoowel als op het morele bestaan dier menschen, eenen hoogst nadeeligen invloed uitoefende, welke niet anders dan het pauperisme in allen opzigte bevorderlijk kan zijn. — Hiervan volkomen overtuigd, was het dat dit Departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, voor ruim drie jaren tot de oprigting van naai- en breischolen heeft besloten, ten einde, — zooveel deszelfs zwakke krachten dit zouden toelaten, — dat kwade bij het aankomend geslacht en mitsdien in het vervolg te helpen voorkomen. In den aanvang mogt men, buiten het Departement, daarvoor weinig sympathie ontmoeten; thans echter, nadat het Departement zich daardoor niet latende ontmoedigen, gedurende drie winters met vasthoudendheid en zelfs ieder jaar met eenige uitbreiding, die scholen heeft doen voortvaren, mag het Departement het genoegen smaken, voor die inrigtingen bij de gegoede klassen meerdere deelneming en ondersteuning, en bij den geringeren stand, wiens tegemoetkoming zulks in het bijzonder ten doel heeft, meerdere belangstelling te ondervinden, waardoor het mogelijk zal zijn, ook in een volgend winter daarmede voort te gaan en aldus het voorgestelde doel te bereiken.

Het is om alle deze redenen, dat het aan de commissie hoogst nuttig en doelmatig zoude voorkomen, bijaldien in alle Gemeenten, vooral te lande, daar waar dezelve nog niet gevonden worden, zoodanige naai- en breischolen konden worden opgerigt, en neemt zij de vrijheid, met dat doel zulks zoowel aan het Bestuur der Vereeniging tegen het Pauperisme, als aan de op den 26 dezer te houden algemeene vergadering, ter ernstige overweging aan te bevelen.

Beerta den 23 Mei 1852.

De commissie voornoemd,
Namens dezelve:
C. VAN OORT.
B. CRAMER.
J. R. DERKSEMA.

IV.

HULPKAS VOOR ARMOEDE TE DELFZIJL.

Wij laten hieronder volgen den Staat van de in de vesting Delfzijl bestaande vereeniging, onder de benaming Hulp voor Armoede, ten doel hebbende om bedelarij zooveel mogelijk tegen te gaan, werk te verschaffen en daardoor werkzaamheid, zedelijkheid en oppassendheid bij de minvermogende volksklasse aan te kweeken, loopende van af 1 November 1849 tot den 31 October 1850. — Deze vereeniging is opgerigt in October 1848 en eene commissie van uitvoering daarbij bestaat uit vijf leden door de leden der Vereeniging gekozen, met name Mr. H. J. OFFERHAUS, *President*, J. J. BORST, *Penningmeester*, J. H. ROTTINGHUIS, *Secretaris*, H. J. BOLHUIS en B. J. DE VRIES, die zich ingevolge het bestaand reglement hebben geassumeerd vijf hulp-commissarissen, met name A. J. SMAAL, P. A. DAM, D. ROMELING, G. TER STEEG en E. H. ROGGENKAMP.

UITGAVEN VAN

I. TOUWPLUIZEN.

1.	Inkoop van touwerk	*f* 275,92.	
2.	Arbeidsloon voor het losdraaijen .	„ 37,53⁵.	
3.	Arbeidsloon voor het pluizen aan 13 personen	„ 146,50⁵.	
			f 459,96.

II. SPINNEN.

1.	Aankoop van wol	*f* 170,32⁵.	
2.	Idem van garen	„ 30,36⁵	
3.	Kamloon	„ 28,91⁵.	
4.	Onderhoud van gereedschappen . .	„ 4,30.	
5.	Arbeidsloon voor het spinnen aan 21 vrouwen en meisjes	„ 127,77.	
			f 361,74⁵.

III. BREIDEN.

1.	Aankoop van garen	*f* 411,44⁵.	
2.	Wasschen en verwen van kousen .	„ 27,11.	
3.	Arbeidsloon aan 27 breidsters . .	„ 251,30.	
			f 689,85⁵.

IV. DOOSJES EN STOVEN MAKEN.

1.	Aankoop van papier	*f* 20,68⁵.	
2.	Arbeidsloon v. doosjes aan één persoon	„ 20,80.	
3.	Aankoop van hout	„ 16,70.	
4.	Arbeidsloon voor het maken van stoven aan één persoon	„ 16,75.	
			f 74,93⁵.
	Transportere . . .		*f* 1586,49⁵.

Transport . . .		*f* 1568,49^{5}

V. BEDEELING.

1. Wekelijksche aan 27 personen *) .	*f* 438,60.	
2. Aan turf voor	„ 75,00.	
3. Voor Nieuwjaarsgiften:		
a. Erwten voor	„ 12,00.	
b. Gort	„ 12,00.	
c. Wittebrood en boter	„ 26,00.	
d. Geld	„ 32,50.	
		f 596,10.

VI. DIVERSEN.

1. Aan den oppasser van het werkhuis	*f* 50,90.	
2. Interessen voor opgenomene kapitalen	„ 74,71.	
3. Bodeloon	„ 26,00.	
4. Onkosten bij verkoopingen . . .	„ 7,30.	
5. Verschillende kleine uitgaven . .	„ 35,84.	
		f 194,75.
Totaal aan uitgaven		*f* 2377,34^{5}.

MIDDELEN WAARDOOR IN DE UITGAVEN IS VOORZIEN.

1. In kas zijnde gelden op d. 1 Nov. 1849.	*f* 3,59.	
2. Vrijwillige bijdragen over 18$\frac{49}{50}$ van 128 Contribuabelen	„ 1125,94.	
3. Bijzondere giften	„ 12,00.	
4. Verkochte goederen als:		
a. Scheepswerk	„ 240,86.	
b. Garen	„ 415,44^{5}.	
c. Kousen, sokken en truijen . .	„ 423,22.	
d. Doosjes	„ 4,82^{6}.	
e. Gort	„ 2,25.	
f. Stoven	„ 2,00.	
5. Uit het magazijn overgenomen turf	„ 75,00.	
Totaal aan ontvangst . . .		*f* 2305,13.

Het te kort door den penningmeester opgeschoten is dus *f* 72,21^{5}.

*) Alhoewel het niet in de bedoeling van deze Vereeniging ligt om bedeelingen te doen, zoo moest het evenwel in den beginne een natuurlijk gevolg worden door het geheel doen ophouden der bedelarij (hetwelk het geval is), daar voor het bedelen iets anders in de plaats moest worden gesteld vooral voor oude en gebrekkige menschen. Zij die zich thans evenwel aan de Commissie aanmelden, worden alleen door werkverschaffing onderhouden.

OPGENOMENE KAPITALEN.

1. In den jare 18$\frac{4}{5}$$\frac{2}{8}$	*f* 1315,03.	
2. Van den penningm. in 18$\frac{4}{5}$$\frac{1}{8}$ voorgesch.	„ 72,21^5.	
		f 1387,21^5.

Welke worden gedekt door de navolgende aanwezige goederen, als:

1. Uitstaande pretentien wegens verkocht scheepswerk	*f* 238,07^5.	
2. Voorhanden oud touw 1333 Ned. pd.	„ 119,27.	
3. Voorhanden ankertouw 213 Ned. pd.	„ 40,47.	
4. 1519 Ned. pd. loswerk	„ 318,99.	
5. 505 paren kousen, sokken en truijen	„ 420,00.	
6. 26 Ned. pd. garen	„ 55,00.	
7. Aan noppen	„ 19,54.	
8. Doosjes	„ 51,27.	
9. Stoven	„ 2,30.	
10. In het magazijn aanwezige turf .	„ 50,00.	
11. Gereedschappen	„ 42,00.	
		f 1357,61^5.

Zoodat er op den 1 Nov. 1850 een nadeelig slot is van *f* 29,60.

V.

VEREENIGING TOT PLAATSELIJK NUT

te Hoogezand en Sappemeer.

In het personeel van het Bestuur der Vereeniging is geene verandering gekomen, behalve dat de Heer R. MEIHUIZEN de plaats van den Heer P. FEENSTRA PZ. vervangen heeft. Tot Directeuren van de opgerigte Spaarbank zijn benoemd en hebben zich deze keuze laten welgevallen de Heeren, alphabetisch gesteld: P. VAN CALCAR, S. VAN DELDEN, J. A. HOOITES, B. G. KOLK, R. MEIHUIZEN, R. U. REINDERS, J. GORDON SPANDAW, Mr. A. TRIP, Mr. H. VEENHOVEN, T. G. VENEMA AZ. en W. A. WILDERVANCK, benevens de Voorzitter. De Vrouwen-Commissie is vermeerderd door de Dames: G. HOOITES, geb. MEURSING, J. KOLK, geb. HILBRANDS en J. VEENHOVEN, geb. MEIJER.

Het is bekend, dat de Vereeniging de geringere standen wenscht op te beuren: 1) door verstandelijke en zedelijke ontwikkeling; 2) door gelegenheden tot besparing; 3) door werkverschaffing.

Voor *verstandelijke en zedelijke ontwikkeling* zijn onze *Breiën Naaischolen*, onder het Bestuur der Vrouwen-Commissie, bijzonder dienstbaar. Tot deze scholen, den vorigen herfst met het onderrigt van 86 meisjes geopend, hebben zich later, tot ongeveer 100, laten inschrijven. Deze inrigting heeft een gunstig gevolg opgeleverd, niet alleen ten opzigte van de bekwaam-

heid, maar ook van orde en zedelijkheid, bij meisjes, waarvan er vele in lateren tijd tot den dienstbaren stand hopen over te gaan en eens welligt mede aan het hoofd van huisgezinnen zullen komen. Tot diezelfde ontwikkeling is mede dienstig *het uitleenen van boeken en kleine geschriften* aan de spinsters en anderen, die met onze Vereeniging in betrekking staan.

Wij mogen hier ook noemen *het bezoeken*, inzonderheid van de spinsters, aan hare eigene huizen, door de Vrouwen-Commissie. Wij zijn overtuigd, dat menig bezoek bij een behoeftig gezin, het vertrouwen en den moed hebben verlevendigd, het hoofd opgebeurd en het hart vertroost.

Eindelijk moeten wij hier nog vermelden den bekenden maatregel omtrent *het Nieuw-jaar loopen* en *het stuiten der bedelarij in 't algemeen*, door onze Vereeniging, vooral uit een zedelijk oogpunt, ondernomen. Het Nieuw-jaar loopen is ook deze keer met een gunstig gevolg vervangen door eene vrijwillige bijdrage van ongeveer *f* 680 en onderscheidene eetwaren. Eene Commissie van Leden der Vereeniging heeft dat alles bereidvaardig bij welgezinde ingezetenen van 't Hoogezand en Sappemeer opgezameld. Zij heeft zich de moeite getroost, om het bedrag daarvan vóór en op Nieuw-jaars dag, aan minder vermogende hoofden van huisgezinnen en aan de kinderen, in vleesch, brood en andere eetwaren rond te deelen. Ook *de bedelarij in het algemeen*, met al hare lasten en ellenden en zedelooze gevolgen, werd dit jaar aanmerkelijk minder bespeurd, dan vroeger dikwijls het geval is geweest. Wij mogen ons, in dit opzigt, gerust op uwe eigene ondervinding beroepen.

Er is nog een ander kwaad in de maatschappij, en dat is *de dronkenschap*. Wij zouden personen kunnen noemen, die in dit opzigt den heilzamen invloed van onze Vereeniging klaarblijkelijk staven. Maar ook middelijkerwijze kunnen wij, door onze *inrigtingen tot besparing*, hier iets goeds bewerken.

Wat nu onze *fondsen ter besparing* zelve betreft, en het gebruik, dat daarvan gemaakt wordt: — in de *Spaarkas tegen den winter*, die als met eene woeker-rente van 30 ten 100 terug betaalt, hebben wij dit voorjaar elf personen opgenomen, alle hoofden van huisgezinnen, welke in den winter niets, of aanmerkelijk minder dan in den zomer, verdienen. Zij zullen weldra de zoete vruchten plukken van de ontbering, die zij zich welligt een tijdlang hebben opgelegd.

Het *Hulpfonds tegen ziekte en ouderdom* wordt bij voortduring gesteund door 36 leden, die, wegens het edele doel daarvan, bijdragen, zonder ooit te willen trekken. Het aantal trekkende leden beloopt thans 27. Sommige zieken en kraamvrouwen hebben reeds genot van dit fonds gehad; ofschoon er gelukkig in dit laatste jaar niet vele zieken geweest en wij slechts één enkel lid door den dood hebben verloren.

De *Spaarbank*, die dit voorjaar met behoorlijke maatrege-

len van voorzorg en veiligheid is opgerigt, beantwoordt aanvankelijk zeer goed aan de verwachting. Er zijn thans *f* 1045 ingebragt, door personen, alle uit dien stand van arbeiders, werklieden en dienstbaren, voor welke deze Spaarbank bijzonder is ingesteld: teruggevraagd *f* 35: zoodat het montant op heden bedraagt *f* 1010. 't Zou echter misschien wel wenschelijk zijn, dat b. v. vele dienstmaagden door hare meesteressen aandachtig wierden gemaakt op de bepaling, dat het juist geene groote sommen behoeven te zijn, die zij op eens in de Spaarbank zetten; dat nu eens een enkele gulden en dan weer een enkele gulden langzamerhand eene grootere som vormt, gelijk het spreekwoord zegt: vele kleintjes maken eene groote. Zij behoeven zich niet te ontzien ook maar eene kleinigheid op te sparen; zij zullen later bespeuren, dat zij welgedaan hebben.

Als een ander middel ter bereiking van ons doel, hebben wij in de derde plaats genoemd: *het werkverschaffen*. Hiermede zijn wij echter zeer omzigtig, daar de meeste menschen, als zij maar goed oppassen, spaarzaam en eerlijk zijn en ernstig werk willen zoeken, een groot deel van het jaar ook wel werk kunnen vinden en iets kunnen overhouden tegen den kwaden dag.

Wij beloven dus van werkverschaffing niets, maar zeggen alleen, wat wij gedaan *hebben*. Onze Vrouwen-Commissie heeft kleedingstukken laten maken *door armen*, *voor armen*.

Die zelfde Commissie heeft den vorigen winter aan ruim 100 spinsters, en aan sommigen het geheele jaar door, de gelegenheid verschaft, om door *verhooging van spinloon*, geregeld werk te verkrijgen bij de alhier woonachtige wolkammers. Zij verdienden daardoor van Sept. 1850 tot Sept. 1851 de som van *f* 976,83. Het derde hiervan *f* 325,61, is uit de kas der Vereeniging daaraan te koste gelegd. Vroeger gingen deze verdiensten meestal naar andere plaatsen.

In den vorigen winter zijn er eenige weken geweest, dat de verdiensten van vele mannen, door gebrek aan werk geheel stilstonden, vooral in Februarij. Juist toen de nood dringend werd, is de Vereeniging toegeschoten en heeft gelegenheid gegeven, niet tot werkelooze bedeeling, maar tot het *hakken en zagen van hout*, om tot brandstof te dienen. Soms waren 36 mannen te gelijk aan deze bezigheid, die alzoo van de alimentatie werden afgehouden. Zij hebben in een zeer kort tijdsbestek 129½ vademen brandhout (waarvan nog verkrijgbaar is) bewerkt en daarmede *f* 171,67, aan arbeidsloon verdiend. Ten zelfden tijde hebben wij, natuurlijk met eenig verlies van onze zijde, *turf* tegen een goedkooperen prijs uitgereikt.

Geheel iets anders dan kunstmatige werkverschaffing is het bevorderen van vrije nijverheid, door, als het mogelijk is, nieuwe bronnen daarvoor te openen. Wij hebben, met het oog hierop, gedacht aan de *vlasteelt*; een bedrijf, dat op zoo vele tijden van het jaar aan zoo vele handen arbeid geeft. Na inlichtingen,

vooral bij den Heer D. TEENSTRA op *de Waarden* goedgunstig ontvangen, is de zaak met belangstelling onderzocht door eene Commissie, bestaande uit de Heeren T. S. BAKKER, J. BOON, S. VAN DELDEN en J. HUISMAN. Eene proeve, door een hunner in het klein genomen, is in zooverre gunstig, dat de oogst goed is uitgevallen.

Onder werkverschaffing kan ook worden geteld: *het op de dienst brengen van jongens en meisjes.* Wij zijn werkzaam geweest met het opleiden en uitrusten van vier jongens uit den behoeftigen stand, voor de zeevaart, en hebben hun vervolgens bij buiten-schippers eene plaats bezorgd. — De Vrouwen-Commissie heeft dit jaar aan eenige behoeftige meisjes de behulpzame hand geboden, om eene geschikte huur te verkrijgen, vooral door ondersteuning in de voor haar zoo drukkende belastingsgelden of in kleeding-stukken.

Hoogezand den 20 *October* 1851.

Namens het Bestuur der Vereeniging tot Plaatselijk Nut te Hoogezand en Sappemeer:

S. BLAUPOT TEN CATE, *Presid.*
M. J. TER HAZEBORG, *Secret.*

STAAT

van Ontvangst en Uitgaaf van de Vereeniging tot Plaatselijk Nut te Hoogezand en Sappemeer, van den 9 *Sept.* 1850 *tot den* 9 *Sept.* 1851.

Ontvangst.

Batig saldo van 9 Sept. 1850.	*f* 52.18.
Bijdragen van de Leden te Hoogezand.	„ 427,05.
——— — — Donateurs.	„ 40,04.
——— — — Donatrices.	„ 8,82.
——— — — Leden te Sappemeer.	„ 235,35.
——— — — Donateurs.	„ 35,95.
—— — — — Donatrices.	„ 10,00.
Opbrengst van een Concert, gehouden ten voordeele van de Vereeniging.	„ 86,00.
Opbrengst van verkochte turf.	„ 82,50.
	f 977,89.

Uitgaaf.

Wegens uitgeschotene gelden voor banken in de Breischolen enz.	*f* 31,53.
Aan den Heer J. G. Klunder, wegens een voorschot aan de deelnemers in de Spaarkas. . .	„ 15,00.
Item aan den Heer S. J. van der Goot. . . .	„ 21,00.
„ „ „ „ S. Meihuizen.	„ 20,00.
„ „ „ „ J. Gordon Spandaw. . . .	„ 7,50.
Transportere	*f* 95,03.

Transport	*f* 95,03.
Aan S. van der Baan en S. Joustra, drukloon, enz.	„ 78,22.
Aan de Vrouwen-Commissie voor spinloon. . . .	„ 325,61.
Aan eene Commissie tot het koopen van hakhout.	„ 166,27.
Wegens uitgeschotene gelden voor kleêren. . . .	„ 35,26½.
Voor kleêren desgelijks aan jongens voor de zeedienst.	„ 2,01.
Aan kleêren tot hetzelfde einde.	„ 28,66.
Voor het lossen van 4 dagwerk turf.	„ 6,50.
Aan F. Alons, voor het bergen van hout en verkoopen van turf.	„ 22,00.
Voor schrijfloon enz.	„ 1,75.
Aan den turfschipper, wegens vracht voor 4 dagwerk turf.	„ 32,00.
Voor het rondbrengen van circulaires.	„ 1,50.
Wekelijksche uitgaven aan den bode.	„ 52,00.
	f 846,81½.

RECAPITULATIE.

Ontvangst. . .	*f* 977,89.
Uitgaaf. . . .	„ 846,81½.
	f 131,07½.

VI.

VROUWEN-VEREENIGING TE GRONINGEN,

ter bevordering van Werkzaamheid en Welstand onder de geringere volksklasse.

Uit het Verslag over de werkzaamheden dezer Vereeniging gedurende het dertiende en veertiende jaar van haar bestaan, 1850 en 1851, wordt hier het volgende medegedeeld:

REKENING OVER HET JAAR 1850.

Ontvang.

I. Bij het slot der rekening over 1849 was er in bezit:

1.	Op maandrente gedaan	*f* 1350,00.
2.	Aan de commissie voor de winkel	„ 350,00.
3.	In contanten bij de Algem. Secret.	„ 34,74.
4.	In contanten bij de Kluftsecretarissen	„ 399,88⁵.
5.	Hier is nog bijgekomen:	
a.	terug ontvangen van voorschotten	„ 10,50.
b.	terug ontvangen voor overgedane goederen.	„ 192,72⁵.
	Transportere . . .	*f* 2337,85.

Transport . . . *f* 2337,85.

II. Nieuwe bijdragen over 1850:

1. Giften in geld:
   - *a.* van eene dame uit Amsterdam . *f* 2,00.
   - *b.* van Mejufvrouw N. N. . . . „ 2,50.
   - *c.* van Mejufvrouw N. N. . . . „ 2,50.
   - *d.* van den Heer N. N. te Leiden . „ 5,00.
2. De oprengst van een werkje: *Er zijn armen te Parijs*, enz. ten voordeele van de Vrouwenvereeniging uitgeg. „ 70,00.
3. Van den Heer Pred. Rombouts, voor Cholera-huisgezinnen . . . „ 40,00.
4. Van de directie van het Declamatorium ter eere van de nagedachtenis van Prof. Lulofs . . . . . „ 130,00.
5. Contributiën van Inteekenaren . . „ 791,25.
6. Uit de bussen in elke kluft aanwezig „ 7,65.
7. Voor sokken . . . . . „ 420,00.
8. Maandrenten . . . . . „ 70,20.
9. 24 Coupons van het vaste fonds . „ 100,52^{5}.
10. Terug voor het laten naaijen . . „ 48,20.

f 1689,92^{5}.

In bezit aan gemaakte kleedingstukken katoen, linnen, stof van oude zijde, wolle enz., eene waarde van . . . . . „ 338,60^{5}.

Alles te zamen *f* 4369,38.

Uitgave.

I. Werkloonen:

1. Naailoon . . . . . *f* 51,06.
2. Breiloon . . . . . „ 91,47^{5}.
3. Zijdepluizen . . . . . „ 15,14^{5}.
4. Aan Eerelman voor het uitgev. van garens, nazien der gebreide sokken enz. „ 8,50.
5. Opcenten bij het spinnen voor fabriekanten . . . . . „ 388,76^{5}.
5. Opcenten bij het breiden voor fabriekanten . . . . . „ 641,70^{5}.

f 1196,65.

II. Belooningen en aanmoedigingen:

1. Belooningen op de Spinschool . . *f* 25,00.
2. Belooningen op Pinksteren, aan kinderen die ter school gaan (behalve boekjes, ten geschenke ontvangen) . „ 5,40.
3. Rente van bewaard geld . . . . „ 0,97.

f 31,37.

III.	Andere uitgaven, om kinderen, verlegenen en zieken te helpen:		
1.	Zondags-bewaarschool	*f* 40,00.	
2.	Kleeding voor drie meisjes om daardoor in eene dienst te komen . .	„ 3,85.	
3.	Ter school bezorgen van kinderen en bejaarden voor kleederen en schoolg.	„ 7,27.	
4.	Leergeld voor twee meisjes op de naaischool	„ 2,05.	
5.	Voeding voor een kind op de bewaarschool	„ 3,60.	
6.	Verbetering van gereedschap . . .	„ 0,80.	
7.	Oppassen, verkwikken en verwarming van zieken	„ 3,89⁵.	
8.	Een dienstmeisje voor eene zwakke weduwe	„ 3,90.	
9.	Meubelen, kleederen, dekking enz. voor cholera-huisgezinnen . . .	„ 79,25.	
			f 144,11⁵.
IV.	Aangekochte stoffen:		
1.	Breikatoen voor sokken.	*f* 139,55.	
2.	Aangekocht ruw katoen	„ 143,44⁵.	
			f 282,99⁵.
V.	Onkosten:		
1.	Briefporten, en vrachten van sokken	*f* 5,15.	
2.	Legos en zegels van sokken . . .	„ 1,51.	
3.	Wasschen van sokken	„ 3,00.	
4.	Drukloonen	„ 52,25.	
5.	Verschillende kleine uitgaven . . .	„ 1,10.	
6.	Boodschaploopers, ook voor het ophalen der contributie, en rondbrengen van het Verslag	„ 8,94⁵.	
7.	Voor onkosten in het Meubelmagaz.	„ 10,00.	
			f 88,95⁵.
VI.	Verliezen, bestaande in bankroeten van verleende voorschotten		*f* 2,25.
VII.	Voorschotten in omloop voor gereedschappen om mede te werken, en grondstoffen om van te werken		„ 314,03⁵.
VIII.	Voor het vaste fonds afgezonderd		„ 105,10.
IX.	Nog in bezit:		
1.	Op maandrente gedaan	*f* 1250,00.	
2.	By de Commissie voor den winkel heeft	„ 350,00.	
3.	In kas bij de Algemeene Secretaris .	„ 129,46⁵.	
4.	In kas bij de Kluft-Secretarissen .	„ 471,44⁵.	
			f 2200,91.

Recapitulatie der uitgaven:

I.	. . . . .	*f* 1196,65.
II.	. . . . .	„ 31,37.
III.	. . . . .	„ 144,11⅛.
IV.	. . . . .	„ 282,99⅝.
V.	. . . . .	„ 88,95⅝.
VI.	. . . . .	„ 2,25.
VII.	. . . . .	„ 314,03⅝.
VIII.	. . . . .	„ 105,10.
IX.	. . . . .	„ 2200,91.
	Gelijk aan de ontvang	*f* 4366,48.

REKENING OVER HET JAAR 1851.

Ontvang.

I. Bij het slot der rekening over 1851 was er in b
1. Op maandrente gedaan . . . . *f* 1250,00.
2. Aan de Commissie voor den winkel „ 350,00.
3. In contanten bij de Algem. Secr. „ 129,46⅝.
4. In contanten bij de Kluft-Secretarissen „ 471,44⅝.
a. Terug ontvangen voorschotten. „ 4,40.
b. Terug ontvangen van overgedane goederen . . . . . „ 170,61.

II. Nieuwe bijdragen over 1851:
1. Giften in geld:
a. van eene dame uit Amsterdam . *f* 2,00.
b. van Mejufvrouw N. N. . . . „ 2,50.
2. De opbrengst van eene verloting van handwerken . . . . . „ 26,30.
3. Contributiën van inteekenaren . . „ 776,75.
4. Uit de bussen in elke kluft aanwezig „ 2,15.
5. Voor sokken . . . . . „ 150,00.
6. Maandrenten . . . . . „ 67,70.
7. 29 Coupons van het vaste fonds . „ 109,42.
8. Terug voor het laten naaijen . . „ 38,00.

In bezit aan gemaakte kleedingstukken katoen, linnen, stof van oude zijde enz., eene waarde van . . . . . ,

Alles te zamen

Uitgave.

I. Verkloonen:

1.	Naailoon	*f* 35,20.
2.	Breiloon	„ 59,05.
3.	Zijdepluizen	„ 7,04.
4.	Aan Eerelman, voor het uitgeven van garens, nazien der gebreide sokken, enz.	„ 5,00.
5.	Opcenten bij het spinnen voor fabriekanten	„ 350,98.
6.	Opcenten bij het breiden voor fabrikanten	„ 578,95⁵.
		f

II. Belooningen en aanmoedigingen:

1.	Belooningen op de spinschool . .	*f* 25,00.
2.	Belooning op Pinksteren aan kinderen die ter school gaan (behalve boekjes)	„ 11,55.
3.	Rente aan bewaard geld	„ 0,80.
		f

III. Andere uitgaven om kinderen, verlegenen en zieken te helpen.

1.	Zondags-bewaarschool	*f* 40,00.
2.	Kleeding voor vier meisjes en een jongetje, om daardoor in een dienst te komen	„ 9,40.
3.	Ter school bezorgen van kinderen en bejaarden	„ 12,25.
4.	Leergeld voor twee meisjes op de naaischool	„ 5,70.
5.	Opassen, verkwikken en verwarmen van zieken	„ 10,30.
6.	Een dienstmeisje voor eene zwakke weduwe	„ 15,60.
		f

IV. Aangekochte stoffen:

1.	Breikatoen voor sokken	*f* 75,75.
2.	Aangekocht ruw katoen	„ 142,44.
		f

V. Onkosten:

1.	Briefporten, vrachten van sokken en eene kist	*f* 2,80.
2.	Leges en zegels van sokken . . .	„ 1,25.
3.	Drukloonen	„ 5,75.
4.	Verschillende kleine uitgaven . . .	„ 1,75.
5.	Boodschaploopers, ook voor het ophalen der contributie	„ 7,51.
		f

VI. Verliezen, bestaande in bankroeten van verleende voorschotten . . . . . *f* 14,61.
VII. Voorschotten in omloop voor gereedschappen om mede te werken, en grondstoffen om van te werken . . . „ 320,92.
VIII. Voor het vaste fonds afgezonderd . . . „ 80,12⁵.
IX. Nog in bezit:
1. Op maandrente gedaan . . . . *f* 1100,00.
2. De commissie voor den winkel heeft „ 350,00.
3. In kas bij de Algem. Secretaris . „ 66,79⁵.
4. In kas bij de Kluft-Secretarissen „ 532,40.
f 2049,19⁵.

Recapitulatie der uitgaven:

I.	*f* 1036,22⁵.
II.	„ 37,35.
III.	„ 93,25⁵.
IV.	„ 218,19.
V.	„ 19,06.
VI.	„ 320,92.
VII.	„ 14,61.
VIII.	„ 80,12⁵.
IX.	„ 2049,19⁵.

Gelijk aan de ontvang *f* 3868,33.

Uit deze rekeningen blijkt, dat wij over 't geheel op denzelfden voet zijn voortgegaan. Moeijelijk is het van zulk eene werkzaamheid, als de onze, verder bepaalde slotsommen in woorden op te geven, daar het meeste nut wordt gedaan door het wekken van geloof, moed, hoop, liefde, in één woord door het bevorderen van geestelijken zin en door den invloed, welken deze zin heeft op de uiterlijke en tijdelijke welvaart. Doch deze zin wordt niet alleen door onze bezoeken en toespraak gewekt; ook door school, katechisatie en kerk, door bemoeijing van Predikanten, Kandidaten, Diakenen en Oud-Diakenen, Bestuurders van Bijbelvereenigingen en anderen, en door de lotgevallen zelve, welke de hemelsche Vader ons allen en ook onzen armen toedeelt, en welke Hij voor ieder beschikt, gelijk voor hem het beste is.

Doch is het niet na te gaan, *wat* door elke bemoeijing en werkzaamheid wordt gewerkt: dit is zigtbaar, *dat* er verbetering komt.

De meest algemeene klagte, vóór en sedert het bestaan onzer Vereeniging gehoord, is het gebrek aan werk.

Nieuwe bronnen van werkzaamheid opsporen gaat moeijelijk en doorgaans althans boven onze kracht. Ook is daarmede het Algemeen Diakengezelschap der Nederduitsche Hervormde Gemeente bezig en slaagt er ten deele in. Maar toch blijft er gebrek aan gelegenheid tot werken bestaan.

Ook wij hebben getracht door onze Vereeniging in beiderlei gebrek te voorzien. Om meer arbeid te vinden, is de winkel reeds sedert eenige jaren opgerigt, en eenig nut doet zij ook. Maar niet zoo veel, als wij wel wenschten.

Ook hebben wij ons best blijven doen, om meer bekwaamheid bij onze armen aan te kweeken. Hiertoe strekt vooreerst de Spinschool, die ook in deze jaren in haren kleinen kring nuttig is geweest.

Eene andere poging, om in de opleiding der armen te voorzien, werd in de laatste twee jaren beproefd. Toen het ons namelijk in Februarij 1850 bleek, dat er 369 kinderen hier in stad waren, die geen schoolonderwijs ontvingen, dewijl, gelijk ons eerst werd gemeld, er geene plaats voor hen was op de scholen, waar gratis onderwijs wordt gegeven, hebben wij ons de vraag gedaan, of onze Vereeniging zich dit ook zou aantrekken, en hierin trachten te voorzien, door eene nieuwe school voor minvermogenden op te rigten. Doch nader onderzoek toonde, dat velen dier 369 kinderen door ziekte, verlamming, simpelheid en andere kwalen niet in staat waren, eenige school te bezoeken, en dat de Commissie ter bevordering van het schoolgaan van minvermogende kinderen, hier van wege het Departement der Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen bestaande, voor de overigen zou zorgen, gelijk zij ook heeft gedaan; weshalve wij besloten die zaak te laten rusten.

In de Spaarkassen, April 1849 hier tot stand gekomen, blijven eenigen onzer armen en vele knechten wekelijks eenige spaarpenningen leggen. Het nut, er door te weeg gebragt, is toenemend, gelijk ook reeds blijkt uit de klimmende sommen, welke er in worden gebragt.

Nog hebben wij twee nieuwe middelen aangewend, om ons doel te bereiken. Er zijn door ons velerlei boekjes aangeschaft, van de heeren Suringar, Heldring, Huidecoper, Donkersloot, de Ridder en anderen, die over oorzaken en bestrijding der armoede handelen. Zij worden nu in de kluften gelezen, 't zij door al de leden gezamenlijk, 't zij aan de huizen door elk afzonderlijk, en leveren dan nuttige stof tot zamenspreking.

Voorts zijn er aanteekeningboeken aangelegd, voor elk huisgezin een, welke den geheelen stoffelijken en zedelijken toestand van elk gezin, onder onze Veeeeniging behoorende, beschrijven, en telken jare zullen worden aangevuld door opgave der veranderingen ten goede of ten kwade, daarin voorgevallen. Deze boekjes berusten bij de Commissie voor de Vrouwen-Vereeniging, en zullen, na door elk lid te zijn aangelegd, door die Commissie uit de mededeelingen der Dames eens in het jaar worden aangevuld. Zóó bekomt de Vereeniging eene bekuopte geschiedenis van elk huisgezin, welke op den duur een rijker blik zal schenken in de oorzaken der armoede en middelen ter harer bestrijding, en een dieper inzigt geven in

den vooruitgang of achteruitgang onzer geringere volksklassen. En alleen door zulk eene naauwkeurige kennis van personen, door een zoo juist inzigt in bijzonderheden, zal men eenmaal in staat zijn, de kwaal van onzen tijd, het pauperisme, grondig en algemeen te genezen.

Om dit doel, naar ons vermogen, mede te helpen bereiken, zijn wij dan ook toegetreden tot de *Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme*, in deze Provincie opgerigt.

Onder de middelen, die wij nu nog aanwenden, om de armoede te bestrijden behoort eene poging, om de werkloonen der arbeiders hier niet langer op zaturdag, maar op maandag of woensdag te doen uitbetalen. De zaturdag avond en zondag is verleidelijk voor een werkman met volle beurs. Er zijn voorbeelden van menschen, die gered zijn uit dronkenschap en armoede alleen door die wekelijksche betaling te verplaatsen. Van de uitkomst onzer poging hopen wij een volgend jaar te berigten.

F. A. BAART DE LA FAILLE, Wedw. DE WAL, 1e *Algem. Secret.*
G. A. L. VAN DER MERWEDE, Wedw. VAN SWINDEREN, 2e *Algem. Secret.*

VII.

GRONINGER SPAARKAS,

OVER 1851.

Het Bestuur der Spaarkas geeft Verslag van hare werkzaamheden over het afgeloopen jaar, met het gevoel van dankbare tevredenheid voor den zegen, in dit haar streven zoo ruim ondervonden.

Algemeen tracht men welvaart te verkrijgen, en men kan niet ontkennen, dat er eene zekere mate van welvaart tot het geluk van den maatschappelijken mensch noodig is. Wat men onder eigenlijke welvaart te verstaan hebbe, wordt door opvoeding, stand en betrekking in de maatschappij meestal bepaald, en is eigenlijk de beschikking *over zoo vele* middelen als gevorderd worden, om aan de maatschappelijke behoeften van zijnen stand matig te kunnen voldoen. Om daartoe te geraken, zijn verschillende middelen onder 's menschen bereik, waarvan rustelooze werkzaamheid, bekwaamheid in zijn bedrijf en besparing van elke noodelooze uitgave de voornaamste zijn.

Het eerste en laatste dezer middelen nu tracht deze inrigting bij den werkman en arbeider aan te wenden; het laatste, door hem gelegenheid te geven, het geld, dat hij niet dadelijk behoeft, met eenig voordeel te kunnen besparen, en het eerste doordien het gevoel van eenigen eigendom te bezitten zijnen

Bij den terugblik op het driejarig bestaan dezer inrigting blijkt het klaar, dat die opvatting de deelnemers heeft bezield, en dat de pogingen van het bestuur althans ten deele geslaagd zijn, terwijl ook de medewerkende belangstelling algemeener en meer toenemende wordt.

De inrigting mogt bij voortduring de welwillendheid van het Stedelijk Bestuur ondervinden, waardoor het Bestuur der Spaarkas geene uitgaven voor lokalen of verlichting behoefde te maken; de ondersteuning, die het bestuur noodig is, om aan het sparen der deelnemers eenig voordeel te verbinden, riep hetzelve ook dit jaar niet te vergeefs in, de toetreding tot het bestuur van den heer P. S. BARGHOORN vermeerderde deszelfs krachten, en in het vertrouwen van den deelnemenden werkman mogt het bestuur zich bij toeneming verheugen.

Om dit te helderder in het licht te stellen, laten wij hier eene opgave volgen van de maandelijksche stortingen en het getal deelnemers der inrigting over de drie verloopene jaren.

	1849.	1850.	1851.
	deeln. storting.	deeln. storting.	deeln. storting.
April,	123 *f* 130,95,	146 *f* 445,03⁵,	121 *f* 492,03.
Mei,	183 - 203,49⁵,	158 - 303,22⁵,	141 - 314,54⁵.
Junij,	181 - 217,15⁵,	190 - 339,91 ,	160 - 473,61⁵.
Julij,	177 - 262,18,	2·0 - 438,77⁵,	157 - 405,08.
Augustus,	163 - 194,02,	173 - 314,39 ,	161 - 396,00.
Septemb.,	167 - 197,59,	175 - 357,48⁵,	153 - 448,12⁵.
half Oct.,	163 - 117,54,	149 - 143,79 ,	136 - 181,00.
	f 1322,93.	*f* 2342,61.	*f* 2710,39⁵.

Ook dit jaar is de storting weder het hoogst in April, daar door de geopende gelegenheid, om in den winter iets te besparen, een bedrag van *f* 264,67 bij de commissarissen berustende was, hetwelk bij deze storting in eens is verantwoord.

Het blijkt tevens hieruit, dat alleen de maand Julij 1850 hooger is, dan die van 1851, terwijl de overige maanden vermeerdering van storting aanwijzen.

Het gemiddelde bedrag der storting van iederen deelnemer was in 1849 bijna *f* 8,00, in 1850 bijna *f* 13,35 en in 1851 bijna *f* 18,44.

Het hoogste aantal deelnemers was in Augustus, namelijk 161. Het kleinste in April, nl. 121.

Wij zien verder nog (en dat is ons eenige teleurstelling, maar wij moeten er op wijzen), dat het getal deelnemers dit jaar niet zoo talrijk was als het vorige, hoewel de stortingen toenemende waren.

Was het laatste verblijdend, het eerste drukte ons, en het Bestuur der Spaarkas mag zich niet onthouden, dat aan te *toonen* en redenen voor dit verschijnsel op te sporen.

Het meent die te vinden, dat het jaar 1851 niet zoo doorloopend werk aan den ambachtsman en arbeider verschaft heeft als 1850; althans tot laat in den voorzomer zag men velen nog te vergeefs werk zoeken en reeds vroeg in den herfst zag men menigeen zonder werk, terwijl velen, die laat begonnen en vroeg moesten eindigen, met vrees den naderenden winter te gemoet zagen. Dat deze oorzaak niet zonder grond is, bewijzen de klagten der verschillende armbesturen hier ter stede, die allen, door toenemende aanvragen om onderstand en verhoogde uitgaven, gedrukt werden, en in den afgeloopen winter, bijna allen, tot buitengewone hulpmiddelen den toevlugt hebben moeten nemen.

Eene der oorzaken van dit korte werk-saizoen voor verschillende handwerkslieden, met name timmerlieden, metselaars, verwers en aanverwante bedrijven, meent het Bestuur der Spaarkas te mogen zoeken, in het algemeen aangenomen denkbeeld, dat bij de werkverschaffende ingezetenen bestaat, om buiten noodzaak niet dan in den zomer te doen werken; daardoor ontstaat in dien tijd eene ophooping van werk, waaraan men door inlandsch werkvolk niet kan voldoen en vreemden te hulp moet roepen; begreep men meer algemeen, dat vele dier werkzaamheden, en vooral het binnen- en graafwerk even goed in den winter, vroeg in 't voorjaar en laat in den herfst konden geschieden, even goed en somtijds beter dan midden in den zomer, wij zouden zekerlijk door onzen werkzamen stadgenoot minder gebrek zien lijden, en zijne krachten zouden misschien dan het geheele jaar door bezig gehouden worden, nuttig en voordeelig voor hemzelven en voor de maatschappij.

Ook dit jaar wenschten de deelnemers zonder uitzondering hunnen inleg in geld terug te ontvangen, en daar hun de vrije beschikking over hunnen inleg (bij voldoende redenen ook tusschentijds) is toegezegd, voldeden wij daar volgaarne aan, overtuigd, dat zij met hetzelfde geld meer naar hun genoegen kunnen koopen, dan het bestuur, dat bij den inkoop niet in elks bijzonderen toestand kan indringen, en dat, zich voorgenomen hebbende, voor de deelnemers slechts het hulpmiddel tot besparing te zijn, zich geene voogdij over hen zal, noch wil aanmatigen, maar door zedelijken invloed op hen tracht te werken; en wij kunnen zeggen, dat ons van geen enkele is kenbaar geworden, dat de terug ontvangene gelden niet op eene allezins gepaste wijze zijn besteed, ja, velen hebben zich den geheelen winter in een hun vroeger onbekend genot mogen verheugen.

Ook dit jaar hebben sommige deelnemers ons verzocht, om een deel van het in de Spaarkas gestorte, voor hen, bij de Spaarbank der *Maatschappij tot nut van 't Algemeen* ten hunnen name te willen beleggen, terwijl anderen hun aandeel in ge-

De ontvangsten der Spaarkas waren:

Batig slot van 1850	*f* 164,97.	
Inleg der deelnemers	„ 2710,39.	
Jaarlijksche bijdragen van begunstigers.	„ 105,60.	
Giften in eens	„ 77,00.	
Renten bij de Spaarbank, afgeworpen door de inlagen en het saldo van 1850 . .	„ 21,39.	
Totale ontvang . .	———	*f* 3079,35⁵.

De uitgaven daarentegen:

Bodenloon, drukwerk, etc.	*f* 36,14.	
Aan de deelnemers terugbetaald . . .	„ 2710,39⁵.	
Premie van 2704,23 à 5 cent per guld	„ 135,23.	
Totaal der uitgaven . .	———	*f* 2881,76⁵.

zoodat wij met een batig saldo van *f* 197,59 mogen sluiten, dat wij in eene volgende rekening zullen verantwoorden.

Door de welwillende medewerking van alle bestuurders werden de werkzaamheden der algemeene directie gemakkelijk gemaakt.

Door het bestuur is besloten, de Spaarkas weder te openen op den eersten maandag in April, zijnde den 5den, zullende van dat tijdstip af bij ieder der bestuurders elken maandag weder gelegenheid zijn, gelden in de Spaarkas te beleggen.

En nu aan het einde onzer taak genaderd, kunnen noch mogen wij nalaten, allen, die het belang, het bestaan en de werkzaamheid der Spaarkas bevorderen, den dank voor hunnen bijstand en betoonde welwillendheid toe te brengen, bij hernieuwing en medewerking van allen in deze inrigting inroepende, opdat eenmaal de tijd kome, dat in deze stad niet eene enkele, maar vele Spaarkassen met algemeene deelneming, vooral van den jeugdigen en ongehuwden handwerksman, mogen bestaan, opdat ook deze in die inrigtingen een middel te meer vinde, om zijn levensgeluk te bevorderen.

Groningen den 26 Maart 1852.

W. DE SITTER, *Presid.*
G. A. RIEPMA, *Secret.*

VIII.

Afdeeling Groningen van de Nederlandsche

VEREENIGING TOT AFSCHAFFING VAN STERKEN DRANK.

De Vereeniging bedoelt het tegengaan van 't gebruik van sterken drank, ten einde daardoor godsdienstzin, zedelijkheid en welvaart te bevorderen. Behalve door eigen voorbeeld en door aansporing van anderen, wenschen de leden het doel der *vereeniging* voornamelijk te bevorderen door:

a. **Het houden van bijeenkomsten.**

b. **Het verspreiden van nuttige geschriften.**

De bijeenkomsten der afdeeling hier ter stede gevestigd, worden geregeld maandelijks gehouden en werden in den vorigen winter vrij geregeld bezocht en met belangstelling bijgewoond. In die bijeenkomsten worden beurtelings door een der leden van 't Bestuur geschikte stukken ter opwekking van vaderlandsliefde, huishoudelijkheid, spaarzaamheid, vlijt, orde enz. voorgedragen; terwijl er ook nu en dan bepaaldelijk een der geschriften over de afschaffing wordt voorgelezen en besproken, waaruit dan meesttijds aanleiding verkregen wordt, om de noodzakelijkheid aan te toonen, dat de sterke drank al meer en meer dient verbannen te worden en om elkander aan te sporen, bij het eenmaal opgevatte voornemen, om geen' sterken drank te drinken noch te schenken, te blijven volharden. Ook worden op die vergaderingen bovengenoemde geschriften uitgereikt, met verzoek die ook buiten den kring der Vereeniging te verspreiden,

(Het zoude ons aangenaam zijn, zoo de Vereeniging van die geschriften in de op te rigten bibliotheek, waarvan in Art. 15 Sub. N°. 3 van 't Reglement melding wordt gemaakt, mogt verlangen, die zoo veel mogelijk kosteloos te mogen aanbieden.)

Al deze bemoeijingen van het Bestuur kunnen niet anders dan zeer heilzaam op de leden der Vereeniging zelve werken, die bewaard blijven voor 't verderf, waarin zij zich, door 't gebruik van sterken drank zouden storten; enkelen zoude men kunnen aanwijzen, die, door afstand van dat verderfelijk vocht, tot welvaart zijn teruggekeerd, die zij, onder 't gebruik van den jenever verloren hadden.

Buiten den kring der Vereeniging zijn de resultaten (wij moeten der waarheid hulde doen) niet zoo verblijdend als wij ons hadden voorgesteld, daar men, hoewel geene regtstreeksche tegenkanting ontmoetende, een geest van laauwheid en onverschilligheid omtrent onze vereeniging ontwaart, en vele personen niet alleen niet kunnen besluiten, zelve als leden toe te treden, maar ook geene anderen daartoe trachten aan te sporen, ofschoon men over het algemeen wel wil erkennen, dat de sterke drank een beletsel is voor de welvaart, zedelijkheid en godsdienst des volks en de voornaamste bron mag genoemd worden van de toeneming der armoede.

Het zoude echter ondankbaar zijn, zoo wij ook niet iets goeds wilden opnoemen.

Bedriegen wij ons niet, zoo meenen wij te mogen aannemen, dat het aanbieden van sterken drank, vooral onder de fatsoenlijke kringen vermindert, niet alleen, maar ook schenkt men dien niet zoo veel aan arbeiders, daar men niet ontkennen kan, dat zulks meest altijd nadeelige gevolgen moet hebben.

men op den 1e en 2e Nieuwjaarsdag ll., wanneer wij niet zoo veel beschonken personen bij de straat meenden op te merken, dan voorheen op die dagen.

De redenen daarvan opsporende, vernamen wij, dat eenige (mogelijk verscheidene) timmer- en metselaarsbazen aan hunne knechten dit jaar geen' jenever geschonken hadden, maar hun andere Nieuwjaarsgeschenken daarvoor in de plaats gegeven. En hoewel deze nu meestal in geld hebben bestaan, dat anders ook al spoedig op zulke dagen in drank weer verteerd wordt, schijnt de zucht tot spaarzaamheid op den lust tot drinken te hebben gezegevierd. Een verblijdend teeken.

Ons nieuw Academiegebouw is voltooid, zonder dat bij het bouwen jenever mogt worden gebruikt. In het reglement van politie te dezer stede is het den agenten verboden, gedurende den diensttijd sterken drank te gebruiken.

Is alzoo ons pogen niet geheel ijdel, zoo zullen wij volharden in denzelfden geest te blijven voortwerken als boven door ons is aangevoerd, en moeten de maandelijksche vergaderingen, vooreerst uit gebrek aan een geschikt lokaal gestaakt worden, wij zullen hierin eenigzins trachten te gemoet te komen, door aan onze leden de gelegenheid te verschaffen, om de bijeenkomsten van de Vereeniging: *Nut en Genoegen*, te kunnen bijwonen, in welke Vereeniging nagenoeg 't zelfde beoogd wordt als in onze maandelijksche vergaderingen.

Groningen den 12 October 1851.

Het Bestuur voornoemd
Namens hetzelve:
M. A. AMSHOFF, *Presid.*
H. SUIDINGH, *Secretaris.*

Het Bestuur der *Afdeeling Groningen van de Nederlandsche Vereeniging tot Afschaffing van Sterken drank* heeft de eer te berigten, om te voldoen aan Art. 11 van 't reglement, dat men in den afgeloopen' winter, voortgegaan is met het verspreiden van nuttige geschriften.

De maandelijksche vergaderingen konden niet geregeld gehouden worden, uit hoofde men niet mogt slagen in het verkrijgen van een geschikt lokaal, daar dat, waarin men die vergaderingen dusverre hield, niet meer voor den daarvoor bepaalden prijs beschikbaar was en de kas der afdeeling geene meerdere uitgaven toeliet.

Op den 5 April l. l. hield men eene algemeene vergadering, waarin wij met genoegen zagen, dat er, behalve een aantal leden onzer afdeeling en andere belangstellende personen uit deze stad, ook eenige leden uit het naburige *Hoogezand* tegenwoordig waren, waaronder men den ijverigen correspondent, *Ds.* MARISSEN VAN LOON, mogt tellen.

De heer D. DE GROOT hield eene redevoering, waarin betoogde, dat er voor den mensch geen geluk kan gevon worden, wanneer hij zich aan den sterken drank verslaaft

De heer HOFKAMP las daarna een gedeelte voor van ten vorige jare door Prof. J. L. C. SCHROEDER VAN DER K uitgegevene redevoering, over den invloed van den sterken dr op het ligchaam, bepaaldelijk het gedeelte dat handelt o den nadeeligen invloed op de spijsverteering en de bevorde der spierkracht, en heldelde het een en ander met een natuurkundige proeven op.

De Voorzitter, Ds. AMSHOFF, maakte de aanwezigen merkzaam, dat er lijsten gereed waren voor dezulken, die negen mogten zijn, zich als leden of begunstigers der Vere ging aan te sluiten, waarop de heer J. G. H. HOLSHEIMER 1e C missaris van Politie te dezer stede, dadelijk gereed was z naam als lid op een der lijsten te plaatsen, welk voorbe door een paar anderen gevolgd werd.

De Hoogleeraar P. HOFSTEDE DE GROOT sloot de ver dering met een hartelijk en krachtig woord van bemoedig voor de leden en van aansporing voor andere personen, tot de afschaffings-zaak toe te treden.

Groningen den 24 Mei 1852.

Namens het Bestuur:
M. A. AMSHOFF, *President.*
H. SUIDINGH, *Secretaris.*

IX.

COMMISSIE TOT BEVORDERING VAN HET SCHOOLGAAN VAN MINVERMOGENDE KINDEREN

ingesteld bij besluit van het Departement Groningen der Ma schappij: Tot Nut van 't Algemeen, van den 8 *November* 18 *hersteld bij besluit van den* 17 *Januarij* 1840.

UITTREKSEL UIT DE BEPALINGEN DIER COMMISSIE:

ART. 1.

Boven omschrevene Commissie stelt zich ten doel, zoov mogelijk, alle kinderen van minvermogende ouders in deze st van 5 tot 12 jaren oud, de lagere scholen te doen bezoek

2.

Zij stelt zich tot dat einde, in de eerste plaats, in t trekking met de personen, belast met de opschrijving der scho pligtige kinderen, om bekend te worden met de kinderen, wel geene school bezoeken.

3.

Zij doet onderzoek naar de oorzaken van het niet bezo ken der scholen.

De ervaring, reeds verkregen, heeft onder die oorzaken als de voornaamsten doen kennen:

A. *Gebrek aan genoegzame kleeding.*

B. *Het schuldig zijn van schoolgeld.*

C. *Onverschilligheid der ouders omtrent de dierbaarste belangen hunner kinderen.*

D. *Gebrek aan ruimte op de Stadsscholen.*

E. *Moeijelijkheid, vooral voor de kinderen, elders geboren, om het gevorderde bewijs van ouderdom bij de aangifte voor de Stadsscholen te bekomen.*

F. *Onwil, om de kinderen te laten inenten, die ten gevolge heeft, dat de scholen, volgens 's Landwetten, voor dezulken gesloten blijven*, en

G. *Slecht gedrag der kinderen, waardoor zij van de scholen weggezonden zijn.*

4.

De Commissie zal trachten, deze oorzaken weg te nemen, op volgende wijze: — Enz.

De Commissie, d. d. 30 Maart 1843, besluitende, om hare bepalingen te doen drukken, ten einde den aard en het doel harer werkzaamheden aan hare weldadige Stadgenooten te kunnen doen kennen, meende daarbij te moeten voegen het volgende kort berigt van den uitslag harer pogingen sedert 1840.

Zij wil beginnen met eene optelling van de ondersteuning, welke de Commissie tot dus verre mogt ten deel vallen, om daarna mede te deelen, hoe zij deze giften besteede, en wat zij verder deed ter bereiking van haar doel.

De Commissie ontving dadelijk bij hare benoeming uit de Departements kas	ƒ	50.00.
Van een lid van het Departement	„	50.00.
Ten gevolge van eene uitnoodiging, in December 1840, behalve 66 meerendeels zeer bruikbare kleedingstukken	„	565.25.
Ten gevolge eener uitnoodiging in December 1841 aan menschenvrienden, die het vorige jaar niet hadden bijgedragen	„	229.10.
De opbrengst van eene kollekte, gehouden op den 12 Januarij 1842, bij gelegenheid van de feestelijke viering van het 50jarig bestaan van het Departement, ...	„	128.75.
Een derde der opbrengst van een concert, gehouden op den 29 Januarij 1842	„	68,81½.
Transporteere	ƒ	1091,91½.

Transport.	ƒ 1091,91⅛.
Eene gift van Z. M. Koning WILLEM FREDERIK, Graaf VAN NASSAU, bij Dispositie van den 8 Mei 1842.	ƒ 100,00.
Van wege den Hoogleeraar P. HOFSTEDE DE GROOT, uit de opbrengst van het Collegie over de Geschiedenis van de opvoeding des menschdoms door God	„ 50,00.
Van wege den Hoogleeraar C. MULDER, uit de opbrengst van eene Natuurkundige Redevoering, gehouden den 1 Maart 1843, ten voordeele van onderscheidene liefdadige inrigtingen	„ 52,01.
Totaal .	ƒ 1293,92⅛.

Deze betrekkelijk aanzienlijke som besteedde de Commissie tot het aankoopen van de meest noodzakelijke kleedingstukken voor 124 kinderen, die wegens gebrek daaraan, geene school konden bezoeken; tot het onderwijs gedurende korteren of langeren tijd van 790 kinderen, tot dat zij op de Stadsscholen konden worden opgenomen, en tot het verleenen van voorschotten op achterstallig schoolgeld voor 35 kinderen, van welke voorschotten tot dusverre slechts weinig is terug betaald. Jaarlijks bezocht de Commissie de ouders van alle minvermogende schoolpligtige, doch niet schoolgaande kinderen, een getal, dat hoewel ieder jaar afnemende, evenwel in het laatstvoorgaande jaar nog 260 bedroeg. In 1840 bedroeg dit 485 huisgezinnen. Van deze bezoeken mogt zij telkens de meest gewenschte vruchten zien. Op weinige uitzonderingen na, werd zij overal vriendelijk ontvangen en met belangstelling aangehoord. De bezwaren tegen de koepokinenting, een beletsel tegen de toelating van de kinderen op de scholen, hetwelk hier en daar nog al bestond, mogt zij doorgaans uit den weg ruimen, en het aanzienlijk getal kinderen, op hare scholen genomen, bewijst, dat zij de onverschilligheid, traagheid of den onwil der ouders meestal kon overwinnen, en in het gebrek aan ruimte op de Stadsscholen grootendeels kon voorzien. Zal zij dit op den duur kunnen doen? Dit hangt voor een deel af van hare eigene werkzaamheid, en de Commissie ontveinst het niet, dat deze werkzaamheden haar veel tijd ontrooven, menige teleurstelling berokkenen; dat het gezigt van menschelijke ellende naar geest en ligchaam haar dikwijls met droefheid vervult, maar evenwel hoopt zij voort te gaan op het pad tot dusverre betreden, onder opzien tot den grooten Opvoeder des menschdoms.

Voor een ander deel hangt het evenwel af van de ondersteuning, die de Commissie van hare stadgenooten ontvangen zal. Zonder die voortdurende ondersteuning baten hare werkzaamheden niet, en kan zij bij de ouders slechts het gevoel

helaas! niet vervuld kan worden. Maar de Commissie rekent op die ondersteuning. Het is ook haar meermalen gebleken, dat de deugd der weldadigheid in Groningen vele beoefenaars vindt en zij wenscht, dat het lezen dezer bladeren velen mag aansporen, om blijmoedig te geven; want beter kunnen de giften zeker niet besteed worden dan voor de verstandelijke en zedelijke opvoeding van anders verwaarloosde kinderen, die daardoor alleen aan armoede en zedeloosheid ontrukt kunnen worden. Het is toch door de ondervinding overal bevestigd, dat het geld aan de scholen besteed, later aan de tucht- en verbeterhuizen wordt uitgewonnen.

(De Commissie is sedert, geregeld en even zoo met het beste gevolg, werkzaam gebleven en gaat steeds voort met het behartigen van hare taak.) U. REINDERS, *Voorzitter.*
T. HOFKAMP, *Secretaris.*

X.

GENOOTSCHAP TOT
ZEDELIJKE VERBETERING DER GEVANGENEN,
Afdeeling Groningen.

Daar wij thans voor het eerst ons aan de Algemeene Vereeniging hebben aangesloten, spreekt het wel van zelve, dat wij niet kunnen treden in eene speciale opgave der werkzaamheden in den laatsten tijd. Wij rekenen het doelmatiger ons thans te vergenoegen, met in het algemeen het doel en de strekking van ons Genootschap aan te wijzen en eenigzins nader in 't licht te stellen.

Het doel van ons Genootschap is uitgedrukt in den titel, dien het draagt: *tot zedelijke verbetering der Gevangenen.* Zedelijke verbetering is het hoofddoel, hetwelk het zich van den beginne af heeft voorgesteld. Het wil pogingen aanwenden, om menschen, die tot misdaad vervallen en deswege gestraft zijn, op den goeden weg te brengen, hun afkeer van de misdaad in te boezemen, hen daarvan af te houden, en tot verbetering te leiden.

Om dit doel te bereiken werkt het Genootschap zoowel in de gevangenis als daar buiten.

In de gevangenis, tracht het, zoowel door school- en godsdienstig onderwijs, als door toespraak en bezoek op de gevangenen zelve te werken. Het rekent zich niet minder verpligt pogingen aan te wenden, om het geheele stelsel van gevangenis te doen kennen en te verbeteren, opdat de opsluiting in de gevangenis niet, zoo als dikwijls het geval is, zedelijke verbetering tegenwerke; maar veeleer medewerke en zamenstemme met het doel, hetwelk het genootschap zich voorstelt.

Het heeft daarom zijnen invloed aangewend om aan het stelsel van eenzame of cellulaire opsluiting, hetwelk thans vrij algemeen bij alle beschaafde volken, als het eenig ware straf-stelsel aangenomen is, en overal waar het met verstand is aangevoerd, de beste resultaten heeft opgeleverd, ook hier te lande ingang te verschaffen. Het tracht bij voortduring daarop te werken, dat de straf meer en meer worde, wat zij uit een zedelijk oogpunt zijn moet: dienstbaar tot verbetering.

Het Genootschap is verder werkzaam buiten de gevangenis, in zoo verre het zich het lot van ontslagene gevangenen aantrekt. Over het algemeen is het lot van die ongelukkigen, welke de straf van bedrevene misdaden in de gevangenis hebben gedragen, bij hunnen terugkeer in de maatschappij hoogst betreurenswaardig. Als de deur der gevangenis voor hen ontsloten wordt, wachten meestal armoede en ellende hen op. De maatschappij stoot hen vaak met meedogenlooze hardheid, wantrouwen en smaad van zich. Voor geruimen tijd aan hunnen gewonen arbeid ontwend en uit den kring hunner kostwinning losgerukt, valt het hun hoogst moeijelijk hunne verloopene hulpmiddelen van bestaan weder aan den gang te brengen, en tot eene eerlijke kostwinning te komen. Hun daartoe behulpzaam te zijn met raad, voorspraak en ondersteuning, is eene van de gewigtigste werkzaamheden van ons genootschap. Het mag niet, en wil niet zijn, een genootschap tot alimentatie van behoeftigen. Als de ontslagene gevangene invalide is en buiten staat door eigen arbeid geheel of ten deele zijn kost te winnen, moet het genootschap hem overlaten aan de bestaande inrigtingen van armenverzorging. Bestaat er daarentegen eenige hoop, dat de ontslagene met eenige hulp in staat gesteld zoude kunnen worden in zijne eigene behoeften te voorzien, dan biedt het die hulp liefst en bij voorkeur door het verschaffen van gereedschappen, kleeding of andere hulpmiddelen.

Ofschoon deze pogingen vaak mislukken en het bedoelde oogmerk niet bereiken, ontbreekt het echter niet aan voorbeelden van menschen, die, door het genootschap aan den gang geholpen, in staat gesteld zijn, hunne vroegere betrekking in de maatschappij weder in te nemen.

Daar het genootschap uit den aard der zaak zijnen werkkring vooral bepaald ziet tot de geringere volksklassen en zich inzonderheid tot doel stelt te verhinderen, dat ontslagene gevangenen tot armoede en daardoor tot misdaad vervallen, mag het zich met regt rekenen eene plaats te bekleeden in de reeks van philantropische inrigtingen, welke zich het gemeenschappelijke doel voorstellen, het pauperisme, vooral bij de geringere standen, tegen te werken.

Wij hebben gemeend, thans voor het eerst optredende als

kunnen volstaan met deze algemeene opgave van het doel en de strekking van ons genootschap. Daar echter dit doel welligt niet aan alle leden dezer Vereeniging voldoende bekend is, zoude het ons aangenaam zijn, indien de Directie kon goedvinden, waartoe Art. 11 van het Reglement vrijheid geeft, dit rapport aan de vergadering mede te deelen.

Groningen den 13 October 1851.

Het Bestuur van de Afdeeling Groningen van het Nederlandsche Genootschap: tot Zedelijke verbetering der Gevangenen, namens hetzelve:

A. T. REITSMA, *Secretaris.*

XI.

HULPKAS VOOR BEHOEFTIGE ISRAëLITEN.

Deze vereeniging heeft ten doel, om Israëliten dezer gemeente, door het geven van rentelooze voorschotten, in hunne ambachten en hunnen handel te ondersteunen, waardoor zij tevens ook wenscht het geven van hooge renten door de armen te beletten, en het goedkooper inkoopen hunner goederen bij contante betaling te bevorderen.

Tot het daarstellen dezer inrigting verzocht men eene jaarlijksche contributie aan de Groninger Israëliten, welke jaarlijks dan ook eene som van *f* 273 bedroeg. Deze gelden evenwel waren niet toereikende, om aan alle regtmatige aanvragen te voldoen; dientengevolge moest de Directie middelen beramen welke het fonds der Hulpkas tot een hooger cijfer zoude brengen. Dit middel werd gevonden in het daarstellen eener loterij zonder nieten, gehouden in de maand September 1850, wier opbrengst na aftrek aller kosten de som van *f* 646,34 beliep. Daarbij ontving nog de Directie van eenige weldenkende, deels onbekende menschenvrienden, de som van *f* 99,50 ten geschenke.

Op den 29 December 1850 gaf de Directie den leden rekening en verantwoording, in eene openlijke vergadering, van hare werkzaamheden, gedurende het eerste jaar van het bestaan der vereeniging. In welke vergadering, door de leden drie uit hun midden gekozen zijn, om de rekening en verantwoording na te zien en te onderteekenen, behalve dat de rekening en verantwoording gedurende de vergadering voor ieder lid ter inzage lag.

In deze vergadering sloot de Directie hare boeken, met een zuiver saldo van *f* 830,90, zijnde het eigendom der Hulpkas na aftrek van alle kosten. De kosten over het jaar 1850 bedroegen de som van *f* 188,35; daaronder moeten gerekend worden de drukloonen voor de wetten der Hulpkas, *quitantien*, schuldbekentenissen, circulaires voor de verloting,

huur voor een locaal tot het houden der vergadering enz. In de vergadering van Januarij besloot de Directie de laatstgenoemde kosten te bezuinigen, door de vergadering beurtelings ten huize der Directeuren te houden.

Gedurende het jaar 1850 zijn bovengenoemde gelden in 178 posten uitgeleend, welke de som van ƒ 1726 bedroegen, waaruit dus blijkt dat het kapitaal der Hulpkas gedurende dat jaar tweemaal uitgeleend en ontvangen is. Wanbetaling vindt gedurende dit jaar niet zooveel plaats, als de Directie in het begin harer werkzaamheden wel gevreesd had. Het blijkt evenwel dat men deze schade jaarlijks wederom zal kunnen dekken, met de helft der contributie gelden.

Van af den 1 Januarij tot den 1 September 1851 bedroeg de contributie ƒ 151,85, de donatien ƒ 10, uitgeleend ƒ 1885,00. Zoodat de Hulpkas thans in het bezit is van ƒ 962,40. Zijnde de kosten tot 1 September ƒ 30,35.

De administratie is de volgende. De leener teekent eene schuldbekentenis, welke de Penningmeester behoudt, totdat de geleende som afbetaald is, hij ontvangt een aflossingsbiljet waarop de betaalde som wekelijks door de Penningmeester moet worden afgeteekend. Indien hij vier weken achtereen niet gestort heeft moet de Penningmeester hem eene waarschuwing zenden. De Penningmeester stort maandelijks zijne gelden, waarvan President en Secretaris contraboek houden. De Directie bestaat uit zes leden, welke in de laatste vergadering van elk jaar onderling de werkzaamheden regelen.

Groningen, October 1851.

M. J. VAN WIJHE, *Voorz.*
L. ISRAËLS, *Secret.*

XII.

WERKHUIS VAN HET ALGEMEEN DIAKENGEZELSCHAP

DER NEDERDUITSCHE HERVORMDE GEMEENTE

van Groningen.

Het hoofddoel onzer Vereeniging, om de belangen van het armbestuur der Ned. Herv. gemeente van de stad onzer inwoning zooveel mogelijk te bevorderen, om dat armbestuur naar kracht en vermogen behulpzaam te zijn in eene doelmatige armenverzorging, in eenen onvermoeiden strijd tegen verarming, hebben wij ook dit jaar weder voor oogen gehouden. Wij hebben getracht dat doel te bereiken, uitgaande van het eenmaal omhelsde beginsel, dat liefde jegens den naaste de bron is, waaruit de kracht en de moed moet worden geput om op den dikwerf oneffenen en moeijelijken weg voort te gaan. Maar wij zijn tevens overtuigd, en door de ondervinding, ook in het afgeloopen jaar hij vernieuwing opgedaan, in de overtuiging

bevestigd, dat de liefde door de wetenschap geleid en bestuurd moet worden, dat het niet het hart alleen, maar hart en verstand beide, de handelingen van armenverzorgers en bestuurders van liefdadige inrigtingen moeten besturen.

Het bestuur van het *Werkhuis* schrijft in zijn verslag een deel der goede uitkomsten in 1851 verkregen, toe daaraan, dat men steeds meer en meer de fabrijk brengt op den voet eener inrigting van vrije nijverheid, door zoowel de prijzen van het fabricaat, als de arbeidsloonen, in overeenstemming te houden met de prijzen van dat fabricaat, en de hoogte der arbeidsloonen bij particuliere inrigtingen van dien aard, opdat, niet door hoog loon de arbeider aan de vrije nijverheid onttrokken, maar alleen door gebrek aan betere verdienste naar de fabrijk gedreven worde, opdat niet te hooge prijzen de concurrentie met andere fabrijken onmogelijk, of te lage prijzen de fabrijk schadelijk voor individuële industrie zouden maken.

Hetzelve is, na daartoe de toestemming des Gezelschaps te hebben erlangd, als gewoon lid toegetreden tot de *Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den mingegoeden stand* en is daardoor met vele andere inrigtingen van dezelfde strekking als met een band omstrengeld; welke band, daar zij de vrije werking der inrigting zelve niet knelt, slechts tot meer eendragtige zamenwerking en onderling hulpbetoon aanleiding kan geven.

De aftrek der verschillende gefabriceerde artikelen was, over het geheel genomen, gunstig; er werd afgeleverd in verhouding tot de productie, in sommige artikelen meer, in ander minder, dan in 1850.

Zoo werd er afgeleverd in:	1851	1850	meer dan in 1850	minder
Kluwen Scheepswerk . . .	8190	10316		2126
Rollen Dweildoek	2204	1960	144	
Ellen Ganglooper	142	75	67	
Notenzakken	6	435		499
Ellen Koedeklinnen	381	586⅝		205⅝
Ellen Behanglinnen	3128	236	2892	
Stukken Paklinnen	90	120		30
Stukken Keetlinnen	302	324⅝		22⅝
Zoutzakken	1230	1268		38
Stukken Schoteldoekgoed . .	3	1	2	
Ellen Oliedoek	79	nihil.	79	

De geheele ontvangst bedroeg volgens de rekening	*f* 9534,06⅝.
De geheele uitgave daarentegen eene som van .	„ 8230,15.
zoodat er meer was ontvangen eene som van .	*f* 1303,91⅝.
Het vaste fonds bedroeg op den 1 Januarij 1851 eene som van	*f* 10563,91.
Op den 1 Januarij 1852 was dat saldo geklommen tot	„ 11273,56.
en zoo vermeerderd met	*f* 709,65.

Deze uitkomst is daarom des te bemoedigender, dewijl de werktuigen op de inventaris ƒ 80.00 lager zijn gewaardeerd dan het vorige jaar, en dewijl een gedeelte der aanwezige goederen ten gevolge de in October plaats gevonden hebbende prijsvermindering, lager zijn uitgetrokken, terwijl zij, onder de hoogere tarieven der arbeidsloonen vervaardigd, een grooter kapitaal representeerden. Leverde ons het jaar 1850 stof op, om ons te verheugen, dat de inrigting zich zelve, uit hare eigene fondsen, konde staande houden, verheugden wij ons toen reeds in eenen vooruitgang van ƒ 37,99⁵, hoeveel te meer stof tot blijdschap levert deze uitkomst dan niet, daar zij na aftrek van het aan giften en legaten ontvangene ad ƒ 535, eenen voorruitgang aantoont van ƒ 194,65.

Voor extract conform.

De Directie van het Algemeen Diakengezelschap.

W. DE SITTER, *Presid.*

JAN MEIJER, *Secret.*

XIII.

BESTUUR DER ARMENWONINGEN

van het Algemeen Diaken Gezelschap der Nederduitsche Hervormde Gemeente te Groningen.

Het verslag ons medegedeeld door *het Bestuur der Armenwoningen* was uit den aard der zaak kort, maar daarom niet minder belangrijk. De taak om grond of oude woningen aan te koopen en nieuwe te bouwen, aan dat bestuur opgedragen, afgeloopen zijnde, kan dat verslag geene andere opgave behelzen dan betreffende den finantiëlen toestand der inrigting en het onderhoud der woningen.

Uit de rekening bleek, dat de ontvangsten hadden bedragen over 1851 eene som van	ƒ 3131,93.
De uitgaven daarentegen	„ 2276,07.
alzoo meerder ontvangen	ƒ 855,86.
Het te goed der rekening bedroeg . . .	ƒ 1481,81.
De loopende schuld	„ 1369,33⁵.
meerder te goed alzoo	ƒ 112,47⁵.
De balans bij de rekening toonde aan, eenen voordeeligen staat van	ƒ 41234,70.
Eenen nadeeligen staat van	„ 35669,33⁵.
Bedragende alzoo de zuiver voordeelige staat .	ƒ 5565,36⁵.
Deze bedroeg op den 1 Januarij 1851	„ 4531,09.
zoodat er in 1851 is overgewonnen .	ƒ 1034,27⁵.

Op voorstel van het bestuur zijn er weder 8 aandeelen

In den loop van het jaar had het bestuur eene grondpacht gevestigd op eene der woningen ad *f* 3,17⁵, aangekocht voor eene som van *f* 84,98⁵, de kosten van den aankoop bij publieke veiling daaronder begrepen, welke gelden als gestrekt hebbende tot bevrijding van eene jaarlijksche uitgave, geacht kunnen worden te zijn gebezigd tot schulddelging, zoodat dezelve, gevoegd bij de boven opgegeven overwinst, dat voordeel doet stijgen tot *f* 1119,26.

In vier jaren tijds heeft dit bestuur, buiten en behalve de kosten tot aankoop van grond, in een vorig verslag vermeld, en die tot aankoop van bovenbedoelde grondpacht te zamen bedragende *f* 519,19⁵, welke als belegde kapitalen moeten worden beschouwd, nu reeds *f* 3100 kunnen aflossen, niettegenstaande de huur, waarvoor de woningen aan de Diakonie der Ned. Herv. gemeente zijn verhuurd, zeer matig en billijk mag worden genoemd, vooral wanneer men de netheid en zindelijkheid dier woningen, in vergelijking met de gewone verblijven der behoeftigen, in aanmerking neemt. — Ook deze Commissie heeft zich aan de *Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme* aangesloten.

Voor extract conform.
De Directie van het Algemeen Diakengezelschap.
W. DE SITTER, *Presid.*
JAN MEIJER, *Secret.*

XIV.

ARMEN PATRONAAT

van het Algemeen Diaken Gezelschap der Nederduitsche Hervormde Gemeente te Groningen.

Het verslag van het bestuur over het *Armen-patronaat* was ook in vele opzigten hoogst belangrijk, ofschoon het getal patronen van 20 tot op 16 was verminderd, waren evenwel de uitkomsten welke dit klein getal van zijne bemoeijingen had verkregen, voldoende. In vele gezinnen was het schoolgaan der kinderen ten gevolge der bemoeijingen van de patronen toegenomen, eenige kinderen zelf die vroeger de school geheel verzuimden, maakten daarvan nu een gezet gebruik.

In andere gezinnen had men met vrucht gewerkt, om werkzaamheid en spaarzaamheid aan te kweeken, bij één gezin was een stukje grond, vroeger verwaarloosd en woest daarheen liggende, ten gevolge van opgewekt eergevoel, dit jaar met goed gevolg bebouwd en had goede vruchten opgeleverd, terwijl de vroeger onzindelijke en ordelooze woning, zoowel als het havelooze kleed der bewoners, opgeknapt en in eenen beteren staat waren gebragt, zonder dat er ondersteuning was

gegeven; menigmaal hadden de bewoners hunne patronen uitgenoodigd eens te komen zien hoe of hunne vruchten groeiden, zij gaven dus blijken dat zij er prijs op stelden door eigene krachten hunnen toestand te verbeteren. Op den zedelijken toestand van dit gezin had ook de langzamerhand verbeterende materiële toestand zigtbaar eenen gunstigen invloed. Een ander gezin had men door een klein voorschot in staat gesteld eene gunstige verandering in den ellendigen toestand, waarin het verkeerde, te weeg te brengen; het voorschot was geregeld weder uit eigene verdiensten afgelost en had goede gevolgen gehad. Twee kinderen, met toestemming der moeder van haar gescheiden, daar zij dezelve geheel verwaarloosde, waren door medehulp van meervermogende familie elders uitbesteed en genoten het noodige schoolonderwijs, zijnde dezelve, ofschoon 20 en 17 jaren oud, nagenoeg van alle kennis ontbloot, tevens genoten zij onderrigt in nuttige handwerken, met dat gevolg, dat beide redenen van tevredenheid geven en het weldra zooverre zullen hebben gebragt, dat zij in hun eigen onderhoud zullen kunnen voorzien, en zelfstandige leden der maatschappij zullen zijn geworden. De moeder had men, helaas! als een onverbeterlijk en onwilig voorwerp aan haar lot moeten overlaten, daar zij, doof voor alle vermaning, alle hulp die niet in geldelijke ondersteuning bestond, van de hand wees of misbruikte. Elders had men, met medehulp van diakenen, eenen jongen eene plaats aan boord van een schip, naar de Oostzee bestemd, een meisje eene dienst als kindermeid, bezorgd, en had men met vrucht het misbruik van den sterken drank tegengegaan. 3 vaders van huisgezinnen had men daarvan met goed gevolg teruggebragt, en hen dus op een' goeden weg geholpen, met het strelende vooruitzigt om hen door voortdurende bemoediging en toespraak dien beteren weg te doen blijven bewandelen; anderen had men door voorspraak werk verschaft en hen met goed gevolg tot spaarzaamheid opgewekt. Een dezer had in den zomer reeds f 10,00 in de alhier bestaande spaarkas gestort.

Het spreekt van zelve dat de patronen ook vele teleurstellingen ondervonden; bij eene taak als de hunne is dit niet anders te verwachten, maar met moed en volharding op den ingeslagen weg voortgaande, vleijen zij zich, allengs meer en meer invloed op de mindere volksklasse te kunnen uitoefenen om hen zedelijk en stoffelijk te doen vooruitgaan. Zeker is het dat men door geldelijke opofferingen, meer in het oog loopende, meer schitterende resultaten zoude erlangen, maar met het ophouden der ondersteuning zoude ook het resultaat ophouden en zoude er niets gewonnen zijn, terwijl iedere schrede die men door zedelijke en verstandelijke middelen vooruit heeft gedaan, onuitwischbaar is en ofschoon minder in het oogloopend, somwijlen naauw merkbaar, echter bij aanhoudend voort-

werken, goede gevolgen moet opleveren; even als de drop van het water op den duur de hardste steen doorboort, zoo zullen ook telkens terugkeerende bewijzen van nimmer ontmoedigde liefde en steeds met belangstelling gegeven goede raad de ongevoeligste harten treffen. — Ook deze commissie heeft zich aangesloten aan de *Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme*, in de hoop van door de mededeelingen op de vergaderingen en uit de verslagen dier vereeniging voor zich zelve nutte leering te trekken, en door mededeeling van hetgeen zij ondervond wederkeerig anderen voor te lichten.

Voor extract conform,

De Directie van het Algemeen-Diakengezelschap:

W. DE SITTER, *Presid.*

JAN MEIJER, *Secret.*

XV.

PERMANENTE COMMISSIE TOT WERKVERSCHAFFING

van het Algemeen-Diaken Gezelschap der Nederduitsche Hervormde Gemeente te Groningen.

De *permanente commissie tot buitengewone werkverschaffing* ving haar verslag aan met de ook reeds in vroegere jaren gemaakte opmerking, dat de toestand van den arbeider in zachte winters, waarin geen vertier ontstond door het vervoer over ijs, in den regel verreweg ongunstiger was dan in meer strenge winters, zij had zich ook daarom genoopt gevonden om in den zachten winter van 1851 op 1852 hare pogingen, om door het graven en verbrijzelen van keijen een aantal arbeiders, behoorende tot de behoeftigen van de onderscheidene godsdienstige gezindheden, werk te verschaffen.

Door de welwillende medewerking van den eerstaanwezenden officier der genie, werd aan de commissie vergunning verleend keijen te laten delven in de veste onder Helpman, mits men zich met de pachters van het grasgewas verstond over de aan dezen voor de vernieling van dat grasgewas, te geven schadeloosstelling. Niet zonder geldelijke opoffering gelukte het der commissie zich met dezen eens te maken, zoodat zij nu in staat was gesteld den 10den Januarij 1852 eenen aanvang te maken en wel met 183 werklieden, welk getal later is uitgebreid, zoodat de werkzaamheden met gemiddeld 200 werklieden zijn voortgezet, wordende de verbrijzelde keijen tegen den gewonen marktprijs aan de Regering der stad Groningen afgeleverd.

„Was nu," zegt de commissie in haar rapport, „het werk „dat de werklieden te verrigten hadden moeijelijk, de verdien„sten gering, — beide naar het bescheiden oordeel der com„missie noodzakelijk bij alle kunstmatige werkverschaffing, —

„de verklaring van de meesten hunner dat dan toch deze „diensten hen door den winter hielp, zonder of daar hulp „vragen, waarheen de nood hen zoo ligt konde drijven, hoe „hun eergevoel daar ook tegen aandruischte, of genoodzaal „zijn hunne bezittingen te verpanden, zonder vooruitzigt dez „ooit weder te kunnen inlossen; deze verklaringen deed „commissie gevoelen dat zij voor de armenkassen niet o „had gewerkt, te meer daar de verdienste van den vlijt „werkman niet zóó gering was, of ze kon in zijnen k „eene aanzienlijke bijdrage heeten. Onder de verbrijzelaars „ren er toch die *f* 2,50 per week verdienden, terwijl de vol „dendste en vlijtigste gravers eene verdienste van meer „*f* 3,50 per week hadden. Trekt men hier echter af de vele „heele en halve dagen die velen in ander werk doorbrag „hetwelk hun eene grootere verdienste opleverde, en waa „zij de vrijheid hadden, dan wordt deze som voor dezen „grooter."

In het geheel was door de werkers gegraven tot ult. bruarij 1852, 750 last keijen, terwijl er door de verbrijzel 853 last 6 bak grind werd afgeleverd.

Hiervoor werd betaald aan gemiddeld 98 gravers

eene som van	*f* 1500
en aan 117 verbrijzelaars eene som van	- 853
	f 2353

terwijl aan sommige pensonen, die door of bij het werk verw dingen bekwamen, eenige tijdelijke ondersteuning is gegeve

Zoolang de stedelijke Regering behoefte had aan gri werd de gefabriceerde grind aan de stad afgeleverd; later, t in deze behoefte was voorzien, werd de grind voor denzelf prijs en op dezelfde voorwaarden aan eenen aannemer van blieke werken verkocht, terwijl groote keijen, te groot om voordeel te worden verbrijzeld, nu en dan voor eenen hooge prijs werden afgeleverd.

De werkzaamheden der commissie nog niet gestaakt en rekening dus nog niet afgesloten zijnde bij het opmaken dit verslag, kunnen wij slechts mededeelen, dat op ult. bruarij de ontvangen en nog te ontvangen gelden de gedane te doene uitgaven met nagenoeg *f* 300,00 overtoffen, zoodat fonds der commissie, dat op den 1sten Januarij 1851 bedr eene som van *f* 298,04, niet is verminderd maar zeer waarsch lijk aanzienlijk zal vermeerderd worden.

Wanneer men deze uitkomsten vergelijkt met die van vr gere jaren, dan zijn ze zeker verblijdend, te meer daar 200tal vaders van huisgezinnen daardoor zonder geldelijke offering van staat, kerk of partikuliere weldadigheid eenen ruimen tijd een bestaan heeft gevonden, door eigen nijv heid.

184498

Even als andere commissien uit onze Vereeniging heeft ook deze commissie zich aan de *Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme* aangesloten.

Voor extract conform,
De Directie van het Algemeen-Diakengezelschap:
W. DE SITTER, *Presid.*
JAN MEIJER, *Secret.*

XVI.

ALGEMEEN ARMENGESTICHT

der gemeente Grijpskerk.

Dit gesticht is in 1847 gebouwd voor rekening der Gemeente. In Mei 1848 zijn er de eerste armen in opgenomen, bestaande in dezulken die het meeste aan de diakonie kosten. Zij staan onder het opzigt van eenen vader en eene moeder, genieten kost en inwoning in het gesticht, en worden door eene Commissie van wege het Gemeentebestuur aangesteld, in alles onderhouden. Van de werkzaamheden die zij verrigten, genieten zij $^1/_{20}$ der verdiensten, terwijl aan den Vader en de Moeder $^1/_{10}$ der verdiensten wordt gegeven. Buitendien hebben de Vader en de Moeder een vast tractement van *f* 100 (te zamen), vrije woning, licht, vuur en levensmiddelen. In de kosten dezer inrigting voorziet het Gemeentebestuur bij wijze van Subsidie, welke aan de Directie over het Gesticht wordt verstrekt uit de kas der Gemeente. Verder zoekt de Directie hare inkomsten in het verschaffen van werk, zoo in als buiten het Gesticht, welk werk onder anderen bestaat in:

a. Veld- en tuinarbeid.
b. Het schoonen van vlas.
c. Het breiden van kousen.
d. Het spinnen van wol en vlas.
e. Het maken en herstellen van kleedingstukken, enz. enz.

De kinderen moeten de school en de catechisatie bij den predikant bezoeken, en de ouden zijn verpligt des Zondags de Godsdienstoefening bij te wonen.

Grijpskerk den 14 October 1851.

De Directie over het Algemeen Armengesticht te Grijpskerk:
W. GORTER.
T. E. TEENSTRA.
DIJKSTERHUIS.

XVII.

GENOOTSCHAP TER VERSCHAFFING VAN WERK,

in de Gemeente Grijpskerk.

In het voorjaar is er door de Commissie 10½ bunders of 21 grazen land gehuurd voor *f* 1512,00 en met lijnzaad bezaaid. De gewone werkzaamheden daaraan verbonden, namelijk het land bekwaam maken, zaaijen, wieden, teppen of trekken der hardel, het afrijpelen der knop, het rotten en droogen hebben tot nu toe vele werkzaamheden aan de arbeiders verschaft. Het in de bergplaatsen bewaarde vlas zal dienen, om in den toekomenden winter de ledige handen bezigheid te verschaffen.

Over het algemeen is de vlasbouw in onze omstreken niet voorspoedig uitgevallen, en daar er door de arbeiders in dezen zomer weinig is verdiend, ziet de Commissie bij eenen eenigzins strengen winter veel aanvraag om werk te gemoet, waarin zij vreest niet te kunnen voorzien.

Met dit weinige vermeent de Commissie voor deze keer te kunnen volstaan, aangezien zij tegen de volgende vergadering een volledig verslag van het gebeurde in den naderenden winter hoopt mede te deelen.

Grijpskerk den 14 October 1851.

De Commissie voor den Vlasbouw in de Gemeente Grijpskerk,
Namens dezelve:
DIJKSTERHUIS, *Secr.*

NADER VERSLAG VAN HETZELFDE GENOOTSCHAP.

Ter bereiking van het voorgestelde doel, n.l. het verschaffen van werk, huurde de Commissie in het voorjaar van 1850, 24 Grazen of 12 Bunders land, voor eene som van *f* 1727,50, onder voorwaarde dat de verhuurders al het werk dat door paarden verrigt moet worden, voor hunne rekening nemen, terwijl de betaling der huur in twee gelijke termijnen, en wel op den 12 November en den 12 Mei zoude moeten geschieden. Dit land werd op den gewonen tijd met lijnzaad bezaaid. In den zomer gaf dit bezigheden door wieden, en bij den oogst door teppen of trekken van het vlas, rijpelen rotten en droogen, en van af November 1850 tot Maart 1851 hebben 45 huisgezinnen en daarenboven het Algemeen-Armengesticht aan het braken en slijpen of schoonmaken van het bekomen vlas gewerkt.

De Commissie hield 17 vergaderingen, en, in afdeelingen gescheiden, was zij wekelijks bezig met het uitwegen en afgeven van vlasschoven aan dezulken die om werk vroegen. Ten einde dit verslag zoo kort mogelijk te maken, zullen wij thans onze ontvangsten en uitgaven gespecifiëerd opgeven.

Ontvangsten.

Aan contribtie van 149 deelgenooten a ƒ5 per aandeel, met nog ƒ2 voor aankoop van 2 aandeelen	ƒ 1197.00.	
Overgebleven zaaizaad verkocht voor . .	„ 4,51.	
Opbrengst van lijnzaad	„ 1004,20.	
Opbrengst van 1930 bundels vlas . .	„ 2641,61⅘.	
Opbrengst van heede	„ 6,25.	
Opbrengst van zaailijnzaad (gesteld op 19 mudd. 63 kopp. á ƒ14 p. m.) . . .	„ 274,82.	
Opbrengst van 2 mudd. 5 kop uitschoonsel	„ 11,50.	
Opbrengst van uitgedorschte knop . .	„ 2,00.	
Totaal der ontvangsten .		ƒ 5141,89⅘.

Uitgaven.

Huur der landerijen	ƒ 1727,50.	
Zaaizaad	„ 415,24⅘.	
Hounken, zaaijen en wieden	„ 133,80.	
Teppen, rijpelen, rotten en droogen . .	„ 644,09.	
Knopdorschen	„ 43,75⅘.	
Schoonen van 1930 bundels vlas . . .	„ 766,50⅘.	
Knopdorschen van het zaailijnzaad . .	„ 16,78.	
Gereedschappen	„ 12,35.	
Vertering en administratiekosten . . .	„ 46,30.	
Totaal der uitgaven .		ƒ 3806,32⅘.
Meerdere ontvangst .		ƒ 1335,57.
Waarde der gekochte gereedschappen met 10 pCt. vermindering	„ 11,11⅘.	
		ƒ 1346,68⅘.
Kapitaal bij het begin aan kas .	„ 1197,00.	
Winst .	ƒ 149,68⅘.	

Ten slotte voegen wij hier nog bij, dat wij slechts één deelgenoot wegens vertrek naar elders verliezen, die nu voor zijn inleg ƒ5 terug bekomt: 12 pCt. winst en de inleg is te zamen ƒ5,60. Tien nieuwe deelnemingen hebben er over 1851 plaats gehad, zoodat het getal aandeelen met negen is vermeerderd.

Alhoewel niet regtstreeks met werkverschaffing in verband staande, meenen wij evenwel nog het volgende te moeten berigten omtrent het alhier bij het Departement der Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen bestaande fonds voor zieken en hoogbejaarde weduwen, opgerigt den 19 October 1836. De weke-

lijksche inlage bedraagt voor één man of vrouw 10 cts. in de week. Gehuwde personen, beide deelgenooten zijnde betalen zamen 15 cts. Bij ziekte trekt ieder deelnemer ƒ 1,50 in de week; man en vrouw ƒ 2,50. Iedere weduwe die den ouderdom van 70 jaren heeft bereikt, zal gedurende haar leven wekelijks uit dit fonds genieten een gulden en in geval van ziekte ƒ 1,50. Is iemand 10 jaren lid geweest en komt hij alsdan te overlijden, dan hebben zijne bloedverwanten het regt, de helft van al het gecontribuëerde terug te vragen, na aftrek van hetgeen reeds mogt zijn getrokken wegens ziekte of ouderdom. Men moet een jaar lid geweest zijn om te kunnen trekken. Door elkander telde dit fonds 21 deelgenooten. Van de deelgenooten en de interessen van uitstaande gelden is ontvangen . . ƒ 1155,21s. In het geheel uitgegeven wegens ziekte . . . . ƒ 697,01s. 77 personen waren er in het geheel tot dit fonds toegetreden. Door elkander is aan ieder regthebbend deelgenoot uitbetaald ƒ 3,25 in het jaar, en de voordeelige staat was op den 16 April 1851 ƒ 478,90. Thans telt dit fonds nog 16 leden. Na den 1 April l. l. hebben 8 leden bedankt, allen uit den arbeidersstand. Als redenen voor hun bedanken gaven zij op, dat, ingeval zij ziek werden, de Diakonie toch in hun onderhoud moest voorzien: — bedroevend voorwaar! 't is met met andere woorden hetzelfde, alsof men zeide: „wij hebben niet te zorgen, daar anderen voor ons zorgen moeten." — En op deze wijze doorredenerende, zullen zij misschien later zeggen: „Wij scheiden uit te werken, want hebben wij gebrek, dan moeten de Diakoniën er in voorzien. Het kan niet anders of dit moet op het verderf der Maatschappij uitloopen, indien tegen deze dwalingen geene middelen worden in het werk gesteld, en deze zijn naar ons gevoelen: onderwijs, zedelijkheid en godsdienst, waardoor de geringere standen opgeheven, hunne waarde als mensch beter door hen wordt gevoeld en begrepen. Wij vermeenen daarom ook hier ter plaatse melding te moeten maken van de gelegenheid voor onderwijs voor armen boven de jaren der schoolpligtigheid, daar deze alhier gratis onderwijs op de avondschool kunnen ontvangen. Het getal dat daarvan in dezen winter gebruik heeft gemaakt, bedroeg van April 1850 tot April 1851, 61. — Wat in het dorp *Grijpskerk* gedaan is ter bevordering van zedelijkheid en godsdienst, is dit, dat de collecten bij de avondgodsdienst, gedurende dezen winter gehouden, uitsluitend zijn gebezigd tot het aankoopen en verspreiden van Bijbels, Testamenten, Gezang- en Vraagboeken onder zulke menschen, die deze niet bezitten of niet kunnen aanschaffen.

Eindelijk moeten wij nog melding maken van de alhier bestaande Brei- en Naaischolen, opgerigt door het Departement den 23 Oct. 1850. Om het daartoe benoodigde fonds te verkrijgen, heeft men eene kollekte gedaan bij de voornaamste

ingezetenen der Gemeente. In December zijn deze scholen geopend, en volgens het Règlement zullen zij in het vervolg met primo October aanvangen en met ultimo April worden gesloten. In dezen winter hebben van dit onderwijs gebruik gemaakt: te

Grijpskerk 5 leerlingen, waarvoor de wekelijksche uitg. was *f* 0,50.
Visvliet 9 „ „ „ „ „ „ 0,50.
Niezijl 11 „ „ „ „ „ „ 0,50.
Pieterzijl 7 „ „ „ „ „ „ 0,50.
Kommerzijl 11 „ „ „ „ „ „ 0,50.

Dus te zamen 43 leerlingen. Het opzigt dezer scholen is aan eene Commissie, uit het Departement en uit begunstigers, alsmede aan eenige vrouwen toevertrouwd. De bijdragen der ingezetenen zijn zoo toereikende, dat van het batig slot over dezen winter het onderwijs voor een volgend winter grootendeels kan worden betaald. De juiste rekening is nog niet opgemaakt.

Grijpskerk den 14 October 1851.

De Commissie voor den Vlasbouw in de Gemeente Grijpskerk,
Namens dezelve:
DIJKSTERHUIS, *Secr.*

XVIII.

VEREENIGING TOT HULP VOOR VLIJTIGE ARMOEDE

te Marum.

Gedurende den afgeloopen winter is door de Vereeniging aan 85 personen werk verschaft, als aan 45 mannen, 31 vrouwen en 9 kinderen.

Uitgaven.

Aan arbeidsloonen zijn uitbetaald . .	*f* 755,35⁵.
De werkzaamheden hebben bestaan in:	
Landontginnen; — Landbebouwen;	
Vlas en wol spinnen; — Breiden;	
Ropendraaijen, houtzagen en kloven.	
Aan landpacht betaald	*f* 25,00.
Aan Mest	„ 618,32.
Aan Zaaizaad	„ 128,89⁵.
Aankoop van wol	„ 30,30.
Aankoop van vlas	„ 12,65.
Belastingen en ongelden	„ 0,67.
Totaal der uitgaven	*f* 1571,19.

Ontvangst.

Verkochte kousen	*f* 104,69⁵.
Verkochte garens	„ 132,29⁵.
Transportere . . .	*f* 236,99.

	Transport . . .	ƒ 236,99.
Verkochte bezems	„	19,00.
Verkochte vlinten	„	12,00.
Verkocht hout	„	10,40.
Nog in voorraad aan gemelde goederen .	„	71,42.
Ontvangen voor landhuur	„	32,00.
Door de leden is gecontribueerd . . .	„	513,80.
De veldvruchten hebben opgebragt . .	„	510,15.
Batig saldo van 't vorige jaar	„	277,76.
De ontvangsten bedragen ——		ƒ 1683,52.
De uitgaven bedragen ——		ƒ 1571,19.
Zoodat er een batig saldo bestaat van		ƒ 112,33.

De Vereeniging is verdeeld in drie afdeelingen, n. l. *Marum*, *Nuis* en *Niebert;* — de beide eersten zijn in het bezit van 27 bunders ondergronden, waarvan jaarlijks een gedeelte wordt ontgonnen; ongeveer 5 bunders is reeds tot land gemaakt.

Niebert is ook werkzaam, om woeste gronden in pacht te bekomen, waardoor ook dáár langzamerhand een fonds zal ontstaan, 't welk in 't vervolg geene bijdragen meer zal behoeven.

Uit hoofde van den zachten winter is er niet zooveel aanvraag om werk geweest als in vorige jaren.

Het doel der Vereeniging is, om de bedelarij te weren, en hen, die werken kunnen, te helpen en te noodzaken, om door werkzaamheid in 't vervolg ook zonder hulp der Vereeniging in hunne behoeften te voorzien, en volstrekt niet te geven; daar zij, die door ouderdom of ziekte niet kunnen werken, naar de diakoniën worden verwezen.

De bedelarij is geheel geweerd. Ook zoeken verscheidene huishoudingen werk bij anderen, dewijl ze dáár hooger loon kunnen bedingen dan bij de Vereeniging.

Aldus opgemaakt door mij Voorzitter der Vereeniging tot *Hulp voor vlijtige armoede.*

Marum den 7 Mei 1851.

H. OBBES.

Gedurende den afgeloopen winter is door de genoemde Vereeniging aan 84 personen werk verschaft, als aan 42 mannen, 31 vrouwen en 11 kinderen.

Uitgaaf.

Aan arbeidsloonen zijn uitbetaald . . .	ƒ	614,61.
De werkzaamheden hebben bestaan in: Landaanmaken en bebouwen; — Vlas en wol spinnen; — Breiden; — Ropendraaijen; — hout kappen enz.		
Aan landpacht betaald	„	26,97.
Aankoop van mest	„	308,00.
Aankoop van zaaizaad en poters . . .	„	65,27.
Aankoop van wol	„	52,94⅝.
Aankoop van vlas	„	34,50.
Aankoop van hout en bezemrijs	„	56,95.
Belasting en ongelden	„	6,03.
Totaal der uitgaven .	ƒ	1165,27⅝.

Ontvangst.

Verkochte kousen	ƒ	126,00.
Verkocht garen	„	163,77.
Verkochte ropen	„	16,37⅝.
Verkochte bezems	„	8,07⅝.
Verkocht hout	„	18,00.
Ontvangen voor landhuur	„	70,92⅝.
Opbrengst der veldvruchten	„	720,87⅝.
Door de leden gecontribueerd	„	430,14.
De ontvangsten bedroegen	ƒ	1554,10.
De uitgaven bedroegen .	ƒ	1165,27⅝.
Batig saldo . . .	ƒ	388,82⅝.

Uit hoofde van den zachten winter waren de aanvragen om werk niet zeer menigvuldig. De belangstelling evenwel in onze Vereeniging neemt toe, naarmate de goede vruchten er van gezien worden. Inzonderheid toonen zij, die met het beheer belast zijn, veel ijver en zorg, Op de deugdelijkheid van het geleverde werk wordt al gaande weg meer acht geslagen; omdat men de ondervinding reeds opgedaan heeft, dat daarvan de aftrek der goederen niet zelden afhankelijk is. — Overigens vleijen we ons, dat, ook dit jaar weder, door tusschenkomst van onze Vereeniging veel kommer en ellende weggenomen, veel kwaad voorgekomen, ledigheid en bedelarij geweerd en werkzaamheid opgewekt en bevorderd is geworden.

Aldus opgemaakt door mij Voorzitter der Vereeniging tot *Hulp voor vlijtige armoede.*

Marum den 11 Mei 1852. H. OBBES.

XIX.

GENOOTSCHAP,

om door handenarbeid aan de minvermogende volksklasse onder Noordhorn, bijzonder in het wintersaisoen levensonderhoud te verschaffen, gevestigd te Noordhorn.

Door de prijzenswaardige bemoeijingen van het *Depart. der Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der Nijverheid, gevestigd te Noordhorn*, werd ons genootschap tot stand gebragt. In eene van deszelfs wintervergaderingen van het vorige jaar, benoemde het eene commissie, die de ingezetenen van het dorp Noordhorn zoude uitnoodigen, om bij wijze van renteloos voorschot deel te nemen in een op te rigten genootschap tot werkverschaffing door handenarbeid aan minvermogende arbeidslieden. De aandeelen werden bepaald op *f* 5, welke men jaarlijks zou mogen terugvorderen, mits opzage doende voor den 1 November van ieder jaar.

Eenentwintig ingezetenen, schreven op die uitnoodiging in voor *honderd zesenveertig aandeelen.*

Op den 25 Februarij 1851 werden alle deelhebbers opgeroepen om te raadplegen, op welke wijze de vereeniging het beste tot haar doel zoude geraken, en alsdan tevens een reglement voor de vereeniging vast te stellen.

Na breedvoerige discussien, werd de *vlasbouw* aangewezen, als het geschiktste middel, om aan vele handen werk te verschaffen niet alleen, maar ook als hoop gevende op eene voordeelige uitkomst, welke vermeerdering van kapitaal ten gevolge zou hebben, en uitbreiding van het voorgestelde doel mogelijk maken.

Het reglement werd daarop vastgesteld. Hetzelve rust op de navolgende door de vergadering aangenomene beginselen.

1°. Werk te verschaffen aan minvermogende arbeidslieden voornamelijk in het wintersaisoen, en wel uitsluitend aan hen, die hun onderstands-domicilie onder Noordhorn hebben.

2°. Concurrentie te vermijden met particulieren en mitsdien geen werk te verschaffen, zoolang de particuliere ingezetenen zulks kunnen of willen doen: daartoe de arbeidsloonen zooveel mogelijk lager te stellen, dan die welke particulieren besteden, edoch zóó dat de arbeiders der vereeniging in hun noodwendig levensonderhoud kunnen voorzien.

3°. De Diakoniën uit te noodigen om in den regel geen onderstand te verleenen dan nadat hun zal gebleken zijn, dat de vereeniging geen werk kan verschaffen aan hen, die den onderstand vragen.

4°. Bij voorkeur werk te geven aan hoofden van huisgezinnen, en wel in de eerste plaats aan hen, die hunne kinderen, ten minste gedurende de wintermaanden, geregeld ter school

doen gaan, ten einde dusdoende mede te werken tot de verstandelijke en zedelijke ontwikkeling der jeugdige ingezetenen.

Met dit doel heeft de vereeniging zich geconstitueerd, en dezelve onder het bestuur van eene hoofd- of toeziende, — en van eene sub- of uitvoerende Commissie gesteld.

Sedert zijn die Commissien werkzaam geweest. De uitvoerende Commissie heeft ruim drie en eene halve bunder land gehuurd en er vlas op doen verbouwen.

Het bewerken, schoonhouden en inoogsten, heeft gedurende het zomersaisoen aan gemiddeld *dertig* arbeiders werk verschaft; aan die arbeiders is door den penningmeester ruim *tweehonderd eenendertig gulden* uitbetaald.

De oogst is middelmatig uitgevallen: het aanhoudend natte weder gedurende den zaaitijd, heeft de hoop op eenen ruimen oogst, welken de deugdzaamheid van den gehuurden bodem deed verwachten, teleurgesteld; desniettegenstaande heeft dezelve ruim *zevenduizend en zeshonderd* enkele schoven vlas opgeleverd, welke ruim *vijfhonderd en tachtig* bundels geschoond vlas bevatten zullen.

Volgens de berekening der uitvoerende Commissie zal aan die hoeveelheid vlas ruim *tweehonderd dertig gulden* kunnen verdiend worden door anders ledige handen, zoodat de vereeniging het arbeidsloon op *f* 3 's weeks per hoofd rekenende, gedurende *negen weken* aan *acht* personen werk zal kunnen geven.

De Commissien zullen gedurende den ophanden zijnden winter, dan eerst werk verschaffen, wanneer veld- of andere arbeid schaarsch wordt, of geheel ophoudt; zij zullen het vlas laten bewerken, tot dat het geschoond ter markt kan worden gebragt. Eene verdere bewerking is der vereeniging voor als nog ondoelmatig voorgekomen; eensdeels omdat slechts weinige ingezetenen het spinnen kennen, en aan dezen genoegzaam werk wordt verschaft door de wolkammers, anderdeels omdat het laten spinnen door onbekwame handen de vereeniging zoude blootstellen aan verliezen, die haren ondergang spoedig ten gevolge zoude hebben,

De waarschijnlijke uitkomsten voor de kas der vereeniging leveren, niettegenstaande den hoogen prijs der landhuur en den daarop gevolgden middelmatigen oogst, troostrijke vooruitzigten voor den volgenden winter van 1852 op 1853 op.

Het volgende overzigt der financiën, moge daarvan ten bewijze strekken.

A. *Fonds en Ontvangsten.*

1. Contributie der leden van de vereeniging	*f* 730,00.
2. Aan reeds verkocht lijnzaad	„ 235,00.
3. Vermoedelijke opbrengst van ongeveer 14 mudden zaaizaad, nog in de schuren aanwezig begroot op *f* 14 per mudde .	„ 196,00.
Transportere .	*f* 1161,00.

	Transport .	*f* 1161,00.
4.	Idem van ongeveer 580 bundels geschoond vlas tegen eenen gemiddelden prijs van *f* 1,30 de bundel	„ 754,00.
	Het vermoedelijk bedrag der kas .	*f* 1915,00.

B. *Uitgaven.*

1.	Aan landhuur	*f* 500,00.
2.	Aan zaaizaad	„ 117,00.
3.	Aan reeds uitbetaalde werkloonen . .	„ 231,00.
4.	Aan vermoedelijk nog uit te betalen werkloonen gedurende den aanstaanden winter	„ 230,00.
	Het vermoedelijk bedrag der uitgaven is .	*f* 1078,00.
	De kas zal mitsdien zuiver bevatten.	*f* 837,00.
	Het oorspronkelijk kapitaal bedraagt	„ 730,00.
	Dus aan overwinst	*f* 107,00.

Dit bedrag zal echter verminderd worden door huren, repareren enz. van werktuigen ; dit met andere uitgaven die men voorshands niet kan voorzien, op *f* 50,00 begrootende, zoo zal de vereeniging van haar ingelegd kapitaal, ten voordeel der kas genieten *f* 57,00 en mitsdien niet alleen kapitaal behouden maar ook nog eene hooge rente maken.

Aldus opgemaakt krachten op haar verstrekten last, en goedgekeurd door de Hoofdcommissie in hare vergadering van den 14 October 1851.

D. VAN HOORN, *President.*
J. W. F. J. DU PEYROU VAN BREUGEL, *Secr.*

Het te *Noordhorn* gevestigde genootschap staat onder de navolgende besturen:

1. Eene *Hoofdcommissie*, waarvan leden zijn

D. VAN HOORN, predikant te *Noordhorn*, *President.*
J. W. F. J. DU PEYROU VAN BREUGEL, kantonregter te *Noordhorn*, *Secretaris.*
J. C. BILLROTH, vecarts te *Noordhorn.*
A. G. MEDER, med. . art. obst. et chir. doct. te *Noordhorn.*

2. Eene *Subcommissie*, waarvan leden zijn

J. A. REINDERS, landbouwer te *Noordhorn*, *President.*
A. H. WIERENGA, kastelein te *Noordhorn*, *Secretaris.*
J. H. LANTINGA, landbouwer te *Noordhorn*, *Penningmeester.*
K. P. FERINGA, landbouwer te *Noordhorn.*
A. G. BOEREMA, landgebruiker te *Noordhorn.*
T. J. WIERINGA, kastelein te *Noornhoorn.*
J. HEERES, koopman te *Noordhorn.*

RAPPORT OVER DEN WINTER VAN 1851-1852.

De Commissie heeft de eer te rapporteren, dat zij in 1851 door het beteelen van 3 ½ Bunders land met vlas, gedurende den tijd van *tien* weken, in den afgeloopen winter gemiddeld aan *twaalf* behoeftige huisgezinnen, door het schoonmaken en bewerken van dat vlas, arbeid en daardoor levensonderhoud heeft verschaft, daar deze gezinnen, als zij geen werk hadden kunnen krijgen, noodwendig hadden moeten worden bedeeld.

De Commissie heeft aan werkloonen voor het schoonmaken en de verdere bewerking van dat vlas, aan die werklieden betaald de som van *f* 280; tevens erlangden deze lieden door de vlasbewerking ook nog brandstof van den afval, die hun heerlijk te stade kwam.

Het oorspronkelijk, tot bovengenoemd einde bijeengebragt kapitaal bedroeg *f* 705, de geheele *ontvangst* van verkocht vlas, van zaaizaad, en de verdere voordeelen, bedroeg op den 1 Mei 1852 met de genoemde *f* 705. . . . . *f* 1902,70

De geheele *uitgaaf*, als voor landhuur, aankoop van zaaizaad, werkloonen enz. bedroeg op den 1 Mei 1852 . . . . . *f* 1130,47⁵.

Verschil *f* 772,22⁵.
Hieraf het eerste kapitaal „ 705,00.

Rest *f* 67,22⁵.

weshalve deze *f* 67,22⁵ als batig saldo ten voordeele der onderneming is ontstaan.

De goede resultaten die de Commissie van hare onderneming heeft mogen ondervinden, hebben haar genoopt om in dit jaar 1852 aan den vlasbouw eene meerdere uitgebreidheid te geven, waarom zij op nieuw reeds 6 bunders land tot hetzelfde oogmerk heeft gehuurd, en die reeds met vlas bebouwd en aanvankelijk een goed gewas vertoonen.

De Commissie vermeent alle aanprijzing om door het verschaffen van werk, boven de zoo verkeerde bedeeling, in de behoeften van valide personen te voorzien, gerustelijk achterwege te kunnen laten, zich overtuigd houdende, dat hare zienswijze in dezen ook die van alle weldenkenden is, maar zij vermeent den vlasbouw als een hoogst doelmatig middel tot werkverschaffing gerustelijk te durven aanbevelen.

Behalve de bewerking van vlas is er in dezen nawinter te *Noordhorn*, door de bemoeijingen van het alhier bestaande Dept. der Nederlandsche Maatschappij van Nijverheid, nog aan onderscheidene personen werk verschaft door het verbrijzelen van keijen. De ingezetenen hadden namelijk eenig voorschot gedaan waarvoor de keijen zijn verbrijzeld en gedeeltelijk aangekocht, deze onderneming heeft den werkman eene nieuwe belooning

verschaft en de voorschotten der ingezetenen zijn allen terugbetaald, en zelfs is er nog eenig voordeel door ontstaan.

Noordhorn den 25 Mei 1852.

Het Bestuur der Commissie tot Werkverschaffing voornoemd :
D. VAN HOORN, *President.*
A. G. MEDER, *fung. Secretar.*

XX.

KORT VERSLAG

van de Werkzaamheden en den Staat der Vereeniging te OPËNDE, *over* 1850—1851.

Het zachte jaargetijde en eene in de nabijheid ondernomene groote landontginning waren oorzaak, dat de Vereeniging dezen winter weinige aanvragen tot werk-verschaffing ontving, aan welke zij oordeelde te moeten voldoen.

Zij bepaalde zich tot het laten vervaardigen van bijenkorven, door eenen om ligchaamsgebrek voor buitenwerk ongeschikten man, — tot het verleenen van eenig spin- en breiwerk aan een viertal vrouwen, — en tot het laten maken van klokkettingen en doodkist-beslag, door eenen behoeftigen smid en diens gezin.

Hare finantiën zijn niet vooruit gegaan. In tegendeel is haar fonds, 't welk sedert eenige jaren reeds geene nieuwe bijdragen ontving en daarenboven oorspronkelijk slechts ruim *f* 100. bedroeg, thans bijna geheel opgeteerd. Zij heeft aan vervaardigde goederen nog slechts voor eene waarde van ongeveer *f* 40. over.

Door den verkoop dezer goederen en eene nieuwe bijdrage der leden, denkt zij echter dat fonds vóór den volgenden winter op ongeveer *f* 150. te zullen brengen, om daarmede eene naai- en breischool opterigten en onderwijs in het verwerken van stroo en heede te laten geven.

De pogingen daartoe aangewend worden aanvankelijk met eenen goeden uitslag bekroond.

Opende, April 1851. Namens de Vereeniging:
D. TERPSTRA, *Presid.*

XXI.

VOORLOOPIG VERSLAG VAN

DE COMMISSIE VAN NIJVERHEID,

te Oude Pekel-A.

Door de Commissie van nijverheid te O. Pekel-A, is in den winter van 1851—1852

Ontvangen:

Batig slot van 't vorige jaar		ƒ 576,42.
Voorschot van de gemeente		„ 500,00.
Gekollekteerd		„ 186,25.
Voor spinwielen		„ 17,95.
Aan partikulieren verkocht		„ 23,13s.
Nog aanwezig pl. m. 350 N. ℔ garen à	ƒ 2,20	„ 770,00.
96 N. ℔ Kamling . . . . . à	ƒ 0,85	„ 81,60.
Het nog aanwezige oude touw		„ 43,34.
		ƒ 2198,69s.

Uitgegeven:

Aangekocht 728 N. ℔ wol		ƒ 600,76.
Voor zeep en het wasschen der wol . .		„ 26,44.
Voor 8 spinwielen, volgens nota . . .		„ 20,00.
Rekening van Schuit, voor vertering, huisvesting enz.		„ 31,20.
Aan 99 spinsters betaald van den 16 Jan. tot den 9 April ingesloten		„ 365,53s.
Diverse uitgaven		ƒ 1,50.
Voor Kamloon		„ 114,75.
		ƒ 1159,98s.
Voorschot van de gemeente .		ƒ 500,00.
Sluit voordeelig		„ 538,71.
		ƒ 2198,69s.

XXII.

SPAARBANK TE OUDE PEKEL-A,

door het Depart. der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

STAAT OP 1 JANUARIJ 1852.

1) Betaald wordende interest 3 procent.
2) Getal deelnemers 176.
3) Aan de deelnemers terugbetaald van inlagen en interessen . . . . . ƒ 29779,58s.
4) Voor aankoop van effecten uitgegeven . . . „ 43100,00.
5) Verschillende uitgaven . . . . . „ 168,86.
6) Ontvangst voor verkochte effecten met renten „ 5361,88.

7) Verschillende ontvangsten . . . . . *f* 8,85.
8) Ingelegde som . . . . . „46787,89.

Vier schippersknechten zijn door middel der Spaarbank tot schippers, — en eenige boerenknechten tot landbouwers bevorderd.

XXIII.

COMMISSIE TOT WERKVERSCHAFFING, ENZ.

te Surhuisterveen, 1850—1851.

Vlasbraken enz. De vlasbouw is in 1850 bij onze landbouwers algemeen zeer schadelijk geweest, zoodat sommigen, die vroeger een behoorlijk gemaak, van hun met lijnzaad bezaaid land hadden, thans weinig, ja eenigen bijna niets verkregen hebben.

Het gevolg daarvan was, dat de arbeiders gedurende den winter, minder hadden te braken en wegens de slechte kwaliteit van 't vlas ook minder verdienden. Het laatste is zoo veel mogelijk in orde gebragt, doordien van dorpswege per bundel het arbeidsloon met *vijf cts.* is verhoogd.

Het inkoopen van vlas voor de *niet* landbouwende ingezetenen, was gunstig, zoodat, vooral bij het klimmen der vlasprijzen, daarvan geene schade, gelijk vroeger, maar eerder voordeel te verwachten was. Dan helaas! de plaats, waar het ruwe vlas gezolderd was, werd geheel ongeschikt bevonden, daar bij het afhalen en braken bleek, dat ongeveer een derde van het aanwezige, doornat en verrot was, zoodat daardoor het verlies aanzienlijk te noemen is. De vochtige winter wordt algemeen voor de oorzaak gehouden van het nat worden van het vlas, daar het onder de pannen van den schoolzolder geborgen was geworden.

De uitgaven aan de brakers enz. bedroegen van af den 2 December 1850 tot 25 Maart 1851, *f* 283,65; hun getal was afwisselend van 14 tot 23.

Mattenweefschool. De mattenweefschool, geopend 14 December en wegens gebrek aan *russchen* gesloten den 6 Maart j. l. waarin altijd, behalve de onderwijzer, negen leerlingen waren, heeft uitmuntend aan haar doel beantwoord.

Alhoewel eene, in deze streken geheel onbekende inrigting, zijn de resultaten zoo gunstig, dat met algemeene stemmen besloten is, om de werkplaats aanzienlijk uit te breiden, opdat het getal leerlingen grooter zoude kunnen worden.

Het door de jongens gefabriceerde, 't welk men vreesde niet te kunnen debiteren, bleek al ras met de deugdzaamste Overijsselsche matten te kunnen wedijveren; zoodat de gezamenlijke uitgaven aan russchen, biezen, garen enz. *f* 108,40.

weekloon van den baas *f* 51,78, te zamen *f* 217,41[5] bedragende, door den verkoop der matten, hoogst waarschijnlijk met de inkomsten gelijk zullen staan.

Door vriendelijk tusschenkomst van den Ed. Achtb. Heer Grietman (thans Burgemeester) van Achtkarspelen, Jhr. VAN HAERSMA DE WITH, die alle overblijvende matten voor zijne rekening neemt, heeft deze school een' waardigen beschermheer verkregen.

Ontginning. De ontginning van woeste heidegronden, ten vorigen jare begonnen, zal in dit jaar worden voortgezet, alsmede een begin worden gemaakt, met het weder schoon maken en verdiepen der aanwezige, maar geheel vervallene *wijken* in die verveende heidestreek, waardoor vooral de bewoners aldaar zullen toenemen in welvaart, ja ook in zedelijkheid.

Nieuwjaars- en begrafenisgiften. De Commissie, het voetspoor van andere gemeenten volgende, heeft in dezen winter de gezamenlijke ingezetenen voorgeslagen: 1°. om het zoo lastige Nieuwjaarbedelen en 2°. het *hier* nog lastiger bedelen bij begrafenisplegtigheden af te schaffen; 't welk alles met algemeene stemmen is aangenomen en der Commissie is opgedragen, om tegen het volgende Nieuwjaar giften in te zamelen, ten einde die in eetwaren, als anderszins den armen uit te reiken.

Surhuisterveen, April 1851.

Namens de Commissie voornoemd:
K. HOFKAMP, *Secretaris.*

XXIV.

INRIGTING VAN TUINBOUW,

daargesteld door het Depart. Uithuizen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

De Inrigting van Tuinbouw heeft ten doel, om behoeftigen, door hun voor zéér matigen huurprijs bouwgrond af te staan, in staat te stellen, om door spaarzaamheid en vlijt, zich zelve de noodwendigste levensmiddelen te verschaffen. Het Departement kocht tot dat einde in 1848 eenige stukken grond, groot circa 4,5 bunder, in de nabijheid van het dorp gelegen, en negotieerde daarvoor eene som van *f* 3000, welke later, door den aankoop van den eigendom van genoemde stukken grond, met *f* 1200 werd vermeerderd. De oorspronkelijke som in 60 actien verdeeld zijnde, werd alzoo elke actie daardoor met *f* 20 verhoogd.

Deze stukken grond werden nu in akkers verdeeld van 195 à 258 vierkante Nederl. ellen, welke tegen den prijs van *f* 1,50 à *f* 2,00 (nog niet de helft van den hier gewonen huurprijs) verhuurd zijnde, genoeg opbrengen om de renten van het genegotieerde kapitaal, naar 4 pCt., benevens de onkosten

en administratiegelden te bestrijden, en nog jaarlijks eenig suppletoire actien van den aankoop des eigendoms af te losser De huurders kunnen de hun verleende akkers geheel naar eige goedvinden bebouwen en behandelen, en zijn gewaarborgd i derzelver voortdurend bezit, indien zij slechts stipt de huurprij betalen, hetwelk altijd in November vóór het volgende zomer saisoen moet geschieden. Deze bepalingen leveren het dubbe voordeel op, dat men én de huurders leidt tot spaarzaamhei en zorg voor de toekomst, en dat zij de aldus gehuurde akker bijna als hun eigendom kunnen beschouwen en dezelve doo bemesting en bewerking kunnen verbeteren, zonder daarbij t vreezen, dat het voordeel daarvan hun ontnomen wordt.

Van wege het Departement werd uit deszelfs leden ee bestuur voor deze inrigting benoemd, bestaande uit vier lede en eenen boekhouder; van de eerste treden jaarlijks twee af terwijl de laatste weder herkiesbaar is.

Op bovengenoemde wijze zijn de genoemde gronden n sedert vier jaren gebruikt, en de uitkomst beantwoordt volkc men aan de verwachting, welke men daarvan had opgeva De houders van actien genieten voor hun goed gewaarborg kapitaal eenen redelijken interest; de huurders kunnen, indie zij overleg met vlijt paren, voor een zeer lagen prijs eer groote hoeveelheid levensmiddelen verbouwen. Wanneer mc de waarde der producten van elken akker gemiddeld op *f* 8,7 schat, hetwelk gewis niet te hoog is, dan maakt zulks op h getal van honderd en tachtig volle akkers eene som van *f* 157 waarvan voor huur slechts *f* 320 moet gerekend worden. Waa lijk een belangrijk kapitaal, door den arbeid verkregen, di meestal in tusschenuren, of door vrouwen en kinderen verri wordt.

Behalve dit stoffelijk voordeel biedt de vereeniging va zoo vele personen de schoonste gelegenheid aan tot volmakin van den tuinbouw, daar de één van den ander leert, ovc neemt, met hem wedijvert. Ook daarvan zijn nu reeds c gunstigste resultaten zigtbaar, onder anderen in den wisse bouw, waardoor dezelfde akker in een saisoen twee oogstc levert.

Ook zedelijk werkt deze inrigting heilzaam; want bovc die aansporing tot spaarzaamheid en nijverheid, stelt zij eene band dáár tusschen den minvermogende, die in de doelmati heid en het voordeel dezer inrigting den goeden wil en c zorg ziet en erkent, welke men voor hem koestert, en dc meer vermogende; zij brengt den minbeschaafde in aanrakin en verbinding met den beschaafde, en is alzoo bevorderli voor de aankweeking van goede zeden en beschaving tot werin van armoede en ontevredenheid onder de lagere standen.

Door deze onmiskenbare voordeelen genoopt, heeft dan oc

breiding gegeven. Twee stukken land, groot 1,80 bunders, nabij de vorige gelegen, zijn wederom tot hetzelfde doel aangekocht en zullen in 't volgend jaar in huur worden gegeven. Daarvoor is een kapitaal van ƒ 3000 met bereidwilligheid door de houders der vroegere actien opgeschoten op dezelfde voorwaarden.

Alzoo ziet zich het bestuur der Inrigting in de gelegenheid gesteld, om aan de vele aanzoeken van behoeftigen te voldoen, en de leden des Dep. mogen zich in de aangename bewustheid verblijden, dat zij daardoor nog meer uitbreiden den zegenrijken en heilzaam werkenden invloed dezer nuttige inrigting, en krachtig bevorderen het maatschappelijk en zedelijk geluk hunner minderbedeelde medemenschen.

Uithuizen, den 18 Sept. 1851.

Het bestuur van de Inrigting van Tuinbouw:

E. K. ZUIDEMA, *Secret.*

XXV.

SPAARBANK TE UITHUIZEN.

Ingevolge minzame uitnoodiging tot het lidmaatschap uwer Vereeniging, geven bestuurders der Spaarbank te *Uithuizen*, gaarne zich met u willende vereenigen, mits dezen een kort verslag van den toestand hunner inrigting.

Dat het reglement dezer inrigting is aangenomen en vastgesteld den 24 November 1846, en zij dus nog betrekkelijk nieuw is, en in zijn geboorte mag genoemd worden, zal niemand ontkennen, die eenigzins met het invoeren van nieuwe inrigtingen bekend is.

Zij heeft dus nagenoeg vijf jaren bestaan, en wij vlijen ons te mogen zeggen dat zij onze verwachting niet heeft teleurgesteld, daar de som hoog genoeg is gestegen, die er tot heden in belegd is.

Maar, vraagt men, is er door diegenen voor wie het eigenlijk bestemd is, een goed gebruik gemaakt? Zoo ontveinzen bestuurders niet, met te zeggen dat het nog al veel te wenschen overlaat, dewijl er eene som van ƒ 2861,85 op heden in is belegd, behoorende aan 23 deelhebbers, zijnde door elkander ruim ƒ 124,00.-

J. HUIZINGA, *Boekhouder.*

XXVI.

VERSLAG VAN DE WERKINRIGTING TE ZEVENHUIZEN, *over* 1851—1852.

De gewone breischool is gedurende dit tijdperk met belangstelling van de zijde der ouders ondersteund geworden, blijkens de veelvuldige deelneming. Het getal leerlingen toch bedroeg 32, welke vrij geregeld den geheelen winter daaraan hebben deelgenomen

Bovendien hebben twee meisjes, boven de schooljaren, de uren, buiten den gewonen leertijd, tot het leeren naaijen besteed, zoo dat er hoop is, dat ook dit werk, waaraan bij de huismoeders van 't veenvolk veel behoefte bestaat, in het vervolg meer algemeen zal worden.

Doch een blijder vooruitzigt bestaat er in de toenemende belangstelling in de mattenweverij, waaraan de jongens kunnen deelnemen.

Toen de mattenweefschool, voor een paar jaren, te *Surhuisterveen* werd opgerigt, viel het mij ook dadelijk in, dat, wáár ook ergens, dit werk hier te *Zevenhuizen* met het beste gevolg in praktijk zou gebragt kunnen worden.

Hier toch groeijen eene groote hoeveelheid russchen, welke jaarlijks door lieden uit Friesland, met moeite en kosten, worden gesneden en met pramen naar Friesland vervoerd, om van daar in grootere schepen, meest naar *Genemuiden* te worden vervoerd, welk transport natuurlijk veel geld kost, en waarvan men hier bevrijd is. Hier toch kunnen de arbeiders, na de gewone daghuur verdiend te hebben, zonder verzuim russchen inzamelen, en zich in den winter, wanneer er zoo veel gebrek aan werk is, met mattenweven bezig houden.

De grootste zwarigheid bestond nu hierin, de middelen te vinden, om het gewenschte doel te bereiken.

Het plan 't welk daartoe was bedacht, deelde ik bij gelegenheid mede aan den Heer HOFKAMP, directeur van de mattenweefschool te *Surhuisterveen*, namelijk om mijn zoon te bestellen te *Surhuisterveen* of te *Opënde*, waar ook eene dergelijke school zou worden opgerigt, — het werk daar te leeren en het daarna hier te onderwijzen. Weinige dagen daarna ontving ik het verblijdend berigt van Ds. HOFKAMP, dat de Heer TERPSTRA te *Opënde* mijn plan had goedgekeurd, en mij alle mogelijke ondersteuning wilde verleenen, zooals Z. Eerw. mij later zelf verzekerde; zoodat ik nu maar moest zorgen, de benoodigde russchen te laten snijden.

Zoodra de werkzaamheden der mattenweverij te *Opënde* zouden beginnen, schreef de Heer TERPSTRA mij, dat, zoo ik bij mijn plan bleef, mijn zoon maar spoedig moest zenden, wijl de onderwijzer der weefschool aldaar, onder het in orde brengen der voorloopige werkzaamheden, ruimschoots gelegen-

heid had, om mijn' zoon in het weven te onderrigten, mij tevens vrij tafel en bed voor mijn' zoon ten zijnent aanbiedende, van welk vriendelijk aanbod ook, zoo lang de leertijd duurde, is gebruik gemaakt, en voor welke belangelooze opoffering ik den Heer TERPSTRA hier openlijk mijnen dank betuig, alsmede den Heer HOFKAMP voor zijne, voor mij, gedane moeite.

Door de zorg van den Heer TERPSTRA werd er te *Opénde* voor ons een net bewerkt weefstel vervaardigd en tot ons overgebragt.

Nu stelde ik de Diakenen van *Zevenhuizen* voor, om van de gealimenteerden dagelijks één of twee te zenden om dit werk in onze schuur te leeren, en dan voor deze leerlingen de noodige weefstellen aan te schaffen, ten einde het werk in de armenwoningen voort te zetten; doch de Diakenen zagen tegen de kosten op en wilden het gevolg van de proefneming liever afwachten.

Uit dien hoofde besloot ik, zulke belangstellende jongelieden uit te noodigen, die zelve in staat waren voor zich het noodige te kunnen aanschaffen, en daarin zijn wij, zoo ik vertrouw, gelukkig geslaagd.

Het gevolg is, dat *vier* personen het mattenweven in dezen winter hebben geleerd, welke personen nu in hunne eigene huizen kunnen werkzaam zijn. Ik voed de hoop, dat ik het in den aanstaanden winter weder aan vier andere personen kan laten leeren, en dan is de zaak hier genoeg gevestigd, om onder de groote menigte arbeiders verspreid te worden.

Ik moet echter nog den wensch uiten, dat het noodig zou zijn, het afgewerkte goed op eene bepaalde plaats te kunnen debiteren; want zou er wel beter aanmoediging zijn, dan, zoodra een stuk is afgewerkt, daarvoor loon te ontvangen, 't welk bovendien hier dikwijls zoo groote behoefte is?

De medewerking in dezen wordt door den ondergeteekende bescheidenlijk verzocht; — ten einde nuttige werkzaamheid de plaats vervange van ledigheid, en brood kunne worden *verdiend*, waar anders moet worden *gebedeld* of honger geleden.

De Hemelvader schenke zijne zegen!

Zevenhuizen, den 24 Mei 1852.

H^k. SMILDA.

Aan het einde gekomen van de Mededeelingen, dit jaar als bijlagen bij het Verslag gevoegd, achten wij ons verpligt, om met weinige woorden den vorm. dit jaar voor het Verslag gekozen, toe te lichten.

Wij hebben de ons medegedeelde Verslagen, in hun geheel of bij wijze van uittreksels *als bijlagen*, medegedeeld, opdat de gewone leden met den aard en de werkkring, met de beginselen en de strekking der verschillende liefdadige inrigtingen, wier besturen als gewone leden tot de Algemeene Vereeniging zijn toegetreden, zouden bekend worden. Wel was deze wijze van mededeeling eenigzins omslagtig, maar voor eene grondige kennis van elkanders bedoelingen en werkkring kwam zij ons doelmatig voor. Voor onze Buitengewone leden, voor hen die zich de moeite geven deze bladen met belangstelling te lezen, ofschoon in geene betrekking tot de Vereeniging staande, was deze mededeeling noodig, om een overzigt te geven van de krachten, waarover de Vereeniging beschikken kan, — om een denkbeeld te geven hoe groot het vermogen nu reeds moet zijn, nu die verschillende vrij werkende krachten zich eendragtig aaneensluiten om bestuurd door dezelfde beginselen, geleid door gemeen overleg, gesteund door wederkeerige eenswillendheid en wederkeerig hulpbetoon, den zelfden vijand te bestrijden: — hoe groot die kracht kan worden, wanneer meerdere liefdadige Vereenigingen zich aansluiten, wanneer meerderen hunne kennis en ervaring in armenverzorging en werkverschaffing, in den strijd tegen armoede en verarming opgedaan, mede aanwenden om het doel der Vereeniging te helpen bevorderen. — In volgende jaren zal eene korte vermelding van de voornaamste resultaten door de verschillende liefdadige Vereenigingen (gewone leden der Vereeniging) verkregen, voldoende zijn om met het oog op de nu gegeven mededeelingen den stand van zaken duidelijk te doen kunnen.

Wij voegen hierbij de bemerking, dat niet alle Gewone leden in Mei 1852 Verslagen hebben ingezonden, doch wij vleijen ons, dat ook deze en met hen nog vele anderen een volgend jaar zullen medewerken, om ook door hunne bijdragen ons overzigt zoo voliedig mogelijk te doen zijn.

Het bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den mingegoeden stand:

S. BLAUPOT TEN CATE, *President.*
L. ALI COHEN, *Secretaris van Bestuur.*
W. DE SITTER, *Secretaris van Correspondentie.*

LIJST

DER

GEWONE EN BUITENGEWONE LEDEN

VAN DE

GEMEENE VEREENIGING TEGEN HET PAUPERISME

BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN MINDER GEGOEDEN STAND.

I. Gewone Leden.

issie tot Winter-Werkverschaffing, *Aduard.*
kas voor ziekte en dood, *idem.*
issie voor de Naai- en Breischolen, *Beerta.*
as voor Armoede, *Delfzijl.*
niging tot Plaatselijk Nut, *Hoogezand* en *Sappemeer.*
ren Vereeniging, *Groningen.*
kas, *idem.*
niging tot afschaffing van den Sterkendrank, *idem.*
issie tot bevordering van het schoolgaan van minvermo-
le kinderen, *idem.*
tschap tot zedelijke verbetering der Gevangenen, *idem.*
as voor Behoeftige Israëliten, *idem.*
uis van het Algemeen Diakengezelschap der Ned. Herv.
eente, *idem.*
r der Armwoningen van hetzelfde Gezelschap, *idem.*
-Patronaat van hetzelfde Gezelschap, *idem.*
nente Commissie tot Werkverschaffing van hetzelfde Ge-
chap, *idem*
een Armengesticht, *Grijpskerk.*
tschap ter verschaffing van Werk, *idem.*
iging tot hulp voor vlijtige armoede, *Marum.*
tschap om door handenarbeid levensonderhoud te ver-
ffen aan de minvermogende volksklasse, *Noordhorn.*
iging tot werkverschaffing, *Opënde.*
issie van Nijverheid, *Oude Pekel-A.*
ank', *idem.*
issie van werkverschaffing, *Surhuisterveen.*
ng van Tuinbouw, *Uithuizen.*
nk, *idem.*
igting, *Zevenhuizen.*

II. Buitengewone Leden.

Z. K. H. WILLEM FREDERIK KAREL, *Prins der Nederlanden* (voor 10 aandeelen).
S. Blaupot ten Cate, *Hoogezand.*
Ds. D. Terpstra, *Opënde.*
Dr. L. Ali Cohen, *Groningen.*
Mr. W. de Sitter, *idem.*
T. Borgesius, *Oude Pekel-A.*
J. Post, *Groningen.*
Ds. K. Hofkamp, *Nuis en Niebert.*
J. J. Borst, *Delfzijl.*
N. Beets, *Zuidbroek.*
E. H. Roggenkamp, *Delfzijl.*
T. Hofkamp, *Groningen.*
Ds. Nanninga Uiterdijk, *den Ham* (*Aduard*).
J. F. Obbes, *Marum.*
Mr. S. Tjaden Busman, *Groningen.*
W. J. Roelfsema, *idem.*
L. U. Baron Rengers, *idem.*
Prof. P. Hofstede de Groot, *idem.*
Prof. H. W. Tydeman, *Leiden.*
Ds. R. M. Wijbelingh, *Engelbert.*
Ds. Marissen van Loon, *Hoogezand.*
Wed. J. D. Romkes, *idem.*
S. J. van den Goot, *Sappemeer.*
P. S. Barghoorn, *Groningen.*
J. de Sitter, *Groningen.*
Mevr. A. A. de Sitter, geb. van Limburg Stirum, *idem.*
L. G. A. Graaf van Limburg Stirum, *idem.*
J. W. C. Baron van Ittersum, *idem.*
U. G. Schilthuis, Jz *idem.*
P. Dijksterhuis, qq. *Grijpskerk.*
D. van Houten, *Groningen.*
H. Brandz, *Amsterdam.*
Mr. G. W. H. Baron van Imhoff, *Groningen.*
Mr. H. A. Spandaw, *idem.*
Jhr. Mr. M. A. de Savornin Lohman, *idem.*
Mr. H. O. Feith, *Groningen.*
Mr. W. Fruitier, *idem.*
A. van Calcar, *idem.*
Jhr. U. W. Lewe van Neijenstein, *idem.*
Mr. D. R. Wijckerheld Bisdom, *idem.*
J. D. Vissering, *idem.*
M. Hesselink, *idem.*
G. Meinesz, *idem.*
M. de Vries, *idem.*
F. Warmoltz, *idem.*

G. van Calcar, Jr. *Groningen.*
Jhr. Mr. J. C. F. d' Aulnis de Bourouill, *idem.*
A. J. Cohen, *idem.*
Mr. P. W. van Heijningen Bosch, *idem.*
Mevr. F. A. Baart de la Faille, Wed. de Wal, *idem.*
Juffer J. C. A. van Roijen, *idem.*
Mevr. G. A. L. van der Merwede, Wed. van Swinderen, *idem.*
Mevr. Douariere van Imhoff, geb. Sloet, *idem.*
J. A. Selva, *idem.*
G. Wouters. *idem.*
W. W. Wouters, *idem.*
S. Dijk Bz., *idem.*
Freule A. M. L. d' Aulnis de Bourouill, *idem.*
Mr. E. J. Offerhaus, *idem.*
R. G. Rijkens, *idem.*
Het Dep. Loppersum (Ds. W. J. Wichers Abresch), *Loppersum.*
De Comm. ter bev. voor 't Schoolg. van minverm. kinderen, (R. G. Rijkens, *Groningen*).
Prof. W. Muurling, *idem.*
Mr. A. F. Wichers, *idem.*
G. Borgesius, *Oude Pekel-A.*
J. G. Heeres, *idem.*
Ds. Hofkamp, voor het Dorp *Surhuisterveen.*
De Vereeniging tot bevord. van welv. der Arbeid. klasse, *Opënde.*
De Vereeniging tot hulp van vlijtige armoede, *Wilp.*
De Vereeniging tot hulp van vlijtige armoede, *Niebert.*
R. Bosma, *Grootegast.*
Mr. D. Roessingh, *idem.*
J. Heeringa, *idem.*
J. A. Grasland, *idem.*
C. H. Smit, *idem.*
De Vereeniging tot hulp van vlijtige armoede, *Marum.*
F. Rinsma, *Groningen.*
H. J. Limborg, *idem.*
D. de Groot, *idem.*
Ds. M. A. Amshoff, *idem.*
M. J. v. Wijhe, *idem.* (Bedankt voor 1852.)
Ds. W. Gerhards, *idem.*

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

:EERD

INHOUD.

Bladz.

I. HANDELINGEN van de Algemeene Vergadering van 16 October 1851, en . . . . . 1.
REDEVOERING van den heer S. BLAUPOT TEN CATE 3.

II. HANDELINGEN van de Algemeene Vergadering van 28 Mei 1852. . . . . 31.
RAPPORT der Commissie, benoemd in de laatste Algemeene Vergadering van 16 October 1851. . . 33.

BIJLAGEN.

A. VERSLAGEN nopens den aard en de verrigtingen van onderscheidene Inrigtingen, gewone leden der Vereeniging . . . . . 61.

B. NAAMLIJST van de Gewone en Buitengewone leden. 120.

C. ALGEMEENE TABEL van aangeboden' en gevraagden arbeid.

DERDE VERSLAG

VAN DE

LGEMEENE VEREENIGING

TEGEN HET

PAUPERISME

BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN

MINDER GEGOEDEN STAND.

TE GRONINGEN, BIJ
P. S. BARGHOORN.
1858.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
134499
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1901

ALGEMEENE VERGADERING

van 26 October 1852.

Tegenwoordig zijn de navolgende Heeren:

I.

ALS AFGEVAARDIGDEN VAN DE GEWONE LEDEN DER ALGEMEENE VEREENIGING (Art. 3 lett. *a* van het Reglement).

H. D. TEENSTRA,
A. P. HOEKSEMA,
Hk. SMILDA,
namens de *Vereeniging tot Werkververschaffing*, te *Opënde*.

S. J. SCHUURMAN,
J. H. DE BOER,
H. H. YPEMA,
R. E. HEUKER,
K. HOFKAMP,
B. FABER,
E. PALSMA,
B. P. HOEKSTRA,
namens de *Vereeniging tot Hulp voor vlijtige armoede*, te *Marum*.

NANNINGA UITERDIJK, namens de *Commissie tot Winter-werkverschaffing*, te *Aduard*.

DJURRE TEENSTRA, namens de *Commissie van Werkverschaffing*, te *Grijpskerk*.

P. VAN CALCAR, namens de *Vereeniging tot Plaatselijk Nut*, te *Hoogezand* en *Sappemeer*.

J. GORDON SPANDAW, namens de *Spaarbank*, aldaar.

H. EDELINCK, namens het *Genootsch. tot zedelijke verbetering der Gevangenen, Afd. Groningen*.

H. SUIDINGH,
D. DE GROOT,
namens de *Vereeniging tot afschaff. van van sterken drank, Afd. Groningen*.

P. H. PFEIFFER, namens de *Spaarkas*, te *Groningen*.

A. F. WICHERS, namens het *Werkhuis van het Algem. Diakengez. der Ned. Hervormde gemeente*, te *Groningen*.

P. S. BARGHOORN,
H. J. TRIP,
namens de *Commissie tot Werkverschaff.* van hetzelfde gezelschap, te id.

W. J. ROELFSEMA, namens het *Bestuur der Armenwoningen*, van hetzelfde gezelschap, te id.

ALS BUITENGEWONE (CONTRIBUERENDE) LEDE
(Art. 8 lett. *b.* van het Reglt.)

D. TERPSTRA, te *Opende.*
L. ALI COHEN, te *Groningen.*
N. BEETS, te *Zuidbroek.*
R. M. WIJBELING, te *Engelbert.*
T. BORGESIUS, te *Oude Pekel-A.*
W. DE SITTER, te *Groningen.*
WIJCKERHELD BISDOM, *Groningen.*
S. J. VAN DER GOOT, te *Sappemeer.*
W. GERHARDS, te *Groningen.*

III.

ALS TOEHOORDERS (Art. 7 alin. 5).

H. W. HEMMES, te *Oostwold.*
G. NAUTA, te *Muntendam.*
T. BONTEKOE, te *Muntendam.*

---

1. De Heer Ds. D. TERPSTRA, Vice-Voorzitter de Vereeniging, opent te 10 uur de Vergadering, met het houden van eene korte Toespraak, waarin hij, — na eerst de oorzaak vermeld te hebben, die 't den Voorzitter der Vereeniging onmogelijk heeft gemaakt, deze Vergadering te wonen, — in 't midden brengt, waarom hij thans geen Rede houdt, maar de werkzaamheden met eene eenvoudige toespraak opent. De korte tijd der vergadering laat te zoodanige redevoering niet wel toe, omdat het hoofddoel dezer vereeniging is: zich onderling te verstaan over, en met elkander te bespreken punten, voor allen belangrijk. Spreker toont dit hoofddoel dezer vereeniging nader in bijzonderheden aan, zoodat hij niet twijfelt, dat de Rede dezer éénen hier moet worden opgeofferd aan de gezamenlijke behandeling der zaken door allen. — Na nog in eenige bijzonderheden te zijn getreden, betreffende de in deze vergadering te behandelen punten, verklaart de Voorzitter deze vierde Algemeene Vergadering voor geopend.

2. De notulen der laatste Algemeene Vergadering (die van 28 Mei 1852) reeds zijnde gedrukt in het laatste Verslag, en den leden ter hand gesteld, worden alzoo thans niet gelezen.

3. De Secretaris van Correspondentie berigt, dat sedert de laatste Algemeene Vergadering ingekomen zijn de navolgende stukken:

a. Antwoord op de vraag dezerzijds aan de Hooge Regering, tot erkenning van deze Vereeniging. — Uit het antwoord van de Regering blijkt, dat zoodanige bijzondere erkenning niet noodig is.

b. Kennisgeving, dat het Hoofdbestuur van de Ver-

eeniging ter bevordering van Fabrijk- en Handwerknijverheid in Nederland, gevestigd te 's Gravenhage, toetreedt tot het gewone lidmaatschap der Vereeniging.

Kennisgeving nopens de verzending van het *Tweede Verslag*; opgaaf, aan wie exemplaren zijn gezonden.

4. Worden in behandeling genomen de punten, voortvloeijende uit het Rapport, uitgebragt in de laatste Algemeene Vergadering en opgenomen in het Tweede Verslag, bl. 33—51, en waarbij aan het Bestuur was opgedragen, verder af te doen hetgeen uit dat Rapport voortvloeide. — De Voorzitter herinnert eerst in korte trekken den inhoud van dat Rapport, en geeft het resultaat van het stuk op, waarna de Heer W. DE SITTER, namens het Bestuur, volgenderwijs de nadere voorstellen mededeelt, die het Bestuur voor deze vergadering in gereedheid had gebragt:

Punt I. In verschillende landen van Europa treft men de stelselmatige toepassing van de wetten der algemeene gezondheidsleer aan. In ons vaderland niet. Eene verwaarloozing dier wetten is eene verwaarloozing van —, een strijd met — de onveranderlijke wetten der natuur, welke door den mensch niet straffeloos kunnen worden gehoond. Verrukkelijk openbaren zich dan ook de gevolgen dezer verwaarloozing bij epidemieën en ook bij den zoogenaamden gezonden toestand der natie, en de verzwakking en uitputting der krachten van een groot deel des volks. Bij de toenemende bevolking, bij de opeenhooping van menschen in steden en dorpen, moeten er maatregelen genomen worden tot beveiliging van 's menschen hoogste goed, van zijne gezondheid, want slechts in gezonde ligchamen kan een gezonde geest zich ontwikkelen.

Onder de vele organisatiën welke in andere beschaafde landen in den laatsten tijd in dit opzigt hebben plaats gevonden, mag men de regeling der algemeene gezondheidsbetrekkingen in België met lof vermelden.

Het was op de leest van den Belgischen Conseil Supérieur d'Hygiène en zijne subcommissiën, dat het bestuur ook in Nederland wenscht de zaak geschoeid te zien.

In hoofdtrekken, M. H., zullen wij u mededeelen, hoe die zaak daar is geregeld, en wij twijfelen niet, of gij zult met ons zulk eene instelling op onzen vaderlandschen bodem onzen menschen overgeplant te zien.

Eene algemeene Staatscommissie, werkzaam als onderdeel van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, is belast

1) met het onderzoeken van de rapporten van Provinciale Commissiën over den algemeenen gezondheidstoestand in ieder gewest, de gebreken welke daarin worden aangetroffen, de middelen welke dienen te worden aangewend om die gebreken te verhelpen, en de krachten welke tot aanwending dier middelen beschikbaar zijn: — van welk onderzoek en bevindingen zij het Ministerie berigt geeft, daarbij voegende haar advies omtrent de te nemen maatregelen. — 2° Heeft zij het regt van initiatief en kan dus ook ongevraagd alle zoodanige inlichtingen inwinnen, plannen beramen en aanbieden, als zij in het belang der zaak nuttig of noodig acht.

Onder die Staatscommissie en in onmiddellijk verband met haar werken op gelijke wijze Provinciale commissiën.

Onder die provinciale commissiën eveneens Kantonnale commissien.

Het personeel dier commissiën is zamengesteld uit Architecten, Ingenieurs, Regtsgeleerden, Geneeskundigen en leden van het administratief gezag.

De verschillende onderwerpen waarover die commissiën handelen, als aan hun onderzoek onderworpen, kunnen gevoegelijk in 4 rubrieken worden afgedeeld, als:

1°. Gezondmaking van steden en gemeenten.
2°. Gezondmaking en verbetering der woningen.
3°. Gezondheidsmaatregelen te nemen met opzigt tot de voeding, kleeding, de wijze van slapen, verschillende zeden en gebruiken.
4°. Gezondmaking van verschillende bedrijven.

De maatregelen tot gezondmaking van steden, dorpen enz. en van woningen, stemmen in eenige punten geheel overeen, zoo als daar zijn: de vrije toelating van versche lucht, van licht en zonnewarmte, de afvoer van regenwater en van het water tot huishoudelijk gebruik gebezigd enz.

I. Onder de maatregelen tot gezondmaking van steden en landgemeenten kan men brengen: de nivellering droogmaking en afbakening van den grond, het doorbreken en vernieuwen van staten in de digt opeen gebouwde en ongezonde wijken of buurten, het vernietigen van enge bedompte gangen, steegjes en te digt opeen gebouwde woningen, het maken van voorschriften met opzigt tot de breedte der aan te leggen straten, in verband met de hoogte der daarin te plaatsen gebouwen, het ontwerpen van een goed systeem van straatbevloering, zoo wel voor de stra-

ten als voor de voetpaden, van waterleidingen en afwateringen, de daarstelling van kaden bijlangs de rivieren en binnenwateren, eene goede en algemeene verdeeling van drinkbaar water, het aanleggen van openbare putten, fonteinen enz., de daarstelling van hallen voor levensmiddelen, de verlichting, de zuivering en verdeeling van het gaz, de daarstelling van openbare bad- en waschinrigtingen, zwemscholen, wandelingen en tuinen, de politie op de begraafplaatsen en het begraven, de verbetering en zoo noodig de uitbreiding of verplaatsing der kerkhoven, de daarstelling van lijkenhuizen (of andere inrigtingen) ter voorkoming van het begraven van schijndooden, ter wering van besmetting, het aangeven van vaste regelen tot het gezondmaken van liefdadige instellingen, wees- en kinderhuizen, omtrent het schoonhouden van straten, wandelwegen en voetpaden; het toezigt op kanalen, rivieren en binnenwateren; het opruimen van mestvaalten en vuiligheden; de gezondmaking en luchtverversching in publieke gebouwen, als: scholen, gasthuizen, ziekenhuizen, kazernen, kerken, schouwburgen enz.; het wegnemen van zoogenaamde zinkputten, verbeteringen aan te brengen in de openbare secreten, riolen en de bewaring der meststoffen voor den landbouw, enz.

II. Onder de punten die meer specieel op de gezondmaking der woningen betrekking hebben, zullen wij slechts noemen:

de middelen ter voorkoming en wegneming van vochtigheid, de bepalingen omtrent de hoogte der verdiepingen, de grootte van vensters, deuren enz.; de inwendige luchtverversching, de verwarming, de plaatsing van secreten, het afvoeren van vuilnis en water; voorschriften over de inrigting van particuliere waterleidingen, welke in de algemeene waterleidingen uitkomen; de wijze van bedekking der huizen; het aanbrengen van afloopkokers en goten, het bepleisteren en reinigen, zoo in- als uitwendig, der huizen; de zamenstelling van arbeiders- en armenwoningen; de beperking van het getal bewoners, in verband met de in de huizen aanwezige ruimte; verbodsbepalingen tegen het vetmaken van varkens en andere huisdieren, in de woningen zelve. De inrigting van stallen, koemelkerijen enz. in de steden; de politie op de inrigting van kosthuizen en slaapsteden: het verbieden van het inwonen in ongezonde huizen, kelders, enz.

III. Het veld dat zich aanbiedt, om de regelen der

gezondheidsleer toe te passen op het dagelijksch leven, is onafzienbaar, het zij genoeg, eenige punten welke daartoe gebragt worden, op te noemen:

De wijze van inrigting der slaapplaatsen; de verwarmings- en verlichtingstoestellen; het toezigt te houden op den verkoop van eetwaren en dranken, maatregelen tegen de vervalsching derzelve, en de openbaarmaking der kenteekenen, waaraan men die vervalschingen kan erkennen; het onderzoek van het drinkwater en het aangeven van de middelen, om het water drinkbaar en gezond te maken; afschaffing of vermindering van accijnsen op de eerste levensbehoeften, oprigting van spaarkassen tot aankoop van wintervoorraad; het beramen van maatregelen om de onmatigheid vooral bij de arbeidende klassen tegen te gaan, van middelen om verbetering aan te brengen in het krankenbezoek en de geneeskundige behandeling der armen in hunne huizen; daarstelling van een behoorlijk toezigt op publieke vrouwen; het oprigten van gymnastische scholen, vooral voor jonge werklieden, welke tot een zittend beroep worden opgeleid; het openbaarmaken en onderwijzen van algemeene gezondheidsregelen.

IV. Eindelijk zullen wij onder de onderwerpen van de gezondheidsleer in toepassing op handwerken en bedrijven, slechts opnoemen:

de herziening van wetten en reglementen op de plaatsing van voor de gezondheid schadelijke fabrijken, de gezondmaking door voorzorgsmaatregelen van in den regel ongezonde handwerken en bedrijven, enz. enz.

De werkzaamheden dier commissiën zijn voor eene oneindige uitbreiding vatbaar. eene uitbreiding welke onmogelijk van te voren kan worden bepaald.

Die commissien, zij hebben wel geene uitvoerende magt, maar zij zijn even als bij ons de Kamers van Koophandel en Fabrijken, raadgevende ligchamen, wier voorlichting en kennis der regering den weg aanwijst, welken zij, het zij in algemeene wetten, het zij in provinciale reglementen of plaatselijke verordeningen, heeft te bewandelen, om het heil der natie te bevorderen, in dit geval om vele oorzaken van rampspoed en ellende, van armoede en gebrek, van ziekte en verzwakking der natie weg te nemen, — om den weg te wijzen, ten einde vooral de minder gegoede standen in eenen beteren gezondheidstoestand te plaatsen, dan waarin zij nu verkeeren.

Die inrigting, M. H.! zij behoeft geene schatten gouds te kosten; de leden dier commissien, door de regering benoemd, nemen die betrekking even als de leden der tegenwoordige Geneeskundige Commissiën, van de Kamers van Koophandel en Fabrijken, even als het grooter deel onzer Volksvertegenwoordiging, om niet waar; alleen de secretarissen dier commissiën zijn bezoldigde ambtenaren, omdat hunne betrekking te veel tijd, te veel opoffering vordert, dan dat men daarvoor niet eene billijke schadeloosstelling zoude geven.

Ziet daar, in korte hoofdtrekken Ulieden het plan medegedeeld, dat het bestuur aan de aandacht van de Hooge Regering wilde aanbevelen, in de hoop en in het vertrouwen, dat de motieven, welke men in staat is voor de noodzakelijkheid van dat plan, voor de nuttigheid van hetzelve bij te brengen, daar ingang zullen vinden.

Daar nu de meeste onreinheid, de gebrekkigste luchtverversching, de ongezondste woningen, de slechste afwatering, de grootste opeenhooping van bevolking gevonden wordt in de armenwijken, daar bij iedere epidemie de mindere standen de meeste slagtoffers leveren, daar alzoo eene algemeene verbetering van den gezondheidstoestand der natie, in de eerste plaats der mingegoede standen te goede komt, acht het bestuur, dat het geheel op den weg dezer Vereeniging ligt, dit punt aan de aandacht der regering aan te bevelen.

Deze maatregel werkt wel algemeen, maar zal toch ook in de provincie Groningen, wanneer zij wordt genomen, hare gunstige uitwerking hebben.

Punt II. Bij alles, wat in het dit voorjaar uitgebragte Rapport is gezegd omtrent het noodzakelijke van strenge strafbepalingen ten aanzien van de ouders of voogden, welke de opvoeding hunner kinderen verwaarloozen, welke die kinderen òf in het geheel niet of zeer traag de scholen doen bezoeken, òf hen niet op andere doelmatige wijze onderwijzen laten, acht het bestuur eene bijzondere toelichting van dit voorstel, dat een denkbeeld bevat, dat ook door het gewestelijk Onderwijzers-Genootschap is goedgekeurd, overbodig. De wetgeving in andere landen, bereids in het bovenbedoelde Rapport genoemd, pleit voor de mogelijkheid der uitvoering, en het algemeen staatsregt brengt mede, dat, wanneer de burgers van den staat kunnen worden, dat

hij hen bescherme in hunnen eigendom, in hunne vrijheid, in hunne regten, — dat de staat, die dat niet kan doen dan door de zamengevoegde kracht der individuen, aan den anderen kant mag vorderen, dat de kinderen tot staatsburgers, niet tot vagebonden en bedelaars worden opgevoed. De eerstdaags te verwachten aanbieding van de wet op het onderwijs doet het tijdstip gunstig voorkomen, om juist nu de aandacht der regering op dat punt te vestigen.

Punt III. Ook ons derde voorstel behoeft na de uitvoerige behandeling van dit punt in het Rapport, in de vorige vergadering uitgebragt, weinig toelichting. De koepokinenting is eene algemeene gezondheidsmaatregel, een reglement daarop is een medisch-politisch reglement en behoort dus tot het wezen der politie; in eene wet op het onderwijs, welke niet alleen den mensch als staatsburger, maar ook als mensch tot onderwerp heeft, kan of mag dus eigenlijk geene sprake zijn van maatregelen van politie, in allen gevalle mogen die maatregelen van politie het geven van onderwijs niet tegenwerken. Welke strafbepalingen men ook bedreige tegen hen die de vaccine veronachtzamen, men mag uit een oogpunt van staatsbelang, van menschenliefde, nimmer de kinderen van de zoodanigen van de scholen weren.

Naar aanleiding van deze overwegingen, stelt het Bestuur alzoo voor:

De aandacht der Hooge Regering te vestigen, door het indienen van eene gemotiveerde nota aan den Minister van Binnenlandsche Zaken

a. op het noodzakelijke, om door het daarstellen van Commissiën, belast met het toezigt op en de regeling van den algemeenen gezondheidstoestand der natie, een talloos tal van ziekmakende omstandigheden weg te nemen en te voorkomen, en daartoe mede te werken voor eene goede en wetenschappelijke toepassing der regelen van de Algemeene Gezondheidsleer;

b. op het noodzakelijke en volgens ons Nederlandsch Staatsregt geoorloofde, om bij de aanstaande wetgeving op het onderwijs, door strenge strafbepalingen jegens de ouders, die hunne kinderen niet voldoende onderwijzen of doen onderwijzen, of toelaten dat zij de scholen verzuimen, het schoolgaan der kinderen te bevorderen;

c. op het uit het oogpunt van Staatsregt verkeerde

en, wat het onderwijs betreft, noodlottige gevolg van de verbodsbepaling, om kinderen, wier ouders hen niet hebben laten vaccineren, van de scholen te weren, en op de noodzakelijkheid die daaruit ontstaat, om de maatregelen ter bevordering der Koepokinenting te regelen bij eene afzonderlijke over het geheele land gelijk werkende politie-wet.

Dit voorstel wordt eenstemmig goedgekeurd.

Punt IV. Adres te rigten aan Gedeputeerde Staten dezer provincie, over de zaak van de verdeeling der subsidiën. — Het praeadvies des Bestuurs, om voor als nog dat adres niet te verzenden, wordt mede goedgekeurd.

Punt V. De oprigting van Handwerkscholen. -- Het Bestuur stelt daaromtrent thans geen bepaald voorstel voor, maar geeft in bedenking, thans eene Commissie te benoemen, die dienaangaande hare consideratiën en advies zal uitbrengen in de volgende Algemeene Vergadering. — Ds. GERHARDS stelt daarbij voor, deze Commissie toe te voegen aan eene Commissie uit het Bestuur. — De Voorzitter stelt alzoo voor te benoemen tot leden dezer Commissie, de Heeren

Prof. P. HOFSTEDE DE GROOT
P. S. BARGHOORN
en Mr. H. J. TRIP
} uit de leden, en

Dr. ALI COHEN
en F. J. OBBES.
} uit het Bestuur.

Ook dit voorstel wordt goedgekeurd.

5. *Bewaarscholen* ten platten lande. — De Voorzitter herinnert eerst wat daarover in de vorige Algemeene Vergadering is voorgevallen, — waarna de Heer BORGESIUS berigt, dat in het laatste voorjaar te O. Pekela zoodanige Bewaarschool is tot stand gebragt. Men had bepaald, tot dezen herfst de zaak te beproeven, zoodat het bestuur in dezen herfst verslag zoude doen van zijne bevinding in dezen, ten einde dan te zien of men de zaak zou voortzetten, of niet. Dit rapport nu voor een paar dagen uitgebragt, is zeer gunstig, en luidt onder anderen als volgt:

De Commissie is onderscheidene malen vergaderd geweest, en heeft in hare eerste vergadering eene directie

J. SCHREUDER, Penningmeester en G. BORGESIUS Secretaris.

De school is geopend in 't begin van Mei, het getal leerlingen klom van tijd tot tijd tot eene hoogte van plus minus 80, waarvan meer dan 50 geregeld de school bezochten.

Bij iedere vergadering werd de Commissie meer en meer overtuigd van de nuttigheid eener Bewaarschool niet alleen, maar ook dat de onderwijzeres uitnemende geschiktheid bezit, om de haar toevertrouwde kindertjes eene naar hunne jaren geschikte opleiding en opvoeding te geven. — Het is waarlijk iets treffends op te merken, hoe dat jeugdige volkje al aan orde en gehoorzaamheid gewoon is; — hoe het opgeleid wordt om den Algoeden, voor iedere gave, die zij zullen nuttigen, den verschuldigden dank te betuigen, hetzij in gebed of gezang of in een van buiten geleerd toepasselijk versje.

Hoe het aangemoedigd en ingeprent wordt, ten huize zijnde, om zoowel vóór als na den maaltijd, met gevouwene handjes en geslotene oogen den Gever alles goeds daarvoor te bidden en te danken, — gelijk ook nimmer des avonds te bed te gaan, of een regt geschikt kinderlijk gebed, hetwelk het daar leert, aan hunnen lieven hemelschen Vader op te zenden; even zoo des morgens bij hun ontwaken.

Waarlijk steeds bedenkende, dat toch verre weg het grootste gedeelte in de armoedige gezinnen te huis behoort, waar zoo ligt door aardsche beslommeringen de huiselijke en zedelijke opvoeding verwaarloosd wordt, dan verheugen wij ons, medeoprigters en stichters te zijn van zulk eene goede, heilzame inrigting, en als leden der Commissie danken wij u voor de aanvankelijke ondersteuning en deelneming, waarover ieder wel geplaatst hart zich zal verblijden. (Zie over deze Bewaarschool verder de *Bijlagen* hier achter.)

De Heer BEETS doet de navolgende mededeeling, aangaande dezelfde zaak:

Toen ik in de vorige vergadering over het nut van Bewaarscholen gesproken heb, is dat belang slechts met een enkel woord besproken; in deze belangrijke Vereeniging snellen ook de uren te spoedig voorbij, de tijd was te ver gevorderd, om verder te mogen gaan. Heden M. H.! zal het mij aangenaam zijn, wanneer Gijl. mij eenige oogenblikken uwe aandacht zult willen schenken, ten einde ik een enkel woord zegge over het nut van bewaarscholen ten platten lande.

Met geene theoretische beschouwingen, noch met hetgeen anderen daarover reeds gezegd hebben, zal ik Ulieden bezig houden, maar alleen voordragen datgene, wat mijne eigen ondervinding, zoo op de plaats mijner woning als in andere gemeenten mij geleerd heeft.

In de gemeenten ten platte verrigten man en vrouw beide in den regel veldarbeid, en dat is noodzakelijk om in de behoeften van het meestal talrijk huisgezin te voorzien, te meer daar hunne woningen en hutten zeer zijn opgevuld met kinderen; maar daardoor bestaat er voor de vrouw de grootste zwarigheid om haar kroost te verlaten. Dwingt haar daartoe de nood, dan is het dikwerf dat voorwerp, dat het moederlijk gevoel dooft, en men neemt het middel te baat, om kinderen van de school te houden en laat de kinderen door kinderen verzorgen. Dikwerf is het mij voorgekomen kinderen van 1, 2 en 3 jaar in de woning te vinden; die door een zusje of broertje van 5 of 6 jaar verzorgd werden. Niet zelden dat het geheele personeel uit de school wordt t' huis gehouden. Maar hoe is die verzorging? onmogelijk is het mij, deze tooneelen te beschrijven, even als het voor mij onbegrijpelijk is, dat uit dezen toestand niet meer onheil plaats heeft, niet meer vreeselijke toneelen geboren worden, men geloove toch niet aan de zorgen van de oudere voor de jongere kinder. Wanneer vader en moeder aan den arbeid zijn, dan vindt men de oudere kinderen spelende langs den weg, de jongere aan hun lot overgelaten, of in den herfst, bij guur en koud weder, alle om den haard gelegerd, en men raapt wat er te vinden is bijeen, om de smeulende turf aan het branden te brengen. Nog eens, onbegrijpelijk, dat niet meer vaders en moeders van den arbeid terug keerende niet anders terug vinden, dan smeulende overblijfsels.

Is het nu dat de moeder niet besluiten kan, hare kinderen te verlaten, dan is het ook dáár dat men de bitterste armoede aantreft; onmogelijk toch dat door den man in alle behoeften voor het talrijk huisgezin kan voorzien worden, al geniet hij ook het voorregt, -- en dat zijn in den regel uitzonderingen, — dat hij iedere week het geheel jaar door, per week ƒ 3 verdient.

Maar geeft aan deze menschen, ja geeft iedere klasse waarin zij ook werkzaam zijn, gelegenheid om hunne kinderen, die nog niet in de schooljaren vallen, in veiligheid te brengen, de vrouw voor den veldarbeid bestemd, gaat moediger zonder zorg hare taak vol-

brengen; de moeder niet voor dien arbeid bestemd, heeft tijd, om op eene andere wijze in vele behoeften van haar huisgezin te voorzien, en daardoor toch en dit is niet minder belangrijk, gebeurd het dan dat de kinderen, anders op kinderen passende, geregeld ter school kunnen gaan, terwijl den menschenvriend, die er belang in stelt om het lot van den armen natuurgenoot te verzachten, het middel in de hand gegeven wordt, om meer krachtdadig werkzaam te kunnen zijn.

Maar nog meer weldaden zal de inrigting van bewaarscholen ten platten lande geven; — tegen het alleen bestaan van de algemeene scholen, zal wel veel, zeer veel te zeggen zijn, men geniet er of te veel, of te weinig. Wanneer men nu vele armenscholen bezoekt, treft men daar niet weinige kinderen van 3 en 4 jaren aan, die dus daar niet komen om te leeren, maar om geborgen te worden en de tijd al spelende doorbrengen. Het mag goed schijnen, maar is zeker verderfelijk voor het onderwijs van kinderen die de schooljaren bereikt hebben, en daar behooren geleerd te worden, welk onderwijs toch zoo moeijelijk onder kleinere spelende kinderen, met goede uitkomsten plaats heeft, daar stilte en orde daar niet zelden veel te wenschen overlaten.

Maar nog niet alle voordeelen zijn opgesomd, die de inrigting van Bewaarscholen aanbiedt.

Het is mijne innige overtuiging, mijne Heeren! en niet van heden of gister, maar die gedurende meer dan 30 jaar bij mij vast staat, dat, wil men de armoede krachtdadig het hoofd bieden, en met welgemoeden blik op de toekomst staren, nimmer verzuimd moet worden, de jeugd zoo veel mogelijk in bescherming te nemen, en iedere verwaarloozing te weren: — en mij is geen geschikter middel bekend, dan aan te vangen met de oprigting van Bewaarscholen.

Men meene niet, dat zulke inrigtingen ten platten lande vele zwarigheden in zich hebben, en deze zaak uit een finantieel oogpunt te bezwarend is; neen, medewerking van gemeentebesturen en meergegoede ingezetenen overwinnen deze zwarigheden, en zoo is er ten platte lande, door gezamentlijke medewerking en eensgezindheid nog oneindig meer tot stand te brengen, dat strekken kan om armoede te weren, de verwaarloozing, waaruit zoo vele rampen geboren worden te stuiten, en daardoor in de toekomst op eene meer zedelijke en beschaafdere volksklasse neder te zien. Maar voor het oogenblik bepaal ik mij alleen tot de oprigting van Bewaarscholen, en daar onze Ver-

eeniging reeds eene erkende inrigting is, dat stappen mogen worden gedaan, om het nut van Bewaarscholen aan de daartoe bevoegde magt open te leggen.

De Voorzitter gelooft, dat de vergadering nu wel zal overtuigd zijn van het nut der zaak, — maar dat dit niet genoeg is. De Vereeniging moet de zaak ook zien ten uitvoer te brengen. Hij stelt daarom voor, nu al dadelijk eene commissie te benoemen, om op de volgende Algemeene vergadering voor te stellen, hoe het best zulke Bewaarscholen vooral ten platten lande tot stand kunnen worden gebragt.

Ds. GERHARDS: Zeker zijn die bewaarscholen zeer nuttig, vooral voor de armenklassen: maar men moet ze beschouwen als een noodzakelijk *kwaad*. De banden der huisgezinnen worden zoodoende verbroken. Uit dit noodzakelijk kwaad (het doen *bewaren* van de kinderen van ouders, die ze zelve *niet* kunnen bewaren) is een ander kwaad ontstaan (namelijk dat ook anderen, die zulks *wel* kunnen de kinderen er ook henen zenden). — Voor de stad zijn bewaarscholen noodig, maar spreker vreest de nadeelen er van voor het platte land. In 't algemeen is hij niet *onvoorwaardelijk* ingenomen met die zaak ten lande, omdat de voordeelen hier toch onmisbaar nadeelen na zich slepen.

De heer BEETS: Ik heb mij in mijne korte voordragt zeker niet duidelijk uitgedrukt. Ik bedoelde dat de bewaarscholen zouden moeten worden opgerigt bij name ten behoeve van de kinderen van *veldarbeiders*, die den ganschen dag buiten's huis zijn, en op welke kinderen nu *geen* toezigt is. — Spreker toont nader aan, hoe noodig en nuttig de zaak is, die hij voorstaat.

De heer H. J. TRIP zal slechts enkele punten uit de rede van Ds. GERHARDS beantwoorden: Hij gelooft niet, dat die uithuizigheid der kinderen zoo veel kwaad doet; als ze 5 jaar zijn, gebeurt dat toch. Dat de kinderen ook al „leeren" op de bewaarscholen, nu, dat kan zeer goed, als die bewaarscholen goed zijn ingerigt. — Spreker zet uiteen wat het doel en de middelen zijn van goed ingerigte bewaarscholen. Hij geeft zijne ervaring in dezen op. — „Kwaads" wordt op goede bewaarscholen niet geleerd; dat gebeurt wel op de scholen van grootere kinderen.

De heer ALI COHEN begint met Ds. GERHARDS gaaf toe te stemmen, wat hij bewcerde. Maar hij zelf zeide ook, dat de oprigting der bewaarscholen was een „noodzakelijk" kwaad. — Hier nu is de keus niet tusschen bewaren door

f in de scholen, maar tusschen al of niet be-
dan is 't in de gegevene omstandigheden zeker
inderen te doen bewaren door anderen, dan in
iet, zoo als 't nu nog te algemeen het geval is.
ERHARDS komt nader op zijne denkbeelden terug
nog in eenige ontwikkeling daarvan.

heer DE SITTER: Ik meen, dat men te veel let
waarscholen van de zoogenaamde fatsoenlijke klas-
ar dat is 't plan niet der voorstanders van de
holen ten platten lande: *hier* is sprake met name
bewaarscholen voor de kinderen van personen, die
rbeidende klasse behooren, en die, door de zorg
n dagelijksch bestaan, hunne kinderen niet kunnen
n. — Wijders maakt Spreker er oplettend op, dat
rstel des bestuurs is: dat de te benoemen Commissie
derzoeken *hoe* het best de zaak ten einde te brengen.
Ds. GERHARDS raadt in allen gevalle voorzigtigheid
ij het oprigten der bewaarscholen en het aanstellen
nderwijzeressen.

De heer TRIP stemt geheel toe, wat Ds. GERHARDS
de noodzakelijkheid zeide, dat er altijd commissiën
toezigt over die scholen moeten zijn, en dat de zoo-
amde fatsoenlijke bewaarscholen ligtelijk aanleiding kun-
geven tot misbruiken.

De Voorzitter resumeert alsnu de zaak: Ds. GERHARDS
ft zeer teregt eenige bedenkingen tegen de zaak der
vaarscholen in 't midden gebragt, en daardoor aan de
k werkelijk veel nut gedaan. — De Voorzitter wijzigt nu
voorstel, en geeft in bedenking: eene Commissie te
noemen over de doelmatige *oprigting* en doelmatige *in-*
ting van bewaarscholen ten platte lande. — Dit voorstel
rdt aangenomen. De Voorzitter draagt daarop voor tot
en dier Commissie, de Heeren: BEETS, BORGESIUS,
RHARDS, TRIP en BLAUPOT TEN CATE.

Op voorstel van Ds. GERHARDS wordt voor den heer
AUPOT TEN CATE, die misschien absent zal moeten zijn
de zamenspreking der Commissie, de heer DE SITTER
lid gekozen.

7. Alsnu komt in behandeling de zaak van het uit-
alen der werkloonen op een' anderen dag dan 's Zatur-
gs. — De Voorzitter deelt den stand dier zaak mede,
r aanleiding van hetgeen daarover in het Tweede Ver-

slag der Vereeniging is opgenomen, en geeft daarop het woord aan den Rapporteur der Commissie ad hoc, de heer SUIDINGH, die het navolgend Rapport voordraagt:

Rapport van de Commissie uit de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand, over hetgeen deze Vereeniging zoude kunnen doen tot bevordering van spaarzaamheid en tot het tegengaan van het gebruik van sterken drank.

Mijne Heeren!

De ondergeteekenden P. S. BARGHOORN, P. H. PFEIFFER, P. HOFSTEDE DE GROOT en H. SUIDINGH, in de vorige vergadering, van den 28 Mei l.l., benoemd, om te onderzoeken, welke geschikte middelen er van wege deze Vereeniging zouden kunnen aangewend worden, om de spaarzaamheid te bevorderen en het gebruik van sterken drank tegen te gaan, onder anderen door de uitbetaling der arbeidsloonen algemeen op eenen anderen dag dan Zaturdag te doen plaats hebben, gelijk thans reeds met goed gevolg door eenige personen hier ter stede, die als fabrijkanten, kooplieden, werkbazen, of in andere betrekkingen knechten en arbeiders in hunne dienst hebben, geschiedt, en verder om na te gaan, hoe men op andere wijzen als van zelve het misbruik van sterken drank zoude kunnen doen verminderen en het daardoor bespaarde geld op de meest voegzame wijze in de spaarkas te beleggen, hebben de eer het volgende te rapporteren.

Het onbepaalde van onzen last heeft ons in de eerste plaats eenige moeijelijkheid gebaard; de last toch moest meer uit den geest van het gesprek, hierover gevoerd, dan uit eene bepaalde opdragt worden opgemaakt. Mogen wij U niet geheel teleur stellen, zoo wij de volgende opmerkingen mededeelen!

Het zal niet noodig zijn, hier breedvoerig aan te toonen, dat de toenemende verarming onder de mindere volksklasse voor een groot gedeelte te zoeken is in gebrek aan zedelijkheid en het daarmede gepaard gaande, of daaruit voortvloeijende misbruik van sterken drank, 't welk de zucht tot spaarzaamheid onderdrukt, de viering van den zondag bij honderden en duizenden van onze minvermogende stad- en landgenooten verhindert en alle andere ondeugden doet ontkiemen en wortelen en opschieten, die doodelijke vruch-

ten voor de huisgezinnen, voor den staat en voor de nakomelingschap dragen.

Immers is het ons op de vorige vergadering, uit de daar gehoudene discussien voldoende gebleken, hoe eenparig alle daar tegenwoordige leden dezer Vereeniging instemden, dat het genoemde kwaad groot was en men het daarom van belang achtte, zulke maatregelen te nemen, die zouden kunnen strekken tot vermindering, zoo mogelijk tot wegruiming van dien kanker, opdat daardoor de weg geopend worde tot het verkrijgen van meerdere welvaart.

En hoe zoude het ook anders kunnen zijn in eene vereeniging van mannen, die gestadig de oorzaken zoeken op te sporen van de hand over hand toenemende verarming, zoo hier als elders, van mannen, die gedurig, uit hoofde van de betrekkingen, die zij in de maatschappij bekleeden, in aanraking komen met de mindere klassen der maatschappij, waardoor zij telkens ongezocht kunnen nagaan, dat gebrek aan spaarzaamheid en misbruik van sterken drank voor een gedeelte, zoo niet voor het grootste gedeelte, de oorzaken zijn, dat de armoede gaande weg moet vermeerderen.

Wij weten wel, en zulks is ook bij onze Commissie ter sprake gekomen, dat voor een ander gedeelte die verarming mede is toe te schrijven aan de mindere ontwikkeling van verscheidene onzer handwerkslieden, vooral in die werkzaamheden, die gewoonlijk door timmerlieden, metselaars, smeden, steenhouwers enz. verrigt worden, bij die van andere landen vergeleken, waardoor zij bij deze moeten achterstaan. Elders toch wordt bij de werklieden de lust voor hun vak door wetenschappelijke vorming meer opgewekt, en geschiedt het ten deele, omdat de wet hen oplegt vreemde werkplaatsen bezoeken, om zich te bekwamen en zich nieuwe uitvindingen eigen te maken: — bij ons ontbreekt het hun geheel aan die hulpmiddelen.

De knecht werkt, zoo als hij anderen heeft zien werken en er zijn slechts enkelen, die goed vertrouwd met en regt bekwaam en geschikt in hun vak worden. Het ontbreekt hun veeltijds aan overleg, zij denken niet genoeg na, zij scheppen niets nieuws, het hoofdbreken schijnt hun al te moeijelijk te vallen.

Verre zij het van ons, ten koste van onze eigene landgenooten, vreemden te willen prijzen, maar de zaak bestaat

en het is daarom noodig, dat den arbeider ook hier, gelijk elders, meer gelegenheid worde gegeven, om zich in zijn vak te bekwamen, zoo als duidelijk in de vorige vergadering is aangetoond geworden, en wij streelen ons met de aangename gedachte, dat eindelijk overal in ons vaderland industrie- of handwerkscholen voor de ambachtslieden zullen gevonden worden. Doch volwassenen kunnen van deze hulpmiddelen geen gebruik meer maken, voor hen is het dus noodig, dat wij pogingen in het werk stellen, om het misbruik van sterken drank, zoo algemeen onder de lagere klassen, tegen te gaan; want dit is eene der jammerlijkste oorzaken van de traagheid en vadsigheid, van de onbekwaamheid en ongeschiktheid van ons werkvolk.

Dit verstompt den geest, verlamt alle veerkracht der ziel en dooft allen naijver uit. Is het ook niet daaraan grootendeels te wijten, dat wij huisgezin aan huisgezin na pas twee of drie jaren zich zelf te hebben gered, tot een staat van hulpbehoevendheid zien vervallen? Zien wij niet, wanneer er eene ziekte, eene bevalling, of ook een winter komt, die eenigzins knelt, scharen bij scharen van jonggehuwde mannen en vrouwen tot de openbare en bijzondere weldadigheid de toevlugt nemen? — Sporen wij de bronnen op, waaruit die snelvlietende stroom ontspruit, dan vinden wij: verstrooijing, uithuizigheid, spel, verkwisting, jenever en kroeglooperij. — En gaan wij verder na, op welken dag van de week die bronnen het sterkst vloeijen, dan zullen wij ongetwijfeld vinden, dat het is op den zaturdag-avond of nacht, wanneer er ook de meeste ongebondenheid, twist en dronkenschap plaats heeft. Wat is ook natuurlijker? Het ontvangen geld maakt de hand mild; want men heeft niet geleerd te sparen. De opvolgende zondag geeft gelegenheid om den roes uit te slapen. De bedwelmende drank jaagt alle zorgen voor de behoeften van vrouw en kinderen uit het hoofd. En hoe is het nu dikwijls des zondags gesteld? Helaas! dat wij het zeggen moeten, niet veel beter, zoo niet erger. Pas is de roes van den vorigen avond uitgeslapen, of men gaat op nieuw naar de kroeg, en nu wordt niet zelden het kaartspel in handen genomen en onder het gestadig gebruik van den zielverpestenden drank gevloekt, gelogen en andere zedeloosheid bedreven, en dan laat in den avond of diep in den nacht naar huis gegaan met een opgezwollen hoofd, maar met eene geslonkene beurs, ten einde den volgenden dag

den arbeid al geeuwende, gedwongen en met blijkbaren tegenzin te hervatten.

Neen, — zegt men welligt, — gij gaat te ver, — dit uitgaan en kroegloopen bepaalt zich meest tot de ongehuwden of zoogenoemde vrijgezellen, wanneer zij eenmaal gehuwd zijn, is het zoo erg niet meer.

Het eerste willen wij gaarne toestemmen; doch het laatste zal nader moeten bewezen worden.

Immers wanneer men zulk een leven in zijne jongelingschap heeft aangevangen, zal het eene hebbelijkheid, eene behoefte worden. Men raakt aan het spel, aan den drank, aan uithuizigheid en den aankleve van dien verslingerd. Gaat men een huwelijk aan, men heeft weinig of niets, om er een huisgezin mede te beginnen.

En hoe zullen ook dezulken, die in de jeugd en jongelingschap geene huiselijkheid, spaarzaamheid en ingetogenheid geleerd hebben, deze deugden, in het huwelijk leeren? Hoe zullen zij op eens zorgdragende huisvaders en geschikte opvoeders van kinderen worden? Het kan niet anders, of zulke huisgezinnen moeten in armoede, in zedeloosheid en vertwijfeling wegzinken.

En zouden vele aanleidingen tot uithuizigheid niet worden voorkomen, indien de werkman steeds zijn wekelijksch loon ontving op eenen anderen dag, dan vóór een zon- en feestdag?

Wordt toch het loon b. v. 's woensdags ontvangen, dan moet hij vroeg naar huis, omdat hij den volgenden morgen weder vroegtijdig naar den winkel moet. Het geld komt dan zoo veel eerder in de handen van de vrouw en hij zal 's zaturdags bewaard worden voor brooddronkenheid. De zondag zal beter gevierd, de armoede verminderd en eene betere jeugd gevormd worden.

Men zegge niet: het kwaad zal er niet door worden verholpen. De daglooner toch zal 's zaturdags naar de kroeg gaan. En krijgt de tapper niet dadelijk geld, hij geeft krediet tot woensdag, — of wel sommige arbeiders zullen 's woensdags eenig geld in de kroegen laten staan, om daarvoor des zaturdags jenever te kunnen bekomen. Wij willen niet beweren, dat zulks niet kan geschieden, wij willen het er zelfs voor houden, dat het in den beginne door eenigen zal gedaan worden, maar toch niet door allen. En moge dan het kwaad niet bij allen in eens gestuit worden, voorzeker

toch wel bij velen. Wij hebben immers in onze vorige vergadering gehoord, welk eene gezegende omkeering alleen door dit middel, in één der huisgezinnen onzer stad had plaats gevonden; waar de man geregeld zaturdag avond dronken was, geregeld zondags zijne roes uitsliep, zijne vrouw sloeg en geen geld had, om zijne kinderen behoorlijk te kleeden en ter school te zenden, terwijl zij nu, nadat de man een tijdlang 's maandags betaald was, te zamen ter kerk gaan, de kinderen ter school zenden en de vrouw niet meer geslagen wordt.

Wij zouden meer voorbeelden van de heilzame uitwerking van dezen maatregel kunnen aanvoeren, doch het aangehaalde zal genoegzaam zijn; — alleen zij hier nog herinnerd, dat zoo iets voor eenige jaren door de gezamentlijke bazen te Zwolle, later ook te Haarlem is beproefd en doelmatig bevonden.

Ook weten wij, dat bij de stads-arbeiders hier ter stede, deze maatregel reeds sedert eenige jaren met gelukkig gevolg is ingevoerd. — Wij kunnen dus het bevorderen van dezen maatregel vrijmoedig aanbevelen, en wenschen, dat ook deze Vereeniging daartoe medewerke.

Vervolgens hebben wij getracht na te gaan, welke nadeelige gevolgen het gebruik van den gewonen dagelijkschen borrel veroorzaakt, en middelen daartegen opgespoord.

Sommigen mogen meenen, dat men den nijveren daglooner geen slokje mag misgunnen, maar wij vragen bescheiden: zoude er iets onbillijks in gelegen zijn om 't hem onder het werk te weigeren? — In den schofttijd blijft hem helaas! nog tijd genoeg over om het te krijgen en aan gelegenheid daartoe ontbreekt het ook al niet. Wordt er onder 't werk gedronken, dan worden allen liefhebbers van den drank. En niet alleen de volwassenen, leerlingen en kinderen worden reeds medegesleept en zoo in hunne vroegste jeugd trapsgewijze gewend tot den dagelijkschen slok.

Wordt de kruik bij den arbeid geweerd, dan kunnen nog altijd de leerlingen bewaard blijven. Spoedig zal dan het onderscheid blijken, wie van beide de bekwaamste en geschiktste zullen zijn. — Zal het eigenbelang der bazen zelfs niet vorderen, dien niet onder het werk te schenken? daar de lust tot drinken door het aanbieden aangewakkerd, niet zelden meer vordert, dan van het sobere dagloon kan

Zal het niet in het belang der arbeiders zijn, waar neer zij van die verzoeking ontheven, daardoor geleid aangespoord worden, om zelve bij het aldus voor hen b spaarde nog iets te voegen, zoodat zij, bij gemis van wer zich niet aanstonds in de armen der bedeeling behoeven werpen, gelijk thans door gebrek aan overleg niet zelde geschiedt, daar zij in eenen tijd van weelde de bittere da gen der armoede niet gedenken, en het overbodige van rijkere dagen niet weten over te garen.

Hoe zoude men daardoor den minvermogenden veredelen, door hem de verhouding tusschen inkomsten en uitvaven beter te leeren kennen, hem zijne welvaart als het gevolg van orde en zuinigheid te doen inzien; hij zoude een beginsel van zelfstandigheid verkrijgen en er roem in stellen, van in zijn eigen onderhoud te kunnen voorzien.

Wij verheugen ons daarom, dat in enkele werkplaatsen hier ter stede geen sterke drank onder het werken meer wordt aangeboden en men dien ten gevolge ook minder gevaar loopt, dat het werkvolk zich in den zoogenaamden schoftijd te buiten gaat; maar de zaak is niet algemeen genoeg, en daarbij wordt er aan de arbeiders die het bij de bazen niet meer ontvangen, door het publiek nog te veel jenever gegeven, met name aan timmerlieden, metselaars, steenhouwers enz., 't geen nog nadeelig werkt, daar de arbeider, wanneer hij eens geproefd heeft, doorgaans meer moet hebben en zich tot schade van zich zelven en van zijn huisgezin te buiten gaat.

Wanneer men nu de bazen verzoekt, om geen jenever meer aan hunne knechten te schenken en deze tevens aan hunne begunstigers verzochten, zulks ook niet te doen, maar het bedrag daarvan in de spaarkas voor hen te beleggen, welke maatregel sinds eenige jaren aan de Zaan en wel met het beste succes in praktijk is gebragt, dan zoude men eene groote schrede op den goeden weg met den handwerksman gevorderd zijn.

Wanneer men, mede van wege deze Vereeniging, ook nog aan het publiek verzocht, om aan die arbeiders, welke men soms niet meer dan eenige uren of eenige malen 's jaars in 't werk heeft, geen jenever te schenken, maar het geld dat men daarvoor anders besteedde, op naam van die arbeiders bij een der bestuurders van de spaarkas te doen inschrijven, zoude men daardoor, onzes inziens veel goeds *bevorderen* en de lust tot sparen krachtig aanwakkeren.

Niemand zegge: dat borrelgeld zal weinig in de spaarkas aanbrengen; want wij kennen het spreekwoord toch: „veel kleintjes maken eene groote," en „die 't kleine niet eert, is 't groote niet weerd."

Immers, wanneer zoo voor iederen werkman slechts 4 centen daags bespaard wordt, zal dit in de week 24 centen en maandelijks ruim 1 gulden zijn, makende dus voor 7 maanden ruim 7 gulden; eene niet onaanzienlijke som voor een handwerksman, om tegen den winter eenigen voorraad aan te koopen. Maar hoe veel meer zal er niet veeltijds kunnen bespaard worden.

Wij nemen de vrijheid, een paar voorbeelden, waarin de voordeelige gevolgen van de spaarkas te Berlijn aangewezen worden, onder meer andere, voorkomende in de Bijdragen tot bevordering van de kennis en den bloei der Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen, 9e jaargang no. 3, hier over te nemen.

De vrouw van den timmermansknecht H. lijdt 's winters met haren man groot gebrek. Nooit was er wintervoorraad. De vrouw bidt en smeekt haren man, deel te nemen aan de spaarkas. De man was slaaf van den drank. Als hij dronken te huis kwam, mishandelde hij de vrouw. In woeste drift zeide hij: „loop heen met je spaargezelschap; als ik sparen wil kan ik het zelf wel doen." De vrouw is radeloos, want zelve verdient zij niets en kan geen cent in de spaarkas brengen. Zij zoekt raad en troost bij een der bestuurders van spaarkas. Deze vraagt haar, of zij in vrouwelijke handwerken genoegzame bedrevenheid bezit? 't Wordt toestemmend beantwoord. Men geeft haar den raad eenig naaiwerk voor anderen te doen. Zij volgt dien raad op en bespaart ruim zeven gulden, waarvoor zij aardappelen en hout bekomt. De man ziet dien schat en drukt zijne vrouw dankend en lovend aan het hart. Hij is zoo geroerd, dat hij niet alleen tot sparen zich bereid verklaart, maar den drank afzweert. En die belofte blijft hij getrouw! Niet in de herberg brengt hij den avond door, maar bij de vrouw. Zijne wekelijksche verdienste wordt der vrouw rigtig ter hand gesteld. Zoo behaalde de spaarkas in dit huisgezin eene dubbele zegepraal, de vrouw leerde iets aan, werken in verloren uren voor anderen; de man leerde iets af, dat hem en zijn gezin ten ondergang bragt, 't misbruik van sterken drank.

En dit voorbeeld *is het* eenige niet van dien aard.

Onlangs komt eene vrouw bij den bestuurder der spaarkas en dankt hem voor de weldaad, daardoor aan haar bewezen. Men vraagt, waarin die weldaad bestaan heeft? en de vrouw vertelt het volgende:

Ik ben lid der spaarkas geworden en had tegen den winter goeden voorraad van brandstof en levensmiddelen. Dat was in vorige winters nooit het geval. Sedert ik dien knappen proviand in huis heb, komt mijn man prompt op zijn tijd te huis en geeft mij het geld, dat hij gedurende den dag verdiend heeft. Vroeger zat hij ieder' avond in den jeneverkelder en kwam berooid en met ledige handen te huis. Ik stond raar te kijken over dezen gelukkigen. ommekeer en vroeg: Hoe heb ik het met je manlief? „Moeder!" antwoordt hij: „Wel, dat is zoo klaar als een klontje! Vroeger was schraalhans keukenmeester: geen vonk op den haard, geen stuk voor den mond. Ik zag er tegen op om te huis te komen. Nu er is een knappend vuurtje en er staat wat op tafel. De kinderen schreijen niet meer van honger en koude. Maar vroeger dacht ik bij mij zelven: Te huis is niets te halen. Kom! zet de zorg aan den kant. Verkwik en verwarm u. Ik nam een stuivers borrel: ik zette er nog één boven op. Mijne kameraden hielden mij aan de praat. Zoo ging de buidel leêg tot den laatsten cent. Nu is het een ander liedje. Ben ik aan 't werk, ik weet het, t' huis vind ik een warm vertrek, de kinderen bevriezen niet, er zijn aardappelen, zoodat men iets warms achter de knoopen kan zetten. En breng ik mijne verdienste getrouw aan de vrouw, dan kunnen er nog andere artikelen aangeschaft worden. En daarom kom ik nu te te huis. Daar ben ik nu veel liever dan in de kroeg. Dat is mijne explicatie, moederlief! Begrijp je mij?"

Ook in de stad onzer inwoning hoort men niet zelden de opregtste uitboezemingen van tevredenheid en blijdschap uiten door hen, die zich te voren wel eens in 't genot van sterken drank te buiten gingen, daardoor niets konden besparen en zich thans bij 't niet nuttigen van dien drank zoo wel en gelukkig gevoelen. terwijl sommigen niet schroomen er openlijk voor uit te komen, hoe geweldig hunne zaken eertijds achteruit gingen, hoedanig hunne gezondheid moest lijden en welke huiselijke twisten en oneenigheden zij veroorzaakt hadden, toen zij nog gebruik maakten van dat ellendige vocht, terwijl zij nu, na het te hebben

nagelaten, nog een klein sommetje kunnen overhouden, hunne gezondheid niets te wenschen overlaat en vrede en liefde in hunne huisgezinnen zien teruggekeerd.

In de Volksvriend, zijnde een maandblad van de Nederlandsche Vereeniging tot afschaffing van sterken drank, vindt men ook menig voorbeeld aangewezen, hoe de sterke drank de spaarzaamheid tegen- en de armoede in de hand werkt; doch wij zouden van uw geduld te veel vergen, zoo wij hierbij nog langer wilden stilstaan, liever zullen we dus nu nog kortelijk nagaan, hoedanig men het diene aan te vatten, om op de beste wijze tot heil en welzijn der minvermogenden en alzoo tot vermindering der armoede in dit opzigt mede te werken.

Vraagt men, of het niet beter zoude zijn, dat de bovenstaande middelen door afzonderlijke vereenigingen werden aangewend, dan dat de algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme zich daarmede bemoeide, dan durven wij daarop gerustelijk *neen* antwoorden, uit hoofde van de vooroordeelen, die er tegen sommige vereenigingen, die zich daarmede zouden moeten belasten, nog bestaan; alsmede van de beperktheid van ieders werkkring, waarom men veel verder zal komen, wanneer deze Vereeniging die taak op zich nam, daar zij thans het uitgebreidste of grootste zedelijk ligchaam is en de zaak ook daardoor door de geheele provincie verspreid kan worden.

Breedvoerig is dit in de Commissie besproken, alsmede welke wel de beste wijze zoude zijn, om het bovenstaande meer algemeen te doen plaats vinden.

Eerst scheen het, dat eene circulaire over die zaak aan de werkbazen en aan het publiek wel de voorkeur zoude erlangen; doch bedenkende, dat de circulaires doorgaans vlugtig ingezien, dikwijls niet doorgelezen en weer neergelegd worden, zonder naderhand over den inhoud bijzonder na te denken, en alzoo de zaak, mogt die al door een en ander in beoefening worden gebragt, toch niet algemeen genoeg zoude ingevoerd worden, om genoegzame vrucht op te leveren, achtte men het eindelijk beter, dat er van tijd tot tijd een door het bestuur onderteekend stuk dienaangaande in de Courant wierd geplaatst, waarin men alle personen, die wekelijks loon uitbetalen, zoude kunnen verzoeken, zulks op een' anderen dag te doen dan zaturdag. Even zoo zoude men door middel van de Courant de werkbazen kunnen opwekken en aansporen, om aan hunne knech-

ten, — de overige inwoners, om aan dezulken, die bij hen arbeiden, geen' borrel meer te schenken, maar het geld, 't welk men daarvoor anders besteedde, ten voordeele van die personen in de spaarkas te beleggen. En wanneer men nog daarenboven aan alle werkbazen, fabrijkanten enz. gelegenheid verschafte, om op een' daartoe geschikten tijd bijvoorbeeld in Februarij of Maart, wanneer verscheidene werkzaamheden nog niet zijn aangevangen, op eene bepaalde plaats te zamen te komen om de zaak met elkander te bespreken en er over te hooren spreken, dan zoude een en ander, telkens op nieuw ter sprake komen, 't zoude niet ligt in de vergetelheid geraken en met meer belangstelling in beoefening worden gebragt.

Wij nemen dus de vrijheid om ten slotte voor te stellen:

1. Dat het Bestuur dezer Vereening zich van tijd tot tijd door middel van de Courant rigte tot de bazen en allen, die geregeld knechten in 't werk hebben, als fabriekanten, kooplieden enz., met vriendelijk verzoek, om hunne werklieden niet meer op zaturdag maar op een' anderen dag in de week uit te betalen.

2. Op dezelfde wijze, niet alleen aan de bazen maar ook aan de overige inwoners te verzoeken, aan het werkvolk geen borrel meer te schenken, maar het bedrag er van wekelijks of maandelijks te voordeele van hunne werklieden bij een der bestuurders van de spaarkas te beleggen.

3. Behalve dezen maatregel ook nog eene oproeping of uitnoodiging aan de werkbazen, fabrijkanten enz., te doen, om op eenen tijd, die daartoe aan het Bestuur 't geschiktst zal voorkomen, te vergaderen; ten einde hun bij die gelegenheid toe te spreken omtrent het belang, dat zij en hunne werklieden er bij hebben, om bovenstaande middelen in te voeren.

Om de opkomst bij zulk eene gelegenheid te bevorderen, zoude men, behalve de oproeping in de Courant, ook nog aan ieder, die men daar wenschte te zien, een uitnoodigingskaartje kunnen bezorgen.

Groningen den 16 October 1852.

P. S. BARGHOORN. P. H. PFEIFFER
P. HOFSTEDE DE GROOT. H. SUIDINGH.

De Voorzitter bedankt de Commissie zeer voor haar uitvoerig en belangrijk Rapport, resumeert de conclusiën van dat stuk, en brengt diensvolgens in omvraag:

1°. *Zal deze Vereeniging zich met deze aangelegenheid bemoeijen?* Na eenige nadere inlichtingen daaromtrent van onderscheidene leden der vergadering, vraagt Ds. GERHARDS, of 't misschien niet beter zou zijn de zaak eerst tot uitvoering te brengen, nadat de werkbazen zullen zijn bijeengekomen? — De eerste vraag wordt bij acclamatie aangenomen, en brengt

2°. de Voorzitter in omvraag het voorstel van Ds. GERHARDS: of men namelijk niet *beginnen* zal met punt 3 van de conclusie der commissie (de bijeenkomst).

De heer BARGHOORN: Het gevoelen van Ds. GERHARDS werd ook in de Commissie behandeld; maar men is er van terug gekomen; men wenscht de zaak eerst onder het publiek te brengen, en *dan* bij de werkbazen te komen.

Ds. GERHARDS wil wel berusten in dit advies der Commissie, maar meent toch dat zijne wijze van zien veel vóór heeft.

De Voorzitter: Uit het standpunt der werkbazen tegenover hunne knechten, is 't beter met het publiek te beginnen. — Evenwel kan men alvorens wel eene *voorloopige* vergadering met de werkbazen hebben, om later eene definitive bijeenkomst te houden.

De heer BARGHOORN toont nog nader aan, wáárom men met het *publiek* beginnen moet.

Na nog eenige bemerkingen van den heer Ds. GERHARDS, van den heer ROELFSEMA (die met 1° November eerstkomende met die uitbetaling zal aanvangen), van de heeren BARGHOORN en BORGESIUS (welke laatste het noodzakelijke der zaak in deze provincie aantoont), — wordt besloten conform punt 1 van het voorstel der Commissie, als boven.

Wordt vervolgens aangenomen punt 2 (om 't borreb, geld in de spaarkas te beleggen). — Eveneens punt rbij het houden van eene vergadering met de werkbazen, waigd. ook andere belangstellenden zullen worden uitgenoo't nu

De Voorzitter stelt, naar aanleiding van hankon- aangenomen voorstel, voor, dat voor de te doene ommissie digingen door de thans gerapporteerd hebbende Cstrekt: — aan het Bestuur de concepten zullen worden ver 't welk wordt goedgekeurd.

8. *Voorstel over het onderzoek der plaatselijke oorzaken van verarming.*

De Voorzitter adstrueert dit punt volgenderwijze.

't Zou gewis een noodelooze moeite, ja in zekeren zin een' beleediging zijn, M. H.! indien hier van wege het bestuur dezer Vereeniging eene poging werd gedaan om het belang aan te toonen, dat de bestrijder van het Pauperisme heeft bij eene grondige kennis van de *oorzaken* dier vreeselijke kwaal. Wij zijn toch allen evenzeer van dat belang overtuigd.

In die overtuiging hebben wij dan ook reeds voorlang voor ons zelve een onderzoek naar die oorzaken ingesteld. Nogtans is 't het bestuur voorgekomen, dat eene vernieuwing van dat onderzoek, door ons allen en vooral de bekendmaking van de resultaten daartoe aan elkander, geenszins overbodig kan worden geacht. Het is van oordeel, dat onze kennis van de in deze Provincie bepaaldelijk bestaande oorzaken der verarming, zoo doende zal worden versterkt en vergroot, en wij daardoor met te meer zekerheid en verwachting den goeden uitslag zullen kunnen aanwijzen, welke middelen in het bijzonder in ons gewest daartegen behooren te worden aangewend. In deze meening neemt het de vrijheid u voor te stellen, de gewone leden dezer Vereeniging, voor zoo ver de aard hunner werkzaamheid hun daartoe in staat stelt, uit te noodigen, om een onderzoek in te stellen naar de bijzondere en plaatselijke oorzaken der verarming in den kring, waarover hunne zorg zich uitstrekt, met verzoek om de resultaten van dat onderzoek voor den 1° Maart eerstkomende aan het bestuur in te zenden, en verder om het bestuur te magtigen, uit deze bijzondere één algemeen Verslag op te maken en dat met zijne bijvoegingen en opmerkingen op de volgende algemeene Vergadering aan uwe kennisneming en beraadslaging aan te bieden.

Het is zoo, M H.! met dien maatregel zullen wij de overweging van dit aangelegen onderwerp nog eenigen tijd moeten uitstellen. Maar dat uitstel zal ook het middel zijn om ons met *aller* bevinding bekend te maken. Ook zullen wij op deze wijze wel geen volledige opgave bekomen van *al* de oorzaken der armoede, zelfs niet van die der verarming in dit gewest. Ons onderzoek zal zich zelfs integendeel niet verder uitstrekken, dan tot de verarmen*den* binnen den kring onzer gemeenschappelijke werkzaam-

heid. Maar wij zullen daardoor toch ook in staat zijn, om *met volkomene kennis* van zaken en als uit *eigene aanschouwing* te spreken. En, wat ons Verslag *in volledigheid* moge *missen*, zal het waarschijnlijk in *naauwkeurigheid* winnen. Juist daarom zullen wij ook, uit de *bijzondere* oorzaken, die ons bekend worden, met groote waarschijnlijkheid tot hare meerdere of mindere *algemeenheid* kunnen besluiten.

Mogt de Vergadering dit ons voorstel goedkeuren, dan geven wij in bedenking, om de gewone leden bij gedrukte missive met die uitnoodiging bekend te maken, en daarin tevens de *hoofdpunten* te vermelden, waarop zij bij het in te stellen onderzoek verzocht worden te letten. Die hoofdpunten zouden naar onze bescheidene meening (in vragenden vorm uitgedrukt), *de volgende* behooren te zijn:

1. Hoe groot is *het getal valide behoeftigen*, die door u in den loop van het jaar 1852 zijn verzorgd?

2. Zijn er ook onder hen, die door oorzaken *buiten hunne schuld*, *of onvrijwillig*, tot verarming gekomen zijn (door verwaarloosde opvoeding bij voorbeeld, ziekte, onvoorziene rampen, gebrek aan werk ondanks bekwaamheid en ijver, te karige belooning daarvoor, zwaar huisgezin enz.)? En zoo ja, hoe groot is hun getal en welke zijn bepaaldelijk die oorzaken?

3. Zijn er ook onder, wier verarming *aan gebrek aan theoretische of practische bekwaamheid voor hun bedrijf* is toe te schrijven? Zoo ja, hoe veel?

4. Bevinden zich onder hun getal ook, die verarmd zijn, omdat zij *geen hulphandwerk* kennen, of omdat *niet alle daarvoor geschikte leden* van hun gezin doelmatig werkzaam zijn? Zoo ja, hoe veel zijn er van deze beide soorten?

5. Zijn er ook onder hen, wier *bepaalde onwil om te werken* (in lediggang, luiheid, bedelarij, beuzelachtig bedrijf enz. blijkbaar) hen tot armoede brengt? Zoo ja, hoe groot is hun getal?

6. Worden er onder hen ook gevonden, die door *ondoelmatig gebruik* hunner bestaanmiddelen of verdiensten verarmd zijn (door verspilling en veronachtzaming, bijvoorbeeld uit zorgeloosheid, gebrek aan overleg, huishoudelijkheid, spaarzaamheid of dergelijke gebreken)? Zoo ja, hoe groot is dat getal?

7. Zijn er ook, wier *dadelijke onzedelijkheid* de oor-

tuiging, en verheugt zich ten dezen een steun te vinden in heeren Gedeputeerde Staten.

Er bestaat alzoo noodzakelijkheid, om ook dezen staat van zaken allengs en zoo veel mogelijk te verbeteren, althans om een aanvang te maken met het onderzoek van 'tgene op dat punt 't best zou kunnen geschieden. Die noodzakelijkheid behoeft geen uitvoerig betoog, als men zich — onder zoo veel — bij voorbeeld voor den geest brengt hetgeen in punt V van ons *Rapport*, uitgebragt in de vorige Algemeene Vergadering, ook te dien aanzien werd in 't midden gebragt; als men bedenkt, dat thans, door dat gemis van gepaste zamenwerking, op vele plaatsen een systeem van *afschuiving* bestaat, 't welk soms zelfs menschenlevens kost (getuige hetgeen van dien aard nog zeer onlangs in 't naburige *Drenthe* is gebeurd, en getuige evenzeer ons aller eigene ervaring op dit punt), om niet meer aan te voeren.

't Is dus de vraag, *hoe* die gepaste zamenwerking het best zal zijn tot stand te brengen.

Daartoe komt ons voor, noodig te zijn:

1. nog meer en grondiger kennis van zaken, dan men in dat opzigt thans bezit. Deze nu moet en kan door onze gewone leden worden verschaft door inlichtingen, opgaven, enz.;

2. tusschenkomst van het gewestelijk bestuur, ten einde zóó doende *door* en *bij* de plaatselijke besturen, de gewenschte medewerking te erlangen.

Onze Vereeniging beoogt *zamenwerking* van allen tot ons één hoofddoel; zij wil een' band zijn tusschen de burgerlijke, kerkelijke en bijzondere besturen, die alle zich met de zaak der armen bezig houden. Onze Vereeniging zal dus hier een nieuw, uitgebreid en vruchtbaar veld tot ontginning bekomen.

De medewerking onzer leden is ons zeker; dáárvan houden wij ons overtuigd. Die van het gewestelijk bestuur zal dat niet minder zijn, dit voorspellen ons zijne woorden, die zoo even zijn medegedeeld.

Na overweging van een en ander stelt het bestuur u dus voor: dat de vergadering moge besluiten, dat, — aangezien er noodzakelijkheid bestaat van eene gepaste zamenwerking van de Gemeente- en Armbesturen met de besturen van door particuliere ingezetenen, in het belang van *het armwezen*, daargestelde inrigtingen, — door en van

wege deze Vereeniging pogingen zullen worden aangewend, om zoodanige zamenwerking zoo algemeen en krachtig mogelijk in deze Provincie te doen tot stand brengen; en dat te dien einde de Vereeniging zich zal wenden tot het gewestelijk bestuur, met de uitnoodiging om van zijnen kant de plaatselijke besturen aan te schrijven en tot de zaak op te wekken; —

dat echter, alvorens tot de uitvoering van deze aangelegenheid over te gaan, het bestuur der Vereeniging van de gewone leden zal ontvangen eene opgaaf, *hoe* in hunne respectieve gemeenten *thans* die zamenwerking is geregeld, en waarin ze als nog te kort schiet; — dat deze opgaven aan het bestuur zullen worden verstrekt vóór ultimo Februarij eerstkomende, — en dat van een en ander nader verslag zal worden gegeven en dienaangaande door het bestuur een bepaald voorstel zal worden gedaan in de aanstaande Algemeene Vergadering dezer Vereeniging.

De conclusie van dit voorstel, om nu vooreerst van de *gewone* leden der Vereeniging te vragen eene opgaaf, *hoe* in hunne respectieve gemeenten *thans* die zamenwerking is geregeld, en waarin ze alsnog te kort schiet, — wordt aangenomen.

De Voorzitter stelt voor, dit punt nu reeds op te nemen in de circulaire die aan de gewone leden zal worden gegegeven, 't welk wordt goedgekeurd.

11. Wordt mededeeling gedaan van een voorstel, ingekomen uit *Suriname*, betreffende het bevorderen dezerzijds van de landverhuizing van arbeiders derwaarts. — Bij monde van den heer ALI COHEN wordt door het bestuur dienaangaande een voorstel gedaan:

(Na voorlezing van de desbetreffende missive uit *Suriname*, wordt onder anderen het volgende gezegd:)

De in deze missive behandelde zaak is gewigtig, maar veel omvattend.

Dat zij gewigtig is, blijkt onder anderen uit de pogingen, ook door of van wege ons gouvernement aangewend om kolonisatiën van Nederlandsche arbeiders en landbouwers in onze West-Indische bezittingen tot stand te brengen of te bevorderen (Groningen aan de Saramacca, enz.).

En ook op dit oogenblik worden weder nieuwe pogingen aangewend, om dergelijke kolonisatie tot stand te

ten: zooals blijkt zoowel uit hetgeen daaromtrent in de Tweede Kamer der Staten-Generaal onlangs is medegedeeld, als wat in onderscheidene Duitsche bladen dienaangaande voorkomt.

Uit de betoogen van die bladen kan tevens ook worden opgemaakt, dat die zaak in Duitschland echter niet enkel van de schoone zijde wordt beschouwd, maar dat men ook op de schaduwzijde van die kolonisatiën in West-Indië wel degelijk zijne aandacht vestigt. En niet zonder reden. Want dat daartoe wel eenige grond bestaat, leert onder anderen ook de vestiging aan de Saramacca.

De zaak moet dan ook inderdaad als zeer veel omvattend worden beschouwd, en als niet zeer gemakkelijk om op te lossen.

Maar ze is in allen gevalle te belangrijk, dan dat wij ze nu ook niet zouden in 't oog houden èn ter wille van de armere bevolking, èn van wege onze koloniën tevens.

Over meer dan 2 jaren eerst zal het verslag kunnen bekend worden, hetwelk door de Commissie van Duitsche deskundigen zal worden uitgebragt, die van Regeringswege het vraagstuk op de plaats zelve zal onderzoeken.

Inmiddels zou ook wel onze Vereeniging iets kunnen doen, om over de zaak zoo veel licht mogelijk te doen verspreiden, want *dat* toch is vooreerst de hoofdzaak.

Er bestaat ook voor ons gelegenheid, om zoo in Suriname als hier ten lande nadere berigten in te winnen.

Het bestuur der Vereeniging stelt alzoo voor:

dat er eene Commissie worde benoemd, die van wege deze Vereeniging werkzaam zij: 1) tot het mede bijeenbrengen der noodige inlichtingen in deze aangelegenheid, 2) tot het opmaken van het besluit, waartoe deze inlichtingen zullen leiden, — en dat de Commissie van een en ander mededeeling zal doen aan deze vergadering, *zoodra* zij met haren arbeid zal gereed zijn (waarvoor thans reeds, uit den aard der zaak, niet wel een juist tijdstip kan worden vastgesteld).

De conclusiën van dit voorstel worden aangenomen, en tot leden dier Commissie benoemd de heeren ALI COHEN, BLAUPOT TEN CATE en A. F. WICHERS.

De heer BEETS, daartoe in staat, wil gaarne inlichtingen in dezen geven, 't welk volgaarne wordt aangenomen.

12. De heer ALI COHEN doet, als vervolg op zijne vroegere mededeeling dienaangaande, de navolgende mededee-

ling over het belang van de konijnenfokkerij voor den kleinen boerenstand.

Ik wil in korte woorden thans een vervolg geven op de mededeeling over de konijnenfokkerij, door mij gedaan in de October-vergadering dezer Vereeniging van het vorige jaar.

Ik zeide toen, dat vooral België zich zeer toelegt op die fokkerij; — dat vooral in Londen het débouché is ook van dat konijnenvleesch.

Ik zal nu een nieuw bewijs leveren, hoe beide die punten meer en meer nog zich ontwikkelen.

Den 11den dezer namelijk had in Londen eene algemeene vergadering plaats van de *Konijnenfokkers* uit Ostende, wier doel was het daarheen te dirigeren, dat de inkomende regten op het konijnenvleesch in Engeland, die thans 5 procent van de waarde bedragen *), verminderd worden.

Wekelijks gaan alleen van Ostende 50 tot 100,000 konijnen naar Londen; 3 à 500 personen leven van dien handel, en men kan aannemen, dat minstens 100,000 menschen in Londen zich met konijnenvleesch voeden.

Dat de inkomende regten op het konijnenvleesch in Engeland inderdaad onbillijk zijn, is zeker, naardemaal daar van varkensvleesch en vleesch van alle andere dieren, behalve visschen, thans niets wordt betaald.

Ment meent dan ook, dat, als de inkomende regten geheel worden opgeheven, alleen Ostende alle week op zijn minst 300,000 personen van de arbeidende klassen in Londen van konijnenvleesch zou kunnen voorzien, zóó groot toch is de industrie der konijnenfokkers in die Belgische havenstad.

Uit deze mededeeling volgt:

dat te Ostende en andere plaatsen in België zeer goede zaken worden gemaakt, waaraan vooral de kleinere boeren enz. kunnen deel nemen;

dat het tweede nut, vermeerdering van vleeschspijze voor de arbeidende klassen, door dezen tak van industrie volkomen wordt bereikt,

welk laatste punt in alle opzigten van 't grootste belang is, om de ligchamelijke ellende der lagere klassen in vele opzigten krachtig te verbeteren.

Hierin is reeds eene poging tot *aanschaffing* gelegen,

*) Later zijn die inkomende regten dan ook afgeschaft.

die in verband tot die van *afschaffing* van den jenever, zeer heilzaam moet worden.

13. Alvorens de vergadering gesloten wordt doet de heer PFEIFFER het voorstel, om in 't vervolg liever op vrijdag dan op dingsdag de Algemeene vergadering te houden; — 't welk door het bestuur zal worden in overweging genomen.

De tijd verloopen zijnde sluit vervolgens de Voorzitter met eene toepasselijke rede de vergadering.

BIJLAGEN.

I.

NADERE OPGAVEN NOPENS DE BEWAARSCHOOL *te Oude Pekel-A.*

(Zie boven blz. 10.*)*

Van de 80 kinderen die de school bezoeken, behooren ruim 50 tot de minvermogenden, waarvoor de school eigenlijk is ingerigt, terwijl de burgerkinderen zich meer zullen terugtrekken, naarmate de school door de armenkinderen wordt bezocht.

De kosten van eene school voor 100 kinderen, gedurende een jaar, bedragen bij ons

Salaris aan de onderwijzeres . . .	*f* 70.
Huisvesting en voeding aan dezelfde .	- 130.
Huur van 't lokaal	- 50.
Helpster van de onderwijzeresse .	- 20.
Kleine uitgaven	- 10.
	f 280.

Het onderwijs is gratis, maar ieder kind moet daags 1 cent medebrengen voor een broodje, dat hun des nademiddags wordt uitgereikt.

De schooltijd is van 9—12 en van 1—6 uur. Sommigen blijven des middags door en worden dan voor 4 centen met warme spijze gevoed.

Voor de eerste aanschaffing van meubelen heeft het Departement gezorgd, de kosten worden gevonden, voor de helft door eene bijdrage uit de gemeentekas en het overige uit vrijwillige bijdragen van belangstellenden, die overtuigd zijn dat onderwijs en opvoeding een der krachtigste middelen zijn, om de armen op te heffen en de verarming tegen te gaan.

II.

(Zie boven blz. 28*).*

CIRCULAIRE.

In de laatst gehoudene Vergadering der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van

1°. Om, aangezien het ter erlanging eener grondige kennis van de oorzaken van het Pauperisme en van de beste middelen, om het te bestrijden, volstrekt noodig geacht moet worden, dat men van naderbij bekend worde met de verschillende *plaatselijke en bijzondere oorzaken der verarming;* — dat het noodig was daaromtrent eene statistiek, zoo volledig mogelijk, te verzamelen, ten einde eenen zoo veel mogelijk zekeren grond te hebben, waarop men in het vervolg middelen tegen die kwaal zoude kunnen beramen, en om, terwijl dusdanige statistieke opgaven alleen kunnen worden gegeven door de Inrigtingen van Liefdadigheid (gewone leden der Vereeniging), — de leden uit te noodigen, het Bestuur wel de noodige inlichtingen daaromtrent te willen verschaffen.

2°. Om, aangezien het algemeen erkend wordt, dat er bij de armenverzorging en werkverschaffing geen genoegzaam verband bestaat tusschen de Burgerlijke en Kerkelijke armverzorging en de particuliere liefdadige Inrigtingen, en het geheel op den weg onzer Vereeniging ligt, pogingen aan te wenden. om een zoo groot gebrek te verhelpen, zich te wenden tot het Gewestelijk Bestuur, ten einde de tusschenkomst van dat Bestuur in dezen in te roepen, doch dat alvorens van de liefdadige Inrigtingen (gewone leden der Vereeniging) zal worden gevraagd eene opgaaf, *hoe* in hunne respective gemeenten *thans* de zamenwerking is geregeld en waarin ze nog te kort schiet.

Naar aanleiding van die beide besluiten hebben wij de eer, UWEdele uittenoodigen, ons in dezen wel vóór den 1 Maart 1853, te willen dienen van berigt en raad, door ons omtrent het eerste punt te geven alle zoodanige inlichtingen, als UWEd. geraden zullen oordeelen. Wij stellen ons voor, dat, *zonder dat wij echter die inlichtingen binnen den omvang dier vragen* willen beperken, door de beantwoording der volgende vragen het oogmerk zal kunnen worden bereikt.

1) Hoe groot is het getal *valide behoeftigen*, dat door U in den loop van het jaar 1852 is verzorgd?

2) Zijn er ook onder hen, die door *oorzaken buiten hunne schuld* tot verarming zijn gekomen? (b. v. door verwaarloosde opvoeding, ziekte, onvoorziene rampen, gebrek aan werk ondanks bekwaamheid en ijver, te karige belooning daarvoor, zwaar huisgezin, enz). en zoo ja, hoe groot is hun getal? en welke zijn bepaaldelijk die oorzaken?

3) Zijn er ook onder, wier verarming aan *gebrek aan theoretische of praktische bekwaamheid voor hun bedrijf* is toe te schrijven? en zoo ja, hoeveel?

4) Bevinden zich onder hun getal ook, die verarmd zijn *omdat niet alle daarvoor geschikte leden van hun gezin doelmatig werkzaam zijn?* zoo ja, hoeveel zijn er van die beide soorten?

5) Zijn er ook onder, wier *bepaalde onwil om te werken (blijkbaar b. v.* in lediggang, luiheid, bedelarij, bouzelachtig

bedrijf enz.), hen tot armoede brengt? zoo ja, hoe groot is hun getal?

6) Worden er onder hen ook gevonden, die *door ondoelmatig gebruik hunner bestaansmiddelen of verdiensten* verarmd zijn? (b. v. door verspilling, veronachtzaming, gebrek aan overleg, huishoudelijkheid, spaarzaamheid, door zorgeloosheid, enz.), en zoo ja, hoe groot is hun getal?

7) Zijn er ook, wier *dadelijke onzedelijkheid* de oorzaak is hunner verarming? en zoo ja, hoe groot is hun getal? en welke is de bepaalde soort hunner onzedelijkheid?

8) Worden er ten Uwent ook *plaatselijke oorzaken* van verarming gevonden? (zoo als daar liggen kunnen in grondgesteldheid, plaatselijke gelegenheid, betrekking met andere plaatsen, manier van armenverzorging, kwade gebruiken, enz.), en zoo ja, welke zijn die plaatselijke oorzaken?

9) Bestaan er ten Uwent ook nog andere, hier niet bepaald genoemde *oorzaken van verarming*, die vermelding en nader onderzoek verdienen? en zoo ja, welke voornamelijk?

Omtrent het 2de punt zal het ons aangenaam zijn van UWEdelen te mogen ontvangen een kategorisch antwoord op de vragen:

a.) Hoe is ten Uwent thans de zamenwerking tusschen *kerk*, *staat* en *particuliere liefdadigheid* geregeld?

b.) Waarin moet die zamenwerking geacht worden alsnog te kort te schieten?

c.) Door welke middelen zoude daarin naar Uw oordeel het best kunnen worden voorzien?

Aangenaam zal het ons zijn, UWEdeles antwoord vóór den 1 Maart 1853, onder het adres van den Secretaris van Correspondentie des Bestuurs te mogen ontvangen. Wij achten iedere aanbeveling van deze zaak aan UWEdeles belangstelling, ieder betoog over het nut in dat onderzoek gelegen, overbodig, ons overtuigd houdende, dat UWEdelen in het belang van het doel onzer Vereeniging: *bestrijding van het Pauperisme door gemeenschappelijk en vereenigd streven*, zich volgaarne de moeite, daaraan verbonden, zullen willen getroosten, opdat het Bestuur in staat worde gesteld, omtrent het 1ste punt verslag te doen en over het 2de een bepaald voorstel aan te bieden op de eerstkomende Algemeene vergadering.

Het Bestuur der Vereeniging voornoemd:

D. TERPSTRA, *Vice-voorzitter.*
L. ALI COHEN, *Secretaris v. Bestuur.*
W. DE SITTER, *Secretaris v. Corresp.*

ALGEMEENE VERGADERING

van 20 Mei 1853.

Tegenwoordig zijn de navolgende Heeren:

I.

ALS AFGEVAARDIGDEN VAN DE GEWONE LEDEN DER ALGEMEENE VEREENIGING (Art. 3. litt. *a* van het Reglement).

NANNINGA UITERDIJK, namens de *Commissie tot Winter-werkverschaffing*, te *Aduard*.

Hk. SMILDA, namens de *Werkinrigting te Zevenhuizen*.

B. VISSER, namens de *Spaarkas van ziekte en dood, gevestigd bij het Departement Aduard*

J. W. F. J. DU PEIJROU VAN BREUGEL,
J. C. BILLROTH,
J. H. ZANTINGA,
K. J. KWAST,
} namens het *Bestuur der Vereeniging ter bevordering der Nijverheid en wering der armoede door Werkverschaffing, gevestigd te Noordhorn*.

H. W. HEMMES, namens de *Commissie tot wering van armoede* te *Leek*.

T. BORGESIUS,
G. NAUTA,
ABRESCH.
} namens de *Commissie van Nijverheid en Werkverschaff.* te *Pekel-A*.

P. VAN CALCAR, namens de *Vereeniging tot Plaatselijk Nut*, te *Hoogezand* en *Sappemeer*.

S. H. COLDEWEIJ,
M. DIJKSTRA,
E. V. SMID,
S. J. HAGENOUW,
} namens de *Vereeniging tot Hulp voor vlijtige armoede*, te *Marum*.

B. DRIJBER, namens de *breischolen* te *Grijpskerk*.

L. ALI COHEN, namens de *Vereeniging voor Dienstboden te Groningen*.

J. v. D. MEER, Namens de *Comissie tot bevordering van het schoolgaan van minvermogende kinderen te Groningen*.

H. SUIDINGH, namens de *Vereeniging tot afschaff. van sterken drank, Afd. Groningen*.

P. S. BARGHOORN,
D. WIJTEMA,
} namens de *Permanente Commissie van Werkverschaff.* te *Groningen*.

P. H. PFEIFFER, namens de *Spaarkas*, te *Groningen*.

W. J. ROELFSEMA, namens het *Bestuur der Armenwoningen, van het Algem. Diakengez. der Ned. Hervormde gemeente* te *Groningen*.

L. DE JAGER, namens het *Werkhuis van het Algem. Diakengez. der Ned Hervormde gemeente*, te *Groningen*.

II.

ALS BUITENGEWONE LEDEN.

(Art. 3 lett. *b*. van het Reglt.)

S. BLAUPOT TEN CATE, te *Hoogez.*
W. DE SITTER, te *Groningen*
K. HOFKAMP, te *Nuis*.
J. POST, te *Groningen*.
NANNINGA UITERDIJK, te *den Horn*.
N. BEETS, te *Zuidbrock*.
W. GERHARDS, te *Groningen*.
T. BORGESIUS, te *Oude Pekel-A*.
J. F. OBBES, te *Muntendam*.
P. HOFSTEDE DE GROOT, te *Gron*.
J. A. VAN ROIJEN, idem.
W. MUURLING, idem.
J. DE SITTER, idem.

1. Ten 10 ure opent de Voorzitter, de heer S. BLAUPOT TEN CATE, de Vergadering met eene toespraak, waarin hij, met het oog op het doel dezer Vereeniging, zijne beste wenschen uit, dat ook deze Vergadering moge strekken, om dat doel nader bij te komen. „Tandem fit surculus arbor" zij ook bij ons, even als bij de vaderen, de leus!

2. De Secretaris van Bestuur leest de notulen van de laatste Algemeene Vergadering, welke worden goedgekeurd.

3. De Secretaris van Correspondentie berigt, dat sedert de laatste Algemeene Vergadering het aantal *gewone* leden dezer Vereeniging aanzienlijk is vermeerderd,

Als Buitengewone leden zijn toegetreden, de heeren:
Ds. K. HOFKAMP, te *Nuis*. K. TROX te *Groningen*,
G. E. WILDEBOER te *Hoogezand*. Mr. J. A. VAN ROIJEN, idem.

Bedankt als zoodanig hebben, de heeren: Mr. S. TJADEN BUSMAN, Mejufv. J. C. A. VAN ROIJEN en L. G. A. Graaf VAN LIMBURG STIRUM. Overleden Mr. J. A. FRUITIER.

Als gewone leden zijn toegetreden na het opmaken van het vorige Verslag: de Nederlandsche maatschappij ter bevordering van handwerks-nijverheid te 's Hage, de hoofdcommissie der vereenigingen tot werkverschaffing in de gemeenten Leek en Nietap, de vereenigingen tot werkverschaffing te Leek, Midwolde, Lettelbert, Oostwolde, Enumatil, Zevenhuizen, Tolbert, Nietap, de vereeniging voor dienstboden te Groningen en de vereeniging van nijverheid en werkverschaffing te Muntendam.

4. De heer W. DE SITTER doet, namens het Bestuur, de volgende mededeeling van den gelukkigen loop, dien de zaak van het uitbetalen der werkloonen op een' anderen dag dan 's zaturdags, ten gevolge van het in de vorige Algemeene Vergaderingen verhandelde en bepaalde, hier heeft gehad:

Mijne Heeren!

In de Vergadering van den 26 October 1852 bragt eene Commissie, bestaande uit de leden dezer Vergadering P. S. BARGHOORN, P. H. PFEIFFER, P. HOFSTEDE DE GROOT en H. SUIDINGH, aan welke in de Vergadering van den 28 Mei 1852 was opgedragen, om te onderzoeken, welke geschikte middelen er van wege deze Vereeniging zouden kunnen worden aangewend, om de spaarzaamheid te bevorderen en het gebruik van sterken drank tegen te gaan, onder anderen door de uitbetaling der arbeidsloonen algemeen op een anderen dag dan zaturdag te doen plaats

stad Groningen, bereids door 16 personen geschiedde en zulks met goed gevolg, een rapport uit. De Commissie stelde aan het slot van haar rapport voor, door middel van de Courant, de werkbazen en allen die wekelijks loon uitbetalen, op te wekken, 1°. om geen arbeidsloon meer op zaturdag uit te betalen; — 2°. om aan het werkvolk geen borrel meer onder het werk te schenken, maar het bedrag daaraan vroeger besteed, ten voordeele dier personen in de spaarkas te beleggen; — 3°. om eene vergadering van werkbazen en van allen die men wenschte daarbij te zien, te convoceren, zoowel door de Courant als door oproepingsbilletten, met dezen te bespreken het belang dat zij en hunne werklieden bij het invoeren dier maatregelen hebben.

Het Bestuur belast met de uitvoering dezer taak en wenschende geheel te handelen in den geest der genoemde Commissie, heeft omtrent de uitvoering nadere inlichtingen van de Commissie gevraagd, welke inlichtingen aan hetzelve bereidvaardig zijn gegeven. Hetzelve heeft ten gevolge van het gehouden overleg met de bedoelde Commissie aan de redactie der *Groninger Courant* gezonden een uittreksel uit het in October 1852 uitgebragte rapport, hetwelk door de redactie welwillend in de kolommen van dat dagblad, in de maand December 1852, is opgenomen. Daarna heeft hetzelve in de maand Januarij 1853 in dat zelfde dagblad doen plaatsen de volgende annonce:

Het uitbetalen van 't Werkloon aan arbeidslieden op een' anderen dag, dan Zaturdag.

Het Bestuur der Vereeniging tegen het Pauperisme geeft in overweging, hoe voordeelig het zoude werken, wanneer alle Werkbazen, Kooplieden en allen die wekelijks loon uitbetalen, konden besluiten, die uitbetaling niet meer op Zaturdag, maar op een' anderen werkdag te doen, en tevens om onder het werk geen borrel meer te schenken, maar het bedrag daarvan ten voordeele hunner werklieden in de Spaarkas te beleggen.

Immers zal alzoo de verzoeking aan den werkman ontnomen worden, waarin hij door het ontvangen van zijn werkloon op Zaturdag gebragt wordt, om een ruim deel daarvan aan jenever te besteden, waardoor wanorde en zedeloosheid, twist en tweedragt in huisgezinnen wordt veroorzaakt.

Wordt toch het loon b. v. 's Woensdags ontvangen, dan moet de werkman vroeg naar huis, omdat hij den volgenden morgen weder vroegtijdig naar den winkel moet. Het geld komt dan zoo veel eerder in handen van de vrouw en hij zal 's Zaturdags bewaard worden voor brooddronkenheid.

De dag des Heeren zal betamelijker gevierd, de armoede verminderd en eene betere jeugd gevormd worden.

Het is onder anderen in een der huisgezinnen onzer Stad reeds opgemerkt, welk eene gezegende omkeering aldaar alleen door dit middel is te weeg gebragt, waar de man voorheen 's Zaturdags avonds geregeld dronken was, 's Zondags zijnen roes uitsliep, zijne vrouw sloeg en geen geld had om zijne kinderen behoorlijk te kleeden en ter school te zenden; terwijl zij nu, nadat de man een tijd lang 's Maandags betaald was, te zamen ter kerk gaan, de kinderen ter school zenden en de vrouw niet meer geslagen wordt.

Even zoo voordeelig en nuttig zoude het zijn, wanneer men algemeen mogt invoeren, geen borrel meer onder het werk te schenken en het bedrag daarvan ten voordeele van den werkman in de Spaarkas te beleggen. Men zegge niet: dat borrelgeld zal weinig in de Spaarkas aanbrengen, maar men bedenke, dat veel kleintjes een groote maken, en wanneer er door iederen werkman slechts 4 centen daags bespaard wordt, zal dit in de week 24 cts. en maandelijks 1 gulden zijn, makende dus voor zeven maanden even zoo veel guldens; eene niet onaanzienlijke som voor een' handwerksman, om tegen den winter eenigen voorraad aan te koopen.

Maar hoe veel meer kan er niet veeltijds bespaard worden? En dit zal voorzeker geschieden, wanneer de werkman maar eerst inziet, hoe voordeelig hem het sparen is, hij zal niet zoo roekeloos zijne zuur verdiende penningen voor sterken drank uitgeven, zijne welvaart zal vermeerderen en wij zullen niet zoo velen en niet zoo spoedig de toevlugt zien nemen tot de armenkassen, wanneer er eens een tijd lang gebrek aan werk is, of eene ziekte hen overvalt, of de winter buitengemeen streng is.

Wij zouden ook hier op menig voorbeeld kunnen wijzen, wanneer plaats en ruimte dat vergunden.

Genoeg, deze middelen kunnen veel uitwerken, zonder dat het eenig geld kost. En waarlijk, niet door geld,

alleen door wijs overleg en warme liefde is de toenemende armoede te stuiten.

Misschien zal deze of gene vragen, of zulk een maatregel niet eenigzins vernederend is voor den stand der werklieden en arbeiders, even alsof het hen niet ware toevertrouwd, zelve op te passen, en alsof men hun zelfs de geringste gelegenheid tot verkeerd besteden van hun geld zou moeten ontnemen! Neen, zoodanig is ons gevoelen nopens den stand der werklieden en arbeiders niet. In tegendeel, wij kennen zeer velen onder hen als achtingwaardige en brave menschen, als spaarzaam, matig en oppassend; en voor deze persoonlijk zou zulk een maatregel niet eens noodig zijn. Maar deze maatregel kan niet in de wereld komen, kan geen opgang maken, of ze moet algemeen genomen worden. De brave werklieden zelve zullen, ons begrijpen en toestemmen, dat men dan geene scheiding maken kan, en niet best kan zeggen: *gij* ontvang uw geld op een' Zaturdag, maar *gij* op een' Maandag of Woensdag! Dat zou te personeel worden. En wij vertrouwen evenzeer van de welgezinde werklieden, dat zij zulk eene verandering, als wij hier voorstellen, goed zullen keuren, al is 't alleen in het besef, dat ze goed is voor sommige anderen. Zoo veel liefde voor hunnen medemensch bezitten zij wel degelijk, dat zij zich gaarne eene opoffering voor medemenschen zullen getroosten, en van wezenlijke opoffering wordt hier eigenlijk niet eens gesproken. Ons doel is slechts hunnen stand te gemoet te komen en te verheffen, en het geluk van van hunne huisgezinnen te vermeerderen.

(Was get.) Het Bestuur der Vereeniging voornoemd:

S. BLAUPOT TEN CATE, *Voorzitter.*
L. ALI COHEN, *Secret. van Bestuur.*
W. DE SITTER, *Secret. v. Corresp.*

In de maand Februarij 1853: eene korte aankondiging van eene eerlang te houden zamenkomst in de stad Groningen van alle werkbazen, fabrijkanten, kooplieden enz., om over de uitbetaling der werkloonen op eenen anderen dag dan Zaturdag, en het doen ophouden van het schenken van borrels onder het werk, het besparen der borrelgelden, enz. met elkander te bespreken, van den navolgenden inhoud:

Het uitbetalen van 't Werkloon aan arbeidslieden op een and
ren dag, dan Zaturdag.

Het Bestuur der Vereeniging tegen het Pauperisn vertrouwende, dat allen, die het goede wenschen te bevo deren, ook gaarne zullen medewerken om het werkvolk eenen anderen dag dan Zaturdag te doen betalen, omd men van het heilzame van dien maatregel wel overtuig zal wezen, — alsmede dat het nuttg en noodig is, om o der het werk geen borrel meer te schenken, maar het b drag daarvan ten behoeve van het Werkvolk in de Spaa kas te beleggen, — maakt bekend, dat men voorneme is binnen kort eene zamenkomst in de stad *Groning* te houden met alle Werkbazen, Fabrijkanten, Koopliede enz., om deze zaak nader te bespreken, daar men van h *algemeen* invoeren van dien maatregel veel goeds kan ve wachten, terwijl het wenschelijk zoude zijn, indien o ten platten lande zulke zamenkomsten konden gehoud worden.

In andere plaatsen onzes Vaderlands is een en anc reeds met de gunstigste gevolgen bekroond geworden.

(*Was get.*) *Het Bestuur der Vereeniging voornoem*

S. BLAUPOT TEN CATE, *Voorzitt*
L. ALI COHEN, *Secret. van Bestu*
W. DE SITTER, *Secret. v. Corres*

Daar men mogt oordeelen, dat de aandacht van l publiek alsnu algemeen op deze zaak was gevestigd, (ook de belangstelling was gaande gemaakt, zoo als l Bestuur vermeende te mogen opmaken, onder anderen eene openlijke dankbetuiging in de *Groninger Courant* v den 4 Februarij 1853, geplaatst door eenige handwerl lieden en daglooners van het Hoogezand, in deze woorde

„Openlijke dankbetuiging aan het Bestuur der Vereeniging.
gen 't Pauperisme en aan de Vereeniging zelve.

„Het is ons aangenaam om u, W. Edele heeren! acht bestuur der vereeniging tegen 't pauperisme, on: verschuldigen dank openlijk te betuigen. Een harteli dank zij dan u allen, u en de vereeniging zelve toegebra voor al het goede door u aan de maatschappij in *'t algeme* en aan onzen stand in *'t bijzonder*, zoo ruimschoots wezen.

„Wij eerbiedigen in allen deele uwe edele beginselen, wij weten die alle zeer wel op prijs te stellen, en niet het minst wat de verandering van den betaaldag van 't werkloon betreft. Oppervlakkig zal het voor sommigen zonder belang schijnen, groot zal het echter worden in de toekomst, degelijke vruchten zal het kunnen voortbrengen. Velen toch onzer klasse zullen door dit gemakkelijk middel tot hunne bestemming kunnen teruggebragt worden, *mannen* tot hunne *vrouwen*, *vaders* tot hunne *kinderen*, *mannen* tot de *maatschappij*, ja daardoor tot *achtenswaardige lieden* verheven kunnen worden. En zouden wij ons dan gekrenkt gevoelen, alsof het onze eere te kort deed, ons aan deze bepaling te onderwerpen? Neen! krachtig zullen wij de zaak ondersteunen, voor zooveel wij geringe handwerkslieden of daglooners zulks vermogen. Wij toch moeten, ja wij willen ook medelijden met hen hebben: velen hunner zijn in dronkenschap of brasserijen opgevoed, velen weten niet beter of 't behoort zoo te wezen zoo als zij leven, en zouden wij daarom met minachting op hen neer kunnen zien? Neen! wij zullen hen *voorgaan*. Onze heeren en vrouwen, meesters en meesteressen zullen wij verzoeken aan dezen maatregel deel te willen nemen, opdat die zoo schielijk mogelijk opgang neme.

„Maar wij vragen bescheiden of het niet verkieslijk zoude zijn, den betaaldag algemeen, in navolging van *Groningen*, op Woensdag vast te stellen? Naar ons kortzigtig verstand zal de algemeene gelijkheid het middel zijn ter voorkoming van ontevredenheid.

„Gij allen dan, gij Nederlanders! die een goed hart in uwen boezen draagt, wat men allezins van onze natie mag verwachten, werkt eendragelijk *onder* en *tot* elkander, en herinnert u de *grijze* leus onzer vaderen: *Eendragt maakt magt*!

„*Hoogezand*, 29 Januarij 1853"

(get.) *Eenige handwerkslieden en daglooners.*

zoo heeft hetzelve bij Courant-annonce van den 22 en 25 Februarij alle personen die wekelijks werkloon uitbetalen, opgeroepen, om te zamen te komen den 28 Februarij, ten huize van den kastelein TIDDENS, ten einde te bespreken, of men zulks niet algemeen op eenen anderen dag dan zaturdag zoude kunnen doen, en verder middelen te beramen, hoe men met vrucht op de werklieden zoude kunnen werken,

om hen, vooral door spaarzaamheid meerdere welvaart te doen genieten. De Vergadering werd ook opengesteld voor de leden der Groninger Afdeeling van de Ned. Maatschappij tot afschaffing van sterken drank, terwijl de heer HOFSTEDE DE GROOT welwillend op zich had genomen, in die bijeenkomst eene toespraak te houden. Bovendien werden een 500tal billetten tot uitnoodiging namens het bestuur gedrukt en aan werkbazen, fabrijkanten, enz. bezorgd. Een talrijke opkomst van minstens 230 personen, was het gevolg van dien maatregel. Het volgende extract uit de notulen door het Bestuur daar gehouden, zal voldoende zijn, om Ulieden in te lichten omtrent hetgeen op die bijeenkomst voorviel.

— .... —

Maandag, 28 Februarij 1853.

Vergadering van het Bestuur van de Vereeniging tegen het Pauperisme met vele werkbazen enz., uit de stad *Groningen*, daartoe uitgenoodigd door het Bestuur.

De heer HOFSTEDE DE GROOT opent, namens het Bestuur, de Vergadering ten 7½ uur met eene toespraak, waarin Z.H.Gel. eerst mededeelt, waarom hij, na ook te dezer plaatse onlangs te hebben gesproken over de noodzakelijkheid van de afschaffing van den sterken drank, vooral onder de arbeidende klassen, thans zal spreken over de kunst, om iets kleins tot den aanvang van iets groots te maken, en zulks in verband met het doel dezer bijeenkomst: het uitbetalen van de werkloonen op eenen anderen dag dan op den zaturdag, 't welk schijnbaar eene weinig beteekenende zaak is, maar inderdaad eene zaak is van het allergrootste belang. Dit wordt nu door den Spreker uiteen gezet en betoogd, vooral uit de geschiedenis, opdat daaruit blijke, hoe men ook uit het schijnbaar geringe doel van deze vergadering met grond mag hopen op eene uitkomst van groot gewigt.

In de eerste plaats deelt Spreker de geschiedenis mede van de wijze, waarop uit den aanvang van *f* 8,00 allengs door FRIEDR. AUGUST. FRANKE te Halle eene uitmuntend ingerigte voorstad gebouwd werd, voor omstreeks 150 jaren. — Vervolgens wijst Spreker op hetgeen er pas voor 20 jaren heeft plaats gehad te Hamburg met de stichting

van het *Rauhe-Haus*, door WICHERN, waar men met de som van *f* 70 was begonnen de zaak te ondernemen, en hoe later daaruit veel andere zaken (inlandsche zending enz.) zijn voortgekomen door geheel Duitschland en andere landen.

Ten derde vestigt Spreker de aandacht op ons eigen Vaderland, waar onder anderen de heer SURINGAR openlijk heeft gewezen op Groningen, als de stad der steden, wat betreft het doelmatig en volhardend streven naar alles wat strekt tot vermeerdering van het algemeene menschenheil. De reden van dat verschijnsel zoekt Spreker daarin, dat men hier meer moed heeft om met een kleine begin groote zaken te ondernemen, dan soms wel elders het geval is.

Spreker haalt hier de geschiedenis aan van het Natuurkundig Genootschap alhier, van de Landhuishoudkundige school, van het algemeene Diakengezelschap der Ned. Herv. gemeente.

Alsnu gaat Spreker over tot het doel van deze Vergadering zelf, en toont nu aan, dat daaruit ook allengs en als van zelf iets groots zal en moet ontstaan.

De heer W. DE SITTER neemt hierop, namens het Bestuur van de Vereeniging tegen het Pauperisme, het woord, en zet naar aanleiding van hetgeen de vorige Spreker heeft in 't midden gebragt, uiteen, wat het doel was van de oproeping van allen die hier tegenwoordig zijn. -- Spreker schetst de treurige gevolgen van het tegenwoordig uitbetalen der werkloonen op Zaturdag, zoo voor de arbeiders zelve, als voor hunne huisgezinnen, en hoe daardoor de Vereeniging tegen het Pauperisme er toe was gekomen, om *deze* zaak aan te vatten en zoo heden avond deze Vergadering bijeen te roepen. Ook Spreker toont, hoe uit de schijnbaar geringe zaak die ons thans bezig houdt, de grootste en heilrijkste gevolgen moeten voorvloeijen.

Het Bestuur van de Vereeniging wilde niet een' bepaalden dag voorstellen, waarop voortaan dat uitbetalen zou geschieden; — het wenscht nu van de vergadering te vernemen, welken dag door haar als den meest geschikten voor dat doel wordt beschouwd. Spreker noodigt daarom de leden der vergadering uit, hun gevoelen over deze zaak in het midden te brengen, 't zij in het algemeen, 't zij om tegenwerpingen op te lossen.

De heer BOS, stads bouwmeester, deelt mede dat sedert 1844 bij de stad het gebruik bestond om de werkloonen op woensdag uit te betalen, 't welk thans op donder-

dag geschiedt, welk laatste verschil voor de zaak natuurlijk onverschillig is. Zijne ondervinding heeft hem geleerd, dat deze maatregel zeer nuttig werkt.

De heer ROELFSEMA heeft reeds dadelijk, nadat de zaak op de vergadering van de Vereeniging tegen het Paupérisme was besproken, de betaling op woensdag ingevoerd zonder dat iemand van zijn werkvolk iets daartegen hadt — Bij deze gelegenheid deelt hij mede, hoe hij sinds jaren bij zijne werklieden tot voorwaarde heeft gesteld, dat zij iets van hun loon moeten laten staan. Zij laten nu 50 cts.' weeks staan, en ontvangen nu den herfst *f* 26, om proviand voor den winter op te doen.

De heer BECKERING zou liever den maandag als betaaldag hebben, omdat velen, bij voorbeeld Verwers, geen anderen tijd hebben voor het in order maken der boeken den Zaturdag avond of nacht.

De heer SCHÖNBAUM deelt mede, dat op de fabriek van de H.H. VERSCHUIR en KEISER alhier, thans 's maandags soms 10 personen wegblijven, en dat zij gaarne 's maandags willen uitbetalen.

Hierop worden de lijsten door fabrikanten en werkbazen dadelijk geteekend.

De heer DE SITTER gaat alsnu over tot het ander doel van deze vergadering, het bevorderen van het welzijn der arbeiders vooral door sparen. Spreker zet dat uiteen en komt zoo doende tot de zaak der afschaffing, en deelt bij die gelegenheid een brief mede, gisteren bij Spreker ontvangen van R. J. BLAAUW, nachtwacht en arbeider te Hoogezand, waarin deze naar zijne eigene ervaring uiteenzet, hoe onnoodig het gebruik is van den sterken drank voor den arbeider.

Daarom drukt hij alle aanwezende werkbazen enz. op het hart, dat zij toch alle hunne arbeiders aanzetten tot het besparen van de gelden, thans benoodigd tot het gebruik van den sterken drank, en dat zij in en na het werk hunne arbeiders geenen drank geven, waardoor zoo groote en talrijke nadeelen ontstaan voor de maatschappij.

Ds. AMSHOFF stelt voor, om, aangezien de tijd verloopen is, deze vergadering te verdagen, en later te hervatten. — Wordt alsnu bepaald, dat op den voorlaatsten maandag van Maart eerstkomende eene vergadering zal worden gehouden, als van avond.

Waarna de vergadering wordt gesloten.

Naar aanleiding van den wensch op deze vergadering te kennen gegeven, riep het Bestuur andermaal de belangstellenden op tegen den 21 Maart 1853, en zulks bij courant-annonce van den 15 en den 18 Maart laatstleden. Eene groote menigte werkbazen, fabrijkanten, kooplieden en andere toehoorders gaf ook aan deze oproeping gehoor. Het navolgende Extract uit de notulen dier vergadering zal Ulieden doen kennen, zoowel hetgeen op die vergadering is gesproken, als de gevolgen welke daaruit voortvloeiden.

Vergadering van Werkbazen en Fabrijkanten, op 21 Maart 1853.

De vergadering wordt geopend door Ds. M. A AMSHOFF met eene korte rede.

Onze eeuw, zegt de Spreker onder anderen, wordt wel eens spottenderwijze de eeuw der vergaderingen genoemd, die vergaderingen stelt men zich dan voor als bijeenkomsten waar een persoon spreekt, terwijl al de anderen zwijgen en ook zwijgende dikwerf met een verhit hoofd doch een ledig hart weder heengaan, daar is veel waars in gelegen. Maar die vergaderingen ze hebben nog meer goeds. Menigeen zegent die eeuw der vergaderingen waarin hij leeft. Eene goede vergadering was de vorige. Er werd gesproken door hen die als sprekers waren bekend gemaakt, maar er werd ook door anderen gesproken, gesproken met warmte en door 50 leden der vergadering onderschreven door al dadelijk de belofte te doen, om voortaan geen werkloon op zaturdag meer uit te betalen, maar zulks op eenen anderen dag te doen, wetende welk misbruik uit die betaling op zaturdag voortvloeide: — dat was kordaad gedaan. Die avond leverde eene schoone vergadering, zoo als wij er vele den gansche lande toewenschen. Moge ook dit uur zoo worden besteed en zulke heerlijke vruchten dragen.

Spreker zegt na deze inleiding te zullen spreken over eene zaak, die aan velen van deze vergadering, vrienden van de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme en leden van de Vereeniging tot afschaffing van den sterken drank, zeer na aan het harte ligt: over de afschaffing van den sterken drank. Hij wenscht daarover te uiten een woord *van dank*, een woord *van zorg* en een woord *van hoop*.

Dankbetuiging wil hij brengen aan allen, die, ofschoon geene leden van de Vereeniging tot afschaffing van den

sterken drank, die zaak begunstigen; 't begin was zeker klein, 't was een steentje van het gansche heerlijke gebouw, dat wij ons in zijne algeheele verrijzing voorstelden; velen echter zeiden toen, werpt dat ding weg, wat hebben wij er mede te doen. Zoo is het nu na een 10jarig bestaan der vereeniging niet meer; nog zijn er die met alles spotten kunnen en willen, die ook de Godsdienst, ook het heiligste zullen aanvallen, die alles wat licht verspreidt en licht is bespotten, omdat dat licht hunne duisternis des te scherper in het oog doet vallen en ten voorschijn treden. Anderen leggen de zaak ter zijde en blijven er onverschillig bij; wijzen zijn er, die, omdat zij eenmaal hen oordeel tegen de zaak hebben uitgesproken, op dat oordeel niet willen terug komen, hunne orakeltaal toch kan niet heden zus en morgen zoo zijn. Groote steden zijn er in ons land, waar wij onder de vele duizenden slechts weinige afschaffers tellen, doch onder die duizendtallen zijn er velen die billijker de zaak beoordeelen. Zoo treffen wij er ook velen onder Ulieden aan, geachte hoorders! Er zijn er onder u, die al noemen zij zich geene afschaffers, doen als of zij het waren, de drank is uit hunne huizen verbannen, men geeft daar den gast geen borrel meer gelijk vroeger, men geeft daar geen borrel meer aan den werkman om bij zwaren arbeid of bij het opdoen van turf, de krachten zoo het heet te sterken, of het stof af te spoelen, geen sterken drank, maar koffij, en bovendien worden bij velen na volbragten arbeid, nog eenige stuivers den arbeider aangeboden. Daar zijn er onder u kooplieden, die op marktdagen hunne kalanten niet meer op den drank onthalen, die zelfs bij wilde volkeren een vuurduivel wordt genoemd. Daar zijn aannemers onder u, die groote gebouwen, de vruchten van maanden langen arbeid, heerlijk en fraai hecht en sterk hebben opgetrokken zonder dat vocht, daar zijn opzieners en werkbazen onder u, die het begrijpen, dat hunne werkplaatsen geene kroegen zijn, die den drank daaruit hebben verbannen.

Weg met den sterken drank bij de bedeelden! heeft in den laatsten tijd menig wakker Diaken gezegd, het geld voor brood gegeven, zal, zoo ik het verhoeden kan, niet meer tot lessching van eenen onleschbaren dorst worden gebezigd. Er zijn er onder u die krachtig het jeneverdrinken afkeuren, den slaaf der dronkenschap wijzende naar het Genootschap tot afschaffing van den sterken drank, als het

hospitaal waar hij genezing kan vinden, zoo het nog niet te laat is voor zijne doodelijken kwaal.

Wat hebben niet die 50, en meer dan 50, welke reeds op de vorige vergadering en vroeger zich verbonden om het werkloon op eenen anderen dag dan den zaturdag uit te betalen, zich krachtig over deze zaak uitgesproken! ja, zij zagen de gevolgen van de uitbetaling op zaturdag; zij wisten het, hoe een deel van het zoo niet 't geheele verdiende loon bij den makker of in de herberg wordt verbrast, terwijl het huisgezin in ellende en kommer verkeerde; hoe velen des zondags voortholden om 's maandags, *indien maar 's maandags*, het werk met een beneveld hoofd en verlamde krachten te hervatten. 't Is een krachtig protest tegen den sterken drank, waarvoor wij u bedanken, waarvoor de vrouw van den handwerker, waarvoor zijne kinderen u bedanken, omdat gij hun den man, den vader wilt terug geven; omdat ze nu een voegzaam kleed en voedsel kunnen erlangen. Hun huiselijk leven moet er door veranderen, indien men ze nu maar bijstaat, en een weldadig patronaat over hen uitoefent.

Zoo heb ik dan een woord van dank uitgesproken, — ging de redenaar voort, — en kom nu tot een ander woord, een woord van zorg.

Ik zal u eene eenvoudige geschiedenis verhalen.

In een welvarend dorp woonde voor eenige jaren een groot kapitalist, een man die hoofd en hart op de regte plaats had; hij begroef zijne talenten niet, maar woekerde er mede, niet dat hij al zijne inkomsten belegde, om alzoo ieder jaar meer coupons te kunnen knippen, neen, zijn geld moest onder de menschen. Niet door aan iedereen geld te leenen, of bij de deur aalmoezen te geven, wilde hij dat doel bereiken, maar hij wilde de grondwet door God zelf aan de menschelijke maatschappij gegeven: „in het zweet uws aanschijns zult gij uw brood eten," ook nu doen gelden; hij liet huizen bouwen, land ontginnen; velen zegenden in hem hunnen weldoener, maar hij wilde meer. Hij vorderde van zijne onderhoorigen vlijt, eerlijkheid en trouw, en trachtte op hunne zedelijkheid te werken. Hij dulde geen' sterken drank bij hen, hij bestrafte den gebruiker, en ook het afschaffings-genootschap, waarvan op zijne woonplaats eene afdeeling was gevestigd, werd niet zelden door hem aangeprezen. *Maar* hij vond bij dat alles weinig baat, slechts bij enkelen hielpen zijne verma-

ningen, bij velen nam de drinkzucht toe, het was om er disperaat onder te worden, hij begon den moed op te geven. O, had hij maar de gesprekken kunnen hooren tusschen zijn werkvolk gevoerd, zoo als anderen die hoorden, hij had kunnen bemerken, hoe zijn meesterknecht, onder anderen, op eenen avond, dat hij hem ernstig had onderhouden over een zaturdagavonds drinkgelag, spottend zeide: Zag ik laatst niet de vrienden van onzen zedemeester met hem in de zaal, met een glas bitter voor zich, feest vieren; ons wil hij het onthouden, zelve willen zij het niet nalaten;" — hij had gehoord, hoe een ander daarbij voegde: „toen ik laatst een boodschap aan onzen heer hebbende, om hem te spreken, naar de societeit verwezen wordende, vond ik hem daar met een vreemd heer in druk gesprek, terwijl zij elkander het glaasje overbragten, alsof het feest was;" — hij had gehoord, dat een derde daarbij voegde: „ja vrienden, zoo moet gij dat niet nemen; 't is pure menschenliefde, die hen zoo doet handelen, onze beurzen mogen niet plat worden, de hunne hebben geen nood, die zijn altijd gevuld; onze gezondheid mag niet benadeeld worden, voor de hunne schijnen zij geen vrees te koesteren, maar ik zeg op mijne beurt, vrienden laat ons drinken, flesch en glazen klinken!" en ach! die verdwaasden, zij dronken en ook Hans de meesterknecht, hij dronk, en hij dronk steeds meer, tot hij eens zich den dood dronk. Zoo vond hem zijn meester op eenen morgen. — Gij vraagt mij, is deze geschiedenis waar gebeurd? 't doet er niet toe; ik zoude u zulke kapitalisten bij menigte kunnen aanwijzen, zulke redenaars die slechts door woorden 't goede willen, en daardoor 't kwade bevorderen. Maar al was het ook maar eene gelijkenis geweest, ik voeg er bij, „profiteat," dat is in goed nederduitsch: „Doet er allen uw voordeel mede!"

Eindelijk nog een woord van hoop.

Eene der redenen waarom wij meer en meer moed hebben, dat de zaak der afschaffing zegenrijk zal overwinnen, zal ik u opgeven: — wij denken aan de nieuwe wereld, aan Amerika. 't Was in 1813, dat men te Boston het eerst een genootschap oprigtte tot matigheid, om het meer en meer toenemend misbruik van sterken drank tegen te gaan, doch 't hielp niet; de vijand bestreden, maar niet krachtig genoeg bestreden, beurde telkens en dan met vernieuwde krachten het hoofd weder op. Men moest

er eindelijk na jaren langen vruchteloozen strijd, wel toekomen, om geheele onthouding voor te schrijven. 't Geschiedde in 1826 en met goed gevolg. Bij millioenen telt men thans de leden der afschaffingsvereeniging. Zegen oogst men daar, waar men vroeger ellende oogste, zegen waar men over juicht. In ons Nederland hebben wij dezelfde ondervinding opgedaan. Eene proef van Prof. Heringa te Utrecht, om een matigheids-genootschap op te rigten, mislukte eveneens. Zij bleef zonder vrucht; en 't genootschap is weder in 't niet gezonken. Dit leert ons, dat zoo men iets goeds wil, men dat geheel moet willen, en niet moet schromen den besten weg, door de ondervinding ons aangewezen, op te gaan. Het *ge*bruik van den sterken drank is slechts eene lijn van het *mis*bruik verwijderd, beide zijn schadelijk. Daarom bekampen wij den sterken drank, als een vergift, dat alleen in de apotheek, en in de hand van den geneesheer nut kan doen, maar overigens altijd schadelijk is. Wij kunnen u vele getuigenissen bijbrengen van geneeskundigen en andere bekwame mannen, die den sterken drank beschouwen als een vergift, erger dan de pest en de cholera. Dat staat wel niet op de uithangborden der herbergen te lezen, waar men den onbedachtzame binnenlokt, maar het staat met groote letteren geschreven boven de deur van zoovele woningen, waar de sterke drank zijnen verpestenden adem over heeft laten gaan; dat staat boven de gevangenissen, boven de hospitalen en de krankzinnigen-gestichten; dat kan niemand uwer lezen, zonder tot het besluit te komen, van de zaak der afschaffiing te helpen bevorderen.

De bezwaren, die zich daartegen bij u op mogten doen, zij zijn niet onoverkomelijk, de tijd is nu reeds te ver verstreken, om ze alle te wederleggen; slechts iets dus daarover. Er zijn er, die vrij willen blijven; maar blijven ze niet vrij, omdat ze eene gelofte hebben onderteekend? De man die zich door eene gelofte van zijne vrijheid beroofd acht, hij verlate de kerk, de maatschappij, waarin hij eveneens door geloften aan wetten en bepalingen is gebonden, hij leve à la Robinson, en ook dan nog is 't te betwijfelen of hij zich geheel vrij kan noemen. Vrij zijn, is los zijn van de zonde. Anderen worden weerhouden door de vrees voor hun bedrijf; wanneer koopman A., zeggen zij, aan degenen, die hem op den marktdag bezoeken, geen borrel schenkt, verlaten zij zijn huis en gaan naar koop-

man B., die het wel doet. 't Bezwaar zoude minder zijn indien allen toetraden; maar doe ik 't alleen, zegt gij wellig, dan verlaten mij mijne kalanten. Het bezwaar zal ook vervallen, indien slechts velen de afschaffing huldigen; en moeten wij dan verkeerd doen, omdat anderen verkeerd doen? — Gij, mijne hoorders, zoo gezind om iets goeds, iets groots, iets edels te willen ondersteunen, doet dat ook nu; gij, die getoond hebt het Pauperisme te willen tegengaan, bestrijdt dan ook eene der eerste oorzaken van het Pauperisme, bestrijdt dit verderfelijk kwaad, door het in zijnen hartader aan te tasten. „Groningen eene goede stad, Groningen eene stad der steden;" 't is veel gezegd door Willem Hendrik Suringar, maar 't zal niet te veel zijn, als ook hier de een tot den ander spreekt: „beproeven wij dat groote middel. God zal met ons zijn. Hij wil het goede en zegent het goede!" Dat gij het doen zult, meer en meer doen zult, is eene hope, die wij ons tot geenen prijs laten ontnemen. Gij hoort onze roepstem.

Wij besluiten met eenige woorden uit eene rede, door een jonge vrouw uitgesproken in de zaal van het wetgevend ligchaam te New-York, waar zij eene petitie tot het aannemen eener wet, waarbij de verkoop van sterken drank wordt verboden, door 20,000 dames onderteekend, aanbood:

„*Mijnheer de voorzitter en wetgevers van den staat New-York!* Wij naderen u in naam van 20,000 vrouwen — echtgenooten, moeders en zusters — van dit groote gemeenebest, om uw achtbaar ligchaam ter onzer bescherming in te roepen. Wij vragen bescherming, opdat onze haardsteden niet verwoest, — opdat de ons omringende kleinen niet meer dan vaderloos gemaakt mogen worden; wij vragen bescherming, opdat onze zonen mogen gered worden van des dronkaards droevig lot; wij vragen bescherming, opdat onze echtgenooten mogen gespaard blijven van den vernieleuden invloed der spiritus, die huisvest in den bedwelmenden kelk; wij vragen bescherming, opdat al wat heilig is aan de huisgezinnen van den grootsten staat, van niet minder gewigt moge beschouwd worden, dan de ettelijke millioenen, besteed in den likeurhandel in dezen staat; wij verzoeken u, eene wet aan te nemen, den verkoop van sterke dranken, als drank, geheel en al verbiedende, en met alle onderdanigheid maar ern-

stig verzoeken wij de spoedige aandacht van uw achtbaar ligchaam op deze onze petitie."

Zulk eene taal moest wel weerklank vinden, daar waar ze werd gebragt. Maar gelijk de staat wetten moet maken, zoo heeft ook elk burger het zijne te doen om den gevaarlijken vijand te bekampen, en dien we allen in den sterken drank bij eenig nadenken erkennen zullen. Die taal vinde dan ook hier weerklank. Er moet een veldtogt worden ondernomen, niemand blijve ten halve staan. Vrienden der Vereeniging tegen het Pauperisme, het grootste middel om welvaart te bevorderen heb ik u aangetoond.

Na eenige oogenblikken, waarvan eenige der aanwezigen welke nog geene leden der afschaffings-vereeniging waren, gebruik maakten om hunne namen op de in de vergadering voorliggende lijst der leden te plaatsen, vatte de heer W. DE SITTER het woord op. Spreker zeide, geen voornemen gehad te hebben tot spreken, maar de rede van den vorigen Spreker, de bezigheden van de vorige vergadering, waarin de korte tijd hem had belet alles te zeggen wat hij wenschte te bespreken met de aanwezigen, drong hem een enkel woord in het midden te brengen. Wij hebben het gehoord en niet slechts gehoord. wij hebben de overtuiging gekregen, wij gevoelen het — zeide Spreker — hoe groot een kwaad die sterke drank onder ons, vooral onder de min ontwikkelden, onder de meer eenvoudigen, onder de handwerkende stand aanrigt, 't is overbodig na eene zoo krachtige opwekking om dat kwaad te bestrijden, als Gijlieden heden avond hebt gehoord, daar iets bij te voegen. Niemand is er in deze vergadering, die daaraan op dit oogenblik nog behoefte zoude gevoelen. Maar ik wensch u, vooral de werkbazen en fabrijkanten onder u, te herinneren aan een woord, dat de vorige Spreker uitte. Hij deelde ons mede, dat deze eeuw spottenderwijze de eeuw der vergaderingen wordt genoemd, dat men zich die vergaderingen dan voorstelde als bijeenkomsten, waar een het woord voerde, eene kunstig zamengestelde rede uitsprak, terwijl de anderen zwegen, en zwijgende met ledige doch somwijlen ontevredene hoofden naar huis gingen. Zoo zijn onze vergaderingen niet; en waarom niet? Omdat wij hier spreken, niet een alleen, maar allen die daar opgewektheid toe hebben, omdat wij spreken, niet over een hoogdravend onderwerp op eene gekunstelde wijze die het hart koud laat, maar

omdat wij spreken naar de inspraak van ons hart, omdat wij bespreken eene van de gewigtigste vragen van onzen tijd, de bevordering van welstand en welvaart bij alle klassen der maatschappij, vooral bij de arbeidende klassen; omdat wij het welzijn van onzen naaste zoowel naar het ligchaam als naar den geest willen bevorderen; omdat wij onderling willen overleggen wat wij kunnen doen, wat wij moeten doen ieder in zijnen stand, ieder in zijnen kring, om ons zelven en anderen beter, welvarender, gelukkiger te maken. Anderen mogen daarmede spotten, 't is hunne zaak. Wij verachten dien spot, wij beklagen die blinde spotters. 't Is een heilige pligt die wij willen vervullen; 't is de vervulling van pligten jegens onze naasten, eene hoofdverpligting van iederen mensch, wil hij waarlijk mensch zijn, die wij zullen vervullen. De vorige Spreker noemde een woord, dat, ofschoon van vreemden oorsprong, hier het burgerregt heeft gekregen; een woord, dat in de beteekenis waarin wij, en alle beschaafde volkeren het bezigen, de vervulling van een heiligen pligt aanduidt: ik bedoel *het Patronaat.*

Ieder mensch die in waarheid mensch wil zijn, is Patroon. Patroon over allen, wier lot door de Voorzienigheid mede aan zijne zorg is toevertrouwd, over vrouw en kinderen, over dienst- en werkboden. Het is daarom, dat ik, ging Spreker voort, een woord tot u wil rigten, werkbazen, die hier aanwezig zijt. Verplaatst u met uwe gedachten in de woning van den arbeider, die nog een slaaf van het gebruik, zij het dan ook een niet onmatig gebruik, van den sterken drank is, waar de spaarzaamheid, noch de onthouding dan niet zijn gezeteld. Wanneer gij daar den dikwerf slecht voorzienen haard, in den winter de ledige spinde ziet; wanneer gij daar ziet, hoe het zonnelicht, dat God voor den mensch laat schijnen, om hem te verkwikken en te verwarmen, ter naauwernood eenen toegang kan vinden, door de soms met papier en vodden tegen de koude toegestopte openingen in de gebrokene glasruiten, hoe wind, regen en koude eenen vrijen toegang vinden door de slecht voorziene deur, en de leden des gezins op hunne legerstede doen huiveren van koude, onder een karig dek, of onder de schamele kleeding, die hen bedekt, -- zoudt gij dan niet wenschen, op dien haard een vrolijk vuur te zien branden, in kelder en spinde eenen wintervoorraad aan te treffen, die lompen

welke kinderen bedekken, door een voegzaam kleed te zien vervangen? Wij veroordeelen den man, die dan hem van jammer, waar niets hem het leven kan veraangenamen ontvliedt, zich aan de verwijten van zijne gade, aan de om brood roepende stemmen der kleinen onttrekt, om in den kroeg in het dolwater de vergetelheid zijner ellende te zoeken, en wij doen niets, om hem in dien beteren toestand, dien wij hem toewenschen te verplaatsen. Is dat goed? is dat edel? is dat onze roeping? mogen wij hem dan veroordeelen? Immers neen; welnu, gij hebt het gehoord, welken jammer die borrel in de huishouding van iedereen, vooral van den ambachtsman brengt. Een brief van eenen armen eenvoudigen daglooner, dien ik u in de vorige vergadering mededeelde, bewees het uit 's mans eigenondervinding, dat die borrel voor ieder mensch, in alle omstandigheden en altijd schade is. Gij hebt u nu reeds in grooten getale verbonden. om de werkloonen op eenen anderen dag dan zaturdag uit te betalen, om de gelegenheid tot verkwisting van het zuur verdiende loon te verminderen; 't was cordaat gedaan, zoo als de vorige Spreker zeide. Gij zult zeker ook, want ik durf niet gelooven dat iemand der aanwezigen er anders over denkt, uwe arbeiders den borrel onder het werk onthouden, en hun daarvoor eenig geld, of eenen anderen gezonden drank geven. 't Is wel veel, maar nog een stap verder moet gij doen, wilt gij armoede keeren, ellende uit de woning van uwen werkman verdrijven: wekt hem dan op tot spaarzaamheid. Overtuigt hem, — want ook hier moet, even als bij de onthouding van sterken drank, alleen overtuiging, geen dwang het middel tot vooruitgang zijn, — overtuigt hem van het nut der spaarzaamheid, bewaart voor hem zijne spaarpenningen, of stort ze in de spaarkas; want bij velen, ik weet het bij ondervinding, is de wil goed, maar is het vleesch zwak. Als er een klein beetje gespaard is, van de in den zomer ruime verdienste, dan is de trek naar een nieuw kleed, naar een fraaijer stuk meubel, de gelegenheid om in de kermis, of anders met eenige vrienden, eenen genoeglijken avond door te brengen, te verleidelijk, en het steenen varken wordt geslagt voor dat het vet is, en de winterprovisie, de haardbrand, wordt er zooveel kleiner om Ook in de spaarkas behoudt de inlegger de beschikking over zijne spaarpenningen, *maar* hij moet ze komen vragen, hij kan ze niet als in stilte nemen, en de vraag

die hem wacht: „wat wilt gij met dat geld doen?" houdt velen terug, om die vraag te doen. Is eenmaal de herfst daar, en de stuiver tot een gulden geworden, dan is de som te belangrijk, de begeerte naar goeden wintervoorraad, warmer kleeding, beteren haardbrand, warmer dek, te sterk, om door de zucht naar een tijdelijk genot te worden verdrongen, en de gelden aan de inleggers in contanten weder uitbetaald, — 't zijn nu reeds bij onze spaarkas duizendtallen van guldens, — zij worden goed besteed, zij strekken, om de stoffelijke welvaart in menig huisgezin te vermeerderen, zij kweeken tevredenheid, orde en vlijt, zij houden den man uit den kroeg, de vrouw aan het werk, de kinderen op de scholen. Arbeiders, in grooten getale hier in deze vergaderzaal aanwezig, beproeft eens één jaar de vruchten uwer spaarzaamheid; kunt gij al geene dubbeltjes in de week besparen, doet het met centen, vertrouwt ze aan uwen baas, vertrouwt ze aan de spaarkas toe, en gij zult u zelven eene nieuwe bron van welvaart openen. Ziet, de Groninger spaarkas bloeit, zij bloeit doordien zij onder het bestuur staat van werkbazen; maar toch zij moest meer vruchten opleveren. Gijlieden, werkbazen en fabrijkanten, voor zooverre gij nog niet tot haar zijt toegetreden, doet dat, en weest verzekerd, dat gij daardoor, en door het onthouden van den drank, en door de in de vorige vergadering besprokene maatregelen (de uitbetaling der werkloonen), veel zult hebben bijgebragt, om den werkman stoffelijken en zedelijken voortuitgang te schenken, om hem meerdere welvaart te doen deelachtig worden.

Na deze woorden werd onder de aanwezigen nog over de behandelde onderwerpen gesproken. Door een paar werkbazen werd nog als een krachtig middel om welvaart bij onze inlandsche werklieden te kweeken, aan de hand gedaan, dat de ingezetenen, wanneer zij des zomers wenschen te timmeren, of als ze laten verwen, hen daarvan in den herfst de bestelling deden: — veel zoude dan tot hun voordeel, met minder daghuur in den winter kunnen worden in gereedheid gebragt, daardoor droogen en beter bewerkt worden, dan zulks in den zomer, in groote haast kan geschieden; de werkzaamheden zouden dan in de zomermaanden minder, in den winter meer zijn, de hulp van vreemde knechten in den zomer, zoude daardoor kunnen worden gemist, en alles dus door ingezetenen

worden verdiend, in een tijd dat zij nu gedeeltelijk zonder werk zijn.

Eenige der aanwezige werkbazen, sloten zich aan het bestuur der Spaarkas aan, terwijl ook eenige leden tot het Afschaffings-genootschap toetraden, zijnde eindelijk door de onderteekeningen, in deze vergadering geplaatst op de lijst tot uitbetaling der werkloonen op eenen anderen dag dan zaturdag, het getal der werkbazen en fabrijkanten, welke zich tot dien maatregel hebben verbonden, tot 91 geklommen.

Het bestuur had, door tusschenkomst van het collegie van zetters, eene lijst ontvangen van alle werkbazen fabrijkanten enz., binnen de gemeente Groningen, met 3 of meer knechten werkende; hetzelve vermeende die lijst tot rigtsnoer voor de te doene uitnoodiging te moeten nemen; die lijst bevatte 242 namen. Bij deze laatste vergadering nu hadden bereids 91 van dezen zich schriftelijk verbonden, geen werkloon meer op zaturdag uittebetalen. Later hebben nog eenigen, op uitnoodiging van het bestuur, zich aan dien maatregel aangesloten, zoodat het getal van hen, welke zich daartoe thans hebben verbonden, bereids tot 122 is geklommen; eenigen hebben te kennen gegeven, dien maatregel buitendien reeds te hebben ingevoerd, weshalve zij zich onverpligt achtten, zich daartoe op nieuw te verbinden, terwijl anderen alleen bij het stuk lieten werken, diensvolgens betaalden wanneer het werk af was, en zich dus niet konden verbinden, om op eenen bepaalden dag al of niet te betalen.

Uit de hieronder medegedeelde lijst zult gij, mijne heeren kunnen zien de namen van hen, welke, op uitnoodiging van het bestuur, zich tot den voorgestelden maatregel hebben verbonden

„De ondergeteekenden, allen Werkbazen en Fabrijkanten, wonende te Groningen, verbinden zich om voortaan de werkloonen aan hunne arbeiders uit te betalen op eenen anderen dag dan Zaturdag, ten einde daardoor de zedelijkheid en het welzijn der arbeiders zoo veel in ons vermogen is te bevorderen.

Joh. Mulder.
W. Bekkering.
J. E. van Slogteren.
H. J. Inden.
B. Kuitert, Bz.
J. S. Heeres.
D. Wichers Haselhoff.
W. Mulder.

P. R. Fijnje.
A. A. de Vries.
J. Hoekzema.
K. Diephuis.
J. V. Bruin.
A. Visser.
H. W. Cordes.
J. W. Balli.
J. B. Pestman.
M. Koops.
A M. Sasse.
D. Bonnes.
J. W. Kuitert.
W. van Lingen.
J. Tjalkens.
Hendk. Jansen.
H. v. d. Veen.
S. H. Reintjes.
A. Arnolli.
A. J. Westenborg.
Voor de firma Verschuir en Keiser, Carl Schonebaum.
H. Groeneveld.
H. van Haren.
Namens de firma J. Oomkens, L. de Jager.
W. de Sitter, namens het Werkhuis.
Dk. van Houten, Bz.
G. Geerdes.
D. Zuidhof.
C. Buning.
*De Monchy en C°.
*J. Schilthuis, U.Gz.
*Wed. J. Brugmans en Zn.
*H. Brugmans.
*Th. Corbach.
*J. Fenseling.
*A. G. Riga.
*J. en K. Bos.
*J. Wiardi.
*H. Lantinga.
*P. C. Erenstein.
*B. Jager.
*R. Meijer.
*B. Ahlbrinck.
*W. J. Roelfsema en Zoon.
*P. H. Pfeiffer.
*A. C. Cramwinkel.
*H. C. van Hall, (voor den Hortus).
C. J. Kremer.
J. Derksema.
J. Croese.
G. J. van Werven.
T. E. Meijer.
Drielsma en Vos.
W. Venema.
S. Mulder.
J. K. Pieters.
Frerich Muller.
W. van Eysden.
B. Siebolts.
J. Diephuis.
G. Brinkman.
C. Tebbenhoff.
J. Boerema.
G. K. de Jonge.
Wed. A. L. Kuik.
A. Teuteberg.
L. Oostmeijer.
J. S. Heeres.
J. A. Jonkhoff.
J. J. Klaassen.
G. Hoeksema.
J. van Kregten.
K. D. Boon.
J. Bruce.
G. G. Bakker.
E. Zandhuis.
J. S. Oppenheim.
C. G. Kühn.
E. Schattenberg.
H. A. Pagenkamp.
M. Hoen.
J. Geuke.

J. Bebingh.
P. de Vries.
G. J. Visser.
D. Wachters.
J. Jansen.
J. Oomkens, Jzn.
L. J. Lonis.
J. C. Cramwinckel.
J. C. Brugma.
Wedw. E. Meurs Franken.
C. F. Bosman.
D. T. Bosman.
J. B. Meddens.
G. Augusto.
J. H. Wandelé.
B. van Kregten, Jzn.
H. Geertsema, Jzn.
W. Keizer.
B. Boekhold.
W. Jintes.
C. Kleveringa.
K. Meijer.
L. Mensinga.
I J. Walker, Hzn.
G. Nienhuis.
A. I. Cohen.
B. Sormani.
S. van Heerde.
P. C. Norden.
J. T. Wieringa.
J. Fokkens.
P. Themmen.
T. Siebries.
B. Folkers.

[Het bestuur acht zich verpligt op te merken, dat zij, wier namen met een * zijn geteekend, zich bereids vroeger tot dien maatregel hadden verbonden, op uitnoodiging van de Vrouwen-Vereeniging te Groningen].

Hiermede mijne Heeren! heeft het bestuur zijne taak om Ulieden rapport te doen nopens den uitslag van de maatregel waartoe in uwe laatste vergadering werd besloten, volbragt. Het eindigt die mededeeling met de wensch, dat de goede uitkomsten welke wij allen daarvan verwachten, niet zullen uitblijven, — dat die maatregel onder Gods zegen veel zal bijbrengen om het welzijn der arbeidende klassen te bevorderen,— dat zij elders navolging moge vinden en overal evenzeer op prijs moge worden gesteld en naar waarde geschat, als dit te Groningen het geval is geweest.

Na de mededeeling van dit stuk verhaalt Prof. HOFSTEDE DE GROOT een geval in deze stad, waaruit blijkt, dat de zaak van 't uitbetalen der werkloonen op een' anderen dag dan 's zaturdags, inderdaad heilzame uitkomsten geeft.

De Voorzitter vraagt, of ook een der leden eenig berigt zou kuunen geven nopens hetgeen deze zaak in andere steden onzes lands betreft.

Prof. DE GROOT noemt de fabrijk van PRÉVINAIRE & C°.

te Haarlem, alwaar de uitbetaling insgelijks niet op zaturdag avond plaats heeft.

De heer ALI COHEN deelt mede, dat ook te Leeuwarden thans maatregelen worden beraamd (hoewel ten gevolge van andere overwegingen, dan die onze Vereeniging daartoe hebben aanleiding gegeven), om het uitbetalen der werkloonen op een' anderen dag dan 's zaturdags te doen plaats hebben.

5. De heer ALI COHEN doet nopens het voorstel uit Suriname, omtrent eene landverhuizing van arbeiders enz. derwaarts (zie boven, blz. 32), het volgende nadere voorstel:

Sedert verleden jaar is deze zaak eenigzins gevorderd, eensdeels door berigten, die bij de commissie uit Suriname zijn ingekomen (terwijl er nog meerdere worden te gemoet gezien), en anderdeels vooral doordien sedert dien tijd de toen reeds vermelde commissie van Duitsche onderzoekers, ondersteund door Gouvernements-ambtenaren, in West-Indië met haar onderzoek begonnen is. Daar nu zoo niet alles, dan toch zeer veel zal afhangen van den afloop dezer officiële nasporingen, en wij dus van onzen kant kwalijk iets in dezen kunnen doen, tot tijd en wijle de resultaten der genoemde commissie zullen bekend zijn, zoo stelt de commissie voor, haar diligent te verklaren, ten einde na den afloop van bedoeld onderzoek een nader rapport aan deze vergadering uit te brengen.

De commissie doet dit voorstel van verdaging te eerder, omdat zij meent te weten, dat er hier te lande thans sprake is van aanzoeken uit Zuid-Afrika, om landverhuizers, bepaaldelijk landbouwers en arbeiders, zoo mogelijk van hier te doen overkomen, — waarover misschien wel een of ander lid dezer vergadering nadere inlichtingen zal kunnen geven.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT acht het gedane voorstel goed. Hij had een voorstel willen doen over die zaak in Zuid-Afrika. Hij zal, omdat die zaak nu in het rapport van de heer ALI COHEN reeds is vermeld, op dit oogenblik reeds dat voorstel doen. Hij treedt in eene beschouwing van de geschiedenis der zaak, en deelt onder anderen mede dat de zoogenaamde Hollandsche boeren aan de *Kaap de Goede Hoop*, door een Vaderlandschen geest van zelfstandigheid en vrijheid bezield, zoo als men weet, jaren lang

een kamp tegen *Engelands* overmagt volgehouden hebben. Eerst terug getrokken op *Port-Natal*, maar ook daar later aan *Engeland* op nieuw onderworpen, zijn nogtans een tienduizend hunner de onverdoofde zucht naar onafhandelijkheid blijven handhaven, en zich gevestigd hebbende benoorden de Vaals-rivier, hebben zij daar thans eene ook door hunne vroegere beheerschers erkende Republiek, onder het Bestuur van een *Volksraad*, gesticht. Zij bewonen daar eene uitgestrektheid gronds van 500 uren gaans, door hen verdeeld in drie Distrikten, een bodem van ongemeene vruchtbaarheid, rijk ook in ijzer- en kopererts, maar die zij zelve nog niet weten te bewerken, in suikerriet, tabak en indigoplanten, in het wild welig wassende, geschikt ook voor tuinbouw, maar waarvoor het hun aan de noodige tuinzaden ontbreekt, onder een gezond en aangenaam klimaat gelegen, zijnde de Zomer er niet te drukkend en de Winter droog en matig koud. — Zij zelve zijn menschen van landelijke aartsvaderlijke zeden, geen onderscheid van rijk en arm kennende, allen de handen wetende te roeren, zoodat b. v. de kommandant-generaal JOUBERT, Mr. Wagenmaker is. Aan het hoofd staat de bekende PRAETORIUS, onder wiens aanvoering de strijd tegen Engelschen en Kaffers met onverzwakten moed is gestreden, en een zwervend leven met ijzeren volharding voortgezet, totdat een eigen grond nevens de Engelsche onafhankelijkheidsverklaring verkregen was.

Uit meer dan een oogpunt is de vestiging dezer Kolonie belangrijk en verdiend zij de Vaderlandsche sympathie op te wekken. Er is daar veel beter dan in *Amerika* gelegenheid voor hen, die zich genoopt vinden, als Landverhuizers van hier te gaan. „Komt over tot ons, en woont in ons midden!" is de stem, die van daar wordt gehoord. Elk regtgeaard Nederlander wordt er met open armen ontvangen. Wil men zich op Landbouw of Veeteelt toeleggen, een uitgestrekte streek gronds van vele bunders wordt hem in eigendom afgestaan, waarvoor slechts aan kadastrale opmeting en aanteekening *f* 15 à *f* 16 te betalen zijn. Hij bouwt er zich eene woning, uit drie vertrekken en eene keuken bestaande, die hem maar op eenige honderden guldens te staan komt. Eenmaal gevestigd, worden hem, als Nederlander, dezelfde regten met alle uitgewekenen toegekend. De levenswijs is er eenvoudig en goedkoop. Voor alle belasting betaalt men een

hoofdgeld, dat niet klimt boven de *f* 6 jaarlijks. Menigeen, niet geheel van middelen ontbloot, maar die hier toch bekrompen leven moet, kan dus daar binnen korten tijd tot een staat van betrekkelijke welvaart geraken. Menig nijvere handwerksman kan er zijn brood overvloedig vinden. — Ook langs den weg van handel zouden er belangrijke betrekkingen zijn aan te knoopen. Men heeft die in 1850 met een gelukkig gevolg van uit Amsterdam beproefd.

Zijn voorstel is alsnu: eene commissie te benoemen, om te onderzoeken, hoe men die zaak het best kan bevorderen.

De Voorzitter acht het benoemen van zoodanige commissie goed. Maar die commissie moet dan ook onderzoeken, of eene landverhuizing *derwaarts* doelmatiger is dan naar onze eigene koloniën, (daar in Zuid-Afrika is 't toch geen Nederlandsch gebied), zoo wel voor het Vaderland zelf, als voor de landverhuizers.

Prof. DE GROOT wil Zuid-Afrika niet tegenover *onze* kolonien plaatsen, maar tegenover Noord-Amerika, waar de landverhuizers nu heengaan. In Oost- en West-Indië toch gaat het met de kolonisatie nog steeds niet naar wensch.

Ds. GERHARDS is van oordeel, dat de Vereeniging die zaak zeer ernstig ter harte nemen moet. Alle berigten zijn gunstig.

De Voorzitter stelt nu voor: dat er eene commissie zal worden benoemd om de zaak in haar geheel te onderzoeken, en inzonderheid ook, of er voorkeur bestaat voor Zuid-Afrika boven onze eigene koloniën, — en ten dien einde de 3 leden voor de commissie te continueren, met bijvoeging van de heeren Prof. DE GROOT en Ds. GERHARDS, — 't welk wordt goedgekeurd.

6. Alsnu komt in behandeling de zaak van de belasting op de dienstboden.

De heer DE SITTER leest, namens het bestuur, het volgende Rapport daaromtrent voor:

Mijne Heeren!

Bij besluit van de vergadering van den 26 October 1852, is aan het bestuur de taak opgedragen, omtrent de belasting op de dienstboden, in verband met de demoralisatie van het volk, in deze vergadering te rapporteren, en een bepaald voorstel te doen, omtrent de wijze waarop de

nadeelen, welke uit die belasting voortvloeijen, konden worden weggenomen.

Wij kunnen bij de vervulling van die taak kort zijn, niet omdat het gewigt der zaak ons tot eene oppervlakkige behandeling regt zoude geven, maar omdat wij bij eene vergadering als deze, zamengesteld uit mannen in de praktijk van armenverzorging ervaren, eene vrij volledige kennis mogen veronderstellen van de oorzaken van armoede en verarming, van de wetten des lands en den invloed derzelve op het welzijn der natie.

Wij willen dan met een enkel woord mededeelen, de bepaling der wetten op het personeel, voor zooverre zij op de dienstboden hier bedoeld betrekking hebben, en aanwijzen de gevolgen welke daaruit voor die dienstboden voortvloeijen, tevens opgevende het eenige middel, dat, naar het oordeel des bestuurs, geschikt is, om daarin verandering te weeg te brengen.

De wet van 29 Maart 1833, bepaalde in art. 16 slechts drie klassen van dienstboden; daarin was van de dienstmeisjes hun 15e jaar reeds ingetreden, doch den vollen ouderdom van 18 jaren nog niet bereikt hebbende, noch van eene mindere daarvoor te betalen belasting, evenmin sprake, als in de wet van 29 December 1835. In art. 19 werden alleen vrijgesteld, de dienst- of werkboden, welke hun 15e jaar noch niet, of hun 65e jaar alrede waren ingetreden.

Uit die bepalingen resulteerde nu het bezwaar, dat velen de dienstmeisjes op haar 15e jaar lieten gaan, vooral in huishoudingen waar buiten zoodanig dienstmeisje nog eene of meer volwassene dienstboden waren, omdat voor haar niet alleen de volle belasting moest worden betaald, maar omdat die belasting klom in evenredigheid van het getal dienstboden, zoodat de belasting voor eene dienstbode in hoofdsom bedragende *f* 5,00, door de bijvoeging van een 15jarig dienstmeisje in hoofdsom klom tot *f* 15,00.

Daar nu eene vrouwelijke dienstbode op dien leeftijd onmogelijk het werk konde verrigten, dat men van eene volwassene dienstbode verwachten mogt, stond deze verhooging in de belasting in geene evenredigheid tot de te bewijzen diensten. Velen schaften dus de dienstmeisjes met haar 15e jaar af, om daarvoor, al naar dat de behoeften van het gezin dit vorderden, eene volwassene dienstbode of een jonger dienstmeisje in de plaats te nemen. Die 15jarige

dienstmeisjes worden om der wille van de belasting vele huisgezinnen uitgestooten, en in de maatschappij haar lot overgelaten. Onervaren, jong en zonder heel men, zonder beroep of verdienste, dikwerf ouderl zwerven ze rond, en worden veelal de prooi van ont en verleiding, of zwerven in kommer en gebrek gedur vele jaren om, door hare werkeloosheid ongeschikt den dienstbaren stand, althans in ordentlijke en gereg huishoudingen wordende.

Ten einde dat kwaad eenigermate te verhelpen, l de wetgevende magt, bij de wet van 24 April 1843 dienstboden verdeeld in 5 klassen, en bij het evengenoe art. 16 der wet van 1833, gevoegd, in § 5 onder l d, eene bepaling, dat voor de dienstmeisjes, welke den 1 Mei des jaars waarover de belasting loopt, haar 1 jaar reeds, doch den vollen ouderdom van 18 jaren niet hebben bereikt, zal worden betaald *f* 3,00.

Het kwaad werd door die bepaling eenigermate holpen; maar ook slechts eenigermate. Vooreerst was die bepaling niet toepasselijk op mannelijke diens den, zoodat voor een mannelijken dienstbode van 17 o jaren de volle belasting is verschuldigd; zoodat menig jo ling daardoor van de gelegenheid is verstoken om eene v betrekking te vinden. Dit bezwaar weegt op verre na zoo zwaar, als dat omtrent vrouwelijke dienstboden, dat vooreerst het getal mannelijke dienstboden in de men der wet op de personele belasting vallende, als l bedienden betrekkkelijk veel geringer is, dan dat der v welijke; — omdat ten anderen de gelegenheid om door denarbeid, door het aanleeren van handwerken, enz., den jongeling veel meer gelegenheid is opengesteld, een bestaan te verschaffen, dan voor jonge dochters. M het is toch een bezwaar, waardoor menig jongeling l wordt, zich als huisbediende te verhuren, en gedwor wordt eenen minder met zijnen aanleg overeenkomer stand te kiezen, of zich in den militairen stand te bege

Voor de vrouwelijke dienstboden drukt het bezw echter nog bijna even zwaar op 18jarigen leeftijd. S migen, ook wanneer hare meesters, hetzij omdat ze klein minder goed ligchamelijk ontwikkeld zijn, voor haar z geene *f* 3,00 belasting willen betalen. Op 15jarigen tijd aan haar lot overgelaten, zwerven in de maatsch rond, de opvoeding die zij genoten hebben, maakt haa

het uitoefenen van vrouwelijke handwerken, als middel om den kost te verdienen, veelal minder geschikt. Op eenen leeftijd waarop, jong en onervaren als ze zijn, zij het meest aan verleiding blootstaan, worden zij ligt genoopt, ten einde de armoede tijdelijk te ontgaan, zich in de armen van het misdrijf en der ontucht te werpen. Schromelijk zijn de gevolgen der wetsbepalingen. Hoe menig slagtoffer van dezelve heeft niet reeds op eene kommerlijke en ellendige wijze, in hospitalen, krankzinnigen- of bedelaarsgestichten, haar leven geeindigd, dat, ware zij als dienstbode in een braaf gezin opgenomen geweest, welligt de gelukkige echtgenoote van eenen nijveren handwerksman had kunnen zijn. De groote menigte veroordeelt, alleen op de gevolgen lettende, zonder grondig naar de oorzaken te onderzoeken, die ongelukkigen, in stede van een stem te verheffen, tegen wetten, die zulke gevolgen onvermijdelijk na zich slepen.

Maar wat zal men daar tegen doen? vraagt gij welligt.

Art. 9 der grondwet wijst ons den weg dien wij, dien ieder die het kwaad kent, hebben te volgen. Men rigte verzoeken aan de bevoegde magt, om verbetering aan te brengen in de wet, die voor de maatschappij zulke noodlottige gevolgen heeft. En de Regering van Nederland, die reeds de wijziging in de wet van 1833 heeft aangebragt bij de wet van 1843, zal aan die verzoeken het oor leenen, want ze heeft getoond door die wijziging dat ze het kwaad kende en daartegen wilde waken.

Was het middel daartoe aangewend, onvoldoende, — welnu, men make de Regering op dat gebrekkige van den genomen maatregel indachtig, met eerbiedig, doch dringend verzoek, om een meer doeltreffenden maatregel te nemen.

Het is daarom, mijne Heeren, dat het bestuur vermeent ulieden te moeten adviseren, het bestuur te magtigen, om zich, namens den Vereeniging, met een eerbiedig verzoek te wenden aan Z. M. den koning; houdende, dat het Z. M. moge behagen, aan de Kamers zoodanige wijziging voortestellen in de wet van 1843, op de Personele belasting, als geschikt zullen zijn om de nadeelige en voor het welzijn en de zedelijkheid der natie zoo noodlottige uitwerking dier wet, door de bepaling daarin vervat, met opzigt tot de belasting op de dienstboden, weg te

nemen, hetzij door de 4 klasse dier dienstboden te bepalen voor 19 tot 23 jaren, dienstboden beneden de 19 jaren geheel vrij latende, hetzij door vrijdom te verleenen van alle dienstboden beneden 23 jaren, en de te betalen belasting boven dien leeftijd te verminderen, of op zoodanige andere wijze als geraden zal worden gevonden, m de bestaande boezwaren tegen die wetsbepaling op te heffen.

Ds. GERHARDS deelt mede, hoe hij reeds voor 5 à 6 jaren in eene commissie met die zaak bezig is geweest. Die commissie, in verband met de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, heeft toen een adres ingediend bij den Minister van Financien. — Spreker deelt wijders mede wat men toen vroeg, en geeft in bedenking of 't niet beter zou zijn, zich aan den tegenwoordige Minister van Financien te wenden, althans in afschrift.

De Voorzitter meent, dat beide goed kan geschieden en wil gaarne bovendien ook mondeling ondersteunen, en vraagt of 't niet goed zou zijn, in dit stuk met een woord te spreken over het vroeger ingezonden stuk.

Dit wordt goedgekeurd.

De Voorzitter deelt verder mede, dat hij over deze zaak reeds eens heeft gesproken met den vorigen Minister van Financien, den heer VAN BOSSE. Die kon deze partiële verbetering, hoe gaarne ook, niet volbrengen, omdat hij de *geheele* wet op de personele belasting wenschte te herzien, en hij daarmede reeds lang bezig was.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT voert het woord over de bepaling der jaren in het adres. Men moet het bezwaar niet verplaatsen, door bij voorbeeld het van 18 jaren te verschuiven op 20 jaren. Hij stelt voor: aan het adres toe te voegen de vraag, om eene progressieve belasting te bepalen, bij voorbeeld een meisje van 15 jaar *f* 1, van 16 jaar *f* 2, van 17 jaar *f* 3 enz.

Ds. GERHARDS vindt dat zeer goed. Maar 't voorstel is niet zoo zeer eene verplaatsing. Hij toont dit aan.

De heer I. A. VAN ROIJEN betoogt, dat vooral de vrouwelijke sekse de hulp behoeft dezer Vereeniging. — Men moet meer doen dan nu wordt voorgesteld, en dit kan thans zeker met hoop op goed gevolg geschieden. Men moet afschaffing van *alle* belasting op de *vrouwelijk*

dienstboden vragen: althans zoo veel mogelijk. Spreker deelt zijne onderwinding in die zaken mede, en toont aan, dat deze zaak inderdaad gewigtig is. *Alle* afschaffing voor de vrouwelijke dienstboden zou hij dus wenschen tot stand gebragt te zien.

Ds. GERHARDS keurt dat zeer goed, en hoopt dat het zal kunnen geschieden. In allen gevalle moesten, door tusschenkomst van deze Vereeniging, de heeren en vrouwen zelve werden verzocht, geen meisje weg te zenden, als zij in de belasting valt, om die belasting.

De Voorzitter stelt als nu voor, dat de Vereeniging alzoo bij adres aan de Regeering zal vraagen: I. geheele afschaffing van belasting op de vrouwelijke dienstboden, of zoo dat niet mogt kunnen geschieden, de meest doeltreffende verbeteringen in de wet te brengen, — II. eene aansporing te doen aan de heeren en vrouwen, en om medewerking van de bijzondere Vereenigingen in de verschillende gemeenten vragen, ten einde de zaak in den geest van het nu besprokene bevorderlijk te zijn [gelijk geschiedt bij deze, door deze opname in het Verslag].

Een en ander wordt goedgekeurd.

7. De heer DE SITTER geeft namens het Bestuur mededeeling van het volgende adres, 't welk aan de Minister van Binnenlandsche Zaken is verzonden, ten gevolge van het besluit der vorige vergadering (zie boven blz. 8).

Aan zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken te 's Gravenhage.

In de openlijke vergadering der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme, van den 26 October l.l., is door de aanwezige gewone en buitengewone leden, aan het bestuur de taak opgedragen, om de aandacht der Hooge Regering eerbiedig, doch met nadruk te vestigen, op eenige punten, welke met den voortgang van het Pauperisme in een onmiddellijk en naauw verband staan, welke dringende voorziening eischen, en waaromtrent alléén door algemeene, van de Hooge Regering uitgaande maatregelen althans beter dan door Provinciale of plaatselijke reglementen of verordeningen voorzieningen kunnen worden gemaakt en wel bepaaldelijk om dit te doen, door aan Uwe Excellentie in te dienen eene gemotiveerde nota, waarin de aan-

dacht van Uwe Excellentie op de in de vergadering behandelde onderwerpen wordt gevestigd, zijnde die onderwerpen: de algemeene *gezondheidstoestand* en het *onderwijs*.

Overtuigd van de belangstelling van Uwe Excelentie in het welzijn der natie, is het voor het bestuur voornoemd eene aangename taak, waarvan het zich kwijt, wanneer het in voldoening aan de op hetzelve verstrekte last het onderstaande aan Uwer Excellenties overweging eerbiedig en ernstig aanbiedt.

Het behoeft wel geene betoog, dat eene eerste voorwaarde voor volkswelvaart is, dat de natie naar ligchaam en geest goed ontwikkeld en gezond zij, en dat zoowel haar algemeene gezondheidstoestand, als de mate van kennis waarmede zij door het onderwijs is toegerust, voldoende zij, om in hare behoeften te voorzien, om eene behoorlijke en met die behoeften in evenredige verhouding staande productie te kunnen ontwikkelen. Ziekelijke, verzwakte ligchamen belemmeren de werking van den overigens krachtvollen, werkzamen geest, in allen gevalle zijn zij gebrekkige werktuigen, onbekwaam en ongeschikt om de plannen en berekeningen van dien geest uitvoering te doen erlangen; eveneens zijn slecht ontwikkelde geestvermogens onbekwame bewegkrachten, om de werking van overigens gezonde ligchamen te bestieren. Zal dan de natie produceren overeenkomstig hare behoeften, zal zij voor teruggang in welvaart en maatschappelijken rijkdom, in kennis bewaard blijven, dan is het noodzakelijk, dat alle de oorzaken welke den algemeenen gezondheidstoestand benadeelen, welke ziekten en verzwakkingen van ligchaam en geest daarstellen, dat alle belemmering van een grondig en voldoend onderwijs worden weggenomen.

Om die ziekmakende oorzaken voor het ligchaam, de belemmeringen van de zedelijke en verstandelijke ontwikkeling des geestes weg te nemen, is het volstrekt noodzakelijk, dat de publieke gezondheidsdienst geregeld zij in dier voege, dat de regering een geheel overzigt hebbe over den gezondheidstoestand der natie, dat zij met kennis van zaken kunne oordeelen over de oorzaken, welke hier of daar den gezondheidstoestand benadeelen, ondermijnen, over de middelen, om die oorzaken weg te nemen; dan is het volstrekt noodzakelijk, dat van de gelegenheid die gegeven wordt om onderwijs te genieten, ook *genoegzaam gebruik* worde gemaakt, dat de kinderen tot goede bekwame

staatsburgers worden opgeleid en niet van de scholen teruggehouden of weggezonden worden.

In verschillende landen vindt men, om ons bij het eerste punt te bepalen, dan ook eene stelselmatige toepassing van de wetten der volks-gezondheidsleer. In ons Vaderland niet. Vele oorzaken van ziekte en ellende, van uitmergeling en verzwakking der natie vindt men hier en elders, welke ongestoord voortwerken, op zich zelve reeds groote verwoestingen aanrigten en door den halfziekelijken, halfgezonden toestand, waarin zij een groot deel der natie plaatsen, als het ware den weg bereiden voor Epidemiën. Vochtige en in 't geheel niet of althans slecht geventileerde en verwarmde woningen, ongenoegzaam of ongezond drinkwater, gebrek aan versche lucht, zonnelicht en zonnewarmte, te groote opeenhooping van menschen, van verschillende kunne en ouderdom in ondoelmatige localen, ongezond gebouwde wijken en buurten, stilstaand water, slechte afloop van riolen en goten, schadelijke gazsoorten, opstijgende uit op de straten tot bederf overgaande overblijfselen van eetwaren en meststoffen, — in één woord, duizend en meer zaken dragen er toe bij, om de menschen ziek of althans ziekelijk en voor Epidemieën vatbaarder te maken. Het meest, zoo als uit den aard der zaak spreekt, treft men die oorzaken aan in de woningen der lagere volksklassen, in de schamele hutten der armen, in de achterbuurten van steden, in de werkplaatsen, in dorpsscholen, kleine hoeven, enz. Slechts een onophoudelijk wetenschappelijk onderzoek naar al die oorzaken van ziekte en jammer, waar door zoo vele honderden tot armoede en ellende gedoemd blijven, naar de doelmatigste middelen om ze te verbeteren, krachtige maatregelen om daarin te voorzien, kan aan dien beklagenswaardigen toestand een einde maken.

Bij een onderzoek naar de openbare gezondheidsregeling in verschillende landen is het aan het bestuur voorgekomen, dat de regeling in het naburig België in vele opzigten de voorkeur verdient, door de eenvoudige en doelmatige inrigting en door de weinige kosten daaraan verbonden. Wij achten het overbodig, Uwe Excellentie alle de details van de regeling dier zaak in België mede te deelen, overtuigd dat eene inrigting van dat belang in een zoo naburig rijk aan de belangstellende aandacht van Uwe Excellentie niet zal zijn ontgaan. Genoeg zij het voor ons naar aanleiding van het hiervoren vermelde en op grond

van de motiven, bijgebragt in een rapport in de gewone vergadering onzer Vereeniging van14 Mei 1852 uitgebragt, — gedrukt en opgenomen in het Tweede Verslag van de werkzaamheden dier Vereeniging, waarvan wij de eer hebben hierbij een exemplaar te voegen, — Uwe Excellentie uit naam der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klasse van den mingegoeden stand, dringend te verzoeken, tot een punt van gezette overweging te willen maken, *om door het daarstellen van commissiën, belast met het toezigt op — en de regeling van — den algemeenen gezondheidstoestand der natie, eene talllooze menigte van ziekmakende oorzaken weg te nemen en te voorkomen, en daardoor te waken voor eene goede en wetenschappelijke toepassing der regelen van de algemeene gezondheidsleer.*

Genaderd tot het tweede gedeelte van den last, ons opgedragen, om de aandacht der Hooge Regering te vestigen op gebreken in het lager onderwijs, kunnen wij kort zijn. Ons refererende, wat de motiven betreft, aan hetgeen daaromtrent in het hier boven aangehaalde rapport is vervat, zij het genoeg te vermelden, dat dat rapport niet slechts het gevoelen uitdrukt van de vergaderingen van Mei en October 1852 onzer Vereeniging, maar daarenboven van de gewestelijke Onderwijzers-Vereeniging, welke, na daarvan mededeeling te hebben ontvangen, hare adhaesie aan hetzelve heeft gegeven.

Uit dat rapport zal Uwe Excellentie kunnen ontwaren, dat naar het oordeel der vergadering twee zaken bijzonder verdienen de aandacht te trekken bij het lager onderwijs, namelijk in de eerste plaats, het maken van strenge strafbepalingen tegen de ouders, wier kinderen de scholen verzuimen, ten andere het intrekken en door meer doelmatige bepalingen vervangen van de thans in sommige gemeenten vigerende reglementen op de koepokinenting, welke strekken, althans het gevolg hebben om de kinderen van de school te weren.

De vergadering heeft zich vereenigd met de zienswijze welke door de regering van andere landen in dezen ook is aangenomen, dat namelijk de Staat, aan de eene zijde verpligt zijnde, de burgers bescherming te verleenen van vrijheid, eigendom en regten, van den anderen kant het regt heeft te vorderen, dat die burgers hunne kinderen tot bekwame en orde en wet eerbiedigende staatsburgers opleiden en van de hun aangebodene gelegenheid tot on-

derwijs gebruik laten maken, wanneer zij althans uit eigene middelen niet beter voor de opvoeding van hun kroost kunnen zorgen, dat de Staat regt heeft te vorderen, dat geen kind tot een nietsdoender of vagebond worde opgeleid. Zij zag in dat schoolverzuimen, in het opleiden van de kinderen tot den smokkelhandel op de oostelijke frontieren vooral eene voorname oorzaak, dat er zoo velen gevonden worden, die onbekwaam om te arbeiden, door gebrek aan opvoeding, verwaarloosd van kindsbeen af, opgroeijen voor de bedelaarsgestichten, of erger nog, voor kerker en schavot, terwijl zij bij eene betere opvoeding nuttige leden der Maatschappij hadden kunnen zijn en hunne krachten in het voordeel der Maatschappij hadden kunnen aanwenden, in stede van ze in armoede te verspillen in eenen strijd tegen orde en wet.

Voldoende aan den ons opgedragen last, vermeenen wij ook in dezen genoeg te doen, door de aandacht van Uwe Excellentie op dit punt te vestigen, met de dringende bede, dat Uwe Excellentie in overweging moge nemen, om *bij de aanstaande wetgeving op het onderwijs, door strenge strafbepalingen tegen de ouders die hunne kinderen niet onderwijzen of doen onderwijzen, of toelaten dat zij de scholen verzuimen, het schoolgaan der kinderen te bevorderen.*

Eene tweede zaak met het onderwijs in verband staande, al is het dan ook naar het oordeel onzer Vereeniging ten onregte, en waarop wij verzocht zijn Uwer Excellenties aandacht te vestigen, is deze:

In sommige gewesten van ons Vaderland, bepaaldelijk in de Provincie Groningen, worden de kinderen, welke niet gevaccineerd zijn, of daarvan het bewijs niet kunnen leveren, van de openbare scholen geweerd, krachtens het reglement tot bevordering der Vaccine. Allezins toejuichende de bevordering der Vaccine, als maatregel van medische politie, vermeende de Vereeniging zich tegen dien maatregel, zoo als die genomen is, te moeten verklaren. Vooreerst omdat diergelijke maatregelen niet in plaatselijke Schoolreglementen, maar in algemeene, de gezondheids-regeling betreffende, wetten, of politie-reglementen schijnen geplaatst te moeten worden. Anderdeels, doordien de maatregel slechts ten halve werkt, daar ze alleen op openbare en niet op bijzondere scholen van toepassing is, en dus ten onregte vertrouwen inboezemt, daar ze voor het algemeen geen de minste waarborg op-

levert; te meer, daar men vooral in groote steden de niet gevaccineerde kinderen onmogelijk gescheiden kan houden, ook buiten de school, van de gevaccineerden. Eindelijk, en dit was wel het hoofdargument tegen dien maatregel, dat een verbod voor niet gevaccineerde kinderen om gebruik te maken van de openbare scholen, gelijk staat met eene verlamming van de bepaling der Grondwet, dat overal van regeringswege voldoend lager onderwijs zal worden gegeven. Waar toch eene autoriteit, hetzij dan gemeentelijke of gewestelijke, de niet gevaccineerden van de staatsscholen weert, daar stelt zij honderden, ja duizenden buiten de toepassing dier grondwettige bepaling, omdat honderden ja duizenden, hetzij dan te regt, of te onregt, uit hunne godsdienstige overtuiging, gemoedelijke bezwaren tegen die Vaccine putten; bezwaren, welke diezelfde grondwet bij het onderwijs wil geëerbiedigd hebben. Is nu de Vaccine werkelijk datgene, waarvoor zij gehouden wordt, een voorbehoedmiddel tegen besmetting, eene afleiding van het gevaar, dan kan de vereeniging van *niet gevaccineerde* kinderen, wanneer zij niet reeds aan de kinderziekte lijden, met *gevaccineerde* kinderen geen groot bezwaar opleveren, en dan is het kwalijk te verantwoorden, dat daarom velen van onderwijs moeten blijven verstoken, en juist vooral in die standen waarin dat onderwijs zoo hoog noodig is.

Wil men nu de gemoedelijke bezwaren van sommigen eerbiedigen, dan is de maatregel verlamd, daar ze ook zelfs op de openbare scholen, geene algemeene toepassing kan vinden; — wil men die gemoedelijke bezwaren niet eerbiedigen, dan blijft ze een halve maatregel, daar zij de bijzondere scholen niet kan treffen, en ze is bovendien nadeelig, doordien zij de gelegenheid tot onderwijs aan vele behoeftigen en minvermogenden ontneemt.

Naar het oordeel der Vereeniging is het in het belang van den gezondheidstoestand der natie, dat de Vaccine door strenge strafbepalingen op het verzuim van dien voorzorgmaatregel, worde bevorderd; maar van evenveel belang dat zulks geschiede, afgescheiden van het onderwijs en door eene politie-verordening. Het is daarom, dat wij, voldoende aan het laatste gedeelte van den ons opgedragen last, Uwe Excellentie beleefdelijk, maar dringend verzoeken, het daar henen te willen leiden, *dat de bevordering der koepokinenting worde geregeld bij eene afzonderlijke*

politiewet, straf bepalende voor die ouders, welke hunne kinderen niet laten vaccineren, binnen zekeren bepaalden tijd, en maatregelen verordenende, om die vaccine, zooveel mogelijk te bevorderen. Wij veroorlooven ons hierbij op te merken dat dusdanige politiewet, als preventieve maatregel tegen besmetting, als gezondheidsmaatregel voor de natie, onzes erachtens op dezelfde regtsgronden gebaseerd kan zijn, waarop quarantaine-maatregelen, reglementen tegen de voortplanting der longziekte, veepest, enz, gebaseerd zijn.

Bekend met Uwer Excellenties hooge belangstelling in het welzijn der natie, vleijen wij ons, dat de punten, op welke wij op last onzer Comittenten Uwer Excellenties aandacht hebben gevestigd, door Uwe Excellentie in rijpe overweging zullen kunnen worden genomen, te meer daar wij afkomstig zijn van eene Vereeniging, welke door hare samenstelling geacht mag worden, met de oorzaken van Pauperisme en verarming, en met den staat van zaken in dezen in vele opzigten bekend te zijn, daar ze is zamengesteld uit besturen van inrigtingen, welke dagelijks zich beijveren de stoffelijke, zoowel als de geestelijke belangen van armen en mingegoeden te behartigen, welke dus met de armoede zelve en hare trawanten, met de oorzaken welke haar bevorderen en de middelen welke haar kunnen verminderen, gemeenzaam zijn geworden.

(get.) S. BLAUPOT TEN CATE, *President.*
W. DE SITTER, *Secret. van Correspond.*
L. ALI COHEN, *Secret. van Bestuur.*

Groningen, 23 *November* 1852.
's Gravenhage, 25 *November* 1852.

8. De heer DE SITTER draagt het volgende rapport voor, ter zake van de plaatselijke en bijzondere oorzaken der verarming:

RAPPORT *van het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den mingegoeden stand, „over de plaatselijke en bijzondere oorzaken der verarming."*

Mijne Heeren!

In de laatst gehoudene Vergadering der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den mingegoeden stand is besloten:

1°. om, aangezien het ter erlanging eener grondige kennis van de oorzaken van het Pauperisme en van de beste middelen, om het te bestrijden, volstrekt noodig geacht moet worden, dat men van naderbij bekend worde met de verschillende *plaatselijke en bijzondere oorzaken der verarming*, — dat het noodig was daaromtrent eene statistiek zoo volledig mogelijk te verzamelen, ten einde eenen zoo veel mogelijk zekeren grond te hebben, waarop men in het vervolg middelen tegen die kwaal zoude kunnen beramen, en om, terwijl dusdanige statistieke opgaven alleen kunnen worden gegeven door de Inrigtingen van Liefdadigheid (gewone leden der Vereeniging), de leden uit te noodigen, het Bestuur wel de noodige inlichtingen daaromtrent te willen verschaffen;

2°. om, aangezien het algemeen erkend wordt, dat er bij de armenverzorging en werkverschaffing geen genoegzaam verband bestaat tusschen de Burgerlijke en Kerkelijke armverzorging en de particuliere liefdadige Inrigtingen, en het geheel op den weg onzer Vereeniging ligt, pogingen aan te wenden, om een zoo groot gebrek te verhelpen, zich te wenden tot het Gewestelijk Bestuur, ten einde de tusschenkomst van dat Bestuur in dezen in te roepen, doch dat alvorens van de liefdadige Inrigtingen (gewone leden der Vereeniging) zal worden gevraagd eene opgaaf, *hoe* in hunne respectieve gemeenten *thans* de zamenwerking is geregeld en waarin ze nog te kort schiet.

Naar aanleiding van dat besluit heeft het bestuur bij Circulaire van den 23 November 1852, aan de liefdadige inrigtingen, gewone leden der Vereeniging, eene Circulaire gerigt, houdende uitnoodiging om voor of op den 1sten Maart 1853, het bestuur te dienen van berigt en raad, door hetzelve omtrent het eerste punt zoodanige inlichtingen te geven als deze besturen geraden zullen oordeelen. Zonder echter die inlichtingen tot den omvang van de door het bestuur voorgestelde vragen te willen beperken, oordeelde hetzelve toch, dat door de beantwoording der volgende vragen, het doel zoude kunnen worden bereikt.

1) Hoe groot is het getal *valide behoeftigen*, dat door U in den loop van het jaar 1852 is verzorgd?

2) Zijn er ook onder hen, die door *oorzaken buiten hunne schuld* tot verarming zijn gekomen? (b v. door verwaarloosde opvoeding, ziekte, onvoorziene rampen, gebrek aan werk ondanks bekwaamheid en ijver, te karige beloo-

ning daarvoor, zwaar huisgezin, en
is hun getal? en welke zijn bepaal

3) Zijn er ook onder, wier
theoretische of praktische bekwaamheid
te schrijven? en zoo ja, hoeveel?

4) Bevinden zich onder hun
zijn, *omdat niet alle daarvoor gesch*
doelmatig werkzaam zijn? zoo ja,
beide soorten?

5) Zijn er ook onder, wier
ken (blijkbaar b. v. in lediggang,
zelachtig bedrijf enz.) hen tot arm
hoe groot is hun getal?

6) Worden er onder hen
ondoelmatig gebruik hunner bestaanmi
armd zijn? (b. v. door verspilling,
aan overleg, huishoudelijkheid, sp
geloosheid, enz.), en zoo ja, hoe

7) Zijn er ook, wier *dadelij*
zaak is hunner verarming? en z
getal? en welke is de bepaalde
heid?

8) Worden er ten Uwent
van verarming gevonden? (zoo als
grondgesteldheid, plaatselijke geleg
andere plaatsen, manier van arm
bruiken, enz.), en zoo ja, welke
zaken?

9) Bestaan er ten Uwent o
bepaald genoemde *oorzaken van ver*
en nader onderzoek verdienen? en
melijk?

Op die Circulaire zijn bij he
ingekomen, en wel Rapporten:

Van de commissie voor de Naai-
Van het Werkhuis van het Alg
der Nederduitsche Hervorm
Van de Vereeniging tot Plaa
en *Sappemeer*.
Van de werkinrigting te *Ma*
Van het bestuur der Vereeni
nijverheid en leniging der
schaffing, te *Noordhorn*.

Van de Vereeniging tot bevordering van welstand der arbeidende klasse te *Opende.*

Betrekkelijk de oorzaken der verarming te *Oude Pekel-A.*

Van de Werkinrigting te *Zevenhuizen*, tevens opgaven bevattende omtrent *de Leek.*

De Verslagen bevatten opgaven omtrent een getal van 416 personen, terwijl, daar sommige der inrigtingen, die opgaven hebben verstrekt per huisgezin en niet per persoon, daarenboven opgaven zijn ontvangen omtrent 423 huisgezinnen.

Hebben de verslaggevende inrigtingen blijkens hunne verslagen, de gedane vragen niet volledig kunnen beantwoorden, doordien zij moeijelijk de antwoorden onder cijfers konden brengen, daaruit is door het bestuur de volstrekte onmogelijkheid voortgevloeid, die antwoorden op eene statistieke tabel te verzamelen en daaruit bepaalde conclusiën in cijfers uitgedrukt te trekken.

Het bestuur heeft daarom gemeend, de ontvangene verslagen in hun geheel te moeten mededeelen; te meer, omdat eenige derzelve hoogst belangrijke opmerkingen bevatten, welke bij eene tabellarische opgave geheel verloren zouden gaan, en echter verdienen bewaard te blijven.

Het laat die hier volgen:

I. *Beerta, den* 28 *Februarij* 1853.

Ter voldoening aan UWEds. circulaire van den 23 November a. p., hebben wij de eer UWEd. het navolgende mede te deelen, in antwoord op de daarbij ons voorgestelde vragen, te weten:

1. In 1852 is door onze Commissie aan 30 meisjes uit den geringen stand onderwijs in het naaijen en breijen verschaft.

2. De schuld der verarming ligt, zoo als wel van zelve spreekt, buiten de schuld dezer kinderen, en om hen, zooveel mogelijk te behoeden, voor de gevolgen eener verwaarloosde opvoeding en onverschilligheid der ouders, is het dat de Commissie zich harer heeft aangetrokken, en zijn de door ons verpleegd wordende allen, in meerdere of mindere mate, onder het hier bedoelde getal begrepen.

3. De ouders der door ons verzorgd wordende kinderen *veldarbeiders* zijnde, zoo kan men niet zeggen dat de

verarming aan gebrek aan theoretische of praktische bekwaamheid voor hun bedrijf is toe te schrijven.

4. Dat niet alle daarvoor geschikte leden van het gezin doelmatig werkzaam zijn, is voorzeker bij eenigen eene rede mede der verarming.

5. Bepaalde onwil om te werken, dat is: om *alle* voorkomende werkzaamheden te willen verrigten, en om daaraan in billijkheid het grootste gedeelte van den dag te willen besteden, is ongetwijfeld eene voorname rede van verarming, zoo mede

6. het ôndoelmatig gebruik hunner bestaanmiddelen of verdiensten, door in den zomer, wanneer zij ruime verdiensten hebben, bijna alles onmiddellijk ook in ruime mate op te teren, zonder iets voor den naderenden winter te besparen, maar alsdan alles op de mededeelzaamheid van Diaconiën en liefdadige inrigtingen, en van particuliere ingezetenen te laten aankomen.

7, 8 en 9. Deze drie punten kunnen door ons ontkennend beantwoord worden.

Thans overgaande tot het beantwoorden van het slot van UWEds. hooger genoemde circulaire, hebben wij de eer te kennen te geven:

a. De zamenwerking tusschen kerk, staat en particuliere liefdadigheid is alhier zoodanig geregeld, dat de verzorging der behoeftigen, behoorende tot de Gereformeerde en Mennonieten gezindten (de eenigen die alhier een kerkgebouw bezitten), aan de diaconieën dier gemeenten, ieder in den zijnen, geheel is overgelaten; terwijl het verzorgen van alle overigen aan het burgerlijk armbestuur, van wege de gemeente, is opgedragen, terwijl de bedeelingen door bijzondere liefdadige inrigtingen, als daar zijn de zoogenoemde Nieuwjaars-Commissie, tot het doen van uitdeelingen in levensbehoeften, gedurende eenige weken in den winter, — de commissie tot het verschaffen van werk, door grindklopperij; — benevens onze commissie voor de naai- en breischolen, allen plaats hebben in onderling overleg met de diaconien, en voor zooveel noodig, ook van het Gemeentebestuur.

b. Dat die zamenwerking te kort schiet bij alle de opgenoemde Besturen en Collegien, door hun aller onvermogen om de bedelarij, de luiheid, het ondoelmatig gebruik der bestaanmiddelen bij de arbeidende klasse, benevens het verwaarloozen van de opvoeding hunner kinderen tegen te

gaan en te voorkomen, alsmede om de kwalijk gezinden te kunnen bestraffen, anders dan door hen alle bedeeling te onthouden, en alzoo geheel aan hun lot over te laten iets, dat dikwijls weder, van eene andere zijde, bedenkelijk kan worden, en de maatschappij, bij volslagen gebrek in deze streken aan een voldoend personeel van politieagenten of gensdarmes, aan allerlei wandaden zoude blootstellen, waartegen het eenen enkelen, karig beloonden, veldwachter in deze gemeente niet mogelijk is te waken; terwijl van staatswege daarop geene directe surveillance hoegenaamd bestaat anders dan die van het Openbaar Ministerie bij de Regtbanken, wanneer de feiten *reeds bedreven zijn*, maar geenszins om die *voor te komen* of *te beletten*; en eindelijk

c. Dat daarin, naar ons bescheiden oordeel, voor een groot deel althans, zoude kunnen worden voorzien, wanneer er op meer groote schaal, als thans met Ommerschans en Frederiks-oord het geval is, door en voor rekening van het *algemeen Gouvernement*, koloniën, onder militaire discipline, ter landontginning en andere nuttige werkzaamheden, wierden aangelegd, werwaarts iedere gemeente naar gelang van derzelver zielental, het regt had jaarlijks een bepaald getal personen of gezinnen, voor eenen bepaalden tijd, op te zenden, die in de gemeenten hunner inwoning, ofschoon nog jong genoeg, krachtig en zonder ligchamelijke gebreken zijnde, en mitsdien daartoe volkomen in staat, nogtans niet verkozen in het onderhoud van hun en de hunnen te voorzien, maar de bedeeling en het onderhoud van de diaconien of van het burgerlijk armbestuur vroegen, of, zoo als helaas! meermalen geschied, zelfs brutaal durven vorderen; behalve ook de zoodanigen die zich aan onmiddellijke bedelarij bijlangs de huizen schuldig maakten; een en ander *zonder subsidien van wege de gemeente*, als uitgaande van het principe, dat den Staat verpligt is voor de veiligheid der ingezetenen te zorgen.

Dat hierdoor aan de vrijheid van zoodanige behoeftige personen zoude worden te kort gedaan, kunnen wij niet inzien, vermits toch iemand, die verklaart niet in staat te zijn, om in de behoeften van zich en de zijnen te kunnen voorzien, en daarom zulks van eenig armbestuur verlangt, daardoor ook geacht moet worden te erkennen, niet in staat te zijn om *voogdijschap over zich zelven en de zijnen te kunnen uitoefenen*, en dit dus aan zoodanig Bestuur af te staan,

Wij stellen ons voor, dat zoodanige maatregel, d aanvragen om subsidie van jongelieden en tot werken ge schikte menschen al spoedig zouden doen verminderen en hen leeren meer op eigene krachten te vertrouwen e dezen in tijds in toepassing te brengen.

Ten slotte hebben wij de eer hiernevens te voegen d bij UWEd. Missive van den 12 dezer verlangde tabella rische opgave, aan dewelke wij ons ten dezen gedragen.

De Commissie voor de Naai- en Breischolen

Namens dezelve:

(get.) C. VAN OORT.

B. CRAKER.

II. *Aan de Algemeene Vereening tegen het Pa perisme bij de arbeidende klassen van de mingegoeden stand.*

In voldoening aan de Circulaire van den 23 Novem ber 1852, heeft het ondergeteekende bestuur van he Werkhuis van het Algemeen Diaken gezelschap der Neder duitsche Hervormde Gemeente van Groningen, de eer t berigten:

1) Het getal werkers aan de fabrijk bedroeg b den aanvang van het jaar 1852, 85, daalde in den z- mer tot 40 en klom eindelijk in December tot 90 Eigen lijk gezegde invaliden bevinden zich onder dat getal 2 Wil men evenwel onder invaliden begrepen hebben de zo danigen, welke in de maatschappij ongeschikt zijn om in hu gewoon onderhoud te voorzien, door gebrek aan genoe zame ligchamelijke kracht, door te hooge of te jonge jare dan zullen als zoodanigen moeten worden beschouwd 40 personen welke gedurende den zomer in de inrigti hebben gewerkt. Eigenlijke *valide behoeftigen* kan men d aannemen, dat in 1852 in de inrigting gewerkt hebben 5

2) Van de 90 personen welke in 1852 in de inri ting hebben gewerkt kan men zeggen, dat zeker 80 t verarming zijn gekomen, of liever arm blijven door verwa loosde opvoeding, en dien ten gevolge door *gebrek aan the retische of praktische bekwaamheid* voor *eenig ander bedri* daar zij, eenige wevers uitgezonderd, in den winter, e 6tal, welke des zomers buiten de inrigting weven en da door hun brood verdienen, geen bedrijf hoegenaamd he ben, noch eenig bepaald ambacht hebben geleerd;

3) Ofschoon, zooals wij bereids opmerkten, gebrek aan theoretische kennis en praktische bekwaamheid, als gevolg eener verwaarloosde opvoeding, de meesten der aan onze fabrijk werkenden belet, zich uit de armoedige omstandigheden, waarin zij verkeeren, te verheffen, kan men niet bepaald zeggen, dat zij daardoor zijn *verarmd*, daar geen hunner, sommige wevers uitgezonderd, ooit in betere omstandigheden hebben verkeerd, terwijl deze laatsten door den algemeenen teruggang in hun bedrijf en hunne veelal hooge jaren, of door gebrek aan werk zijn verarmd.

4) Ofschoon wij niet kunnen zeggen, dat er onder onze werklieden zijn, die *verarmd* zijn *omdat niet alle daartoor geschikte leden van hun gezin doelmatig werkzaam zijn*, zoo mogen wij toch aannemen, dat een 30tal onzer werklieden, vooral jongens en meisjes, van 17 tot 22 jaren, arm en behoeftig blijven, *omdat zij niet doelmatiger werkzaam zijn*. Slecht opgevoed, verwaarloosd van der jeugd af, zijn ze'en ook voor weinig soorten van arbeid geschikt.

5) Bepaalde onwil om te werken bestaat bij onze werklieden niet; hun daarzijn op de fabrijk, is een bewijs dat zij *willen* werken.

6) Gebrek aan spaarzaamheid, overleg, huishoudelijkheid en eene groote mate van zorgeloosheid is het gebrek van de meesten, schier 80 van de 90. Hier geldt eveneens de opmerking dat zij daardoor wel verhinderd worden, verbetering in hunnen toestand aan te brengen, doch niet verarmd zijn, daar geen dezer 80 ooit in betere omstandigheden heeft *verkeerd*, maar in armoede is geboren en groot gebragt.

7) Over dadelijke onzedelijkheid bij onze werklieden hadden wij in het afgeloopen jaar niet te klagen.

8) Plaatselijke oorzaken van armoede, of verarming, dat is, de zoodanige, welke niet overal elders worden aangetroffen, bestaan hier niet.

9) Evenmin bestaan te Groningen, voor zoo verre ons bekend, oorzaken van verarming, niet bepaald in de circulaire opgegeven.

Wat het 2. punt in gemelde circulaire opgenoemd, betreft, is het ons eene aangename taak, te kunnen antwoording, dat de zamenwerking tusschen kerk en staat in de stad Groningen beter is geregeld, dan op menige andere plaats, daar er eene gewenschte eenstemmigheid bestaat tusschen de kerkelijke en burgerlijke armverzorging, welke

beide aan de verschillende Diakoniën zijn opgedragen, onder genot van subsidie, doch dat het verband van die armenverzorging met de particuliere liefdadigheid veelal veel te wenschen overig laat. De Diaken-gezelschappen der Nederduitsch-Hervormde en Roomsche-Katholijke gemeenten en het gesticht van pleegzusters tevens toevlugtsoord voor verwaarloosden uitgezonderd, werken de particuliere liefdadige inrigtingen, zonder eenig verband met de dadelijke armenverzorging, zonder eenig verband onderling, waardoor noodzakelijk hunne pogingen niet dien uitslag kunnen hebben, welken men daarvan verwacht.

Het eenige middel da onzes inziens in dien toestand verbetering kan aanbrengen, is eene toenadering dier liefdadige inrigtingen tot de verschillende Diakonien, eene aansluiting aan dezelve, om daardoor te voorkomen, dat men ondoelmatige of met elkander strijdige maatregelen neme, dat niet de ondersteuning, bedeeling of het betoonen van hulp aan enkele personen dubbel, aan anderen in het geheel niet verstrekt worde, opdat niet de luiaard door den een afgewezen, door den andere ondersteund worde.

Hiermede vermeenen wij aan het verzoek, in de bedoelde Circulaire vervat, te hebben voldaan, terwijl wij ons vleijen, dat de gegevene inlichtingen, die door den aard onzer inrigting niet zoo geheel volkomen konden zijn, dan wij wel gewenscht hadden dezelve te leveren, voldoen mogen om het doel, hetwelk de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme zich met dezelve heeft voorgesteld, te helpen bereiken.

Het bestuur van het werkhuis van het Algemeen Diaken gezelschap der Nederduitsche Hervormde gemeente te Groningen.

(*get.*) W. DE SITTER, *Pres.*
H. R. ROELFSEMA, *Secret.*

III. *Hoogezand*, 18 *Februarij* 1853.

De ondergeteekenden door het Bestuur der Vereeniging tot plaatselijk Nut te Hoogezand en Sappemeer als Commissie benoemd, om te antwoorden op de Circulaire van het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme, dato den 23 November 1852, betrekkelijk de *plaatselijke en bijzondere oorzaken der verarming*, heeft de eer, daarop het volgende te rapporteren.

1) Eigenlijk *verzorgd* wordt door deze Vere
ging niemand, wel *ondersteund*. Buiten de deelhebber
de Spaarbank en het Hulpfonds voor ziekte, welke pe
nen men niet onder de behoeftigen tellen kan, had de V
eeniging in 1852:

100 spinsters, waarvan ⅞ valide;
100 meisjes op de brei- en naaischolen, alle valide;
20 mannen, tijdelijk keijen-kloppende, „ „
4 jongens op de dienst naar zee gebragt, „ „
8 meisjes in eene dienst gebragt „ „.

2) Ja, en de hoofdoorzaak, bijkans bij allen, *verwaarloosde opvoeding*, wat betreft de spinsters en kei
kloppers, op welke alleen deze en de volgende vra
kunnen slaan. Er mogen al eenige onder zijn, door
andere hier genoemde oorzaken tot verarming geraakt,
meeste is te wijten aan eene verwaarloosde opvoeding.
de jeugd hebben zij school en catechisatie slecht bezoc
zoo dat ½ van hen slecht lezen en schrijven kan, en
geene leden van eene kerkelijke gemeente zijn. Vroeg
huwd, hebben die onberaden huwelijken bij velen een zw
huisgezin, slecht bestaan en bedelarij ten gevolge geh
Van daar dat zij alle als tegen de armenkassen aanh
gen, ofschoon nog niemand hunner gealimenteerd wordt
de Vereeniging dit zoo veel mogelijk tracht te voorkom
Alleen bij de meisjes op de brei- en naaischolen heeft
Vereeniging ook van gealimenteerden kinderen opgenom

3) Ja, sommigen bij voorbeeld hebben het maai
niet of slecht geleerd en kunnen hierin niet concurre
met de Westfalingers en West-Friezen. Dit is ook
een gevolg van *gebrekkige opvoeding* voor hunnen kring, e
als dat, wat hierna onder 4), 5), 6) en 7) gemeld wo

4) Vele hoofden en leden van gezinnen werken
lang en zoo veel, als hoog noodig is, en meer niet. I
is hier, even als bij de andere rubrieken, moeijelijk
bijkans onmogelijk, het getal naauwkeurig te bepalen.

5) Ja, zulks is duidelijk bespeurd, toen de keij
kloppерij begon en sommigen niet wilden werken of m
verdienen. Ook des zomers, als er werk genoeg is, wo
er wel hier en daar onwil waargenomen.

6) Ja, vooral gebrek aan spaarzaamheid des zom
tegen den winter.

7) De sterke drank doet veel kwaad, bij voorbe
bij de scheepsjagers en scheepstrekkers. Er zijn ook vo

beelden, dat kleedingstukken en meubelen aan korvedraagsters zijn verkocht, voor brandewijn.

8) De plaatselijke gesteldheid is niet ongunstig. Misschien hebben de branderijen wel eenige aanleiding gegeven tot domicilie van armen, van buiten inkomende, maar toch niet, wat betreft de personen, boven onder 1) gemeld.

9) De Aardappelenteelt en Koolzaadteelt geven hier aan sommigen minder doorgaand werk, dan vroeger de meerdere korenbouw en elders de vlasteelt.

Hier doen meer menschen in de loterij, dan men oppervlakkig zou vermoeden; soms koopen of huren zij van bedriegers zelfs loten, die reeds getrokken of uitgeloot zijn.

Omtrent II:

a. Onze Vereeniging werkt gunstig voor de Diakoniën en burgerlijke armbesturen, ofschoon de Vereeniging geene geldelijke ondersteuning of subsidie van kerkelijk of burgerlijk bestuur ontvangt. Vele hoofden van beide werken echter voor zich zelve wel met ons mede. Het gunstigst doet zich die zamenwerking voor bij het te keer gaan van het Nieuw-jaar-loopen. Ook wordt de doorgaande bedelarij zoo veel mogelijk geweerd door de burgerlijke besturen.

b. Enkele gezindten zien er niet genoeg op toe, of hare armen bedelen.

De burgerlijke besturen zouden de Vereeniging meer kunnen ondersteunen in het finantieele, bij voorbeeld tot het oprigten van eene voorschot-kas.

c. Men moet het denkbeeld meer veld trachten te doen winnen, dat het finantieel, 'twelk aangewend wordt voor de zedelijke en verstandelijke opleiding der geringe klassen, en dat gebruikt wordt, om haar van de alimentatie af te houden, dubbelde rente geeft en op den duur altijd voordeelig voor de plaats zelve werkt. De besturen moeten leeren inzien, dat zulks in hun eigen belang is. Voorts moet men het aan den tijd en de ondervinding overlaten, om hen te overtuigen van het nut, dat er in eendragtige zamenwerking gelegen is. Gesprekken, redevoeringen over zoodanige onderwerpen en het uitleenen van gedrukte stukjes aangaande deze punten, dit kan misschien goeden invloed hebben. De Vereeniging zelve

moet bedaard en met overleg moedig verder gaan en de boom doen kennen aan zijne vruchten.

Namens de Vereeniging tot plaatselijk Nut te Hoo gezand en Sappemeer,

de Commissie voornoemd:

(*get.*) S. BLAUPOT TEN CATE.
M. J. TER HASEBORG.
C. OVING.

IV. *Nuis*, 1 *April* 1853.

Ingevolge de missive d. d. 23 November 1852 van het bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme, hebben wij de eer, de navolgende antwoorden, alhoewel wat laat, in te zenden.

1) De Vereeniging Marum tot hulp voor vlijtige armoede, heeft gedurende 1852 verzorgd, 43 huisgezinnen.

2) 17 huisgezinnen; waaronder 4 verarmd door ziekte, 3 door 't afsterven van de mannen, 3 door ouderdom, 2 door zwaar huisgezin, 2 door verwaarloosde opvoeding, 1 door het verlaten van den echtgenoot en vader, 2 door gebrek aan werk.

De zamenwerking tusschen Kerk, Staat en Particuliere liefdadigheid is zoo geregeld mogelijk.

3) ———

4) 2 huisgezinnen verarmd, doordien de mannen luiaards zijn, waaronder in 1 huis een jongen liever breidt dan zwaar werk verrigt; voorts 2 huisgezinnen waarin de manner onwerkzaam zijn, maar de vrouwen alles verkwisten.

5) 9 huisgezinnen verarmd; waaronder 5 door zorgeloosheid en luiheid, 3 doordien de mannen, overigens goede arbeiders geene aardigheid hebben aan hun eigen tuin en akkerwerk, 1 huisgezin waarin beide, en man en vrouw hun eigen werk verwaarloozen.

6) 2 huisgezinnen; waar 1 door zorgeloosheid en de andere doordien de vrouw liever lekker eet en drinkt dan voor haar huisgezin nuttig werkzaam te zijn.

7) 1 huisgezin verarmd door onzedelijkheid, zijnde eene moeder met verscheidene onechte kinderen.

8) ———

9) De ziekte in de aardappelen en de daardoor ver-

oorzaakte duurte heeft veel toegebragt tot het verarmen

van velen, waaraan de 12 niet gespecificeerde huisgezinner nog veel lijden.

Vorenstaande antwoorden op de gedane vragen opgemaakt door het bestuur der Vereeniging Marum bovengenoemd,

Namens het bestuur:
(get). K. HOFKAMP.

V. *Noordhorn, den* 26 *Maart* 1853.

Ter voldoening aan Uw verlangen, ons te kennen gegeven bij missive van den 23 November 1852, de vragen daarin voorkomende te beantwoorden, hebben wij de eer U het navolgende mede te deelen.

Kortheidshalve zullen wij de door U gedane vragen hier niet herhalen, doch ons aan Uwe missive refereren.

Eerste vraag.

Het getal der behoeftigen in het jaar 1852, door de Diakenen der Hervormde gemeente te Noordhorn bedeeld bedraagt 52. Onze vereeniging verschafte hun werk voor een gedeelte der wintermaanden.

Tweede vraag.

Van dit getal zijn door oorzaken buiten hunne schuld tot verarming gekomen 29, en wel

a. door ziekte 4;

b. door verlies van den man en verzorger van het huisgezin 12;

c. door ligchaamszwakheid, en daardoor veroorzaakte ongeschiktheid tot werken 10.

Onder de laatste rubriek bevinden zich bijna alle boerenarbeiders; deze klasse van menschen, heeft op vijftigjarigen leeftijd, enkelen eenige jaren later, wanneer ze goed en ijverig gewerkt hebben, veel van hunne krachten verloren; de landbouwer dankt hen dan af, en neemt jongere en krachtigere arbeiders in hunne plaats; de arbeider, gewoon aan den krachtigen en voedenden kost van den landbouwer, moet thans met zijn afgesloofd ligchaam veel, ja zeer veel ontberen en verliest daardoor weldra alle krachten; hij verzwakt van dag tot dag, en vervalt noodwendig tot armoede, vooral wanneer hij met een groot huisgezin bezwaard is.

d. door verlies van ouders 3.

Derde vraag.

Voor zooverre wij kunnen nagaan, geene.

Vierde vraag.

Voor zooverre bekend, geene.

Vijfde vraag.

Ja, en wel 1.

Zesde vraag.

Door alle daar genoemde ondeugden 8.

Zevende vraag.

Door onzedelijkheid zijn verarmd 14 en wel

a. Door misbruik van sterken drank 4.

b. Door onkuischheid 9, van dezen hebben 3 zi ziekten berokkend, welke hen ten eenen male ongeschi maken bij anderen hun brood te verdienen, de overige hebben onechte kinderen ter wereld gebragt en wel *d* 1 kind, *een* twee kinderen en *één* vijf kinderen, allen zi daardoor ten laste der Diakonie gekomen.

c. Door diefstal en daarop gevolgde gevangenisstraf

Achtste vraag.

Als oorzaak van verarming komt hier, even als bij overal elders, in aanmerking de sedert eenige jaren hee schende aardappelenziekte, immers voor het ontstaan d ziekte plagt de landbouwer zijnen arbeider een plekje gron af te staan, waarop deze aardappelen verbouwde, hij bra daarvoor de helft der vrucht als huur bij den landbouw van de andere helft leefde hij grootendeels en was de oo eenigzins gunstig, dan kon hij door verkoop van een g deelte der oogst mede voorzien in zijne behoeften a brandstof, thans is hem dit ontnomen, hij moet alles kleine hoeveelheden aankoopen, en daartoe is zijn lo doorgaande te gering.

Onder verwaarloosde opvoeding kunnen bijna allen hi boven genoemd, gebragt worden.

Omtrent het tweede punt hebben wij de eer U me te deelen:

a. dat de zamenwerking tusschen kerk en staat zi bepaalt tot het verleenen van subsidiën, wanneer de D koniekas onvoldoende is, terwijl ons geene medewerki tusschen die ligchamen en partikuliere liefdadigheid beke is, voor zooverre het verledene betreft.

Onze Vereeniging zal echter die zoo gewenschte menwerking trachten daar te stellen; daartoe heeft zij haar reglement eene bepaling opgenomen, die onzes inzi goede vruchten kan opleveren, en waarmede wij de vr *c.* zullen beantwoorden.

c. De straks bedoelde bepaling behelst hoofdzakelijk Zoodra onze Vereeniging werk verschaft, zal haar bestuu zich in verband stellen met dat der gemeente en der ver schillende diakonien, het zal beide besturen uitnoodigen aan niemand onderstand te verleenen, ten ware hij een bewijs vertoone, afgegeven door het bestuur onzer Veree niging, dat dezelve hem geen werk kan verschaffen.

Ten slotte maken wij de opmerking, dat al het bo venstaande voornamelijk, ja bijna geheel betrekking heef op de behoeftigen van de Hervormde gezindheid; de be volking van Noordhorn is bijna geheel Hervormd en Doops gezind

Hiermede meenen wij aan uw verzoek, zoo veel on mogelijk was, te hebben voldaan. Wij zullen natuurlijk veel te kort schieten, en onze opgaven zullen wel steed onvolledig zijn, zoolang de door ons zoo gewenschte za menwerking van Kerk, Staat en partikuliere weldadigheid niet op vastere grondslagen gevestigd is.

Het bestuur der Vereeniging ter bevorde ring der Nijverheid en leniging der armoed door Werkverschaffing, gevestigd te Noordhorn

Namens hetzelve:

de Secretaris

(*get.*) J. W. F. I. DU PEIJROU VAN BREUGEL.

VI. *Opënde den* 23. *Februarij* 1853.

De vereeniging tot bevordering van den welstand de arbeidende volks-klasse te Opënde, heeft de eer bij dez te dienen van berigt op de haar, bij circulaire van de 23 November 1852, van wege de Algemeene Vereenigin tegen het Pauperisme voorgestelde vragen.

1°. *Ten aanzien d r vraag naar de plaatselijke en bi zondere oorzaken der verarming.*

In den loop van het jaar 1852 werden door dez Vereeniging ondersteund *twaalf* personen. *Vier* daarva waren *hoofden*, de *acht* anderen *gewone leden* van huisge zinnen. Van de eersten waren *twee buiten hunne schuld* tc armoede vervallen; de één door een hem overgekome ligchaamsgebrek, dat hem voor zijn gewoon bedrijf ongeschik maakte; de andere door zijn zwaar huisgezin. *Één* (ee verwer) verarmde door *gebrek aan kennis van een hulpbebrij Één* door *ontuchtig leven en bedrieglijken handel.* De ac laatsten behoorden tot even zoovele gezinnen, wier achte

uitgang door *gebrek aan algemeene bedrijvigheid der leden* veroorzaakt wordt, en waren voor zich zelf *onbekend met eenige doelmatige werkzaamheid*, vooral voor den winter. —

De *eigenlijke hoofdoorzaak* der verarming dezer personen, voor zoo ver die bij hen zelve ligt, is dus deze, dat zij bij den geheelen of gedeeltelijken stilstand van hun hoofd-bedrijf, door *geene andere geschikte werkzaamheid in hunne behoeften wisten te voorzien.* Althans is dat bij *tien van de twaalf* het geval. (Hetzelfde valt ook op te merken bij het groote deel der overige valide armen, die te dezer plaatse door de Kerkelijke liefdadigheid worden verzorgd.)

Als *plaatselijke oorzaak* der verarming dient verder vermeld te worden *de gemakkelijkheid* voor achteruitgaande familiën van elders *om zich hier te vestigen*, en de *hooge gebrekkige communicatie* met andere plaatsen, die te water geheel ontbreekt.

2° *Ten aanzien der vraag naar de Zamenwerking der Burgerlijke, Kerkelijke en Particuliere liefdadigheid.*

1. Ingevolge de vigerende Provinciale verordeningen, belast de *kerkelijke gemeente* zich met de verzorging der *verarmden.* Zij wordt daarbij door eene *Subsidie uit de kas der Burgerlijke Gemeente* ondersteund. Onze *particuliere vereeniging*, die haar fonds uit de vrijwillige bijdragen der ingezetenen bijeen brengt, trekt zich bij voorkeur den toestand der *verarmden* aan, en poogt de kwaal van dezen in haar begin of voortgang te stuiten. *Hare Directeuren handelen steeds in overleg met Diakenen*, zonder dat hieromtrent juist vaste bepaling is gemaakt. Een en andermaal namen zij reeds met goed gevolg, tegen billijke schadeloosstelling, van deze laatsten eenen bedeelde over, van wien de hoop bestond, dat hij door het aanleeren van een of ander bedrijf eerlang zelf in zijn onderhoud zou kunnen leeren voorzien.

2. De aldus hier bestaande zamenwerking moet echter geacht worden alsnog te kort te schieten met betrekking tot de, van wege de Burgerlijke Gemeente verleende *Subsidie*, die niet toereikt om, naar de bestaande behoefte het ontbrekende in de Kerkelijke middelen aan te vullen, en boven alles met betrekking tot de *doelmatige behandeling van voorwerpen, die voor de vermaning der liefde doof, en voor hare hulp ongevoelige blijken te zijn*, en dus door dwang en tucht moeten worden bestuurd.

3. Het middel, waardoor in deze gebreken (die over-

oordeels ook wel elders zullen bestaan) op de beste wijze zou kunnen worden voorzien, kan wel, bij de bestaande inrigting van het armwezen in deze Provincie, geen ander zijn dan eene *verhoogde Subsidie* uit de Gemeente-kas, tot zoodanig montant dat zij, die met de verzorging der armen belast zijn, daardoor in staat gesteld worden, alle onhandelbare sujetten in de daarvoor ingerigte gestichten der maatschappij van weldadigheid te laten bedwingen. Evenwel komt het ons veel eigenaardiger en doelmatiger voor, dat er bij de aanstaande wettelijke regeling van het armbestuur eene bepaling werde gemaakt, waarbij de *Staat*, des noodig met afschaffing van het thans bestaande Subsidiën-stelsel, *zich belaste met de zorg, of liever de bestraffing van alle moedwillige armen.*

Namens de Vereeniging voornoemd:
(*get.*) D. TERPSTRA.
H. E. FEENSTRA.
A. P. HOEKSMA.

VII. *Maatschelijke en bijzondere oorzaken der verarming in Oude Pekel-A.*

Het bijzondere in deze gemeente, en dat misschien maar een enkel dorp in dit gewest met Oude Pekela gemeen heeft, bestaat hierin: dat de gemeente is aangelegd en ontgonnen in de 17e eeuw, door middel van de veengraverij, waartoe veel handenarbeid gevraagd wordt; daarvan kwam het, dat, even als dit in fabrijkdistrikten ook gevonden wordt, een groot getal arbeiders zich in deze gemeente vestigde, die den kost konden verdienen zoo lang ze gezond en sterk waren, doch bij ziekte of ouderdom dadelijk onder de behoeftigen konden gerekend worden. Evenwel het gezegde van den Grooten Meester: „de armen hebt gij altijd bij u," vond alleen hierin bevestiging, zoodat der zich daaromtrent veel te verontrusten, tot dat het gouvernement goed vond in het begin dezer eeuw voor eerste maal accijns op de turf te leggen, waardoor ook de bloeijende turfhandel op Hamburg verloren ging; en al spoedig bleek toen de slechte verhouding tusschen de werkzoekenden en de werkverschaffenden. Waren er nu van eersten te veel, van de laatsten waren er te min. Er werden door de nijvere ingezetenen wel andere bedrijven bij de hand genomen, zoo als: scheeps- en landbouw, maar de

werklieden hadden niets anders geleerd dan turfgraven, en bij gebreke van dat werk, werden armoede en de kwade gevolgen van dien, hun deel: bedelen en smokkelen, in het drukst van den zomer naar de vette kleistreken gaan, om den boer daar te helpen, zaaddorschen, bij veel jenever drinken en ongebonden leven hard werken, en uit de vette pot van den landbouwer de galkoorts te eten, zoodat, nadat zoo iemand eenige weken buiten de gemeente vrij wat geld had verdiend, het slot nog altijd ellende is.

Meermalen zijn die lieden aangespoord zich elders te vestigen, waar de turfgraverijen, die het geluk hebben van goede scheepvaartkanalen te bezitten, nog bloeijen; maar de liefde ook tot zijn hutje schijnt ieder aangeboren, en ik geloof niet dat er voor veel geld één toe te bewegen is, om de reis naar Suriname aan te nemen. Dit kwaad zal langzamerhand verminderen, daar het jongere geslacht meer tot andere takken van nijverheid moet opgeleid worden, en misschien zou het spoedig kunnen worden verholpen, indien de regering mede hielp zorgen, dat het slechte diep, waar des zomers maar zes palm water in is, in een behoorlijk scheepvaartkanaal werd veranderd.

Ik geloof wel, dat dit eene bijzondere oorzaak van verarming is in deze gemeente; evenwel bestaan er meer oorzaken, maar die zullen in andere gemeenten misschien ook voorkomen, en veroorloof ik mij, daarvan eenigen op te noemen.

De onberaden huwelijken; het is hier toch gebeurd, dat jonge lieden van 20 tot 25 jaren zich voor hun leven aan elkaar gingen verbinden, ieder gesterkt door een certificaat van onvermogen, waardoor bewezen moest worden dat zij geen twee zegels, of ƒ 1.40 konden betalen, terwijl de ambtenaar van den burgerlijken stand in de acten moest verklaren dat de partijen niet hadden geteekend, uit hoofde zij geen schrijven hadden geleerd.

Het gebruik en misbruik van sterken drank brengt ook menigeen aan een ziek ligchaam en den bedelstaf.

Men mag voor deze gemeente ook aannemen dat het smokkelen, en vooral het thans nog bij de wet toegestane vervoer van eenige aan accijns onderhevige goederen, de menschen zedelijk verlaagt; altijd zwevende op de grenzen van eerlijkheid en kwade trouw, en vereenigd in bandelooze troepen van twintig en meer personen, mannen,

vrouwen en kinderen wordt daar een taal uitgestoten e leeringen gepredikt, die doen huiveren voor de toekom van de kinderen, die zoodanig worden opgevoed. De r sultaten zijn dan ook aanwezig in die mannen, die h geheele handwerk later in het groot exerceren, meestentij in een of ander tuchthuis hunne beste levensjaren moet slijten.

Ofschoon het onderwerp geenszins is uitgeput, heb vermeend dit weinigje te moeten mededeelen.

Het buitengewoon lid der Vereeniging
(get.) T. BORGESIUS.

VIII. *Zevenhuizen den* 25 *Februarij* 185

Naar aanleiding van 't beslotene in de laatst geho dene vergadering der Algemeene Vereeniging tegen h Pauperisme, heeft de ondergeteekende de eer, het navo gende te berigten.

Dat de bemoeijingen van den ondergeteekende zi hoofdzakelijk tot het onderwijzen of doen aanleeren van e of ander nuttig bijwerk bepalen, om in den wintertijd, a het land- en veenwerk heeft opgehouden, den tijd tot voo deel te kunnen aanwenden, en in het vervolg het zelfve diende brood te kunnen eten. Het dadelijk verzorgen k voor hem, naar aanleiding der eerste vraag, dus mind van toepassing zijn. In zooverre echter hij zich in b trekking gesteld heeft met de Diakenen der Hervormd dezer gemeente, zal hij het resultaat daarvan mededeele

Vraag 1. Onder de 4 personen die bij den onde geteekende het mattenweven dezen winter leerden, was één die zelf russchen had. 't Geen hij gemaakt heeft w ten zijnen voordeele en ook zulk een was er bij de Di kenen werkzaam, terwijl een ander door hen wegens b krompene omstandigheden werd betaald; te zamen *drie*, overigen ontvingen bij het leeren 't geen zij tot hun we noodig hadden, en hun werk is gedeeltelijk door de Diak nen te gelde gemaakt en hetgeen zij nu nog hebben de ken zij te verloten ten voordeele hunner kas. Het breid is intusschen als gewoonlijk voortgezet. Het werk is t voordeele der ouders, en twee en twintig leerlingen zi tot heden daarmede bezig geweest.

Vraag 2. Van de 320 huisgezinnen in de gemeente Le en een 60tal in de gemeente Marum, waaruit dit dorp bestaa zeggen wij niet te veel, wanneer wij verklaren dat de helft tha

zonder werk is en gebrek aan het noodige lijdt. De hoofdoorzaak is hier gebrek aan werk, want de meesten willen wel werken, maar zij hebben niets anders geleerd dan met de spade te werken, en dat werk is hier nu niet. Door het opene winterweer is het werk, als: slootgraven, woelen, enz. ongestoord voortgezet, en reeds zeer vroeg afgedaan. De verdiensten worden gering, velen betalen aan een goed werkman 35 à 40 cts., doch ook velen hebben voor 15, 20 à 25 cts. 's daags moeten werken. Zoodra het veenwerk gedaan is, gaan velen eerst naar Friesland te hooijen, daarna naar 't koolkleed, of aan 't slootgraven in de kleistreken in deze provincie. Een twintigtal dier lieden zijn met de koorts thans thuis gekomen, waaronder verscheidene zijn met een talrijk huisgezin, en waaraan sommigen voor zoover hem bekend is, nog lijden. Zoodat èn gebrek aan werk, èn karige belooning daarvoor, èn ziekte op velen drukken, en deze onverwacht invallende winter dezen nog meer doet lijden.

Vraag 3. Deze vraag doet mij bepaaldelijk denken aan handwerkslieden, die hier zijn, als: Timmerlieden, Schoen- en Kleermakers, enz. en dan valt het duidelijk in 't oog, waarom sommigen hunner niet meer werk hebben, en andere werklieden zelfs buiten het dorp het aanwezige werk verrigten. 't Getal onder hen is 8, welke te zamen een veertigtal zielen uitmaken.

Vraag 4. Dit gebrek heerscht bij de meeste der bedoelde ingezetenen. Zijn ze 's zomers in het veen druk bezig, dan verzuimt menigeen zijne tuin- of veldvruchten te zaaijen, te pooten of te planten of den grond te bebouwen, en nog minder voor handenarbeid in den winter is die zorg aanwezig.

Vraag 5. Naar onze meening en naar 't oordeel van den Boekhouder-Diaken zijn hier 9 huisgezinnen die hoofdzakelijk daardoor groot gebrek lijden, en niet zoo als men zegt op 't ijzer willen bijten. De kussentjes om er naalden of spelden op te steken, en de pijpstokers, die zij maken en verkoopen, zijn als bedelaarspatenten aan te merken, welk werk te gelijk in verschillende dorpen door hen wordt uitgevoerd.

Vraag 6. Dit getal is aanzienlijk, doch niet bepaald aan te wijzen. Daar toch is eene moeder des huisgezins die bij de koffijpot in en buiten 's huis ligt te babbelen, in

dere schenkt en drinkt te dikwijls den brandewijn, waardoor het huisgezin verarmt. Zelfs heeft een werkzaam huisvader in het vorige jaar een ket van een ploeg genomen en tegen eene braadpan, waar de drinkende vrouw hem gedurig toe aangemaand had, verruild, ten gevolge waarvan hij gevangen zit en zij met 5 kinderen groot gebrek lijdt.

Over 't algemeen wordt er nog te veel sterken drank gebruikt, want die wordt door de meeste mannen als een dorstlesschend, krachtbijzettend en koude afwerend middel beschouwd.

Ook wordt er door de venters aan de arme lieden, die somtijds gebrek aan het noodige hebben, veel koek, fijn gebak en andere lekkernijen verkocht.

Er zijn huisgezinnen aan te wijzen, waar in den tijd der beste verdiensten, de vrouwen, als de mannen nog 't veen werken, elkander bezoeken, koffij met koek, de room der melk, welke voor 't huisgezin moet dienen, als in 't geheim opsmullen, terwijl de mannen met ondermelk, met het tweede aftreksel, voor zij gaan eten worden bediend.

Vraag 7. Gelukkig weet ik dadelijk van deze gen[illegible] te noemen.

Vraag 8 De plaatselijke gelegenheid is de hoofdoorzaak der verarming. Vroeger toch, en vooral in het begin dezer eeuw, toen het oostelijk gedeelte des dorps onder het beleid van DE LILLE, heer van Terheijl, was gekomen, verkocht hij de onvergravene veenen in kleine stukken, stelde de termijnen van betaling zeer gemakkelijk, zoodat menschen met weinig middelen of met een of ander in vertrouwen staande, een of twee perceeltjes konden koopen. Mijnheer DE LILLE ontving langs dien weg het meeste geld. Hij hield dan algemeen den ondergrond aan zich en gaf de koopers een bepaald aantal jaren tot vergraving. De heer [illegible] is boven aangehaald is de gronden gewoonlijk in kleine stukken, zoodat arbeidslieden, zonder aankoopsprijs [illegible] stukje grond konden bekomen. 't Is [illegible] menschen tegen [illegible] huisje te kunnen bouwen. De [illegible] mest aan te koopen, maakten [illegible] woning, en konden de rest niet tot land bebouwen, dat daarom als woeste grond bleef liggen.

Het westelijk deel bleef tot 1816 onder 't beheer van

den heer VAN NIENOORD, doch bij deze verkoop werden de vergravene en onvergravene veenen in groote afdeelingen gesplitst, en meest allen gekocht door meer vermogenden menschen, die te Leek, Tolbert, Dragten, Haulerwijk en elders woonden, die de vergraving met kracht voortzetteden; op die veenen bouwden zij arbeiderswoningen, lieten en laten nog, voor zoo verre de veenen niet vergraven zijn, de vergraving door andere bazen besturen.

Die eigenaren hebben in der tijd zich meest allen bepaald tot die vergraving, zonder er op uit te zijn om dadelijk die gronden te cultiveren, dat destijds het beste konde gegeschieden, dewijl de turfschepen in de terugreis mest met minder kosten konden aanbrengen, dan ze afzonderlijk te laten brengen.

Ook nu nog blijven groote velden, als woest liggen, of worden met bosch beplant, omdat er geen mest, dan tegen te groote kosten, kan aangevoerd worden. De uitvinding der bemesting met mossels, heeft in de laatste jaren gunstig op de vermeerdering van bouwlanden gewerkt. Waren bij den aanleg, de veenen in perceelen afgedeeld, groot genoeg om er een bestaan op te vinden, en dan, het zij in eigendom of onder vaste huur, ongescheiden van boven- en ondergrond verkocht, dan waren onder het verveenen de ondergronden tot land bereid. Ook was de handelwijs bij den heer van Terheijl in gebruik, zoo nu blijkt, in de toekomst nadeelig, dat zijn nu meest arme lieden, die geen genoegzaam middel van bestaan hier kunnen vinden, en hun brood in den zomertijd elders moeten zoeken, en niet zoo gaauw vertrekken, als deze zoude gezegd hebben: „als ze geen werk hier meer hebben, dan vervaren ze van zelf."

Ook in betrekking tot andere plaatsen kon hier veel verbeterd worden, namelijk als de wensch vervuld mogt worden, sedert jaren gekoesterd, om het vaarwater van Groningen over de Leek loopende en hier eindigende, te verlengen tot de kolonie Veenhuizen. Dan bleef de scheepvaart, voor de Leek en deze plaats zoo belangrijk, bestaan, en de gelegenheid om de noodige meststoffen of andere middelen tot bereiding der groote velden, tusschen Zevenhuizen, Drenthe en Friesland aan te voeren, open.

Mogt dit onder de vrome wenschen blijven behooren, dan is het toch te wenschen dat een der vaarten, die op éene Nederlandsche roede na is open gelegd in het dien over

de Wilp tot Dragten enz. werd voltooid, dan zou in dat opz veel tot voordeel der welvaart van de gemeente Leek tot sta worden gebragt. Ofschoon nu deze doorgraving door vel dikwijls besproken wordt, schijnen er, naar mijn besch den oordeel, slechts schijnbare belangen van eenige eig naren te zijn, die dit tot nog toe niet gedoogen. Een gr aantal armen die door de diakenen bedeeld worden ontv gen vroeger wekelijks, hunne gaven in geld, beha eenige kleedingstukken en sommige vrije woningen; thi geven de diakenen meer last om uit een aangewezen w kel, welke tevens brood te koop hebben, voor zooveel c ten per week te halen.

In den zomertijd houden die bedeelingen bij somi gen op, die nog werken kunnen, 't welk ieder voor z zelf moet zoeken. Door het gemis van fondsen moet bedeeling uit de kerkkollecten en door subsidiën der b gerlijke besturen gesuppleerd worden. En daar beiden gering zijn om in de behoeften van het groot aantal arm te voorzien, moet de bedelarij door hen worden toe laten.

Onder de kwade gebruiken mogen geteld worden, door de veenbazen zelve, of de onderbazen, die hunne zal besturen, winkels worden gehouden, waarin aan de arbei lieden 1°. te veel voor de waren wordt afgenomen; 2° sterk wordt aangedrongen om toch veel te koopen, en hoe minder geld, hoe liever te ontvangen. Wat het e ste punt betreft, zijn er toch voorbeelden, dat bijvoorbe voor 1 kop gort 1 of 1½ cts. meer moet betaald word dan die bij een ander te verkrijgen is, het brood de v zetting, terwijl bij anderen algemeen 2 of 2½ cts. on de zetting wordt verkocht.

De gelegenheid om daarover te spreken met kooplieden, heeft zich ook al een en ander maal opgeda De redenen die zij opgeven, zijn: dat zij dikwijls en voo des winters in voorschot zijn, bij sommigen, hetzij d vertrek of ziekte of te weinig verdiensten niet weder het hunne komen en daarom daartoe genoodzaakt zijn;

3°. dat ieder graag verkoopt is wel natuurlijk, m indien zij te weinig koopen, onvriendelijk te worden, hun het slechtste of minder werk te geven of met verti ken te dreigen, dat gebeurt maar al te zeer, en treft vo die menschen, welke in het finantieele nog al wat d zigt hebben, en niet zorgeloos heen leven zeer, want

koopen bedektelijk nog wel iets, dat zij bij een ander goedkooper kunnen krijgen.

Vraag 9. In de vroegere jaren toen er altijd volop werk was en er veel geld werd verdiend, ondervond men bij die vele verdiensten eene zucht tot verkwisting, die nog bestaat. Na zes dagen zwaar werk wordt er 's zaturdags en vooral 's zondags avonds hier en daar in de kroegen op de viool gespeeld en gedanst, onder 't overdadig gebruik van sterke dranken.

Velen verteren tot nadeel voor zich zelve en hunne ouders, het zuur verdiende geld, en velen met een berooid ligchaam zijn tot den arbeid op den volgenden dag niet gereed en komen te laat of blijven geheel weg. Hierbij hebben dikwijls vechtpartijen plaats, en 't gevolg daarvan is dat de gevangenis er meer door bevolkt wordt. Vele ouders die aanvankelijk, door te zwakke tucht over hunne kinderen (jongens en meisjes beide) in den beginne aan die bezoeken geen tegenstand boden, worden spoedig te zwak, om het kwaad te kunnen beteugelen en verwachten alle verbetering van het burgerlijk bestuur.

't Is waar, eene stipte handhaving van de bepaling, om na te zien wie niet te mogen tappen, of geene zoodanige partijen later te gedoogen, zal, nu de ouderlijke tucht te zwak is, wel het eenige middel zijn om tot verbetering in dezen te leiden.

2° Punt. Voor zoo ver mij bekend is, voorzien de kerkgenootschappen ieder afzonderlijk de leden, of die voor leden daarvan door doop of belijdenis worden gehouden. De leden van andere gezindten, waarvan hier geene kerken bestaan, vallen onder den algemeenen onderstand. En deze onderstand geschiedt door bedeeling.

Partikuliere inrigtingen van liefdadigheid bestonden hier niet, doch Gode zij dank! wij zijn daartoe op weg, en ik acht het hier de plaats, iets daarvan te zeggen.

Uitgaande van het departement Vredewold der M. t. N. v. 't A., is in de l.l. December-vergadering eene Commissie benoemd om te onderzoeken, wat er al in de gemeente Leek, om vattende bijna de uitgestrektheid des Departements, gedaan konde worden, om door gepaste werkzaamheid den geringeren stand ter hulpe te komen. In Januarij werd door die Commissie verslag uitgebragt nopens hetgeen naar hare meening moest worden aangewend, en tevens hoe de grond

dorpen zich personen hebben vereenigd tot het doen van eene wekelijksche vrijwillige inteekening, en waaruit is gebleken, dat voo zoo ver het reeds bekend is, ruim *f* 1700 gulden is toegezegd.

Men mag zeggen, dat er in de toekomst een gewigtige vooruitgang tot het geluk der arbeidende klasse in deze gemeente geopend is, te meer daar bij de hoofdcommissie het gunstig vooruitzigt bestaat, van in eene naauwe medewerkende betrekking te geraken met de diakenen en het bestuur der burgerlijke gemeente Leek. Weldra zal ongetwijfeld deze commissie zich aan de Algemeene Vereeniging aansluiten. — Nog kan ik hier ter plaatse bijvoegen, — in antwoord op den brief van 't Bestuur, 12 Februarij en de daarbij gevoegde tabel, bevattende opgave van bijstand aangeboden of begeerd, — dat de matten welke door de leerlingen voor hunne rekening gemaakt worden, meest verkocht zijn, hier ter plaatse en in den omtrek.

De Diakenen hebben mede zoo gehandeld, en hebben nog een 80 el over, doch zijn van meening, die hier, omdat de partij zoo klein is, bij gedeelten nog wel te kunnen slijten.

Vier personen, die het mattenweven vrij goed verstaan, bieden zich aan, om des begeerd, daarin onderwijs te geven.

HK. SMILDA,

nu lid van de Commissie in de gemeente Leek.

Bij een lezing en vergelijking dier rapporten kan het uwe aandacht niet ontgaan, mijne Heeren! dat de hoofdkwaal van de meeste personen, waarvan in die rapporten sprake is, bestaat in gebrek aan theoretische kennis en praktische bekwaamheid van eenig bedrijf, als gevolg van verwaarloosde opvoeding, gebrek dien ten gevolge van eenig bepaald hoofdbedrijf. Het zal uwe aandacht evenmin ontgaan zijn, dat velen onder hen in armoede geboren zijn, en dus niet gezegd kunnen worden te zijn verarmd, door deze of gene oorzaken, maar toch door gebrek aan genoegzame kennis en bekwaamheid, niet in staat te zijn zich uit dien staat van armoede op te heffen. Bij velen ook zijn gebrek aan spaarzaamheid, orde, genoegzame vlijt enz. oor-

zaken welke er toe bijdragen, om alle verbetering in h
lot moeijelijk, zoo niet onmogelijk te maken.

Het bestuur vindt in die resultaten de bevestiging v
zijne zienswijze reeds meermalen ontwikkeld, en ook
meer dan eene der vergaderingen dezer Vereeniging d
de leden uitgesproken, dat alle pogingen tot verbeteri
van den toestand der behoeftige volksklasse, moeten a
vangen met eene verbetering van het lager onderwijs; z
wel door het bevorderen van het schoolgaan van behoe
gen, door meer doelmatige verordeningen, dan die, wel
thans ten dien opzigte bestaan, als door aan dat onderw
eene meer praktische rigting te geven, door daaraan wei
of bedrijfscholen te verbinden, opdat dat onderwijs dien
baar worde tot het vormen van bekwame handwerksliede
van bekwame arbeiders.

---

9. Bijstand, aangeboden en begeerd door de gewo
leden.

[Dit stuk wordt hier achter onder de *Bijlagen* med
gedeeld.]

10. Prof. HOFSTEDE DE GROOT draagt nopens de o
rigting en inrigting van Handwerksscholen, het volgen
rapport voor (zie boven blz. 9):

'Mijne Heeren!

De commissie in uwe laatste vergadering in Octob
1852 benoemd, om u hare gedachten mede te deler
wat deze vereeniging zou kunnen doen ter bevorderir
van handwerk- en bedrijfscholen, heeft de eer u hèt vo
gende verslag haren overleggingen aan te bieden.

Over het belang der zaak, dat er zoodanige sch
len bestaan, ook ter bevordertng van het doel dezer Ve
eeniging, kan wel geen twijfel bestaan. Zulke schole
toch kunnen dienen ter vermindering van gebrek en a
moede bij de geringste klasse, en ter vermeerdering va
welvaart bij hen, die een sober bestaan hebben. Duitsch
timmerlieden, schrijnwerkers, wagenmakers, rijtuigschil
ders, stukadoors en andere handwerkslieden zien wij ve
beter en beter koop werk leveren, dan onze inlandsch
arbeiders. En waarom anders, dan dewijl zijn in hun va
derland eene opleiding tot den arbeid hebben erlangd i

goede werkscholen, welke bij ons ontbreken? Ja, vroe ger had men bij ons nog iets, 't welk nu ook weg is, d examens der gilden, zoodat wij niet alleen met de vreem den niet zijn vooruit, maar zelfs achteruit gegaan, terwij zij vooruit gingen.

Wij meenen dus, dat deze Vereeniging op deze ge wigtige zaak het oog blijvend moet vestigen. En dit i onze eerste gedachte en ons eerste voorstel.

Maar als wij verder vragen wat *nu* te doen zij doo ons, daarop weten wij naauwelijks een bevredigend antwoor te geven. In deze stad is het beginsel, dat er zulk on derwijs, als de handwerkers en overige bedrijvige stander behoeven, zal gegeven worden, bij den Raad aangenomen Het plan is ontworpen en weldra zal het, mogen wij ho pen, ten uitvoer worden gelegd. In deze gemeente moe ten wij dus afwachten, wat weldra zal geschieden. Maa te lande is men nog niet ver genoeg, om er nu reeds wa degelijks te beginnen. Het ontbreekt er over 't geheel aar belangstelling en aan kunde en vaardigheid om het onder wijs daar nu reeds tot stand te brengen.

Wij mogen dus zeggen, dat het in de stad te verr en op het land nog niet ver genoeg is met deze zaak dan dat wij op 't oogenblik veel kunnen doen. Zoo he voorbeeld van de stad naijver wekt, en de gelegenheid hier geschapen, onderwijzers voor 't land vormt, zal er eers te lande iets kunnen geschieden.

Zal de Vereeniging dus vooreerst geheel stil zitten Wij meenen dat dit niet behoort. Ons tweede voorstel is dat deze Vereeniging eene vaste commissie benoeme, on 1) in elke vergadering verslag in te leveren van de inrig tingen en denkbeelden, welke elders tot stand komen o worden geuit, — 2) zoo vaak zij eenig bepaald voorstel voo deze of die plaats weet te doen, dit aan uwe vergaderin voor te dragen.

Wat het eerste punt betreft, wijzen zij reeds op d *Maandbladen van het Ned. Onderwijzers-Genootschap*, waari 1848, blz. 194, 1849, blz. 1, 21, 1850, blz. 44, 48 1851, blz. 108, 1852, blz. 6, 68, zulke inrigtingen wor den beschreven of denkbeelden geopperd. Een overzig van het dáár geleverde, met 't geen elders wordt gevon den, of van elders wordt berigt, zou reeds een niet onbe langrijke basis voor verderen opbouw leveren.

Aan uwe beraadslagingen onderwerpen wij gaarne onze gedachten en voorstellen.

Groningen den 19 Mei 1853.

(get.) P. HOFSTEDE DE GROOT.
P. S. BARGHOORN.
L. ALI COHEN.
H. J. TRIP.

De Voorzitter adstrueert nader deze voorstellen en merkt onder anderen op, hoe te Zevenhuizen reeds bij het lager onderwijs grondig onderwijs in eenig bedrijf gegeven wordt.

De heer SMILDA: Bij ons gaat dat nog al goed. Te Noordwijk (gemeente Marum) gaat dat ook goed. Elders bestaan er echter nog al bezwaren in verscheidene gemeenten, vooral door 't gebrek aan personeel, die het onderwijs kosteloos kunnen geven.

De Voorzitter: Hindert de vereeniging van *dat* onderwijs met het *gewoon* lager onderwijs?

De heer SMILDA: Neen! *dat* leeren geschiedt tusschentijds, omdat er een 100 kinderen, door den afstand, altijd van 12—2 uur blijven overzitten.

De heer DE SITTER acht de zaak zeer belangrijk, en stelt voor de oude commissie te continueren, namelijk de heeren DE GROOT, BARGHOORN, H. J. TRIP en ALI COHEN.

Op voorstel van den heer ALI COHEN wordt deze commissie vermeerderd met 2 leden te lande wonende, waartoe worden verkozen Ds. HOFKAMP en de heer BEETS.

Het tweeledige voorstel van de commissie wordt alsnu goedgekeurd.

11. De heer DE SITTER doet mededeeling van het navolgende

Rapport van de Commissie belast met een onderzoek naar de doelmatigheid van de oprigting en de doelmatige inrigting van Bewaarscholen.

Mijne Heeren!

Het behaagde u bij besluit dezer vergadering van 26cten October 1852, aan eene commissie, bestaande de leden W. DE SITTER, N. BEETS, T. BORGESIUS, W. [illegible]RHARDS en H. J. TRIP, op te dragen de last om in [illegible]

in te stellen onderzoek naar de doelmatigheid van de op rigting en eene doelmatige inrigting der bewaarscholen vooral ten platten lande, welke inrigtingen als middelen ter verspreiding van volkswelvaart en daardoor als middelen tot wering van pauperisme waren aanbevolen.

Uwe gecommitteerden hebben die belangrijke vraag tot een punt van ernstige overweging gemaakt, en het is hun eene aangename taak, ulieden de uitkomsten van die overweging kortelijk met hun advies mede te deelen.

Bij een' blik op den toestand van de mingegoede volksklasse in het algemeen en van die klasse op het platte land in het bijzonder, is het hun gebleken, dat de vele oorzaken van verarming en teruggang, welke overal worden aangetroffen, veelal, ja meestal teruggebragt kunnen worden tot ééne hoofdoorzaak, *verwaarloosde opvoeding.* Zij zijn tevens overtuigd dat, wil men meer doen dan *bestaande armoede lenigen*, wil men *armoede weren*, *voorkomen*, dat dan alle krachten zich dienen te vereenigen om zorg te dragen voor het opkomend geslacht.

Zijn er reeds dikwerf, ook in deze vergadering, en dat zeer te regt, klagten aangeheven over het slechte schoolbezoek en over de nadeelige gevolgen van dat schoolverzuim op de zedelijke en verstandelijke vorming der jeugd, — eene voorname reden van dat schoolverzuim door een groot deel der kinderen mag men aannemen dat door de oprigting van bewaarscholen voor de arbeidende standen zou le worden weggenomen. Het is toch eene treurige daadzaak, dat, vooral te lande in den tijd dat de veldarbeid alle handen bezig houdt, de ouders veelal, om in de behoeften van hun gezin te kunnen voorzien, de zorg voor de kleinste kinderen overlaten aan hunne oudere broertjes of zusjes, die zelve nog schoolpligtig zijn, zoodat de kleinen aan een onvoldoend opzigt zijn onderworpen, van alle leiding van verstand en hart verstoken blijven, terwijl de grooteren om der wille van die kleinen, zelve dat onderrigt missen, dat ze zoo dringend behoeven. Dikwerf ook zijn de kleine, nog niet schoolpligtige kinderen voor de moeder een belet-sel om den vader behulpzaam te zijn in het verdienen van hetgeen noodig is tot instandhouding der huishouding, daar deze, wanneer ze nog geene oudere kinderen heeft, waaraan ze de zorg voor de kleineren kan toevertrouwen, aan huis is gebonden en verpligt zich allen arbeid buitenshuis te ontzeggen.

Bovendien zijn kleine kinderen, van 3 of 4 jaren bij voorbeeld, wanneer ze naar de scholen worden gezonden en aldaar toegelaten, hinderlijk bij het geven van onderrigt, daar ze bezwaarlijk aan die orde en tucht zijn te onderwerpen, welke bij het geven van onderwijs zoo noodzakelijk zijn.

Wanneer wij bij dat alles in aanmerking nemen, hoe dikwijls de indrukken in de vroegste jeugd ontvangen, den mensch voortdurend bijblijven, en dan het oog slaan op den treurigen toestand van verwaarloozing, waarin zoo vele ouders van den mingegoeden stand zich bevinden, waardoor velen hunner ten eenemale ongeschikt zijn, den heiligsten pligt die op hen rust, die van opvoeders hunner kinderen te zijn, naar eisch te vervullen, dan gelooven wij in bewaarscholen voor de arbeidende en mingegoede standen een middel te zien niet slechts tot verbetering van den toestand dier standen voor het vervolg, maar ook een middel tot veredeling van dien stand voor het tegenwoordige, een middel tevens tot vermindering van armoede.

De bewaarscholen toch werken met onwederstaanbare kracht op de verbetering van de huiselijke opvoeding. De meer beschaafde toon in het spreken, de meer welvoegelijke manieren, welke den kleinen op de bewaarscholen eigen wordt, de aangewakkerde zucht tot orde, gehoorzaamheid en zindelijkheid, het opgewekt gevoel van godsdienstigheid der kleinen, — het kan niet anders of het zal in menige huishouding heilzaam werken op de ouders en op oudere broeders en zusters.

„Ook in het hart der meest zedelooze ouders blijft nog altijd een vonkje glimmen voor deugd en godsvrucht, dat, door een kindermondje aangeblazen," — zegt de heer RIJKENS, in zijn uitnemend werk *De Bewaarschool*, — „zich ras kan ontwikkelen tot eene vlam, die licht en warmte om zich heen verspreidt en een hooger geestelijk leven opwekt."

Een voorbeeld, aan een der leden uwer commissie bekend, moge hier ten bewijze van de waarheid dier opmerking strekken. In eene arbeiders huishouding, waar de man zoowel als de vrouw al hunnen tijd besteden aan de zorg voor de materieële belangen des gezins, was van lieverlede alle godsdienstoefening van den huiselijken haard geweken, werd de kerk schaars, de kroeg daarentegen ijverig bezocht, het bidden bij den maaltijd was ten eenemale

in onbruik geraakt, en zoo holde dat gezin al sneller en sneller op den weg des verderfs voort. Eens besloten de ouders zich van een paar kleine schreeuwers te ontdoen, door hen op de nieuws opgerigte bewaarschool te zenden. Geen zucht om het heil der kleinen te bevorderen, neen de begeerte om van den last om op hen toe te zien ontheven te zijn, was de beweegreden dier handeling. Weinige weken waren de kleinen nog maar op de school geweest, toen zij aan den middagdisch eerbiedig de handen vouwden en een regt kinderlijk gebed tot den Gever van alles goeds opzonden. Getroffen zagen de ouders dat aan; den volgenden dag vouwden ook zij hunne handen, beschaamd door het stille verwijt hnnner kleinen, en van dat oogenblik af werd in dat huisgezin niet alleen het gebed nimmer meer verzuimd, maar begon men met genoegen de kleine gedichten te hooren, door de kleinen opgezegd. De godsdienstigheid uit dat gezin geweken, keerde terug, de kroeg werd minder en de kerk meer bezocht. De gevolgen bleven niet uit, want weldra mogt men zich daar in eene vroeger ongekende welvaart verheugen; want waar godsdienstigheid haren zetel heeft gevestigd, blijven spaarzaamheid, matigheid, vlijt en andere huiselijke deugden zelden lang uit.

Zulke voorbeelden zoude men in plaatsen, waar bewaarscholen bestaan, meer kunnen opsommen, zulke voorbeelden spreken te luide voor het nut dier inrigtingen, dan dat wij noodig zouden achten uwlieder aandacht te vermoeijen met een lang betoog om dat nut te bewijzen.

Wij bedoelen hier echter bewaarscholen voor de arbeidende en minvermogende volksklasse, voor die klasse welke zoowel door den lageren trap van verstandelijke en zedelijke ontwikkeling, waarop zij veelal staat, als door den aard harar kostwinning, die veel hare tegenwoordigheid verre van huis vordert, minder geschikt mag worden genoemd, om kinderen op te voeden.

Bewaarscholen voor de hoogere standen — zij mogen door de levenswijze dier standen noodzakelijk zijn geworden, — uwe commissie wenscht ze niet aan te bevelen daar zij ze als een noodzakelijk kwaad vermeent te moeten beschouwen, daar zij slechts de zorgeloosheid der ouders omtrent hunne kinderen vermeerderen, en de kleinen de teedere zorgen, die alleen eene moeder kan verleenen, doen ontberen.

In die standen toch mag men niet slechts bekwaamheid, maar ook lust en opgewektheid om voor de opvoeding der kleinen te zorgen, vorderen.

De vraag aan ons oordeel onderworpen, of de oprigting van bewaarscholen vooral ten platten lande doelmatig moet worden geacht, vermeenen wij volledig toestemmend te moeten beantwoorden, wanneer die bewaarscholen worden opgerigt voor die standen in de maatschappij, die door hunne eigenaardige positie, door hunne mindere geestesbeschaving niet in staat zijn kinderen zelve te bewaren, veel minder op te voeden.

Wij komen alzoo tot de beantwoording der tweede vraag: over de doelmatige inrigting der bewaarscholen.

Uwe commissie was van oordeel, dat het doel der vergadering, toen zij haar de beantwoording dezer vraag opdroeg, niet konde geweest zijn van de commissie te vorderen een volledig plan, hoe eene bewaarschool moet worden ingerigt; hoe of bijvoorbeeld moet worden gezorgd voor eene goede plaatsing van een gebouw; hoe of dat gebouw moet worden ingerigt; dat zij niet heeft verlangd een overzigt over het opvoedkundig en aanschouwelijk onderwijs, over de leerwijze, den leergang, den leer-vorm, — toon en — middelen, maar meer heeft bedoeld de zienswijze der commissie te kennen omtrent de wijze waarop, naar haar oordeel, vooral ten platten lande bewaarscholen doelmatig konden worden daargesteld.

De oprigting der bewaarscholen voor de arbeidende en mingegoede volksklasse is eene behoefte geworden tot verbetering der volksopvoeding; eene behoefte die zich meer en meer doet gevoelen. Kinderen toch vereischen onophoudelijk toezigt en waakzaamheid voor ligchaam en ziel beide; dat toezigt mag nooit ophouden: een enkel onbewaakt oogenblik kan de grondslag worden van eindeloozen jammer. En wie zal die liefderijke zorgen, dat heiligen en beschermen van het eigendommelijk goede in ieder kind, dat beheerschen van het geheele kind door liefde, in één woord, de moederlijke opvoeding, vervangen, wanneer de moeder daartoe onbekwaam of door haren arbeid daarin belemmerd is? 't Zijn de bewaarscholen. Die bewaarscholen — zij zijn de overgang tot het lager onderwijs: 't is daar dat de kinderen spelende leeren en leerende spelen.

De bewaarscholen moeten dus plaatsen zijn waar het kind bewaard en bewaakt wordt, waar het al spelende on-

derwijs geniet, waar het eigendommelijk goede, dat ieder kind in zich omdraagt, ontwikkeld, het kwade afgewend wordt en verstand en hart eene rigting ten goede ontvangen.

Het behoeft dus geen betoog, dat de leiding van zulk eene school niet dan aan zeer bekwame handen kan worden toevertrouwd; dat die scholen bovendien aan een behoorlijk toezigt dienen te zijn onderworpen; dat ook de plaats en de inrigtingen dier scholen met verstand en beleid moet worden gekozen en geregeld; dat daar gelegenheid moet zijn tot rust en oefening van het ligchaam, uitspanning en ontspanning van den geest, dat het leeren daar geen doel, maar slechts middel mag zijn. Want van de indrukken, die het jeugdige hart daar ontvangen zal, zal voor een groot deel de toekomst van het kind afhangen.

Het behoeven geene kostbare lokalen te zijn, waar men de kinderen bewaart. Een ruim en luchtig, voor versche lucht en zonnewarmte toegankelijk lokaal, met eene speelplaats in de opene lucht, met verstand gekozen, om de kleinen tegen koude winden en guur weder zooveel mogelijk te beschutten; een zedelijk verstandelijk goed ontwikkelde, godsdienstige onderwijzer of onderwijzeres, met eene of meer onderwijzeressen, tot bewaking en leiding der kleinen, waar het groot aantal kinderen dit noodig mogt maken, een weinig speelgoed, eenige prenten, leijen en schoolboekjes zullen voldoende zijn om eene bewaaarschool op te rigten.

Om de groote kosten behoeft het dus nergens achterwege te blijven. Maar zal men de zaak der oprigting der bewaarscholen ten platten lande geheel aan de partikuliere liefdadigheid overlaten, dan is het te vreezen, dat deze op vele plaatsen zal te kort schieten; zij zal ondersteuning dienen te vragen en te vinden bij de Regering, bij de gemeentebesturen.

Van de Hooge Regering mogen wij verwachten, dat zij zich de zaak der bewaarscholen, als eene zaak van het hoogste gewigt, zal aantrekken, dat zij op het voorbeeld van Frankrijk, Engeland, Pruissen en de overheden van vele andere Duitsche staten, hare beschermende hand bij de regeling van het onderwijs door de wet, ook tot deze inrigtingen zal uitstrekken, en bij eene regeling van het lager onderwijs overeenkomstig het voorschrift der Grondwet, ook de bewaarscholen daaronder zal begrijpen.

Van de gemeentebesturen mag met billijkheid worden verwacht, dat zij gaarne de pogingen der partikuliere liefdadigheid, tot daarstelling van deze nuttige inrigtingen, door het verleenen van subsidiën of op andere wijze zullen steunen. Van de armbesturen mag men eveneens eene ondersteuning dier inrigtingen te gemoet zien.

Heeft toch de Staat er belang bij, dat de kinderen tot goede staatsburgers worden opgeleid, hij mag dan geen onverschillig toeschouwer blijven daar, waar sprake is van eene zorg voor de eerste indrukken, welke de kinderen zullen ontvangen, waar sprake is om hunne eerste schreden op den weg van verstandelijke en zedelijke ontwikkeling te leiden. Hij kan en mag niet onverschillig zijn omtrent de deugden, gezindheden en verdiensten van hen, wier dadelijke hulp hij ieder oogenblik behoeft.

Heeft de Staat alzoo groot belang bij eene algemeene en doelmatige oprigting van bewaarscholen voor de arbeidende klassen, ieder gemeentebestuur heeft min of meer dezelfde belangen; dat bestuur mag toch ook geen werkeloos toeschouwer blijven bij de opvoeding van de kinderen van gemeenteleden, de zorg voor het welzijn der ingezetenen, voor orde en rust in de gemeente, moet dat bestuur belang doen stellen in de opvoeding van kleine kinderen, want, wij herhalen het, van de eerste vorming van het hart, van de eerste indrukken, die het kind ontvangt, hangt dikwerf het lot van dat kind af; die indrukken beslissen somwijlen, of dat kind, volwassen zijnde, een nuttig lid, of wel een ballast in de maatschappij zal zijn.

Eveneens mogen ook de armbesturen de verwaarloozing der jeugd niet werkeloos aanzien; want die verwaarloozing is eene der voornaamste oorzaken van armoede, die verwaarloozing is de bron, waaruit zooveel ellende en jammer voortkomt, welke later door de armbesturen zal moeten worden gelenigd.

De sommen, welke de Staat ten koste legt aan de oprigting van goede bewaarscholen; de subsidiën, welke gemeentebesturen en armbesturen daaraan geven, zijn zoovele kapitalen, tegen eenen hoogen en zekeren interest uitgezet.

Maar, wezen wij met vertrouwen op de regeling van de bewaarscholen van staatswege; vermeenden wij met eenige zekerheid te mogen rekenen dat gemeente- en armbesturen het [illegible] dier nuttige in-

stellingen te bevorderen, daar, waar ze niet, of zoolang z nog niet, van staatswege zijn opgerigt, — wij mogen d taak, die de philanthropie daarbij heeft te vervullen nie voorbijzien.

Menschenliefde, in den verhevensten zin des woords deed deze schoone inrigtingen geboren worden: het is oo hare taak,de oprigting derzelve bij voortduring te bevorderer Zoolang toch de Staat zich de oprigting der bewaarscho len niet heeft aangetrokken, of ook zelfs dan, wanneer va staatswege bewaarscholen zijn opgerigt, — want men za niet mogen verwachten, dat die oprigting zoo algemeer zal zijn, dat er niet op vele kleine plaatsen nog behoefte aan die inrigting zal blijven bestaan, — blijft er voor d philanthropie, gesteund door de burgelijke en armbesturen veel te doen over. De oprigting van plaatselijke vereeni gingen in de gemeenten tot bevordering van dat goed doel, komt ons voor, daartoe een aanbevelenswaardig mid del te zijn.

Wij hebben ons onthouden, Ulieden mededeeling t doen, Mijne Heeren, omtrent de wijze, waarop de bewaar scholen onzes inziens doelmatig kunnen worden ingerigt. Wi hebben die mededeeling teruggehouden, omdat ieder uwer die in dit hoogst aangelegen onderwerp belang stelt, zicl een volledig overzigt over de bewaarscholen en derzelve inrigting, over de vereischten en behoeften eener goed in gerigte bewaarschool, over de verhouding dier inrigtinge tot het huiselijk leven en het lager onderwijs, over de t volgen methode, de ligchaanmsoefeningen en geestelijk beschaving der kinderen enz., kan verschaffen, volledige dan wij in staat zonden zijn dit in een rapport te leveren door de lezing van het voortreffelijk werk van den hee R. G. RIJKENS, te Leeuwarden, bij den boekhandelaar G T. N. SURINGAR in 1847 uitgegeven, getiteld: *De bewaar school*; praktische handleiding ten dienste van hen, die be waarscholen wenschen op te rigten en daarin werkzaan moeten zijn. — Uwe gecommitteerden hebben bij gelegen heid van het door hen ingesteld onderzoek bij vernieuwin met de grootste belangstelling dat werk nagegaan, en zij van oordeel, dat de inhoud daarvan volkomen aan de titel beantwoordt, en dat dit boek eene volkomene prak tische handleiding voor de oprigting en besturing van be waarscholen bevat.

Wij hebben ons eveneens onthouden, Ulieden d

swarigheden mede te deelen, die uit de plaatselijke ligging der gemeenten of andere plaatselijke oorzaken voortvloeijende, hier en daar de oprigting met de hoop op goed gevolg van bewaarscholen in den weg staan, omdat wij van oordeel zijn, dat die plaatselijke bezwaren van geenen invloed op ons rapport konden zijn, daar het ons voorkwam, dat daardoor het wenschelijke van de oprigting dier scholen, op plaatsen waar die bezwaren of geheel niet of in mindere mate bestonden, niet werd verminderd, en dat ook dan, wanneer die oprigting niet zoo algemeen zoude kunnen plaats vinden, als wij dit wenschen, ook eene gedeeltelijke vervulling van dien wensch reeds onberekenbaar veel nut zoude stichten.

Overgaande om ten slotte de vergadering te dienen van advies, hebben Uwe Gecommitteerden de eer de vergadering aan te raden:

1) Het bestuur der Algemeene Vereeniging te magtigen, zich bij adres te wenden tot Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken, met verzoek, dat, om redenen hierboven ontwikkeld, bij de organisatie van het onderwijs moge worden bepaald, dat ook van staatswege, zooveel mogelijk in iedere gemeente, eene bewaarschool voor de kinderen van arbeiders en mingegoeden zal worden opgerigt.

2) Datzelfde bestuur uit te noodigen, door zoodanige middelen, als hetzelve gepast zal oordeelen, de aandacht van alle menschenvrienden, gemeente- en armbesturen te vestigen op het belang, dat er voor de maatschappij in gelegen is, dat overal goede bewaarscholen voor de mingegoede volksklassen worden opgerigt, en hunne hulp daartoe in te roepen.

(get.) W. DE SITTER

Voordat de Voorzitter deze conclusiën in omvraag brengt, stelt hij voor aan dit stuk, behalve in het verslag, meerdere bekendheid te geven, door het in de beide Groninger Couranten te doen opnemen; — 't welk wordt goedgekeurd.

Alsnu wordt in omvraag gebragt de Conclusie van het Rapport:

Punt 1. het zenden van een adres aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, — wordt aangenomen.

Punt 2. De Heer BORGESIUS deelt mede, hoe te

uitkomsten heeft opgeleverd. Hij leest daartoe een brief voor van een' der Directeuren der bewaarschool, waarin te dien aanzien het volgende voorkomt:

1.

Voorbeelden, dat de bewaarschool voordeelig werkt op de stoffelijke belangen der ouders.

a. Er zijn moeders, die vroeger niet konden uitgaan te werken, omdat zij een 3 of 4jarig kindje hadden, dat zij aan de zorg van een broertje of zusje, 't welk zelf nog wel oppassing behoefde, niet konden overlaten, en dat zij ook geene vrouw konden vinden, die zich kosteloos of voor eene kleine som per dag, met de zorg van dat kind wilde belasten. Dit was voor deze moeders eene wezenlijke bekommering, om iets te verdienen, welke door de bewaarschool geheel is weggenomen.

b. Er zijn ouders, die den geheelen dag op 't land blijven werken en hunne kinderen des middags op de bewaarschool laten, die dan voor 3 cts. aldaar behoorlijk gespijzigd worden.

2.

Voorbeelden, dat de bewaarschool voordeelig werkt op de ontwikkeling en vorming der kleinen zelve.

a. Op de school (school bij 't Midden Vallaat te Pekel-A) zijn twee knapen opgenomen, die beide, de een wat langer dan de andere, de bewaarschool hebben bezocht. Beide waren terstond bij hunne komst vrijmoedig en bescheiden in het spreken; men kon zien, dat zij zich aanstonds in de school te huis bevonden; dat zij gewend waren aan orde en tucht. Bij hem, die het langst op de bewaarschool had gegaan, kon men duidelijk eene aanvankelijke verstandsontwikkeling opmerken. Van voorwerpen, die hem vertoond werden of van andere hem bekende dingen bezat hij duidelijke voorstellingen, en ook voor het eigenlijke onderwijs toonde hij veel vatbaarheid te bezitten.

b. Getuigenis der ouders.

'k Heb moeders gesproken, die mij verzekerden, dat hunne kindertjes, welke naar de bewaarschool gingen, in huis niet eerder van hunnen boterham iets nuttigden, vóór zij een gebedje, dat hun op de school geleerd was, hadden opgezegd, en ook, dat zij des avonds, als zij zich ter

ruste legden, eerst een op school geleerd avondgebedje uitspraken, vóór zij insliepen.

3.

Ook voor broers en zusters van kinderen, die de bewaarschool bezoeken, is deze inrigting weldadig.

Er zijn schoolkinderen, die vroeger te huis moesten blijven, om op hunnen broer of zus te passen, dewijl moeder dagelijks uit moest om te werken, die nu geregeld de school bezoeken. Niet alleen, dat deze kinderen thans onderwijs kunnen genieten, waarvan zij vroeger geheel verstoken moesten blijven, maar zij blijven ook bewaard voor de gevaarlijke ledigheid en menig kwaad.

Jaarlijksche Uitgaven,
van November 1852 tot November 1853.

Aan huur voor schoollokaal	ƒ	50,00.
Aan kostgeld, inwoning der onderwijzeres . .	-	130,00.
Aan loon voor de „ . .	-	70,00.
Aan loon „ „ helpster . . .	-	20,00.
	ƒ	270,00.
Nog voor eenige speelgoederen	-	10,00.
Totaal der uitgaven	ƒ	280,00.

Voor leerlingen van een 40 tot 70tal maakt deze uitgave geen onderscheid.

Men zij indachtig, dat de noodige turf tot verwarming der school, geschonken is door den Edel Achtbaren Heer Burgemeester, en eene kagchel door den WelEerw. Zeer Gel. Heer Ds. SANNES.

(*get.*) G. B.

De Voorzitter: De kosten zijn te Oude Pekel-A gering, dit moedigt aan.

De heer BORGESIUS: De gemeenteraad geeft de halve kosten. — Men zal wel drie zulke scholen moeten hebben, om in de geheele behoefte te voorzien. Nu is eerst een begin gemaakt, en dat begin toont aan, dat de zaak te lande zeer uitvoerbaar is.

De heer DE SITTER: Ook over de kosten, die gering behoeven te zijn, zie men het werk van RIJKENS.

Ds. GERHARDS. Het stuk in de Courant te plaatsen

dienen dan dadelijk de handen aan 't werk slaan. Ook bestuur dezer Algemeene Vereeniging moet medewerk om de zaak te doen voortgaan.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT stelt voor:

1) Ook het berigt uit Pekel-A in de Couranter plaatsen, na het publiceren van het Rapport.

2) Dat het bestuur dezer Vereeniging een ac rigte aan de Gedeputeerde Staten, en zoo aan de Sta dezer provincie, om op de provinciale begrooting eene p te brengen voor deze zaak. Tot dusverre gelukt de z niet gemakkelijk te platten lande, vooral om de kosten. er op de provinciale begrooting ook slechts *f* 1000 voor getrokken wordt, zal de zaak veel bevorderd worden. I zullen de gemeenten, gesteund door eenige provinc subsidie, te eerder overgaan om de zaak te bevorderen

Het eerste voorstel van prof. DE GROOT wordt a genomen.

De heer BEETS vindt ook het tweede voorstel z goed. Ook moesten de besturen afzonderlijk, zonder t schenkomst van de Gedeputeerde Staten, worden aang en in staat gesteld om de zaak te bevorderen, door ze jaarlijks eene post op hunne begrootingen ten dien eind brengen.

De heer DE SITTER: De magt daartoe hebben de meentebesturen uit de gemeentewet. Maar men zou (deputeerde Staten kunnen verzoeken, aan de gemeente sturen de zaak aan te bevelen.

Een en ander wordt alsnu aangenomen.

Prof. MUURLING vraagt, of, als er nu Bewaarscho komen, er dan voorzien is in geschikte onderwijzers en derwijzeressen? Hij beveelt dit punt aan de aandacht bestuurs en der leden zeer aan.

De Voorzitter: Dit punt is inderdaad zeer gewig *Algemeene* regeling van dit punt is echter zeer moeijel 't Zal wel meest partieel, plaatselijk moeten blijven. In s mige gemeenten zal wel gebrek zijn aan geschikt pe neel.

De heer BORGESIUS: Hoe meer bewaarscholen er len komen, des te minder zal er gebrek bestaan aan on wijzeressen. De helpsters in bestaande scholen wor dan onderwijzeressen op die nieuwe.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT: Deze drie wijzen voorziening zijn er in dezen:

1°. Helpsters van de scholen te Groningen nemen, zoo als dat te Oude Pekel-A is geschied.

2°. Vrouwen nemen, die zelve kinderen hebben opgevoed, en kinderzin hebben. Die kunnen eerst 5 of 6 weken hier leeren, zoo als te Veendam is gedaan.

3°. Tijdelijk eenen ondermeester en eenen kweekeling nemen, die hier in Groningen in zoodanige school zijn werkzaam geweest.

Al deze 3 wijzen van voorziening zijn niet kostbaar.

Prof. MUURLING geeft in bedenking, ook op dit punt attent te maken in of bij het Rapport, — 't welk wordt toegestemd.

Ds. GERHARDS geeft nog in bedenking, om de zaak in verband te brengen (door het bestuur dezer Vereeniging met de Commissien over die 2 scholen) met de hier bestaande Stads-Bewaarscholen, die zoo doende kweekscholen zullen worden.

12. Rapport over de veredeling der volksvermaken in de steden en te platten lande.

Ds. GERHARDS berigt, dat de Commissie is werkzaam geweest en een paar leden, waaronder de heer RIJKENS, zich heeft toegevoegd; zij verzoekt diligent verklaring, om in de eerstkomende vergadering te rapporteren. — Toegestaan.

13. Prof. HOFSTEDE DE GROOT doet hierop het volgende voorstel:

Behalve deze Vereeniging zijn er onder andere Vereenigingen in deze stad, de Vereeniging tot afschaffing van sterkendrank en Nederlandsch Mettray. Deze houden vergaderingen gelijk ook deze Vereeniging. Daarom is de wensch, ook beaamd door de afschaffingvereeniging, om iemand te committeren, ten einde met de beide andere Vereenigingen, eene commissie te benoemen *tot Volksheil*, maandelijks te vergaderen, en over Vaderlandsche Historie te spreken en mededeeling te doen van wat er belangrijks in de 3 Vereenigingen wordt gedaan, ten behoeve van de geringere standen. In de vereeniging voor de afschaffing is dit voorstel reeds aangenomen. Hij stelt dus voor, om ook van wege *deze* Vereeniging iemand te benoemen, om met 1 lid van de afschaffingsvereeniging en 1 van Nederlandsch Mettray, bovengenoemde [illegible] te regelen

dienen dan dadelijk de handen aan 't werk slaan. Ook het bestuur dezer Algemeene Vereeniging moet medewerken om de zaak te doen voortgaan.

Prof HOFSTEDE DE GROOT stelt voor:

1) Ook het berigt uit Pekel-A in de Couranten te plaatsen, na het publiceren van het Rapport.

2) Dat het bestuur dezer Vereeniging een adres rigte aan de Gedeputeerde Staten, en zoo aan de Staten dezer provincie, om op de provinciale begrooting eene post te brengen voor deze zaak. Tot dusverre gelukt de zaak niet gemakkelijk te platten lande, vooral om de kosten. Als er op de provinciale begrooting ook slechts *f* 1000 voor uit getrokken wordt, zal de zaak veel bevorderd worden. Dan zullen de gemeenten, gesteund door eenige provinciale subsidie, te eerder overgaan om de zaak te bevorderen.

Het eerste voorstel van prof. DE GROOT wordt aangenomen.

De heer BEETS vindt ook het tweede voorstel zeer goed. Ook moesten de besturen afzonderlijk, zonder tusschenkomst van de Gedeputeerde Staten, worden aangezet en in staat gesteld om de zaak te bevorderen, door zelve jaarlijks eene post op hunne begrootingen ten dien einde te brengen.

De heer DE SITTER: De magt daartoe hebben de gemeentebesturen uit de gemeentewet. Maar men zou Gedeputeerde Staten kunnen verzoeken, aan de gemeentebesturen de zaak aan te bevelen.

Een en ander wordt alsnu aangenomen.

Prof. MUURLING vraagt, of, als er nu Bewaarscholen komen, er dan voorzien is in geschikte onderwijzers en onderwijzeressen? Hij beveelt dit punt aan de aandacht des bestuurs en der leden zeer aan.

De Voorzitter: Dit punt is inderdaad zeer gewigtig. *Algemeene* regeling van dit punt is echter zeer moeijelijk. 't Zal wel meest partieel, plaatselijk moeten blijven. In sommige gemeenten zal wel gebrek zijn aan geschikt personeel.

De heer BORGESIUS: Hoe meer bewaarscholen er zullen komen, des te minder zal er gebrek bestaan aan onderwijzeressen. De helpsters in bestaande scholen worden dan onderwijzeressen op die nieuwe.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT: Deze drie wijzen van voorziening zijn er in dezen:

1°. Helpsters van de scholen te Groningen nemen, zoo als dat te Oude Pekel-A is geschied.

2°. Vrouwen nemen, die zelve kinderen hebben opgevoed, en kinderzin hebben. Die kunnen eerst 5 of 6 weken hier leeren, zoo als te Veendam is gedaan.

3°. Tijdelijk eenen ondermeester en eenen kweekeling nemen, die hier in Groningen in zoodanige school zijn werkzaam geweest.

Al deze 3 wijzen van voorziening zijn niet kostbaar.

Prof. MUURLING geeft in bedenking, ook op dit punt attent te maken in of bij het Rapport, — 't welk wordt toegestemd.

Ds. GERHARDS geeft nog in bedenking, om de zaak in verband te brengen (door het bestuur dezer Vereeniging met de Commissien over die 2 scholen) met de hier bestaande Stads-Bewaarscholen, die zoo doende kweekscholen zullen worden.

12. Rapport over de veredeling der volksvermaken in de steden en te platten lande.

Ds. GERHARDS berigt, dat de Commissie is werkzaam geweest en een paar leden, waaronder de heer RIJKENS, zich heeft toegevoegd; zij verzoekt diligent verklaring, om in de eerstkomende vergadering te rapporteren. — Toegestaan.

13. Prof. HOFSTEDE DE GROOT doet hierop het volgende voorstel:

Behalve deze Vereeniging zijn er onder andere Vereenigingen in deze stad, de Vereeniging tot afschaffing van sterkendrank en Nederlandsch Mettray. Deze houden vergaderingen gelijk ook deze Vereeniging. Daarom is de wensch, ook beaamd door de afschaffingvereeniging, om iemand te committeren, ten einde met de beide andere Vereenigingen, eene commissie te benoemen *tot Volksheil*, maandelijks te vergaderen, en over Vaderlandsche Historie te spreken en mededeeling te doen van wat er belangrijks in de 3 Vereenigingen wordt gedaan, ten behoeve van de geringere standen. In de vereeniging voor de afschaffing is dit voorstel reeds aangenomen. Hij stelt dus voor, om ook van wege *deze* Vereeniging iemand te benoemen, om met 1 lid van de afschaffingsvereeniging en 1 van Nederlandsch Mettray, bovengenoemde zaken te regelen, enz.

De heer J. DE SITTER vreest dat dit punt moeijelijk

zal zijn te beslissen, staande deze vergadering, omdat dit punt van verre vooruitziende gevolgen is. Hij stelt dus voor, in de eerstkomende algemeene vergadering er op te rug te komen.

De heer W. DE SITTER ondersteunt het voorstel van de heer J. DE SITTER. Ook art. 12 van het Reglement geeft daartoe aanleiding. De zaak is bovendien te gewigtig om haar zoo onvoorbereid af te doen.

Ds. GERHARDS wil dit voorstel in behandeling geven aan het bestuur der Vereeniging, met nog een paar leden dezer vergadering, om over het voorstel nader consideratie en advijs uit te brengen in de eerstkomende vergadering.

Prof. DE GROOT heeft geene swarigheid in de bedenkingen van de 3 laatste sprekers. Vóór den winter komt er toch niets van de zaak. In October is het dan ook nog vroeg genoeg om er over te beslissen.

De Voorzitter: Indien het voorstel van Ds. GERHARDS wordt ondersteund, zal alzoo het bestuur *met* eene commissie de zaak onderzoeken.

Geene ondersteuning plrats vindende, wordt bepaald, dat het bestuur alléén over dit punt zal rapporteren.

14. De heer van BREUGEL doet het volgende voorstel

Eene commissie te benoemen, om de verschillende Vereenigingen tot voorkoming van armoede, te verzoeken mededeeling te doen der Reglementen volgens welke ze bestuurd worden; — die commissie te belasten met een onderzoek naar de beginselen, waarop die Reglementen rusten, en de Vereenigingen des noodig op de gebreken daarin voorkomende opmerkzaam te maken, en hun uitnoodigen daarin te voorzien.

De voorsteller geeft de redenen op, die hem tot het doen van dit voorstel hebben aanleiding gegeven.

Op voorstel van Prof. DE GROOT zal dit voorstel op de eerstkomende punten van beschrijving worden gebragt, zijnde dit om art. 5 van het Reglement ook wel wenschelijk.

15. Voorstel van Ds. TERPSRA, voorgedragen bij monde van Ds. HOFKAMP.

Dit voorstel heeft betrekking tot de aanwending der gelden, die in kas zijn. Het Reglement spreekt in art. 15, alin.

3, van de oprigting eener bibliotheek. De heer TERPSTRA wil het nut daarvan niet betwisten, maar gelooft toch dat men die som thans met meer voordeel zou kunnen aanwenden, bij voorbeeld tot het uitschrijven van prijsvragen, of het bevorderen van de uitoefening van nieuwe takken van industrie, zoo als daar zijn: de konijnenteelt, het vervaardigen van fijn stroo- en korfwerk, het maken van kinderspeelgoed etc. etc. Hierom zou hij willen in bedenking geven, om eene commissie te benoemen, ten einde tegen de volgende algemeene vergadering te adsiveren over de meest doelmatige aanwending der kasgelden, ten algemeenen nutte.

De Voorzitter: Art. 20 van het Reglement laat het behandelen van dit voorstel op dit oogenblik niet goed toe, 't Best zal zijn, het in de volgende vergadering ter tafel te brengen, dus — zoo als ook de Voorsteller wenscht — het op de *eerstkomende Punten van Beschrijving te plaatsen;* — 't welk wordt goedgekeurd.

16. Rekening en verantwoording van den Penningmeester. — Deze wordt hier achter medegedeeld als Bijlage.

17. De drie aftredende leden des bestuur, de heeren DE SITTER, TERPSTRA en ALI COHEN, worden hierop herkozen.

18. Wordt bepaald de Notulen van deze vergadering te drukken in het Verslag, en dus in de Octobervergadering niet te lezen.

Waarna de vergadering, met een kort woord van den Voorzitter, te 2 uur wordt gesloten.

BIJLAGEN.

A.

VERSLAGEN VAN GEWONE LEDEN DER VEREENIGING.

I.

COMMISSIE TOT WINTER-WERKVERSCHAFFING *in de Burgerlijke Gemeente te Aduard, over* 1852.

Onze commissie bestaat uit de navolgende personen:

U. BOUZEMA, J. G. DATEMA, NANNINGA UITERDIJK,	van wege het Depart. der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, te *Aduard*.
H. BROUWERS, H. VAN WEERDEN,	van wege het Depart. der Maatschappij tot Nut van 't Algem., op *den Ham*.
J. J. ROZEMA, J. SCHUIRINGA,	van wege den Raad der Gemeente *Aduard*.

Onze voornaamste werkzaamheden hebben bestaan in het laten *spinnen* en *breiden*.

Wij hebben aan wol gekocht voor	ƒ 368,70.
uitgegeven aan spin- en breiloon	„ 207,78⁵.
betaald voor andere werkzaamheden	„ 30,10.
voor diverse kleine onkosten	„ 23,00.
Totaal der uitgaven	ƒ 629,58⁵.

Onze ontvangsten waren

Voor twee gehoudene verlotingen van kousen en garens	ƒ 167,50.
Voor bij verschillende gelegenheden verkochte kousen en garens	„ 330,95.
Totaal der ontvangsten	ƒ 498,45.

Waaruit blijkt, dat wij een te kort hebben van ƒ 131,13⁵.

Voorts hebben wij het genoegen te kunnen berigten, dat er in de Gemeente Aduard eene vereeniging is tot stand gekomen, ten doel hebbende, de armoede zooveel mogelijk te weren, het verleenen van onderstand te verminderen, en lediggang door nijverheid te doen vervangen, en hiertoe heeft men als middel gekozen den *vlasbouw*. Aan deze vereeniging heeft onze commissie zich aangesloten, in dier voege, dat wanneer de com-

missie van vlasbouw geen werk meer kan geven, en de nood zulks vordert, onze commissie dadelijk zal invallen om werk te verschaffen.

Den Horn (Gem. *Aduard*), 20 Mei 1853.

De Commissie tot Winter-Werkverschaffing in de Gemeente Aduard:

(*get.*) NANNINGA UITTERDIJK, *Secr.*

II.

SPAARKAS VOOR ZIEKTE EN DOOD,

gevestigd bij 't Dep. Aduard der Maatschappij: t. N. v. 't Algemeen, van 1° Januarij 1852 tot 1° Januarij 1853.

Het Bestuur der Spaarkas voor Ziekte en Dood, gevestigd bij 't Dep. Aduard, heeft de eer, het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme 't volgende rapport mede te deelen:

In gemeld verloopen tijdvak heeft de Spaarkas voor eenigen uit de geringere standen weder weldadig gewerkt, als hebbende de uitgekeerde ziektegelden gedurende dien tijd bedragen *f* 168,00.

Voordeeliger zoude zij echter zijn en krachtiger werken, bijaldien de deelneming meer algemeen ware onder die standen, voor welke de Spaarkas is opgerigt. De pogingen tot die deelneming hebben tot nog toe niet de gewenschte gevolgen gehad, zijnde het getal leden thans slechts dertig.

Leden van 't Bestuur zijn tegenwoordig de Heeren: Dr. E. D. H. SCHUTTER, *Voorzitter*, B. VISSER, *Secretaris*, Ds. UITTERDIJK, *Penningmeester*, A. J. KLEIMA en T. BOUSEMA Mede-Bestuurders.

Aldus gedaan te *Aduard*, den 18 Mei 1853.

Namens het Bestuur voornoemd,

(*get.*) B. VISSER, *Secretaris.*

III.

NAAI- EN BREISCHOOL

te Beerta.

De Commissie van bestuur over de naai- en breischolen van meisjes uit den geringen stand volgens een Reglement daarvan bij het departement Beerta, der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen den 23 Januarij 1850 vastgesteld, welk Reglement in zijn geheel in het tweede verslag van de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme is opgenomen, heeft andermaal

de eer, ten gevolge de aan hare gedane uitnoodiging, te voldoen aan het bepaalde bij art. 11 en 17 van het Reglement van die vereeniging, door bij dezen verslag te geven van al hetgeen op genoemde scholen in het afgeloopene bepaalde tijdvak in het werk gesteld is, en de daarvan verkregene uitkomsten.

Van af den 25 October 1852 tot den 16 April 1853, is op iederen werkdag van des nademiddags 1 tot 4 uren op vier scholen, op meer of minderen afstand van elkander gelegen, om het meerdere gemak der leerlingen, aan 30 meisjes het voor haar noodige en vereischte onderwijs gegeven in het naaijen en breiden, en verder, hetwelk men van zooveel belang rekent, in het herstellen van oude kleedingstukken en het stoppen van kousen, hetwelk nog altijd bij den minderen stand over het algemeen òf geheel niet, òf zeer gebrekkig wordt beoefend, en hetgeen (zoo als wij in ons verslag van het laatst voorgaande jaar ook reeds vermeldden) in de gevolgen, wanneer de meisjes òf in den dienst bij anderen, òf wel eindelijk in hare eigene huishoudingen zich geplaatst zagen, bijaldien zij net en zindelijk van aard zijn, aanzienlijke uitgaven aan kleermakers en naaisters veroorzaakt. Doch voor haar, die ook dit niet waren, had zulks schromelijke slordigheid, haveloosheid en onzindelijkheid ten gevolge, die op het materiële en op het physieke zoowel, als op het morele bestaan dier menschen, eenen hoogst nadeeligen invloed uitoefende, welke niet anders dan het pauperisme in allen opzigte bevorderlijk kan zijn.

Voor iedere leerling betaalt men wekelijks tien centen, terwijl niemand der leerlingen van het onderwijs, zonder goede redenen, niet een keer mag terugblijven maar daarvan kennis moet geven en vrijstelling verzoeken. Na den afloop van iedere week, moet iedere leermeesteresse eene naamlijst inzenden, op welke dagen van de week de meisjes het onderwijs genoten hebben.

Die van de meisjes, welke door derzelver jaren, reeds meer vorderingen hebben gemaakt en alzoo voor het laatste jaar het onderwijs genieten, gaan bij eene onderwijzeresse, die dezelve meer het beroep van wollennaaister of kleermaakster kan aanleeren, en waaromtrent men reeds de ondervinding heeft, dat reeds eenige meisjes in dat beroep dienstbaar zijn; hetgeen zonder zoodanige inrigting nimmer het geval zoude zijn geworden.

Deze goede inrigting ondervindt bij de gegoede klasse deelneming en ondersteuning, daar eenige ingezetenen aan deze meisjes verschillend naaiwerk ter hand stellen, hetwelk op den winkel gemaakt wordt, ten voordeele van de kas der Directie, waarvoor een tarief van werkloon bestaat. — Wijders heeft zich het alhier bestaande Zanggezelschap andermaal aangeboden tot het geven van een Zang-Concert, dat in de Kerk te Beerta is gehouden, en de opbrengsten waarvan geheel aan

De ondervinding leert, èn bij den gegoeden stand èn bij de hulpbehoevenden, het hoogst nuttige van deze heilzame inrigting, zoodat het te wenschen is, dat overal te lande zoodanige naai- en breischolen worden opgerigt, en wij daarom weder de vrijheid nemen zoodanige inrigtingen aan te bevelen, als zoo gemakkelijk kunnnede ondernomen worden.

Beerta den 19 Mei 1853.

De Commissie voornoemd,

(get.) B. CRAKER. C. VAN OORT.
H. E. GASTMAN. S. R. DERKSEMA.

IV.

VEREENIGING TOT PLAATSELIJK NUT
te Hoogezand en Sappemeer. Verslag over 1852.

Om eenige orde in ons Verslag te bewaren, wijzen wij op hetgeen de Vereeniging deed:

1. Voor de *kinderen* der armen in hunne verschillende behoeften.
2. Voor de *volwassenen* zelve in hunne onderscheidene omstandigheden. En uit beider beschouwing zal op nieuw ons blijken, hoe de *stoffelijke* hulpe en de *hoogere* opleiding der armen, hand aan hand moeten gaan.

Wij vangen dus aan van de *kinderen* der *armen* te spreken. Met het oog dan op de kinderen spreken wij eerst van de beide *brei-* en *naaischolen* te Hoogezand en Sappemeer gevestigd, onder het Bestuur der Vrouwen-Commissie.

Het getal der meisjes die in deze scholen tot bekwaamheid, vaardigheid, orde en zedelijkheid worden gevormd, bedroeg dit jaar ruim 100. Is in elken stand de invloed der vrouw ten goede der gezinnen groot, dubbel groot schijnt ons die in de mingegoede standen des volks.

De Vrouwen-Commissie is ook dit jaar weer oudere meisjes behulpzaam geweest om ze tot dienstbaren op te leiden, en mogt weder 8 meisjes op den dienst brengen.

Bovenal echter verwachten wij bij voortduring veel van de *bezoeken* der Vrouwen-Commissie in de Armenwoningen zelve gebragt, ook in het belang van de kinderen der armen.

Ook herinneren we hier aan den bekenden maatregel tegen het *nieuwjaar*-loopen, en de *bedelarij* in 't algemeen. Wat hebben ook de arme kinderen niet bij dezen goeden maatregel gewonnen! Wie juichte het niet toe, dat ook ZIJ den nieuwjaarsdag als een blijden dag hebben begroet, door geene bedelarij of ligtzinnigheid meer ontheiligd! —

En dat mede door de pogingen der vereeniging de *bedelarij* ook van kinderen schier geheel ophield aan de deuren, wien

verheugt dat niet, om den last waarvan *wij* ontslagen zijn, maar veelmeer nog om het welzijn dier *kinderen zelve*, wien toch het bedelen in de jeugd de ergste kanker voor alle zedelijkheid is! —

Wat den arbeid der vereeniging voor de volwassenen betreft, zoo in hunne *stoffelijke* als *zedelijke* belangen, we vermelden hier wat door de Vrouwen-Commissie ten behoeve der spinsters wordt gedaan. Door eene kleine verhooging van het spinloon werden zoo weder dit jaar, een 100tal vrouwen uit den mingegoeden stand, aan het nijvere spinwiel gezet, ze verdienden daardoor aan spinloon *f* 814,74, terwijl het derde dier som door de vereeniging als verhooging en dus tot aanmoediging werd ten koste gelegd.

Ook aan de *mannen* heeft de Vereeniging dit jaar getracht arbeid te verschaffen.

Gewis *werkverschaffing aan mannen* is moeijelijker te vinden en dient voorzigtiger aangebragt. Of voedt deze kunstmatige werkverschaffing niet ligt traagheid en gebrek aan spaarzaamheid in den zomer? Verlamt zij, waar er vast op gerekend wordt, niet ligt de eigene inspanning van den mensch? Er wordt echter door sommigen gedurende den winter soms werkelijk te vergeefs naar arbeid gezocht, en de vereeniging heeft daarom den verloopen winter eene *keikloppery* opgerigt. Zij kocht daartoe in den herfst 198½ last keijen aan. Daarvan liet zij in den winter, toen de nood door gebrek aan werk dringend werd, 114 lasten verbrijzelen. Zoo werd gedurende 10 weken aan 12 tot 18 personen werk verschaft, die daardoor eene som hebben verdiend van 106,78, buiten de werkloonen die zij aan de ontlossing verdienden ten bedrage van *f* 76,10. De uitkomst dezer onderneming laat zich hier met zekerheid nog niet bepalen.

Het is echter vooruit te zien dat werkverschaffing aan mannen, van wege de Vereeniging, haar op den duur hoogst bezwaarlijk zal zijn.

Gelijk vroeger hebben wij ook nu weder 4 jongelingen tot den zeedienst gebragt. Deze hoogst nuttige poging kostte de Vereeniging de som van *f* 101,97½ aan kleeding en verdere uitrusting. Ook hierop zag zij bij sommigen goede vrucht.

Eene hoofddeugd voor alle standen, vooral ook voor de mingegoeden, is zeker de *spaarzaamheid*. Men begint dat meer en meer te gevoelen, en de Spaarbanken verrijzen ook in ons land in grooteren getale, velen ten waren zegen. Ook bij onze Vereeniging is zulk eene spaarbank gevestigd. Reeds in ons voorgaand verslag mogten wij van haar spreken. Tot op dit oogenblik toe is er ingebragt de som van *f* 1906. De vergelijking met het voorgaand verslag zal doen zien dat de ingelegde som dus bijna de *helft* is vermeerderd. Teruggevraagd is *f* 186,16.

Ons *hulpfonds tegen ziekte en ouderdom* telt thans 82 leden, die uit liefde voor het edele doel bijdragen sonder te trekken. De trekkende leden zijn 25 in getal. Aan 8 trekkende leden in ziekte, aan 4 kraamvrouwen, en voor begraveniskosten aan één lid, werd sedert het bestaan van dit fonds uitgegeven *f* 76,75. De kas van het hulpfonds bedroeg 1° September 1852 eene som van *f* 639,80.

Wij spraken boven van den nieuwjaarsdag! Ook den *volwassenen* was hij een *goede* dag. Op den oudejaarsdag werden met brood, vleesch en andere levensmiddelen bedeeld te Hoogezand en Sappemeer 1522 personen, zoo ouden als jongen. Hoeveel dronkenschap, uitspatting en verkwisting zijn hierdoor niet voorgekomen.

Nog is de Vereeniging in den laatsten tijd op eene andere behoefte opmerkzaam geworden. Het betreft het oprigten eener Voorschotskas. Slechts nog als plan ligt het bij haar, eveneens als dat tot het *oprigten* van een armbezoek, 't welk sonder onkosten der Vereeniging zou moeten werken.

Sappemeer den 21 September 1852.

Namens het Bestuur der Vereeniging tot Plaatselijk Nut te Hoogezand en Sappemeer:

(*get.*) J. MARISSEN VAN LOON, *vice-Presid.*
M. J. TER HASEBORG, *Secret.*

V.

GRONINGER SPAARKAS,

VERSLAG OVER 1852.

Zoowel het getal deelnemers, als het bedrag hunner stortingen was in 1852 hooger dan in 1851; er werd toch gestort in de maanden

	1851.			1852.		
April,	door 121	deeln.	*f* 492,03,	door 136	deeln.	*f* 606,57.
Mei,	„ 141	„	- 314,54^5,	„ 183	„	- 451,77^5.
Junij,	„ 160	„	- 473,61^5,	„ 188	„	- 415 06^5.
Julij,	„ 157	„	- 405,08,	„ 188	„	- 449,14.
Augustus,	„ 161	„	- 396,00,	„ 197	„	- 517,31^5.
Septemb.,	„ 153	„	- 448,12^5,	„ 171	„	- 362,56^5.
October,	„ 136	„	- 181,00,	„ 154	„	- 164,10.
			f 2710,39^5.			*f* 2966,53.

Onder de storting van de maand April, is ook dit jaar weder begrepen hetgeen door sommigen, welke bereids vroeger wenschen te storten, bij de Commissarissen was gestort,

het welk echter eerst in April bij den Thesaurier wordt verantwoord; die som bedroeg in 1852 *f* 194,83.

Het hoogste aantal deelnemers in de maand Augustus was 197, het laagste was hun aantal bij den aanvang in April, toen er slechts 136 waren; gemiddeld hebben 174 personen in 1852 in de Spaarkas deelgenomen.

Het Bestuur, de zelfstandigheid en vrijheid der deelnemers wenschende te eerbiedigen, heeft gemeend ook dit jaar het bedrag der *inlagen*, zonder uitzondering, in geld te mogen terug betalen, met 5 centen premie van iederen gespaarden gulden, daar de ondervinding heeft bewezen, dat zij, die zelfstandigheid genoeg bezitten, om uit eigen beweging hun geld naar de Spaarkas te brengen, wanneer zij in den herfst hun klein kapitaaltje daaruit halen, ook zelfstandig genoeg zijn, om dat geld nuttig te besteden. Als bewijs daarvan, zijn er ook dit jaar verscheiden onder de deelnemers geweest, die slechts één gedeelte van hunnen inleg hebben teruggenomen, terwijl zij het Bestuur hebben verzocht, het overige ten hunnen name te beleggen in de Spaarbank der Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen.*

De uitgaven der Spaarkas bedroegen in 1852:

Administratiekosten, drukloonen, enz.	*f*	54,95[5]
Aan de deelnemers binnentijds in geld uitgekeerd	„	22,83.
Aan premiën betaald	„	147,18[5].
Uitkeering in geld aan de deelnemers	„	2943,70.
Totaal	*f*	3168,66[5].

De uitgaven werden bestreden door de volgende ontvangsten:

Gedane inlagen der deelnemers . .	*f*	2966,53.
Inschrijvingen of bijdragen van begunstigers	„	174,60.
Renten afgeworpen in de Spaarbank	„	26,80.
Voordeelig slot der rekening van 1851	„	197.59.
	f	3365,52.

Geeft alzoo, om in rekening van 1853 te verantwoorden, een voordeelig slot van rekening van . *f* 196,85[5].

Het Bestuur der Groninger Spaarkas:

(*get.*) W. DE SITTER, *President.*
G. A. RIEPMA, *Secretaris.*

VI.

ALGEMEEN DIAKENGEZELSCHAP

der Nederduitsche Hervormde Gemeente van Groningen.

VERSLAG OVER 1852.

Geheel in de zelfden geest en met dezelfde middelen, als vroegere jaren, heeft het Algemeen Diakengezelschap ook in het afgeloopen jaar getracht, het doel, dat het zich voorstelt, te bereiken, daarbij nut en leering trekkende uit de leering der ervaring, door de Leden in de praktijk der armenverzorging opgedaan, en uit de dikwerf nuttige wenken, in zoo menig werk over armoede en armenverzorging in den laatsten tijd gegeven.

I.

Het Bestuur van het *Werkhuis*, verslag gevende van zijne verrigtingen in het afgeloopen jaar, vond in de uitkomsten, aan die fabrijk verkregen, eene aansporing, om onder voortdurende toewijding zijner zorgen, op den ingeslagen weg, namelijk, om die fabrijk geheel te behandelen als Nijverheids-onderneming, met in achtneming der wetten, welke in de vrije Nijverheid de voortbrenging regelen, voort te gaan

Voor allen, die gebrek aan werk hadden, of voorwendden te hebben, en zich bij Diakenen op dien grond om ondersteuning aanmeldden, was ook dit jaar op het Werkhuis gelegenheid om bij genoegzamen vlijt door eigen arbeid in hun onderhoud te voorzien.

Ofschoon vooral in het begin van het jaar de aflevering van sommige der gefabriceerde goederen wel iets te wenschen overliet, zoo is daarin toch later eene gunstige verandering tot stand gekomen, zoo zelfs, dat de geheele aflevering de verwachting van het Bestuur overtrof. Vergeleken met het vorige jaar was de aflevering als volgt:

Afgeleverd in:	1851	1852.	meer dan in 1851	minder in 1851
Kluwen Scheepswerk	8190	14719	6529	
Rollen Dweildoek	2204	1941		263
Ellen Ganglooper	142	nihil.		142
Ellen Notenzakken	6	84	78	
Ellen Koedeklinnen	381	749	368	
Ellen Behanglinnen	3128	4537[5]	1409[5]	
Stukken Paklinnen	90	128	38	
Stukken Keetlinnen	302	311	9	
Zoutzakken	1230	1037		193
Stukken Schoteldoekgoed	3	4	1	
Ellen Oliedoek	79	nihil.		79

Van alle artikelen is dus, met uitzondering van dweildoek

meer afgeleverd; ganglooper toch en oliedoek is er in bij gewerkt, zijnde de aanwezige voorraad in 1851 op daar er vooral naar het laatste artikel zeer weinig vr men die artikelen dus liever op bestelling wil vervaar

Het Bestuur heeft in het begin van het jaar nieu couranten aan zijne begunstigers verzonden, de prijze zoo zuinig mogelijk noterende; het debiet van meest kelen, doch vooral van het scheepswerk, is daardoor men, daar, door de verbeteringen, in de laatste tw vooral, in de bewerking en sortering van de grondsto de spinnerij aangebragt, door het zeer naanwlettend op de vervaardiging van alle fabrijkaat, de aan het vervaardigde goederen, zoowel wat deugd en duurzaan wat den prijs betreft, eene vergelijking met de van bu gevoerde goederen zeer goed kunnen doorstaan, en z op het oog niet zoo kunnen behagen, in het gebruik voorkeur verdienen.

Desniettegenstaande was echter de aflevering van d over 1852 minder, dan over 1851; het Bestuur beval de bevordering van het debiet van dat artikel aan der van de Leden van het Gezelschap aan.

Het aantal werkers was dit jaar gemiddeld gering ten vorigen jare. Bij den aanvang van het jaar bedroe in de maand Mei daalde het tot op 40 en klom ein December tot 90. Dit verminderd aantal werklieden fabrijk, als deze, alleen daargesteld met het doel, or van gebrek aan anderen, meer voordeeligen arbeid, verschaffen, kan als een bewijs gelden, dat er in 't v jaar minder gebrek aan arbeid was, dan vóór eenig toen tengevolge van algemeene ondermijning van wel stilstand in vele takken van handel en nijverheid, de len van het Werkhuis naauwelijks in staat waren, de kende menigte te bevatten.

Door dat mindere aantal werkers bedroeg ook het afgeloopen jaar betaalde werkloon *f* 919,79⁵ min in 1851, daar er slechts *f* 3038,57 aan arbeidsloon is uit

De ontvangsten bedroegen over 1852 . . . *f* 8
De uitgaven daarentegen . . . . . „ 7

Alzoo eene meerdere ontvangst van . . *f*

De staat van het vaste fonds bedr. op 1 Jan. 1852 *f* 11
en was op den 1 Januarij 1853 geklommen tot „ 1

zoodat daarop eene niet onbelangrijke overwinst
was van . . . . . *f*

De overwinst overtreft nog die van het vorig jaar
Wij ons bereids verheugden, omdat zij ons het bewijs g
dat het Bestuur dezer inrigting het middel had gevon

de fabrijk uit eigen middelen staande te houden, iets, wat van te meer belang is, dewijl deze fabrijk de eenige van dien omvang in ons vaderland is, welke *zonder subsidiën uit de gemeentekassen* bestaat. Immers, deze uitkomst wijst een meerderen vooruitgang van *f* 163,61⁵ aan; eene uitkomst, die nog voordeeliger had kunnen zijn, ware het niet, dat door de bovenvermelde prijsvermindering der gefabriceerde goederen op de notering dier goederen voor lageren prijs op den inventaris van 1852, dan een gedeelte daarvan op die van 1851 was genoteerd, een verlies heeft moeten worden geleden; ook is de waarde der gereedscheppen weder met *f* 90,00 op den inventaris verminderd, ten einde zoo langzamerhand dien post voor memorie op den staat der goederen en bezittingen te kunnen brengen; terwijl eindelijk eenige uitstaande credieten, waarvan de betaling onzeker scheen, niet in deze rekening zijn opgenomen.

De inrigting heeft dus in het afgeloopen jaar aan haar doel beantwoord, daar zij allen, die werk zochten, heeft opgenomen. Zij biedt de verblijdendste vooruitzigten aan voor de toekomst, daar de ondervinding, vooral van de laatste jaren, ons de overtuiging heeft geschonken, dat zij op goede grondslagen is gebouwd en daarom alle hoop voor een duurzaam bestaan en een voortdurenden vooruitgang oplevert.

II.

Even als een vorig jaar, was ook dit jaar het Verslag, door het *Bestuur der Armenwoningen* medegedeeld, kort, en bepaalde zich hoofdzakelijk tot eene opgave van den finantiëlen staat dier instelling. Daaruit blijkt, dat het kasgeld op 1° Januarij 1853 had bedragen:

de meerdere ontvangst van vorige rekening .	*f* 855,86.
ontvangen vier kwartalen huur voor 100 kamers	„ 2885,00.
zoodat de geheele ontvangst heeft bedragen .	*f* 3740,86.
de geheele uitgave over 1852 was	„ 2934,62.
waaronder *f* 900,00 wegens afgeloste kapitalen	
Bedragende alzoo het kasgeld op 1° Jan. 1853	*f* 806,24.

Uit de opgemaakte balans bleek, dat de staat van het fonds op 1° Januarij was:

100 woningen, welke door aankoop en aanbouw, registratie en andere kosten hadden veroorzaakt eene uitgave van	*f* 38,897,03.
nog te ontvangen 2 kwartalen huur, in 1852 verschenen	„ 1,442,50.
In de Spaarbank belegd , ...	„ 40,53.
Kasgeld op 1° Januarij 1853	„ 806,24.
Zoodat de voordeelige staat bedroeg . . .	*f* 41,186,30

De nadeelige staat bestond uit:

334 schuldbekentenissen à ƒ100: .	ƒ33,400.
Verschenen rente 1° Januarij 1853.	„ 1,356.
	ƒ34,756,0
Geeft dus eene overwinst op 1° Jan. 1853 van	ƒ 6,430,3
Deze overwinst bedroeg met 1° 1852 . . .	„ 5,565,3
Zoodat in het jaar 1852 is overgewonnen .	ƒ 864,9

Op grond van dien stand van zaken stelde het Best
voor, om 8 aandeelen, ieder van ƒ100,00, uit te loten. A
dit voorstel werd gevolg gegeven.

Het Bestuur gaf aan het slot van zijn Verslag zijne m
ning te kennen, dat hetzelve de aflossing gaarne meer zo
bespoedigen, maar dat het dit niet wilde of mogt doen ten ko
van het onderhoud der woningen; dat het dus op den voorgr
stelde, om die 100 woningen in den meest bruikbaren en v
de bewoners gezonden staat goed en zindelijk te onderhoude
het Bestuur vermeent dit verpligt te zijn èn aan de arme
welke die woningen in gebruik hebben, èn aan de houders
aandeelen in de gedane negotiatiën, wier onderpand de won
gen zijn. Ook de vermeerdering van grondbelasting, door
vervallen van de verleende vrijdommen, droeg er toe bij,
voor alsnog eene versnelde aflossing tegen te houden. Wij d
len geheel in de zienswijze van het Bestuur, en vermeen
daarbij nog te mogen opmerken, dat, zullen die woning
blijven voldoen aan het doel, waarmede ze zijn gesticht,
namelijk den armen gezonde en ruime woningen te verschaff
om daardoor zoowel hunne gezondheid als hunne zedelijke o
wikkeling te bevorderen, en hen op te heffen uit den staat v
verwaarloozing, waarin zij veelal verkeeren, dat dan gee
kosten moeten ontzien worden, om die woningen zóó te o
derhouden, dat ze zich steeds met eere onderscheiden van
gewone verblijven der behoeftigen. Algemeen toch mag m
aannemen, dat de waarde van eene gezonde, zindelijke
goed onderhoudene woning nog niet genoeg op prijs wor
gesteld. Meer en meer, zoowel in andere landen, als in o
vaderland, erkent men den gewigtigen invloed, dien de woni
op den bewoner, zoowel wat zijne ligchamelijke als zedelij
ontwikkeling betreft, uitoefent, en begint men in te zien, d
men bij het beoordeelen van woningen voor armen en arbeide
niet zoo zeer moet letten op den huurprijs, als geldsom, d
wel op de waarde, die voor dien huurprijs in gezondhei
zedelijkheid en meerdere ontwikkeling van den bewoner wor
terug ontvangen..

III.

Ook het Verslag, medegedeeld door de Voogden van h
Gasthuis der Nederduitsch Hervormde Diakenie, leverde stof o

om zich in den voortdurenden bloei dier stichting te ve
en zich bij voortduring geluk te wenschen met de pe
ook daar aangewend, om de Diakenie de behulpzame
bieden, in eene goede en zorgvuldige verpleging har
menteerden

In den loop van het jaar 1852 werden in dat gesti
pleegd 204 personen, grootendeels ouden en afgeleefden
of verlatene en verwaarloosde kinderen.

Voor die personen werd door Diakenen aan kostgeld betaald voor de volwassenen ƒ 1,10, voor de kinderen 70 cents per week, tot een gezamenlijk bedrag van	ƒ	6013,70.
Door sommige conventualen werd uit eigene verdienste aangebragt . .	„	813,60.
Door anderen, welke geheel voor hunne eigene rekening worden verpleegd	„	187,20.
Aan rente werd ontvangen	„	60,00.
Aan buitengewone ontvangsten . .	„	568,84.
Bedragende alzoo de geheele ontvangst .	ƒ	

De uitgaven bedroegen daarentegen:

Meerdere uitgaaf van vorige rekening	ƒ	348,01⁵.
Salaris van suppoosten	„	379,00.
Kosten van eetwaren enz.	„	4192,41⁵.
Huismeubelen	„	181,61.
Kruidenierswaren	„	600,62⁵.
Administratiekosten	„	8,45.
Onderhoud der gebouwen	„	436,76.
Wekelijksche uitgaven	„	1078,44.
Buitengewone id.	„	11,04⁵.
Belegde kapitalen	„	661,80.
	ƒ	

Zoodat er eene meerdere uitgave bestaat van . ƒ

Hierbij dient echter in het oog te worden gehou
de meerdere uitgave over 1851, ad ƒ 348,01⁵ in deze
is opgenomen, dat er eene onvoorziene uitgave van ƒ
welke niet terug komt, in deze rekening voorkomt,
voor het paal- en riggelwerk, waarmede de bleek voor
sticht is omheind, tengevolge eener beschikking van Z
Minister van Oorlog, welke die omheining als eene d
waarden had gesteld, waarop dat gedeelte van den
aan het Gesticht als bleek konde worden in gebruik a
terwijl met ultimo December een voorraad van levens
voorhanden was ter waarde van ƒ 475,00. Wanneer w
het oog vestigen op de meerdere kosten, welke voor
pleging van het grooter aantal zieken in dit Gesticht

bevatten de ziekenzalen onafgebroken niet minder dan 64 personen) verpleegd, dan mag men deze uitkomsten als allezins bevredigend beschouwen.

Het vaste fonds werd met *f* 655,20 vermeerderd en bedraagt alsnu *f* 2306,63.

De gezondheidstoestand der niet als zieken opgenomen conventualen was zeer voldoende. In het geheel, de bewoners der ziekenzalen medegeteld, overleden er 27, als hersteld werden uit de ziekenzalen ontslagen 49.

IV.

De *Commissie voor den winterturf* had bereids in de maanden Mei en Junij 27 1/8 dagwerk turf, naar *f* 16,00 het dagwerk uit de veenen aangevoerd en in de turfschuur en op de zolders van het Gasthuis geborgen, ten einde daardoor eene weduwe met een talrijk gezin in staat te stellen, door de vracht, welke zij voor het aanvoeren van dien turf met haar schip verdiende, in de behoeften van dat gezin te voorzien; in de maand November had zij daarbij nog ontvangen 78 3/8 dagwerk turf, naar *f* 17,00 het dagwerk, welke turf, op eene kleine hoeveelheid na, welke nog in de turfschuur is geplaatst, bij bakken aan de door de Diakenen daartoe aangewezene gealimenteerden is uitgereikt, zijnde de in de oude turfschuur opgeslagene massa bestemd, om in den winter bij kleine hoeveelheden van 25 en 50 turven per week aan de behoeftigen te worden uitgeteld. De Commissie mogt zich verblijden, dat hare pogingen, om aan de behoeftigen een goeden haardbrand te verzekeren, met een goed gevolg waren bekroond, daar zij de voldoening had, de hoedanigheid van den door haar gekochten turf door vele Diakenen als zeer voldoende te hooren prijzen. Van deze hoeveelheid van 105 1/2 dagwerk werd 15 1/2 bak aan elders armlastige behoeftigen verstrekt, voor welke derhalve de kosten aan de Diakenie moeten worden terugbetaald.

V.

De Commissie uit het gezelschap, belast met de *verzorging der elders armlastige behoeftigen*, alimenteerde 96 mannen, 127 vrouwen en 223 kinderen, te zamen 446 personen, en besteedde daarvoor eene som van *f* 4571,98; de Commissie betreurt het in haar verslag, dat over het algemeen bij de armen, en in het bijzonder bij deze armen, zoo weinig zedelijke, veel min eenige stoffelijke vooruitgang bestaat. Zij betreurde het, dat zij dikwerf genoodzaakt was hare liefdegaven uit te reiken aan menschen in de kracht van hun leven, welke echter niet in staat waren in hunne behoeften door eigen arbeid te voorzien, deels door onbekwaamheid, deels door de onevenredige verhouding tusschen de arbeidsloonen en de prijzen der eerste levensmid-

huwelijk de verarming der jonggehuwden na zich sleepte en da veler ellende daaraan konde worden toegeschreven. Zij hoopte dat eerlang door het opheffen van vele belemmeringen, welk de vrije ontwikkeling van de nijverheid in den weg staan, i dezen toestand eenige verbetering zoude worden aangebragt.

VI.

Het Bestuur van het *Patronaat* konde, zoo als wel uit der aard van het armenpatronaat voortvloeit, geene in cijfers uitgedrukte uitkomsten van de bemoeijingen der Patronen mededeelen Het betreurde het verlies van eenige der leden, die, afgeschrikt door de moeitevolle en dikwerf ondankbare taak, hunne betrekking hadden nedergelegd. „Onderscheidene Patronen," zeide het verslag, „zijn in den afgeloopen jaarkring op den ingeslagen weg voortgegaan en hunne verslagen getuigden niet slechts van der ijver, waarmede zij hunne moeijelijke taak hadden volbragt maar leverden ook het bewijs op, dat slechts volharding in dien moeitevollen werkkring goede uitkomsten kan opleveren; de vruchten van hun pogen openbaarden zich in meerdere spaarzaamheid, matigheid, werkzaamheid en godsdienstzin bij de aan hen toevertrouwde gezinnen. Mogten zij alzoo met tevredenheid op hun werk terug zien. zij hadden ‚daarentegen ook met vele teleurstellingen te kampen."

VII.

Uit het verslag van de *Commissie over de Broodbakkerij*, over 1852, wordt het volgende medegedeeld:

Met den voorraad, op 1o Januarij 1852 aanwezig, is uitgegeven:

voor 814^{60} mudden Rogge	*f* 5598,76^{5}
„ 20 „ Tarwe en 15 ℔ meel . .	„ 159,80.
„ Roggenmeel enz.	„ 1015,00.
„ Brandstoffen	„ 248,00.
„ Knechtenloon	„ 416,00.
„ Belasting en maalloon	„ 1554,72^{5}
„ Verschillende kleine uitgaven, licht, gest, melk, transportkosten enz.	„ 228,15.
	f 9280,44.

Daarentegen was ontvangen:

voor 3283 roggenbr. van het Diakonie gasthuis .	*f* 1165,84.
„ 3016 „ „ „ Groene Weeshuis	„ 1127,23.
„ 1169 wittebr. „ „ Diakonie gasthuis	„ 350,70.
„ doove kolen	„ 78,32^{5}
Hierbij gevoegd de voorraad van onderscheidene artikelen, gewaardeerd op	„ 470,79.
	f 3192,88^{5}

Zoo bedraagt de mindere ontvangst *f* 6087,55^{5}.

Voor dat bedrag zijn aan de Diakonie geleverd 20,05^{5}

roggenbrooden van 4 Ned. ℔ ieder, zoodat ieder brood gemiddeld gekosi heeft $30^{35}/_{100}$ cent. Indien diezelfde hoeveelheid, volgens de bestaan hebbende voorwaarden, door particuliere bakkers ware geleverd, zoude de Diakenie gemiddeld moeten betalen $37^{85}/_{100}$ cent of $7\frac{1}{2}$ cent per brood meer; volgens dezen maatstaf zoude voor 20,053 brooden hebben moeten worden voldaan *f* 7590,28, zoodat de bakkerij der Diakenie eene mindere uitgave op dit onderwerp heeft erlangd van *f* 1502,72^{5}; „welke cijfers," voegt de Commissie hierbij, „bij het hoofddoel: *beter voedsel*, te luide spreken, dan dat wij het noodig achten, breedvoerig te herinneren, hoezeer ook met deze inrigting tot het doel onzer vereenigiing wordt medegewerkt."

VIII.

De *Commissie tot buitengewone Werkverschaffing* vervolgde de eerste maanden van dit jaar de werkzaamheden, waarvan reeds in het vorig Verslag melding is gemaakt.

De rekening, door de Commissie medegedeeld, leverde de volgende uitkomsten op:

Uitgave.

Voor landhuur, lokaalhuur en administratiekosten	*f* 387,93.
Vergoeding aan bij het werk gewonde werklieden	„ 29,00.
Arbeidsloon aan 200 werklieden	„ 3236,78.
	f 3653,71.

Ontvangsten.

Opbrengst van verkochte grind, steenen, enz. .	„ 3733,35.
Voordeelig slot der vorige rekening	„ 308,37.
	f 4041,72.

Leverende alzoo eene meerdere ontvangst van *f* 388,01.

Voor extract conform.

De Directie van het Algemeen Diakengezelschap der Ned. Herv. Gemeente van Groningen:

(*get.*) W. DE SITTER, *President.*
HK. MIEDENDORP, *Secretaris.*

VII.

Afdeeling Groningen der Nederlandsche

VEREENIGING TOT AFSCHAFFING VAN STERKEN DRANK.

Uit den aard der zake moet ons rapport omtrent de verdere bemoeijingen onzer Vereeniging en de voorgenomene werkzaamheden in den volgenden winter, telken jare nagenoeg dezelfde hoofdpunten bevatten, daar wij, gelijk ook voorheen gemeld

ren, het doel onzer Vereeniging voornamelijk wenschen te bevorderen door

a. Het houden van bijeenkomsten, en

b. Het verspreiden van nuttige geschriften.

Aan het houden van bijeenkomsten konde in den afgeloopen zomer niet gedacht worden, aangezien wij op nieuw geen daartoe geschikt lokaal hebben kunnen bekomen; wij hopen in den aanstaanden winter gelukkiger te mogen slagen, en zullen alsdan de gewone maandelijksche vergaderingen weder als vroeger gehouden worden of zal men trachten eene of meer vergaderingen te houden, gelijk aan die in Maart dezes jaars, waarbij ook andere personen, die nog geene leden zijn, worden uitgenoodigd.

Heeft men dus door de verhinderingen in het houden van bijeenkomsten, het doel der Vereeniging weinig kunnen bevorderen, des te meer hebben wij getracht, om zulks door het verspreiden van geschriften te doen, die dan ook niet alleen te dezer stede bij menigte zijn uitgereikt, maar naar alle oorden der provincie zijn verzonden. De provinciale Correspondent deed zelfs tot dat einde een reisje door een gedeelte van 't Oldambt en Westerwolde, en hij mogt het genoegen smaken daardoor niet alleen meer dan duizend exemplaren van de prenten: „de gevolgen van de flesch" en andere geschriften te verspreiden, maar ook de afschaffingszaak meer ter sprake te brengen, waardoor wij hoop hebben, dat weldra meerdere Correspondenten in onze pronvincie zullen toetreden, gelijk wij nu reeds weder, ten gevolge van bovengenoemd reisje, den heer J. K. DE VRIEZE, onderwijzer te Oude Pekel-A als zoodanig aan het hoofdbestuur mogten voordragen.

Wij nemen de vrijheid, hier bij te voegen eene lijst van geschriften, die door de Vereeniging uitgegeven en gratis of tot geringen prijs bij den provincialen Correspondent te verkrijgen zijn.

Ds. Huydecoper, Ernst en Liefde	30	ct.
Het groote huiskruis	15	ct.
Prenten, „de gevolgen van de flesch" . . .	01	ct.
worden bij 25 tallen afgeleverd, dus de 25 .	25	ct.

De volgende stukjes gratis:

Morgenslokje, door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

No. 3. De kroeg, of waar blijven de dubbeltjes?
4. De sterke drank, wat hij is.
5. God teekent de zondaars.
6. Gij zult de menigte tot booze zaken niet volgen.
7. De sterke drank op zee en aan het strand.
8. Zeven bedenkingen opgelost.
9. De afschaffing van sterken drank.
10. Het koren en de jenever.

No. 11. Herman en Doortje.
12. Hoe denken de geneeskundigen over 't gebruik van sterken drank.
13. Als dan de sterke drank zoo schadelijk is, enz.
14. De matige drinker.
15. Het ingezonken graf.
16. Hoeveel de jenever aan koren kost.
17. Is het billijk voor anderen enz.
18. De ontrouw van sommige leden.
19. De ervaringen van een Correspondent.
20. De keuze van een beroep.
21. Goede raad.
22. De rumpudding.
23. Een bezoek.
24. De sterke drank bij begrafenissen.
25. Gesprek tusschen eene schoonmaakster en een dienstmeisje.

Groningen, den 25 October 1852.

Namens het Bestuur:
(*get.*) M. A. AMSHOFF, *President.*
H. SUIDINGH, *Secretaris*
en Provinciale Correspondent.

VIII.

In den afgeloopen winter hebben de maandelijksche vergaderingen geregeld plaats gehad.

De eerste daarvan werd gehouden op den 29 November 1852. In de laatste bestuursvergadering was besloten, het bestuur der afdeeling Hoogezand en de verschillende Correspondenten in de provincie uit te noodigen, op dezen dag met het bestuur dezer afdeeling te zamen te komen, ten einde te overleggen, wat men ter bevordering van de goede zaak nog meer in deze provincie zoude kunnen doen, dan tot nu toe geschied was en elkander wederkeerig tot inlichting en raad te dienen.

In die zamenkomst ontving men belangrijke mededeelingen en verblijdende berigten, hoewel niet alle Correspondenten aan de uitnoodiging hadden kunnen voldoen, wijl zij door verschillende omstandigheden verhinderd werden in de stad te komen. Evenwel bemerkte men, dat er verscheidene personen van elders en eene menigte inwoners uit deze stad, die nog niet tot de Vereeniging waren toegetreden, tegenwoordig waren, zoo dat het aantal toehoorders buitengewoon aanzienlijk mogt genoemd worden.

Drie leden van 't bestuur voerden achtereenvolgens het

Ds. AMSHOFF opende de vergadering met eene toespraal waarin hij de volgende punten behandelde:

Hoe was ons begin, welke is de tegenwoordige toesta van het Genootschap, en welke verwachting mogen mogen v koesteren voor de toekomst? Hij herinnerde daarop, hoe Vereeniging bij hare wording weinig bijval, maar zoo veel meer tegenstand, afkeuring en bespotting ondervonden had; hoe niettegenstaande dat alles had volgehouden en onvermoeid g streden, hoe die tegenstand allengskens minder is geworden nog dag aan dag vermindert; — hoe de zedelijke invloed d Vereeniging gestaâg grooter wordt en onder alle standen me bijval vindt; — hoe wij nu reeds op 40 afdeelingen en 2(Correspondentschappen kunnen wijzen, en de hooge Regering Diakoniën, Maatschappijen en Vereenigingen, ook plaatselijk besturen het hunne toebrengen, om de jeneverpest te do verdwijnen.

Hij eindigde, nadat hij nog menige tegenwerping beantwoo had, waarbij geschiedenis en ervaring werden geraadpleegd met het uitspreken der verwachting, dat de goede zaak eenma zal zegevieren, en wekte alle leden op, om te volharden in h eens opgevatte voornemen en niet moedeloos te worden; terwi hij de zoodanigen, die nog niet tot de Vereeniging waren to getreden, met een hartelijk woord aanspoorde, om niet lang van verre te blijven staan, maar zich als leden aan te sluite waartoe ook staande de vergadering gelegenheid was.

De heer Dr. L. ALI COHEN, voor deze keer slechts éé punt willende aanvoeren met betrekking tot hetgeen waart voor ligchaam en geest de sterke drank leidt, toonde daaro aan, hoe, blijkens de ondervinding, door de geneeskundige dagelijks opgedaan en vooral door de ervaring in de gestichte voor krankzinnigen, ook hier te lande, het gebruik van de sterken drank en bepaaldelijk het misbruik daarvan, waart het gebruik van zelf leidt, niet alleen voor het ligchaam, maa evenzeer voor den geest des menschen hoogst verderfelijk is zóó dat een zeer groot aantal krankzinnigen aan 't gebruik e misbruik van den sterken drank hun diep ongelukkigen toestan te danken hebben; ja, dat velerlei vormen van krankzinnighei zelfs worden waargenomen bij de nakomelingen van sterke drin kers, die anders voor zich zelven behoorlijk leefden, zoo da *hier* het nageslacht vaak voor de misstappen der ouders moe boeten. Verder wees hij op onderscheidene wetten tegen d dronkenschap, welke bij verschillende volken van vroegere en lateren tijd in gebruik waren geraakt. Hij uitte eindelij den wensch, dat de Staat uit het oogpunt van zijn eigen belan zich weldra ook met deze zaak mogt bemoeijen en bepalinge maken, om, even als hij de voortdurende krankzinnigen om hu eigen en om der medeburgeren wille in zijne hoede neemt e onschadelijk maakt, zoo ook de tijdelijke krankzinnigen d

dronkaards, althans gedurende hunne dronkenschap, onschadelijk te maken, indien niet tevens door strafbepalingen tegen het misbruik van sterken drank, preventief te waken.

De onderwijzer SUIDINGH vestigde de aandacht der vergadering op de wanorde, welke het misbruik van sterken drank in de Maatschappij te weeg brengt, deelde tot bevestiging een paar ontmoetingen mede, die hij onlangs gehad had en besloot met verblijdende berigten, hoe de Vereeniging zich in onderscheidene streken onzer provincie begon te vestigen en uit te breiden.

Niet minder dan twintig van de aanwezigen, die nog geene leden waren, vonden zich opgewekt, om als leden toe te treden.

Het zoude echter te wijdloopig worden, wilden wij alles opnoemen, wat door verschillende Sprekers op ieder der gehoudene vergaderingen is voorgedragen: — het zij ons echter vergund een weinig nopens de vergadering van den 31 Januarij dezes jaars te mogen zeggen. Daar de toegang voor ieder open stond, had dit een zeer talrijk publiek van verschillenden stand, rang en ouderdom, en zelfs vrouwen uitgelokt, te meer, daar het bekend was, dat prof. P. HOFSTEDE DE GROOT in deze vergadering als spreker zoude optreden. Wat de rede betreft, door Z. H. Gel. bij deze gelegenheid uitgesproken, zoo begon hij met zijne hoorders er van te verwittigen, dat zij, ten gevolge van het verzoek van onderscheidene personen, een uittreksel was uit die, welke kortelings hier ter stede door hem was gehouden in eene openlijke vergadering van het departement Groningen der Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen, schoon op sommige punten aangevuld met wat later over het daarin behandelde onderwerp ter zijner kennis was gekomen. Hij gaf voorts te kennen, dat zijne pogingen hoofdzakelijk ten doel hadden, de zaak der afschaffing meer bekend te maken als eene zaak van maatschappelijk belang; dewijl de drank, niet alleen bij misbruik, maar ook reeds bij gebruik, niet slechts schade doet aan zedelijkheid en godsdienst in 't bijzonder, maar ook de Maatschappij daarbij grootelijks schade lijdt, zoodat die Maatschappij met geheelen ondergang wordt bedreigd, tenzij het gebruik van den sterken drank uit haar midden worde geweerd. Op dat gevaar, aan het *gebruik* van dien drank voor de Maatschappij verbonden, te wijzen, daartoe was hij opgetreden in de Nutsvergadering hier stede en ook elders, en wel, naar hij meende te mogen vertrouwen, niet geheel zonder aanvankelijke vrucht.

De Spreker ging daarop over tot de beantwoording van de vraag: Wat ontbreekt er tegenwoordig bij ons vooral aan 't algemeen welzijn? Het antwoord daarop was, dat de strekking der Maatschappij leidt tot verarming, Pauperisme, wel te onderscheiden van armoede. Het bestaan dier strekking tot verarming werd daarop kortelijk in de verschijnselen des tegen-

woordigen tijds aangetoond, te weten, in de toenemende behoefte aan onderstand en steeds aangroeijende armhuizen; voorts ook in de vele gevangenissen, in de toenemende ziekelijkheid, steeds grootere hospitalen, het voortdurend meer afkeuren van lotelingen als te klein en te zwak, en de steeds toenemende krankzinnigen. Door dit alles wilde de Spreker evenwel onzen tijd niet meer dan noodig bezwaren, hij erkende, dat er ook veel wijsheid in was op te merken en liefde, welke nu voor al die ongelukkigen veel meer zorg droeg, dan voorheen; maar de maatschappij was niettemin, gelijk uit dit alles bleek, krank aan velerlei gebreken.

En de reden, de bron van al die gebreken?

Velen noemden ons belasting-stelsel, overbevolking, gebrekkig schoolwezen, gebrek aan godsdienst en deugd. Al deze dingen werkten zeker tot die verarming mede, maar echter had dat alles, hoe veel ook, weder met veel ander kwaad zijnen oorsprong voor een goed deel te danken aan een erg gif der Maatschappij, 't welk men op verre na niet in al zijne schadelijkheid erkende: *den Sterken drank.*

Het vervolg van 's hoogleeraars betoog strekte, om deze stelling: *niet alleen het misbruik, maar reeds het gebruik van sterken drank is mede de voornaame bron van bijna alle kwaad*, door voorbeelden en cijfers van onwraakbare getuigen nader te ontwikkelen en te staven, terwijl Spreker zijne toespraak met een krachtig en ernstig woord tot opwekking besloot.

Op deze of soortgelijke wijze heeft de hoogleeraar ook te Onderdendam, Leens, Uithuizen en Hoogezand gesproken, waardoor de Vereeniging een aantal nieuwe leden heeft verkregen verscheidene Correspondentschappen zijn ontstaan en reeds te Leens eene afdeeling is opgerigt.

Het verspreiden van nuttige geschriften bleef ook niet achterwege; — natuurlijk werd men meer verlangend die geschriften te lezen, naarmate men beter met de zaak bekend werd waarom ook de provinciale Correspondent, gelijk vroeger in 't Oldambt en Westerwolde, in de maand December des vorigen jaars in het district Fivelingo en in de maand Februarij deze jaars in 't Westerkwartier hier en daar de zaak der afschaffing heeft ter sprake gebragt en aangeboden geschriften te zenden.

Ongeveer drieduizend geschriften zijn in 't afgeloopen jaar door de geheele provincie verspreid. Zoo veel mogelijk worden alle leesinrigtingen, gasthuizen, liefdadige gestichten, gevangenissen, veerschepen en schuiten daarvan voorzien, terwijl ook de leden der Bijbelvereenigingen die bij hunne bezoeken in de verschillende kluften onzer stad ter lezing geven. Tevens zijn een aantal geschriften aan den Majoor-Kommandant der 3de afdeeling infanterie hier ter stede in garnizoen, ter hand gesteld met verzoek, om die in de kazernen in de verschillende wachten ter lezing te leggen, aan welk verzoek Z.H.Ed.Gestr. me

al zijn hart wenschte te voldoen en betuigde, de zaak niet alleen bij zijne manschappen, maar ook bij de officieren te zullen aanbevelen.

Zeer veel steun hebben wij ontvangen in de toetreding van den heer J. G. H. HOLSHEIMER, 1en Commissaris van politie te dezer stede, die door zijn voorbeeld en stipte naauwkeurigheid bewerkt, dat alles veel betamelijker in zijn werk gaat dan anders wel het geval konde zijn.

Over het algemeen wordt het aanbieden van drank aan bedienden, arbeids- en sjouwerlieden meer zeldzaam, op verscheidene winkels wordt onder het werk geen borrel meer gedronken bij eenige bazen volstrekt niet geduld.

Ook in sommige gezellige kringen, waar de jeneverflesch voorheen niet gemist konde worden, aarzelt men thans dien voor den dag te halen, zoodat wij alle redenen hebben, gerust te mogen vertrouwen, dat het goede zaad niet overal te vergeefs is uitgestrooid geworden.

Aldus opgemaakt den 18 Mei 1853.

Namens het Bestuur der Afd. bovengenoemd:
(*get.*) M. A. AMSHOFF, *President.*
H. SUIDINGH, *Secretaris.*

IX.

GENOOTSCHAP TOT

ZEDELIJKE VERBETERING DER GEVANGENEN,

Afdeeling Groningen.

Ter voldoening aan art. 11 van 't reglement, hebben Bestuurders van het genootschap tot zedelijke verbetering der Gevangenen, afdeeling Groningen, de eer aan het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den mingegoeden stand, te doen toekomen eene opgave der werkzaamheden van het genootschap in den laatsten tijd. Zij beginnen met te vermelden, dat in den loop van dit jaar er eene belangrijke verandering en verbetering is aangebragt aan het Huis van Burgerlijke en Militaire Verzekering alhier, door de inrigting van veertien cellen, geschikt tot eenzame opsluiting van Gevangenen. Het onvermijdelijk noodzakelijk oordeelende, dat overal, waar eenzame opsluiting plaats heeft, ook tevens een geregeld bezoek der gevangenen geschiede, hebben Bestuurders gemeend, niet beter in deze behoefte te kunnen voorzien, dan door in eigen persoon bij omgaande beurten de mannelijke cellulair gevangenen op te zoeken en toe te spreken, terwijl het ons gelukt is, een vijftal Dames te vinden, die [illegible]

duur der straftijd, vermeenen Bestuurders reden te hebben t[illegible] gelooven, dat die bezoeken bij sommigen althans niet zonde[illegible] gunstig gevolg zijn gebleven. — Met opzigt tot het werk va[illegible] den godsdienstonderwijzer, hebben Bestuurders alle redenen to[illegible] tevredenheid. De godsdienstoefening wordt door onzen waardi[illegible] gen en ijverigen godsdienstonderwijzer getrouw waargenomen, [illegible] terwijl bovendien door hem godsdienstig onderwijs op daartoe [illegible] gestelde katechisatien gegeven is aan een getal van 110 perso[illegible] nen. — Ook wat het schoolonderwijs aangaat, hebben wij bij voortduring redenen tot tevredenheid. Aan 39 leerlingen is dit onderwijs gegeven en over 't algemeen gaven zij blijken van voldoende vorderingen. — Ook in dit jaar heeft onze zorg zich wederom uitgestrekt tot vele ontslagenen. Aan enkelen is eene kleine tijdelijke ondersteuning van reisgeld of kleedingstukken verstrekt om op de plaats hunner bestemming aan te komen. Anderen zijn door de hulp van het genootschap, vooral door aankoop van gereedschappen of werktuigen, in staat gesteld, hun bedrijf wederom aan te vatten. Menigeen is daardoor geholpen, aan den gang gekomen en kan nu zonder verdere ondersteuning den kost verdienen, en alhoewel niet allen evenzeer aan de goede bedoelingen des genootschaps beantwoord hebben, zoo ontbreekt het ook geenszins aan voorbeelden, die ons de genoegelijke overtuiging schenken, dat door de hulp des Genootschaps menigeen in staat is gesteld, in zijne eigene behoeften te voorzien en daardoor bewaard is voor den drang der verleiding, om tot hunne vorige misdaden te vervallen.

Groningen den 11 October 1852.

Het Bestuur van de Afdeeling Groningen van het Nederlandsche Genootschap: tot Zedelijke verbetering der Gevangenen,

Namens hetzelve:

(*get.*) H. EDELINCK, *Secretaris.*

X.

VEREENIGING VOOR DIENSTBODEN

te Groningen.

De Commissie van bestuur der Vereeniging voor Dienstboden te Groningen heeft de eer, aan het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand, onderstaand kort verslag aan te bieden, betreffende het doel en de werkzaamheden der Vereeniging.

In aanmerking nemende, dat de Vereeniging voor Dienstboden, voor het eerst op de vergadering van bovengenoemde Vereeniging tegen het Pauperisme, te houden op 20 Mei 1853

zal worden vertegenwoordigd, heeft zij gemeend, dit verslag op navolgende wijze te moeten inrigten.

De Vereeniging is opgerigt den 1 Julij 1847.

Volgens art. 1 harer Statuten, stelt zij zich voor, om de zedelijkheid en godsdienstigheid onder de te Groningen wonende dienstboden, zoowel mannelijke als vrouwelijke, te bevorderen, en wenscht daardoor iets bij te dragen ter vermeerdering van hunne en der huisgezinnen welstand.

Dit doel tracht zij te bereiken, én door mede te werken, om in 't algemeen bij heeren en vrouwen meerdere belangstelling in de zedelijke en godsdienstige vorming hunner dienstboden op te wekken; én door meer regtstreeks op de dienstboden zelve te werken, zoowel door onder hen nuttige en gepaste geschriften te verspreiden, hetwelk ook vooral door middel van de godsdienstige leesbibliotheek, met welk zij zich in betrekking stelde, geschiedt, als door hen, die ze dit waardig acht, te beloonen.

Een besteder en besteedster (aan elkander gehuwde lieden) staan onder het opzigt van het Bestuur der Vereeniging, worden door hetzelve benoemd en ontslagen en ontvangen van hetzelve eene instructie naar welke zij zich hebben te gedragen.

De gelden welke der Vereeniging ten dienste staan, en welke zoowel uit de gewone jaarlijksche bijdragen der leden, als uit giften en makingen worden verkregen, worden gebruikt, deels ter belooning van zulke dienstboden, welke dit waardig zijn, deels tot daarstelling van een blijvend fonds, om daaruit zulke dienstboden te ondersteunen, die niet dan zeer gunstig bij de Vereeniging bekend staan en door ouderdom of zwakte verhinderd worden langer te dienen.

De wijze waarop het bestuur in het aanwenden zijner middelen te werk gaat, en wat verder tot regt verstand van het doel der Vereeniging mogt noodig zijn, zal kunnen blijken uit hare Statuten, welke het Bestuur de eer heeft bij dezen over te leggen, ten aanzien van welke echter moet worden aangemerkt, dat de bepaling omtrent de dienstboekjes in dezelve voorkomende, als minder doelmatig, is afgeschaft.

Het Bestuur der Vereeniging is thans zamengesteld uit de heeren:

A. VAN CALCAR.
C. BIKKERS.
Prof. J. W. ERMERINS.
Ds. W. GERHARDS, *Voorzitter.*
Mr. R. T. GUYOT.
JAN HESSELINK.
J. DIEPHUIS.
Dr. E. J. DIEST LORGION, *Vice-Voorzitter.*
Hk. MIEDENDORP.
Dr. L. ALI COHEN.

A. R. SORMANI.

Jhr. Mr. W. C. A. ALBERDA VAN EKENSTEIN, *Secretaris.*

De besteder en besteedster, thans voor de Vereeniging werkzaam, zijn J. HUIZINGA VAN DER WOUDE en vrouw, wonende aan het Kattendiep te Groningen, wegens de werkzaamheden van welke bij het Bestuur aanhoudende tevredenheid bestaat.

In de vergadering van den 16 Junij des vorigen jaars werden drie dienstboden, welke na behoorlijk onderzoek deze onderscheiding bleken waardig te zijn, beloond, door toekenning van een vereerend getuigschrift en van een geschenk, bestaande in een kerkboek met dubbel zilveren beslag.

Én op deze vergadering, én op de anderen, in den verderen loop van dit jaar gehouden, werd er gedurig over de belangen der Vereeniging en de middelen, welke haar meer en meer zouden kunnen doen bloeijen, en nuttig doen werken, gesproken, met dat gevolg, dat menig voorstel werd aangenomen, waarvan de beste gevolgen te verwachten zijn.

De aansluiting van velen aan deze Vereeniging is zeer te wenschen, zoowel om de voordeelen, daaruit voor heeren en dienstboden ontspruitende, als ook, opdat door de geldelijke bijdragen het schoone doel der Vereeniging, ondersteuning van buiten hun' schuld door ouderdom of zwakte tot dienen niet meer geschikte dienstboden, spoediger en uitgebreider, dan dit tot nog toe schijnt te zullen kunnen gebeuren, kunne worden bereikt.

Het Bestuur voornoemd mag dan ook hier den wensch niet onderdrukken, dat ook de vertegenwoordiging der Vereeniging voor dienstboden op de vergadering der Vereeniging tegen het Pauperisme en het alzoo daar meer bekend worden der Vereeniging hiertoe moge medewerken. Wanneer men toch bedenkt dat uitzigt op een' goed verzorgden ouderdom, vele dienstbaren zoowel tot het lang in éénen dienst blijven en dus tot een zicl aldaar goed en zedelijk gedragen zal aansporen, als afhoudei van menig onberaden en te dikwijls tot verarming voerend hu welijk, dan moet het menigeen duidelijk worden, dat men doo middel van lid te zijn van de Vereeniging voor dienstboden eene groote schrede nader komt tot het doel der Vereenigin tegen het Pauperisme.

Groningen, den 19 *Mei* 1853.

De Commissie van Bestuur voornoemd,
Namens dezelve:
(*get.*) W. C. A. ALBERDA V. EKENSTEIN, *Secre*

XI.

VEREENIGING TOT HULP VOOR VLIJTIGE ARMOED

te Marum.

1852—1853. *Uitgaven.*

Aan arbeidsloonen is uitbetaald . . .	*f* 939,95.	
(De werkzaamheden hebben bestaan in: Landontginnen, — Landbebouwen; — Vlas en wol spinnen; — Breiden; — Ropendraaijen, houtzagen en kloven.)		
Aan landpacht betaald	*f* 30,00.	
Aan Mest	„ 427,50.	
Aan Zaaizaad	„ 61,25.	
Aankoop van wol	„ 217,19.	
Aankoop van vlas	„ 43,20.	
Aankoop van hout	„ 115,25.	
Aankoop van bezemrijs	„ 2,25.	
Diverse kleine uitgaven	„ 12,35	
Totaal der uitgaven	———	*f* 1848,9

Ontvangsten.

Batig saldo van 't vorige jaar . . .	*f* 95,14⁵.	
Door de leden is gecontribueerd . . .	„ 465,70.	
De veldvruchten hebben opgebragt . .	„ 804,65.	
Verkocht hout	„ 63,75.	
Verkochte kousen, garens, ropen en bezems	„ 335,32⁵.	
Nog in voorraad aan hout	„ 140,00.	
Nog in voorraad aan kousen en verdere gemelde goederen	„ 160,31.	
Ontvangen voor landhuur	„ 6.35.	
Op interest genomen	„ 100,00.	
Totaal der ontvangsten	———	*f* 2171,2

RECAPITULATIE.

De ontvangst heeft alzoo bedragen	*f* 2171,23.
De uitgaaf	„ 1848,93.
Dus meerder ontvangen . . .	*f* 322,30.
Trekt men hieraf de opgenomen	„ 100,00.
Dan blijft er een zuiver saldo van	*f* 222,30.

Het personental aan wie gedurende den afgeloopen winte door de onderscheidene afdeelingen dezer Vereeniging werk verschaft, is der directie thans niet opgegeven; doch hierva

Wat het doel en de uitwerking der Vereeniging betreft, hieromtrent hebben wij nu niets te berigten, zoodat zij meenen te kunnen volstaan met verwijzing naar vroegere opgaven.

Het doet ons genoegen nog te kunnen berigten, dat het drietal afdeelingen onzer Vereeniging met eene vierde is vermeerderd. Bij de bestaande afdeelingen, *Marum*, *Nuis* en *Niebert* is namelijk die van *Noordwijk* gekomen, welke in den afgeloopen winter reeds met vrucht is werkzaam geweest. Door de verplaatsing van onzen geachten hoofdbestuurder, heeft de directie der Vereeniging eenige wijziging ondergaan, en is zij tegenwoordig zamengesteld als volgt:

Ds. HOFKAMP, *President.*

Ds. COLDEWEIJ, *Vice-President.*

De heer onderwijzer BONSEMA, *Secretaris.*

De heer onderwijzer FABER, *Bibliothecaris.*

De correspondentie dezer Vereeniging zal derhalve voort aan door genoemden *Secretaris* gevoerd worden.

Marum den 27 Mei 1853.

Namens het hoofdbestuur van de Vereeniging tot hulp voor vlijtige armoede in de gemeente Marum:

(*get.*) S. H. COLDEWEIJ.

Aangeboden: Kousen, wollen en vlassen garen, voerlakens en ropen, alles tegen matige prijzen.

XII.

VEREENIGING TER BEVORDERING DER NIJVERHEID

en leniging der armoede door werkverschaffing, gevestigd te Noordhorn.

Wij zullen in dit verslag de eer hebben, de aandacht der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand, te vestigen op de navolgende drie punten.

I. De veranderingen welke in den loop van het laatste vereenigingsjaar hebben plaats gehad.

II. Hetgeen door de Vereeniging in dat jaar is gedaan. en den invloed dien hare bemoeijingen hebben gehad op het armwezen.

III. De uitkomsten harer financien, sedert hare oprigting tot op den 16 Mei van dit jaar.

I. Het vroeger vigerend Reglement der Vereeniging, bleek bij de uitvoering mank te gaan aan vele gebreken, hetgeen niet te verwonderen is, wanneer men in aanmerking neemt, dat hetzelve om het zoo te noemen in der haast was opgemaakt op de

vergadering der deelhebbers gewijzigd en vastgesteld. Eene Vereeniging toch van dezen aard, hoe eenvoudig en gemakkelijk ze ook moge schijnen, kan niet dan na rijp overleg, denken en herdenken, op hechte grondslagen worden tot stand gebragt. Werkverschaffing door vereenigingen, kan, hoe groot het nut ook moge zijn, nadeelig werken, wanneer men daarbij de lessen der staathuishoudkunde veronachtzaamt.

De ondervinding leerde ons, dat men ligtelijk de nijverheid benadeelt, en de gemakkelijkheid, zoo na verwant aan luiheid, de groote oorzaak der armoede, bevordert, wanneer men door vereenigingen werk verschaft, terwijl de nijverheid nog werk geven kan en wil.

Hoe klein onze werkkring ook zijn moge, bleek het ons meer dan eens, dat arbeiders, hoewel meer door veldarbeid kunnende verdienen, echter liever voor de vereeniging werkten, doordien het vlasverwerken binnenshuis geschiedt en gemakkelijker is; anderen dreigden hunne werkverschaffers op te zullen houden, en voor de vereeniging te zullen gaan werken, wanneer hun dagloon niet verhoogd werd. Ziedaar reeds eene concurrentie geopend ten nadeele van particuliere nijverheid.

Dit was geheel strijdig met het doel der vereeniging: *Werkverschaffing ter voorkoming van armoede*, dat is, *wanneer buiten de Vereeniging geen werk is te verkrijgen.* De destijds bestaande besturen waren daarvan doorgedrongen, en achtten algemeen eene grondige herziening van het Reglement noodig.

Daartoe werd eene poging aangewend, door de aandeelhebbers bijeen te roepen, het voorstel tot herziening vond algemeen bijval en men benoemde naar aanleiding van het *bestaande* Reglement, eene Commissie die met de commissien van bestuur daarmede belast werden.

Op den 5 Februarij jongstleden had die gecombineerde Commissie haren arbeid volbragt; het doel der vereeniging bleef hetzelfde, de bepalingen van het Reglement werden echter geheel gewijzigd. Ten opzigte van het financiele werd eene groote verandering gemaakt.

Vroeger kwamen alle baten ten voordeele der kas van de vereeniging; thans nam men als beginsel aan, de aandeelhebbers in de voordeelen te doen deelen, om dusdoende meerdere belangstelling en deelneming uit te lokken; deze maatregel heeft de Vereeniging aanvankelijk reeds eenige nieuwe deelnemers doen erlangen.

Men kan wel is waar tegen dezen maatregel aanvoeren, dat men daardoor de Vereeniging belet haar kapitaal spoediger te vergrooten en daardoor haren werkkring uit te breiden, doch wij achten dit bezwaar schijnbaar: door renten uit te deelen en daardoor de belangstelling gaande te maken, zal men

terwijl men meerdere medewerking zal krijgen ter bereiking van het voorgestelde doel.

Hier uiteen te zetten, welke beginselen ons geleid hebben bij het vaststellen van ons tegenwoordig Reglement, zoude te langwijlig zijn, wij vertrouwen daarenboven dat die beginselen door ieder deskundige terstond bij de lezing der verschillende bepalingen zullen erkend worden. Wij hebben de eer bij dit verslag een exemplaar van ons Reglement aan te bieden.

Overeenkomstig de bepalingen van dat Reglement, zijn de bsstaande Commissien afgetreden en hebben de aandeelhouders een nieuw bestuur gekozen, bestaande uit de heeren:

D. VAN HOORN, predikant te *Noordhorn*, *President.*

A. G. MEDER, med. art. obst. et chir. doct. te *Noordhorn*, *Vice-President.*

Mr. J. W. F. J. DU PEIJROU VAN BREUGEL, kantonregter te *Zuidhorn*, *Secretaris.*

J. HEERES, koopman te *Noordhorn*, *Penningmeester.*

J. H. ZANTINGA, landbouwer onder *Noordhorn.*

J. C. BILLROTH, rijks-veearts te *Noordhorn.*

A. H. WIERINGA, logementhouder te *Noordhorn.*

H. WIERINGA, aannemer te *Noordhorn.*

A. G. BOEREMA, landbouwer onder *Noordhorn.*

K. J. KWANT, koopman te *Noordhorn.*

II. Wat heeft de Vereeniging gedurende het afgelooper vereenigingsjaar gedaan? Welken invloed heeft hare bemoeijing op het armwezen te Noordhorn uitgeoefend?

Het bestuur heeft 5½ bunders gronds gehuurd, het laten bewerken en bezaaijen; het heeft het vlas, dat een goed gewa had opgeleverd, ingeoogst en gedurende den winter van 185 op 1853 doen bewerken, en toen de voorraad op was, heeft het keijen laten zoeken en kloppen, door voor iedere mudd geklopte keijen 35 ct. uit te looven.

Buiten en behalve den veldarbeid heeft het van den 1 Januarij tot den 9 April 1853 aan ongeveer *veertig* huisgezinnen en *twintig* eenloopende personen werk verschaft, en hen in staa gesteld om met den arbeid, dien die gezinnen voor particulie ren hadden, in hunne dringendste behoefte te voorzien.

Door welwillende mededeelingen, ons van den kant der di konie te *Noordhorn* gedaan, zijn wij in staat de tweede vra te beantwoorden. Vijfentwintig *huisgezinnen* werden in vroege jaren gewoonlijk uit de diakoniekas bedeeld; in vereeniging m het bestuur had het diakoniebestuur de aanbevelingswaardi leus aangenomen: *werk voor uw brood!* en was in staat geste op de vraag der arbeiders: *Er is geen werk, waar kunnen w dat krijgen?* te antwoorden: *Gaat bij het bestuur der Vereeniging tot bevordering der Nijverheid en leniging der armoede do werkverschaffing.*

Tien huisgezinnen werden op die wijze van de diakoniebedeeling afgehouden, en waren in staat gesteld buiten bedeeling in hunne behoefte te voorzien; de overige 15 huisgezinnen moesten onderstand ontvangen, doordien geen der leden van het gezin in staat was te werken. Het is ons en der diakonie dus dit winter gelukt de armbedeeling tot den normalen toestand, waarin de armbedeeling behoort te zijn, terug te brengen, namelijk: *Bedeeling aan ouden van dagen, gebrekkigen, weduwen en wezen.*

Aan arbeidsloonen betaalde het bestuur gedurende den zomer, dus

aan veldarbeid	*f* 381,78.
en gedurende den winter	„ 723,88.
Alzoo te zamen	*f* 1105,66.

III. Uitkomsten van de financien der Vereeniging, van hare stichting af tot op den 16 Mei 1853, dus over twee vereenigingsjaren.

Wij zijn genoodzaakt de twee jaren te zamen te nemen, doordien het vorige bestuur eene doorloopende rekening had gehouden, welke moeijelijk te splitsen is: eene vergelijking van het eindresultaat met de resultaten der vorige rekening, zal aanduiden, hoeveel de vereeniging gewonnen heeft:

Fondsen en Ontvangsten.

1.	148 aandeelen a *f* 5,00	*f* 740,00.
2.	Toevallige baten	„ 12,23⁵.
3.	Opbrengst van Lijnzaad	„ 772,74⁵.
4.	Vermoedelijke opbrengst van nog voorhanden Lijnzaad	„ 100,00.
5.	Opbrengst van verwerkt vlas	„ 2886,12⁵.
6.	Opbrengst van geklopte keijen	„ 76,27.
	Totaal .	*f* 4584,87⁵.

Uitgaven.

1.	Van verschillenden aard, als daar zijn schrijfbehoeften, drukloonen, kosten van oproepingen enz.	*f* 92,02.
2.	Aankoop van Lijnzaad	„ 295,41.
3.	Arbeidsloonen	„ 1581,18.
4.	Landhuur	„ 1571,23.
5.	Aankoop van onverwerkt vlas	„ 104,22⁵
	Totaal .	*f* 3542,04⁵.

Onder deze som van *f* 3542,04⁵ is echter begrepen *f* 200, welke het bestuur bij vooruitbetaling op landhuur van het nu kom-

behoort te komen, als eigenlijk tot het volgende dienstj hoorende.

BALANS.

De totale ontvangsten bedragen . . . . . *f* 45
De totale uitgaven onder aftrek van *f* 200 hierboven genoemd, bedragen . . . . . „ 33

Blijft dus over eene meerdere ontvangst ad *f* 12

Het vereenigings-kapitaal bijdroeg bij den aanvang van het vereenigingsjaar
1°. aan aandeelen . . . . . *f* 740,00.
2°. de winst van het vorig jaar . . . „ 66,06.
Deze som van de meerdere ontvangst afgetr. ——— *f* 8

geeft het bedrag der zuivere winst of . . . . . *f* 4

Deze som wordt op volgende wijze tusschen de aandeelhouders en de kas der vereeniging verdeeld:
a. de kas der vereeniging geniet eerst 6% van haar kapitaal of . . . . . *f* 48,36.
b. de kas der vereeniging geniet vervolgens de helft der overige winsten ad *f* 388,41 of . . . . . „ 194,20⁵.
c. de aandeelhouders genieten de overige helft naar gelang hunner aandeelen of, „ 194,20⁵.
Te zamen uitmakende de geheele winst of ——— *f* 4

146 aandeelen kunnen dit jaar rente genieten; de V ging is houderes van 8 aandeelen, haar door eene onb hand geschonken; twee aandeelen dit jaar genomen, volgens het Reglement eerst na verloop van een vol jaa winsten, ieder aandeel van vijf gulden ontvangt dus als *f* 1,33 of ruim 26%.

De voordeelen der Vereeniging resumerende, blijkt h dat ze geniet
1°. 6% van haar oorspronkelijk kapitaal . . . *f*
2°. de helft der overblijvende winsten . . . . „ 1
3°. de rente als houderes van 8 aandeelen . . . „

Tezamen eene som van . . . *f* 2
of ruim 31% van haar oorspronkelijk kapitaal.

De Vereeniging kan dus het nu komend jaar hare zaamheden aanvangen en voortzetten met een kapita *f* 1059,26⁵ waarbij nog eenige aandeelen zullen komen.

Het bovenstaande levert gewis verrassende uitkomst hebben die uitkomsten den aandeelhouders eenige opc

gekost? In geenen deele; integendeel, zij genieten 26% van hunne ingebragte kapitalen.

Zeer zeker heeft het bestuur zich werk en opofferingen getroost, doordien het zonder eenige belooning de regeling en het opzigt der werkzaamheden op zich genomen heeft; doch het acht dat werk en die opofferingen meer dan rijkelijk beloond, door de overtuiging dat het een greintje heeft helpen leggen in de schaal tegenover het zoo zeer en teregt gevreesde spookbeeld *Pauperisme.*

Wij eindigen dit verslag met den vurigen wensch, dat ons streven moge ondersteund en gevolgd worden, opdat eens de dag moge aanbreken, waarop men algemeen als waarheid zal erkennen, *dat werkeloosheid de oorzaak, Pauperisme gevolg is, dat het weeren van werkeloosheid, den kring van het Pauperisme aanmerkelijk kleiner maakt.*

Aldus opgemaakt door het bestuur der Vereeniging ter bevordering der Nijverheid en leniging der armoede door werkverschaffing, gevestigd te Noordhorn.

Noordhorn den 19 Mei 1853.

(get.) D. VAN HOORN, *President.*

J. W. F. J. DU PEIJROU VAN BREUGEL, *Secret.*

XIII.

COMMISSIE VAN NIJVERHEID

en onderstand door werkverschaffing te Oude Pekel-A, ingesteld bij besluit van de Raad der Gemeente, d. d. 23 *December* 1852, *in werking getreden met* 1 *Januarij* 1853.

Loopende van af 1 Jan. 1853 tot Mei daaraanvolgende.

(VOORLOOPIG VERSLAG.)

Ontvangst.

Overgenomene cassa der ontbondene Commissie		*f*	544,62.
Voorschot der Gemeente		„	500,00.
Bedrag eener collecte		„	238,11.
Idem van drie loterijen van bewerkte stoffen		„	292,10.
Wegens spinnewielen		„	8,40.
Wegens den verkoop van	wollen garen	„	566,23.
	kamling	„	101,10.
	scheepsbreeuwwerk	„	22,51.
	matten	„	1,60.
	verbrijzelde keijen	„	70,68.
		f	2345,35.

Transport f 2

Aanwezige goederen.

Eene partij oud touw	f	10,00.
id. scheepsbreeuwwerk	„	28,00.
id. gekamde wol en kamling	„	200,00.
100 paren vrouwen kousen à 70 cts. .	„	70,00.
25 last keisteen à 250 cts.	„	100,00.
eene partij verbrijzelde keijen	„	80,00.
		f
		f 2

Uitgave.

voor 502 Ned. ponden wol			f 6
— 278 idem.			„ 2
— oud touw			„
— 7½ last keijen			„
— 148 bezems à 2 cts.			„
— een partijtje heide			„
— „ „ zwijnshaar.			„
— drie matten, à 30 cts.			„
— gereedschappen en werktuigen			„
— briefporto's, verteeringen etc.			„
— voorschotten en kostgeld			„
— praamhuren en verlaatsgelden			„
— spinnewielen			„
— werkloonen aan	4 wolkammers	f 137,37.	
	80 spinsters .	„ 357,75.	
	14 breidsters .	„ 36,37½.	
	21 pluizers van oud touw tot breuww.	„ 58,53½.	
	15 gravers en zoekers v. keisteen	„ 128,75½.	
	7 grindkloppers	„ 25,00.	
			f 7
			f 17
Terug. Voorschot der gemeente .			„ 5
Sluit met een batig slot van . .			„ 6
			f 28

Oude Pekel-A, den 18 Mei 1853.

Aldus opgemaakt om te strekken als naar behoo

(get.) J. PICCARDT, *President.*

S. J. SCHUIT, *Secretaris*

A. J. SCHRÖDER, *Pennin*

XIV.

WERKINRIGTINGEN TE ZEVENHUIZEN

over 1852—1853.

De breischool werd, gelijk vroeger, goed bezocht, 't aantal leerlingen bedroeg thans 27, doch het aanleeren van naaijen is niet toegenomen; 't aantal leerlingen daarvan bedroeg slechts twee.

Het mattenweven is uitgebreid geworden, een tiental jongelieden namen daaraan opvolgend deel, waarvan twee voor hunne rekening weefstellen hebben laten maken, om dat werk in hunne huizen te kunnen voortzetten, terwijl de Diakenen der hervormden drie stellen hebben aangeschaft, benevens garen en russchen om bedeelden en onbedeelden, doch behoeftigen het weven te laten leeren.

Het geweefde is voor een gedeelte aan de ingezetenen hier en in den omtrek gedebiteerd.

Het past hier openlijk te vermelden, welk een gunstig uitzigt voor het aanleeren van bijhandwerken, alsmede voor hen die iets geleerd hebben, is geopend.

Verleden herfst, in eene der vergaderingen van 't Departement Vredewold tot Nut van 't Algemeen, werd aan dat Bestuur verzocht of de kas des Departements 't gedoogde, om aan hen die de matten hadden afgeweefd, daarvoor geld te geven, omdat de behoefte van die menschen zoo groot is, dat zij bij het afwerken noodzakelijk hun loon moeten ontvangen. Ofschoon hetzelve aan dat verzoek niet dadelijk kon voldoen, wat dat Bestuur echter van het nut en de noodzakelijkheid overtuigd om voor de stoffelijke welvaart der geringere volksklasse te moeten medewerken, en deed dadelijk het voorstel, dat men staande die vergadering drie personen zoude benoemen, om zoo mogelijk in de eerstkomende vergadering de leden te berigten: *wat* hier geschikt tot dat einde kon worden aangewend, en *hoe* dat het best aan te vangen; waartoe eenstemmig werd besloten.

't Verslag van die Commissie was voor de zaak gunstig, en 't gevolg daarvan is geweest, dat er zich eene hoofdcommissie uit de verschillende dorpen der gemeente Leek formeerde; en sub-commissien in 5 dorpen, waaronder dit dorp mede eene uitmaakt, en eene te Nietap, zijn benoemd, die reeds als bij aanvang, de gekochte wol hebben laten spinnen en breiden, oud touw tot scheepswerk laten verwerken, keijen laten verbrijzelen en land met lijnzaad hebben bezaaid, terwijl iedere sub-commissie, als met de eigenaardige gesteldheid van haar dorp het best bekend, zulk werk laat verrigten als daar passend en 't voegzaamst is.

dat de welwillendheid der ingezetenen hunne pogingen hebben [illegible]en goedgekeurd, dewijl zij naar de inteekening gerekend, daarto[illegible]oe de som van ruim 1800 gulden in dit jaar hebben toegestaan. [illegible].

Zevenhuizen, den 1853.

(*get.*) HK. SMILDA.

XV.

HOOFD-COMMISSIE VAN DE

VEREENIGING TOT WERKVERSCHAFFING

in de gemeenten Leek en Marum.

Op last der Hoofd-Commissie van de vereeniging tot wer[illegible]k-verschaffing aan behoeftigen in de gemeente Leek en de Niet[illegible]p, geeft de ondergeteekende door dezen kennis, dat zij onder [illegible]de gewone leden van de algemeene vereeniging tegen het Pau[illegible]e-risme bij de arbeidende klassen van den minder gegoeden sta[illegible]d in de provincie Groningen, wenscht opgenomen te worde[illegible], om als zoodanig de aanstaande vergadering den 20 Mei eer[illegible]st komende te kunnen bijwonen.

Leden van de hoofdvereeniging zijn:

H. W. HEMMES, predikant te *Oostwold*, *Voorzitter.*
E. VAN BOLHUIS, predikant te *Tolbert*, *Vice-Voorzitter.*
J. P. POPPENS, gemeente-ontvanger te *Leek*,
C. REIJNTJES, koopman te *Leek*, *Penningmeester.*
J. VEENSTRA, landbouwer te *Midwolde.*
M. V. D. BOER, schipper te *Leek.*
HK. SMILDA, onderw. te *Zevenhuizen*, *Secretaris.*

Verder zijn er sub-commissiën in de dorpen: *Leek*, *Midwolde*, *Tolbert*, *Lettelbert*, *Oostwold*, *Enumatil* en *Zeve[illegible]huizen.*

De leden der hoofd-commissie in de respective dorpen [illegible]zijn tevens leden der sub-commissiën aldaar; waar de volgende p[illegible]er-sonen zijn bij benoemd:

Te *Leek:* B. FLONK. J. MULDER. J. JUURSEMA en E. FIX KOEKO[illegible]K.
„ *Midwolde:* J. R. WERINGH, J. L. ZUIDERWEG en J. S. BEUKE[illegible]A.
„ *Lettelbert*, „ *Oostwold* en *Enumatil*: T. BOUSEMA, L. STUUT en J. A. VENEMA.
Te *Zevenhuizen:* K. S. DOORNBOS, P. CREMER, B. V. D. VEEN [illegible]en A. DOORNBOS.
„ *Tolbert:* J. M. TEN HOOR, J. G. REITSEMA en G. H. OOSTERHO[illegible]S.
„ *Nietap:* E. WERINGH en R. R. KOEKOEK.

De werkzaamheden, die er tot heden zijn aangewe[illegible]d, bestonden in: a) 't pluizen van touw, b) 't verbrijzelen [illegible]van

keijen; c) het spinnen van wol; d) het breiden van ko
enz. en e) het bonwen van vlas.

Met het spinnen en het breiwerk wordt door de oud
valide behoeftigen voortgegaan, ook gedurende dit saizoe

Verders is een stuk land met vlas bebouwd, en zijn
leden benoemd, die zullen zorgen voor biezen en russchen
weven en vlechten van matten, en tot het aankoopen van
keijen enz.; terwijl er te Leek en te Tolbert lokalen zij
huurd, om daarin mede onderrigt te geven tot het aanl
van nuttige bijhandwerken.

Namens de Hoofd-Commissie v
(*get.*) HK. SMILDA.

KORT VERSLAG

OMTRENT HET GETAL LEDEN,

EN OVER DEN STAAT DER GELDEN,

van de Vereeniging tegen het Pauperisme, op den 20 Mei 1853.

In het jaar 1851 telde de Vereeniging 79 leden, te zamen 89 aandeelen bedragende.

In den loop van 1852 hebben drie leden voor het lidmaatschap bedankt, en geene contributie betaald, zijnde:

de Heeren, A. J. COHEN, M. J. WIJHE en Mejufvrouw J. C. A. VAN ROIJEN.

Evenwel zijn er ook weder drie leden bijgekomen, met name de Heeren:

Ds. W. GERHARDS, Ds. T. HOFKAMP en K. TROX, zoodat het getal leden hetzelfde is gebleven.

Op dit oogenblik echter telt de Vereeniging maar 76 leden, doordien de Heer FRUITIER overleden is, de Heer J. A. SELVA bedankt heeft, en de Heer Graaf VAN LIMBURG STIRUM naar elders vertrokken is.

De geheele ontvangst heeft bedragen *f* 422,23. Onder deze ontvangst is begrepen *f* 267,07 aan ontvangene contributie, *f* 142,50 meerder ontvangst van A°. P°., *f* 9,80 voor verkochte exemplaren van het Verslag en *f* 2,18 rente van belegd kasgeld.

De uitgaven hebben te zamen *f* 215,10 beloopen, waaronder *f* 158,97 wegens het drukken, binden enz. van het Tweede Verslag, de overige *f* 56,13 is besteed voor het houden van vergaderingen, salaris van *f* 10,00 aan de bode, *f* 7,50 voor een stempel ten dienste van den Secretaris en het adverteren in de couranten enz., zoodat deze rekening sluit met een voordeelig saldo van *f* 207,13.

Groningen, den 20 Mei 1853.

(*get.*) J. POST, *Penningmeester.*

C.

LIJST

DER

GEWONE EN BUITENGEWONE LEDEN

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIGING TEGEN HET PAUPERISME

BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN MINDER GEGOEDEN STAND.

I. Gewone Leden.

Commissie tot Winter-Werkverschaffing, *Aduard.*
Spaarkas voor ziekte en dood, *idem.*
Commissie voor de Naai- en Breischolen, *Beerta.*
Hulpkas voor Armoede, *Delfzijl,*
Vereeniging tot Plaatselijk Nut, *Hoogezand* en *Sappemeer.*
Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van handwerksnijverheid, *'s Gravenhage.*
Vrouwen Vereeniging, *Groningen.*
Spaarkas, *idem.*
Vereeniging tot afschaffing van Sterken drank, *idem.*
Commissie tot bevordering van het schoolgaan van minvermogende kinderen, *idem.*
Genootschap tot zedelijke verbetering der Gevangenen, *idem.*
Hulpkas voor Behoeftige Israëliten, *idem.*
Werkhuis van het Algemeen Diakengezelschap der Ned. Herv. Gemeente, *idem.*
Bestuur der Armwoningen van hetzelfde Gezelschap, *idem.*
Armen-Patronaat van hetzelfde Gezelschap, *idem.*
Permanente Commissie tot Werkverschaffing van hetzelfde Gezelschap, *idem.*
Vereeniging voor dienstboden, *idem.*
Algemeen Armengesticht, *Grijpskerk.*
Genootschap ter verschaffing van Werk, *idem.*
Commissie voor de Naai- en Breischolen, *idem.*
De[illegible]

De vereeniging tot werkverschaffing, te *Leek.*
id. id. te *Midwolde.*
id. id. te *Lettelbert.*
id. id. te *Oostwolde.*
id. id. te *Enumatil.*
id. id. te *Zevenhuizen.*
id. id. te *Tolbert.*
id. id. te *Nietap.*
Vereeniging tot hulp voor vlijtige armoede, *Marum.*
Vereeniging van Nijverheid en Werkverschaffing, *M*
Genootschap om door handenarbeid levensonderhou
schaffen aan de minvermogende volksklasse, *Noor*
Vereeniging tot werkverschaffing, *Opënde.*
Commissie van Nijverheid, *Oude Pekel-A.*
Spaarbank, *idem.*
Genootschap ter bevordering van Nijverheid, *Onder*
Commissie van werkverschaffing, *Surhuisterveen.*
Inrigting van Tuinbouw, *Uithuizen.*
Spaarbank, *idem.*
Werkinrigting, *Zevenhuizen.*

II. Buitengewone Leden.

Z. K. H. WILLEM FREDERIK KAREL, *Prins der Nederl*
10 aandeelen).
S. Blaupot ten Cate, *Hoogezand.*
Ds. D. Terpstra, *Opënde.*
Dr. L. Ali Cohen, *Groningen.*
Mr. W. de Sitter, *idem.*
T. Borgesius, *Oude Pekel-A.*
J. Post, *Groningen.*
Ds. K. Hofkamp, *Nuis* en *Niebert.*
J. J. Borst, *Delfzijl.*
N. Beets, *Zuidbroek.*
E. H. Roggenkamp, *Delfzijl.*
T. Hofkamp, *Groningen.*
Ds. Nanninga Uiterdijk, *den Ham* (*Aduard*).
J. F. Obbes, *Nuis.*
K. Trox, *Groningen.*
W. J. Roelfsema, *idem.*
Prof. P. Hofstede de Groot, *idem.*
Prof. H. W. Tydeman, *Leiden.*
Ds. R. M. Wijbelingh, *Engelbert.*
Ds. Marissen van Loon, *Kampen.*
Wed. J. D. Romkes, *Hoogezand.*
S. J. van der Goot, *Sappemeer.*
P. S. Barghoorn, *Groningen.*

J. de Sitter, *Groningen.*
Mevr. A. A. de Sitter, geb. van Limburg Stirum, *idem.*
Mr. I. A. van Roijen, *idem.*
J. W. C. Baron van Ittersum, *idem.*
U. G. Schilthuis, Jz., *idem.*
P. Dijksterhuis, qq. *Grijpskerk.*
D. van Houten, *Groningen.*
H. Brandz, *Amsterdam.*
Mr. G. W. H. Baron van Imhoff, *Groningen.*
Mr. H. A. Spandaw, *idem.*
Jhr. Mr. M. A. de Savornin Lohman, *idem.*
Mr. H. O. Feith, *idem.*
A. van Calcar, *idem.*
Jhr. U. W. Lewe van Nijenstein, *idem.*
Mr. D. R. Wijckerheld Bisdom, *idem.*
J. D. Vissering, *de Punt.*
M. Hesselink, *Groningen.*
G. Meinesz. *idem.*
Prof. M. de Vries, *Leiden.*
F. Warmoltz, *Groningen.*
G. van Calcar, Jr. *idem.*
Jhr. Mr. J. C. F. d' Aulnis de Bourouill, *idem.*
Mr. P. W. van Heijningen Bosch, [illegible]
Mevr. F. A. Baart de la Faille, Wed. de Wal, *idem.*
Mevr. G. A. L.vanderMerwede, Wed. van Swinderen, *Arnh*
Mevr. Douariere van Imhoff, geb. Sloet, *Groningen.*
G. Wouters, *idem.*
W. W. Wouters, *idem.*
S. Dijk Bz. *idem.*
Freule A. M. L. d' Aulnis de Bourouill, *idem*
Mr. E. J. Offerhaus, *idem.*
R. G. Rijkens, *idem.*
Het Dep. Loppersum (Ds. W. J. Wichers Abresch), *Loppers*
De Comm. ter bev. voor 't Schoolg. van minverm. kindere
(R. G. Rijkens). *Groningen.*
Prof. W. Muurling, *idem.*
Mr. A. F. Wichers, *idem.*
J. G. Heeres, *idem.*
Ds Hofkamp, voor het Dorp *Surhuisterveen.*
De Vereeniging tot bevord. van welv. der Arbeidklasse, *Opën*
De Vereeniging tot hulp van vlijtige armoede, *Wilp.*
De Vereeniging tot hulp van vlijtige armoede, *Niebert.*
R. Bosma, *Grootegast.*
Mr. D. Roessingh, *idem.*
J. Heeringa, *idem.*
S. A. Grasland, *idem.*
C. A. Smit, *idem.*

De Vereeniging tot hulp van vlijtige armoede, *Marum.*
F. Rinsma, *Groningen.*
H. J. Limborg, *idem.*
D. de Groot, *idem.*
Ds. M. A. Amshoff, *idem.*
Ds. W. Gerhards, *idem.*
G. E. Wildeboer, *Hoogezand.*

L

PLAATS VAN VESTIGING.	NAAM DER INRIGTI
BEERTA.	***Commissie v Naai- en Brei***
GRONINGEN.	***Werkhuis van gemeen Diake schap der Ne vormde Gem***

...EBODEN

Vereeni...

oncen . .
. . . . .
. . . . .
per span .
:n tegen midd
. naar gelang
:.
. . . .
tuks . . .

:t 8 roofs (in
. . . . .

4 oude ellen
el, de rol
el, „
el, „
el, „
el, „

ERRIGT IN

ANGEBODEN.

:nweven.

erd uit d
gen het P:
ngebodene
:geerden (

INHOUD.

Bladz.

I. HANDELINGEN van de Algemeene Vergadering van 26 October 1852. . . . . 1.

RAPPORT van de Commissie, benoemd in de laatste Algemeene Vergadering van 28 Mei 1152. . . . . 15.

BIJLAGEN. . . . . 35.

II. HANDELINGEN van de Algemeene Vergadering van 20 Mei 1853. . . . . 31.

MEDEDEELING over het uitbetalen van werkloonen op eenen anderen dag dan 's zaturdags . . . . . 39.

RAPPORT aangaande de belasting op de dienstboden . 63.

MEDEDEELING van een Adres aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken . . . . . 69.

RAPPORT over de plaatselijke en bijzondere oorzaken der verarming . . . . . 74.

RAPPORT nopens de oprigting en inrigting van Handwerksscholen . . . . . 99.

RAPPORT van de Commissie over de Bewaarscholen . 101.

BIJLAGEN.

A. VERSLAGEN nopens den aard en de verrigtingen van onderscheidene Inrigtingen, gewone leden der Vereeniging. . . . . 117.

B. VERSLAG van den Penningmeester. . . . . 152.

C. NAAMLIJST van de Gewone en Buitengewone leden. . 153.

D. ALGEMEENE TABEL van aangeboden' en gevraagden bijstand.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

VIERDE VERSLAG

(EERSTE GEDEELTE)

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIGING

TEGEN HET

PAUPERISME

BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN

MINDER GEGOEDEN STAND.

TE GRONINGEN, BIJ
P. S. BARGHOORN.
1854.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
184560
ASTOR LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1901

ALGEMEENE VERGADERING

van 21 October 1853.

Tegenwoordig zijn de navolgende Heeren:

I.

ALS AFGEVAARDIGDEN VAN DE GEWONE LEDEN DER ALGEMEENE VEREENIGING (art. 3 lett. *a* van het Reglement).

L. ALI COHEN, **H. SUIDINGH**, **D. DE GROOT**, } namens de *Vereeniging tot afschaff. van sterken drank*, *Afd. Groningen.*

P. S. BARGHOORN, **D. WIJTEMA**, } namens de *Commissie tot Werkverschaff.*, te idem.

A. F. WICHERS, namens het *Werkhuis van het Algem. Diakengez. der Ned. Hervormde gemeente*, te *Groningen.*

A. F. WICHERS, **H. J. LIMBORGH**, } namens het *Patronaat* v. hetzelfde Gezelschap, te idem.

A. HAAKMA JANSSONIUS, **P. H. PFEIFFER**,) namens de *Spaarkas*, te idem.

W. J. ROELFSEMA, namens het *Bestuur der Armenwoningen*, te idem.

A. P. BARENDS, **J. GORDON SPANDAW**, **P. VAN CALCAR**, } namens de *Spaarbank* te *Hoogezand.* en *Sappemeer.*

J. SINNINGHE DAMSTÉ, nam. de *Vereenig. tot Plaatselijk Nut*, te idem.

J. BRAAK, **R. DOIJES**,) namens de *Vereeniging van Tuinbouw voor minvermogenden*, te *Uithuizen.*

J. HUIZINGA, namens de *Spaarbank*, te idem.

B. HAVINGA, namens de *Vereeniging tot Werkverschaff.*, te *Grootegast*

NANNINGA UITERDIJK, namens de *Spaarkas*, te *Aduard.*

——— namens de *Commissie tot Winter-werkverschaffing*, te idem.

S. K. DE WAARD, **DJURRE TEENSTRA**,) namens het *Algemeen Armgesticht*, te *Grijpskerk.*

B. GORTER, namens de *Breischolen*, te idem.

Hk. SMILDA, namens de *Vereeniging tot Werkverschaff.*, te *Opënde.*

H. W. HEMMES, namens de *Vereeniging tot Hulp voor vlijtige Armoeue*, te *Leek.*

B. FABER,
S. H. COLDEWEIJ,
K. HOFKAMP,
} namens de *Vereeniging tot Hulp voor vlijtige armoede*, te *Marum*.

II.

ALS BUITENGEWONE (CONTRIBUERENDE) LEDEN.

(art. 3 lett. *b* van het Reglt.)

S. BLAUPOT TEN CATE, te *Hoogezand*.
W. DE SITTER, te *Groningen*.
J. POST, te idem.
D. TERPSTRA, te *Opënde*.
J. S. VEENSTRA, te *Midwolde*.
G. E WILDEBOER, te *Hoogezand*.
R. BOSMA, te *Grootegast*.
J. A. GRASLANDER, te idem.
N. BEETS, te *Zuidbroek*.
P. HOFSTEDE DE GROOT, te *Groningen*.
T. BORGESIUS, te *Oude Pekel-A*.
U. G. SCHILTHUIS, Jz. te *Groningen*.
J. M. v LOON, te *Kampen*.
J. H. MEIJER, te *Grootegast*.
S. J. v. D. GOOT, *Sappemeer*.
T. HOFKAMP, *Groningen*.

III.

ALS TOEHOORDERS (art. 7. alin. 5).

F. M. DIKEMA, te *Hoogezand*.
R. B. VAN HOLDING, te *d. Horn*
F. J. LAMÉRIS, te *Sebaldeburen*.
M. PALSMAG, te *Nuis*.
L. MEIJER BROUWER, te *Uithuis*.
P. TEENSTRA, te *Grijpskerk*.
J. TEENSTRA, te idem.
J. W. ROEMELING, te *Oostwold*.
M. ALI COHEN, te *Meppel*.

---

1. De Voorzitter der Vereeniging opent deze vergadering, met een woord „aan zijne medeleden der vereeniging *tegen het Pauperisme!*" Dat woord — zegt hij onder anderen — heeft *thans* vooral wel eene eenigzins zorgwekkende beteekenis, bij den tegenwoordigen stand der zaken. En daarbij gaat het nu tegen den winter, niet, als in 1847, tegen den zomer. Maar toch roept Spreker zijne medeleden toe: moed gehouden! want ook nu, en *nu* juist, kan veel goeds worden gedaan. Daartoe moge ook weder deze vergadering medewerken.

Met eene hartelijke bede, dat de geest der vergadering een geest van liefde en wijsheid tevens zij, verklaart de Voorzitter deze vergadering geopend.

2. De Notulen van het verhandelde in de vorige Algemeene vergadering worden niet gelezen, als zijnde reeds gedrukt aan de leden verzonden.

3. De Secretaris van Correspondentie doet mededeeling van de navolgende ingekomen stukken:

a. Kennisgeving nopens de verzending van het *Derde Verslag*: — opgaaf, aan wie exemplaren zijn verzonden.
b. Antwoord van wege Z. M. den Koning op het aan H. D. aangeboden *Verslag* der Vereeniging.
c. Ingekomen Verslagen van gewone leden der Vereeniging.
d. Ingekomen Voorstellen, — waarover in deze vergadering nader zal worden beraadslaagd.

4. Rapport wegens het voorstel uit *Suriname*, omtrent eene landverhuizing van arbeiders, enz. derwaarts en naar de *Zuidkust van Afrika* (III *Verslag der Algemeene Vereeniging*, blz. 63).

De Commissie ad hoc wordt diligent verklaard, zullende het Rapport zoo mogelijk in eene der eerstkomende Algemeene Vergaderingen worden uitgebragt.

5. Mededeeling omtrent de zaak der belasting op de dienstboden (III *Verslag*, blz. 68).

Het Bestuur doet mededeeling van het adres, te dier zake aan den Minister van Finantiënverzonden. Dat stuk luidt als volgt:

Aan Zijne Excellentie den Heer Minister van Finantien, te 's Gravenhage.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

De leden van de openlijke vergadering der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme, gehouden den 20 Mei 1853, hebben aan het Bestuur van die Vereeniging de taak opgedragen, om de aandacht der Hooge Regering eerbiedig, doch met nadruk te vestigen op eene aangelegenheid, die in zeer naauw verband staat met den voortgang der verarming en de vermeerdering van armoede. Het is daarom, dat de ondergeteekenden, zich kwijtende van dien last, de vrijheid nemen, om dit adres aan Uwe Excellentie te doen toekomen, overtuigd van de belangstelling, die Uwe Excellentie in het verbeteren van den toestand der natie steeds genomen heeft en nemen blijft.

De aangelegenheid door ons bedoeld, is *de belasting op de vrouwelijke dienstboden.*

Het is Uwe Excellentie bekend, dat de wet van 24 April 1843 eene wijziging heeft gebragt in de wet van 29 Maart 1833, door de bepaling in § 5, onder letter *d.* dat

voor de dienstmeisjes, welke op den 1 Mei des jaars waarover de belasting loopt, haar 15de jaar reeds, maar den vollen ouderdom van 18 jaren nog niet hebben bereikt, zal worden betaald de som van drie gulden.

Deze wijziging is eene wezenlijke verbetering te noemen, maar eene verbetering die in het lot van vele vrouwelijke dienstboden nog zeer slecht voorziet, ja, veelmeer dat lot nog ten uiterste kommervol maakt en haar aan vele ellenden blootstelt. Het is reeds meermalen opgemerkt, dat hare meesters, zoodra zij haar 15de jaar zijn ingetreden, geene ƒ 3 belasting voor haar willen betalen, vooral wanneer zij minder goed ligchamelijk ontwikkeld zijn. Deze opmerking is nog onlangs, ten aanzien van de Provincie Utrecht, door den Heer Mr. DRIELING gestaafd, in het Tijdschrift van den Heer SLOET TOT OLDHUIS, Dl. VIII, 4e stuk, blz. 408; en wij kunnen ditzelfde ten opzigte van de Provincie Groningen en van andere gewesten getuigen.

Zij worden dus dikwijls op dien gevaarvollen leeftijd als in de wijde wereld gestoten, en aan haar eigen lot overgelaten. Wat moet het noodzakelijk gevolg hiervan zijn? Tot het uitoefenen van vrouwelijke handwerken meestal ongeschikt, door den aard der dienst waarin zij geweest zijn, — nu aan toezigt en tevens aan geregelde werkzaamheid onttrokken; — aan betere voeding en huisvesting gewoon geworden, dan zij vroeger bij hare ouders genoten, — is het dan vreemd, dat zij de armoede tijdelijk trachten te ontkomen, door het oor te leenen aan verleiding en misdrijf. Zoo maakt deze wet haar niet zelden tot het gewone voedsel voor de gevangenissen of bordeelen, en verder voor de hospitalen en gasthuizen, krankzinnigen- en bedelaars-gestichten. Zoo geeft deze wet aanleiding tot bederf voor haar ziel en ligchaam; en menigmalen wanneer *wij* betuigen: dat meisje is schuldig en strafbaar, bedenken wij niet genoeg, *welke wet* zoo klaarblijkelijk tot die schuld en strafbaarheid heeft medegewerkt.

Wij meenen Uwe Exellentie te mogen verzekeren, dat wij geenszins de eenigen zijn, die het treurige en verkeerde van deze omstandigheid inzien. Het is geenszins ie's, door ons uitgedacht, om ook hierdoor het Pauperisme te bestrijden, maar wij drukken hier wezenlijk niets anders uit, dan een algemeen gevoelen, dan een na-

tionaal verlangen naar verandering van deze schadelijke wetsbepaling. Zoo is ook, reeds eenige jaren geleden, op ditzelfde kwaad gewezen, in een adres, door eene Commissie bij de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, aan den toenmaligen Minister van Finantiën ingediend, Zoo bestaat er welligt geene enkele inrigting in ons Vaderland, tot heil van dienstbaren daargesteld, of zij stuit op de gevolgen dezer wet. Wij zijn hier dus niets meer dan de tolken van een algemeen gekoesterd verlangen, wanneer wij Uwe Exellentie met eerbied indachtig maken op het gebrekkige en nadeelige van deze wetsbepaling, en gelooven eene breedvoeriger ontwikkeling onzer gronden, waar de ondervinding zoo luide spreekt, hier minder noodig. Wij houden het voor eene zekere waarheid, dat de Hooge Regering aan den Lande eene groote dienst zou bewijzen, wanneer het haar mogt behagen, aan de Kamers der Staten Generaal zoodanige wijzigingen voor te stellen in de wet van 1843, op de personele belasting, als geschikt zullen zijn, om boven gemelde schadelijke gevolgen voor te komen, en drukken dus uit het eerbiedig verzoek:

dat de Hooge Regering moge besluiten tot eene wets-voordragt, waarbij de belasting op vrouwelijke dienstboden geheel worde opgeheven; — of zoo dat niet geheel mogt kunnen geschieden, dan de meest doeltreffende verbeteringen in de wet van 24 April 1843 te brengen, hetzij door vrijdom te verleenen ten opzigte van de vrouwelijke dienstboden, beneden de 23 jaren, hetzij door de 4e klasse dier dienstboden te bepalen voor 19 tot 23 jaren, geheel vrijlatende die beneden den ouderdom van 19 jaren zijn; hetzij door een matige progressive belasting, — of op welke wijze de Hooge Regering anders geraden mogt oordeelen.

(*Was get.*) S. BLAUPOT TEN CATE, *Voorzitter.*
L. ALI COHEN, *Secret. van Bestuur.*
W. DE SITTER, *Secret. v. Corresp.*

Op voorstel van den Voorzitter wordt dit stuk voor kennisgeving aangenomen.

6. Mededeeling aangaande de zaak van de plaatselijke en bijzondere oorzaken van verarming (III *Verslag*, blz. 99).

De Voorzitter verzoekt bij deze gelegenheid, dat van de andere vereenigingen, leden der Algemeene Vereeniging, dergelijke antwoorden mogen worden ontvangen als er eenige bereids ingekomen zijn. De ontvangene antwoorden zijn reeds allezins belangrijk. (Zie III *Verslag*, blz 98.)

Ook verzoekt de Voorzitter tevens te willen letten op het punt der medewerking tusschen de armbesturen en de burgerlijke besturen. (Zie II *Verslag.*) De ondervinding, bij voorbeeld te *Hoogezand*, heeft overtuigend het nut geleerd van zoodanige zamenwerking.

De heer DE SITTER deelt hetzelfde mede nopens de gemeente *Groningen*. Hij heldert een en ander op door de hulp, die de Stedelijke Regering aldaar aan de keijenverbrijzeling, welke van wege de Commissie van Werkverschaffing elken winter wordt ondernomen, verleent, als het: afstaan van gereedschappen, het doen van voorschotten tot aankoop van keijen enz.

De Voorzitter zet uiteen, hoe thans vooral die zamenwerking van hoog belang is, nu alles zoo duur is. Nu zullen onze bijzondere vereenigingen eene grootere kracht erlangen door zulke zamenwerking; dat zal voor de armen een heilzaam gevolg hebben, ook omdat zoo doende werkverschaffing zal tot stand komen, — eene zaak, die nu zeker (tijdelijk) noodig zal kunnen worden. Ook zal op deze wijze de belooning voor de arbeiders niet te gering worden.

7. Rapport over de oprigting en inrigting van Handwerkscholen (III *Verslag*, blz. 100).

Prof. P. HOFSTEDE DE GROOT draagt daaromtrent, namens de Commissie ad hoc, het volgende rapport voor:

Mijne Heeren!

Uwe Commissie, benoemd over de oprigting en inrigting van Handwerkscholen, heeft de eer ten vervolge van haar vorig verslag (Derde Verslag van de Alg. Vereeniging tegen het Pauperisme, blz. 99-101) eenige denkbeelden aan uw oordeel te onderwerpen.

Zij meent, dat deze Vereeniging de zaak der Handwerkscholen *in de stad* ook nu nog moet overlaten aan de daarmede steeds werkzame mannen, die haar sedert 24 Mei l. l. weder verder hebben gebragt.

Wat het platte land betreft, is het haar voorgeko-

[illegible], dat, zoolang er geene eigenlijke Handwerkscholen [illegible] kunnen ontstaan, men hare geboorte toch zou kunnen voorbereiden en bevorderen door twee zaken aan te moedigen: het *werkgeven* in ropen vlechten, matten weven, netten breiden enz., tusschen de schooltijden in, aan de leerlingen der gewone lagere scholen, en het *lesgeven* in de natuurkunde, den tuinbouw en den theorie des landbouws, beide door de onderwijzers in de lagere scholen.

De aanmoediging van beide zoude echter bezwaarlijk van deze Vereeniging kunnen uitgaan, dewijl zij over geene fondsen heeft te beschikken. Maar wij meenen, dat deze Vereeniging het Genootschap voor Nijverheid te Onderdendam daartoe kon opwekken, en aan hetzelve deze twee voorstellen doen:

1. Tweehonderd exemplaren aan te koopen van O. G. HELDRING, *De arme Bedelknaap*, waarin zoovele takken van bestaan worden aangewezen, door kinderen reeds te beoefenen; — ten einde deze exemplaren ten geschenke te zenden aan de schoolonderwijzers te lande. De onkosten zouden niet groot zijn. Elk exemplaar kost (meenen wij) 30 cent. En voor tweehonderd te gelijk, zou de prijs welligt lager zijn.

Dit allernuttigst werkje zou de schoolonderwijzers opmerkzaam maken op zeer vele werkzaamheden, welke door de kinderen kunnen verrigt worden, en velen dus aansporen de hand aan 't werk te slaan.

Mogt uwe vergadering en voorts het Genootschap dit voorstel aannemen, dan zal de Rapporteur, als Secretaris der Commissie van onderwijs, zich gaarne met de verzending belasten, en aan elken schoolonderwijzer te lande in dit gewest een exemplaar franco doen bezorgen.

Doch om nog krachtiger aan te moedigen, stellen wij vervolgens voor, het Genootschap uit te noodigen,

2. belooningen uit te loven van *f* 25, 50, 75, 100, jaarlijks aan die onderwijzers, welke de zaak aanvatten en volhouden. Door deze belooningen zouden de onvermijdelijke onkosten voor vuur en werktuigen kunnen bestreden worden, terwijl zij grooter of kleiner moesten zijn, naar mate van de moeite en de onkosten daarvoor aangewend. De onderwijzers zouden dan b. v. in Mei eene door geloofwaardige inwoners bevestigde verklaring moeten inzenden, wat zij gedaan hadden, en welke uit-

gaven gehad, opdat het Genootschap dan naar billijkheid vergoeding en belooning kon toeleggen.

Voorts brengt Uwe Commissie hier twee zaken ter sprake, welke ook voor Handwerkscholen nuttig kunnen zijn.

Te Kommerzijl is eene plaatselijke Vereeniging ontstaan: *Nut en Genoegen*, welke in haar eenjarig aanzijn reeds veel heeft verrigt. In de wintermaanden komen de 22 leden vrijdags om de 14 dagen van 6—8 uur zamen, om geregeld, zoodat er aanteekening van wordt gehouden, te spreken over de belangen van het dorp. Zij hebben de school op hunne kosten van engelsche lampen en een spreekgestoelte voorzien, zoodat er nu godsdienstoefening wordt gehouden, zondags om de 14 dagen, door den Predikant van Grijpskerk. Zij hebben eene arme gemeente krachtig ondersteund. Zij hebben een steenen voetpad gelegd naar Munnikezijl voor *f* 850. Ook in een klein dorp kan dus veel gedaan worden, indien men maar de menschen bijeenbrengt en de spreukt opvolgt: Eendragt maakt magt.

Voorts wenscht uwe Commissie hier mede te deelen, dat er een *Hulpfonds voor het schoolwezen in de Provincie Groningen* is opgerigt, 'twelk zich (volgens het Plan en Reglement blz. 5) ook de bevordering van werkscholen ten doel stelt. Dit Fonds bestaat uit twee Afdeelingen, eene voor de bijzondere Gemeenten, en eene voor de geheele Provincie. Wat er in gestort wordt, is niet weder invorderbaar, maar de renten kunnen jaarlijks geïnd worden. Deze zijn vooreerst 4 proc. voor elke gemeente die er toe bijdraagt; doch uit de tweede afdeeling kunnen deze renten zeer sterk vermeerderen, indien deze tweede (voor de geheele Provincie) maar krachtig en rijk wordt. Voor alsnog is het Hulpfonds zeer klein. Het bezit nog maar *f* 4 41 1 als *f* 165 voor drie gemeenten, en *f* 276 voor de Provincie. Doch het bestaat ook nog niet langer dan een jaar maanden, en is nog weinig bekend.

De algemeene bedoeling er van is, eene ware vrijheid van onderwijs te bevorderen door een zelfstandig schoolwezen te grondvesten, 'twelk eigene kapitalen bezit; het voornaam middel, de opwekking van de eigene werkzaamheid der gemeenten daartoe, door het welgegronde uitzigt, dat als zij eenige gelden daarvoor afzonderen, zij uit de tweede afdeeling krachtige hulp zullen erlangen.

Moge deze mededeeling strekken, om de aandacht op dit Hulpfonds te vestigen, daar dit voor het onderwijs

r de handwerkscholen en voor de bestrijding van het
ıperisme in 't algemeen een zeer krachtig hulpmiddel
worden, en wel des te eerder, hoe vroeger het door
ən van menschenvrienden groot en aanzienlijk wordt.

ningen, 21 Oct. 1853. *De Commissie voornoemd*:

(*w. g.*) P. HOFSTEDE DE GROOT.
P. S. RARGHOORN.
L. ALI COHEN.
H. J. TRIP.

De Voorzitter leest het in dit Rapport vervatte tweeige voorstel nogmaals voor, en vraagt of ook een der ən daarover iets wenscht in het midden te brengen. De ›rzitter vindt dit voorstel zeer belangrijk en nuttig, in band tot hetgeen op blz. 98 van het III *Verslag* is ged. Want *bekwame* handwerkslieden moeten er gevormd den, en daaraan bestaat eene dringende en algemeene oefte.

Het voorstel der Commissie wordt algemeen goedgerd.

De heer ALI COHEN deelt, in verband met het door Voorzitter gezegde, mede, dat ook te *Amsterdam*, in ə den 10den dezer gehoudene vergadering, deze gewigzaak is ter sprake gebragt en dat daarover in denden geest als hier ter plaatse is geoordeeld. Immers le op dien dag in de hoofdstad plaats gehad hebbende ombineerde vergadering van de Vereeniging voor Volks-, de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst en inzenders van voorwerpen op de toen aldaar geopende ıtoonstelling van bouwmaterialen (bij welke laatste geənheid deze vergadering werd belegd), werd, nadat geklaagd over de weinig doelmatige ontwikkeling van arbeider hier te lande, bij acclamatie het volgende rstel van Dr. SARPHATI aangenomen:

„De vergadering verklaart, dat de klagten over minə vorderingen in de bedrijven, vooral in verband met zoo belangrijke vak der Bouwkunde, grootelijks is toe schrijven aan mindere kennis bij den aankomenden amhtsman.

„Dat het eenige middel is betere opleiding, betere olen.

„Dat het onderwerp aan de zorg van 's lands regering ten dringendste wordt aanbevolen."

Voorts besloot de vergadering de Vereeniging voor Volksvlijt en de Maatschappij ter Bevordering van Bouwkunst te verzoeken, aan 's lands regering de zaak te willen voorstellen, en die met alle ten dienste staande middelen te bevorderen.

Na nog met een enkel woord op de *Technische school* te Utrecht te hebben gewezen, eene inrigting, die op een reeds aanzienlijken trap blijkt te staan, geeft Spreker der vergadering in bedenking, of men ook dezerzijds zich aan de Hooge Regering zal wenden, ter mogelijke voorziening in dezen?

De Voorzitter oppert de vraag, of de Vereeniging zich welligt ook te veel adresseert aan de Hooge Regering?

De heer ALI COHEN merkt daarop aan, dat schier alle adressen, van de Vereeniging uitgegaan, zaken betreffen, die tot het gebied van het onderwijs behooren. Ook acht hij het indienen van een adres in dezen *dáárom* en juist as van gewigt, omdat de wet op het onderwijs nog in bewerking is, en het wenschelijk kan zijn vóór het indienen van die wet bij de Tweede Kamer, op de zaak de aandacht te vestigen.

Prof. DE GROOT rekent mede de zaak zeer wenschelijk.

De Voorzitter stelt dus voor, deze zaak in verband te brengen met de vorige adressen aan de Hooge Regering door de Vereeniging ingediend.

Prof. DE GROOT stelt voor, dat, zoo noodig, het Bestuur vóór de vergadering van Mei eerstkomende zich adressere, als namelijk de wet op het onderwijs vóór dien tijd bij de Tweede Kamer mogt worden ingediend.

Ds. TERPSTRA is van oordeel, dat er vooral overal handwerkscholen nevens de lagere scholen moeten zijn. Dit acht hij volstrekt noodig. Men kan met de geringste zaken beginnen. Dan komen er allengs betere meesters, en zoo doende betere leerlingen.

Ds. HOFKAMP vindt een en ander zeer goed. Maar terwijl de Regering over de zaak nadenkt, behooren de bijzondere Vereenigingen reeds dezen winter er mede te beginnen, vooral omdat vele van die zaken zonder veel kosten kunnen worden tot stand gebragt.

Dit bedoelt ook Ds. TERPSTRA; ook hier dus zamen-

werking tusschen de Regering en de bijzondere Vereenigingen. Spreker heldert dit nader op door voorbeelden.

De heer SCHILTHUIS is van oordeel, dat juist *deze* Vereeniging het vermogen heeft om veel voor deze zaak te kunnen doen. De bestaande Commissie moest zijns erachtens in Mei eerstkomende rapporteren, *hoe* zulke scholen moeten ingerigt worden, wat er moet worden gemaakt en waar het fabrikaat afgezet moet worden. Dan kan dat rapport aan de gemeentebesturen in deze provincie verzonden worden en zal de zaak ook zonder de Hooge Regering tot stand komen.

Prof. DE GROOT meent, dat het doel van het denkbeeld van den heer SCHILTHUIS het eenvoudigst kan worden bereikt door kennis te nemen van den inhoud van het vroeger aangehaalde werkje van Ds. HELDRING (*de Bedelknaap*).

De heer SCHILTHUIS adstrueert nader zijn gevoelen.

De heer DE SITTER zegt, dat beide gevoelens zeer goed zijn te vereenigen. Ook aan de gemeentebesturen kunnen wij ons adresseren. Daar is niets tegen. Maar het kan vooral goed geschieden in verband tot het punt der Bewaarscholen, waarover nog aan heeren Gedeputeerde Staten het adres moet worden verzonden. Dus in dát adres kan ook worden opgenomen het verzoek, dat Gedeputeerde Staten op hunne beurt aan de gemeentebesturen het verzoek rigten, om die zaak te bevorderen; tevens zullen *wij* dan eene circulaire zenden aan de gemeentebesturen over dezelfde zaak.

Prof. DE GROOT vindt dat zeer goed, en toont wijders het belang der zaak aan; ook na hetgeen in de Commissie voor onderwijs daarover is gesproken.

Alsnn wordt ook het voorstel van den heer DE SITTER algemeen goedgekeurd, waarna de Voorzitter nog nader aandringt het door Ds. HOFKAMP geopperde, dat hij zeer juist en allezins behartigenswaardig oordeelt.

Prof. DE GROOT geeft alsnu nog eenige nadere inlichtingen over hetgeen in het Rapport der Commissie over de handwerksscholen in 't kort is gezegd over *Kommerzijl*, en vindt daarin een krachtig voorbeeld ter navolging ook in andere kleine gemeenten. — Wijders spreekt de heer DE GROOT nog over het Hulpfonds, dat thans bij het Onderwijzers-genootschap is opgerigt en beveelt dat dringend aan.

8. Mededeelingen nopens de zaak van de doelmatige oprigting en inrigting van *Bewaarscholen*, vooral ten platten lande (III *Verslag*, blz. 109, 112).

De Voorzitter deelt mede, dat het adres aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, door het Bestuur opgemaakt, ingevolge het besluit der vorige Algemeene vergadering, is verzonden.

Op voorstel van den President wordt wijders besloten, dat stuk thans niet te doen voorlezen, ten einde tijd te besparen. Het adres luidt het als volgt:

Aan Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, te 's Gravenhage.

Hoog Edel Gestrenge Heer!

De ondergeteekenden hebben in November des vorigen jaars een adres ingediend, bij den toenmaligen Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, omtrent twee belangrijke onderwerpen, met den voortgang van het Pauperisme in het naauwst verband staande, namelijk omtrent *den algemeenen gezondheids-toestand en het volks-onderwijs*. Zij nemen de vrijheid, met nadere aanbeveling van deze boven gemelde onderwerpen, der aandacht van Uwe Excellentie eerbiedig aan te bevelen nog een ander punt, 't welk en met het Pauperisme en met het volks-onderwijs in even naauwe betrekking staat. Zij zijn daartoe uitgenoodigd door de leden der openlijke vergadering van de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme, den 20 Mei l. l. gehouden. Het punt betreft *de oprigting van kinder-bewaarscholen*. Overtuigd gelijk zij zijn van de belangstelling Uwer Excellentie, nemen zij de vrijmoedigheid, het volgende verzoek op de bijgevoegde gronden, daaromtrent aan Uwer Excellenties oordeel te onderwerpen.

Het belang van zoodanige kinderbewaarscholen, inzonderheid voor de arbeidende klasse, in steden niet alleen, maar ook ten platten lande, behoeft geen breedvoerig betoog. Zulke scholen zijn van onberekenbaren invloed èn op de vorming der jeugd zelve, èn op den stoffelijken en zedelijken toestand van minvermogende huisgezinnen.

De Staat heeft bij de verbetering van beide het hoogste belang. Het kan dus de Regering onmogelijk onverschillig zijn, of de eerste opleiding der kinderen zoodanig zij, dat er ooit goede staats-burgers uit gevormd kunnen worden, evenmin als het haar onverschillig kan

zijn, of ook de huisvaders en huismoeders in de dagelijksche verdienste worden belemmerd door de oppassing der kleine kinderen, en door die oppassing zelve verarmen of niet.

Dit is dan ook door de Hooge Regering van vele andere Staten, b. v. van Frankrijk, Engeland, Pruissen en vele Duitsche landen, te regt ingezien. Zij hebben, bij de regeling van het onderwijs door de wet, hare beschermende hand ook over de inrigtingen van kinder-bewaarscholen uitgestrekt. Het was daar, gelijk het thans nog hier te lande gesteld is; de zaak geheel aan de bijzondere liefdadigheid overgelaten, kwam vooral ten platten lande slecht of geheel niet tot stand. Daarom meenden die hooge Regeringen, dat de zorg voor het school-onderwijs die voor de kinder-bewaarscholen geenszins moest buiten sluiten, maar dat ook deze in de organisatie van het lager onderwijs moesten worden opgenomen.

Het is onze hartelijke wensch, dat zulks mede in ons Vaderland geschiede. Die bewaarscholen toch zijn niet slechts de overgang tot, maar bevatten ook de beginselen van het lager onderwijs, zij zijn de plaatsen waar het kind bewaakt en bewaard moet worden, terwijl de ouders door veld- of anderen arbeid hun sober brood verdienen en de oudere broeders of zusters het gewone lager onderwijs kunnen genieten. Zij zijn de plaatsen, waar het kind al spelende leert, en al leerende speelt, waar het goede in zijn hart kan worden ontwikkeld en aangekweekt en het kwade kan worden afgewend, waar verstand en hart beide eene rigting ten goede kunen ontvangen, voor het geheele volgend leven. Uit dit oogpunt beschouwd, zijn de sommen, die de Regering aan de oprigting van goede bewaarscholen te koste mogt leggen, niet anders dan kapitalen, tegen een hoogen en zekeren interest uitgezet. Bevatten de bewaarscholen de beginselen van het lager onderwijs, dan komt het voorzeker ook geheel overeen met Art. 194 der Grondwet, 't welk zegt: „er wordt overal in het Rijk van overheidswege voldoend openbaar lager onderwijs gegeven," — dat de Hooge Regering zich de zorg voor de bewaarscholen aantrekke. Zulks is van des te meer belang, omdat, ofschoon het wel geene kostbare lokalen behoeven te zijn, waar men de kinderen bewaart, en ofschoon de onderwijzers en de onderwijzeressen wel niet zwaar behoeven bezoldigd te worden, er altijd toch kosten zullen worden vereischt, die op som-

mige plaatsen de krachten der bijzondere liefdadigheid te boven gaan. Wat meer is, ook hier mag het voorschrift van datzelfde Art. der Grondwet: „het onderzoek naar de bekwaamheid en zedelijkheid der onderwijzers," wel zijne toepassing vinden.

Eene nadere organisatie van het lager onderwijs zoowel als van verdere takken, het onderwijs betreffende, wordt reeds lang zeer gewenscht, en mag, wegens Art. 5 der additionele Artikelen van de Grondwet, zeker binnen kort verwacht worden. Het is om al deze redenen, hierboven ontwikkeld, dat ondergeteekenden Uwe Excellentie naderen met het eerbiedig verzoek:

„dat bij de organisatie van het lager onderwijs moge worden bepaald, dat van Staatswege zooveel mogelijk in elke burgerlijke Gemeente, eene bewaarschool voor de kinderen van arbeiders en andere minder gegoede ingezetenen zal worden opgerigt"

(*Was get.*) S. BLAUPOT TEN CATE, *Voorzitter.*
L. ALI COHEN, *Secret. van Bestuur.*
W. DE SITTER, *Secret. v. Corresp.*

9. Rapport over de veredeling der Volksvermaken in de steden en ten platten lande.

Geen rapport wordende uitgebragt, wordt de Commissie ad hoc diligent verklaard.

10. Rapport aangaande het voorstel, om van wege deze Vereeniging mede te werken tot het houden van *Volksvoorlezingen* enz. (III *Verslag*, blz. 113).

Namens het Bestuur brengt de heer DE SITTER het navolgende Rapport uit:

RAPPORT *van het Bestuur van de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand, over een voorstel, ingekomen op de Algemeene Vergadering van Mei, om van wege deze Vereeniging mede te werken tot het houden van Volksvoorlezingen.*

Mijne Heeren!

In de vergadering van 20 Mei dezes jaars, is het navolgende voorstel gedaan:

Om van wege deze Vereeniging iemand te benoemen, om met een lid van de Afschaffings-Vereeniging en een lid van Nederlandsch Mettray, te regelen de benoeming eener Commissie tot *Volksheil*, welke maandelijks zoude vergaderen, over Nederlandsche historie lezingen zoude houden en mededeeling zoude doen van hetgeen er belangrijks in de drie Vereenigingen wordt gedaan, ten behoeve van de geringere standen.

Aan het Bestuur is opgedragen, dit voorstel, dat men destijds beschouwde als een voorstel van zeer ver uitziende gevolgen, te overwegen en daaromtrent in deze vergadering, waar hetzelve op nieuw ter tafel gebragt zoude worden, te rapporteren.

Het Bestuur heeft aan die opdragt voldaan en dat voorstel tot een onderwerp van ernstige beraadslaging gemaakt. Het is met leedwezen, dat, hetzelve u den uitslag dier beraadslagingen mededeelende, zich verpligt ziet, om, hoewel alle hulde brengende aan de goede bedoelingen des voorstellers, de vergadering de aanneming van dat voorstel om meer dan eene reden te ontraden.

De redenen die het Bestuur tot dat ongunstig oordeel hebben geleid, zijn deze:

1°. is het Bestuur van oordeel, dat het voorstel niet strookt met de strekking der Vereeniging. Het doel toch onzer Vereeniging is, om nevens de pogingen, die door Staat en Kerk tegen het Pauperisme kunnen worden aangewend, door vrijwillige hulp van bijzondere personen en vereenigingen de verarming en armoede bij de geringere standen tegen te gaan. Als hoofdzakelijk middel om tot dat doel te geraken, hebben wij ons voorgesteld een gewenscht verband daar te stellen tusschen alle bijzondere vereenigingen of corporatien, die, hetzij meer door zedelijke, hetzij meer door stoffelijke middelen, de verheffing en welvaart van de geringere standen trachten te bevorderen. Dat verband moet natuurlijk strekken tot bevordering van eenheid in beginsel en werking bij die verschillende personen en vereenigingen, tot het bevorderen van onderlinge teregtwijzing en voorlichting, tot het vermeerderen van onderlinge hulp en bijstand.

Het voorstel strekt tot daarstelling eener nieuwe inrigting door de inspanning van drie afzonderlijke vereenigingen. De werkzaamheden dezer Vereeniging zijn algemeen. Zij behoeft zich niet tot eene bijzondere plaats, hare maat-

regelen, wanneer ze die neemt, zóó dat ze meer da[illegible] voorlichtend en raadgevend zijn, moeten van dien aar[illegible] zijn dat ze overal elders in praktijk kunnen worden g[illegible] bragt. Het Bestuur is van oordeel, dat de voorgesteld[illegible] maatregel welligt alleen in groote steden, hoogstens op eenig[illegible] weinige plaatsen, zoude kunnen worden genomen. D[illegible] deze Vereeniging natuurlijk aan dien maatregel een werk[illegible] dadig deel nemende tot de kosten zoude moeten bijdragen, terwijl die kosten eensdeels alleen zouden strekken ten be[illegible] hoeve van den arbeidenden stand in de stad Groningen, anderdeels weinig zouden toebrengen tot de bevorderin[illegible] van het welzijn van dien stand, daar noch de mededeelin[illegible] van hetgeen er in de drie genoemde vereenigingen geschiedt ten behoeve van dien stand, noch de te houdene voor[illegible] lezingen over de Vaderlandsche geschiedenis, iets in den toestand van dien stand zouden veranderen. Wanneer men toch de Vaderlandsche geschiedenis zal willen bezigen als middel tot veredeling van het gevoel, tot opwekking van een krachtig leven bij den handwerksman, dan behooren zoowel die geschiedenis als de lessen daarover, naar het oordeel des Bestuurs, op scholen of in zoodanige kringen te huis, waar men die geschiedenis uit een bepaald oog[illegible] punt kan beschouwen Die behandeling uit een bepaald van de zienswijze des Voorlezers afhankelijk standpunt, is, naar het oordeel des Bestuurs, strijdig met den geest dezer Vergadering, die algemeen is en zich dus niet dient te mengen in zaken, waarvan hetzij uit een godsdienstig, hetzij uit een staatkundig oogpunt, de behandeling deze of gene zoude kunnen kwetsen. Aan mededeeling van wat ten behoeve van de arbeidende standen geschiedt, bestaat naar het oordeel des Bestuurs minder behoefte, daar de arbeids[illegible] man meer belang heeft bij de maatregelen zelve en der[illegible] zelver resultaten, dan bij de mededeeling daarvan, welk veeleer belangrijk is voor de hoogere standen, om te kun[illegible] nen zien wat er gedaan wordt, en daaruit te kunnen be[illegible] oordeelen wat er nog gedaan moet worden.

Het Bestuur betwijfelt ook, of de moeiten en kosten aan zoodanige instelling verbonden, met het gewenscht gevolg zouden worden bekroond; de ondervinding immers heeft het bewezen, dat de Vereenigiug Nut en Genoegen welke te Groningen eenigen tijd met onvermoeiden ijver en lust werkzaam is geweest, hare werkzaamheden heeft moeten staken, omdat het niet wel mogelijk is een voldoen

personeel te vinden, genegen om bij voortduring menschen uit den stand der arbeiders bezig te houden, gedurig iets nieuws dat voor hunne bevatting geschikt is, dat hunne belangstelling kan boeijen, voortedragen, terwijl bereids het genootschap tot afschaffing van den sterken drank van tijd tot tijd vergaderingen houdt, welke door vele ambachtslieden worden bezocht, en waar men het dus in de magt heeft door uitbreiding der werkzaamheden van dat genootschap en zonder oprigting van eene nieuwe vereeniging, alle zoodanige lessen te geven als men in het belang dier arbeiders nuttig en noodig mogt achten. De oprigting eener nieuwe volksvoorlezing, welke natuurlijkerwijze nieuwe kosten na zich sleept, zoude dus als iets minder noodzakelijks te beschouwen zijn. In den regel gelooft het bestuur dat het meer doelmatig is de bestaande en tot dusverre gebezigde middelen, om, hetzij den stoffelijken hetzij den zedelijken toestand van de mindere klassen te verbeteren, waar het noodig is te wijzigen, ze te versterken en uit te breiden, dan daarbij nieuwe middelen aan te wenden, die door de ondersteuning, welke zij zoowel materieel als intellectueel vorderen, het daarmede beoogde doel niet zullen bereiken. De menigte contributien, van het liefdadig publiek gevorderd, noodeloos te vermeerderen, acht het bestuur onraadzaam, evenmin wenscht het van de fondsen van bestaande en bloeijende inrigtingen een deel aan te wenden, om eene nieuwe inrigting daar te stellen, welker bloei nog zeer problematiek is te achten, terwijl eindelijk van de welwillendheid van velen die in het algemeen belang wel eene spreekbeurt, of andere werkzaamheden willen waarnemen, ook bereids zooveel wordt gevergd, dat het gevaarlijk moet worden geacht, voor den bloei van bestaande genootschappen, die werkzaamheden nog te vermeerderen.

Eindelijk is het bestuur van oordeel, dat dit voorstel meer valt onder den werkkring eener commissie, bereids vroeger uit deze vergadering benoemd, om aan deze vergadering mede te deelen, haar gevoelen over de doelmatigste wijze om de volksvermaken te veredelen, en dat dus deze vereeniging, ook in dat opzigt wel niet meer zal kunnen doen, dan na het rapport dier commissie te hebben gehoord, daarover hare zienswijze bij wijze van raadgeving en voorlichting kenbaar te maken, zelve niet zal kunnen handelen, daar toch volgens onze statuten, de invloed welke de vereeniging op de onderscheidene inrigtin-

gen zal uitoefenen, alleen raadgevend en voorlichtend in. Zelve te handelen ligt minder op den weg dezer vereeniging, ten zij die handeling dáárin besta, om eene nuttige en wenschelijke zaak bij de vereenigingen of bij het algemeen aan te bevelen en aan te moedigen, om opmerkzaam te maken op dwalingen, welke hier of daar in het bestrijden of lenigen der armoede worden begaan.

Het bestuur acht het daarom gevaarlijk, dat deze vergadering zich aan bijzondere vereenigingen tot eenig bijzonder doel aansluite, daar dit antecedent er toe zoude leiden om meer dergelijke maatregelen te nemen, welke de bereiking van het hoofddoel onzer vereeniging zouden bemoeijelijken.

Het hoofddoel onzer vereeniging: *het daarstellen van een gewenscht verband tusschen alle bijzondere personen en vereenigingen of corporatien, die, hetzij meer door zedelijke, hetzij meer door stoffelijke middelen, de verheffing en welvaart van de geringere standen trachten te bevorderen*, vereischt nog de inspanning van alle onze krachten; wij zijn er nog verre af, dat doel ook zelfs in het gewest onzer inwoning te hebben bereikt; dat verband laat nog zeer veel te wenschen overig, ofschoon er veel is voorbereid en gedaan, om de daarstelling van dat verband mogelijk, ja waarschijnlijk te maken.

(*Was get.*) S. BLAUPOT TEN CATE, *Voorzitter.*
L. ALI COHEN, *Secret. van Bestuur.*
W. DE SITTER, *Secret. v. Corresp.*

Niemand verlangt over deze zaak het woord. Het voorstel wordt daarna algemeen aangenomen.

11. Behandeling van het navolgende voorstel van den heer VAN BREUGEL:

„Eene Commissie te benoemen, om de verschillende „Vereenigingen tot voorkoming van armoede, te verzoeken, „mededeeling te doen der reglementen, volgens welke ze „bestuurd worden; — die Commissie te belasten met een „onderzoek naar de beginselen, waarop die reglementen rus„ten, en de vereenigingen des noodig op de gebreken „daarin voorkomende opmerkzaam te maken, en hen uit„noodigen daarin te voorzien" (III *Verslag*, blz. 114).

De Voorzitter merkt op, dat de vergadering hier al-

tijd moet voorop stellen art. 5 van het Reglement der Vereeniging, 't welk luidt als volgt:

„De zelfstandigheid en onafhankelijkheid van alle bestaande inrigtingen der onder Art. 3, litt. *a.* genoemde leden, wordt door deze Algemeene Vereeniging geëerbiedigd. Iedere inrigting, ofschoon zich bij deze Vereeniging aangesloten hebbende, blijft geheel op zich zelve en onafhankelijk voortwerken, daar de invloed, welke deze Vereeniging op die inrigtingen wil trachten uit te oefenen, alleen raadgevende en voorlichtende is."

Nu ligt het wel in den geest van ons geheel Reglement en bepaald van dit art 5, om *mededeelingen* te doen en te ontvangen; — maar in 't bijzonder deze of gene bijzondere vereeniging bij name te vermanen en dergelijke meer, dat zal niet gaan. Dus zou het wel goed zijn, in 't algemeen te stellen: eene *Commissie* of het *Bestuur* „verzoekt" (niet meer) inzending van de Reglementen, onderzoekt die en brengt daarna een rapport uit aangaande de beginselen daarin vervat, die welligt eenige wijziging zal behoeven.

De heer DE SITTER ondersteunt het gevoelen van den Voorzitter, vooral omdat hij overtuigd is, dat zulks ook is het gevoelen van den voorsteller (die niet aanwezig is), die namelijk wenscht dat overal de ware beginselen van Staathuishoudkunde worden opgevolgd. Spreker is er dus ook zeer voor, om het voorstel goed te keuren in den geest van de opinie des Voorzitters.

De vergadering vereenigt zich met het gevoelen des Voorzitters, waarna aan het oordeel der leden wordt onderworpen de vraag: of eene commissie of het bestuur in dezen zal werkzaam zijn?

De Voorzitter stelt daartoe voor het Bestuur, met eene Commissie ad hoc, 'twelk wordt goedgekeurd; waarna hij voordraagt als leden dier Commissie: de heeren VAN BREUGELL, HOFSTEDE DE GROOT en SCHILTHUIS, waarmede zich de vergadering vereenigt.

12. Komt in behandeling het voorstel, vermeld in het III *Verslag*, blz. 114.

Dit voorstel heeft betrekking tot de aanwending der gelden, die in kas zijn. Het Reglement spreekt in art. 15, alin. 3, van de oprigting eener bibliotheek. De heer

TERPSTRA wil het nut daarvan niet betwisten, maar gelooft toch dat men die som thans met meer voordeel zou kunnen aanwenden, bij voorbeeld tot het uitschrijven van prijsvragen, of het bevorderen van de uitoefening van nieuwe takken van industrie, zoo als daar zijn: de konijnenteelt, het vervaardigen van fijn stroo- en korfwerk, het maken van kinderspeelgoed etc. etc. Hierom zou hij willen in bedenking geven, om eene commissie te benoemen, ten einde tegen de volgende algemeene vergadering te adviseren over de meest doelmatige aanwending des kasgelden, ten algemeenen nutte.

De heer TERPSTRA adstrueert dit voorstel nader, als volgt:

Het voorstel, dat ik de vrijheid nam op de vorige vergadering ter tafel te doen brengen, heeft betrekking op de *aanwending der gelden*, die na aftrek der kosten van de vergaderingen, de correspondentie en advertentien des Bestuurs en de uitgave van het jaarlijksch Verslag, *in de kas dezer Vereeniging overblijven.*

Art. 15 van het Reglement bepaalt daaromtrent in alinea 3, dat de kas dienen moet: „zooveel mogelijk tot het „oprigten van eene bibliotheek, bestaande uit werken over „het Pauperisme, en verder tot zoodanige einden, als waar„toe men op de vergadering, bij meerderheid van hoofde„lijke stemming, zal besluiten."

Deze bepaling zou kunnen worden verstaan, alsof de genoemde gelden *eerst uitsluitend* tot het daarstellen eener boekverzameling moeten worden besteed, en *niet dan daarna* tot andere einden mogen aangewend worden.

Ik twijfel echter zeer, of deze opvatting wel de ware is.

In het concept-Reglement, dat in den tijd mede door mij opgesteld en der vergadering voorgedragen werd, was in alinea 3 slechts in het algemeen sprake van einden, waartoe de kas der Vereeniging *verder*, dat is, (in verband met alinea 1 en 2) *na* de bestrijding der noodzakelijk uit de inrigting der Vereeniging voortvloeijende uitgaven, zou moeten dienen. *Welke* die einden zouden zijn, werd niet bepaald; maar wel *wie* ze zoude aanwijzen (de vergadering namelijk) en op *wat wijze* (bij meerderheid van hoofdelijke stemmen).

De alinea behelsde dus oorspronkelijk slechts eene bepaling *over de aanwending der kasgelden na de bestrijding der noodzakelijke onkosten*, en het noodige „*verder*" dat

daarin voorkomt, kon geen betrekking hoegenaamd hebben op de volgorde der einden, waartoe men later die gelden zoude bestemmen.

In dien oorspronkelijken vorm werd zij ook door de vergadering goedgekeurd en aangenomen

Daarbij werd echter al dadelijk, conform het voorstel van een der leden, besloten, om uit genoemde gelden de oprigting eener *bibliotheek* te bekostigen, en zóó werd ter vermelding van dit besluit de alinea van het concept vermeerderd met de thans vóórgevoegde woorden „zooveel moge„lijk tot het oprigten van eene bibliotheek, bestaande uit „werken over het Pauperisme." Bedrieg ik mij echter niet, dan lag het geenszins in de bedoeling van den voorsteller, noch ook van de toenmalige vergadering, om met deze overweging te kennen te geven, dat het volle bedrag der kasgelden eerst en *uitsluitend* tot den aankoop van werken over het Pauperisme moet worden besteed.

In tegendeel, de plaats waar zij gevonden wordt en de bedoeling der oorspronkelijke bepaling geven mijns inziens duidelijk te kennen, dat de oprigting eener bibliotheek wel is een *bepaald aangewezen* doel, hetwelk bij de aanwending der kasgelden *zooveel mogelijk* moet worden in het oog gehouden, maar waarmede toch ook de bereiking van andere *later aan te wijzen oogmerken gepaard mag worden.*

In deze overtuiging nam ik de vrijheid, mijn voorstel in te zenden, strekkende om eene *Commissie* te benoemen om te adviseren *over de meest doelmatige aanwending der kasgelden ten algemeenen nutte.*

Ik werd daartoe geleid door de opmerking:

1°. dat de oprigting eener bibliotheek van *grooten omvang* uit hoofde der geringe som van het kasgeld niet wel uitvoerbaar is.

Die som ongeveer *f* 200, reikt niet toe voor den aankoop van groote of buitenlandsche werken.

2°. dat eene verzameling van *inlandsche* geschriften waarschijnlijk wel op *andere wijze*, zonder noemenswaardige geldelijke opoffering, tot stand te brengen was.
Door verzoek der Vereeniging.

3°. dat een gedeelte van het kasgeld met vrucht besteed kon worden tot aanmoediging *van eenige takken van nijverheid, die tot nog toe niet onder ons worden beoefend*,

bij voorbeeld *konijnenteelt*, — *fijn stroo en korfwerk*, — *kinderspeelgoed*.

Door 't uitschrijven van prijsvragen, over de behandeling dier vakken, door 't uitlooven van premien.

Zoo niet door het doen overkomen van geschikte [illegible] beiders.

Ik geef daarom mijn voorstel, of liever ik stel voor dit punt nu te behandelen.

De leden dragen kennis van den aard van het voorstel. Zij zijn voorbereid.

Het Bestuur zou misschien wel gaarne dadelijk een besluit zien nemen.

De heer ALI COHEN stelt voor, het voorstel van den heer TERPSTRA te beschouwen als eene wets-interpretatie en niet als eene wets-verandering, waartoe hij meent dat het artikel 5 zelf allezins aanleiding geeft, en op welke wijze de zaak het gemakkelijkst zal zijn tot stand te brengen.

De vergadering vereenigt zich met dit gevoelen.

Ds. HOFKAMP wenscht het denkbeeld van Ds. TERPSTRA aangaande de bibliotheek, namelijk dat de schrijvers hier te lande van geschriften over Pauperisme en wat daartoe behoort, zullen worden uitgenoodigd, een exemplaar van hunne werken bij het Bestuur der Vereeniging in te zenden, al dadelijk tot een besluit de vergadering te verheffen.

Dit wordt algemeen goedgekeurd.

De Voorzitter verklaart, dat het bestuur de noodige maatregelen zal nemen, met name in het *Tijdschrift voor het Armwezen*. om nu op de voorgestelde wijzen de bibliotheek tot stand te brengen,

(Uit eene verdere discussie over de bedoeling dier bibliotheek blijkt, dat de werken zijn bestemd voor de leden der Algemeene Vereeniging, en niet voor het volk tot algemeen gebruik.)

13. Mededeeling van den verderen loop, dien de zaak van de *Konijnenteelt* alhier heeft genomen:

De heer POST doet de navolgende mededeeling:

In onze vorige vergaderingen deed ons geacht me-

lelijd Dr. ALI COHEN ons belangrijke mededeelingen, omtrent de konijnenteelt in Belgie, en somde de voordeelen op, die dezelve door den grooten uitvoer naar Engeland aan de kleine boeren en den arbeidersstand aldaar aanbood.

Ook Ds. BRAAK heeft onlangs in eene vergadering van het Natuurkundig Genootschap alhier, naar aanleiding van hetgeen door Dr. ALI COHEN gezegd is, opzettelijk eene rede over het konijn gehouden, en daarbij op nieuw de voordeelen opgesomd, die zoodanige aankweeking ook hier onder den arbeidersstand kon te weeg brengen, van welke rede een uittreksel in der tijd is opgenomen door de Redactie van het *Tijdschrift voor het Armwezen*, in dat tijdschrift, en verspreid geworden mede door het Algemeen Diakengezelschap der Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier.

Deze verschillende mededeelingen hebben dan ook al reeds vrij wat levendigheid in de zaak der konijnenteelt gebragt, en is de belangstelling hieromtrent in hooge mate gaande maakt. Doch, zoo als het meer met nieuwe ondernemingen gaat, men zoude en wilde wel een aanvang er mede maken, maar gebrek aan genoegzame kennis, hoe de zaak aan te vangen, de moeijelijkheid om zich in het bezit der noodige en regte voorwerpen te stellen, maken niet zelden, dat eene overigens goede zaak telkens wordt verschoven en uitgesteld.

Drie leden van het bestuur, namelijk Dr. L. ALI COHEN, Mr. W. DE SITTER en J. POST, de nuttigheid van het invoeren der konijnenteelt geheel beseffende en de moeijelijkheid er van inziende, kwamen alzoo op de gedachte, om zelve deze zaak op touw te zetten; dat toch, dachten zij, zou misschien de belangrijke zaak meer te bevorderen, dan dat men er verder veel over praatte.

Tot dat einde kwamen wij overeen eene geschikte gelegenheid te zoeken, waar men de proef zou kunnen nemen, en waar men gelegenheid had, om van tijd tot tijd belangstellenden inzage en teregtwijzigingen te kunnen geven. Wij vonden eene dusdanige gelegenheid in eene tuin in de Breedegang alhier.

Nu eenmaal in het bezit van deze gelegenheid zijnde, werden doelmatige hokken gemaakt, zooveel mogelijk hierin volgende de opgaven, medegedeeld onder anderen in de *Landbouwkundige Courant*; doch ook ons eigen oordeel raad-

plegende, omdat ons bleek dat in die Courant vele misstellingen uit de Belgische bronnen waren overgenomen, en ook om het op de minst kostbare wijze te doen.

Wij laten hier al dadelijk de *Beschrijving der hokken* volgen:

De hokken kunnen op zeer verschillende wijze vervaardigd worden, men moet zoo veel mogelijk trachten dit op de minst kostbare wijze te doen. Ze zouden zeer geschikt van kisten, waarin koopwaren van elders aangevoerd, of van onbruikbare vaten, die door midden gezaagd, of op zoodanige hoogte als men geraden acht, kunnen gemaakt worden.

Intusschen dient men te letten dat de hokken in den regel eene Ned. el hoog, tusschen 60—70 duim lang en 50—60 duim breed zijn, en dat voort in de hokken van het moerkonijn, in de hoek van het hok, een kamertje, *Nestkamertje* genaamd, gemaakt worde, hetwelk 3 palmen cub. moet wezen, van boven van een deksel voorzien, welke deksel echter los moet zijn, om des verkiezende dat op te kunnen ligten, ten einde het nest, dat de moer bij of voor de bevalling maakt, na te kunnen zien.

Zulks is noodig, omdat men dient toe te zien, hoe groot het getal der geworpen jongen is. Is het getal te groot, bij voorbeeld meer dan acht, dan neemt men de kleinste weg, legt die bij een ander moerkonijn, dat eveneens jongen heeft geworpen, maar minder in getal, of wanneer die er niet mogt zijn, worden ze gedood.

Een te groot aantal jongen is altijd schadelijk; de moer kan meer dan acht niet naar behooren voeden, hetgeen noodwendig te weeg zal brengen, dat daardoor de geheele worp klein zal blijven, en niet dat gewigt zal erlangen, als bij een minder getal het geval zoude geworden zijn.

Ook kan het nazien van het nest dienen, om, wanneer er bij de bevalling soms dooden gekomen mogten zijn, die weg te nemen, of om het nest te kunnen ververschen of droog maken, wanneer het vochtig of nat mogt wezen. Dit nestkamertje heeft tevens nog het voordeel, dat in den regel, wanneer de oude gegeten heeft, zij op hetzelve plaats neemt, of er zich voor het aanhoudend zuigen der jongen, die zulks gaarne doen, kan verbergen.

De hokken dienen van voren van vrij stevige ijzeren niet al te ver van elkander verwijderde tralien voorzien te zijn, hetgeen men zeer geschikt zóó kan maken, dat het

tevens de deur van het hok zij, alsmede dat de ruif daaraan verbonden zij.

Men kan de ruiven ook van binnen aanbrengen, hetgeen vooral aan te raden is in de speenhokken of de hokken waar de jongen van de moer afgenomen wordende, geplaatst worden. Gewoonlijk heeft dit plaats, wanneer de jongen 4 à 5 weken oud zijn, evenwel doet men wel alle jongen niet op eens van de moer af te nemen, maar eerst een paar van de sterkste, om zoo langzamerhand het zog bij de moer te doen verminderen, omdat het niet zelden gebeurt, dat wanneer men op eens alle jongen wegneemt, de moer dan nadeelige gevolgen daarvan ondervindt.

Gebruikt men vaten, dan dient de ruif ingelijks rond en in het midden van het hok geplaatst te worden en los te zijn, opdat zij bij het schoonmaken der ruif er uitgenomen kan worden.

Dan moeten deze speenhokken of vaten van boven met een van tralien of draadwerk vervaardigde deksel gedekt worden, ten einde te voorkomen dat de jongen letsel van gedierte, als bunsings, wezels, ratten of katten kunnen bekomen.

Wil men het vetworden der oudere konijnen bevorderen, dan dienen ze daartoe in kleine hokken geplaatst te worden, waarin zooveel mogelijk alle beweging kan worden voorgekomen. — Vervolgen wij nu ons verslag:

Intusschen werd n.l. naar Gend geschreven, waar wij, door bemiddeling van een handelshuis alhier, adres hadden verkregen, en werd den 22 Junij laatstleden een dertiental, 10 moerkonijnen en 5 rammen, in alle opzigten aan de eigenschappen van het beste ras moetende beantwoorden, door ons besteld, welke wij echter tot ons leedwezen eerst den 26 Augustus ontvingen, en waarvan destijds in de Courant melding werd gemaakt. Dit laatste nu heeft aanleiding gegeven, dat wij dagelijks aanvrage, zoo om jonge konijnen, als om inlichtingen ontvangen, onder anderen van Amsterdam, Leeuwarden, Assen en van vele plaatsen in deze provincie, welke inlichtingen wij bereid zijn zoo veel mogelijk te geven. — Omtrent 14 dagen nadat wij onze konijnen hadden ontvangen zijn er ook bij den heer A. F. WICHERS alhier ontvangen.

Wij hebben later gemeend dat het beter was, op nieuw een aantal volwassen konijnen te laten komen, omdat er anders te veel tijd verliep, voor dat de nu voor-

handen jongen ter voortteling geschikt zullen zijn, daar er wel niet voor Junij of Julij van dezen jongen te verwachten zijn; de nu bestelde zullen wel spoedig door ons worden ontvangen, en zijn wij bereid die aan hen over te doen, die zich daartoe hebben aangemeld of zullen aanmelden.

Intusschen de hokken en eenen genoegzamen voorraad van voedsel in den tuin aanwezig hebbende, besloten wij tevens eenige inlandsche konijnen aan te koopen, tot tijd en wijle de Belgische zouden zijn aangekomen, mede om te zien of door kruising het bij ons te huis behoorende ras ook veredeld kon worden, en om meerdere proefnemingen, als het snijden der rammen enz., te bewerkstelligen.

Den 26 Augustus kwamen wij eindelijk in het bezit der Belgische, die in alle opzigten voldeden, en onze verwachting, zoo wat grootte als schoonheid aanging, overtroffen. — Bij de aankomst bleek het, dat ze door de vermoeijenis der zeereis nog al geleden hadden, waaraan wij dan ook eene ontijdige bevalling toeschreven; maar ze hebben zich door eene goede oppassing al spoedig hersteld en de familie is sinds dien tijd reeds met 18 leden vermeerderd.

De opmerkingen, die wij gedurende den tijd dat wij ons met de konijnenteelt hebben bezig gehouden, gemaakt hebben, komen hoofdzakelijk hierop neder:

1°. Dat de hokken zoo veel mogelijk in de open lucht, of in zeer luchtige vertrekken geplaatst moeten zijn, liefst tegen de oost- of noordkant, en dat dezelve steeds zuiver gehouden moeten worden, daar reinheid en zuiverheid een eerste en voornaam vereischte is.

2°. Dat de voeding geregeld en ten minste drie malen daags plaats moet hebben, mits men zorg drage dat ze niet te veel op eens krijgen, daar ze dan veel door de tralien halen en als onnut vertrappen. — Bijna alle voorkomende planten worden door hen gegeten; wanneer men zorgt dat ze steeds verwisseling van voeder krijgen, wekt verscheidenheid van voedsel den eetlust op, en voorkomt men het onnut vertrappen. Wij meenen ruim $\frac{1}{2}$ Ned. ℔ daags voor elk konijn benoodigd te hebben, voor de ouden wat meer, voor de jongen wat minder.

3°. In de Landbouwkundige Courant wordt steeds aangeraden, dat het voedsel zoo veel mogelijk droog, en later wederom met zout water bevochtigd, toegediend moet

worden. In hoe verre dit aan te raden is, weten wij niet, maar naar hetgeen wij zoo ter loops van eene andere inrigting hier ter stede vernomen hebben, waar deze wijze van voeding meer plaats heeft, gelooven wij dezelve te moeten ontraden; althans de dieren zagen er dáár *arm* en *treurig* uit, ook moet de *sterfte* aldaar nog al groot zijn.

Wanneer de groenten, 's daags bevorens dezelve gebruikt zullen worden, gesneden en dan uitgelegd worden, of des zomers tegen het vallen van den avond, zoodat de uitwendige vochtdeelen door de warmte van den dag verdampt zijn, eten de dieren dezelve gaarne, en ons is niet gebleken, dat hun zulks niet goed bekomt. Integendeel, wij hebben sinds den 22 Junij tot op heden geen enkel sterfgeval niet alleen, maar onze dieren zien er *vlug*, *vrolijk* en *tierig* uit, het haar is glad, de oogen staan helder en zij spitsen de ooren en flikkeren daarmede bij het minste gerucht zeer sterk. Wel geven wij, wanneer het weer vochtig is, en daardoor het voedsel ook meer vochten, bevat een maal daags hooi of gedroogde bladeren, ten einde tusschen het natte voer meer droog te geven.

4°. Komt het ons voor, dat, zal deze zaak met voordeel gedreven worden, dezelve op geene zeer groote schaal aangelegd moet worden. Dan toch worden de uitgaven voor lokaalhuur, oppassen enz. te groot, en het verkrijgen van genoegzaam voedsel te moeijelijk en te kostbaar; waarom wij meenen, dat deze tak van nijverheid meer door de arbeiders en kleine boeren uitgeoefend moet worden. Deze toch hebben geene uitgaven voor lokaalhuur, daar ze de hokken op min kostbare wijze op hunne erve of in hunne woningen plaatsen; ze moeten de oppasing zelve bezorgen, of die door hunne kinderen laten doen, het voedsel moet in de tuinen, bijlangs de wegen of op het veld verzameld worden, waarvoor alsdan geene uitgaven te verwachten zijn.

Intusschen hebben wij, omdat de tuin nog al ver van deze vergaderzaal is verwijderd en de tijd tot andere werkzaamheden zeer benoodigd is, hier eenige exemplaren der konijnen, zoowel volwassenen, als jongen van verschillenden leeftijd, laten brengen, welke wij ter bezigtiging aanbieden, en heeft het bestuur, indien de gedane mededeeling en de

zaak der konijnenteelt genoegzaam Uwe belangstelling opwekt, het voornemen u een voorstel te doen tot het uitloven van premien ter aanmoediging der konijnenteelt.

Gron 21 Oct. 1853.

Namens de genoemde leden des Bestuurs:
J. POST.

Na eene pause van een kwartier uurs, gedurend welken tijd eenige uitmuntende exemplaren van de ontvangene Belgische konijnen, met en zonder jongen, werden bezigtigd, wordt ten gevolge van de gedane mededeeling, en in verband tot de interpretatie in deze vergadering aan art. 5 van het Reglement gegeven, het navolgende voorstel over de premiën op de konijnenteelt, door het Bestuur gedaan, en bij hoofdelijke stemming (art. 15, alin. 3 van het Reglement) met algemeene stemmen aangenomen:

Het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand stelt aan de vergadering voor, de hoogst aangelegene zaak der konijnteelt, onder de mingegoeden, mede ter bevordering van een vermeerderd aanbod van goedkoop en gezond dierlijk voedsel voor den arbeider, door deze Vereeniging te bevorderen, en daartoe te besluiten,

aan het Bestuur beschikbaar te stellen met het oogmerk om daarvan premien uit te looven, uit de fondsen van de Vereeniging, eene som van *f* 50,00,

onder de volgende bepalingen:

1°. Dat eene premie zal worden uitgeloofd van *f* 25,00, voor hem die voor den 1en Mei 1855 zal hebben bewezen, na de dagteekening van het besluit dezer vergadering, te hebben aangefokt en opgevoed, minstens tot den leeftijd van vijf maanden, de meeste jonge konijnen.

2°. Dat bovendien zal worden uitgeloofd eene premie van *f* 15,00, voor hem, die in dezelfde tijdsruimte zal hebben aangefokt de beste en krachtigste konijnen.

3°. Dat tot de mededinging zullen worden toegelaten, *naar de eerste premie:* arbeiders, warmoezeniers en landbouwers, niet meer dan drie bunders land in gebruik

hebbende, binnen dit koningrijk woonachtig; — *naar de tweede premie:* arbeiders, warmoezeniers en landbouwers, niet meer dan drie bunders land in gebruik hebbende, in de provincie Groningen, Friesland of Drenthe woonachtig.

4°. Dat voor den aanfok niet mogen worden gebezigd de gewone tamme inlandsche, noch de gewone wilde, noch angorasche konijnen.

5°. Dat bij de keuring van de beste konijnen zal worden in aanmerking genomen, dat als goede raskonijnen alleen worden beschouwd: zware, sterke, haaskleurige konijnen, voor zoo ver de moeren betreft, smal van kop, tamelijk schuw van aard, breed van achteren, sterk van pooten, en voor zoover de rammen aangaat, breed van kop en borst, kwaad van uitzigt, glad van haar en sterk van pooten.

6°. Dat de mededingers door certificaten, af te geven door het gemeentebestuur hunner woonplaats, of op andere wijze ten genoege des Bestuurs, moeten bewijzen, de jonge konijnen te hebben aangefokt, en niet door aankoop of op andere wijzen in het bezit daarvan te zijn geraakt.

7°. Dat de keuring der konijnen, onder no. 2 bedoeld, zal plaats hebben binnen de stad Groningen op de door het bestuur aan te wijzen plaats en tijd, door eene commissie uit het bestuur.

8°. Dat de beslissing aan wie de bedoelde premien moeten worden toegekend, zal zijn overgelaten aan het bestuur dat in de vergadering van Mei 1855 zijne uitspraak aan deze vergadering zal mededeelen.

1°. Aan het bestuur wordt overgelaten uit de overblijvende *f* 10,00 des geraden oordeelende, eene of twee premien te vereeren, aan dengenen onder de mededingenden, welke het bestuur mogt oordeelen dat om bijzondere omstandigheden daarop eenige aanspraak zoude hebben.

10°. Aan het bestuur is opgedragen van zijne bevindingen, van de gegevene premien, van de redenen waarom zij gegeven zijn enz., een gemotiveerd verslag aan de vergadering te doen.

(*Was get.*) S. BLAUPOT TEN CATE, *Voorzitter.*
L. ALI COHEN, *Secret. van Bestuur.*
W. DE SITTER, *Secret. v. Corresp.*

14. Van den heer P. S. BARGHOORN is het navolgend voorstel ingekomen:

Hoewel de meerdere uitbreiding van de zeevaart, vooral de spoediger bevrachting der schepen van groot charter, de vraag naar zeevarenden moest vermeerderen, schijnt het toch; dat behalve deze, er nog andere redenen bestaan waardoor sedert eenige jaren het gebrek aan goed zeevolk zich meer en meer doet gevoelen. In allen gevalle is het een bewijs dat de opleiding tot zeevarenden niet gelijk staat aan de behoefte.

Tegenover dit gebrek aan zeevarenden ziet men bij den dag het getal sjouwerlieden vermeerderen.

Waarschijnlijk staan deze verschijnselen in zeer naauw verband, en mogelijk zijn ze belangrijk genoeg, om in deze vergadering besproken te worden, en zoo daarvoor genoegzame redenen mogten bestaan, om het navolgende voorstel in overweging te nemen. Om namelijk

eene commissie te benoemen, die zich belaste te onderzoeken:

1°. Of er werkelijk behoefte aan zeevarenden bestaat, en zoo ja,
2°. Wat de oorzaken van dit gebrek zijn, of
3°. Daarmede ook in verband staat, het vermeerderen der sjouwerlieden, en eindelijk
4°. Of er, en zoo ja, welke middelen door deze Vereeniging kunnen aangewend worden, om daarin te voorzien.

De heer SCHILTHUIS deelt mede, dat reeds in 1840 of 1841 zoodanig voorstel gedaan werd in de Maatschappij ter bevordering der Nijverheid te Haarlem, waar toen eene commissie is benoemd van personen uit Amsterdam, Rotterdam, Harlingen en Groningen (voor deze stad de spreker). Spreker deelt den loop dier zaak mede, en draagt als zijn gevoelen voor dat het volgende ten slotte zal moeten geschieden:

1°. De jongens moeten dadelijk als ligt matroos aan boord worden gezonden.
2°. Er moeten gelden worden verstrekt aan arme jongens, om zich daarvoor de uitrusting aan te schaffen.

De heer BORGESIUS merkt op, dat men te Oude Pekel-A dikwijls met deze zaak is bezig geweest. Daar is nu een collegie. dat voor de contributien jongens naar boord helpt, omdat bij uitrusting de kapiteins de jongens wel willen hebben. De zaak gaat daar zeer goed, en is

aanmoedigend, daar sinds 3 jaren 25 jongens nu zoodoende aan een goed bestaan zijn geholpen, waarvan anders niets zoude zijn geworden.

De heer PFEIFFER berigt, dat ook hier bij het *Groene weeshuis* hetzelfde plaats heeft. De uitrusting kost *f* 40,00. Verleden jaar zijn er 3 jongens geplaatst, en gaat het zeer goed met hen.

De Voorzitter deelt mede, dat ook te Hoogezand en Sappemeer het zelfde gebeurt. De eerste uitrusting doet hier veel af. Ook spreker acht dit onderwerp eene belangrijke zaak, en stelt dus voor, de door den heer BARGHOORN bedoelde commissie te benoemen, en wel bestaande uit de heeren SCHILTHUIS, BARGHOORN, PFEIFFER, BORGESIUS en V. D. GOOT.

De vergadering vereenigt zich met dit een en ander. Daarna deelt nog de heer KLEIN een bewijs uit zijne gemeente mede, nopens de doelmatigheid dezer zaak, waaruit tevens de gemakkelijkheid der uitvoering blijkt.

De heer BEETS deelt hetzelfde nopens Zuidbroek mede. Daar hebben de geholpene jonge lieden het geld na eenige jaren ook terug gegeven. Als ze des winters aan wal zijn, worden ze tevens verder onderwezen op de school.

15. Wordt mededeeling gedaan van het navolgend ingekomen voorstel van den heer R. TONKES:

Ondergeteekende neemt hiermede de vrijheid onder uwe aandacht te brengen eene zaak, welke naar hem voorkomt voor uw doel van groot belang zoude kunnen worden.

Het is zeker velen onder het reizen, vooral in deze provincie, in het oog gevallen, te meer bij de duurte der landerijen, dat de wegen zooveel gronds beslaan en op vele plaatsen zelfs veel meer dan noodig is; — en dikwijls komt voorzeker de wensch op, dat van dien grond toch meer voordeel, zoo niet tot particulier, dan toch tot algemeen nut mag worden getrokken.

Wanneer men aanneemt, dat eene rij vruchtboomen, bijlangs de wegen geplant wierd, dan zou daarvan groot voordeel te behalen zijn en de uitschotten daarvoor zouden binnen eenige jaren met woeker terug bekomen worden; — welk voordeel nog grooter zoude worden, wanneer men zich eene betere en versnelde verbinding met de hoofdsteden en in 't bijzonder met de wereldstad voorstelt.

Wat de veiligheid der boomen en vooral de vrucht betreft, daarvoor zou genoegzame waarborg zijn, wanneer men zich voorstelt, dat zoodanige beplanting over de geheele provincie gedaan wierd; — trouwens zoude door de algemeenheid de veiligheid er bij winnen, wanneer men bedenkt, dat het zoo gemakkelijk te verkrijgene de begeerte zoude doen verflaavwen. Maar, voor de veiligheid der vrucht zou nog eene betere waarborg aan te wijzen zijn, wanneer men zich voorstelt, daardoor de armen te bevoorregten, — althans het grootste deel aan hun te doen toekomen, en een gering gedeelte van den opbrengst tot aflossing van het voorteschieten kapitaal aan de gemeentekassen over te laten.

Mogt het voorstel door uwe vereeniging in overweging genomen kunnen worden, om daartoe bij de onderscheidene gemeentebesturen dezer provincie aanzoek te doen, dan zoude deze poging tot bevordering van het goede genoegzaam beloond zijn.

De heer BORGESIUS vindt nog al zwarigheid in deze zaak, vooral uit het oogpunt der politie.

De Voorzitter acht deze opmerking zeer juist, maar meent dat door 't onderzoek der Commissie misschien de zaak ook anderzins zou kunnen bevorderd worden.

Ds. NANNINGA deelt mede, dat langs de wegen bij *Alduard* zoo iets reeds gedaan is.

De Heer DE SITTER erkent, dat het bezwaar van den heer BORGESIUS allezins bestaat, maar acht, dat dit kan verholpen worden, blijkens de ervaring bij de armenwoningen alhier opgedaan. Maar 't behoeven bovendien ook juist geene *vruchtboomen* te zijn, die langs de wegen moeten worden geplant; hoepwilgen bij voorbeeld zouden ook goed zijn.

Hierop wordt er eene Commissie benoemd, om deze zaak nader te onderzoeken, en worden tot leden daarvan benoemd de heeren Ds. UITERDIJK, DE WAARD, BORGESIUS en BEETS.

16. Het Bestuur der Vereeniging doet het navolgend voorstel:

Reeds van 't begin af heeft het Bestuur gedacht aan de wenschelijkheid, dat er eens een Congres voor de Ar-

menzaken mogt worden gehouden. Zoo als nu de zaken bij deze Vereeniging worden behandeld, en zoo als nu de Vereeniging zelve werkt, heeft men reden van tevredenheid. Maar desniettemin blijft, uit den aard der zaak, de wenschelijkheid van zulk een Congres bestaan; en de omstandigheid, dat in Junij 1854 te *Assen* het Landhuishoudkundig congres zal worden gehouden, heeft de opinie van het Bestuur gerijpt, om hier dadelijk daarna een *Congres voor de Armenzaken* te houden. Dan toch kan dat zeer gemakkelijk geschieden. — Het Bestuur verzoekt alsnu magtiging tot die bijeenroeping, en om, des geraden oordeelende, de punten daarvoor met concept-beantwoording te verzenden aan de Leden dezer Algemeene Vereeniging, en verder aan alle personen in ons land, die gerekend kunnen worden eene uitnoodiging tot zoodanig congres te moeten ontvangen.

Prof. DE GROOT gelooft, dat dit voorstel ook in andere provincien met belangstelling zal worden ontvangen. Reeds voor jaren heeft men zoo iets gewenscht. Overigens vraagt Spreker waarom dat congres te *Groningen*, en niet te *Assen* zal worden gehouden?

De Voorzitter antwoordt, dat dit geschiedt vooral gemakshalve voor de leden dezer Vereeniging zelve, die toch uit den aard der zaak een voornaam deel van het congres zullen uitmaken.

De heer DE SITTER deelt nog mede, dat de concept-beantwoording, waarvan in het voorstel des Bestuurs wordt gesproken, het gevolg is van hetgeen daaromtrent in Belgie gebeurt, zoo als bij voorbeeld op het *Congres d' hygiène* in 1852. Ook de verdeeling in sectien kan bij het congres voor de Armenzaken zeer goed plaats hebben, bij voorbeeld: 1. eene afdeeling voor de zaken, betreffende *'t voorkomen der armoede*, en 2. eene andere voor die, welke op *'t bestrijden der bestaande armoede* betrekking hebben.

Het voorstel des Bestuurs wordt hierop algemeen goedgekeurd.

17. De Voorzitter deelt mede, dat wie onder de leden konijnen verlangt over te nemen, om de zaak der konijnenteelt te bevorderen, te dien einde zich kan vervoegen bij den heer POST.

18. De heer BARGHOORN spreekt over het oproepen

der miliciens, 't welk thans in de drukste maanden des jaars geschiedt. Dit is volgens hem zeer verkeerd. Spreker geeft in overweging of deze zaak niet verbeterd zou kunnen worden.

Prof. DE GROOT beschouwt deze zaak als belangrijk, maar nog al moeijelijk, om er verbetering in aan te brengen. Spreker acht het best, 't Bestuur te verzoeken, die zaak te onderzoeken en na 't bekomen der gewenschte informatien, op een en ander nader terug te komen.

19. Ds. BRAAK wil geen nieuw voorstel doen, maar is van oordeel, dat men nog wel wat meer kan doen, dan ten aanzien van punt 7, in deze bijeenkomst besloten is. Hij stelt namelijk voor, verder zoodanige aanbeveling te zenden aan de Commissien van Toezigt op de scholen. Hij wenscht dus eene uitbreiding van het beslotene.

De heer SCHILTHUIS heeft nog al eenige bedenkingen hierop, en meent dat men zich eerst aan de Plaatselijke Besturen behoort te wenden, en dat deze toch wel de Commissien van Toezigt er over zullen hooren.

De heer BRAAK betwijfelt zulks.

De heer DE GROOT ondersteunt het voorstel van den heer BRAAK.

Overeenkomstig het voorstel van den heer BRAAK wordt daarop besloten.

20. De heer ALI COHEN doet eene mededeeling, van nagenoeg dezen inhoud:

't Was mijn voornemen, in deze bijeenkomst te spreken over twee hoofdpunten, te weten: over het openen van nieuwe bronnen van belangrijke voedingsmiddelen, en over 't beterkoop maken van bestaande middelen van voeding, op *dit* oogenblik voorzeker beide gewigtige punten voor onze overweging. De tijd dezer bijeenkomst is echter reeds nagenoeg geheel verstreken, en zie ik mij alzoo genoopt, slechts een enkel punt te behandelen, namelijk de Zuid-Amerikaansche „Zee van vleesch," waarvan ik gaarne eenige golven naar onze stranden zou zien overrollen, en waarover ik voor weinige dagen op eene andere plaats reeds eenige mededeelingen heb gedaan.

De zaak komt kortelijk hierop neder:

Er is groote en dringende behoefte aan vermeerdering van dierlijk voedsel, vooral ten behoeve der duizenden,

die thans daarvan nagenoeg geheel verstoken zijn. Die vermeerdering zou tevens eenige prijsvermindering voor alle vleesch ten gevolge hebben.

De konijnenfokkerij, waarover ik vroeger sprak (II *Verslag* dezer Vereeniging, bl. 27), en die wij hier nu reeds praktisch hebben tot stand gebragt, beoogt zoodanige vermeerdering van dierlijk voedsel en de gevolgen van dien.

Wat ik nu wil doen opmerken, heeft dezelfde strekking.

Immers ik maak tot de mijne, de volgende woorden, die uit *Brugge* worden geschreven (zie *Groninger Courant* van den 4den dezer, *Bijvoegsel*):

„Er worden premiën toegestaan voor de vangst van den haring in tonnen gekaakt. De eenen worden gezouten verkocht, de anderen gedroogd. Waarom zoude men niet even goed premiën geven aan de vaartuigen, die gezouten of gerookt vleesch zouden invoeren, voortkomende van de ontelbare runderen, welke de ontzaggelijke weiden voeden rondom Montevideo en andere streken (en die daar alleen gedood worden om de huiden)? Dit vleesch zoude onze bevolking gedurende $^2/_3$ van de week kunnen voeden, en uit deszelfs verbruik zoude ongetwijfeld eene goede en zeer gelukkige daling in den prijs van het versche vleesch voortspruiten."

Wil men nu weten, hoe talrijk de runderkudden in Centraal-Amerika zijn, men lette bij voorbeeld op het volgende berigt, 't welk d.d. 17den September l.l., aan den Londenschen *Times* uit New-York wordt geschreven:

„Er zijn berigten ontvangen van de ingenieurs die voor het plan eener spoorweglinie naar de Stille Zuidzee het terrein in eene noordelijke rigting opnemen. Hun verslag is over het algemeen nog gunstiger voor de uitvoering van het grootsche plan dan verwacht werd. Het behelst verder vele belangrijke bijzonderheden omtrent de eindelooze wildernissen, die zij doorgetrokken zijn. Dikwerf werd hun togt gedurende een' aanmerkelijken tijd gestuit door de ontmoeting van tallooze kudden buffels; soms, als zij over eene verhevenheid in de onafzienbare grasvlakten kwamen, zagen zij voor zich als 't ware *eene zee van vleesch*, scharen hoornvee zich uitbreidende zoo ver het oog reikte, en naar raming wel uit *een half millioen stuks* bestaande."

praktisch bezig, deze mijns oordeels belangrijke zaak t exploiteren. Uit *Brest* namelijk is dezer dagen berigt ge geven, „dat verscheidene reeders aldaar maatregelen heb ben genomen, om bij de vermindering van de inkomend regten van vee en vleesch in Frankrijk, aanzienlijke hoe veelheden gerookt en gezouten vleesch uit Amerika te ont bieden en in het rijk in te voeren."

Ik wil nu niets meer in het midden brengen, om he gewigt der zaak aan te toonen, en de mogelijkheid va hetgeen ik U in bedenking geef. Ik meen, dat deze aan gelegenheid allezins verdient nader onderzocht te worden en zou dus willen voorstellen, dat er te dien einde een Commissie worde benoemd *).

Dit voorstel wordt algemeen goedgekeurd, en worde benoemd tot leden dier Commissie, de heeren ALI COHEN DE SITTER, SCHILTHUIS en A. F. WICHERS.

21. Na mededeeling, dat het *Vierde Verslag* der Ve eeniging in twee stukken zal worden uitgegeven, ten einde de handelingen van deze bijeenkomst eerder bekend t maken, wordt deze Algemeene Vergadering door den Voor zitter gesloten.

*) Eenige dagen na deze vergadering werd het volgende berigt u de Brusselsche *Indépendance* medegedeeld, 'twelk wij vermeenen hier t moeten opnemen:

„In Brazilië worden de beesten geslagt om de huiden; eerst sind kort wordt dat vleesch gezouten en gedroogd, vroeger werd het meeren deels weggeworpen. Dat gedroogde vleesch wordt onder den naam va *Tasajo* op de Antilles verkocht. Het is de vraag, of, bij vrijgestelden in voer, dat vleesch niet voor hoogstens 25 centimes (12½ cents) het Ned pond in België zou kunnen verkocht worden, en alzoo worden voorzie in eene behoefte aan geschikt voedsel, dat ook daar zoozeer ontbreekt. — Ook N.-Amerika heeft overvloed van vleesch; in 1840 werden in de staat Cincinnati en omstreken alleen 1,088,000 varkens geslagt, om he vleesch gezouten te vervoeren, en in 1849 werden in Engeland 45 mil lioen ponden gezouten vleesch voor 't grootste deel uit Amerika ingevoerd Een toevoer van zulk vleesch ware voor vele Staten van Europa meer waard, dan al het vinden van goudmijnen in Californië en Australië.

„Door opheffing van de hinderpalen, die den handel onder verschillende benamingen van regten en lasten belemmeren, ware die toevoer wel met zekerheid te verwachten."

Wij voegen hier nog slechts bij, dat, terwijl dit blad ter perse gelegd was, in de dagbladen het berigt voorkomt, dat dezer dagen de mair van Marseille, bij aanplakking, aan de bevolking zijner stad, als een heugelijk nieuws, heeft bekend gemaakt, dat aldaar eenige ladingen ge zouten vleesch uit Amerika waren aangebragt, tegen betrekkelijk goed koope prijzen.

VIERDE VERSLAG

(TWEEDE GEDEELTE)

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIGING

TEGEN HET

PAUPERISME

BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN

MINDER GEGOEDEN STAND.

TE GRONINGEN, BIJ
P. S. BARGHOORN.
1854.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
184501
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1901

ALGEMEENE VERGADERING

van 26 Mei 1854.

Tegenwoordig zijn de navolgende Heeren:

I.

ALS AFGEVAARDIGDEN VAN DE GEWONE LEDEN DER ALGEMEENE VEREENIGING (art. 8 lett. *a* van het Reglement).

E. VAN BOLHUIS, namens de *Onderafdeeling van de Werkvereeniging* te *Leek*, *dorp Tolbert*.

NANNINGA UITERDIJK, namens de *Spaarkas*, te *Aduard*.

—— namens de *Commissie tot Winter-werkverschaffing*, te idem.

H. W. HEMMES, namens de *Onderafd. van de Vereeniging tot wering van Armoede*, te *Leek*, te *Oostwold*.

T. BOUZEMA, namens de *Vlas-Commissie*, *te Aduard*.

P. S. BARGHOORN, D. WIJTEMA, } namens de *Commissie van Werkverschaff.*, te *Groningen*.

P. H. PFEIFFER, namens de *Spaarkas*, te idem.

W. J. ROELFSEMA, namens het *Bestuur der Armenwoningen*, te idem.

S. J HAGENOUW, namens de *Commissie voor vlijtige Armoede*, te *Wilp*.

H. J. DIJKSTRA, BONSEMA, } namens de *Commissie voor vlijtige Armoede*, te *Marum*.

J. H. DE BOER, S. J. SCHUURMAN, P. SANTEE NIEWEG, H. H. IPEMA, R. J. HEUKER, } namens de *Commissie voor vlijtige Armoede*, te *Niebert*.

J. S VEENSTRA, namens de *Commissie voor vlijtige Armoede*, te *Midwolda*.

H. WIERINGA, J. W. F. DU PEYROU VAN BREUGEL, D. VAN HOORN, J. HEERES, } namens de *Commissie tot Werkverschaff.*, te *Noordhorn*.

HK. SMILDA, namens de *Commissie tot Werkverschaff.*, te *Zevenhuizen*.

A. J. RIEDEL, L. F. GOTELING VINNIS, } namens de *Commissie voor de Eén-cent-daags-Maatsch.*, te *Stadskanaal*.

T. BORGESIUS, namens de *Commissie van Nijverheid*, te *Oude Pekela*.

B. HAVINGA, namens de *Commissie der Vlasbouw*, te *Grootegast*.

B. FABER, namens de *Vereeniging tot hulp voor vlijtige Armoede*, te Nuis.

II.

ALS BUITENGEWONE (CONTRIBUERENDE) LEDEN.

(Art. 3. lett. *b* van het Reglement.)

D. TERPSTRA, te *Opënde.*
J. POST, te *Groningen.*
W. DE SITTER, te idem.
L. ALI COHEN, te idem
U. G. SCHILTHUIS, te idem.
J. W. C. VAN ITTERSUM, te idem.
P. HOFSTEDE DE GROOT, te *Groningen.*
W. GERHARDS, te idem.
M. A. AMSHOFF, te idem.
J. DE SITTER, te idem.
K. HOFKAMP, te *Nuis.*
J. H. MEIJER, te *Grootegast.*

III.

ALS TOEHOORDERS (art. 7. alin. 5 van het Reglement.)

J. W. AKKERMAN, te *Oostwold.*
F. H. JONGSMA, te *Oostwold.*

---

1. De Vice-Voorzitter, Ds. D. TERPSTRA, opent de vergadering met eene Toespraak, waarin hij eerstelijk te te kennen geeft, dat, aangezien de Voorzitter der Vereeniging te 's Gravenhage is, alwaar zijn pligt hem roept en hij in den geest van 't geen hij *hier* anders nu doen zou, werkzaam is, op hem, Spreker, thans de verpligting rust de taak van den afwezige op [te vatten. Als waarnemend Voorzitter zal hij trachten de vergadering te leiden, naar zijn beste vermogen.

Zij de vergadering dit keer ook al minder talrijk, de redenen daarvan zijn gelukkig niet gelegen in gemis van belangstelling.

Wij mogen thans met vreugde bijeen zijn, na den bangen winter van dit jaar. Te regt sprak de Voorzitter dezer Vereeniging in onze laatste vergadering over de bange toekomst, die zich toen aan ons voordeed. Maar ook die winter heeft getoond, dat de geest dezer vergadering bij zeer velen krachtig werkzaam was.

En bovendien: *thans* is het vooruitzigt ten aanzien van den aanstaanden oogst gunstig, terwijl nijverheid en vele ambachten thans ook bloeijen.

Met deze goede vooruitzigten, en met den wensch, dat het den armen al meer en meer wel ga in dit goede land onzer inwoning, opent hij deze vergadering.

2. De Notulen van het verhandelde in de vorige Algemeene vergadering worden niet gelezen, als bereids gedrukt aan de leden verzonden.

3. De Secretaris van Correspondentie deelt het navolgende mede:

1) Het bestuur heeft het 1e gedeelte van het 4de Verslag verzonden aan de gewone en buitengewone leden, aan eenige autoriteiten en hooggeplaatste personen, en daarop van Z. M. den Koning en Z. E. den minister van Binnenl. Zaken bij missive eene dankbetuiging voor die toezending ontvangen.

2) Het bestuur heeft gearresteerd de premie-uitloving ter aanmoediging van de konijnenfokkerij, overeenkomstig het besluit der laatste vergadering, en daarvan aankondiging gedaan in de dagbladen te *Groningen* uitkomende, en in de *Konst- en Letterbode*, als volgt:

De Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand, gevestigd te Groningen, in overweging genomen hebbende, dat het van belang moet worden geacht, de teelt van geschikte konijnen in ons Vaderland aan te moedigen, ten einde daardoor aan de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand een goedkoop en gezond dierlijk voedsel te verschaffen, en tevens eene zeer productieve industrie te ontwikkelen, looft uit de navolgende *Premiën*:

1°. Eene premie van *vijfentwintig guldens*, te betalen aan den arbeider, warmoezenier of landbouwer, niet meer dan drie bunders land in gebruik hebbende en binnen het koningrijk der Nederlanden woonachtig, die *vóór* den eersten Mei des jaars 1855 zal hebben bewezen, *ná* den 21 October 1853 te hebben aangefokt *de meeste jonge konijnen* van een grooter en beter ras (ter beoordeeling van het bestuur der Vereeniging), dan het inlandsche, en wel tot den leeftijd van minstens vijf maanden.

2°. Eene premie van *vijftien guldens*, te betalen aan den arbeider, warmoezenier, of landbouwer niet meer dan drie bunders land in gebruik hebbende en in de Provincien Groningen, Friesland of Drenthe woonachtig, die *vóór* den eersten Mei des jaars 1855 zal hebben bewezen *ná* den 21 October 1853 te hebben aangefokt *de beste raskonijnen*, insgelijks tot den leeftijd van minstens vijf maanden.

Zij, die naar de Eerste Premie wenschen mede te dingen, zullen door certificaten van het Gemeentebestuur hunner woonplaats, of op andere wijze, ten genoege van het bestuur moeten aantoonen de jonge konijnen te heb-

ben aangefokt en niet door aankoop of op andere wijzen in het bezit daarvan te zijn geraakt, en de hoeveelheid derzelve moeten bewijzen. Zij zullen daarenboven bij de inzending van deze opgave aan den Secretaris van Correspondentie des Bestuurs, moeten overleggen eene op gelijke wijze, ten genoege des bestuurs, gewaarmerkte beschrijving der dieren, inhoudende, buiten andere bijzonderheden, opgave van den ouderdom, van de kleur, van het haar, van het gewigt, en van de lengte van de ooren derzelve.

Voor de mededinging naar de Tweede Premie zullen *in de eerste plaats* in aanmerking komen konijnen van het ras, tegenwoordig in België en Engeland geteeld wordende, haaskleurig of blaauw.

Zij, die naar de Tweede Premie wenschen te dingen, zullen daarvan *vóór* 1 Maart 1855 kennis moeten geven aan den Secretaris van Correspondentie des Bestuurs, die hen alsdan zal bekend maken met de plaats waar, en den tijd waarop hunne konijnen, die ter keuring naar Groningen moeten worden opgezonden, door of van wege het Bestuur der Vereeniging zullen worden gekeurd.

De belangstellenden, die, ten einde zich in het ras der konijnen, bij de uitlooving der tweede premie bedoeld, niet te vergissen, dat ras mogten willen leeren kennen, of die zich exemplaren van het groote Belgische ras mogten willen aanschaffen, vinden daartoe gelegenheid in de modelfokkerij van eenige leden des Bestuurs, waar nog uitmuntende raskonijnen tegen billijke prijzen verkrijgbaar zijn, en waaromtrent nadere inlichtingen kunnen worden verkregen bij den Penningmeester der Vereeniging, den heer J. POST in de Poelestraat te Groningen.

Het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den mindergegoeden stand:

S. BLAUPOT TEN CATE, *President*
L. ALI COHEN, *Secretaris van Bestuur.*
W. DE SITTER, *Secretaris van Corresp.*

3) Het bestuur heeft ontvangen voor de Bibliotheek ten gevolge aankondiging in het tijdschrift voor het armwezen, een exemplaar van het *Spaarbankwezen in Europa* van Mr. G. A. FOKKER; een exemplaar van het Tijdschrift: *de stem uit Montfoort*, van de Directie dier stichting.

4) Als gewone leden zijn toegetreden:

a. de een-cent-daags-maatschappij te Stadskanaal;

b. de Vereeniging tot wering van armoede te Zierikzee;

c. de afdeeling Appingadam van het Genootschap ter bevordering van Nijverheid te Onderdendam;

d. de Vereeniging van Christelijke liefdadigheid te Nieuw-Beerta;

e. de Vereeniging tot bevordering van Nijverheid door vlasbouw te Aduard.

5) Bij het bestuur is ontvangen de navolgende missive van de Vereeniging tot hulp voor vlijtige armoede te Marum:

Tolbert, den 19 *April* 1854.

„In het vorige jaar noodigde de vereeniging tot hulp voor vlijtige armoede te Marum de vereeniging tot werkverschaffing in de Gemeenten Leek en Nietap uit om vereenigd één of 2 maal 's jaars te vergaderen, ten einde te raadplegen over de volgende punten:

1) Om als buurtvereenigingen elkander niet te hinderen in het aankoopen der benoodigde grondstoffen, maar in tegendeel zoo veel mogelijk die te bevorderen.

2) Wat er bij iedere vereeniging is gedaan of zal worden verrigt en wat loon voor het werk is, of zal gegeven worden.

3) Welke middelen er zijn aangewend, om werkzaamheid op te wekken, en welke aanmoedigingsmiddelen er zijn gebezigd, om het onderwijs zoowel als het bezoeken, der lagere en werkscholen geregeld te doen plaats hebben.

4) Welke resultaten de werkzaamheden hebben opgeleverd; en

5) Wat men tot den verkoop van gefabriceerde goederen voor elkander zal kunnen doen.

Verder kwam ter tafel, wat tot bevordering van de verstandelijke, zedelijke en godsdienstige ontwikkeling nog al moest gedaan worden. Door het oprigten van bewaar-, herhalings- en het geregeld bezoeken der dagscholen, cathegisatiën, bevordering van huiselijkheid, spaarzaamheid enz.

Het kwam de vereenigingen bij deze 2de vergadering voor, hiervan kennis te moeten geven aan het Hoofdbestuur; om, indien het mogt deelen in onze zienswijze omtrent het

nut van zulke gecombineerde vergaderingen, die door zijnen invloed meer algemeen aan te raden.

Van wege de vereenigde vergadering:
(*get.*) HK. SMILDA, *Secret.*

Het bestuur het gevoelen dier vereeniging deelende, acht door mededeeling van bovenstaande missive, de zaak aan de aandacht der gewone leden te mogen aanbevelen. Eene zoodanige zamenwerking is toch juist geheel in den geest van de vereeniging

6) Bij het bestuur is ingekomen eene uitnoodiging van het bestuur van het IX Landhuishoudkundig Congres, houdende, onder anderen, uitnoodiging om afgevaardigden te zenden op dat Congres. Uit aanmerking van de beperkte fondsen der vereeniging, heeft hetzelve besloten geen afgevaardigde voor rekening der vereeniging te zenden, maar zoo veel mogelijk individueel dat Congres te bezoeken.

7) Aan het besluit der vorige vergadering om een Congres over het armwezen bij een te roepen, is door het bestuur voldaan. Het denkbeeld is overal met toejuiching ontvangen en het bestuur mogt zich in de ontvangst van een groot aantal adhaesiën, voorstellen en opmerkingen verheugen. Het heeft dezer dagen het pogramma van het Congres verzonden en van het aanbod der Redactie van het Tijdschrift voor het Armwezen, om dat programma en de Concept-beantwoordig der te behandelen vragen, in dat Tijdschrift op te nemen, gebruik gemaakt. Het heeft de tijd der vergadering bepaald, in overleg met het bestuur van het IX Landhuishoudkundig Congres; het is in dat overleg niet zoo geslaagd als het wenschte, en is door de bepaling van den tijd van evengemeld Congres gedrongen geweest, den tijd voor het Congres over het armwezen tot 2 dagen te beperken. Het bestuur durft zich vleijen dat de leden dezer vereeniging, die dat Congres in het leven hebben geroepen in grooten getale aan de beraadslagingen op hetzelve deel zullen nemen, daar eene gedachtenwisseling over de hoogstbelangrijke onderwerpen, daar als punten van behandeling gesteld, met de leden uit andere provincien, zeer bevorderlijk kan en moet zijn voor eene onpartijdige en veelzijdige beschouwing dier punten, voor eene wrijving van gedachten, die in staat zal zijn veel licht te ontsteken over menig punt, dat niet voor allen helder is.

8) **Wijders is door het bestuur gevolg gegeven aan de desbetreffende besluiten der vorige Algemeene vergadering, en zijn dienvolgens verzonden:**

a. de missive aan het *Genootschap ter Bevordering van Nijverheid*, gevestigd te Onderdendam (zie het IVde Verslag dezer Vereeniging, 1ste gedeelte, bl. 7);

b. die aan heeren Gedeputeerde Staten (zie aldaar, bl. 11).

4. De heer ALI COHEN draagt, ten aanzien van de vroeger reeds voorloopig behandelde voorstellen, aangaande de zaak der landverhuizing naar de kolonie *Suriname* en de *Zuidkust van Afrika*, namens de Commissie ad hoc, het navolgende Rapport voor:

In eene vroegere vergadering was door u eene Commissie benoemd, ten einde te onderzoeken een bij de Vergadering ingekomen voorstel, omtrent eene verhuizing van arbeiders enz. van hier naar Suriname.

Later werd hier ter sprake gebragt de aanbeveling, die van verschillende kanten hier te lande was uitgegaan, om de landverhuizing naar de zuidkust van Afrika te bevorderen.

De verslagen onzer Vereeniging behelzen nopens een en ander de noodige inlichtingen, alsmede hoe ten vorigen jare beide punten tot één geheel vereenigd, aan eene gemeenschappelijke Commissie ter fine van nader onderzoek werden overgegeven.

Die Commissie nu heeft zich met deze zaak in al haren omvang onledig gehouden, en is bereid u daaromtrent beknoptelijk hare meening mede te deelen.

Wij splitsen, om te beter met orde de zaak te kunnen afdoen, haar in de twee oorspronkelijke punten: 1) de zaak der Landverhuizing naar Suriname, en 2) de zaak der landverhuizing naar de zuidkust van Afrika, of thans de Zuid-Afrikaansche republiek.

1. *Landverhuizing naar Suriname.* — Even als in de vroeger te dezer zake reeds uitgebragte voorloopige rapporten bereids werd gezegd, is 't ook *nu* nog: de zaak is nog niet geheel in staat van wijzen gebragt. Het onderzoek van verschillende kanten, ook van wege ons Gouvernement, op de plaatsen zelve, is nog altijd niet afgeloopen. Dit kan onder anderen blijken uit het antwoord der Regering op

het (blijkens het Voorloopig Verslag der Tweede Kam omtrent het *wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van h koloniaal batig slot over* 1851) in de afdeelingen der Kame ter sprake gebragte punt van de zaak der kolonisatie i Suriname, welk antwoord bij de Kamer is ingekomen i het begin van deze maand:

„Ten aanzien van de ter sprake gebragte kolonisati in Suriname, zegt de Regering, ad § 2, — kan worde medegedeeld dat aldaar eene commissie bepaaldelijk voo de *Duitsche landverhuizing*, zich gedurende een groot g deelte des afgeloopen jaars, onledig heeft gehouden m het onderzoek naar de geschiktheid van den Surinaaan schen bodem. Hoewel men vertrouwen mag, dat de b moeijingen dier commissie met eenen goeden uitslag zulle worden bekroond, is de regering vooralsnog, ten aanzie van deze aangelegenheid, niet tot bepaalde uitkomsten kun nen geraken. — Behalve de evenvermelde is nog een commissie voor *Zwitsersche kolonisatie* werkzaam geweest tot onderzoek van de landstreek aan de rivieren Coppe name en Coesoenine gelegen, en is daaromtrent reeds ee gunstig rapport aan den gouverneur van Suriname ingedien

„Ook kan hier worden vermeld, dat in het afgelo pen jaar onder de leiding van een nijver ingezeten va Suriname, aan de boorden van de rivier de Marowijne een nederzetting van *Duitschers* is gevestigd, waaromtrent reed zeer gunstige berigten bij de regering zijn ontvangen, e waarvan het bekend is, dat zij weldra eene aanzienlijk uitbreiding zal erlangen."

Bovendien is het bekend, dat ook in Suriname sind eenigen tijd worden aangevoerd niet onaanzienlijke hoevee heden *Chinezen*, om er bij de suikerkultuur werkzaam t zijn, even als er ook maatregelen zijn genomen, om d emigratie uit Portugal derwaarts te bevorderen.

Hierbij dient vermeld te worden, dat in Surinam in 't algemeen de behoefte aan vrije arbeiders zeer gevoel wordt en dat men er allezins genegen is, het overkome van de zoodanigen in die kolonie, in de hand te werke en te bevorderen.

Uit een en ander blijkt, dat er op dit oogenblik vel pogingen worden gedaan, om het emigreren van arbeider naar Suriname te bevorderen; — dat ook van wege onz Regering die zaak wordt behartigd; — maar er blijkt te vens uit, dat bij *dat* alles slechts sprake is van de emi

gratie van vreemdelingen, van Duitschers, van
van Portugezen, van Chinezen.

Nu kan het niet anders, of men moet het
dat er thans geene pogingen worden aangewend
verhuizing van *Nederlandsche* landbouwers en
derwaarts te bevorderen. De wenschelijkheid van
emigratie, boven die van vreemden, behoeft ge
betoog, evenmin als het een betoog behoeft,
caeteris paribus, voor het Vaderland oneindig
lijker zou zijn, dat de honderden arbeiders, d
jaarlijks het Vaderland verwisselen tegen Noord-
in plaats dáárvan, de werkzame en werkende
van onze West-Indische bezittingen mogten verst

Nu schijnt het, dat de ongelukkige uitkom
loop van de eerste gouvernements-proefneming
verhuizing van arbeiders uit Nederland naar Suri
weten de volkplanting aan de Saramacca, het g
ment niet heeft uitgelokt of aangemoedigd tot
van nieuwe proeven van dien aard. Immers bij
antwoording van het Verslag der Commissie uit d
Kamer, omtrent het vóór eenige dagen aangenom
ontwerp op het armbestuur, zeide de Regering, n
leiding van eenige desbetreffende opmerkingen
zijde der Kamer, het een en ander, waaruit het
der Regering te dien aanzien, tegenover dat va
scheidene leden der Tweede Kamer, voldoende ka

Van de zijde der Tweede Kamer werd het
gezegd:

„Onderscheidene middelen zouden door den
goed gevolg kunnen worden aangewend, tot het
van veel armoede. Men wenschte dus ook deze aa
heid op nieuw aan de aandacht der Regering
bevelen.

„Naar aanleiding hiervan zijn sommigen terug
op het reeds meermalen, ook in het *Voorloopig*
van 7 September 1853, op pag. 23, aangegeve
beeld, om een gedeelte onzer armenbevolking,
reeds door armoede, of ten gevolge van lang gel
luiheid en ondeugd, voor zedelijk dood en ligcha
dorven en ongeschikt moest worden gehouden, te
den naar die overzeesche bezittingen, die door ge
arbeiders met eenen volkomen ondergang bedreigd
Het is niet onduidelijk dat men hier boral het

het (blijkens het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer omtrent het *wets-ontwerp tot regeling van het gebruik van het koloniaal batig slot over* 1851) in de afdeelingen der Kamer ter sprake gebragte punt van de zaak der kolonisatie in Suriname, welk antwoord bij de Kamer is ingekomen in het begin van deze maand:

„Ten aanzien van de ter sprake gebragte kolonisatie in Suriname, zegt de Regering, ad § 2, — kan worden medegedeeld dat aldaar eene commissie bepaaldelijk voor de *Duitsche landverhuizing*, zich gedurende een groot gedeelte des afgeloopen jaars, onledig heeft gehouden met het onderzoek naar de geschiktheid van den Surinaamschen bodem. Hoewel men vertrouwen mag, dat de bemoeijingen dier commissie met eenen goeden uitslag zullen worden bekroond, is de regering vooralsnog, ten aanzien van deze aangelegenheid, niet tot bepaalde uitkomsten kunnen geraken. — Behalve de evenvermelde is nog eene commissie voor *Zwitsersche kolonisatie* werkzaam geweest, tot onderzoek van de landstreek aan de rivieren Coppename en Coesoenine gelegen, en is daaromtrent reeds een gunstig rapport aan den gouverneur van Suriname ingediend.

„Ook kan hier worden vermeld, dat in het afgeloopen jaar onder de leiding van een nijver ingezeten van Suriname, aan de boorden van de rivier de Marowijne eene nederzetting van *Duitschers* is gevestigd, waaromtrent reeds zeer gunstige berigten bij de regering zijn ontvangen, en waarvan het bekend is, dat zij weldra eene aanzienlijke uitbreiding zal erlangen."

Bovendien is het bekend, dat ook in Suriname sinds eenigen tijd worden aangevoerd niet onaanzienlijke hoeveelheden *Chinezen*, om er bij de suikerkultuur werkzaam te zijn, even als er ook maatregelen zijn genomen, om de emigratie uit Portugal derwaarts te bevorderen.

Hierbij dient vermeld te worden, dat in Suriname in 't algemeen de behoefte aan vrije arbeiders zeer gevoeld wordt en dat men er allezins genegen is, het overkomen van de zoodanigen in die kolonie, in de hand te werken en te bevorderen.

Uit een en ander blijkt, dat er op dit oogenblik vele pogingen worden gedaan, om het emigreren van arbeiders naar Suriname te bevorderen; — dat ook van wege onze Regering die zaak wordt behartigd; — maar er blijkt tevens uit, dat bij *dat* alles slechts sprake is van de emi-

gratie van vreemdelingen, van Duitschers, van Zwits
van Portugezen, van Chinezen.

Nu kan het niet anders, of men moet het betreu
dat er thans geene pogingen worden aangewend, om
verhuizing van *Nederlandsche* landbouwers en arbeic
derwaarts te bevorderen. De wenschelijkheid van zoodar
emigratie, boven die van vreemden, behoeft geen na
betoog, evenmin als het een betoog behoeft, dat h
caeteris paribus, voor het Vaderland oneindig wensc
lijker zou zijn, dat de honderden arbeiders, die th
jaarlijks het Vaderland verwisselen tegen Noord-Ameri
in plaats dáárvan, de werkzame en werkende bevolk
van onze West-Indische bezittingen mogten versterken

Nu schijnt het, dat de ongelukkige uitkomst en
loop van de eerste gouvernements-proefneming van e
verhuizing van arbeiders uit Nederland naar Suriname
weten de volkplanting aan de Saramacca, het gouver
ment niet heeft uitgelokt of aangemoedigd tot het d
van nieuwe proeven van dien aard. Immers bij hare
antwoording van het Verslag der Commissie uit de Twe
Kamer, omtrent het vóór eenige dagen aangenomene *w*
ontwerp op het armbestuur, zeide de Regering, naar a
leiding van eenige desbetreffende opmerkingen van
zijde der Kamer, het een en ander, waaruit het gevoe
der Regering te dien aanzien, tegenover dat van onc
scheidene leden der Tweede Kamer, voldoende kan blijk

Van de zijde der Tweede Kamer werd het volge
gezegd:

„Onderscheidene middelen zouden door den Staat
goed gevolg kunnen worden aangewend, tot het *voorko*
van veel armoede. Men wenschte dus ook deze aangeleg
heid op nieuw aan de aandacht der Regering aan
bevelen.

„Naar aanleiding hiervan zijn sommigen teruggekor
op het reeds meermalen, ook in het *Voorloopig Ver*
van 7 September 1853, op pag. 23, aangegeven de
beeld, om een gedeelte onzer armenbevolking, dat
reeds door armoede, of ten gevolge van lang gekoeste
luiheid en ondeugd, voor zedelijk dood en ligchamelijk
dorven en ongeschikt moest worden gehouden, te verz
den naar die overzeesche bezittingen, die door gebrek
arbeiders met eenen volkomen ondergang bedreigd word
Het is niet onduidelijk dat men hier vooral het oog

vestigd had op de West-Indische bezittingen en voornamelijk op de kolonie Suriname. Geene dwangmaatregelen, maar aanmoediging moest tot verwezenlijking van dit denkbeeld worden in het werk gesteld. De eenmaal genomene proef heeft wel gedeeltelijk tot eenen ongelukkigen uitslag geleid, en hetgeen daarvan hier te lande bekend is geworden, heeft niet tot aanmoediging gestrekt; maar met het oog op den maatregel zelven, die toen voor uitvoering nog niet rijp genoeg scheen te zijn, en op hetgeen tot een beter slagen van eene nieuwe proef zou kunnen worden in het werk gesteld, mag het denkbeeld nog wel worden aanbevolen."

„In verband hiermede, wenschten enkele leden van de Regering te mogen vernemen, tot welken uitslag geleid heeft het onderzoek van wege het Gouvernement bij de plaatselijke besturen ingesteld naar de bereidwilligheid tot emigratie, die onder hunne ingezetenen mogt worden bespeurd."

De Regering nu antwoordde daarop het volgende:

„Afgescheiden van de rampen waarmede de nederzetting van Nederlandsche huisgezinnen aan de Saramacca in Suriname aanvankelijk te worstelen had, bleek het al ras, dat, niettegenstaande daaraan niet onbelangrijke sommen werden te koste gelegd, het voorgestelde doel niet zou worden bereikt, daar de kolonisten, hoewel ten onregte, op de blijvende hulp van het gouvernement steunden en daardoor niet die eigen krachtsontwikkeling betoonden, die tot instandhouding en uitbreiding van zulke nederzettingen wordt vereischt."

„Het werd dus raadzaam aan dien stand van zaken een einde te maken."

„Doch alvorens tot opheffing van het, op vrij groote schaal aangelegde, etablissement over te gaan, kwam het nuttig voor, te onderzoeken, in hoe ver eene emigratie naar Suriname en vestiging aldaar van behoeftige, maar arbeidzame en nijvere personen of huisgezinnen zou kunnen worden bevorderd en ondersteund door middel eener partikuliere maatschappij, welke de daartoe noodige fondsen door vrijwillige bijdragen en subsidiën zou bijeenbrengen."

„Er werd echter bevonden, dat het groote bezwaar, dat zich tegen de verwezenlijking van dat denkbeeld opdeed, daarin bestond, dat, zoo als de aard der zaak medebrengt, voor eene kolonisatie in alle opzigten valide

personen worden gevorderd, en het deze niet zijn die zoo zeer ondersteuning uit armfondsen behoeven."

„In verband hiermede *heeft men het denkbeeld van eene kolonisatie van Nederlanders laten varen, en geen onderzoek gedaan* naar de bereidwilligheid tot emigratie, die onder de behoeftige, doch arbeidzame en nijvere ingezetenen van Nederland zou kunnen bestaan."

Ook wij meenen, dat, afgezien van de vraag, die overigens hier schier alles afdoet, — wat er bij die eerste proef aan de Saramacca meer of anders had kunnen geschieden, dan het in der tijd geschied is, en wat er toen had behooren nagelaten te worden, wat in der tijd wel heeft plaats gehad, — ook wij meenen, zeg ik, dat, hoe ongunstig die eerste proeve ook moge geslaagd zijn, zulks echter geene aanleidig behoort te geven, om nu verder geheel af te zien van elke verdere poging, om de emigratie van *Nederlanders* naar die streken te bevorden.

Ook wij zijn van oordeel, dat ook „met het oog op den maatregel zelven, die toen voor uitvoering nog niet rijp genoeg scheen te zijn, en op hetgeen tot een beter slagen van eene nieuwe proef zou kunnen worden in het werk gesteld, het denkbeeld nog wel mag worden aanbevolen."

En wat het groote bezwaar betreft, dat door de Regering wordt aangevoerd tegen het emigreren naar Suriname en het vestigen aldaar van behoeftige, maar arbeidzame en nijvere personen en huisgezinnen, namelijk „dat voor eene kolonisatie in alle opzigten valide personen worden gevorderd, en het deze niet zijn, die zoo zeer ondersteuning uit armfondsen behoeven," wij meenen, dat dát bezwaar, van naderbij beschouwd, geene aanleidig behoeft te geven, „om het denkbeeld van eene kolonisatie van Nederlanders te laten varen," en wél, omdat de tegenwoordige emigratie van Nederlandsche arbeiders en huisgezinnen naar N. Amerika zich juist ook niet uitstrekt tot niet valide personen, die ondersteuning uit armenfondsen bekomen, maar juist zich bepaalt hoofdzakelijk tot valide, arbeidzame en nijvere personen, die wel meer of minder behoeftig zijn, maar werken kunnen en willen, zonder welke noodzakelijke eigenschappen ze zeer zeker ook in Noord-Amerika hunne positie niet zouden kunnen verbeteren.

Wij zijn alzoo van oordeel, dat men het gouvernement moest in bedenking geven, wat ook door vele leden

r Tweede Kamer bij de straks vermelde gelegenheid ge-
an is, om, en dán onder alle mogelijke voorzorgen,
gmaals eene proeve te nemen of te doen nemen, door
ıschenkomst der partikuliere maatschappij, waarvan de
gering in haar antwoord aan de Tweede Kamer spreekt
t het koloniseren van Nederlandsche valide en nijvere
beiders in Suriname.

2. *Landverhuizing naar de Zuid-Afrikaansche*, of *Hol-*
dsche Afrikaansche Republiek. — Ook ten aanzien van
onderwerp hebben wij u vroeger gezegd, dat de zaak
en nog niet voldoende genoeg was onderzocht en bekend
worden, om reeds een bepaald oordeel te kunnen vellen
er het al of niet aanbevelenswaardige van de landver-
izing naar die verre streken. Sedert onze laatste bijeen
mst is deze aangelegenheid in een meer helder licht
plaatst, en meenen wij u thans wel eenige *nader*
ededeelingen daaromtrent te kunnen doen.

Uit het Extract uit het register der wetten en beslui
n van den volksraad der Hollandsche Afrikaansche re
bliek, gedagteekend Margaliesberg 23 Maart 185
jkt, dat de Volksraad, gehoord de voordrag
n den Commandant-Generaal A. W. J. PRETORIUS
eft besloten, dat de heer JAKOBUS STUART, vroeger
mende in Pietermaritzburg in Natal, namens den volks
ad en de ingezetenen van de Hollandsche Afrikaansche
ıubliek, gevolmagtigd zou worden, om aan Nederlander
verkoopen eene uitgestrektheid gronds, zijnde een ge
elte van de gouvernements-gronden van den staat, ge
en in den Oostkant van de republiek, op en lang
akenberg, district Lijdenburg, — waarvan de grootte
g niet opgemeten is, maar welke zeker meer dan hon-
d plaatsen, *ieder* van drie duizend morgen, oude Hol-
dsche maat zal zijn, — of een *gedeelte* van die *uitgestrekt*
d, onder de voorwaarde, dat de kooppenningen, na
rek van de kosten, die de staat voor zijne rekening
emt en bestaan zullen in eene belooning van den ge-
emden heer JAKOBUS STUART, voor al zijne moeite, ten
ze reeds aangewend en verder aan te wenden, bij gele
ıheid van de overeenkomst der koopers herwaarts, zul-
gestort worden en bewaard blijven in eene *Landsbank*
de republiek te vestigen.

De heer STUART werd toen namens den volks-

:aad en de ingezetenen van de Hollandsche Afrikaansche republiek tevens gevolmagtigd, om, met inachtneming der belangen van de republiek, met de koopers, of, bijaldien de verkoop en koop gesloten wordt met eene vereeniging van deelnemers in den koop, dan met de directie harer maatschappij, onder nader goedkeuring van het gouvernement der republiek, zulke maatregelen beramen, als de dan op te rigtene Landsbank zou vorderen.

Onder anderen werd toen verder bepaald, dat de koopers, die zich in de republiek zouden nederzetten en alle *andere* personen, die zij, op de door hen gekochte gronden zullen vestigen, of aan wien zij dezelve, of een gedeelte daarvan, zullen in gebruik geven, verhuren of verkoopen, even als de in gezetenen van de republiek aan de aldaar bestaande, of in vervolg van tijd nog in te voeren, wetten en besluiten zullen onderworpen zijn, doch ook gelijke burgerregten bekomen en genieten.

In den herfst van het vorige jaar kwam daarop de genoemde heer STUART in ons Vaderland aan, en wendde hij dadelijk pogingen aan, om zijne zending herwaarts, zoo mogelijk, te doen gelukken. Zoo als gij welligt in de dagbladen zult hebben gelezen, vormde er zich toen ook in Amsterdam eene Commissie, om deze zaak nader te onderzoeken. Het blijkt echter dat van deze poging niets is gekomen. De heer STUART kwam later ook in deze itad, en werd door hem geene moeite gespaard, de zaak n deze streken tot stand te brengen, dat is: het vesti:en van eene vereeniging of maatschappij voor den aanoop van eenige honderd duizend bunders land in de Reublïek, en voor de verdere bevordering van eene wel gerdende emigratie van daartoe geschikte personen derwaarts. let scheen, dat de zaak hier inderdaad haar beslag zou rlangen, en waren er bereids ontwerpen en statuten voor oodanige maatschappij voorloopig in gereedheid gebragt. ogtans meende men, dat, alvorens tot de verwezenlijking an het plan over te gaan, zelfs van een eerste gedeelte an het plan, nog nadere inlichtingen nopens een en aner punt der zaak betreffende moesten worden ingewonnen. eze meening nu schijnt niet geheel te hebben gestrookt net het gevoelen van den heer STUART, en meenen wij laaráán te moeten toeschrijven, dat ook hier de zaak — op dit oogenblik althans — is afgesprongen. Op *dit* oogenblik is de heer STUART te Amsterdam, met het voornemen

om aldaar aan Nederlanders te verkoopen: eene *uitgestrektheid gronds*, gelegen in de Oostkant van de republiek, op en langs *Drakenberg*, district *Lijdenburg*, groot circa 300,000 Bunders, à *f* 4 per Bunder, of bij gedeelten van dien à *f* 5 per Bunder, mits niet minder dan 100 Bunders, waarvan 10 pCt. zal moeten betaald worden bij het onderteekenen van de Akte van transport en 90 pCt. na aanwijzing en voormeting in de republiek; hetzij door de tegenwoordige koopers, hetzij door *andere* personen, die zij, op den door hen gekochten grond zullen vestigen of aan wien zij dezelve, of een gedeelte van dien, zullen in gebruik geven, verhuren of verkoopen; en voorts om hen deswege, alsmede omtrent de reis derwaarts en het verblijf aldaar, naauwkeurige inlichtingen te geven.

En inderdaad, het is niet anders dan wenschelijk, dat, alvorens men zich hier met de emigratie naar de Zuid-Afrikaansche Republiek inlaat, men eerst naauwkeurig bekend zij met den aard en den toestand van die nog vrij onbekende streken.

Immers tegenover de gunstige en allezins aanlokkende mededeelingen, die er nopens de Zuid-Afrikaansche Republiek zijn gedaan, mag men — bij de onbekendheid hier te lande met den wezenlijken staat der zaken aldaar — het oog niet sluiten voor de berigten, die daaromtrent door anderen zijn medegedeeld, en die, mogen ze zelfs overdreven zijn, of hier en daar uit een minder juist oogpunt de zaken beschouwen, echter in vele opzigten als stellig juist zijn te beschouwen, en van onderscheidene kanten elkaar aanvullende en bevestigende, dáárin overeenkomen, dat het aankoopen van land in de Hollandsche Afrikaansche Republiek geene zaak is, die heil of voordeel belooft, en eene emigratie naar die Republiek geene onderneming om daartoe landgenooten aan te moedigen. Want wat zeggen die berigtgevers? Dat de oorden over de Vaal Afrikaansche wildernissen zijn; dat er in den regel gebrek is aan hout, en dat het eerste ontginnen van landen en het bouwen van een huisje reeds zoo veel inspanning vereischt, „dat de armste Nederlandsche heiboer geen onverstandiger ding zou kunnen aanvangen, dan te emigreren naar die Republiek;" — dat men daar geheel geïsolierd moet leven, op uren afstands geen buurman heeft; dat er schier geene geregelde gemeenschap nog bestaat, en het land nog niet veilig is. Wat het klimaat betreft, zou het aan zee rede-

lijk zijn, maar in de binnenlanden 's zomers vreeselijk heet wezen. Behalve vleesch zou alles er duurzijn. Door den oneindigen afstand van de zee en de nog ongebaande wegen zou voor den uitvoer van landbouwprodukten, als ze voortgebragt waren, naauwelijks de mogelijkheid bestaan, en, wat het ergste is,— en dit is een vaststaand feit, — er is geen eigen zeehaven in het land, en is de Republiek alzoo, in dat opzigt, afhankelijk van de naburige vreemde staten, eene omstandigheid, die al zeer belemmerend is voor de ontwikkeling der Republiek en de welvaart van hare nijvere bewoners, 'tzij die er zijn, 'tzij die men er wenscht te bekomen.

Doch genoeg, om aan te toonen, dat er hier inderdaad redenen genoeg bestaan, om de voordeelen der zaak als nog niet voldoende bewezen te beschouwen, tegenover de zwarigheden, die aan een' aankoop van land en emigratie derwaarts verbonden zijn, en waarvan we straks slechts eenige, bloot van lokalen aard ginds, hebben aangevoerd.

Wij meenen ons dan ook allezins geregtigd tot het advijs, dat wij uitbrengen: deze aangelegenheid te beschouwen als voor als nog, nog niet geheel verkeerende in staat van wijzen, — haar voorloopig te laten rusten, tot tijd en wijle er aanleiding zij, er weder op terug te komen; — terwijl, wat het eerste punt van dit Rapport betreft, — de landverhuizing van nijvere Nederlandsche arbeiders naar Suriname, — wij u voorstellen dienaangaande een op de in 't begin van dit Rapport vermelde gronden steunend adres te rigten aan de Regering, ten einde deze nogmaals eene proeve neme, of doe nemen, met zoodanige landverhuizing van Nederlanders.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT wil er nog eenige woorden bijvoegen, om het advies der Commissie ten aanzien van de kolonisatie in Suriname, aan te bevelen. Een Ulrummer is naar Suriname geweest, aan de Saramacca; deze is herwaarts gezonden, om de emigratie van hier derwaarts te bevorderen. Dit is niet gelukt. Doch de berigten van dezen geloofwaardigen en fikschen man geven allezins aanleiding, om de zaak te bevorderen. Met ƒ 30,000 zou men voldoende menschen derwaarts kunnen henen brengen, die, goed overgebragt, dáár in eenige uren daags meer verdienen, dan hier den ganschen dag. Als men

aldaar met verstand werkt, kan men het er best uithouden en heeft men er een ruim bestaan: weshalve het voorstel der Commissie in alle opzigten kan worden aangenomen.

Daarop wordt het advijs der Commissie ten opzigt van de zaak van *Suriname* aangenomen.

De heer VAN ITTERSUM vindt het Rapport ten opzigte van de zaak van den heer STUART zeer juist. Die heer is thans te Amsterdam. Dus zou hetgeen het Rapport daarvan zegt, misschien op zijne verdere pogingen invloed hebben. Het Bestuur zou, volgens spreker, verder op de loop der zaak moeten letten.

De heer ALI COHEN stemt toe, dat het voorgedragene Rapport aan het plan van den heer STUART in Holland geen voordeel zou doen. Doch het is met de meeste onpartijdigheid opgemaakt. In allengevalle zou het, juist onder onpartijdigheid wille, welligt niet verkeerd zijn, het onderwerpelijk Rapport niet dadelijk publiek te maken.

De heeren VAN ITTERSUM en SCHILTHUIS achten die opmerking zeer juist.

De President stelt alsnu voor:

1. dat het Bestuur verder zal letten op den loop der zaak;

2. dat de mededeelingen in het Rapport nopens de zaak voorloopig zullen worden teruggehouden, doch later gepubliceerd, zoodra de zaak van den heer STUART zal zijn afgeloopen.

De heer DE SITTER merkt hierbij op, dat het verslag van de handelingen dezer Vergadering niet wel vóór October zal kunnen uitkomen, als wanneer de zaak van den heer S. wel afgeloopen zal zijn. Hij stelt dus voor, het gehele Rapport ten deze op te nemen, ook omdat de absente leden toch insgelijks regt hebben te weten, wat hier behandelt wordt.

De vergadering keurt dit laatste voorstel goed, en zal dus het tweede gedeelte van het vierde Verslag laat (in October), maar alsdan volledig, uitkomen.

5. Rapport betreffende het voorstel van den heer VAN BREUGEL (zie IVde Verslag, 1ste gedeelte, bl. 18—10).

De Secretaris van Correspondentie berigt, dat ingevolge het voorstel en de gedane mededeeling t. a. pl., het Bestuur gemeend heeft, dat geene afzonderlijke uit-

noodigingen in deze noodig waren, doch dat dit anders is gebleken, weshalve het Bestuur alsnog zal uitnoodigen, om aan het in de vorige Algemeene Vergadering bepaalde gevolg te geven, — 't welk door de vergadering wordt goedgekeurd.

6. De heer SCHILTHUIS draagt, namens de Commissie ad hoc, het volgende Rapport voor, ter zake van het voorstel van den heer BARGHOORN (zie IVde Verslag, 1ste gedeelte, bl. 30-31).

In de laatst gehoudene Algemeene Vergadering van de Vereeniging tegen het Pauperisme, werd besloten eene commissie te benoemen, die zich belastte te onderzoeken:

1°. Of er werkelijk behoefte aan zeevarenden bestaat? En zoo ja,

2°. Wat de oorzaken van dit gebrek zijn?

3°. Of daarmede ook in verband staat, het vermeerderen der sjouwerlieden? En eindelijk

4°. Of er, en zoo ja welke, middelen door deze Vereeniging kunnen aangewend worden, om daarin te voorzien?

Naar aanleiding van een voorstel des geachten Voorstellers, hadden wij de eer ons dat onderzoek te zien opgedragen, welk onderzoek door ons naar vermogen ingeleid, geleid heeft, tot de navolgende mededeeling en voorstelling.

Gelijk in de vorige vergadering door een der leden werd herinnerd, had reeds in 1840 een dergelijk onderzoek plaats door eene commissie, benoemd door de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid te Haarlem; ons is gebleken, — uit de handelingen van die Maatschappij van 1839 (bl. 342), — dat aan die commissie werd opgedragen.

1°. Het onderzoek naar de redenen, waaraan het gebrek aan inlandsche matrozen is toe te schrijven.

2°. Het voordragen van middelen (binnen het bereik der Maatschappij gelegen) om daarin eene gewenschte verbetering te beproeven en zoo mogelijk tot stand te brengen.

Deze beide punten komen in doel en strekking geheel overeen met de 2°. en 4°. der aan ons voorgestelde vragen. Een zeer uitvoerig en belangrijk rapport van die commissie komt voor in de gedrukte handelingen der vermelde Maat-

schappij van 1840, bl. 505 tot 525; — wij hebben gemeend dit vooraf te moeten vermelden, omdat wij eenige malen naar dat rapport zullen verwijzen, en het ter lezing aanbevelen aan allen, die daartoe in de gelegenheid zijn en het groot gewigt der zaak inzien, waarvan aan ons het onderzoek werd opgedragen.

Van onzen mede-gecommitteerde, de heer BORGESIUS, ontvingen wij eene uitvoerige memorie; verschillende, daarbij behandelde punten, zullen door ons bij dit rapport worden opgenomen, — en het geheel hopen wij verder dienstbaar te maken aan de ons opgedragene commissie.

De eerste der even vermelde vragen houdt in, *of er werkelijk behoefte aan zeevarenden bestaat?*

Onzes inziens ligt in de beide volgende stellig bestaande daadzaken het volledigste toestemmende antwoord op deze vraag:

De Nederlandsche koopvaardijvloot is voor een groot, zoo niet voor het grootste gedeelte, bemand met vreemdelingen; — in Nederland zijn velen, op vereischten leeftijd, die dezen zouden kunnen vervangen, en welke het thans aan werk of een vast middel van bestaan ontbreekt.

Uit deze beantwoording is af te leiden, dat wij de vraag, gelijk ook zeker de bedoeling zal zijn, volgender wijze hebben opgevat.

Of er werkelijk in Nederland gebrek bestaat aan zeevarenden en of daarin door Nederlanders zoude kunnen worden voorzien?

In de tweede plaats wordt gevraagd: *Wat de oorzaken van dit gebrek zijn?*

De oorzaken van dit gebrek zijn nog al talrijk en zeer uiteenloopend.

Wij hebben bij de beantwoording der eerste vraag gezegd, dat onze koopvaardijvloot bemand is met vele vreemdelingen, wij moeten nog opmerken, dat het bestaan dezer gebrek zich niet uitstrekt tot de gezagvoerders, zelfs niet eens tot stuurlieden, terwijl van beiden betrekkelijk slechts weinigen vreemdelingen zijn, — het gebrek aan zeevarenden bepaald zich hoofdzakelijk tot de eigenlijke *matrozenstand;* bij het bovenvermeld rapport van 1840, wordt het getal der schepen voor de Oostindische vaart op 200, en dat der daarvoor vereischte bemanning op 5000 gerekend; daarbij wordt vermeld dat alleen te Amsterdam in 1838 zich 1550 vreemdelingen bevonden onder 2850 matrozen,

die dat jaar aldaar werden aangemonsterd; sedert is de voor die vaart bestemde koopvaardijvloot belangrijk uitgebreid; — met 1° Januarij 1853 was het aantal fregatten, barken en brikken onder Nederlandsche vlag tot 493 bodems geklommen, ook van andere soort van bodems is de uitbreiding zeer aanzienlijk, immers in 1845 bedroeg het getal der Nederlandsche galjoot-, kof-, smak- en kleine *zeeschepen* 782 bodems, terwijl zulks met 1° Januarij 1853 tot 1329 bodems was vermeerderd. Naar eene matige berekening, kan men aannemen, dat onder de *tegenwoordige* belangrijke scheepsbouw in deze provincie, alleen voor de dien ten gevolge meerder in de vaart komende bodems *ieder jaar* op nieuw 300 zeelieden *meer* dan het daar voorgaande jaar worden gevorderd. — Bestond nu reeds in 1840 gebrek aan Nederlandsche matrozen, bij de uitbreiding der scheepvaart moest zulks wel vermeerderen, — te meer nog, nu door de scheepvaartwetten voor de Nederlandsche schepen vele nieuwe wegen, bijzonder die op Australiën zijn geopend, waardoor zij, meer bestendig dan vroeger, in de vaart kunnen blijven.

Hoewel om tot matroos geschikt te zijn, wel geene langdurige opleiding wordt vereischt, is het verschil in de levenswijze bij die op het vaste land, te groot en eene voorbereiding te noodzakelijk, dan dat dat gebrek voor te komen of daarin te voorzien is, door ieder, dien het hiertoe niet aan kracht en lust ontbreekt, in dienst te nemen.

Het is echter niet waarschijnlijk, dat alle in zeedienst genomen vreemdelingen daaraan naar vereischte beantwoorden, — maar de herkomst en vroegere betrekking van dezen is niet zoo naauwkeurig na te gaan, dan van Nederlanders; — ieder die van nabij bekend is met de wijze, op welke door tusschenkomst der zoogenaamde slaapbazen, vreemdelingen voor de zeevaart ter koopvaardij worden verhuurd, betwijfelt het zeker niet, dat daaronder dikmaals personen zullen zijn, die nimmer ter zee voeren.

Niet onopgemerkt kunnen wij het laten, dat alleen zij gelegenheid vinden, om in de dringende behoefte aan scheepsvolk te voorzien, die zich in de groote handelsplaatsen of zeehavens bevinden, — daar vele kapiteins gewoon zijn, niet al het benoodigde scheepsvolk aan te nemen vóór zij de reis dadelijk aanvaarden, dat eene belemmering is voor het gebruik van Nederlandsche matrozen, welke voor de [illegible] vaart eene speciale vergunning van

den Commissaris des Konings in de provincie waar zij huis behooren behoeven, en bij de aanvrage daartoe naam van de reeders, van den kapitein en van het scl moeten opgeven, — waarnaar zoodanige kapiteins n kunnen wachten, en dan liever vreemdelingen nemen.

Nog eene belangrijke omstandigheid, die veel zal l dragen tot vermeerdering van het gebrek, is, dat dc grove winsten, leveranciers van zeemanskleederen, en bove dien door levering van slecht goed, zoo hier te lande overal elders, van de losheid der matrozen een vergaa misbruik maken, gelijk dit ook in het meervermeld rapp is vermeld; — dat ook hunne verteringen of voorschotte wanneer zij eenigen tijd aan land bij slaapbazen, en kosthuizen zijn, den matrozen hoog worden aangerekend, het gevolg hiervan is, dat zij in den regel van hun dikwi zuur verdiend geld weinig overhouden, en wanneer zij het huwelijk treden, niet in de behoefte der achtergelat nen kunnen voorzien, daarom hebben de vrouwen lieve zoo er maar vooruitzigt op eenige verdiensten bestaat, d de matroos aan den wal blijft. Dit brengt ons tot de bean woording der derde vraag: *of met het gebrek aan zeevare den, ook in verband staat het vermeerderen der sjouwerlieden*

Hoewel daarvoor ook andere redenen mogen bestaa volgt reeds uit het laatste gedeelte van het antwoord de 2de vraag, dat wij op de 3de vraag een toestemmen antwoord moeten geven, hetwelk wij vermeenen te beve tigen met de vermelding der volgende omstandigheden, d op de schepen voor de groote vaart, het scheepsvolk ni altijd aan boord wordt gehouden, totdat de schepen gehe gelost, en daarna behoorlijk schoon gemaakt zijn, ma dat daartoe sjouwerlieden worden gebruikt, bij voorkeu of wel bijna uitsluitend, vroeger zeevarenden; — wij zi ook van gedachten, dat men nog al jongelieden vindt, d sjouwerlieden worden, onaangezien hunne vroegere betre king en daaraan verbonden levenswijze, hun eenige g schiktheid geven voor de zeevaart, wij bedoelen jonge die bij schuiten, veer- en zoogenaamde landschepen diene of werken, ook zelfs die daarbij de paarden rijden, alzoo althans gewoon zijn, aan storm en onweder te wo den blootgesteld.

De 4de en laatste, maar tevens moeijelijkste vraa waarvan het onderzoek aan ons werd opgedragen, i *of er, en zoo ja, welke middelen door deze vereeniging ku*

nen aangewend worden, om in het gebrek aan scheepsvolk te voorzien.

Om daarin te voorzien, dat zal gewis de krachten en invloed dezer vereeniging te boven gaan; wel gelooven wij dat zij zal kunnen medewerken, om daarin eenigermate te gemoet te komen.

In de vorige Algemeene Vergadering is reeds gesproken over het belang, om jongens van minvermogende ouders, die lust voor de zeevaart hebben, de eerste uitrusting te verschaffen, — sedert zijn de daartoe reeds bestaande vereenigingen nog vermeerderd, zoodat alleen in deze provincie commissien om in deze behoefte te voorzien, gevonden worden te Groningen, Hoogezand, Sappemeer, Zuidbroek, Veendam; Wildervank, Oude Pekela, Nieuwe Schans en Appingedam, — daar het naar wij vernemen reeds moeijelijk wordt, behoorlijk van een uitrusting voorziene jongens, en die voor de zeedienst geschikt zijn, geplaatst te krijgen, volgt hieruit, dat er bij de zeevaart geen gebrek is aan Nederlandsche jongens, bij het tegenwoordig te geringe getal dat op onze schepen te plaatsen is, en naar ons oordeel tevens, dat de vereeniging de bemoeijing om daarvoor uitrustingen te bezorgen, vooreerst aan de reeds bestaande en nog op te rigten vereenigingen kan overlaten.

Hoewel wij ons mogen voorstellen, dat voormeldo pogingen wel zullen bijdragen, om den matrozenstand iets te vergrooten, vermeenen wij dat hieruit tevens blijkt, dat te regt in de vorige vergadering reeds is opgemerkt, dat om in de behoefte aan gebrek van zeevarenden te gemoet te komen, de jongens zoo ver moeten zijn, dat zij als *bevaren jongens*, kok of ligt-matroos op *zee*schepen aan boord kunnen gaan.

Naar onze gedachten zouden de volgende middelen kunnen bijdragen, om den matrozenstand in Nederland te vergrooten en het gebrek merkelijk te verminderen.

1°. De betrekking van den matroos te verbeteren zoo lang hij ter zee vaart, zoowel, als wanneer hij op gevorderde leeftijd daartoe ongeschikt is geworden. — Ten dien einde behoorden:

a. eenige wijzigingen gemaakt te worden in den vierden Titel van het tweede boek van het Wetboek van Koophandel, — handelende over het huren van scheeps-officieren en scheepsgezellen, en derzelver regten en verpligtingen.

b. Meerder eenheid en voorzorg in de voor— vaarden van aanmonstering, in de verschillende haven— an het rijk.

c. Voorzorg tegen het bedrog van leveranciers d— itrusting, kleerkoopers en slaapbazen, door tusschenkom— er waterschouten, op eene andere wijze dan thans geschied— ls nu dikmaals medewerkende, dat de te hoog opgevoerd— chuld door den matroos wordt betaald.

d. Dat de kapiteins, na eene zeereis de matroze— an boord houden, tot dat de schepen geheel gelost e— ehoorlijk schoon gemaakt zijn; dit zoude eenig voorde— oor den matroos geven, en de sjouwerlieden die daarto— u gebruikt worden en veelal vroeger zeelieden waren, b— ij le vaart houden.

e. Het oprigten van slaaphuizen in alle koopsteden vaar zeehandel van eenige beteekenis wordt gedreven; — t— e Amsterdam is zoodanige inrigting op eene ruime scha— l n aanbouw, of misschien gereed, door bijdragen van pa— iculieren tot stand gebragt; — zelfs heeft men uit over— uiging van het groote nut voor alle zeelieden, van buiten— ands daartoe bijgedragen, men mag zich voorstellen lat te Rotterdam dit voorbeeld spoedig zal worden gevolg— angezien aldaar tot dat einde reeds eene vereeniging bestaat—

f. Een inrigting tot verzorging van bejaarde en ge— rekkige zeelieden. In Engeland wordt daartoe bij d— fmonstering, door elk zeeman iets bijgedragen; en verval— en daaraan de boedels of nalatenschappen van zeelieden — vanneer er geene erfgenamen zijn; — ten dien eind— oude eene inrigting voor Amsterdam en Rotterdam en eene oor deze provincie opgerigt kunnen worden. Wij zijn niet reemd aan het denkbeeld, dat daartoe het getal zeevaren— en in deze provincie groot genoeg is, en stellen ons voor lat zoodanige voorzorg, ten behoeve van oude zeelieden, — unstig zoude werken op de uitbreiding van den matrozenstand—

2°. Meer algemeen de gelegenheid te openen, *dat Nederlandsche jongelieden*, die lust en geschiktheid voor de eedienst hebben, als matroos naar zee kunnen gaan.

Daartoe zoude kunnen strekken:

a. Aan het bestaande gebrek zooveel mogelijk pu- liciteit te geven.

b. Om jongens, die niet dadelijk voor de *zeevaart* eplaatst kunnen worden op binnenschepen tot matroos oor de buitenvaart op te leiden, al waren daaraan ook

eenige opofferingen verbonden, verdienende b. v. alleen de kost, en dat in hunne overige behoeften door vereenigingen ter bevordering der zeevaart werd voorzien.

c. De jongelieden voor *matroos* bestemd, daarvoor vooraf eenigermate geschikt te maken; — wij moeten hierbij opmerken, dat zij, om *alzoo* geplaatst te worden, zelder voor *hun* 17*de of* 18*de jaar* de vereischte geschiktheid zullen hebben, zij zouden intusschen iets anders moeten doen, bij voorkeur op scheepstimmerwerven, zeilmakerijen, touwslagerijen, blokmakerijen, bij het scheepstuigen en dergelijke bedrijven, en hun voor zoo verre de werkzaamheden zulks toelaten, gelegenheid worden gegeven, tot het leeren van splitsen reeven, knoopen en het werken in het tuig. — Bij het meer vermeld rapport was door een der leden der Commissie voorgesteld, om jongens in de Kolonie der Maatschappij van Weldadigheid voor de zeedienst op te leiden; — hiertegen werd opgemerkt, dat daartoe wel geene gelegenheid zoude zijn, daar het gouvernement (aan hetwelk gezegde Maatschappij meer was verbonden) hier matrozen voor 's Rijks-marine tracht te bekomen; — wij achten het echter van genoeg belang, om te wenschen, dat dit een punt van bepaald onderzoek uitmaakte. Men zoude daarvoor in de kolonien even geschikt een schip kunnen nemen, als thans op de plaats van de Kweekschool voor zeevaart te Amsterdam, of de *hulk* aldaar, voor de opleiding van matrozen.

3°. Door tusschenkomst van het Gouvernement wijzigingen in verschillende wettelijke bepalingen, alsmede nieuwe wettelijke verordeningen te verkrijgen.

Behalve de reeds sub 1°. vermelde, omtrent het wetboek van Koophandel, hebben wij het oog op de volgende punten:

a. In het meer vermelde rapport werd in 1840 gezegd: „Reeds voor eenige jaren heeft het te Amsterdam gevestigde Collegie *Zeemans-hoop*, aan het gouvernement ingeleverd eene memorie over de daarstelling van eenen Nationalen Matrozenstand, en een verzoek, om op dit punt wettelijke bepalingen daar te stellen, terwijl dat Collegie het raadzaam achtte, den uitslag dier pogingen af te wachten.

Niemand onzer vernam daaromtrent seders iets naders en wij houden het wenschelijk, daarover met gemeld Collegie in correspondentie te treden.

b. De wet op de Militie, zoowel als op de Schut

terijen, vereischen in het belang der zeevarenden herziening, gelijk een en ander meer uitvoerig is omschreven in de reeds meer door ons aangehaalde stukken, — en *eindelijk*

c. Wijziging in de verpligting aangaande de bepaalde vergunning, om bij de aanvrage daartoe, de namen op te geven van reeders, kapitein en schip, invoege boven is vermeld.

Wij hebben ons niet durven veroorlooven, aangaande voormelde punten in verdere ontwikkeling te treden, omdat wij zouden vreezen, te uitvoerig te worden; bovendien zijn de gronden voor bijna alle, reeds bij dit rapport of bij meergenoemde stukken opgegeven.

Overtuigd dat de zaak, waarvan het onderzoek aan ons is opgedragen, bij algemeene belangstelling en medewerking, tot het verschaffen van een behoorlijk middel van bestaan aan vele landgenooten, en alzoo tot voorkoming van armoede zal kunnen strekken, zoo achten wij het geheel in overeenstemming met het doel dezer Vereeniging, om zich de zaak krachtig aan te trekken.

Dan, gelijk wij reeds hierboven hebben gezegd, het zal de krachten dezer Vereeniging te boven gaan, in het onderwerpelijk gebrek te voorzien, waarvan ook deze vergadering te sterker overtuigd zal worden, wanneer wij opmerken, dat meer vermeld rapport bij de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der Nijverheid, die 23 departementen en 1200 leden telt, slechts tot het besluit heeft geleid, de in 1839 benoemde Commissie uit te noodigen, om bij voortduring hare belangstelling op dit punt te bepalen, — maar dat de Maatschappij zelve voor als nog geene maatregelen in dezen behoorde aan te wenden; zijnde het ons niet bekend dat daaraan eenig verder gevolg is gegeven.

Het zijn deze overwegingen, die uwe gecommitteerden hebben overtuigd, dat, om te voorzien in het erkende gebrek aan Nederlandsche matrozen voor de nationale koopvaardijvloot, in de eerste plaats de medewerking der Hooge Regering noodig is, en dat tevens door de zamenwerking van verschillende maatschappijen, collegiën, genootschappen en vereenigingen, daartoe veel zal kunnen worden bijgedragen.

Daarom vermeenen wij, dat deze zaak een allezins geschikt onderwerp zal zijn om te behandelen op het binnen kort te dezer stede te houden Congres voor het Armwezen.

Het is dien ten gevolge, dat wij ten slotte de eer ıen, de vergadering voor te stellen, het bestuur r Vereeniging uit te noodigen, om

1°. het onderwerp te stellen tot een punt van beleling op dat Congres.

2°. Daarbij, zoo verre noodig geacht wordt, door bestuur, een extract mede te deelen van dit rapport.

3°. Bepaalde voorstellen te doen:

a. aangaande een aan de Hooge Regering aan te en adres of memorie, of wel daarvan een concept te verpen;

b. van de middelen, die verder door het Congres len kunnen worden aangewend ter voorziening in het r vermeld gebrek aan matrozen op de Nederlandsche ›vaardijvloot.

Onder overlegging van het vermeld advijs van den BORGESIUS, en een exemplaar van de handelingen Nederlandsche Maatschappij ter bevordering der Nijver- van 1840, waarin zoowel het meer aangehaalde rap-, als de beraadslagingen waartoe het aanleiding gaf, k ook het daarop genomen besluit voorkomen, — vernen wij naar vermogen aan de ons opgedragene comie te hebben voldaan.

ıingen, den 26 Mei 1854. *De Gecommitteerden:*

P. S. BARGHOORN.
P. H. PFEIFFER.
T. BORGESIUS.
U. G. SCHILTHUIS Jz.

Het advijs van dit Rapport wordt in omvraag gebragt.

De heer VAN ITTERSUM ondersteunt dit advijs. De zaak ɜer gewigtig. Ook hier is eene Commissie ten deze ĸzaam. Er komen aanvragen van jongens genoeg, er zijn eenige geplaatst, maar wel 100 hebben plaatsing aan-ʻaagd. De moeijelijkheid is, het den kapiteins smakelijk ıaken, dat *zij* de zaak bevorderen. *Zij* willen zulke ıene" jongens niet gaarne, die kunnen nog niets, maar ten toch de kost hebben.

De President dankt voor die opmerking, waaruit · een voorstel kan voortkomen.

De heer DE SITTER is van oordeel, dat dit punt zeer op het aanstaande Congres voor het Armwezen kan

komen, maar nu ten minste niet kan worden opgenomen in het reeds gedrukte en gedeeltelijk verzonden Programma van die bijeenkomst. Dit laatste betreurt hij wel, maar meent dat het ook nu nog kan gevonden worden.

De President stelt voor, dat dezelfde leden der Commissie die zaak ook op het Congres brengen.

De heer SCHILTHUIS vindt *dat* minder goed. Beter is 't, dat het Bestuur het doe, te meer, omdat een, in dezen zeer werkzaam lid des Bestuurs lid der Commissie is, en omdat dat lid juist daartoe zoo goed in staat is.

Dit wordt goedgekeurd, — en wordt wijders het tweeledig advijs der Commissie aangenomen.

7. Ten aanzien van het voorstel van den heer TONKES (zie IVde Verslag, 1ste gedeelte, bl. 31-32), wordt door de Commissie ad hoc het volgende Rapport uitgebragt, bij monde van den heer Ds. NANNINGA UITERDIJK:

De Commissie benoemd, om over bovengenoemd voorstel een rapport te geven, houdende nader onderzoek van die zaak (zie IVde Verslag, 1ste gedeelte, bl. 31-32), heeft de eer als hare meening voor te dragen, dat de zaak, uit een *theoretisch* oogpunt beschouwd, hare voordeelen moge hebben, daar het grootste gedeelte van de opbrengst den armen zoude toevallen; — maar dat het in geenen deele aan te raden is, haar in *praktijk* te brengen, daar het blijken zal dat zij grootendeels onuitvoerbaar is.

Het voorstel zegt, *dat de wegen zooveel gronds beslaan, en, op vele plaatsen, meer dan noodig is*; misschien is dit gedeelte waar, maar daar staat tegenover, dat er ook vrij wat wegen in deze provincie gevonden worden, die, of juist breed genoeg, of te smal zijn, b. v. bijna alle provinciale kunstwegen, wegen bijlangs kanalen, en in de beste polders: — daarenboven vindt men thans aan vele wegen, die de noodige breedte bezitten, al reeds opgaand hout geplant. Hieruit blijkt, dat zoodanige beplanting met vruchtboomen, niet over de geheele provincie *kan* gedaan worden: en daardoor vervalt dan ook van zelf het bewezen van den voorsteller, *dat de veiligheid der vruchten gelegen zal zijn in de aanplanting van boomen over de geheele provincie.* Wij houden ons overtuigd, dat thans slechts op een klein gedeelte van de wegen dezer provincie gelegenheid is, om vruchtboomen aan te planten: want men zou

dan in dezen ook alleen moeten bepalen bij de *zand-*
n, dewijl alle boomgewas bijlangs de *kleiwegen*, scha-
k is voor de wegen zelve, omdat het hinderlijk is voor
opdroogen en dus voor het bruikbaar houden van dezelve.
Men zou het evenwel op een klein gedeelte kunnen
oeven: waarbij men echter vooraf reeds spoedig op
ijelijkheden zal stuiten: — want behalve dat die zoo-
amde overtollige gedeelten *niet meer geheel improductief*
, — als dienende veelal tot schapenweide en hooiland
: den arbeider, van den, met het onderhoud van den
belasten, landgebruiker, — zoo zal het niet gemak-
k gaan, in het bezit van dezelve te geraken. Voor
erre die wegen aan het domein behooren, zal het
aarlijk gaan om ze, zonder hetzelve, in vast gebruik
ekomen, daar die gronden thans te koop zijn, en vroe-
of later in handen van de aangrenzende landeigenaren
gaan: — en voor zooverre die overtollige breedten aan
eenten of waterschappen behooren, is de bestemming
tendeels, om daaruit aarde te halen tot verbetering
rijwegen, — of zij worden als gras-gewas verpacht; —
enkele wegen, die aan partikulieren of vereenigingen
oren, zullen mede bezwaarlijk te verkrijgen zijn.
Valt het dan al zeer moeijelijk, om zich in het bezit
ellen van eenigen grond, ten einde de zaak te beproe-
dan zouden er gemeentebesturen bewogen moeten
len, zich de zaak aan te trekken, en het zal dan
en, dat de uitgaven niet zóó gering zijn, als de voor-
er schijnt te kennen te geven. Stel den aankoop van
vruchtboom met de vrucht en het planten op *f* 1; —
zal ieder uur lengte *f* 1100 kosten voor den aan-
en daar in den regel van plantsoen aan de wegen
drie één uitgaat, zal men het volgende jaar voor die
e lengte p. m. *f* 400 moeten besteden, en zoo ver-
ens. Heeft men nu lang genoeg geplant en gewacht,
le eerste bloesems te zien verschijnen, dan komt de
de eerst regt aan. Er wordt in de boomen ge-
erd, stokken gebroken, met kluiten en steenen gewor-
met stokken gerammeid enz. en dus vernield wat
en *rijp is*, en wat *goed* en *rijp kon worden*. — De
rvinding leert zulks daar waar men zoo iets in praktijk
gebragt. — „Ik heb," zegt een van de leden onzer
nissie, „ik heb vruchtboomen aan de wegen in Duitsch-
d opgemerkt, en mij over het treurige voorkomen en

„de weinige vruchten, die rijp werden, bedroefd. Maar „indien dat gebeurt in een land, waar ieder, hoe gering „ook, een weinig grond heeft, en zich goedkoop alle vruch- „ten kan aanschaffen, wat zal het dan hier zijn, waar de „zaak nieuw is, en waar vooral de veldpolitie veel te wen- „schen overlaat?"

Wij willen de zaak thans ook eens uit een *zedelijk* oogpunt beschouwen. En het is vooral dan, dat wij het voorstel ten sterkste bestrijden. — De man, die thans nog een afschuw heeft, hoe arm hij ook wezen moge en hoe dringend de behoefte van zijn gezin zij, de man, die thans nog een afschuw heeft, om huisbraak te doen, of een schaap zijns buurmans te slagten in diens land, — zal hij er wel zooveel gewetensbezwaar in vinden, om rijpe vruchten aan een' *publieken* weg, ook voor *publiek* eigendom te verklaren, en in geval van nijpenden honger en gebrek, beginnen met die te nemen, — en heeft hij eenmaal den voet op dat hellend vlak gezet, waar zijn dan voor hem de grenzen tusschen eerlijkheid, nood en diefstal? — Zoude het er niet mede gaan, als met het zoogenaamd geoorloofd vervoer van aan accijns onderhevige goederen op de oostelijke grenzen van ons rijk, waar alle smokkelaars en dieven hunne carrière aanvangen, om die later in de huizen van reclusie te Leeuwarden en te Hoorn, of op het schavot te eindigen?

Wij hopen, dat nooit onze heilrijke Vereeniging tegen het pauperisme door hare bemoeijingen aanleiding moge geven, om den armen en door honger begeerigen in zulk eene zware verzoeking te brengen: althans wij zullen er onze handen niet toe leenen.

Wij achten het daarom ook onnoodig, verder onze bedenkingen in te brengen, en bezwaren op te geven, die de gemeentebesturen zouden kunnen voorwerpen, zelfs, al werden zulke beplantingen door partikulieren, zonder bezwaar van de gemeentekas, ondernomen. Immers, de politie is in den regel te platten lande zeer zwak, en zou geheel onvoldoende wezen, om de rijpe en onrijpe vruchten op eene groote uitgestrektheid te surveilleren. En er moesten dan alléén om de vruchtboomen bijlangs de wegen, afzonderlijk bezoldigde agenten worden aangesteld, of men moest de zaak haren loop laten: het een is minder wenschelijk dan het andere, het een meer verderfelijk dan het andere.

Bestaan er echter nog wegen, waarvan eene aanzienlijke breedte gemist kan worden, dan zoude er met meer voordeel partij van te trekken zijn, door dien grond als *tuingrond* te bezigen, — vooral met het oog op den tegenwoordigen tijd van duurte der eerste levens behoeften. Groenten en boomvrucht kan de arbeider en de mindere burger niet missen. Zij hebben behoefte aan meer degelijken kost, als erwten, boonen, wortels, rapen, aardappels enz. De behoefte aan tuingrond wordt bij de arbeiders en geringe burgerklasse te meer gevoeld, naar mate de landbouwers zuiniger worden, om eenige roeden van hun land in huur, of op andere voorwaarden, aan hun af te staan.

Het mag dus van belang gerekend worden, waar zulks geschieden kan, en de aard van den bodem er toe geschikt is, de overtollige breede wegen tot het door ons gestelde einde te bezigen. Dit heeft dan ook plaats gehad (om een voorbeeld bij te brengen) onder de gemeente Aduard. — Voor eenige jaren is er van den kleinweg, even af den straatweg tot Aduard, een stuk afgegraven, ruim ½ Bunder groot. Dit verkocht zijnde heeft opgebragt ruim *f* 1100. — Het wordt gebruikt als tuingrond. De pachten tieren er welig. — Na het wel gelukken van deze eerste proef en het zien der goede uitkomsten, heeft de Raad der gemeente, na bekomene goedkeuring van Ed. Gedep. Staten, andermaal eene afgraving bewerkstelligd van denzelfden weg, bezuiden den straatweg, voorbij de Langeweer, met het bepaalde doel, om den grond in perceelen van eenige roeden tegen een geringen jaarlijkschen huurprijs af te staan aan behoeftige ingezetenen der plaatselijke gemeente. Deze afgraving heeft plaats gehad in 1852. En terwijl de weg hier, even als bij de boven gemelde afgraving, eene breedte behield van p. m. 8 ellen, verkreeg men volgens kadastrale opmeting eene oppervlakte van één Bunder 35 Roeden en 80 Ellen. De kosten van graven, slichten, ploegen, in orde brengen enz. bedroegen *f* 187, — terwijl de ontvangene huren bedroegen 5,37⁵. En de vruchten, die er verbouwd zijn geworden, lieten ook weinig te wenschen over. Dit jaar is weder een stuk afgegraven en wordt thans voor het eerst bebouwd. De oppervlakte bedraag 35 Roeden, en belooft ook goede uitkomsten. — Behalve nu dat de aanleg op deze wijze min kostbaar, en dadelijk productief is, zoo

vervallen vele bezwaren, die bij eene beplanting met vruchtboomen niet voor te komen zijn. Ieder heeft dan zijn eigen stukje grond, waaraan hij gehecht is, en waarover hij zelf toezigt houdt, veel beter en goedkooper dan een gemeentebestuur zulks vermag: — immers dat zijn de uitkomsten van den tuinbouw te Uithuizen, te Oude Pekela en ook onder Aduard, en elders.

Uit de discussie, gehouden bij het doen van het voorstel, blijkt nog, dat het juist geene vruchtboomen behoeven te zijn, maar dat ook ander soort van hout kan gebezigd worden. — Wij hebben boven reeds aangemerkt, dat alle boomgewas, bijlangs de kleiwegen, schadelijk is voor de wegen zelve, als hinderlijk aan het opdroogen en bruikbaar houden van dezelve. Daarenboven is het te wel bekend, dat de landeigenaren er veel bezwaar in vinden om de wegen met boomen te beplanten, aangezien deze door hun schaduw veel nadeel doen aan het rijpen der granen, en tot schuilplaats verstrekken voor de vogels, die het rijpe graan vernielen, zoo zelfs, dat de Staten, op aandrang van vele landlieden, er toe gekomen zijn, om boomen, die sedert eenige jaren geplant waren, weder te doen uitgraven.

Om al het aangevoerde, om de vele bezwaren en de weinige voordeelen, die het belooft, *meenen wij te moeten advijseren aan deze vergadering, om aan het voorstel van den heer* R. TONKES *geen verder gevolg te geven.*

Intusschen heeft het voorstel van den heer R. TONKES ons aanleiding gegeven, om een nieuw voorstel te doen, dáárin bestaande, dat de Vergadering besluite, voor het vervolg geen voorstel meer in overweging te nemen van de zoodanigen, die geene gewone of buitengewone leden van de Vereeniging zijn, omdat men alsdan zeer ligt meer voorstellen dan goede antwoorden zal bekomen, en omdat alsdan het Bestuur der Vereeniging ook niet in de gelegenheid is, den voorsteller mede in de Commissie van onderzoek te benoemen, iets, dat altijd zeer wenschelijk moet geacht worden, om zijn voorstel nader toe te lichten, en van welke licht deze commissie thans verstoken is.

Ds. GERHARDS keurt het advijs goed. Eén motief echter wil hij niet gaarne onderschrijven, dat n. l. onze menschen eerder die vruchten van de wegen zouden stelen, dan de Duitschers, zoo als Spreker uit ondervinding weet, dat doen.

Ds. UITERDIJK geeft te kennen, dat het motief niet als eene beschuldiging moet worden beschouwd. In Duitschland is over het geheel meer gelegenheid om vruchten te bekomen. Men moet de menschen niet in verzoeking brengen.

De heer BORGESIUS meent, dat het in 't Noorden van Duitschland niet zoo gunstig te dezen is gesteld, als Ds. GERHARDS zegt. Spreker heeft dit zelf waargenomen.

Hierop wordt het eerste advijs der Commissie goedgekeurd.— Ten aanzien van het tweede vraagt de heer VAN ITTERSUM, of 't niet zóó wat gevaarlijk zou zijn; eene geheele uitsluiting toch is niet voorzigtig. Het Bestuur moest voorstellen van *niet* leden casu quo kunnen overnemen en in de Vergadering brengen. Is dan zulk een voorstel minder goed, dan kan 't blijven liggen.

De heer BORGESIUS ontwikkelt nader, waarom de Commissie zóó heeft geadviseerd, als is geschied.

De Voorzitter merkt op, dat het verschil tusschen de opinie van de Commissie en die van den heer VAN ITTERSUM dus gering is.

De heer VAN ITTERSUM voegt er nog bij, dat een voorsteller elders, buiten de provincie kan wonen.

De Voorzitter stelt alsnu voor, dat de Vergadering besluite, dat geen vreemd voorstel zal worden behandeld, tenzij het Bestuur het overneme, als *zijn* eigen, of een lid ('t welk van zelf spreekt) het overneme en inbrenge.

De vergadering vereenigt zich met dit voorstel.

8. Rapport van het Bestuur der Algemeene Vereeniging ter zake het oproepen der miliciens in de drukste maanden des jaars (zie IVde Verslag, 1ste gedeelte, bl. 33-34).

Dit Rapport luidt als volgt:

In uwe Vergadering van 21 October 1853 is de oproeping der miliciens ter sprake gekomen, en is gewezen op het bezwaar dat er voor de arbeiders in gelegen was dat die oproeping thans in de drukste maanden des jaars geschiedt. De vergadering heeft toen al dadelijk gevoeld, dat, hoe belangrijk deze zaak ook zij, het echter hoogst moeijelijk zal zijn en geheel buiten den kring dezer Vereeniging gelegen, om daarin veranderingen aan te brengen. Aan het

bestuur is toen opgedragen deze zaak te onderzoeken om nader daarop terug te komen.

Het bestuur heeft rijpelijk over de zaak nagedacht en deelt dan ook het gevoelen van die leden, welke de oproeping der miliciens in den druksten tijd des jaars nadeelig voor de arbeidende standen achten; nog meer, het vond ook den leeftijd van 19 jaar, voor de nationale militie tot hiertoe gevorderd, ongelukkig gekozen en acht het, voor de ontwikkeling van verstand en hart bij den jongelig, dikwerf nadeelig, dat hij op dien leeftijd aan zijn beroep of bedrijf, gedurende eenen geruimen tijd, wordt onttrokken, om als soldaat het land te dienen en zich te gewennen aan eene levenswijze, die, schoon zij dan al geschikt is, vele deugden bij den aankomenden jongeling te ontwikkelen, echter voor zwakken van geest hoogst gevaarlijk mag worden genoemd, uit het oogpunt van zedelijkheid.

Allezins wenschelijk acht het bestuur het, met de leden der Vergadering, die van hun gevoelen daarover hebben doen blijken, dat, zoowel in den leeftijd, gevorderd voor de oproeping tot de militaire dienst, als in den tijd van oproeping tot de oefeningen in den wapenhandel, verandering worde gebragt.

In een dezer bezwaren is bij de Grondwet van 184[illegible] gedeeltelijk voorzien, daar de loting voor de nationale militie volgens dezelve moet plaats hebben uit de ingezetenen, die hun twintigste jaar zijn ingetreden, terwijl ook, bij dezelfde grondwet, de duur der oefeningen in den wapenhandel tot zes weken, als regel, is beperkt. Die grondwettige voorschriften zijn nog niet in werking getreden; men mag dus, daar de Regering eerlang daaraan zal moeten voldoen, ieder oogenblik de aanbieding eener wet op de nationale militie, ter vervanging van de thans vigerende wetten, te gemoet zien; te meer, daar die wetten, in de praktijk, gebleken zijn, op meer dan een punt, dringend verbetering noodig te hebben.

Wanneer wij nu het oog vestigen op de beraadslagingen over art. 177 en volgende van de Grondwet van 1848, regelende de defensie van het Rijk, dan is daaruit blijkbaar, dat èn de Regering, èn de Kamer den wensch hebben gekoesterd, de nationale militie zóó te regelen, dat dezelve, èn zoo min mogelijk drukkend voor de ingezetenen, èn zoo min mogelijk kostbaar voor de schatkist zoude zijn, wij

zigingen in de bepalingen der voormalige grondwet, strekken daarvan ten bewijze, de beraadslagingen doen echter zien, dat, ten zij men het denkbeeld eener nationale militie had willen laten varen, en daarvoor eene volkswapening in de plaats te stellen, de genoemde bezwaren niet geheel te ontwijken waren.

Het bestuur is daarom van oordeel, dat de vergadering wel niet anders zal kunnen doen, dan vertrouwen te stellen op de wetgevende magt, die bij de aanstaande regeling van dit onderwerp door de wet, de belangen der ingezetenen zeker naar vermogen zal trachten te bevorderen, en stelt dus der vergadering voor, deze zaak voor eenen onbepaalden tijd in advies te houden, te meer, daar de tegenwoordige politieke gesteldheid van Europa zoodanig is, dat het tijdstip hoogst ongeschikt is, om op eenige verandering, welke eene wijziging of vermindering van den *tijd* voor de oefeningen in den wapenhandel der miliciens bestemd, ten doel heeft, aan te dringen; doch om het bestuur magtiging te verstrekken, om, wanneer eerlang eene wet op de nationale militie aan de Staten-Generaal mogt worden aangeboden, zulks geraden achtende, de genaakte aanmerkingen bescheiden onder het oog onzer volksvertegenwoordigers te brengen, met verzoek, zooveel immer mogelijk, daarop bij de vaststelling dier wet te letten.

Het Bestuur voornoemd,
Namens hetzelve,
(*get.*) W. DE SITTER, *Rapporteur.*

De conclusie van dit Rapport wordt zonder discusie aangenomen.

9. De heer ALI COHEN, brengt het volgende Rapport uit, namens de Commissie, benoemd ter zake van den invoer van gezouten en gerookt vleesch, bepaaldelijk uit Amerika (zie IVde Verslag, 1ste gedeelte, bl. 34-36):

In onze Algemeene Vergadering van 21 October l.l. leed ik eene mededeeling aangaande de Zuid-Amerikaansche zee van vleesch." waarvan ik gaarne eenige golven ook aar onze stranden wenschte te zien overrollen (zie IVde Verslag dezer Vereeniging, 1ste gedeelte, 1854, bl. 34-36).

Ik ging daarbij uit van de grondstelling, die ook ik

als eene waarheid beschouwde, „dat er groote en dringende behoefte bestaat aan vermeerdering van dierlijk voedsel, vooral ten behoeve der duizenden, die thans daarvan nagenoeg geheel verstoken zijn, terwijl die vermeerdering tevens eenige prijsvermindering van alle vleesch zou ten gevolge hebben."

Er werd toen eene Commissie benoemd, ten einde deze zaak nader te onderzoeken.

Die Commissie, waarvan ik de eer heb Rapporteur te zijn, heeft de zaak overwogen, en is allezins overtuigd van hare belangrijkheid, evenzeer als van de mogelijkheid van hare uitvoering.

Immers op *dit* oogenblik *worden* reeds in onderscheidene landen van Europa groote hoeveelheden van dat Zuid-Amerikaansche vleesch, gezouten of gedroogd, ingevoerd, terwijl ook uit Noord-Amerika zeer aanzienlijke massa's worden overgebragt.

Uit berigten, sedert onze laatste vergadering bekend geworden, is toch gebleken, dat — wat *Zuid-Amerika* betreft — de mededeelingen, die ik daaromtrent in onze bijeenkomst van October l. l. deed, hoe sterk gekleurd die ook schijnen, nogtans niet als overdreven kunnen worden beschouwd, aangezien alle reizigers eenstemmig getuigen van dien onbegrijpelijken rijkdom aan daar in 't wilde in de prairiën levende kudden runderen. Zoo b. v. berigt FARHAM, in zijn reisbeschrijving, daaromtrent het volgende (uit FRORIEP's *Aertzl. Hausfreund*, S. 464, overgenomen in het *Repertorium*, Geneesk. Tijdschr., 1854, bl. 111):

„De buffels hebben in de drie laatste dagen de geheele landstreek zóó volkomen bedekt, dat het voor de groote karavanen der handelaars op Santafé dikwijls hoogst gevaarlijk scheen, den weg door deze met buffels bevolkte streken voort te zetten. Wij legden dagelijks 15 Eng. mijlen af, en konden op beide zijden ongeveer 30 mijlen ver zien. Onze blik omvatte alzoo in 3 dagen 1350 Engelsche kwadraatmijlen. En toch was, wanneer men de vlakte van eene hoogte overzag, naauwelijks eene kwadraatmijl van die oppervlakte zigtbaar; zóó digt bedekt was de streek door deze groote en kostbare dieren."

Zoo als bekend is, werden die tallooze kudden vroeger alléén om de huiden gevangen en gedood, en werd het vleesch meerendeels weggeworpen. Sinds weinige jaren

eerst wordt nu veel van dat vleesch op de plaats zelve gezouten of gedroogd, en uitgevoerd. In 't begin van dit jaar, 1854, werden in Frankrijk, en wel te Marseille, de eerste ladingen van dat gezouten vleesch aangevoerd, en werd zulks aldaar als een zóó heugelijk nieuws beschouwd, dat de maire der stad daarvan aan de bevolking bij aanplakking onmiddellijk kennis gaf. En niet zonder reden; want dat vleesch was tegen betrekkelijk goedkoope prijzen te bekomen.

In de maand Maart l.l. arriveerde het eerste schip met gezouten Amerikaansch vleesch in België, en wel te Antwerpen. Volgens de Belgische bladen van die maand was het vleesch van goede kwaliteit en kostte het slechts 60 centimes de kilo, d. i. ongeveer 30 cts. het Ned. pond, of ongeveer 15 cts. het halve Ned. pond. Volgens eene verzekering aan den Hoogl. G. J. MULDER gedaan (zie *de Voeding van Nederlanders*, 1854, bl. 11), zouden Amerikanen goed vleesch in België willen leveren voor den prijs van „26 centen het Ned. pond," d. i. dus 13 cents het halve Ned. pond. Déze prijzen nu zouden wel kunnen schijnen overdreven goedkoop opgegeven te zijn. Want als men de betrekkelijke waarde van gezouten vleesch en van versch vleesch onderling in aanmerking neemt, dan komt de prijs van 15 cts. of zelfs van 13 centen voor het halve Ned. pond *gezouten* rundvleesch inderdaad veel te laag voor, dan dat men die opgaven niet zou moeten in twijfel trekken. Dat echter dat vleesch in België betrekkelijk *goedkoop* is te bekomen, kan o. a. blijken uit de omstandigheid, dat op *dit* oogenblik bij den Victualiehandelaar J. P. LAMBREGTSE te Antwerpen, zulk Amerikaansch gezouten ossenvleesch in stads-entrepôt te bekomen is voor 90 francs het vat van 200 [Eng.] ponden, d. i. ongeveer tegen 45 cts. het Nederl. pond, of 22½ cts. het halve Ned. pond. — Nemen wij nu aan, dat door de belasting hier te lande die 22½ cts. verhoogd worden tot 28 cents, dan nog is het verschil aanmerkelijk tusschen den tegenwoordigen marktprijs hier van 30 à 35 cts. het halve Ned. pond *versch* rundvleesch, en 28 cts. het *gezouten*.

Dit een en ander verder daargelaten, is het gebleken, dat ook reeds hier te lande Amerikaansch vleesch werd en nog wordt aangevoerd, maar niet op groote schaal. Vóór eenige jaren werd bij het scheikundig Laboratorium

als eene waarheid beschouwde, „dat er groote en dringende behoefte bestaat aan vermeerdering van dierlijk voedsel, vooral ten behoeve der duizenden, die thans daarvan nagenoeg geheel verstoken zijn, terwijl die vermeerdering tevens eenige prijsvermindering van alle vleesch zou ten gevolge hebben."

Er werd toen eene Commissie benoemd, ten einde deze zaak nader te onderzoeken.

Die Commissie, waarvan ik de eer heb Rapporteur te zijn, heeft de zaak overwogen, en is allezins overtuigd van hare belangrijkheid, evenzeer als van de mogelijkheid van hare uitvoering.

Immers op *dit* oogenblik *worden* reeds in onderscheidene landen van Europa groote hoeveelheden van dat Zuid-Amerikaansche vleesch, gezouten of gedroogd, ingevoerd, terwijl ook uit Noord-Amerika zeer aanzienlijke massa's worden overgebragt.

Uit berigten, sedert onze laatste vergadering bekend geworden, is toch gebleken, dat — wat *Zuid-Amerika* betreft — de mededeelingen, die ik daaromtrent in onze bijeenkomst van October l. l. deed, hoe sterk gekleurd die ook schijnen, nogtans niet als overdreven kunnen worden beschouwd, aangezien alle reizigers eenstemmig getuigen van dien onbegrijpelijken rijkdom aan daar in 't wilde in de prairiën levende kudden runderen. Zoo b. v. berigt FARHAM, in zijn reisbeschrijving, daaromtrent het volgende (uit FRORIEP's *Aertzl. Hausfreund*, S. 464, overgenomen in het *Repertorium*, Geneesk. Tijdschr., 1854, bl. 111): „De buffels hebben in de drie laatste dagen de geheele landstreek zóó volkomen bedekt, dat het voor de groote karavanen der handelaars op Santafé dikwijls hoogst gevaarlijk scheen, den weg door deze met buffels bevolkte streken voort te zetten. Wij legden dagelijks 15 Eng. mijlen af, en konden op beide zijden ongeveer 30 mijlen ver zien. Onze blik omvatte alzoo in 3 dagen 1350 Engelsche kwadraatmijlen. En toch was, wanneer men deze vlakte van eene hoogte overzag, naauwelijks eene kwadraatmijl van die oppervlakte zigtbaar; zóó digt bedekt was de streek door deze groote en kostbare dieren."

Zoo als bekend is, werden die tallooze kudden vroeger alléén om de huiden gevangen en gedood, en werd het vleesch meerendeels weggeworpen. Sinds weinige jaren

eerst wordt nu veel van dat vleesch op de plaats zelve gezouten of gedroogd, en uitgevoerd. In 't begin van dit jaar, 1854, werden in Frankrijk, en wel te Marseille, de eerste ladingen van dat gezouten vleesch aangevoerd, en werd zulks aldaar als een zóó heugelijk nieuws beschouwd, dat de maire der stad daarvan aan de bevolking bij aanplakking onmiddellijk kennis gaf. En niet zonder reden; want dat vleesch was tegen betrekkelijk goedkoope prijzen te bekomen.

In de maand Maart l.l. arriveerde het eerste schip met gezouten Amerikaansch vleesch in België, en wel te Antwerpen. Volgens de Belgische bladen van die maand was het vleesch van goede kwaliteit en kostte het slechts 60 centimes de kilo, d. i. ongeveer 30 cts. het Ned. pond, of ongeveer 15 cts. het halve Ned. pond. Volgens eene verzekering aan den Hoogl. G. J. MULDER gedaan (zie *de Voeding van Nederlanders*, 1854, bl. 11), zouden Amerikanen goed vleesch in België willen leveren voor den prijs van „26 centen het Ned. pond," d. i. dus 13 cents het halve Ned. pond. Déze prijzen nu zouden wel kunnen schijnen overdreven goedkoop opgegeven te zijn. Want als men de betrekkelijke waarde van gezouten vleesch en van versch vleesch onderling in aanmerking neemt, dan komt de prijs van 15 cts. of zelfs van 13 centen voor het halve Ned. pond *gezouten* rundvleesch inderdaad veel te laag voor, dan dat men die opgaven niet zou moeten in twijfel trekken. Dat echter dat vleesch in België betrekkelijk *goedkoop* is te bekomen, kan o. a. blijken uit de omstandigheid, dat op *dit* oogenblik bij den Victualiehandelaar J. P. LAMBREGTSE te Antwerpen, zulk Amerikaansch gezouten ossenvleesch in stads-entrepôt te bekomen is voor 90 francs het vat van 200 [Eng.] ponden, d. i. ongeveer tegen 45 cts. het Nederl. pond, of 22½ cts. het halve Ned. pond. — Nemen wij nu aan, dat door de belasting hier te lande die 22½ cts. verhoogd worden tot 28 cents, dan nog is het verschil aanmerkelijk tusschen den tegenwoordigen marktprijs hier van 30 à 35 cts. het halve Ned. pond *versch* rundvleesch, en 28 cts. het *gezouten*.

Dit een en ander verder daargelaten, is het gebleken, dat ook reeds hier te lande Amerikaansch vleesch werd en nog wordt aangevoerd, maar niet op groote schaal. Vóór eenige jaren werd bij het scheikundig Laboratorium

te Utrecht een vat vleesch ontvangen en onderzocht, dat door tusschenkomst van den Minister van Koloniën, uit Suriname was overgezonden, en dáár, — zoo als in die kolonie regelmatig plaats heeft, — uit andere oorden van Amerika was ontvangen (MULDER, *Voeding van Nederlanders*, bl. 11). Dat vleesch bleef te Utrecht nog lang goed en werd daar met smaak gebruikt. — Ook tegen den 5den dezer maand was te Amsterdam in veiling aangeslagen eene partij van 20 vaten Amerikaansche gerookte hammen, die aldaar in het stedelijk Entrepôt lagen. Hoe de afloop is geweest van deze veiling, weten we niet; doch *dit* weten wij, dat het nog doelmatiger is *gerookt* vleesch uit Amerika in te voeren, dan *gezouten*, doch dat voor beide gevallen de belasting hier te lande ook op het uit den vreemde ingevoerde vleesch dien invoer, althans den verkoop er van, op niet onbelangrijke wijze belemmert. Immers volgens het bestaande Tarief van regten wordt thans bij den invoer betaald van „*allerlei* (*rund*)*vleesch* of *vet*, *versch* of *gezouten*, de 100 pd. *f* 8,00," — d. i. 8 cts. het Ned. pond, — en van „allerlei *gerookt* of *gedroogd* (rund-) vleesch *f* 10,00 de 100 pd.," of 10 cents het Ned. pond. (Varkensvleesch, spek en reuzel, versch of gezouten, als ook hammen, kosten *f* 1,00 de 100 pd. bij den invoer.) — Volgens de in de Tweede Kamer der Staten Generaal, voor eenige maanden ter tafel gebragte bescheiden, schijnt dan ook de accijns op het geslagt, door elkander, van den verbruiker welligt wel 10 cts. het Ned. pd. te heffen. Doch over dit punt weiden wij thans niet verder uit, hoe wenschelijk het voor de meerdere consumtie van rundvleesch ook moge zijn, dat de prijs van het inlands geslagte vleesch met die som verminderd wierd! Wij bepalen ons enkel tot het uit den vreemde aangevoerde of aan te voeren vleesch, en vermelden dan nog, dat uit Noord-Amerika hoogst aanzienlijke hoeveelheden gezouten vleesch vooral naar Engeland worden uitgevoerd. Sedert het afschaffen van de inkomende regten op dat artikel, toch, worden in Engeland jaarlijks niet minder dan 40 à 45,000,000 Ned. ponden van dát vleesch uit Noord-Amerika ingevoerd. (Dat Noord-Amerika zulke groote hoeveelheden vleesch kan uitvoeren, komt dáár van daan, dat aldaar de maïsbouw op zeer groote schaal wordt gedreven en dat voedsel grootendeels ten behoeve van den grooten veestapel wordt aangewend.)

Nu schijnt het wel aan geen twijfel onderhevig, of het zou evenzeer voor ons land hoogst wenschelijk en doelmatig zijn, even als het dat geweest is en nog is voor Engeland, dat ook hier *alle* regten bij den invoer op dat artikel geheel werden afgeschaft. Wij zeggen *alle* regten: want niet alleen de rijksaccijns bij den invoer is zeer aanzienlijk, ook de gemeentelijke is het evenzeer. Immers hier, in Groningen, worden geheven van de 100 ponden gezouten of ongezouten vleesch, ƒ 3.50 en van gerookt ƒ 6.00. — Zoo doende wordt hier dus het Amerikaansche vleesch met ongeveer 6 of met 8 cts. het halve Ned. pond bezwaard.

Meer schijnt niet noodig gezegd te moeten worden, om 't duidelijk te maken, hoe groote belemmeringen de rijks- en gemeenteaccijnsen tegenwoordig in den weg leggen aan den invoer, en zoo doende aan de consumtie van het anders beterkoope Amerikaansche vleesch.

Onze eerste wensch, om dien gewenschten invoer ook in *ons* land, en wel op groote en voldoende schaal mogelijk te maken, althans *praktisch* uitvoerbaar te doen zijn en blijven, zou dus wezen, dat meer en meer de wenschelijkheid doordrong bij de geregeerden zoowel als bij de Regering, dat *alle* inkomende regten en accijnsen op alle vleesch mogten worden afgeschaft, of *ten minste* zóó laag gesteld, dat ze geene hinderpaal meer kunnen opleveren voor den invoer van het zoo onmisbare vleesch.

In de tweede plaats nagaande, of er verder ook eenig middel zou zijn te vinden, om die zaak aan te moedigen, door het uitlooven van premiën, als anderszins, kwamen ons in handen de *Punten van Beschrijving voor de Algemeene Vergadering der Nederl. Maatschappij ter Bevordering van Nijverheid*, die zal worden gehouden op den 18den Julij e. k. Daaruit bleek ons, dat onder de Ontwerp-prijsvragen, alsdan te behandelen, er ook eene voorkomt van den navolgenden inhoud: „In vele landen is het slagtvee zoo menigvuldig, dat het vleesch bijna geene waarde heeft, en de veefokkerij hoofdzakelijk gedreven wordt om de talk, de huid, de horens enz. Bij de groote duurte van dierlijk voedsel hier te lande zoude het van belang te achten wezen, dat van dát vleesch, op verschillende wijze verduurzaamd, werd aangevoerd en voor geringen prijs te bekomen ware. Men is reeds begonnen uit Rusland vleesch-

extract uit te voeren, waarvan het Ned. pond *f* 1,42 zal kosten en gelijk staan met 24 Ned. ponden goede soep. Gedroogd, gezouten en onder vet bewaard vleesch wordt uitgevoerd uit N. Amerika, Buenos-Ayres en Australië. Onze Molukken drijven handel in gedroogd herten- en buffelvleesch, *Dinding* genaamd. Te Galveston in Texas bestaat eene fabrijk van scheeps- of vestingbeschuit, met vleeschextract bereid, die gemakkelijk bewaard kan worden, en waarvan een pond gelijk zoude staan met 5 ponden vleesch.

„De Maatschappij looft hare eerste gouden Medaille uit aan hem, die het meest van eene der bovengenoemde of dergelijke vleeschspijzen zal hebben ingevoerd, en in den handel gebragt, zoodat daaruit een volksvoedsel is ontstaan, of met grond daarvan kan worden verwacht. — Bewijzen in te zenden vóór ult°. September 1857."

Terwijl wij van oordeel zijn, dat de *Maatschappij tot Bevordering van Nijverheid* niet zal aarzelen deze prijsvraag goed te keuren, en tevens meenen, dat de Maatschappij voornoemd, om het groote gewigt der zaak, de uit te loven prijs des noods veilig mogt verhoogen, met inkorting tevens van den nu *te* langen termijn van inzending, — achten wij 't in de gegevene omstandigheden minder noodig, op *dit* oogenblik ook van onzen kant op deze of gene wijze de zaak aan te moedigen, en gelooven wij haar voorshands te kunnen overlaten aan de bemoeijingen der genoemde Maatschappij. — Het hoofddoel van onze poging, het bepaald vestigen der algemeene aandacht op dit punt, hebben wij toch bereikt, en zullen wij telkenmale in de gelegenheid zijn, des noodig of nuttig, op de zaak terug te komen en verdere voorstellen dienaangaande aan Uw oordeel te onderwerpen.

Namens de Commissie:

(get.) L. ALI COHEN, *Rapporteur.*

De President meent, dat men hier in Groningen deze zaak eens mogt aanvatten. Hier zijn toch zoo vele handelaren, die voor de uitvoering dezer aangelegenheid zeer geschikt zouden zijn.

De heer VAN ITTERSUM wenscht in bedenking te

geven, dit stuk te plaatsen in de Couranten alhier, met bijvoeging van het denkbeeld van den President.

De conclusiën van het Rapport worden vervolgens zonder discussie goedgekeurd.

10. Rapport nopens de verdeeling der volksvermaken.

Ds. GERHARDS deelt mede, dat de Commissie ad hoc nog geen verslag daaromtrent kan geven. 't Spijt de leden der commissie, vooral omdat de beoogde zaak zeer wenschelijk is. De commissie verzoekt diligent verklaard te worden, tot tijd en wijle zij in staat zal zijn, haar Rapport uit te brengen.

Prof. DE GROOT toont nog nader het belang aan van die zaak.

Ds. GERHARDS vraagt daarop, of dit punt niet op het Congres voor het Armwezen moest gebragt worden? Waarop de President antwoordt, dat, als de leden der Commissie dit wenschen, zij het zeer zeker kunnen doen.

Daarna wordt de Commissie diligent verklaard.

11. De heer J. POST doet de navolgende mededeeling nopens den loop, welke de zaak der Konijnenfokkerij hier verder heeft genomen:

De waarheid, dat het welslagen eener onderneming, of het aanprijzen eener goede zaak in den regel afhangt van de keuze van het meest geschikte oogenblik waarin men iets wil ondernemen, of meent te moeten aanprijzen, meenen wij met regt te mogen vertrouwen dat ook weder klaarblijkelijk bevestigd is ter gelegenheid van de invoering van de konijnenfokkerij in ons land, naar aanleiding van het daaromtrent door ons gegeven voorbeeld en de herhaaldelijk door ons bekend gemaakte mededeelingen.

Niet lang toch nadat onze inrigting hier ter stede bekend was geworden, en wij het genoegen hadden in de vergadering van October l.l. de aanvankelijk gunstige resultaten van onze onderneming mede te deelen, was het alsof men in één oogenblik met de zaak wilde beginnen, en herstellen wat sinds zoo een geruimen tijd onopgemerkt was voorbij gezien.

extract uit te voeren, waarvan het Ned. pond *f* 1,42 zal kosten en gelijk staan met 24 Ned. ponden goede soep. Gedroogd, gezouten en onder vet bewaard vleesch wordt uitgevoerd uit N. Amerika, Buenos-Ayres en Australië. Onze Molukken drijven handel in gedroogd herten- en buffelvleesch, *Dinding* genaamd. Te Galveston in Texas bestaat eene fabrijk van scheeps- of vestingbeschuit, met vleeschextract bereid, die gemakkelijk bewaard kan worden, en waarvan een pond gelijk zoude staan met 5 ponden vleesch.

„De Maatschappij looft hare eerste gouden Medaille uit aan hem, die het meest van eene der bovengenoemde of dergelijke vleeschspijzen zal hebben ingevoerd, en in den handel gebragt, zoodat daaruit een volksvoedsel is ontstaan, of met grond daarvan kan worden verwacht. — Bewijzen in te zenden vóór ult°. September 1857."

Terwijl wij van oordeel zijn, dat de *Maatschappij tot Bevordering van Nijverheid* niet zal aarzelen deze prijsvraag goed te keuren, en tevens meenen, dat de Maatschappij voornoemd, om het groote gewigt der zaak, de uit te loven prijs des noods veilig mogt verhoogen, met inkorting tevens van den nu *te* langen termijn van inzending, — achten wij 't in de gegevene omstandigheden minder noodig, op *dit* oogenblik ook van onzen kant op deze of gene wijze de zaak aan te moedigen, en gelooven wij haar voorshands te kunnen overlaten aan de bemoeijingen der genoemde Maatschappij. — Het hoofddoel van onze poging, het bepaald vestigen der algemeene aandacht op dit punt, hebben wij toch bereikt, en zullen wij telkenmale in de gelegenheid zijn, des noodig of nuttig, op de zaak terug te komen en verdere voorstellen dienaangaande aan Uw oordeel te onderwerpen.

Namens de Commissie:

(get.) L. ALI COHEN, *Rapporteur.*

De President meent, dat men hier in Groningen deze zaak eens mogt aanvatten. Hier zijn toch zoo vele handelaren, die voor de uitvoering dezer aangelegenheid zeer geschikt zouden zijn.

De heer VAN ITTERSUM wenscht in bedenking te

geven, dit stuk te plaatsen in de Couranten alhier, met bijvoeging van het denkbeeld van den President.

De conclusiën van het Rapport worden vervolgens zonder discussie goedgekeurd.

10. Rapport nopens de veredeling der volksvermaken.

Ds. GERHARDS deelt mede, dat de Commissie ad hoc nog geen verslag daaromtrent kan geven. 't Spijt de leden der commissie, vooral omdat de beoogde zaak zeer wenschelijk is. De commissie verzoekt diligent verklaard te worden, tot tijd en wijle zij in staat zal zijn, haar Rapport uit te brengen.

Prof. DE GROOT toont nog nader het belang aan van die zaak.

Ds. GERHARDS vraagt daarop, of dit punt niet op het Congres voor het Armwezen moest gebragt worden? Waarop de President antwoordt, dat, als de leden der Commissie dit wenschen, zij het zeer zeker kunnen doen.

Daarna wordt de Commissie diligent verklaard.

11. De heer J. POST doet de navolgende mededeeling nopens den loop, welke de zaak der Konijnenfokkerij hier verder heeft genomen:

De waarheid, dat het welslagen eener onderneming, of het aanprijzen eener goede zaak in den regel afhangt van de keuze van het meest geschikte oogenblik waarin men iets wil ondernemen, of meent te moeten aanprijzen, meenen wij met regt te mogen vertrouwen dat ook weder klaarblijkelijk bevestigd is ter gelegenheid van de invoering van de konijnenfokkerij in ons land, naar aanleiding van het daaromtrent door ons gegeven voorbeeld en de herhaaldelijk door ons bekend gemaakte mededeelingen.

Niet lang toch nadat onze inrigting hier ter stede bekend was geworden, en wij het genoegen hadden in de vergadering van October l.l. de aanvankelijk gunstige resultaten van onze onderneming mede te deelen, was het alsof men in één oogenblik met de zaak wilde beginnen, en herstellen wat sinds zoo een geruimen tijd onopgemerkt was voorbij gezien.

Bereids was door de mededeelingen van Dr. ALI COHEN en Ds. BRAAK, de belangstelling in het aanfokken van het tamme konijn gaande geworden, en had hetgeen door ons in deze vergadering nopens onze ervaring ten deze was bekend gemaakt, reeds veler aandacht tot zich getrokken. Intusschen werd de opmerkzaamheid op deze zaak later steeds meerder en meerder.

Vooral werkte daartoe gunstig mede het besluit dezer vergadering om premiën uit te loven voor het aanfokken der meeste en der beste konijnen. Zoo wel dit, als de hoofdzakelijke inhoud onzer mededeeling werd in onderscheidene tijdschriften overgenomen, zoodat als het ware daardoor in één oogenblik een ieder in het geheele land meer van nabij met de zaak bekend werd, en redenen vond om ons voorbeeld te volgen.

Het stuk door ons medelid Mr. W. DE SITTER in de *Economist* geplaatst, onder den titel: „*Een kapitaal ontstaan uit besteding van verloren oogenblikken*," als ook hetgeen later in den *Praktischen Volksalmanak* door Mr. J. J. BUYS over de konijnen is geschreven, zijn gewis insgelijks der zaak zeer bevorderlijk geweest.

Ten gevolge van dit een en ander werd de opgewektheid om de zaak te beginnen en te helpen bevorderen, dermate groot, dat wij uit schier alle oorden onzes Vaderlands brieven om inlichtingen ontvingen, zoodat het getal dier aanvragen in betrekkelijk zeer korten tijd reeds verre over de 100 beliep, terwijl van tijd tot tijd belangstellende personen ook van elders overkwamen, om onze inrigting in oogenschouw te nemen.

Inlichtingen en opmerkingen aangaande onze fokkerij hebben wij, ingevolge de bedoeling onzer onderneming, telkens gaarne en zoo veel mogelijk gegeven.

Geschikte fokkonijnen hadden wij echter voor de aanvragers niet in voldoende hoeveelheid. Wel hadden wij eenige meer besteld, dan ons door de leden tijdens de vergadering waren opgegeven, daar wij wel vermoedden van dezen of genen aanvrage te zullen krijgen; — maar op een toeloop zoo als er ontstond, hadden wij op verre na niet kunnen rekenen.

Onze eigen gefokte jongen waren toen nog maar 2 à 3 maanden oud, en omdat wij wenschten te onderzoeken welke uitkomsten het fokken als anderszins in den winter zoude opleveren, konden wij niet eerder met het

overdoen aan anderen aanvangen, dan nadat wij ons genoegzaam overtuigd hadden, dat de door ons ingeslagen weg bevredigende uitkomsten opleverde.

Om evenwel zoo veel mogelijk de zaak bevorderlijk te zijn, en eenigermate aan de veelvuldige aanvragen te voldoen, besloten wij, dadelijk nadat de winter voorbij was en de scheepvaart weder was geopend, nog een paar bestellingen te moeten doen, waarvan de eene van 100 stuks, ons den 5 Maart, en die van 30 stuks den 11 April l. l. zijn geworden, en welke wij aan ruim 50 personen, voornamelijk in deze, doch ook in de Prov. Friesland en Drenthe woonachtig, hebben overgedaan, de eerste tegen *f* 2, en de laatste tegen *f* 3, het stuk, als zijnde dit de prijs welke wij met inbegrip van vracht, hokken, fourage, en den inmiddels in België geklommen marktprijs der konijnen, daarvoor hadden besteed.

Een adres, waarom men ons vooral uit Zuid- en Noord-Holland, Gelderland en Friesland schreef, konden wij in den beginne tot onze groote spijt niet geven.

Het handelshuis van waar wij de onze ontvangen hadden, mogten wij, als met den verkoop van konijnen niet te maken hebbende, niet opgeven. Men had de vriendelijkheid gehad, bij herhaling die lastige en vreemde commissie voor ons uit te voeren; onbeleefd zoude het dus van ons geweest zijn, van de ons betoonde welwillendheid misbruik te maken.

Aangezien men ons echter zonder ophouden schreef om het bekomen van adressen in België, zoo verzochten wij, of men ons geen vertrouwd adres konde opgeven, hetgeen telkens ontkennend werd beantwoord, en wel om de eenvoudige reden, dat er te Gend geene personen woonden, die zich met het verkoopen en verzenden van *levende* konijnen onledig hielden. De personen die aldaar handel in konijnen drijven, koopen die om ze te dooden, te stroopen, en vervolgens gezouten en gekist naar Engeland te verzenden.

Daar wij het echter hoogst wenschelijk achtten en in het belang der zaak als noodzakelijk beschouwden, een vertrouwd adres te hebben, drongen wij er op nieuw op aan, om een geschikt persoon te vinden, die zich met het koopen en verzenden van levende en goede fokkonijnen naar Holland zou willen belasten.

Eindelijk ontvingen wij een voor ons aangenaam schrijven, dat, „aangezien men uit ons Verslag, uitgebragt in onze laatste Algemeene vergadering — en hetwelk den persoon in quaestie ter hand was gesteld door iemand, die naar België was gegaan, met het doel om zelf konijnen aan te koopen, maar aldaar onbekend zijnde, een brief van aanbeveling van ons had medegenomen — gezien had, dat het ons alléén te doen was, in het belang der arbeidende klassen werkzaam te zijn, en voornamelijk ook het aanfokken van konijnen, even als zulks in België met zooveel succes plaats vond, in Nederland in te voeren, de heer P. B. DOBBELAERE, te Gend, een zijner kantoorbedienden verzocht had, zich met het agentschap in België te belasten, en dat diensvolgens de heer J. VAN DE WALLE wel de goedheid wilde hebben, zoo wij meer konijnen benoodigd mogten zijn, die te bezorgen, alsmede aan hen, die door ons ZijnEd.'s adres mogten ontvangen."

Wij zeiden, dat de toezegging van den heer VAN DE WALLE ons genoegen deed, omdat wij wisten, dat men daardoor in de beste gelegenheid zou komen, om de geschikste en beste dieren te kunnen verkrijgen, waarvoor men anders geene zekerheid heeft. De personen, die voor den heer DOBBELAERE het vlas bij de boeren opkoopen, kochten nu te gelijk de beste konijnen op, en voerden die dan soms op 3 à 4 uur afstands op wagens mede naar de stad, alwaar ze verzorgd werden en zoolang verbleven, totdat een genoegzaam aantal aanwezig, de hokken klaar waren, en eene geschiktte gelegenheid ter verzending zich opdeed.

Wij hebben gemeend, dit een en ander te moeten laten voorafgaan, omdat de zoo even medegedeelde bijzonderheden allezins behooren tot de geschiedenis van deze aangelegenheid, en zij die daarin belangstellen, en ons *vroeger* te vergeefs om een adres in België verzochten, kunnen weten, waarom wij toen niet onmiddellijk aan *dit* hun verzoek hebben *kunnen* voldoen.

Alsnu overgaande tot het eigenlijke Verslag, dat wij thans, ten vervolge op onze vroegere mededeelingen te dien aanzien, wenschen te geven, beginnen wij met U te berigten

ten eerste. Dat er door ons uit België ruim 150 stuks konijnen ontvangen zijn, die wij aan 60 verschillende

personen hebben overgedaan, voor 't grootste gedeelte in deze, doch ook in andere provinciën woonachtig, en dat de heer VAN DE WALLE, te Gend, ten gevolge van het gebruik maken van ZijnEd.'s adres, reeds 673 stuks aan 20 verschillende personen heeft verzonden. ZijnEd. berigt ons verder, dat er buitendien door onderscheidene personen uit ons vaderland, die zelve aldaar kwamen de konijnen op te koopen, in de laatste drie maanden wel 3000 stuks zijn aangekocht. „Zulks" schrijft ZijnEd. verder, „heeft dan ook ten gevolge gehad, dat de prijzen thans overdreven hoog zijn, en men voor 't oogenblik moeijelijk meer geschikte fokkonijnen kan bekomen," en dat er dien ten gevolge door hen, die zelve aldaar kwamen en niet zoo goed met de beste kanalen bekend waren, konijnen werden gekocht, die niet aan de verwachting beantwoorden.

ZijnEd. verzoekt ons verder, de belanghebbenden te verzoeken, dat zij de bestellingen, die zij wenschen te doen, niet bij al te kleine hoeveelheden doen, daar ZijnEd. evenveel moeite met eene kleine als met eene groote partij heeft, waarom hij gaarne zoude zien, dat verschillende personen in dezen zich in commissie vereenigden.

Ten tweeden. Aangaande de hokken hebben wij slechts op te merken, dat de breedte en lengte wel iets ruimer genomen mag worden, dan vroeger door ons is opgegeven. De dieren verkrijgen eene vrij aanzienlijke grootte en gewigt, en wanneer dan daarbij een aantal jongen komen, is het beter de hokken iets grooter te hebben, zoodat wij die der Belgen tusschen 60 à 70, en 70 à 80 duimen hebben gemaakt. Voor de Engelsche konijnen, die weder grooter zijn, dient men de hokken, zoo als van zelf volgt, ook ruimer te maken, de hoogte van eene el is voldoende, de breedte 75, en de diepte 90 duimen.

Het nestkamertje moet dan natuurlijk ook ruimer wezen, en dan zouden wij wel durven aanraden, het beschot waarin de opening gemaakt is, om aan de moer toegang tot het nest te verleenen, geheel weg te laten.

Wij hebben opgemerkt, dat de moeren door die opening zoo veel stroo en vuil in het nest stoppen, dat zulks niet zelden een of twee malen daags er uit gehaald moet worden, wil men voorkomen dat de jongen niet stikken of dood gedrukt worden. Heeft men die kleine opening weggelaten, dan doen ze zulks niet. Wil men het geheele

kamertje weglaten, zulks kan ook wel, indien men dan maar tegen den tijd van het werpen der jongen, eene plank in den hoek van het hok plaats, opdat het nest daarachter gemaakt kan worden. Dit raden wij in elk geval aan, doordien zonder deze voorzorg meermalen geen goed nest gemaakt wordt, en de jongen verstrooid door het hok liggen.

Hebben wij in ons vorig Verslag reeds gezegd, dat de hokken in de buitenlucht of in zeer luchtige vertrekken geplaatst dienen te worden, wij durven zulks op nieuw gerust aanbevelen. Bij ons toch hebben in de maand November 2 moeren jongen geworpen, bij eene koude van 16 gr. F., zonder dat de dieren daardoor eenig letsel hebben bekomen. Mede heeft men ons berigt, dat iemand eene fokkerij door vuur had verwarmd, doch dat dien ten gevolge vele dieren ziek waren geworden en gestorven, dat evenwel deze ziekte en die sterfte spoedig hadden opgehouden, toen de lokalen niet meer verwarmd, maar open waren gezet, zoodat de koude buitenlucht er fiks in konde doordringen. De arbeiders die binnen 's huis geen ruimte hebben, om ze des winters te bergen, behoeft dat alzoo niet af te schrikken of terug te houden om met deze zaak te beginnen.

Ten derden. Daar ons de ingeslagen weg van versch voeder te geven, bij voortduring goed is bevallen, zijn wij daarmede voortgegaan, totdat het verkrijgen daarvan moeijelijker werd. Toen men ons namelijk niet meer zoo geregeld de benoodigde hoeveelheid konde bezorgen, en wij vermoedden, dat zulks ten gevolge het ver gevorderd saizoen, geheel moest ophouden, zijn wij langzamerhand begonnen met hooi, aardappelschillen en ander afval van groenten, benevens mangel-, chichorei- en gewone wortels en een weinig haver te geven, zoodat, toen de winter in November inviel, wij zonder hinder voort konden gaan, en zulks tot aan het midden van April hebben volgehouden, toen wij weder langzamerhand versch voeder er tusschen gaven, om eindelijk ons weder alleen daarbij te bepalen.

Dezen winter, toen de dieren bijna geheel van nat of vochtig voedsel verstoken waren, zagen wij dezelve gedurig met de tong de ijzeren traliën lekken. Zulks bragt ons op de gedachte, dat dit welligt een teeken van dorst konde wezen.

Alhoewel overal het geven van versch voeder, en vooral van water ontraden wordt, hebben wij, ten einde te zien, of ons vermoeden, dat de dieren dorst hadden,

gegrond was, ze wat sneeuw, en aan zoogende moeren melk gegeven. De sneeuw zoowel als de melk werd gretig door hen opgenomen, het lekken met de tong tegen de traliën hield op, en de dieren werden spoedig daarop rustig, en bevonden er zich bij voortduring wel bij. Nu de winter voorbij is, en wij geregeld versch voeder geven, hebben wij ze geen water meer gegeven.

Over dit verschijnsel nadenkende, als zoo geheel in strijd, met de omstandigheid dat men elders het geven van versch voeder en vocht met kracht zoekt tegen te gaan, deden wij ons de vraag, of die algemeen verbreide meening soms niet op verkeerde grondslagen en gevolgtrekkingen konde rusten?

Hoogst waarschijnlijk is die meening ontstaan, doordien men de huishouding van het konijn in den natuurstaat had gadegeslaan, en gezegd: deze dieren leven op hooge zandige plaatsen, dikwijls verre van versch water verwijderd, en eten de planten die daar voorkomen en alle weinig vocht bevatten: — dien ten gevolge behoeven de konijnen geen vocht, ja is dat voor hen schadelijk.

Wanneer men daarbij verder nagaat, hoeveel konijnen er wel gehouden worden, die in den regel op afgelegene, bedompte, vochtige, ongeschikte plaatsen, in kleine en onreine hokken opgesloten zijn, en niet met die zorg worden behandeld, als ze noodwendig behoeven, en wanneer, hetgeen wel van zelf moet plaats hebben, al werd het voeder ook droog gegeven, die dieren ziek worden en sterven, dan komt men er zoo ligt toe te zeggen, dat de oorzaak dáárin te vinden is, dat men het voedsel te versch heeft gegeven, dat de dieren geen vocht moeten hebben.

Wij gelooven, dat wanneer men met naauwkeurigheid de konijnen, vooral in de duinen naging, men dan zou zien, dat, als de zon nog lang niet is ondergegaan, maar ten gevolge de hoogte der duinen, het daar beneden liggend dal reeds niet meer kan beschijnen, en de warmte verminderd is, het alsdan onmiddellijk begint te daauwen, zoodat de daar beneden groeijende planten reeds spoedig zeer vochtig zijn. Wanneer de konijnen nu, nadat de zon meer en meer ten ondergang neigt, eindelijk hunne holen verlaten en langzamerhand het dal opzoeken, om te grazen, dan vinden ze daar hun voedsel niet meer droog, maar vochtig, waardoor genoegzaam het ontbrekende water wordt vergoed. En ontbreekt het noodige voedsel beneden aan den voet of in de nabijheid der duinen, dan verlaten zij dezelve tot op

verren afstand en zoeken het dáár, waar het eveneens bedaauwd is en uit meer vochtige bestanddeelen bestaat.

Meermalen waren wij van dit een en ander ooggetuigen, en de Rapporteur heeft des morgens wel konijnen geschoten, waarvan de pooten en het onderlijf nog zeer nat waren. Bij hunne holen teruggekeerd, lekken zij dit vocht zorgvuldig met de tong af, alvorens ze naar binnen gaan.

Dat ze water drinken, en nog al aanzienlijke hoeveelheden, heeft de Rapporteur eveneens nog eergisteren gezien bij de konijnen in de zeer doelmatige en uitgestrekte, ¾ bunder groote, omheinde inrigting van den heer HOMMES, te Euvelgunne, — die hij inmiddels ter bezigtiging aan een ieder zeer aanbeveelt, — daar zij aldaar uit een zich daarin bevindenden vijver dronken, hetgeen de heer HOMMES verzekerde, dat bestendig en dagelijks door de dieren gedaan werd, niettegenstaande ze altijd volop versch voeder hadden.

Ten gevolge nu van dit een en ander, houden wij het er voor, dat versch voeder of water aan de konijnen niet onthouden moet worden, maar dat men zorgvuldig op de plaats en de omstandigheden moet letten, waar eene fokkerij opgerigt, of waar de konijnen geborgen zullen worden, en dat dan aan het welslagen niet valt te twijfelen.

Ten vierden. Dat het houden van konijnen, om de mest die ze maken, eveneens is aan te raden, is reeds genoegzaam bekend; evenwel hebben wij onze uitkomsten niet onvermeld willen laten. Wij hebben in één half jaar tijds van 12 konijnen (3 rammelaars en 9 moeren) met derzelver jongen eene hoeveelheid mest verkregen, die gewaardeerd werd op eene waarde van *f* 12,00, alzoo *f* 1,00 per konijn of *f* 2,00 voor het geheele jaar. Omdat de tuin, die wij voor onze fokkerij in huur bezitten, welligt sinds jaren niet bemest was geworden, besloten wij de mest daarin te doen brengen, ten einde des te overvloediger gewas van de uitgezaaide wortels, klaver en andere gewassen te erlangen.

Wil men nu ook nog de overtollige urine die uit de hokken vloeit, eveneens voor de mestfaalt bewaren, men zoude ze kunnen opvangen, door onder de hokken eene goot te plaatsen, die ze in een daartoe in den grond geplaatst vat geleidde.

Bij eene geregelde afmesting en zorgvuldige bestrooiing der hokken met stroo, houtzaagsel of hooi, gelooven te dat, althans in den winter, weinig nadeel daardoor aan

de mest wordt toegebragt, en er niets verloren behoeft te gaan.

Ten vijfden. Zeer zelden hebben wij onder de door ons gefokte konijnen zieken gehad, en op volwassen leeftijd zijn er ons geene gestorven.

Alleen is een der moeren verloren gegaan door een gebrek, dat naar ons oordeel is ontstaan, doordien iemand die bij den oppasser de inrigting kwam zien, en voorgaf veel kennis van konijnen te hebben, het dier uit het hok nam en het door zijne onhandigheid den rug brak. Geruimen tijd hebben wij deze moer nog verzorgd, dezelve kreeg kort na het voorgevallene zes jongen, dien alle dood waren, aangezien het dier niet bij magte was geweest het nest te kunnen maken; eindelijk hebben wij het weggedaan, met verzoek, indien het weder mogt herstellen, ons zulks te berigten, dat evenwel tot nog toe niet is gebeurd. Van de gekruisten hebben we op drie maanden leeftijd twee verloren, veroorzaakt doordien ze aan droog voeder gewend, op eens in de maand Februarij eene hoeveelheid groen voeder hadden ontvangen, waaronder bij onderzoek bleek, dat een ig conium maculatum was geweest. Enkele malen zagen wij , dat sommige dieren in elkaar zaten, gedurende een paar dagen weinig of niets aten, den buik vrij dik hadden en van tijd tot tijd eene dunne slijmige stof ontlastten, zoodat ze spoedig zeer vermagerden. In die gevallen gaven wij een weinig tarwenzemelen, wat gedroogde thymiaan, majoraan of pieterselie, waarna ze dan ook spoedig herstelden.

Zeer jonge dieren waren zeldzaam ongesteld, enkele begonnen, naarmate het zuigen verminderde, te kwijnen en stierven.

Bij onderzoek bleek ons, dat de meeste dezer gestorvene dieren gebreken in den mond hadden; dan eens hadden ze geene tanden of kiezen in de onderkaak, dan eens misten ze die in de bovenkaak, dan weder waren de tanden te lang, zoodat de voorwerpen noodwendig moesten sterven, doordien ze geen melk meer van de moer ontvingen, en door de bestaande gebreken geen ander voedsel tot zich konden nemen.

Meer zieken hebben wij echter gezien bij die, welke ons uit België werden toegezonden, zoodat niet zelden op de 20, 4 à 5 ongesteld waren: de meesten leden aan eene soort van verlamming der achterste ledematen, waarschijnlijk veroorzaakt door de kleine hokjes waarin ze gepakt worden, als ook door de vele ontberingen die ze op reis dikwijls moeten lijden.

Zeer enkele komen van deze ziekte weer op. Is ze in geen al te ergen graad, b.v. is slechts één been daardoor aangedaan, dan genezen bij goede verzorging er eenigen; maar zijn de beide beenen stijf en onbuigzaam, dan is het maar best de voorwerpen dadelijk weg te doen.

Voor ongeveer 5 weken ontvingen wij nevens eene bezending Belgische, tevens een 5tal Engelsche konijnen. Onder die 5 grooten waren er drie, die eene breede en dikke huidplooi onder den hals hadden. Bij twee daarvan was dat volstrekt geen ziekelijke toestand; bij een echter wel. Dat derde dier nu vermagerde langzamerhand en is eindelijk den 16 van deze maand gestorven.

Den 17den werd het door ons medelid, Dr. L. ALI COHEN, onderzocht en het volgende door hem gevonden:

Het dier was zeer vermagerd, en woog slechts 3,6 Ned. ponden. Er was intusschen nog voeder in de maag en darmen. In den draagzak bevonden zich zeer jonge vruchten. De buikholte was gezond. In de borstholte was de regter long vergroeid met het ribbevlies en het hartezakje, en wel ten gevolge van eene vroegere ontsteking.

De dikte aan den hals bestond:

1°. uit een *zeer* dikken en digten haarkring; en

2°. *onder* de huid en *op* de luchtpijp — dus tusschen huid en halsorganen — uit eene holte (kyste), die weer in drie andere was verdeeld, en waaruit bij het insnijden een dun vocht vloeide.

De kyste bestond uit een dubbel vlies, waarvan het buitenste hard was en vergroeid met het omringende weefsel, terwijl het binnenste zich glad vertoonde en bedekt was met eene witte, dikachtige vloeistof. Uit een en ander, alsmede uit de plaats, kwam de onderzoeker tot het besluit, dat hier *die* soort van kropgezwel bestond, welke in de ziektekunde heet *Struma cystica*, d. i. *kropgezwel met zakvorming*.

Wat de oorzaken van dien ziektetoestand betreft, meent ons medelid, dat het voorzigtiger is, voorshands daarover geen oordeel te vellen, omdat die toestand niet *hier* onder onze eigene oogen zich heeft gevormd en ontwikkeld, maar door het dier uit België is medegebragt.

Er zal later waarschijnlijk wel gelegenheid zijn, ook daarop nader terug te komen.

Ten zesden. Men geeft op, dat de konijnen om de zes weken geregeld jongen plegen te werpen, ja zelfs in nog

korteren tijd. Of zulks bij anderen werkelijk plaats heeft, weten wij niet, maar in onze fokkerij is slechts één enkel voorbeeld bekend dat een zoogend moerkonijn met 14 dagen bevrucht is geworden, niettegenstaande wij dezelve op verschillende tijden en bij herhaling bij den rammelaar deden brengen; zoodat wij niet meer dan hoogstens zeven worpen, en dat ook nog slechts van één of twee moerkonijnen in een jaar zullen erlangen, van de meesten zes en minder. Meermalen hebben wij gevallen gehad dat wij vermeenden, naar den omvang van het dier te oordeelen, dat hetzelve bevrucht was, en dat ook werkelijk, wanneer de tijd van het werpen daar moest zijn het nest gemaakt werd, het dier zich het haar uit den buik plukte, doch geene jongen wierp. Zulks is ook door anderen opgemerkt; te vergeefs hebben wij getracht de oorzaak van dit verschijnsel op te lossen; te vergeefs; zeg ik, omdat wij natuurlijk die dieren aan geene opening onderwierpen, om de zaak na te sporen.

Wij hebben van 8 moerkonijnen, van 11 Sept. l. l. tot op dit oogenblik, te zamen 130 jongen geteeld, de grootste worp is acht in getal geweest. Er zijn elf jongen gestorven, òf bij de geboorte, òf, zoo als wij reeds zeiden, wanneer het zuigen had opgehouden, ten gevolge van gebreken in de mond, die het kaauwen verhinderen. — Ook hebben wij reeds door ons gefokte konijnen, die voor drie dagen voor het eerst jongen hebben geworpen, gekruist met de ontvangene grootere soort. Het getal der moeren bestaat thans uit 18.

Ten einde te weten, of het hier te huis behoorende ras ook veredeld kan worden, en een zwaarder gewigt erlangen, hebben wij een paar inlandsche ooijen door Belgische rammen laten bevruchten, van welke jongen wij eenige hebben aangehouden.

Al zeer spoedig kon men aan de ooren zien, dat deze veel langer en breeder waren dan die onzer inlandsche jongen, hetgeen ook later, nu ze bijna volwassen zijn, zeer duidelijk zigtbaar is.

Om te weten of het snijden der rammen inderdaad zoo veel invloed op de deugd der huiden kon te weeg brengen, als ook of het vleesch smakelijker werd, hebben wij tot dat einde een paar die kunstbewerking doen ondergaan. Twee jongen van drie maanden oud, inlandsch ras,

werden daartoe gebruikt. De operatie is zeer goed gelukt, doch niet zoo vlug dat wij er 100 in een uur, zoo als overal opgegeven wordt dat plaats heeft, zouden kunnen opereren!

Ging het dan al niet zoo vlug, de dieren hebben er evenwel geen letsel van gehad; onmiddellijk nadat de zaak was afgeloopen, begonnen ze zelfs te eten, groeiden best en waren bij gewoon voeder spoedig vet. En om ons te overtuigen, dat het vleesch werkelijk malscher en smakelijker was, dan dat van anderen, hebben wij dezelve geslagt en met smaak gegeten, geen meerder overeenkomst of betere vergelijking kunnende maken dan met het vleesch van kippen.

Ze waren zeer vet, zoodat ze, zonder bijvoeging van boter of vet, niet alleen goed gebraden konden worden, maar zelfs was de hoeveelheid saus voldoende om er de benoodigde aardappelen mede te kunnen gebruiken.

Voor en aleer wijze hadden laten afstroopen, hebben wij onderzocht hoeveel men voor de twee, die toen 5 maanden oud waren, op de markt konde koopen, als ook welke waarde derzelver vellen hadden.

Men bood voor ieder 40 cents, en de vellen waren 15 cts. het stuk waard; de pelterijhandelaar betuigde zeldzaam schooner konijnenvellen gezien te hebben.

Nadat dit alles was afgeloopen, heeft de oppasser ze afgetrokken, en op dezelfde wijze als de varkens aan een ladder gehangen, waarop wij ze eenige dagen aan de vorst blootgesteld lieten.

Menigeen die mij in die dagen kwam bezoeken heeft ze bewonderd, meenende een paar speenvarkentjes te zien. Voor ze afgetrokken waren, lieten wij ze wegen; ze hadden te zamen een gewigt van 6 N. ponden, en nadat ze van het vel ontdaan en geheel gereinigd waren, wogen wij ze weer; het bleek dat er 140 N. looden verloren was gegaan, en wij 460 N. looden hadden overgehouden, zoodat na aftrek der 30 cents voor de huiden ontvangen, het pond schoon nog geen 10 cents koste. (Sinds eenigen tijd wordt in de Londensche marktberigten ook de prijs van het konijnenvlees uitgetrokken, en kost thans het Engelsche pond 30 cts. of 70 cents het N. pond).

Over de verhouding van de voedzaamheid van konijnenvleesch tot ander vleesch, en alzoo over de betrekkelijke waarde in geld van het konijnenvleesch, hoopen wij nadere verge-

lijkende onderzoekingen te doen, en die u dan mede te deelen.

Aangezien er betrekkelijk veel meer ooijen dan rammen door ons ontvangen zijn, en de meeste menschen zich alleen een of twee ooijen hebben aangeschaft, zoo hebben wij om de voortteling te bevorderen, alhoewel zulks onzen oppasser veel drukte veroorzaakt, vrijheid gegeven de ooijen bij onze rammelaars te brengen, waarvan dan ook geregeld gebruik gemaakt wordt, zoodat het te verwachten is dat ook hierdoor de zaak hier ter stede en in de omstreken spoedig meer algemeen zal worden.

Ten zevenden. Toen ons van tijd tot tijd ter ooren kwam, en wij in onderscheidene nieuwsbladen lazen van een nog grooter ras (Engelsche *half-lops*), dan dat der Belgische, dat tot 7, 8, ja tot 10 Ned. ponden zwaar zoude zijn, waren wij zeer begeerig ook in 't bezit van deze monsterdieren te komen, en schreven tot dat einde aan onzen vriend den heer VAN DE WALLE te Gend; om ons zoo mogelijk de grootste en zwaarste te koopen, die hij maar magtig konde worden.

Het duurde dan ook niet lang, of wij kregen, zoo als ik straks reeds zeide — voor ongeveer vijf weken — er vijf, waarvan de heer VAN DE WALLE schreef, dat deze zoo groot waren, als men daar ter plaatse nimmer gezien had, zoodat honderde menschen, toen ze gescheept werden, ze kwamen zien.

Steeds ons een gewigt van 10 Ned. pd. voorstellende, was het als van zelf, dat ons de dieren op het eerste gezigt niet in de hand vielen. Ze waren wel veel grooter dan de grootsten onzer Belgische, maar toen wij ze op de schaal bragten, bleek het dan ook al ras dat wij niet zoo geheel misgezien hadden, daar de zwaarste slechts een gewigt had van 4,2 Nd. pond. Wel is waar, waren ze bij de aankomst zeer mager en was het hun wel aan te zien, dat ze aanmerkelijk grooter en zwaarder konden worden, maar dat bijna fabuleuze gewigt, waarvan gewaagd wordt, zullen ze nimmer erlangen; althans nu ze goed verzorgd zijn, heeft de zwaarste nog slechts een gewigt van 4,7 Ned. pond.

In hoeverre nu de berigten van de boven genoemde zwaarte waarheid behelzen, weten wij niet, maar te oordeelen naar hetgeen ons van anderen gezegd wordt, die

ook te Amsterdam op de tentoonstellingen der Vereeniging voor Volksvlijt geweest zijn, en meenen dat de onze even groot waren, als daar voorhanden zijn, gelooven wij dat bij het opgeven der zwaarte veel overdrevens voorkomt. En dat wij niet zoo gaaf de berigten nopens die grootte en zwaarte voor waarheid kunnen aannemen, gelooven wij ook hierom, omdat ons bekend is, dat van hier naar Tiel is geschreven om konijnen, die daar voorhanden, mager, een gewigt zouden hebben van ten minste 6 à 7 Ned. pd., en welke nimmer hier zijn ontvangen.

Wij zijn nu tot het einde van onze opmerkingen gekomen, en wenschen nog alleen een paar mededeelingen te doen nopens hetgeen wij van elders over de zaak der konijnenfokkerij zijn te weten gekomen.

De boven reeds bedoelde persoon, die naar België gereisd was, en die ons beloofd had, van zijne bevinding ons het een en ander te zullen schrijven, deed zulks dan ook onder anderen op de volgende wijze:

„In West Vlaanderen zoowel als in Oost-Vlaanderen heeft de teelt van konijnen op dezelfde wijze plaats, als UEd's. zich voorstellen dat het hier te lande worden moet.

„Bijna ieder arbeider (ten minste ten platten vooral) heeft in thee-, indigo of suikerkisten eene konijnenfokkerij voor eigen provisie, en voorts voor den verkoop aan handelaars in geslagte konijnen op Engeland.

„Van genoemde konijnenfokkers worden de konijnen opgekocht en levend in de landsteden ter markt gebragt tot den prijs van 2 à 3 francs. Te Gend op de markt vroeg men voor beste volwassen konijnen 2 Brabandsche guldens of 1,80 ct.

„Te Gend en elders worden de konijnen geslagt, en grootendeels in kisten (doodkisten) gepakt, over Ostende naar Londen gevoerd. Op de vleeschmarkt vroeg men voor halfvolwassen konijnen 1 tot 2 francs.

„Het bereiden en verwen der vellen is er een belangrijke tak van nijverheid geworden. Zoo heeft zekere heer VERDONCK te Gend 20 werklieden, die niets doen dan konijnen slagten, pakken en de vellen er van bereiden, die men in Amerika gebruikt voor echt Russisch bont. Genoemde heer VERDONCK stond ons echter niet toe zijne fabrijk of werkplaats te zien; men houdt er de kunst van verwen der vellen geheim, alleen zijn wij te weten gekomen, dat de geverfde vellen van 5 tot 25 francs per dozijn kosten.

„Volgens den heer DOBBELAERE heeft menigeen zich door die nijverheid een belangrijk vermogen verworven."

Dan lezen wij verder:

„Voor de voortteling gebruikt men bijna niet het *buitengewoon* groot soort, die te weinig jongen werpen; dat soort is overigens ook zeer schaarsch.

„Wij hebben, wat de behandeling, het voederen, spenen en snijden betreft, geene wetenschap kunnen opdoen, doordien in Vlaanderen geen enkele inrigting op groote schaal schijnt te bestaan."

Wij zouden nu nog willen spreken over de vele onjuiste opgaven, die wij van tijd tot tijd hebben aangetroffen in brochures en couranten-artikelen, betreffende punten, behoorende tot het gebied der konijnenteelt, en welke opgaven bij nader onderzoek blijken uit het eene blad in het andere overgenomen te zijn, omdat men zelve geene ervaring ten dezen bezittende, eenvoudig elkander naschrijft. Dat dit een en ander zeer tot nadeel der zaak moet strekken en vele verkeerde gevolgen moet hebben, spreekt van zelf. Wij zullen thans echter in dit Verslag in geene nadere bijzonderheden aangaande dit punt treden, en dat te minder, omdat een onzer, de heer DE SITTER, dienaangaande reeds een betoog heeft geschreven in het dezer dagen uitgekomen Tijdschrift over het Armwezen, en wij in dit Verslag dáárop niet behoeven terug tekomen, 'twelk ook geldt nopens eenige andere punten, waaromtrent de ervaring ons betere en juistere inlichtingen heeft verschaft, sinds wij zelve dagelijks de huishouding der konijnen in alle bijzonderheden hebben kunnen onderzoeken en vergelijken met hetgeen daaromtrent door anderen is te boek gesteld.

Wij meenen, aan het slot van dit Verslag te mogen vertrouwen, dat Gij ons zult toestemmen, dat wij tot dus verre alle redenen hebben om ons te verheugen over onze onderneming, en de hoop mogen voeden, dat binnen zeer korten tijd ook in ons Vaderland de konijnenfokkerij zal worden eene rijke bron van welvaart voor den arbeidersstand.

Alsnu overgaande tot de III Afdeeling van het Programma, doet de President eene motie van orde: Vier leden des Bestuurs treden nu af, nl. de heeren BLAUPOT TEN CATE, BORGESIUS, POST en HOFKAMP.

Hij stelt voor alsnu over te gaan tot het vervullen van die vacatures, opdat de stemmen kunnen worden opgenomen onder de verdere discussien.

(Uit de vervolgens opgemaakte stemmingen bleek, dat al de aftredende leden des Bestuurs waren herkozen.)

12. Prof. HOFSTEDE DE GROOT wenscht inmiddels te spreken over punten, die hier reeds vroeger ter tafel zijn geweest, en wel over de zaak der Bewaarscholen.

Het Bestuur der Algemeene Vereeniging heeft, zoo als is medegedeeld, zich daarover gewend aan heeren Gedeputeerde Staten.

De Commissie van onderwijs in deze provincie heeft van haren kant in Januarij l l. zich daarover gewend aan de Gedeputeerde Staten en in April aan de leden der Staten. — Spreker deelt omtrent die laatste missive (gedateerd 10 April 1854, No. 15) o. a. de volgende bijzonderheden mede:

„Wanneer men het Schoolwezen in onze Provincie, zoo als het nu is, vergelijkt met hetgeen het vóór eene halve eeuw was, dan is de vooruitgang en verbetering zeer groot. Zoowel wat de localen, als wat het onderwijs, daarin gegeven, betreft, is er eene hervorming tot stand gebragt, waarover wij ons niet genoeg kunnen verblijden. Naast God danken wij haar aan de Landsregering, aan het Gewestelijk Bestuur en aan de Commissie van Onderwijs, waarin mannen als WESTER en VAN SWINDEREN zitting hadden.

„Doch met deze dankbare erkentenis paart zich het levendige besef, dat er nog veel aan ons Schoolwezen blijft ontbreken, 'tgeen de hoogere behoefte van dezen tijd, vooral ook van wege de aanwinnende ontwikkeling en beschaving van andere volken en de vrijere regeringsvorm van ons land nu dringend eischen, met name in deze welvarende en beschaving- en vrijheidlievende Provincie.

„Eindelijk vinden wij te meer vrijmoedigheid ons nu reeds met onze beschouwingen tot Uwe Vergadering te wenden: dewijl het ontbrekende en gebrekkige waarlijk niet zooveel en van dien aard is, of het kan langzamerhand zonder groot bezwaar, worden aangevuld en verbeterd; terwijl, indien dit geschiedt, onze Provincie een voorbeeld zou kunnen worden, hoe op eenvoudige wijze het lager

Schoolwezen kan worden ontwikkeld en bij toeneming vooruitgaan, in overeenstemming met de voortgaande behoeften der Natie.

„Om al deze redenen wenden wij ons dan tot UEd. Groot Achtbaren en beschouwen vooreerst de Inrigtingen van Onderwijs, dan het Onderwijs zelf, daarna de Opleiding, eindelijk het Inkomen der Onderwijzers."

Ten aanzien van punt IV, het Inkomen der Onderwijzers, zij hier uit dat stuk nog het volgende medegedeeld.

„Eene voorname reden van de laagte, waarop eeuwen lang het Lager Onderwijs hier en elders stond, was het geringe inkomen der Kosters of Schoolmeesters, waardoor veelal alleen zij dezen post begeerden, die voor ander, meer voordeelig werk ongeschikt waren, en waardoor zij, ook als zij dezen post bekleedden, door eenig bijwerk, als dat van landbouwers, van schrijvers bij eenig bestuur, herbergiers enz. zich een voldoend bestaan moesten verschaffen.

„Het werd dus als een grondbeginsel bij de schoolhervorming aangenomen, dat men het Onderwijs vooral ook moest hervormen, door het lot der Onderwijzers te verbeteren (gelijk blijkt uit Art. 3 der Schoolwet van den 3 April 1806 en uit Art. 30, No. 1 en Art. 31 van het Reglement voor het Lager Schoolwezen), opdat zij alleen voor hun werk konden leven, alle bijwerk laten varen, voor hun vak studeren en met lust en ijver, zonder den druk van honger en van broodzorg voor hun gezin, opgeruimd en vrolijk hun post konden waarnemen.

„Dit grondbeginsel is veelzins in acht genomen en heeft, voor zoo verre het is toegepast, vele gelukkige gevolgen gehad. Doch desniettemin ontbreekt nog veel aan hun lot, zelfs zooveel, dat van wege de Provincie nu reeds sedert vele jaren aan hulpbehoevende Onderwijzers gratificaties zijn toegelegd, waardoor alleen in den dringendsten nood wordt voorzien.

„Welligt bestaat er voorshands geen grooter gebrek in ons geheele schoolwezen, dan dat er geene wettelijke verordeningen zijn, hoe oude en ongeschikt geworden Onderwijzers eervol te ontslaan en met een welverdiend pensioen hunne laatste levensjaren of dagen in rust te doen eindigen, en hoe zieke en zwakke Onderwijzers tijdelijk te gemoet te komen en door krachtige Ondermeesters te doen vervangen. Geen jaar verloopt er, of er doen zich eenige voorvallen in dit Gewest op, waarin elk der schoolopzie-

ners zouden wenschen, dat er zulke verordeningen en fondsen bestonden. Eén van beide moet dan gebeuren, òf het *onderwijs* moet lijden onder de ongeschiktheid des Meesters, of de *Onderwijzers* (de oude, die gepensioneerd wordt, en de nieuwe, wiens tractement wordt ingekort) moeten lijden onder de karigheid van inkomsten, die, voor één bestemd en dan nog dikwijls klein, nu onder twee worden verdeeld.

„Hoe goede verwachtingen wij mogen koesteren van eene nieuwe wet op 't onderwijs, wij vreezen dat er geene voldoende fondsen voor deze behoefte zullen worden aangewezen uit 's Rijks kas; dus dat hier de Provinciën en Gemeenten het meeste, zoo niet alles, zullen moeten doen. Maar in deze Provincie ware ook hierin te voorzien; hetzij regtstreeks, wat wel het wenschelijkste zou zijn, hetzij door het stijven van het Ondersteunings- en Hulpfonds [beide vroeger genoemd]. Want zoo zij door Uwe zorgen spoedig tot eene aanmerkelijke hoogte stegen (en dit ware met betrekkelijk kleine bijdragen te doen) zouden na weinige jaren alle onkosten, voor het pensioneren benoodigd, uit deze fondsen zijn te vinden.

„Wij nemen de vrijheid al het bovenstaande in den boezem Uwer Vergadering neêr te leggen, om, zoo als wij hopen, de levendige overtuiging te wekken, dat, zal het Onderwijs bij ons die vruchten dragen, welke het voor verlichting, zedelijkheid en welvaart dezer Provincie *kan* en *moet* voortbrengen, er *veel meer* geld van wege de Provincie of de Gemeenten, of van beide, moet besteed worden, ten einde dezen akker vruchtbaar te maken. Want dit heeft hij gemeen met onze korenlanden, dat hij eene zorgvuldige bebouwing behoeft en dat in ploegen en zaaizaad, ook hier geene bezuiniging kan plaats hebben, zonder groote schade voor den oogst.

„Op eene aanzienlijke vermeerdering van de bijdrage der Provincie voor de schoolbelangen mogen wij te meer aandringen, als wij vergelijken, wat in eenige andere Gewesten voor 't Lager Onderwijs wordt gegeven met hetgeen hier daarvoor wordt afgezonderd. Terwijl toch hier maar *f* 2300, als *f* 2000 voor het opbouwen van schoollocalen enz. en *f* 300 voor beurzen, wordt bestemd, op eene begrooting van *f* 228,514 uitgaven, bepaalt men voor die belangen voor 1854 in Utrecht eene som van *f* 3800 op eene begrooting van *f* 66,300; in Zeeland *f* 2000 en aan

rentelooze voorschotten *f* 3000: op eene begrooting van *f* 27, 832; terwijl er bovendien van 1824 tot 1851 eene som van *f* 23, 263 is gestort in de Provinciale Schoolonderwijzers-Weduwenbeurs (zie *Nieuwe Bijdragen voor Onderwijs* 1852, Schoolnieuws bl. 680); in Noord-Holland eene som van *f* 6000 op eene begrooting van *f* 238,612; in Zuid-Holland *f* 22,100 op eene begrooting van *f* 231,254.

„Een zeer geschikt middel, om sommige nuttige inrigtingen, b. v. Bewaarscholen en Scholen voor nijverheid of voortgezet onderwijs, met weinige kosten tot stand te brengen, alsmede om op sommige plaatsen noodzakelijke verbeteringen in te voeren, b. v. door van wege ouderdom of buiten hunne schuld ongeschikt geworden Onderwijzers te laten vervangen, zoude misschien daarin bestaan, dat er uit de Provinciale kas eenige procenten wierden beschikbaar gesteld, wanneer uit de Gemeentekas het overige wierd verstrekt, even zoo als zulks met het aanleggen van kunstwegen hier met gelukkig gevolg geschiedt. Hoe hoog de geldsommen voor ons doel moeten zijn, wagen wij niet te bepalen; ook niet, in hoeverre de gemeentelijke Schoolfondsen daartoe konden besteed worden; evenmin, welke behoeften in de eerste plaats dienen vervuld te worden. Deelt Uwe Vergadering in onze overtuiging, en verhoogt zij dientengevolge de bijdragen voor het schoolwezen aanmerkelijk op de begrooting der Provincie, dan zullen wij gaarne, des gevraagd, onze voorstellen daarvoor bij Heeren Gedeputeerde Staten inzenden."

Spreker dringt nu ook hier er op aan, dat in deze provincie meer geld besteedt worde voor het onderwijs, en Spreker maakt van deze gelegenheid gebruik om daarvan te gewagen, ook omdat er hier leden uit het collegie van Gedeputeerden en van de Staten dezer provincie tegenwoordig zijn.

13. De Rekening en Verantwoording der gehoudene administratie wordt ter visie gelegd:

Het Bestuur, bij monde van den Penningmeester J. POST, legt daarbij over de volgende toelichting:

KORT VERSLAG

OMTRENT HET GETAL LEDEN

EN OVER DEN STAAT DER GELDEN,

van de Vereeniging tegen het Pauperisme, op den 26 Mei 1854.

In het jaar 1852 telde de Vereeniging 76 leden, te zamen 86 aandeelen bedragende.

In den loop van 1853 hebben opgehouden lid te zijn door bedanken de heeren Mrs. S. TJADEN BUSMAN, en H. O. FEITH, en de heer G. BORGESIUS door overlijden.

Evenwel zijn er ook weder vier leden bijgekomen, met name de volgende heeren:

de Commissaris des Konings Mr. L. A. VAN ROIJEN, G. E. WILDEBOER en A. BARENDS, te Hoogezand, en C. P. DE GROOT, te Surhuisterveen, zoodat het getal met één is vermeerderd.

De geheele ontvangst heeft bedragen *f* 484,02. Onder deze ontvangst is begrepen *f* 258 aan ontvangen contributien, *f* 207,13 meerder ontvangst van A. P., *f* 8,77 voor verkochte exemplaren van het 3e Verslag, *f* 2,25 van toehoorders bij de vergaderingen, en eindelijk *f* 7,87 rente van belegd kasgeld.

De uitgaven hebben te zamen *f* 298,10 beloopen; waaronder *f* 195,85 voor 't drukken, binden enz. van het derde Verslag, de overige *f* 102,15 is besteed voor het houden van vergaderingen, salaris aan den bode, schrijfloon, verschotten aan de Secretarissen en den Thesaurier, het adverteren in de couranten enz. Zoodat deze rekening sluit met een voordeelig saldo van *f* 185,92.

Groningen den 26 Mei 1854.

Namens het bestuur der Vereeniging:
J. POST, *Thesaurier.*

De Rekening en Verantwoording wordt door de Vergadering goedgekeurd.

14. De vergadering gaat alsnu over tot de behandeling van de IIIde Afdeeling, behelzende eenige nieuwe punten van behandeling.

1) De heer DE SITTER ontwikkelt, namens het Bestuur, de wenschelijkheid, dat er van wege deze Vereeniging eene commissie benoemd worde, om een onderzoek

in te stellen naar de verhouding, die er thans in deze provincie bestaat tusschen de arbeidsloonen en de behoeften der arbeidende klassen, en naar de middelen, om, zoo die verhouding blijkt ongunstig te zijn, daarin verbetering aan te brengen, met last om in eene volgende vergadering rapport te doen.

De vergadering zich met dit voorstel vereenigende, worden tot leden der Commissie benoemd: de heeren BORGESIUS, SCHILTHUIS, Ds. HOFKAMP, BARGHOORN en VAN HOORN.

2) De heer ALI COHEN doet eene mededeeling, waarin hij op den voorgrond stelt de volstrekte behoefte, die er voor den mensch bestaat aan dierlijk voedsel, en het gemis in dat opzigt, dat voor duizenden in den lande door gewoonte eene tweede natuur is geworden.

Wat ook moge gezegd zijn, om die behoefte te bestrijden, èn wetenscgap èn ervaring getuigen, bij grondig en volledig onderzoek der zaak, voldoende de *noodzakelijkheid* van 't vleeschgebruik. Uit *dat* oogpunt behandelde Spreker vroeger in deze vergadering de zaken van de *Konijnenteelt* en van 't invoeren van *vleesch uit Amerika:* thans wilde hij een nieuw, praktisch bewijs leveren, hoe in ons midden, bij 't gemis van ander vleesch, het eten van paardenvleesch en katten meer en meer onder de armen toeneemt. Spreker deelt daarop de door hem, in den laatsten winter, hier ter stede daaromtrent gedane nasporingen mede, waaruit blijkt, dat het paardenvleesch (versch en gerookt) bij *duizende* ponden, en de katten bij honderden stuks (meestal gerookt) worden gebruikt; het paardenvleesch tegen 3 à 4 cts. het halve Ned. pd. (de nagelhouten), en de katten (naar gelang van hare vetheid) tegen 5 à 10 cts. het stuk (zonder de vellen).

Vervolgens behandelde Spreker eenige andere punten uit de voeding (goede en goedkoope) des volks, en vertoonde het *paardeboonenmeel*, zoo als dat, naar eene opgaaf van den heer JONXIS alhier, door den Boekweitmolenaar KLEIN te dezer stede, spoedig tegen ongeveer 12½ cts. het halve Ned. pd. zal kunnen worden afgeleverd. (Dit boonenmeel, ontdaan van *alle* bastdeelen, ziet er uitmuntend uit en is, blijkens de vele gedane proefnemingen, uitmuntend geschikt voor velerlei brood on gebak). Spreker vestigt daarbij de aandacht op de groote voedingswaarde van dat meel, en den betrekkelijk geringen koop-

prijs. Ten slotte handelt Spreker over de *kunstboter*, het doelmatige van haar gebruik, en de beste wijze van hare zamenstelling, daarbij proeven overleggende, die, het $^1/_3$ kostende van den prijs der boter, dáárvan door smaak of voorkomen naauwelijks verschilt.

3) De heer BORGESIUS doet de navolgende mededeeling:

Het Bestuur van de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme, altijd bedacht óp hetgeen strekken kan tot vermindering van armoede, heeft sedert eenigen tijd zijne aandacht gevestigd gehouden op de vermeerdering van het voedsel der mingegoede klassen, overtuigd dat iedere verbetering daarin aan te brengen, noodzakelijk moet leiden, om de overige aangeprezene middelen meer ingang te doen vinden, als: onderwijs, werkverschaffing en meer andere onderwerpen.

Het aanvankelijk goed gelukken van de konijnenteelt en de waarschijnlijkheid, dat mede door dat middel het zoo noodzakelijke dierlijke voedsel meer onder het bereik van geringe lieden zal komen, heeft ons op het denkbeeld gebragt, aan Uwe vergadering mede te deelen en in het Verslag op te nemen iets over het *inleggen* en *droogen* van *groenten* en *vruchten*. Deze mededeeling heeft echter geene andere strekking, dan dat een of meer van onze leden het onderwerp eens tot een bepaald punt van onderzoek moge maken, of het eens met het eene of andere probere, en ons later zijne verkregene uitkomsten mededeele.

Immers, het is geheel in den geest van onze Vereeniging en van deze vergadering, om elkander denkbeelden mede te deelen, die te onderzoeken en te bespreken, totdat eindelijk iemand eens de zaak aanpakt en de denkbeelden tot uitvoering brengt.

Het is bekend dat men door het inleggen en droogen, groenten en vruchten, gedurende korteren of langeren tijd voor bederf kan bewaren, en werd dit algemeen, heel veel zoude voor een schralen tijd kunnen worden gespaard, dat nu in overvloed wordt verteerd, ongebruikt bederft of voor een geringen prijs wordt weggedaan.

Hoe onverschoonbaar wordt er somtijds niet gehandeld in tijden van overvloed, met kersen, pruimen, appelen en peren, snij- en tuinboonen, boerenkool of zoogenaamd moes; het is vooral het laatst genoemde, dat zeer geschikt ingelegd en nog goedkooper gedroogd kan worden, iets dat op verre na nog niet algemeen in gebruik is.

Wij wenschen in de eerste plaats dan, dat onze gewone groenten en vruchten, die voor het grootste gedeelte bij den arbeidersstand ten platten lande zelven gekweekt of voor eene kleinigheid aangekocht kunnen worden, in tijden van overvloed beter bewaard worden, om te kunnen dienen als die goede dagen lang voorbij zijn, en de regelmatig terugkomende schrale saizoenen zich weer aanmelden, waarvan de maag liefst niets wil weten. — Het waarlijk voorzigtige voorbeeld van Jozef kunnen wij niet te dikwijls herinneren aan de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand.

Maar in de tweede plaats wenschen wij gaarne het inleggen en droogen van groenten en vruchten eene tak van Nijverheid te zien worden in deze provincie.

Er bestaat thans groote navraag en behoefte aan de door ons genoemde artikelen, vooral voor scheepsgebruik en ter verzending naar Engeland en de Indiën, zoodat de prijzen sedert verleden jaar weêr merkelijk zijn gestegen. Om een denkbeeld te geven van de behoefte dient, dat verleden najaar iemand in Amsterdam b. v. 1500 oxhoofden ingelegde augurken heeft verkocht, naar Londen en daar ieder oxhoofd wel eene waarde heeft van 30 gulden, wordt er door die *eene* koop al vrij wat geld onder de landlieden van Noord-Holland gebragt.

Wij hebben voor ons liggen eene prijscourant van ingelegde en gedroogde vruchten van een geacht handelshuis in een van onze koopsteden, waarop 25 soorten van ingelegde groenten zijn uitgetrokken, 17 soorten van gedroogde groenten, 13 soorten van ingelegde vruchten en 6 soorten van gedroogde vruchten; alle soorten zijn handelsartikelen en kunnen tegen voldoende prijzen worden verkocht. — Vooral met de grove groenten zouden onze kleine tuin- en landbouwers eerst kunnen beginnen, en ofschoon de prijs thans veel hooger is, zijn toch de gewone prijzen van een anker of vierendeels vat snijboonen *f* 5,50, spersie- of slaboonen *f* 5,50, andijvie *f* 5,50, zuurkool *f* 3,00, boerenkool *f* 3,00 gedroogde waalsche boontjes, slaboontjes, snijboontjes, doperwtjes, peultjes, worteltjes, per Ned. pd. *f* 2,00, — alles zeer voldoende prijzen om de zaak gerust te durven aanbevelen.

Zij die met ons de overtuiging deelen, dat in gespaard en verdiend voedsel veel meer kracht zit dan in dat,

hetwelk gegeven of gebedeld is, zullen, hoopen wij, ook met ons van oordeel zijn, dat ook deze tak van nijverheid dient aangemoedigd te worden. Wij eindigen deze onze mededeeling met den wensch, dat onze gewone en buitengewone leden ieder in zijn kring, aan hunne nijvere arbeiders en die daartoe meer gelegenheid mogen hebben, willen zeggen, dat er nog vrij wat te besparen en te verdienen is ook met het inleggen en droogen van groenten en vruchten.

4) De heer DE SITTER doet mededeeling, dat bij de Vereeniging ingekomen is eene Missive van de Nederlandsche Vereeniging ter bevordering van Fabrijk- en Handwerksnijverheid, houdende verzoek om zoowel door deze Algemeene Vereeniging (waarvan gemelde Vereeniging lid is), als door het te houden Congres voor het Armwezen, de invoering van gedrag- en bekwaamheidsboekjes bij fabrijkarbeiders, en de oprigting van een Nijverheidsfonds tot ondersteuning van oude en gebrekkig gewordene werklieden te bevorderen.

Dientengevolge stelt het Bestuur der Vereeniging voor eene Commissie te benoemen, om de geschiktste middelen te beramen hoe aan den wensch van de Vereeniging tot bevordering van Fabrijk- en Handwerksnijverheid te voldoen, en des geraden achtende op eene of meer plaatsen die middelen te beproeven, met last om in eene volgende vergadering rapport te doen.

Dit voorstel wordt door de vergadering goedgekeurd, en worden vervolgens tot leden der Commissie benoemd, de heeren GERHARDS, Prof. DE GROOT, T. HOFKAMP, DE SITTER en TEN CATE.

5) Ds. HOFKAMP wijdt uit over de oorzaken van het Pauperisme. Onder die oorzaken bekleedt het laat openblijven der tapperijen eene voorname plaats. In zijne gemeente (Marum) heeft men een Reglement gemaakt op dat stuk. Dadelijk werd het beter. Dezen winter is aldaar niet een geval voor de policie gekomen van klopperij en dergelijken, 's avonds of 's nachts voorgevallen. In alle gemeenten is dat zeker zoo niet. Hij vraagt alzoo: zou de Vereeniging hier niet algemeen iets kunnen doen? B. v. door heeren Gedeputeerde Staten te verzoeken, de gemeenten daaromtrent te willen aanschrijven? Het belang van deze zaak wordt door Spreker uit het oogpunt van de pogingen dezer Vereeniging nader onwikkeld.

De Voorzitter acht het gezegde van groot belang. *Hij* wenscht deze zaak commissoriaal te maken, ten einde on-

derzocht worden de geschiktste middelen, om het te laat vertoeven in de herbergen tegen te gaan, — middelen van wege de gemeentebesturen, maar ook van wege de particulieren (heeren en vrouwen). Dit laatste wordt door den Voorzitter nader gedemonstreerd.

De voorgestelde Commissie wordt benoemd, en tot leden daarvan: de heeren K. HOFKAMP, GERHARDS en TERPSTRA.

6) De heer Ds. RIEDEL (van Stads-Kanaal) doet het navolgende voorstel:

„Dewijl het over het algemeen eene der grootste zwarigheden is, waarmede de vereenigingen tegen het Pauperisme door werkverschaffing te worstelen hebben, het afgewerkte goed te slijten, zoo wordt gevraagd naar de wegen langs welke men het afgewerkte goed kan debiteren?"

Dit voorstel zal worden behandeld in de eerst komende Algemeene Vergadering.

Wegens 't ver gevorderd uur sluit de President met een gepast woord deze vergadering, waarbij hij het betreurt, dat de tijd reeds te ver verstreken is, om nog andere voorgenomene zaken af te doen, zoodat men zich reeds heeft moeten bekorten en haasten.

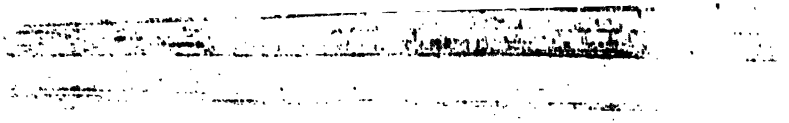

BIJLAGEN.

A.

VERSLAGEN VAN GEWONE LEDEN DER VEREENIGING.

I.

SPAARKAS VOOR ZIEKTE EN DOOD,

gevestigd bij het Dep. Aduard, ingevolge 't halfjarig verslag dier ka van den 20 *Julij* 1853.

Het Bestuur der Spaarkas voor Ziekte en Dood, bij het De Aduard. heeft de eer, het Bestuur der Algemeene Vereeniging teg het Pauperisme, 't volgende mede te deelen.

Voor ziektegeld is betaald aan behoeftige deelgenooten *f* 102,7 en voor begrafeniskosten *f* 15,00, zoodat de Spaarkas bij voo during weldadig werkt. Wanneer echter 't Bestuur moet melder dat de inkomsten die uitgaven niet geheel kunnen bestrijden, gebrek aan deelneming daarvan de oorzaak.

Aldus gedaan te *Aduard*, den 20 Oct. 1853.

Namens het Bestnur voornoem
(get.) B. VISSER, *Secretaris.*

II.

Het bestuur van bovengenoemde Spaarkas heeft het genoeg te kunnen berigten, dat deze inrigting weder weldadig heeft g werkt, vooral op twee personen. die in bovengemeld tijdvak ied eene som hebben getrokken van *f* 78,00, en die buiten deze tr zekerlijk ten laste waren gekomen van de diakenie hunner kerkelijl gemeente. Het is te voorzien, dat zij hun leven lang dez onderstand uit de Spaarkas zullen blijven genieten.

De uitgaven hebben bedragen

voor ziektegeld van 7 personen	ƒ 192,75.	
voor doodsonkosten van 1 persoon . , .	„ 15,00.	
voor diverse kleine uitgaven	„ 3,75.	
Totaal der uitgaven		ƒ 211,50.
De inkomsten hebben bedragen, met inbegrip van het batig saldo des vorigen jaars		ƒ 303,48½.
Weshalve er een batig saldo bestaat van		ƒ 91,98½.

Voordeeliger en krachtiger zoude de Spaarkas werken, indien er meer deelneming ware bij den geringeren stand, voor wien ze eigenlijk is opgerigt, maar in dezen hebben wij met vele vooroordeelen te kampen, die wij moeijelijk zullen kunnen overwinnen. Het getal der leden bedroeg den 1 Jan. 1854 slechts 25.

den Horn (Gem. *Aduard*) 25 Mei 1854.

Namens het Bestuur,

(get.) NANNINGA UITTERDIJK, *Penningm.*

III.

COMMISSIE TOT WINTER-WERKVERSCHAFFING, *in de Gemeente Aduard.*

Deze Commissie zamengesteld uit twee leden van wege den Raad der Gemeente, drie leden van het Dep. der Maatsch. tot Nut van 't Algem., gevestigd te Aduard, en twee leden van het departement gevestigd op den Ham, heeft de eer door dezen te berigten, dat zij het voornemen heeft om weldra hare werkzaamheden weder te hervatten.

Het voornaamste, waarmede wij ons zullen bezig houden, zal bestaan in het laten breiden en wolspinnen, terwijl wij tevens proeven zullen nemen met het spinnen van vlas.

En daar wij ons in het naauwste verband gesteld hebben met de Commissie van vlasbouw, die in deze gemeente is opgerigt, en aanvankelijk reeds goede resultaten heeft opgeleverd, zoo voorspellen wij ons, dat wij door krachtige zamenwerking, ook dezen winter meer dan wel vroeger, het doel onzer vereeniging zullen bereiken: de armoede helpen lenigen, de nijverheid aankweeken en de zedelijkheid zooveel mogelijk bevorderen.

Den Horn (Gem. *Aduard*) 20 Oct. 1853.

De Commissie tot Winter-Werkverschaffing in de Gemeente Aduard:

(get.) NANNINGA UITTERDIJK, *Secr.*

IV.

Wij hebben het genoegen te kunnen berigten, dat onze werkzaamheden gedurende den afgeloopen winter weder gewenschte vruch-

ten hebben gedragen; hetwelk voornamelijk ook daaraan moet worden toegeschreven, dat wij ons met de vereeniging tot vlasbouw, welke in deze gemeente tot stand is gekomen, in het naauwste verband hebben gesteld, ten einde zooveel mogelijk zamen te werken tot bereiking van hetzelfde doel, wering en leniging der armoede door werkverschaffing.

Primitief was ons voornemen, niet eerder in werking te treden, dan wanneer de Commissie tot vlasbouw ophield werk te verschaffen; doch in aanmerking nemende, dat niet alle behoeftigen geschikt waren, om in vlas te kunnen werken, zijn wij van dat voornemen teruggekomen, vooral ook met het oog op de noodzakelijkheid, dat het spinnen en breiden worde aangeleerd en onderhouden, opdat de treurige ervaring meer en meer moge wijken, dat er huismoeders en dienstbaren gevonden worden, die, ofschoon er den tijd toe hebbende, niet in staat zijn, om hare eigene kousen te kunnen breiden. Daarom hebben dan ook onze voornaamste werkzaamheden bestaan in het laten spinnen van wol en in breiden. — Voor vlas hebben wij geene spinsters kunnen vinden.

Wij hebben uitgegeven voor den aankoop van wol en het tweernen van garen . . . . . *f* 215,34.
voor spin- en breiloon . . . . . „ 82,76⅝.
voor andere werkzaamheden . . . . „ 10,30.
voor diverse onkosten en kleine uitgaven „ 18,80.
Totaal der uitgaven —— *f* 327,20⅝.

Onze ontvangsten waren
voor eene verloting van kousen en garens *f* 102,00.
voor bij verschillende gelegenheden verkochte kousen en garens . . . . „ 138,55.
Totaal der ontvangsten —— *f* 240,55.

waaruit blijkt, dat wij een te kort hebben van . *f* 86,65⅝.
welke gelden ons door tusschenkomst van den Raad dezer Gemeente, uit de Gemeentekas zullen worden gerestitueerd.

Den Horn (Gem. *Aduard*) 26 Mei 1854.

De Commissie tot Winter-Werkverschaffing in de Gemeente Aduard.

(get.) NANNINGA UITTERDIJK, *Secr.*

V.

VEREENIGING TER BEVORDERING DER NIJVERHEID EN LENIGING DER ARMORDE,

door Werkverschaffing in de Gemeente Aduard.

Het Bestuur dezer Vereeniging gaarne voldoende aan de uitnoodiging van het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het

[illegible] de eer [illegible] over- [illegible] te moeten zo [illegible] hebbende mede-ingezetene [illegible] tijde door werken, eigen verdiend brood kunnen eten, en [illegible] zich niet uit gebrek aan werk, en bij gevolg aan verdiens, behoeven te wenden om hulp en ondersteuning bij de Armenadministratiën, hebben zich, met uitzondering van zeer weinige vereenigd, en bij aandeelen van ƒ 5,00 een kapitaal bijeengebragt van ƒ 1060,00, die gelden aan eene uit hun midden benoemde Commissie toevertrouwd, met het doel om overeenkomstig de bepalingen van het Reglement voor die Vereeniging, vastgesteld den 6 Maart 1852, door vlasbouw werk te verschaffen aan hen, die elders of anders geen werk kunnen erlangen.

Dien ten gevolge zijn door de benoemde Commissie ongeveer 5 1/2 bunders land gehuurd en met lijnzaad bezaaid; dat verbouwde is tamelijk gelukt; en is boven en behalve het maken van gereedschappen, voor het bewerken van het vlas aan werkloon uitbetaald, aan op zijn minst 1 en op het hoogst 52 personen, de somma van ƒ 925,05; de rekening van 1852/3 sluit, na aftrek van het kapitaal der Vereeniging met een batig saldo van ƒ 68,56, met daarenboven de aangeschafte gereedschappen en 10 mudden 32 koppen zaailijnzaad.

In het voorjaar van 1853 zijn wederom ruim 5 bunders land tot dat doel ingehuurd en met lijnzaad bezaaid geworden, dat gewas is, wegens het natte voorjaar en later daarop gevolgde te sterke en langdurige droogte, niet zoo gunstig uitgevallen, en daar al het verbouwde vlas nog niet is bewerkt, kunnen wij de juiste uitkomst over 1853/4 niet mededeelen, doch zijn wel in staat zulks zeer nabij te bepalen, zoo zal wederom boven het maken en aankoopen van eenige gereedschappen, voor de bewerking van het verbouwde vlas aan dagloonen worden betaald ƒ 877,48^{5}; de rekening zal naar raming sluiten met een batig saldo van ƒ 228,11, ook deze uitkomst zal worden verkregen na aftrek van het kapitaal der Vereeniging; bovendien had de Commissie in voorraad het zaailijnzaad voor 1854, en de aangeschafte gereedschappen.

Wij meenen hierbij te moeten voegen, dat in navolging der Vereeniging, vele ingezetenen voor eigen rekening vlas verbouwen, vandaar dan ook, dat ingevolge de bepalingen van het Reglement, het vlas der Vereeniging als het laatst aan de beurt van schoonen, op dit oogenblik nog niet is afgewerkt.

Ook meenen wij niet onopgemerkt te moeten laten, dat de Vereeniging het te doen heeft met personen, die geheel of ten deele met het vlaswerk onbekend zijn, die wegens slecht werk of om andere redenen bij partikulieren niet te regt kunnen, en dat in den regel de verbouw voor eigen rekening, meerdere voordeelen afwerpt, dan voor rekening van dergelijke vereenigingen.

ij konden, doordien de werkzaamheden over het dienstjaar
niet waren afgeloopen, en de rekening niet is afgesloten,
wel eene specifieke opgave van ontvangsten en uitgaven mede-
len, doch hopen, des begeerd, in een volgend jaar een meer
doend verslag te kunnen mededeelen.

Aduard den 22 Mei 1854.

Het Bestuur der Vereeniging ter bevordering van Nijverheid door Vlasbouw in de Gem. Aduard.

(get.) T. BOUSEMA, *Presid.*
M. WILLEMSEN, *Secret.*

VI.

Uit het REGLEMENT, *voor de Vereeniging ter bevordering Nijverheid en leniging der Armoede. door Werkverschaffing in Gemeente Aduard*, nemen wij ter kenschetsing dier Vereeniging, er over Hoofdstuk I, handelende *„Van de Vereeniging, en het el derzelve."*

Art. 1. Het doel dezer Vereeniging is, de armoede zooveel logelijk te weren, het verleenen van onderstand te verminderen, n lediggang door nijverheid te doen vervangen.

Het middel om hiertoe te geraken, is werkverschaffing aan edige handen, waartoe men door de vlasbouw zal trachten te geraken.

Art. 2. Het kapitaal der Vereeniging door ingezetenen dezer emeente bijeen te brengen, bestaat uit aandeelen, ieder groot *ijf gulden*, welke de deelhebbers bij wijze van voorschot zonder ente zullen verschaffen.

De betaling geschiedt in twee gelijke termijnen, de eerste óór of op den eersten April 1852; de tweede vóór of op den ersten November 1854; of zooveel later, als de Commissie in rt. 8 bedoeld, zal goedvinden.

Art. 3. Bij de betaling van den tweeden termijn, ontvangt der deelhebber een bewijs van deelneming. Na gedaan aanzoek m betaling, zal er geene aanmaning geregtelijk of buitengeregtelijk ehoeven te worden gedaan, het enkel laten verloopen van den veeden betalingstermijn, zal voldoende zijn, om den deelhebber jn lidmaatschap te doen vervallen, met verbeurte van het reeds etaalde; het Bestuur evenwel blijft geregtigd, om des verkiezende en nalatigen inteekenaar tot voldoening, in regten te vervolgen.

Art. 4. Ieder deelgenoot die deze Gemeente met der woon aat verlaten, kan geen aandeelhouder in deze Vereeniging blijven, aar zal, zoo hij teruggave van het door hem gestorte verlangd, zijn dmaatschap moeten opzeggen, hetwelk binnen een jaar na het ver- ten der Gemeente zal moeten plaats hebben, en wel in geschrifte, adresseren aan de Seeretaris der Commissie in art. 8 bedoeld. ullende alsdan aan hem procentsgewijze naar de staat der kas op laatstgehoudene rekening, zijnen inleg worden terugbetaald, doch

in geen geval meer, dan de som, welke hij volgens inteekening heeft gestort. Zoo de opzegging na verloop van den bepaalden tijd geen plaats heeft gehad, heeft de aandeelhouder zijn regt op teruggave ontvangst verloren, en zal het door hem gestortte blijven ten voordeele dezer vereeniging.

Indien een aandeelhouder de gemeente heeft verlaten, en teruggave heeft verzocht van het door hem gestortte, zal bij des taat der zaas in berekening worden genomen, de waarde van de aan de Vereeniging behoorende gereedschappen en goederen, des noods te doen taxeren door twee bevoegde deskundigen.

Art. 5. Zoodra het kapitaal der Vereeniging, boven en behalve de ingeschrevene aandeelen, eene som van meer dan honderd gulden bedraagt, zal dat meerdere procentsgewijze aan alle deelhebbers worden uitbetaald.

Art. 6. Bij overlijden van een aandeelhouder, zal het bewijs van deelneming aan den Secretaris der Commissie in art. 8 bedoeld moeten worden bezorgd, ten einde het te stellen op naam van diens weduwe of erven, doch, indien geen der erfgenamen in deze gemeente is wonende, of reeds aandeelhouder mogt zijn, zullen zij het regt hebben terug te vragen, hetgeen door de overledene als aandeelhouder is betaald; alles echter met in acht neming van het bepaalde bij art 4, welke bepalingen ten dezen van toepassing worden verklaard.

Art. 7. Geen werk hoe ook genaamd zal door deze vereeniging middelijk of onmiddelijk mogen verschaft worden, dan aan hen, die hun wettig domicilie van onderstand binnen de gemeente Aduard hebben; met uitzondering van de zomerwerkzaamheden, als wanneer het geoorloofd zal zijn, bij gebrek aan werkvolk in deze gemeente; vreemde werklieden aan te nemen.

Hoofdstuk III, „*Van het verschaffen van arbeid,*" bevat de volgende bepalingen:

Art. 27 Het verschaffen van werk bestaat uit den veldarbeid en uit het verwerken van vlas.

Omtrent den veldarbeid regelt zich de Commissie naar tijds omstandigheden, en is niet gebonden aan bepalingen, met dien verstande echter, dat zij de dagloonen naar den koers bepaalt.

Omtrent het verwerken van het vlas gelden de onderstaande bepalingen.

Art. 28. Zoodra er gebrek aan werk is, buiten de vereeniging, bepaald de Commissie dat er werk verschaft zal worden; zoodra dat werkgebrek ophoudt, bepaald zij dat er geen werk door de vereeniging meer verschaft zal worden.

Mogt al het vlas alsdan niet verwerkt zijn, dan wordt het overgeblevene voor een volgend saisoen bewaard.

Zoo het noodig mogt zijn uit de onverwerkte massa de huur geheel of gedeeltelijk te betalen, dan wordt het ruw en onbewerkt verkocht.

Art. 29. Zoodra het besluit van werkverschaffing genomen

in, stelt de Commissie zich in verband met het Gemeente-Bestuur, en dat der Armenadministratiën in voege als volgt.

De President der Commissie geeft schriftelijk aan den Burgemeester, en aan de Besturen der Armenadministratiën in de gemeente kennis, dat de vereeniging werk verschaft, en noodigt hen uit om niemand in onderstand op te nemen, dan nadat hij een bewijs, afgegeven door een der leden van de commissie, heeft vertoond, dat de vereeniging hem geen arbeid kan geven.

Art. 30. De Commissie bepaalt of het verwerken van het vlas bij het stuk, of hij aanneming, dan wel bij daghuur zal geschieden. In beide gevallen zorgt zij dat de vereeniging geene arbeiders onttrekke aan de gewone werkzaamheden der Landbouw of der Nijverheid. Tot dat einde zal de Commissie op straffe van eigenbetaling, zorgen, dat de aannemingspenningen of daghuren, steeds niet hooger zijn dan die door particulieren worden besteed.

Art. 31. Bij aldien een landbouwer, of ander uitoefenaar van eenige tak van Nijverheid zich bij de Commissie vervoegt om werkvolk, zal de Commissie daaraan gehoor moeten geven, en de noodige arbeiders naar hare keuze verschaffen, tot dat einde zal zij ophouden aan de daartoe gedesigneerde arbeiders werk te verschaffen, en hen niet weder opnemen, dan nadat zij geen werk meer kunnen erlangen.

Art. 32. De Commissie zal bij voorkeur aan vaders of moeders, hoofden van huisgezinnen werk verschaffen, zij zal voornamelijk aan hen werk verschaffen, die een bewijs van den plaatselijken onderwijzer kunnen vertoonen, dat hunne kinderen, gedurende ten minste de wintermaanden, geregeld ter school gaan. Zij geeft vervolgens arbeid aan hen die moeten geacht worden minder geschikt voor ander werk te zijn; [illegible]hts bij uitzondering geeft zij werk aan kinderen.

Art. 33. Wanneer de Commissie tot den arbeid werktuigen verschaft, zullen zij die dezelve gebruiken, gewone slijtaadje uitgezonderd, ze in behoorlijken toestand moeten teruggeven; zullende zij anders de aannemingspenningen, of dagloonen welke onbetaald zijn gebleven, moeten inhouden tot reparatie der werktuigen; het dan overschietende wordt uitbetaald.

Dusdanige arbeiders, verkrijgen alleen op die voorwaarden werktuigen in gebruik, hetgeen de Commissie hen uitdrukkelijk moet voorhouden.

Art. 34. Alle werktuigen der vereeniging zullen tot merk dragen de letters V. v. A., dusdanig aangebragt, dat hetzelve niet dan moeijelijk, en met achterlating van noodzakelijke teekenen der uitwissching kunnen worden weggenomen.

Art. 35. De Commissie geeft zoo dikwijls zulks verlangd mogt worden ieder in hunnen werkkring, de noodige inlichtingen aan den Burgemeester, het Gemeente Bestuur, en aan de Besturen der Armenadministratiën.

Art. 36. Wanneer de kas in eenen goeden staat verkeert, looft de vereeniging een of meerdere premiën uit, aan hen, die zich in alle handelingen de vlasbouw betreffende, bijzonder door goed en vlijtig werken hebben onderscheiden. De beoordeeling der eerepremiën, derzelver getal en uitdeeling aan personen welke zich die waardig hebben gemaakt, wordt aan de Commissie overgelaten.

VII.

NAAI- EN BREISCHOLEN,

voor Meisjes uit den geringeren stand, te Beerta.

In voortdurende voldoening aan art. 11 en 17 van het Reglement voor de Algemeene Vereeniging, heeft de Commissie van bestuur over de naai- en breischolen voor meisjes uit den geringeren stand te Beerta, de eer het navolgend verslag deswege uit te brengen.

Dat zij, na het in de maand Mei dezes jaars uitgebragte rapport, thans weinig kan mededeelen, aangezien hare scholen gedurende den zomer stilstaan; doch heeft zij het voornemen, daartoe door het Departement Beerta der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen geautoriseerd, en door het restant van de betaalde entrégelden, ter gelegenheid eener gehoudene openlijke vergadering des Departements, en van een door het alhier gevestigd zanggezelschap tot dat einde welwillend gegeven, openlijk concert, in staat gesteld, gedurende den aanstaanden winter, te beginnen met maandag den 24 October eerstkomende, wederom aan 30 meisjes het noodige onderwijs te doen verstrekken, terwijl de Commissie het genoegen heeft, als verkregene resultaten, mede te deelen, dat twee meisjes, welke op hare scholen het noodige onderrigt hebben ontvangen, bereids zijn geplaatst bij naaisters in deze Gemeente; dat twee anderen, met hetzelfde doel, het bekomen onderwijs gedurende den afgeloopen zomer, geheel voor eigen rekening hebben voortgezet; en dat nog een vijfde, ten huize harer ouders, behalven voor eigen huishouding, ook reeds voor anderen, aldaar is werkzaam geweest; voorts nog mag de Commissie niet verzwijgen, dat het haar bijzonder aangenaam was, steeds meerdere erkenning van het nut der aan hare zorgen toevertrouwde inrigtingen te mogen ontwaren bij de ingezetenen dezer Gemeente, en evenzoo meerdere belangstelling en medewerking te ondervinden bij de ouders der leerlingen.

Eindelijk moet de Commissie haar leedwezen betuigen, dat dit Departement de noodige fondsen nog niet heeft kunnen vinden, om

daaruit ook aan eenige jongelingen, nuttige ambachten en handwerken te doen onderwijzen.

Beerta den 18 October 1853.

De Commissie voornoemd,

(get.) C. VAN OORT. H. E. GASTMAN.
S. R. DERKSEMA. B. CRAKER.

VIII.

Ter voldoening aan het slot van het programma van de werkzaamheden voor de vergadering der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme, hebben wij, ter voldoening aan art. 11 van het Reglement, de eer het navolgende te rapporteren:

De alhier sedert vijf jaren bestaande en voor de wintermaanden werkende naai- en breischolen, bij het Departement Beerta der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, opgerigt ten behoeve van meisjes uit den geringen stand, voldoen al meer en meer aan de verwachting en werken in navolging reeds naar buiten in deze en gene Gemeenten van ons gewest, van welke inrigtingen wij nog niet in het Verslag tegen het Pauperisme, hebben mogen vernemen, dat zij zich als gewone leden hebben aangemeld.

Even als vroeger, is het onderwijs, in de maand October begonnen en in de maand April dezes jaars geëindigd, gedurende 25 achtereenvolgende weken voortgezet op vier scholen en aan 82 meisjes het voor haar noodige en vereischte onderwijs gegeven in het naaijen en breiden, in het herstellen van oude kleedingstukken en in het stoppen van kousen.

Voor iedere leerlinge betaalt men als bij het begin, wekelijks 10 cents, en behalve dat de meisjes van het onderwijs, zonder goede, redenen niet een keer mogen terugblijven en daarvoor van de Commissie de toestemming moeten hebben, zijn diegenen, welke nog schoolpligtig zijn, gehouden, in plaats van den nademiddagschool, den avondschool daarvoor te moeten bezoeken. — De onderwijzers geven zich gaarne de moeite, om daarvan wekelijks te rapporteren, en wanneer men er van mogte ondervinden dat zij niet voldoende ter schoolkomen, of den winkel niet vlijtig bezoeken, dan zal haar de winkel worden ontzegt.

Eene keer moest dit geschieden, een voorbeeld dat ten beste op de overigen heeft gewerkt.

Meer en meer worden van deze meisjes in het beroep van wollen- en linnennaaijen dienstbaar en de overigen brengen het ook zoo verre, om niet alleen een kleedingstuk te herstellen, maar het ook geheel voor nieuw te maken.

Ook meer en meer ondervindt deze inrigting bij de gegoede klasse deelneming en ondersteuning door het toezenden van verschillend naaiwerk, hetwelk tegen een vast tarief ten voordeele onzer kas gemaakt werd.

Bij gebrek aan genoegzaam fonds; (daar men voor een gedeelte uit de departementale kas wordt gesubsidieerd), dragen de ingezetenen gaarne bij inteekening bij.

Bij ons laatste verslag namen wij de vrijheid, deze inrigting aan te bevelen, wij willen dat nogmaals doen, en waar men gelijke inrigting zal tot stand brengen, vertrouwen wij, dat men even als wij, deze heilzame inrigting zal toejuichen, en dat zij in de huisgezinnen van de mindere volksklasse voor de toekomst netheid, orde en voordeel zal geven.

Beerta den 22 Mei 1854.

De Commissie voornoemd,

(*get.*) B. CRAKER. C. VAN OORT.

IX.

VERSLAG VAN HET WERKHUIS

van het Algemeen Diakengezelschap der Nederduitsche Hervormde Gemeente van Groningen.

Wij deelen dit Verslag en de volgende, betreffende de inrigtingen van het Algem. Diakengezelschap der Ned. Herv. Gemeente te Groningen, welke leden onzer vereeniging zijn, mede, door een uittreksel uit die Verslagen over te nemen uit het Algemeene Verslag van de directie van genoemd Gezelschap.

Getrouw aan zijne roeping, om aan hen werk te verschaffen, die zulks op geenerlei andere wijze kunnen bekomen; en hen zoo in de gelegenheid te stellen, om nuttig bezig te zijn en iets te verdienen, heeft het Werkhuis allen opgenomen, die derwaarts door Diakenen der Hervormde Gemeente werden opgezonden. Meer nog dan vroeger mogt het Bestuur tevreden zijn over het gedrag der werklieden. Over het geheel genomen, arbeidden zij met lust en ijver en gaven meermalen redenen tot tevredenheid, zoo over hunnen vlijt, als over hunne spaarzaamheid en hun zedelijk gedrag, te meer verdienstelijk in hen, als men hunne geringe ontwikkeling en beperkte middelen in aanmerking neemt. Niet weinig heeft voorzeker daartoe het voorbeeld en de aansporing van den nieuwen opzigter SMITS bijgebragt. Het Bestuur heeft dan ook alle redenen van tevredenheid over dezen persoon te kennen gegeven, die, met bedaardheid zijn werk verrigtende, met vaste hand de orde, zoo noodzakelijk in dusdanige inrigting, handhavende, dien goeden geest onder de arbeiders aankweekt, welke hen met tevredenheid zich aan regel en tucht doet onderwerpen, welke hen met belangstelling en ijver voor hun werk bezielt. Aan de weduwe van den vorigen opzig-

ter BLAAUW zal nog tot 1° Mei e. k. eene geringe wekelijksche toelage worden verstrekt, rekenende men, dat zij zich dan buiten eenige tegemoetkoming van die zijde zal kunnen redden.

Met een enkel woord is zoo even de spaarzaamheid en het zedelijk gedrag der werkers geroemd. „Tot een overlegd gebruik," zegt het verslag van het Werkhuis, „en tot zuinigheid aangspoord, hebben onderscheidenen hunner het dezen zomer zoo ver weten te brengen, dat zij zelfs eenig geld in de spaarkas bewaarden, om in den komenden winter een penningske te hebben. Deze spaarzaamheid werkte voorts zoo gunstig op hun zedelijk gevoel, dat zij bij monde van den opzigter aan het Bestuur verzochten, om eenig Godsdienstig onderrigt te mogen ontvangen, eene aanvraag, die wij met genoegen ontvingen en waarmede wij ons tot Ds. MEIJBOOM wendden, die bereidwillig die taak op zich nam en die nu sinds eenige maanden éénmaal 's weeks aan het Werkhuis zoodanig Godsdienstig onderwijs geeft, als voor de bevattelijkheid zijner belangstellende hoorders geschikt is."

Hebben wij dusverre kunnen betuigen, dat het personeel dier inrigting in het verloopen jaar over het geheel genomen redenen tot tevredenheid gaf, het debiet van het fabrijkaat heeft de verwachting van het Bestuur overtroffen en is, met enkele uitzonderingen, in alles grooter geweest, dan in 1852. Vergeleken met het vorige jaar was de aflevering als volgt:

Afgeleverd in:	1852.	1853.	meer dan in 1852.	minder in 1852.
Kluwen Scheepswerk	14,719	17,665	2,946	
Rollen Dweilgoed	1,941	1,961	20	
Ellen Ganglooper	nihil.	36½	36½	
„ Notenzaklinnen	84	14		70
„ Koedeklinnen	749	1,021	272	
„ Behanglinnen	4,537½	4,160		377½
Stukken Paklinnen	128	128		
„ Keetlinnen	311	333	22	
„ Schoteldoekgoed	4	4		
Ellen Oliedoek	nihil.	nihil.		

Van alle artikelen is dus, met uitzondering van notenzaklinnen en behanglinnen, meer afgeleverd, terwijl het paklinnen gelijkstaat, zoomede schoteldoekgoed en oliedoek, welke beide laatste artikelen niet meer worden bijgewerkt, dan na bekomene bestelling.

Het getal werklieden is doorgaande minder groot geweest, dan in vorige jaren. In Januarij met 90 personen aanvangende, werd dit cijfer gaandeweg kleiner en was in Augustus tot 38 gedaald, waarmede toen gedurende omstreeks vier maanden aan groote aanvragen van fabrijkaat moest voldaan worden, terwijl de voorraad

van sommige artikelen betrekkelijk gering was. In November steeg het getal der werkers wederom tot omstreeks 60 personen en in het laatst van December waren er 88 werkzaam.

Wanneer uit het gering aantal personen, die derwaarts werden opgezonden, de gevolgtrekking mag gemaakt worden, dat er voldoend ander en beter beloond werk is, dan moet men zich in die geringe opkomst verheugen; maar het Bestuur wenscht, ter instandhouding van een geregeld debiet, en dus van de inrigting zelve, dat zoovelen, als geenen beteren arbeid kunnen vinden, en geschikt zijn om ten minste iets te verrigten, aan hetzelve worden toegezonden.

Die weinige handen, waarover bestuurders bij de vele bestellingen slechts konden beschikken, hebben hen somtijds met bezorgdheid vervuld en naar andere middelen doen uitzien, om in de behoefte, vooral aan gesponnen garens, te voorzien. Daartoe heeft het Bestuur zich tot sommige werkinrigtingen te lande gewend, en ontving, gedurende dezen winter, van die te Loppersum de garens, welke ze volgens opgave dáár sponnen.

In verhouding van het personeel is ook het bedrag der uitbetaalde werkloonen kleiner geweest, dan in vorige jaren, hebbende slechts *f* 2720,39⁵ bedragen, dat is minder dan in 1852 *f* 318,17⁵ en *f* 1237,97 lager dan het cijfer van 1851.

In het afgeloopen jaar heeft de ontvangst bedragen

eene som van	*f* 9877,59.
De uitgaaf daarentegen	„ 7440,35.
Gevende eene meerdere ontvangst van	*f* 2438,24.

waarvan een bedrag van *f* 1000,00 in de hier ter stede bestaande spaarbank is belegd.

De staat van het vaste fonds bedroeg op 1 Jan. 1853	*f* 11,646,82⁵.
en was op den 1 Jan. 1854 geklommen tot	„ 11,743,00⁵.
eene overwinst opleverende van	*f* 96,18.

Die overwinst is schijnbaar klein, wanneer dit met het vorige jaar vergeleken wordt, toen zij *f* 373,26⁵ of bijna viermaal zooveel bedroeg. In waarheid bestaat dat verschil niet daarin, dat men zooveel in winst op het fabrijkaat is achteruitgegaan, maar in daarvan onafhankelijke omstandigheden, zoodat de inrigting op zichzelve geene min gunstige resultaten dan ten vorigen jare oplevert.

Tot het fonds toch van het Werkhuis behoorde ook eene lijnbaan, nog in de rekening van 1852 voorkomende voor eene som van *f* 628,99⁵. Die lijnbaan is steeds tegen een billijken prijs verhuurd geweest, maar dewijl het gebouw binnen kort belangrijke herstellingen zoude vereischen, en men zelf geen gebruik van dit lokaal konde hebben, noopten deze en meer andere omstandigheden van onderdeschikten aard, het Bestuur, om die lijnbaan te verkoopen, waartoe hetzelve dan ook onder magtiging van het Gezelschap overging,

die verkoop bragt op eene som van ƒ 433; terwijl de verkoopkosten ƒ 18 bedroegen. In de rekening over dit jaar brengt die verkoop dus een nadeelig saldo van ƒ 211,99⅝. Daarbij is de waarde der gereedschappen ook wederom met ƒ 124,90 op den inventaris van dit jaar verminderd, zijnde dit cijfer ƒ 32,40 grooter dan ten vorigen jare.

Bij den stijgenden prijs der levensmiddelen heeft het Bestuur gemeend, dezen winter eenige buitengewone tegemoetkoming aan de werkers te moeten verstrekken. Vroeger is zulks wel geschied door hun tijdelijk eene verhooging der werkloonen te geven, doch thans wenschte men bij voorkeur eenen anderen vorm en is aan ieder hunner daarom, gedurende de drie laatste maanden des jaars, wekelijks 1 tot 2 Nedl. ℔ brood uitgereikt, geregeld naar ieders behoefte en betoonden vlijt; dit heeft over die maanden eene uitgave van ƒ 81,78⅝ veroorzaakt.

Wanneer nu al deze buitengewone uitgaven, waarbij nog een paar van mindere beteekenis gevoegd zouden kunnen worden, doch die wij kortheidshalve niet zullen vermelden, worden te zamen genomen, dan bevindt men, dat zij meerder of grooter zijn, dan ze in den regel zijn of moeten verwacht worden, en vermeenen wij den toestand van het Werkhuis gunstig te kunnen noemen, nu er desniettegenstaande een batig saldo is, al is dat dan ook kleiner dan in de laatstvoorgaande jaren. De inrigting heeft dus in het afgeloopen jaar aan haar doel beantwoord, daar zij allen, die werk zochten, heeft opgenomen. Zij biedt de meest verblijdende vooruitzigten aan voor de toekomst, daar de ondervinding van de laatste jaren heeft geleerd, dat zij op goede grondslagen is gebouwd en daarom alle hoop voor een duurzaam bestaan en een voortdurenden vooruitgang oplevert.

VERSLAG VAN HET BESTUUR DER ARMENWONINGEN

van het Algem. Diakengezelsch. d. Ned. Herv. Gemeente v. Groningen.

Het verslag, ons door het Bestuur der Armenwoningen medegedeeld, was dit jaar van grooteren omvang, dan wel vroeger, wij verheugden ons daarover te meer, dewijl ons daardoor aangetoond en bewezen werd, hoe doelmatig, hoe nuttig het daarstellen dier armenwoningen is geweest. Toen de cholera, die gevreesde ziekte, wederom onze stad ten vorigen jare kwam bezoeken, heeft het bestuur dadelijk de bewoners dier kamers tot zindelijkheid ten ernstigste aangespoord, door het besef, dat niets sterker kan worden aanbevolen, vooral bij de armen, dan zindelijkheid ten allen tijde, maar vooral bij epidemische ziekten. Die raad werd door de bewoners goed opgenomen en goed opgevolgd, zoodat, ofschoon de ziekte zich niet erg heeft verspreid, er evenmin als in het jaar 1848, toen de cholera zoo algemeen in deze stad heerschte, in alle 100 woningen iemand het offer dier ziekte is geworden. Uit dit oogpunt is deze inrigting niet alleen zeer in het belang der armen en

in dat van het algemeen, maar ook geldelijk geeft zij voldoening aan het zich daarvan voorgestelde doel.

Uit de opgave van den finantiëlen staat dier instelling blijkt toch, dat het kasgeld op 1°. Januarij 1854 had bedragen:

De meerdere ontvangst van vorige rekening . .	ƒ 806,84
Ontvangene huren	- 3577,40
Zoodat de geheele ontvangst heeft bedragen .	ƒ 4383,64
De geheele uitgave over 1853 was	- 2730,65⁵
Bedragende alzoo het kasgeld op 1°. Januarij 1854	ƒ 1652,98⁵

Uit de opgemaakte balans bleek, dat de staat van het fonds op 1°. Januarij was:

100 woningen, welke door aankoop en aanbouw, registratie en andere kosten hadden veroorzaakt eene uitgave van		ƒ 38897,08
Nog te ontvang. 1 kwartaal huur, in 1853 versch.		- 750,10
Interest van kasgelden in de spaarbank		- 41,93
Kasgeld op 1°. Januarij 1854		- 1652,98⁵
Zoodat de voordeelige staat bedroeg .		ƒ 41342,04⁵
De nadeelige staat bestaat uit:		
326 schuldbekentenissen ad ƒ 100,00.	ƒ 32600,00	
Nog te betalen interest over 1852 .	- 4,00	
„ „ „ „ „ 1853 .	- 1394,00	
		ƒ 33908,00
Geeft dus eene overwinst op 1°. Januarij 1854 van		ƒ 7434,04⁵
Deze overwinst bedroeg met 1°. Januarij 1853 .		- 6430,30
Zoodat in het jaar 1853 is overgewonnen . . .		ƒ 1003,74⁵

Naar aanleiding hiervan heeft het Bestuur voorgesteld, om dit jaar 10 aandeelen, ieder van 100,00, uit te loten. Hieraan gevolg gegeven zijnde, is daarop in onze vergadering van den 25 Februarij 1854 het gecombineerde aandeel nos. 132—136 uitgeloot, terwijl een gelijk aandeel, ten vorigen jare uitgeloot, volgens de daarop bestaande verordening thans moetende worden afgelost, zijnde nos. 102—106, de uitloting der 10 aandeelen is afgeloopen.

In het geheel is nu in 6 jaren door het Bestuur afgelost ƒ 4900,00, waaruit bereids eene rente besparing van ƒ 196,00 voortvloeit, terwijl de geheele overwinst de som bedraagt van ƒ 7434,04⁵. Aan het slot van het verslag zegt het Bestuur te regt: „Het is waar, groot is nog steeds de schuld, welke op de woningen drukt, doch wanneer bij een onderhoud als het tegenwoordige en met eene afwerping, gelijk tot dusverre is geschied, geregeld kan worden voortgegaan, dan zal op den duur de Hervormde Diakenie door deze onderneming van het gezelschap aanzienlijk worden gebaat."

VERSLAG VAN HET PATRONAAT

van het Algemeen Diakengezelschap der Nederduitsche Herv. Gemeente van Groningen.

Even als het Bestuur van het Patronaat in haar aan ons medegedeeld verslag zegt: „waar toch weinig of niets te berigten valt, is het zeker moeijelijk eene geschiedenis op het papier te brengen," zoo ook is het voor ons eene zware taak, daarover iets van eenig belang mede te deelen. Kortelijk zullen wij evenwel teruggeven, wat wij toen mogten vernemen, namelijk, dat er weinig met goede uitkomsten door patronen is gedaan, met uitzondering van één huisgezin, 'twelk, voor omstreeks drie jaren geleden in eenen bijna geheel verdierlijkten toestand verkeerende, door de ijverige bemoeijingen van eenige patronen trapsgewijze voor het grootste gedeelte uit dien staat is opgeheven en aan de maatschappij teruggeschonken. Ziedaar alles, wat wij van die inrigting mogten vernemen. En geen wonder, daar in eene stad, gelijk de onze, waar zooveel gedaan wordt ter beschaving en zedelijke ontwikkeling van den minderen stand, het Patronaat niet die vlugt kan nemen, als in kleinere plaatsen; in steden van gelijke grootte, als de stad onzer inwoning, bestaat er diensvolgens ook mindere behoefte aan een geregeld werkend Patronaat over de volksklasse.

VERSLAG VAN DE COMMISSIE TOT BUITENGEWONE WERKVERSCHAFFING,

van het Algemeen Diakengezelschap der Nederduitsche Herv. Gemeente van Groningen.

De Commissie tot buitengewone werkverschaffing heeft ook nu, even als de andere Commissiën der inrigtingen, uitgaande van het Gezelschap, mededeeling gedaan harer werkzaamheden over het geheele jaar, terwijl vroeger zulks slechts van een gedeelte des jaars konde geschieden, dewijl de vergadering, waarin verslag gegeven werd, telken jare voorviel in Februarij en de werkzaamheden dier Commissie over dien winter dus nog niet waren afgeloopen. In de eerste week van Januarij 1853 stelde zij de gelegenheid tot werken open door keijen te delven en te verbrijzelen, doch was de aanvraag, tengevolge het gunstige weder, toen nog niet groot, zoodat die arbeid begonnen is met 75 gravers en 62 verbrijzelaars van keijen; dit getal klom spoedig tot 100 gravers en 80 verbrijzelaars. Bij afwisseling zijn 220 personen werkzaam geweest, terwijl het gemiddelde getal echter de 180 werkers nimmer te boven ging. Ten einde meer orde onder de gravers te bewaren, zijn deze in ploegen van 25 personen verdeeld en ieder ploeg onder het bestuur gesteld van een baas, uit hun midden door de Commissie gekozen, terwijl aan één opzigter de leiding van het geheelwerd opgedragen. Deze hand-

having van orde en regel in het werk was des te meer noodig, omdat bij de dispositie van Z. Exc. den Minister van Oorlog, op een verzoek, door de Commissie ingediend, om keijen te mogen doen graven op het glacis der buitenvestingwerken, de voorwaarde o. a. verbonden was, om de hier gevestigde Commissie van het opmaken der geologische kaart de gelegenheid te verschaffen, om de aardlagen aldaar na te gaan. Die Commissie heeft sleuven tot op 8 ellen diepte en meer laten graven, waarvoor door die van de werkverschaffing de manschappen met het noodige opzigt zijn geleverd. De kosten van arbeidsloon voor het graven dezer sleuven zijn gedragen door het Rijk, zoodat deze bepaling in genoemde dispositie eerder gunstig, dan ongunstig voor de onderneming genoemd kan worden. Ook heeft deze indeeling van de arbeiders gunstig gewerkt op de rust en orde onder de werklieden onderling, en schrijft de Commissie de voorbeeldige orde en rust, die er onder de gravers geheerscht heeft, geheel en al toe aan dezen maatregel, dewijl het haar hierdoor ook meer mogelijk werd, dan vroeger, om allen sterken drank bij den arbeid te weren. Eenmaal slechts is die rust voor een oogenblik verbroken, en hij, die toen daartoe aanleiding gaf, was juist een, die beschuldigd werd zich sterken drank in stilte te hebben doen bezorgen. Overigens trotseerde het volk het guurste weder, zonder dien pestdrank der maatschappij te gebruiken, zich tusschen beiden verkwikkende met een dronk warme koffij. De uitbetaling van het werkloon geschiedde des Donderdags. Met uitzondering van den 10 Maart alleen, als wanneer wegens de groote sneeuwjagt van dien dag het volk verhinderd werd te arbeiden, heeft de Commissie van af 4 Januarij — 6 April onafgebroken hare werkzaamheden kunnen doen verrigten, op welk laatstgenoemd tijdstip zij de arbeid van dien tijdkring heeft vermeend te moeten doen eindigen, dewijl de gewone bedrijvigheid toen herleefde. De verdiensten der keijenverbrijzelaars beliepen wekelijks van *f* 1,25 — *f* 2,50, die der gravers p. m. *f* 2,50.

Over gemeld tijdvak is aan werkloon uitgegeven de som van *f* 6566,42, waaronder *f* 379,20 voor werktuigen, en ontvangen eene som van *f* 6415,67. De staat van het fonds was *f* 715,00, welk bedrag in de spaarbank is belegd.

Bij tijds werd door de Commissie wederom vergunning bij Z. Exc. den heer Minister van Oorlog aangevraagd, om gedurende den aanstaanden winter op hetzelfde terrein als vroeger keijen te mogen laten delven. Al spoedig bleek het, dat de Commissie ten dezen voorzigtig gehandeld had, want reeds tegen het einde van November, toen de winter inviel, was de aanvraag om arbeid groot, staande al het werk plotseling stil. Vroeger was zij van het beginsel uitgegaan, om haren werkkring niet al te groot te moeten uitbreiden, door het getal arbeiders niet boven de 200 te laten komen; voor dezen winter waren hare maatregelen zóó genomen, dat niemand, die om werk vroeg, behoefde te worden afgewezen. De noodzake-

lijkheid hiervan bleek dan ook al spoedig, daar toch reeds op den 10 December 248 personen geplaatst waren, welk getal speedig tot 263 aanwies, van welk getal 96 zich onledig hielden met het keijenverbrijzelen, de overige met het delven van die steenen. Op den 31 December waren er 126 bewijzen voor eerstgenoemden en 174 voor laatstgenoemden, te zamen voor 300 personen, afgegeven, waarvan eenigen tijdelijk het werk hebben verlaten, ten einde het beroep van baanveger uit te oefenen.

Op het terrein, alwaar gegraven werd, heeft de Commissie eene houten loods doen plaatsen, ten einde in de oogenblikken van rust de werkers te beschutten tegen de strenge koude, die in den afgeloopen winter zich nu en dan nog al heeft laten gevoelen. De verdiensten zijn nagenoeg gelijk geweest met die van het vorige jaar, voorts heeft de Commissie aan ieder arbeider op den avond van den dag, het Kersfeest voorafgaande, doen uitreiken 5 oncen droog spek en één of meer kop graauwe erwten, naarmate de talrijkheid van het huisgezin. Zij had dit te meer gedaan, uit de volle overtuiging, dat de verdiensten niet gelijk stonden met den hoogen prijs der eerste levensbehoeften en dat dus het gemis van het loon voor éénen dag (2den Kersdag) het werkvolk met zorg moest vervullen, terwijl nu ieder hunner met de zijnen die feestdagen onbezorgd konde te gemoet gaan, en hunne harten stemmen tot dankbaarheid, welke dankbaarheid reeds te voorschijn trad, toen de leden der Commissie die spijsuitdeeling hielden. „Wij wagen het niet," werd ons medegedeeld, „ulieden die dankbare gezigten te schetsen, die wij dien avond van bijna alle die 263 werklieden mogten opmerken, — onze moeite — zij was daardoor rijkelijk beloond!"

Met genoegen vernamen wij tevens, dat de Commissie haren dank en hulde toebragt aan het Stedelijk Bestuur dezer plaats, waarvan zij zoo ruimschoots dit jaar de medewerking mogt ondervinden, en 't welk als oorzaak kan worden aangevoerd, dat zij dit jaar meerder dan wel vroeger heeft kunnen doen verrigten.

X.

VERSLAG VAN DE GRONINGER SPAARKAS

over 1853.

Het Bestuur der Spaarkas had, volgens de bepalingen van het reglement, in den loop der maand Maart het verslag zijner werkzaamheden over het afgeloopen jaar bekend moeten maken, maar heeft dit om gewigtige redenen geruimen tijd moeten uitstellen. Het doet het met een gevoel van dank en tevredenheid voor den vooral in

het afgeloopen jaar ruimen zegen, op het streven, om door [redacted] moediging van wijze spaarzaamheid den minder begunstigden natuurgenoot een meer zelfstandig standpunt in de maatschappij te verkrijgen.

Het Bestuur gevoelt vooral behoefte, om dit [redacted] nadruk uit te spreken, nu in 's lands hoogste vergaderzaal luide is verkondigd geworden, dat algemeene middelen, om den geringeren stand op te heffen, niet met vrucht kunnen werken; dat de arme voorbeschikt is, om arm te blijven; het heeft behoefte zich daartegen te stellen, omdat dat gezegde, wanneer het weerklank vond in de harten der menschen, alle verbetering in den toestand van arme en verarmde natuurgenooten uitsloot, elke poging daartoe eene dwaasheid zou wezen, ja, de grens zou zijn aangegeven der ontwikkeling en volmaking van het menschelijke geslacht, want zonder zelfstandigheid zal geene ware volmaking te vinden zijn.

Van het Christelijk standpunt uitgaande, dat ons leert alle menschen als natuurgenooten, als broeders te beschouwen, lief te hebben en zelfs zijnen vijanden wel te doen, stuit het ons nog meer, alle pogingen van vereenigde krachten met een enkel woord te hooren veroordeelen; daarmede wordt elke verbetering, die men in het lot der slaven of tot hunne vrijmaking beproeft, ijdel, elke vereenigde poging tot het aankweeken van verlichting en beschaving onnut en blijft aan den individuëlen zin der menschen, aan de liefdadigheid en de werkzaamheid van ieder afzonderlijk het bevorderen van al wat goed en waar is overgelaten.

't Is eene ontkenning van geheel de geschiedenis, en van de spreuk der Vaderen: Eendragt maakt magt.

Wij hebben gemeend dit noch onopgemerkt, noch ontegengesproken te mogen laten, en keeren nu terug tot ons eigenlijk werk, het werk van vereenigden goeden wil en van vereenigde krachten.

Het getal deelnemers was dit jaar doorloopend iets kleiner dan het vorige, zijnde evenwel de storting over het algemeen iets toegenomen; het bewijs opleverende, dat de inrigting voortdurend doeltreft, en dat alleen de hooge prijzen der eerste levensbehoeften over het afgeloopen jaar enkele vroegere deelnemers hebben kunnen terughouden, hunnen gewonen inleg te storten en voor anderen het onmogelijk maakten tot onze inrigting toe te treden.

De Spaarkas toch telde in de jaren van derzelver bestaan.

	1849.	1850.	1851.	1852.	1853.	
April . .	123	146	131	136	131	Deelnemers.
Mei . .	183	158	141	183	159	
Junij . .	181	190	160	188	181	
Julij . .	177	200	157	188	179	
Augustus	163	173	161	197	189	
September	167	175	153	171	179	
October .	163	149	136	154	161	

vijl derzelver inlagen beliepen, waaronder van af 1850 de winstorting van enkele deelnemers:

	1849.	1850.	1851.	1852.	1853.
April	ƒ 130,95	ƒ 445,03⁵	ƒ 492,03	ƒ 606,57	ƒ 505,70
Mei	„ 203,49⁵	„ 303,22⁵	„ 314,54⁵	„ 451,77⁵	„ 527,32⁵
Junij	„ 217,15⁵	„ 339,91	„ 473,61⁵	„ 415,06⁵	„ 489,89
Julij	„ 262,18	„ 438,77⁵	„ 405,08	„ 449,14	„ 437,62
Augustus	„ 194,02	„ 314,39	„ 396,00	„ 517,31⁵	„ 519,91
September	„ 197,59	„ 357,48⁵	„ 448,12⁶	„ 362,56⁶	„ 399,17⁵
October	„ 117,54	„ 143,79	„ 181,00	„ 164,10	„ 191,43
	ƒ 1322,93	ƒ 2342,61	ƒ 2710,39⁵	ƒ 2966,53	ƒ 3071,05

De eenvoudige mededeeling dezer daadzaken zal U de overtuiging schenken, dat deze inrigting strekt en bij voortduring strekken kan, om eerst tijdelijk gebrek te voorkomen en daardoor den grondslag tot lateren meerderen welvaart te leggen:

Onze geheele ontvangsten bedroegen:

Aan	inlagen van deelnemers	ƒ 3071,05.
„	inschrijvingen of bijdragen van begunstigers	„ 162,60.
„	renten in de spaarbank	„ 25,99.
„	voordeelig slot van rekening	„ 196,85⁵.
	Totaal	ƒ 3456,49⁵.

De uitgaven bedroegen daarentegen:

Administratiekosten, drukloonen, etc . .	ƒ	44,50.
Premiën à 5 cts. van elken ingelegden gulden	„	153,39.
Uitkeering in geld aan de deelnemers .	„	3071,05.
	ƒ	3268,94.

Blijvende dus in kas een batig saldo van ƒ187,55⁵, om in de rekening van 1854 te verantwoorden.

Met den eersten maandag der maand April l.l. is de Spaarkas weder voor de deelneming opengesteld, en zal voor het vervolg elken maandag-voormiddag bij ieder der Commissarissen gelegenheid wezen, om daarin deel te nemen.

Met hartelijken dank voor de bevordering van het doel dezer inrigting aan allen, die daartoe bijdroegen of medewerkten, eindigt het Bestuur dit overzigt, met den wensch, dat het beoogde doel meer en meer bereikt worde en de noodige ondersteuning zal vinden.

Groningen den 1 Mei 1854.

Afdeeling Groningen van de Nederlandsche VEREENIGING TOT AFSCHAFFING VAN STERKEN DRANK.

Omtrent de verdere bemoeijingen onzer Vereeniging, sedert ons vorig verslag, zij het ons vergund, het voorgevallene op twee der gehoudene vergaderingen onzer afdeeling, te berigten.

Op de laatstgehoudene zomervergadering droeg de heer D. DE GROOT, een gedeelte voor uit een betoog, ten voordeele der Afschaffingszaak, oorspronkelijk opgesteld door een jong mensch uit den nijverheidsstand te Leeuwarden, en in de afdeeling daar ter stede, onder algemeene goedkeuring door hem voorgedragen. Ook bij de mededeeling, in de vergadering alhier, mogt dit stuk aller toejuiching op zich vereenigen.

De heer Dr. L. ALI COHEN, had tot thema: De zaak der afschaffing moet ook in ons land worden, wat ze nog niet is, *eene volkszaak;* zij moet dat worden, omdat de kwaal, die wij bestrijden, *eene volkskwaal*, en de drank, die wij pogen te weren, *een volksdrank* is. — De spreker ging eerst eenige van de voornaamste oorzaken na, waarom de zaak der afschaffing nog in Nederland geene volkszaak is, en toonde aan, dat die oorzaken op verkeerde inzigten rusten en gewis zullen ophouden te bestaan, zoodra meer algemeen zal zijn geworden het bezef, dat het gebruik, — en vandaar het misbruik, — van den sterken drank inderdaad eene volksramp is; eene ramp, die niet alleen moet, maar ook met goed gevolg kan en zal worden bestreden, zoodra ook hier algemeen betere inzigten zullen zijn geboren, en zoodoende voor laauwheid en lijdelijk toezien, algemeene ijverige medewerking zal zijn in de plaats gekomen. De spreker trachtte onder anderen vervolgens met cijfers, bepaaldelijk wat Groningen betreft, duidelijk te maken, hoezeer het misbruik van den sterken drank in deze stad eene volkskwaal is, — toonde aan, hoe van staatswege in Noord-Amerika, de zaak der afschaffing wordt bevorderd, en hoe wenschelijk het is, dat ook in Nederland hetzelfde plaats hebbe, en hoe reeds voor vijftig en meer jaren voorslagen dienaangaande in ons land zijn gedaan. Na nog eenige gronden ter verdediging der sterke dranken, van den kant der tegenpartij te hebben behandeld, eindigde de spreker met eenige woorden van aansporing tot deelneming, aan de pogingen der maatschappij en gerigt tot die velen, die, hoezeer in beginselen één met de maatschappij, nogtans tot dus verre hare pogingen niet ondersteunen, die, hoezeer volstrekt niet *tegen*, echter ook niet met de Vereeniging zijn.

Op den 26 September l.l. werd de tweede jaarlijksche provinciale vergadering gehouden.

Behalve de Bestuurders der afdeeling Groningen, waren er afgevaardigden van de Bestuurders der afdeelingen Hoogezand en

ens, benevens onderscheidene Correspondenten, uit verschillende
rden der provincie te zamen gekomen, ten einde mededeelingen
doen van 't geen hier en elders was verrigt, en nader met
ander te bespreken, wat men verder gezamenlijk kon doen, of
er in zijne nabijheid zou kunnen bewerkstelligen, om de heilzame
k der afschaffing, die al meer en meer eene volkszaak behoort
worden, ingang te doen vinden.

De mededeelingen waren hoogst belangrijk en deden blijken,
er in den laatsten tijd verscheiden personen, zoo mannen als
rwen, in stad en provincie, als leden der Vereeniging waren
getreden, anderen zich als begunstigers hadden doen kennen en
anderen hun verlangen hadden te kennen gegeven, om het
ndblad: *de Volksvriend*, door de Vereeniging uitgegeven tegen
bepaalden prijs van *f* 1,20 's jaars te ontvangen. Mede wer-
er onderscheidene middelen opgegeven en aangenomen, om de
c meer bekend te doen worden en bemind te maken, zoodat
e bijeenkomst als allerbelangrijkst mag beschouwd worden.

Na afloop van die vergadering had er eene algemeene verga-
ng plaats van de afdeeling Groningen, welke ook de bovenge-
mde afgevaardigden en correspondenten met hunne tegenwoor-
heid vereerden, en waar sommigen nog bovendien het woord
rden.

De Voorzitter Ds. M. A. AMSHOFF opende die vergadering met
e toepasselijke rede, daarin onder anderen schetsende, hoezeer
zaak der afschaffing in onze stad en provincie, gedurende 't af-
open jaar, niet alleen groote vorderingen had gemaakt, maar
men dien voortgang in 't geheele land kon bespeuren, daar de
eeniging thans reeds over de 9000 leden mogt tellen, waarom
tot moed en volharding aanspoorde. daar de goede zaak cin-
k onder opzien tot God zoude zegevieren. — Zeer opmerkelijk
het, dat reeds ten minste drie diakonie-besturen in de pro-
ie besloten hadden, geene bedeeling meer te doen aan zulke
en, die sterken drank gebruiken

Ds. K. HERINGA, predikant te Delfzijl, deed eenige gewigtige
edeelingen, gedurende zijn Correspondentschap ten zijnent onder-
len.

Ds. J. DOUWES jr., Predikant te Leens en Secretaris van de
ar bestaande afdeeling, ontzenuwde in krachtige en kernachtige
, de nog dikwijls gemaakte tegenwerping van hen, die zeggen,
zij meer nut kunnen doen voor de zaak der afschaffing, en
r onpartijdig en ongedwongen anderen kunnen aansporen, om
n der Vereeniging te worden, wanneer zij zich onzijdig houden,
wanneer zij als leden toetreden, terwijl hij eindelijk zijne uit-
n te kennen gaf, wat de Vereeniging kan en wat zij voorzeker
worden,

Eindelijk trad de Provinciale Correspondent SUIDINGH op, en
le mede, wat hij op zijne onderscheidene reizen, zoo naar de

Algemeene Vergadering te 's Gravenhage, als in verschillende oorden dezer provincie, waar hij de afschaffingszaak had aanbevolen, ondervonden had; waarvan de slotsom was, dat men hoe langer hoe meer gunstig voor de zaak wordt gestemd, de geschriften met gretigheid ontvangt, schier overal blijken van belangstelling ontmoet en belofte van medewerking verkrijgt, zoodat alle spot en hoon, die men voorheen moest verduren, thans door de gunstige stemming en de liefde, die men daardoor voor zijnen evenmensch toont te hebben, rijkelijk vergoed wordt; waardoor ieder zich krachtig moet voelen aangespoord niet te verslappen, maar veeleer den ijver van vroeger, ter bevordering van dit goede werk zoo mogelijk te vermeerderen.

In de Bestuurs-vergadering van den 15 Junij 1853 is besloten om eene hulpkas voor afschaffers op te rigten; waaruit men aan deze en gene leden bij voorkomende gelegenheden iets zoude kunnen voorschieten. Ook werd in die vergadering besloten, om circulaires aan onze stadgenooten te zenden, vergezeld van inteekeningslijsten, ten einde leden en begunstigers onzer Vereeniging te winnen, waarvan het concept in de Vergadering van den 7 September l. l. werd gearresteerd.

Onze afdeeling zond het volgende voorstel aan 't Hoofdbestuur, om geplaatst te worden op de punten van beschrijving voor de Algemeene Vergadering te 's Gravenhage.

> Aangezien het hoogst wenschelijk zoude zijn, dat ook door en van wege de Hooge Regering, de zaak der afschaffing, bepaaldelijk met het oog op de armere klasse der bevolking en ten haren behoeve vooral, regtstreeks en algemeen werd bevorderd, en daartoe welligt de mogelijkheid bestaat bij de aanstaande regeling van de gezondheids-politie in ons vaderland.
>
> Worde van wege de Vereeniging een vertoog gerigt aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, ten einde de aandacht van Z. Exc. te vestigen op de nuttigheid en noodzakelijkheid, uit het oogpunt der gezondheids-politie, aan zoodanige bemoeijing van regeringswege.
>
> Onder anderen zoude die kunnen bestaan in het vervaardigen van betere wetsbepalingen, waardoor het gebruik van voedzame spijzen en bier enz. - voor het volk gemakkelijker bereikbaar zou worden dan thans, door welke aanschaffing de afschaffingszaak van zelf krachtig en zeker zoude worden bevorderd.

In den aanstaanden winter stellen wij ons voor, verscheidene vergaderingen met onze leden te zullen houden.

Met de verspreiding der geschriften gaat men ijverig voort en wij hopen, dat er weldra in alle gemeenten onzer provincie, mannen van invloed mogen toetreden, die als Correspondenten der

Vereeniging, de heilzame pogingen te dien opzigte aangewend, mede krachtdadig helpen bevorderen.

Aldus opgemaakt den 18 October 1853.

Namens het Bestuur der Afdeeling,
(get.) M. A. AMSHOFF, *President.*
H. SUIDINGH, *Secretaris.*

XII.

In den vorigen winter zijn er bij onze afdeeling twee openlijke vergaderingen gehouden, waarbij de toegang voor een ieder openstond, en telkens mogten wij ons verblijden, eene groote menigte belangstellenden in de afschaffingszaak te zien opkomen, waarvan ook sommigen als leden of begunstigers der Vereeniging toetraden.

In de vergadering van November 1853, had Prof. HOFSTEDE DE GROOT tot onderwerp zijner rede gekozen: de toestand der armen in Londen en beantwoordde de volgende vier vragen:

1°. Hoe hebben we kennis van dien toestand?
2°. Hoe is die toestand?
3°. Welke zijn daar de oorzaken van?
4°. Welke zijn de geneesmiddelen daartegen?

In de vergadering van den 17 Januarij 1854, deed de heer D. DE GROOT eenige mededeelingen, terwijl de Hoogleeraar Dr. P. HOFSTEDE DE GROOT, met levendige kleuren het nut schetste van eene spaarbank, spaarkas, van inrigtingen om ouden en zieken te onderhouden enz., welke weldadige instellingen ook Groningen wel reeds bezat, maar waarvan nog op verre na geen gebruik genoeg gemaakt werd en dit om geene andere redenen, dan om het gebruik van sterken drank, die rijke bron van armoede en ellende, die daarom tot elken prijs moest worden bestreden.

Er werd in deze vergadering tevens medegedeeld, dat thans in de stad onzer inwoning twee adressen circuleerden, die ook de verbetering der maatschappij ten doel hadden, het eene gerigt aan den raad dezer stad, om de kermis finaal af te schaffen, en het andere aan de Tweede Kamer der Staten Generaal gerigt, waarbij verzocht wordt:

1°. om het verbranden van eetwaren in ons land, den invoer van sterke dranken van buitenlands en den verkoop er van bij ons dadelijk zeer te beperken, en na eenige jaren geheel te verbieden;

3°. Om onze regering uit te noodigen, in overleg te treden met de regeringen van andere landen, ten einde eenmaal overal hetzelfde verbod te verkrijgen en voor den aanbouw en de bewaring van levensmiddelen de vereischte zorg te doen dragen.

De geschriften onzer Vereeniging zijn in ruime mate in stad en provincie verspreid en ten gevolge van de circulaire, waarvan wij in ons vorig verslag melding maakten, zijn verscheidene personen

als leden of begunstigers der Vereeniging toegetreden; terwijl anderen hun verlangen te kennen gaven, om ons maandblad, *de Volksvriend*, ter lezing te ontvangen.

Ook wenschten weder eenige invloedrijke personen in de provincie, de zaak der afschaffing, als Correspondent te behartigen, zoodat er nu reeds, behalve de bestaande afdeelingen te Groningen, Hoogezand, Leens en Duurswold te Slochteren, twaalf Correspondenten in verschillende oorden dezer provincie gevonden worden.

Den 22 Mei 1854.

(get.) M. A. AMSHOFF, *President.*
H. SUIDINGH, *Secretaris.*

XIII.

GENOOTSCHAP TOT ZEDELIJKE VERBETERING DER GEVANGENEN,

Afdeeling Groningen.

Ter voldoening aan art. 11 van 't reglement, hebben Bestuurders der afdeeling Groningen, van het Nederlandsch Genootschap: Tot zedelijke verbetering der Gevangenen, de eer U te doen toekomen, een kort verslag der werkzaamheden van het Genootschap in den laatsten tijd.

Even als vroeger, geven Bestuurders ook thans weder te kennen, dat het schoolonderwijs, door de afdeeling bekostigd, geregeld werd voortgezet — 36 gedetineerden, namen er onder de leiding van den onderwijzer VAN DER MEER, geregeld deel aan en sommigen maakten goede vorderingen in lezen, schrijven en rekenen. — De godsdienstoefeningen en catechizatien werden eveneens geregeld door den godsdienstonderwijzer J. H. STEGHGERS waargenomen, — 142 gedetineerden, zoo mannen als vrouwen, genoten dat onderwijs. — De gevangenen werden tevens geregeld bezocht en toegesproken, zoowel door Bestuurders als door een zestal Dames. — De zorg onzer afdeeling heeft zich ook dit jaar uitgestrekt tot verschillende personen, die na hun ontslag uit de gevangenis, de hulp van het Genootschap hebben ingeroepen. Aan 24 ontslagenen werd hulp verleend, eenigen genoten eenig voorschot, ten einde hun vorig beroep weêr aan te vangen, terwijl aan andere ontslagenen, kleine giften werden uitgereikt, ter voorziening in hunne eerste behoefte of als reispenning, ten welken einde eene somma van *f* 159,56[5] uit de kas der afdeeling is aangewend geworden. — Menigeen is alzoo door de hulp des Genootschaps, in staat gesteld, in zijne eigene behoeften te kunnen voorzien, en hebben eenigen ons in onze verwachtingen te leur gesteld, over 't algemeen mogen wij

ons in dit afgeloopen jaar over de resultaten onzer bemoeijingen, met onderscheidene der ontslagenen verblijden.

Groningen den 15 October 1853.

Bestuurders der Afdeeling Groningen, van het Nederlandsch Genootschap: Tot zedelijke verbetering der Gevangenen,

Namens hetzelve:

(get.) H. EDELINCK, *Secretaris.*

XIV.

VEREENIGING VOOR DIENSTBODEN

te Groningen.

Het bestuur van de Vereeniging voor Dienstboden te Groningen heeft de eer, aan het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den mindergegoeden stand, onderstaand kort verslag aan te bieden, betreffende de werkzaamheden en den toestand der Vereeniging in den laatsten tijd.

Op den 16 Junij 1853 hield de Vereeniging hare gewone jaarlijksche vergadering en werd het verslag voorgelezen harer werkzaamheden gedurende het afgeloopen jaar, volgens art. 10 der Statuten van de Vereeniging, door den Secretaris te doen.

Uit hetzelve bleek:

dat ten aanzien der werkzaamheden van den besteder en de besteedster voortdurende tevredenheid bij het Bestuur bestaat, terwijl het nut, dat van onze Vereeniging door middel van genoemde personen kan getrokken worden, uit het getal der door hen in het afgeloopen jaar besteedde dienstboden bleek, allengskens meer en beter te worden begrepen;

dat van de Godsdienstige Leesbibliotheek, hier ter stede gevestigd, en waaraan onze Vereeniging zich heeft aangesloten, door hare bemiddeling veel gebruik is gemaakt door de onderscheidene dienstboden, vooral gedurende den afgeloopen winter;

dat het kapitaal der Vereeniging door goede administratie en de deelneming der leden, hoewel langzaam, toch steeds op verblijdende wijze aangroeit;

dat op de jaarlijksche Bestuursvergadering van 16 Junij 1853 vier dienstboden wegens langdurige en getrouwe dienst zijn beloond geworden, waarvan eene de hoogste belooning, de drie anderen de tweede verkregen.

Op genoemde algemeene vergadering werden de leden des Bestuurs, die dit jaar moesten moesten aftreden, namelijk de heeren HK. MIEDENDORP, Prof. J. W. ERMERINS, J. DIEPHUIS en Ds. W. GERHARDS, herkozen.

Eene poging, eenigen tijd na het houden dier vergadering in

het werk gesteld, om meerdere deelneming in de Vereeniging, door het aannemen van derzelver lidmaatschap te erlangen, was van geen ongunstig gevolg, zoodat ten aanzien van den bloei onzer Vereeniging allezins gunstige berigten te geven zijn.

Ten aanzien van het doel en de inrigting der Vereeniging had het Bestuur reeds vroeger de eer, verslag te doen aan de Vereeniging tegen het Pauperisme, welk verslag is opgenomen geworden in het Derde Verslag dier Vereeniging van 1854. Waarnaar alzoo ten dezen opzigte door ons kan verwezen worden.

Het Bestuur der Vereeniging voor Dienstboden te Groningen,

Namens hetzelve:

(get.) W. GERHARDS, *Secretaris.*

XV.

VEREENIGING TOT LENIGING DER ARMOEDE

door verbouw van vlas, te Grootegast.

De Vereeniging in het dorp Grootegast, zich ten doel stellende, om door verbouw van vlas de armoede der onbedeelde arbeidende volksklasse te lenigen, is opgerigt in 1853, en wel bij wijze van renteloos voorschot van aandeelen ad *f* 5.

Ontvangst.

80 aandeelen a *f* 5	*f* 400,00.
Lijnzaad	- 246,00.
406 bundels vlas a *f* 16	- 649,60.
	f 1295,60.

Uitgaaf.

Huur van 5 grazen land	*f* 307,50.
Aan werkloon, zoowel zomers als winters, per bunder voor braken a 45 cts. . .	- 701,76.
	f 1009,26.

BALANS.

Ontvangst . . .	*f* 1295,60.
Uitgaaf	- 1009,26.
Meerder ontvangst . .	*f* 286,34.

Hierbij is de Vereeniging nog in 't bezit van braken, sypen, en andere werktuigen, ten gezamentlijke waarde van *f* 75,92. Zoo-

dat deszelfs geheele ontvangst over het afgeloopen jaar kan beschouwd worden te zijn *f* 362,26, dit afgetrokken van het gegeven voorschot is er een te kort van *f* 37,74, hetwelk op ieder aandeel is omgeslagen en wordt uitbetaald om ieder jaar zuiver staat van zaken te houden.

De Vereeniging verheugt zich, ofschoon een kleine achteruitgang gevoelende der finantiële toestand, gedurende den gepasseerden winter p. m. een 50tal werklieden, de kinderen medegerekend, door deze hunne pogingen te hebben helpen verzorgen, en is de Commissie, bij hunne laatstgehoudene rekening en verantwoording, door de bestaande deelnemers op eene hartelijke wijze voor hunne genomene moeite bedankt geworden.

De Commissie van Werkverschaffing, te Grootegast,

Namens dezelve:

(*get.*) B. HAVINGA, *Secretaris.*

XVI.

NAAI- EN BREISCHOLEN,

te Grijpskerk, opgerigt van wege het Departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, den 1 *Januarij* 1851.

De Naai- en Breischolen, gevestigd van wege het Departement der *M. t. N. v. 't A.* te Grijpskerk, hebben, zooals in de jaren 1851 en 1852, ook nu geregeld kunnen doorgaan. In het najaar van 1852 waren de gelden tot een batig slot van *f* 10,66⁵ ingekrompen. Deze som was ontoereikend om de bestaande inrigtingen te kunnen doen voortbestaan. De Commissie der genoemde scholen werd op nieuw van wege het Departement gemagtigd, om ook nu weder eene kollekte bij de voornaamste ingezetenen der gemeente te doen. — De verwachting hierop gevestigd, werd geenszins teleurgesteld. — De ingezetenen der gemeente hebben getoond, het groote belang van de bestaande scholen voor de arbeidende klasse te waarderen. — De gedane kollekte verzekerde der Commissie eene som van *f* 110,35.

In dezen winter hebben van het onderwijs gebruik gemaakt:

te Grijpskerk	7 leerlingen, waarvoor de wekelijksche uitgaaf was 50 cts. — terwijl 2 leerlingen voor eigene rekening de school bezochten.								
te Visvliet	8	leerlingen,	waarvan	de	wekel.	uitgave	was	50	ct.
te Niezijl	v. 5—10	„	„	„	„	„	„	50	ct.
te Pieterzijl	5	„	„	„	„	„	„	50	ct.
te Kommerzijl	9	„	„	„	„	„	„	50	ct.

De scholen zijn werkzaam geweest van November 1852 tot April 1853. — Op de meeste dier scholen is het breiwerk verrigt door de leerlingen ten behoeve harer ouders, en had de Commissie geene uitgaven voor de te verwerkene stoffen, daar echter, waar de Commissie stoffe tot verwerking heeft gegeven, zijn de daaruit vervaardigde stukken aanwezig, om in het vervolg zoo mogelijk aan de Diakoniën te worden overgedaan.

Ten opzigte van het gedrag en de vlijt der onderwijzeressen en leerlingen, zijn wij in staat over het algemeen eene goede getuigenis te kunnen geven — maar, terwijl er naauwlettend op orde, bescheidenheid en wellevendheid wordt toegezien en acht gegeven, was men op eene der scholen genoodzaakt, eene dier leerlingen, hieraan niet voldoende, weg te zenden.

Wij hopen ook op deze wijze mede werkzaam te mogen zijn tot wering van het Pauperisme, tot bevordering van die kennis en eigenschappen, in de mindere klasse zoo dikwijls gemist en toch onontbeerlijk in ieder huisgezin.

Grijpskerk, den 19 Mei 1853.

Namens de Commissie der Naai- en Breischolen te Grijpskerk,

H. IZ. TEN CATE, *President.*
B. DRIJBER, *Secretaris.*

XVII.

VEREENIGING TOT WERKVERSCHAFFING,

te Leek en Nietap. Verslag over 1853.

Betreffende dit eerste jaar van het bestaan dezer Vereeniging, kunnen wij berigten, dat de menigvuldige bedelarij, welke hier vroeger plaats vond, zeer is afgenomen. Die eenig werk verrigten kon, werd naar de Vereeniging verwezen, om door werken het noodige te verdienen. Gunstig werd dat bij velen hunner niet opgenomen, te meer, daar het werkloon geregeld werd in overeenstemmig met het loon wat particulieren gewoon waren te geven, daar velen, zoowel van contribuërende ingezetenen als loontrekkende in het denkbeeld verkeerden, dat boven hetzelve zooveel moest worden bijgepast, dat het genoegzaam was om de werkenden van een voldoend bestaan te verzekeren.

Van die meening zijn echter velen teruggekomen, omdat bij eenig nadenken duidelijk bleek, dat particulieren daardoor van hun bestaan zouden worden beroofd, dewijl door het geven van hooger loon, *allen* voor de Vereeniging en niet voor anderen zouden willen werken. Ook zou de Vereeniging daardoor treden op het gebied van Kerkelijke en Burgerlijke armverzorging. Ten opzigte van het

verkrijgen der middelen heeft er eene belangrijke verandering plaats gehad. Bij de vestiging toch werd ingeteekend om eene wekelijksche bijdrage te leveren, bij wijze van gifte, ten behoeve van het doel, naderhand kwam men daarvan terug en bragt het plan in werking, om voor aandeelen tegen bewijs à *f* 2,50 ieder aandeel, in te teekenen, om na ommekomst van één jaar na de gemaakte balans, de waarde die ieder aandeel alsdan bedraagt, weer opvorderbaar te stellen. Opmerkelijk is het, dat deze wijze van deelneming, de eerste in hoegrootheid niet heeft overtroffen.

Het nut dat het kort bestaan van deze Vereeniging heeft opgeleverd is groot en doet voor het vervolg veel goeds verwachten. Immers, de laat invallende winter en voorjaar en de klimmende duurte der eerste levensbehoefte in het najaar, deden met zorg de toekomst te gemoet zien, doch de gelegenheid om werk te kunnen krijgen, voor hem die werken kon, heeft zeer veel tot leniging van den nood toegebragt. Smartelijk is het echter voor de Vereeniging, te moeten ondervinden, dat er zijn, die zich van hunne medewerking onttrekken, doordien zij meenen dat de Vereeniging in de geheele behoefte van al de armen moet voorzien velen geven voor hunne giften zelve aan de behoeftigen, liever te willen uitreiken en toonen aldus dat zij de bedelarij wenschen in eere te houden. Als daar geen andere redenen achter verscholen zijn, dan is het te bewonderen dat er nu nog menschen zijn, die liever zien, dat die armen door koude en sneeuw, wekelijks den heelen of halven cent komen ophalen, dan te werken en hun eigen verdiend brood te eten, zonder te letten op de gevolgen, wat van de bedelaars wordt. De Vereeniging is nog niet zoo ver gevorderd, om zich bepaald bezig te houden, door het een of ander bedrijf aan de behoeftigen te laten leeren, waarom dan de lokalen te Leek en Tolbert, behalve tot het pluizen van touw, gebezigd zijn als werkplaatsen en niet als plaatsen van oefening, hoe noodzakelijk ook, indien men goed werk van allen wil vorderen. Het zal wel van het grootste belang zijn; gelegenheid te geven om iets te leeren, opdat ze in staat worden gesteld, te kunnen werken en dan zelve werk te zoeken, want het denkbeeld, de Vereeniging moet zorgen dat ik werk krijg, geeft aanleiding tot zorgeloosheid. Gelegenheid te openen, om het afgewerkte fabrikaat tegen betaling af te leveren, is voor vele plaatsen een der beste middelen ter gemoetkoming. Omtrent het pogen ter bevordering van zedelijk nut, 't welk de Vereeniging mede zich had voorgesteld, heeft men tot nog toe moeten uitstellen. Zij verkeerd in het gevoelen, dat de aanwinst van 't vertrouwen, dat uit de bevordering der stoffelijke belangen geboren wordt, vooraf moet gaan, om daardoor dien invloed te verkrijgen, welke ter bereiking daarvan noodzakelijk is, om wel te slagen.

Eene korte vermelding, wat door de Vereeniging gedurende haar bestaan, is verrigt, vinde hier nog plaats. Het bepaalt zich tot de volgende werkzaamheden:

a. Het kammen en sorteren der wol.
b. Het spinnen en breiden daarvan.
c. Het weeven van voerlaken (rokstreep).
d. Het bouwen van vlas met de daaraan verbondene werkzaamheden, geschiktheid voor 't spinnen.
e. Het spinnen en slaan der heede, touw van heede (vlasafval).
f. Het verbrijzelen van keijen.
g. Het kappen van hout, het maken van schensen enz,
h. Het pluizen van oud touw.
i. Het snijden van biezen en russchen.
j. Eenige stukken gladde matten geweefd.

(get.) H. W. HEMMES, *President.*
HK. SMILDA, *Secretaris.*

XVIII.

VEREENIGING TOT HULP VOOR VLIJTIGE ARMOEDE, *te Marum.* — 1 *Mei* 1854.

De Vereeniging, in 1847 opgerigt, kan voortdurend als zeer bloeijend worden aangemerkt. Het getal contribuërende leden is in het afgeloopen jaar niet verminderd.

Was de wintertijd kommervol en drukkend voor de schamele volksklasse, door de zeer hooge prijzen der noodwendigste levensbehoeften, in onze gemeente werd in nen nood, Gode en den armen-vrienden zij dank! op doelmatige wijze voorzien, inzonderheid door werkverschaffing.

Deze werkverschaffing bestond in:

1°. Landontginnen.
2°. Houtzagen en kloven.
3°. Keijen verbrijzelen,
4°. Vlas- en wolspinnen en breiden.
5°. Roopdraaijen en bezembinden.
6°. Russchenmatten weven.

Gelijk bekend is, bestaat deze Vereeniging uit vier afdeelingen, namelijk: Marum en Wilp, Noordwijk, Nuis en Niebert.

De afdeeling Marum en Wilp is in het bezit van ongeveer 20 bunders afgegraven veengrond. Die van Nuis bezit ongeveer 17 dergelijke bunders. Beide hebben reeds aanzienlijke vorderingen gemaakt met de ontginning, leverende de opbrengsten der landen gunstige resultaten op. Die van Noordwijk en Niebert zijn nog niet in het bezit van gronden. Alle afdeelingen houden zich onledig om aan alle arbeiders, van welke godsdienstige gezindte ook, die het vragen, werk te verschaffen.

Kortelijk willen wij den staat der onderscheidene kassen opge-

ven, waaruit blijken zal, dat de Vereeniging gedurende haa bestaan belangrijke vorderingen heeft gemaakt.

De directie van de afdeeling Marum en Wilp, heeft afgeloopen jaar:

Ontvangen.

a.	Contributie	*f* 15
b.	Voor vruchten van het land	- 33
c.	Diverse ontvangsten, waaronder *f* 600 op rente	- 82
d.	Voor wollen stoffen	- 8
e.	Voor russchen matten	-
		f 139

Uitgegeven.

a.	Voor wol	*f* 10
b.	Voor landarbeid met inbegrip van mest en zaaigraan	- 48
c.	Voor 't gebouw der mattenweefschool . . .	- 32
d.	„ russchen	- 15
e.	„ weefstellen	- 9
f.	„ weefloon	- 6
g.	„ spinloon	- 3
h.	„ breiloon	2
i.	„ diverse uitgaven	- 11
		f 139

RECAPITULATIE.

Ontvangst . . . *f* 1395,14⁵.
Uitgaaf . . . . - 1397,87.

Meerdere Uitgaaf *f* 2,72⁵.

De afdeeling heeft nog te vorderen voor verkochte vruchten, matten en aan contributie, de somma van . *f* 18

Terwijl de aanwezige goederen, nl. matten, garen enz., getaxeerd zijn . . . . . - 23

De waarde van het land en de heidegronden op - 385

f 426

Zoodat na aftrek van de meerdere uitgaaf . . . - 2

Batig saldo blijft *f* 426

De afdeeling Noordwijk, eerst in 1852 opgerigt, heeft

Ontvangen.

a.	Batig saldo van 1852	, *f*
b.	Contributie	- 3
c.	Voor verkochte goederen	- 2
		f 6

Uitgegeven.

a.	Voor het hekelen en spinnen van vlas	*f* 22,52
b.	„ „ spinnen en inkoopen van wol . . .	- 14,60
c.	„ „ linnenweven	- 11,60
		f 48,73

RECAPITULATIE.

Ontvangst	*f* 63,51.
Uitgaaf	- 48,72.
Meerdere Ontvangst	*f* 14,79.

De aanwezige goederen, besiaande in garen en linnen, getaxeerd op . . . . . *f* 67,29
Hierbij de meerdere ontvangst . . . . . - 14,79

Zoo sluit de rekening voordeelig met . . . . . *f* 82,08

De afdeeling Nuis heeft in het afgeloopen jaar

Ontvangen.

a.	Batig saldo	*f* 41,89
b.	Contributie	- 108,80
c.	Garen	- 14,78
d.	Veldvruchten	- 350,90
e.	Keijen	- 2,51
f.	Bezems	- 1,39
g.	Veenhout, ...	- 8,15
h.	Russchen matten	- 6,42[5]
i.	Verkochte russchen	- 15,00
		f 549,84[5]

Uitgegeven.

a.	Voor veldarbeid met inbegrip v. zaaigraan en mest	*f* 480,89[5]
b.	Voorkoop van vlas en wol	- 19,75
c.	„ wolkammen en spinnen	- 18,11
d.	„ bezemrijs	- 2,20
e.	„ russchen snijden, droogen, weven, weefstellen aanschaffen en loon voor den onderwijzer .	- 101,76
f.	Voor grondbelasting	- 2.32
g.	„ afgeloste gelden met interest	- 102,50
h.	„ diverse uitgaven.	- 3,72
		f 681,25[5]

RECAPITULATIE.

Uitgaaf	*f* 681,25[5]
Ontvangst . . .	- 549,84[5]
Meerdere Uitgaaf	*f* 131,41.

De afdeeling Nuis heeft aan aanwezige goederen, be
in garen, bezems, matten, russchen, werktuigen, keijen e
waarde van . . . . . *f*
Terwijl het land getaxeerd is op . . . . . - 13

f 13

Zoodat na aftrek van de meerdere uitgaaf . . - 1

In bezit blijft , ... - 12

De afdeeling Niebert heeft :

Ontvangen.

a.	Batig saldo	*f* 2
b.	Voor gekloofd hout enz.	- 2
c.	Voor wollengaren	2
d.	Contributie	- 1
e.	Voor russchen matten	-
f.	Voor roopen	-
		f 8

Uitgegeven.

a.	Voor wol	- 2
b.	„ spinnen	-
c.	„ houtkloven, zagen enz.	- 2
d.	„ aankoop van hout	- 1
e.	„ russchen snijden, droogen, weven, etc. .	- 1
f.	„ aankoop van keijen	-
g.	„ keijen verbrijzelen	-
h.	„ roop stroo en draaijen	-
		f 7

RECAPITULATIE.

Ontvangst . . . *f* 882,69⁵.
Uitgaaf . . . . - 787,87.

Meerdere Onvang *f* 94,54.

Daarenboven heeft deze afdeeling aanwezige goederen, bes
in bezems, hout, verbrijzelde en andere keijen, matten, ru
garen en werktuigen, ter waarde van plm. . . . *f* 1
Met de meerdere ontvang . . . . . -

Uitmakende de somma van . . . . . *f* 2

Nemen wij nu den staat der geheele vereeniging te z
dan heeft

Marum en Wilp	eene	ontvangst	van	. .	*f* 13
Noordwijk	„	„	„	. .	-
Nuis	„	„	„	. .	- 5
Niebert	„	„	„	. .	- 8
				Totaal	*f* 28

Marum en Wilp	eene	uitgaaf	van	. .	ƒ 1397,87
Noordwijk	„	„	„	. .	- 48,72
Nuis	„	„	„	. .	- 681,25
Niebert	„	„	„	. .	- 787,15
			Totaal	. .	ƒ 2915,00
			Ontvangst	.	- 2891,19
			Meerdere Uitgaaf		ƒ 23,80

De Vereeniging bezit aan land en goederen:

Marum en Wilp	ƒ 4266,97
Noordwijk	- 82,08
Nuis	- 1264,09
Niebert	- 217,48
Totaal	ƒ 5830,62.

Vanwaar bezit nu deze onze Vereeniging die duizenden guldens? Van de centen, die gedurende onheugelijke jaren aan bedelaars en landloopers werden gegeven; van die *bedelcenten* heeft de Vereeniging, gedurende haar zevenjarig bestaan, zeer vele duizenden guldens laten verdienen en zoo de behoeftigen op doelmatige wijze door werkverschaffing gespijzigd, en de aanzienlijke waarde van ruim *vijfduizend achthonderd dertig gulden* overgehouden.

Te Nuis en Niebert werd door commissien gecollecteerd bij de leden, ten behoeve van arme schoolkinderen, om hun tusschen de schooluren boterhammen te geven. Een zestigtal kinderen ontving dan ook, ten gevolge dier collecte, gedurende de vier wintermaanden ongeveer vijfduizend boterhammen.

Ook door de directie te Marum werd gecollecteerd ten behoeve van zulke armen, die niet, of niet genoeg konden verdienen en geen onderstand van de diakenen ontvingen. Treffend waren de resultaten. Meer dan ƒ 100 werd op doelmatige wijze verdeeld, veel lijden gelenigd.

Twee matten weefscholen werden in den verloopen winter opgerigt, eene voor Marum en Wilp en de andere te Niebert voor de afdeelingen Nuis en Niebert, gecombineerd. In deze scholen ontvingen ruim dertig jongens onderrigt in 't russchen-mattenweven, en, daar zij meestal behoeftig waren, weinig verdienden en veelal ver van hunne ouders verwijderd waren, zorgden eenige menschenvrienden, dat al deze leerlingen 's middags twee dikke boterhammen ontvingen, 't welk voor beide scholen bijna ƒ 100 kostte.

Voor wij ons verslag eindigen, moeten wij met een enkel woord vermelden, dat de Vereeniging aan het einde van 't vorige vereenigings-jaar haren oprigter en voorzitter, den waardigen J. F. OBBES, door vertrek naar Muntendam verloor, Zwaar viel ons dit verlies, doch waardig werd ZEd. vervangen door Jhr. E. DE WENDT ALBERDA VAN EKENSTEIN, die met kracht en onverdroten ijver voortbouwt

op de door OBBES gelegde fundamenten. — God geve onze gemeente Marum altijd zulke Burgemeesters, dan neemt zij toe in welvaart en degelijkheid, dan strekt onze Vereeniging veler tot zegen, dan blijft zij waarlijk werkzaam: *tot hulp voor vlijtige armoede.*

Namens de Hoofddirectie der Vereeniging voornoemd:
(gel.) K. HOFKAMP, *Vice-President.*
H. BONSEMA, *Secretaris.*

XIX.

VEREENIGING VAN CHRISTELIJKE LIEFDADIGHEID,

te Nieuw-Beerta.

Onder allezins gunstige voorteekenen, kwam ten jare 1852 de Vereeniging tot stand. Nadat in eene voorloopige vergadering door onderscheidene ingezetenen tot hare oprigting besloten en een reglement gearresteerd was, verklaarden terstond 44 zich bereid het lidmaatschap aan te nemen, welk getal leden zich met vermeerdering van een tweetal, tot dusver heeft staande gehouden.

Het doel der Vereeniging, in art. 1 van ons Reglement uitgedrukt, is in de eerste en voornaamste plaats: de bevordering van den stoffelijken, zedelijken en godsdienstigen welstand der arme, dienstbare en arbeidende volksklasse, tot deze gemeente behoorende. De Vereeniging wenscht dus niet slechts ellende weg te nemen of te verzachten, maar ook te voorkomen. Zij wenscht niet voor een' enkelen leeftijd te zorgen, maar voor den geheelen mensch van de wieg tot aan het graf. Van onderwijs en opvoeding vooral, verwacht zij verbetering. Daartoe hebben wij meermalen gedacht aan de kinderen, tot den zoogenaamden lageren stand behoorende. Wij zouden gaarne zien, dat die kleinen ook beneden vijf jaren, wel bewaard, tot orde, zindelijkheid en braafheid wierden opgeleid. Over *bewaarscholen* is door ons gesproken. Het wenschelijke van zulk eene nuttige inrigting is erkend, en bestonden er tegen de oprigting van zoodanige school voor als nog gewigtige bezwaren, wij hebben de hoop niet opgegeven, maar ons tot pligt gesteld, om voortdurend op deze belangrijke zaak de aandacht gevestigd te houden.

Voor die onnoozele kleinen hebben wij dus wel weinig meer kunnen doen, dan goede wenschen te koesteren, in de verwachting eener betere toekomst.

Meer regtstreeks hebben we gezorgd voor die arme kinderen, die verpligt moeten gerekend worden de scholen te bezoeken. Tot de voortdurende toepassing van eenen maatregel, die reeds eenige jaren in gebruik was, is er besloten, om namelijk aan de kinderen van behoeftigen, die de hoofdschool bezoeken, 's middags *boter-*

134501

kammen uit te reiken, een maatregel, dienstig zoowel om het schoolgaan te bevorderen, als om bedelarij te weren. Het viel toch onder de aandacht der Vereeniging, dat door sommige kinderen, met verwaarloozing der school, bij de huizen werd gebedeld en alzoo de grond gelegd tot een vagebonderend, eerloos leven, en wij verbonden ons, om met de hardheid, die aan de echte liefde eigen is, zulke kinderen van onze deuren af te wijzen.

Onze Vereeniging heeft zich verder bijzonder daaraan laten gelegen liggen, om *kinderen boven de 12 jaren*, die geene heeren of vrouwen hadden om voor hunne opleiding te zorgen en wier ouders niet in staat waren, de daartoe noodige onkosten aan te wenden, in de gelegenheid te stellen, kosteloos onderwijs te erlangen. Als maximum is de helft der gewone contributiën voor dit goede doel toegestaan. Een vijftigtal zoodanige leerlingen, hebben daarvan in dit winter geprofiteerd.

Om aan desbenoodigde leerlingen op de *catechisatiën* een geschikt leer en leesboek over de daar met hen te behandelen onderwerpen in eigendom te geven, werd eene bepaalde bijdrage beschikbaar en den heer Predikant ter hand gesteld.

In onderscheidene vergaderingen hebben we ons voorts bezig gehouden met de belangen der *dienstboden*. Wij hebben gezocht bij hen het kwade te weren, het goede aan te moedigen. Leerde de ondervinding, welk eenen verderfelijken invloed onderscheiden personen, die zich-zelven als bode-besteders opwierpen, op de dienstboden konden uitoefenen, door de Vereeniging is het beginsel aangenomen *vaste bode-besteders* te benoemen. Een reglement is daarvoor ontworpen en eene instructie opgesteld, waarin bepalingen vervat zijn, die wanneer zij nageleefd worden, eene nuttige werking beloven. Een drietal zulke besteders hebben hunne functien als zoodanig aanvaard.

Trouwe, veeljarige dienst, hebben we willen aanmoedigen door het uitreiken van *premiën*. Ook daarvoor is een doelmatig reglement opgesteld en gearresteerd. En overeenkomstig de gemaakte bepalingen, heeft de vergadering l.l. herfst aan éénen, die elf jaren trouw en eerlijk had gedient, eene belooning uitgereikt.

Niet slechts bij de kindschheid, jeugd en dienstbaren stand zochten wij het goede te bevorderen, eene inrigting werd ter sprake gebragt, die de geheele arme en arbeidende volksklasse zou omvatten. Wij wenschten de oprigting van een zoogenaamd *patronaat* der armen. Na rijp beraad en gehouden overleg, oordeelden wij, met eene zaak waaraan zoo vele moeijelijkheden zijn verbonden, ons niet te moeten overhaasten; intusschen ieder in onzen kring bij onze onderhoorigen en bekende arbeiders, overeenkomstig den gang der natuur, als patronen te werken, om later op het wenschelijke van een meer vormelijk patronaat terug te komen.

Wat de *bijzondere liefdadigheid* betreft, mogen wij wijzen op den *aankoop* van eene woning, waardoor eene verlegene weduwe

geholpen werd; mogen we wijzen op de verrigtingen van eene benoemde Commissie, aan welke de geldelijke, *buitengewone bijdragen* van leden der Vereeniging, benevens de opbrengst van een, door het hier bestaande zanggezelschap, in den verloopen winter gegeven zang-concert, werden beschikbaar gegeven, om bij de duurte van levensmiddelen in den jongsten tijd, dadelijk te voorzien in de dringende behoeften van onverzorgde noodlijdenden.

Eindelijk mogen we nog noemen eene inrigting, die, hoewel geadministreerd door eene afzonderlijke commissie, toch in naauw verband staat met onze Vereeniging, de inrigting namelijk, om door het *verbrijzelen van keijen*, gedurende een minder landwerk aanbiedenden tijd, aan minvermogenden arbeid te verschaffen.

In onze jongste vergadering is met bijna algemeene stemmen het besluit genomen, dat ieder landbouwer zich de verpligting oplegge, om aan een bepaald aantal huisgezinnen, naar de grootte zijner boerderij, gedurende 't gansche jaar voldoend werk en loon te verschaffen, terwijl eene benoemde Commissie tot werkverschaffing in eene reeds bepaalde buitengewone vergadering zal indienen, een ontwerp van oprigting eener bezembinderij.

Wij hopen de goede vruchten onzer bemoeijingen, later te kunnen mededeelen.

Nieuw-Beerta, April 1854.

XX.

VEREENIGING TER BEVORDERING DER NIJVERHEID

en leniging der armoede door werkverschaffing, gevestigd te Noordhorn.

De Vereeniging heeft, even als in vorige jaren, ook gedurende den winter van 1853 op 1854, haar doel trachten te bereiken, door werkverschaffing; de vlasbouw, door hare bestuurders en de deelhebbers als daartoe het geschiktste middel geoordeeld, heeft haar in staat gesteld, dat doel naar wensch te bereiken.

Het Bestuur heeft ruim *vijf* bunders grond gehuurd, ze laten bewerken, bezaaijen, schoonhouden enz., waaraan het buiten en behalve de landhuren *f* 448,84 voor arbeidsloon heeft besteed.

De oogst was ongunstig, die van de knop of het zaad leverde bijzonder weinig op; van ongeveer twee bunders, mag dezelve als geheel mislukt beschouwd worden. Zoodat het Bestuur vreesde zeer ongunstige resultaten te zullen moeten mededeelen; het oordeelde dienstig, het voorhanden ruw vlas der Vereeniging door aankoop te vermeerderen, al ware het dan ook voor zoodanigen prijs, dat de Vereeniging er geen voordeel van kon genieten, zoo ze er slechts schadeloos afkwam: Spoedig bood zich gelegenheid tot aan-

koop aan, welke door het Bestuur werd te baat genomen, en waardoor het vlas der Vereeniging met 3669 dubbele schoven werd vermeerderd; dat vlas werd verwerkt en geschoond verkocht met eene winst oan ruim 40 guldens.

De proeven genomen, om approximatief de opbrengst van het eigen geoogst vlas te berekenen, leverden geene bemoedigende uitkomsten op; over het algemeen was het vlas middelmatig, en had de gewenschte zachtheid niet; men had meer schoven noodig dan gewooniijk om dezelfde bundels vlas te bekomen; waar men gewoonlijk 11 schoven tot een bundel noodig had, had de Vereeniging gemiddeld 20 schoven te leveren, van twee bunders zelfs 22 à 23.

Met deze ongunstige uitzigten ving het Bestuur hare werkzaamheden, in de maand Februarij, en vooral in Maart en April aan. De bijzonder goede prijzen van het geschoonde vlas, heeft de Vereeniging voor zeer groote verliezen bewaard, zoodat het fonds door de aandeelhouders bijeengebragt, en ruim $^2/_3$ der baten van de vorige jaren onaangeroerd konden blijven.

Het Bestuur heeft aan 31 huisgezinnen werk verschaft; 54 personen hebben vlas geschoond, aan hen is *f* 485,42 uitbetaald, de meesten dier huisgezinnen schoonden tevens ook voor particulieren, en verdienden daaraan natuurlijk.

Ten bewijze dat het vlasverwerken een behoorlijk bestaan aan den werkman kan verschaffen, dient dat het Bestuur in ééne week aan één huisgezin *f* 8,50 heeft uitbetaald, drie leden van dat huisgezin (de vader en twee nog jonge kinderen) hebben daartoe hunne noeste vlijt aangewend; dat huisgezin had niet alleen de meeste bundels geleverd, maar had tot hetzelfde getal bundels het minste aantal schoven gebezigd, terwijl het vlas door geenen in zuiverheid van bewerking werd overtroffen; het Bestuur heeft dan ook dien nijveren huisvader, tot aanmoediging eene kleine premie uitbetaald, waartoe het de bevoegdheid had.

Ten slotte laten wij hier den staat van den financiëlen toestand der Vereeniging volgen:

Ontvangsten.

149 aandeelen ad *f* 5,00.	*f*	745,00.
Dividenten van 8 aandeelen	-	10,60.
Baten der vorige jaren	-	308,50.
Opbrengst van Reglementen	-	1,60.
Opbrengst van Lijnzaad	-	399:90.
Ophrengst van verwerkt vlas -		1520,99.
Nog voorhanden vlas begroot op . .	-	221,40.
Nog voorhanden lijnzaad begroot op .	-	45,58.
Eigen gewonnen en verbruikt zaad begroot op	-	84,00.
Totaal	*f*	3337,57.

den *aankoo*

Totaal der ontvangsten		**ƒ 3337,87.**
Uitgaven.		
Schrijfbehoeften, briefporten enz.	ƒ	1,78⅝.
Toegestane verteeringskosten	-	20,00.
Aankoop van gereedschappen	-	11,75.
Vrachten, vervoerloonen enz.	-	44,47⅝.
Reiskosten tot aankoop van vlas	-	3,40.
Uitbetaalde dividenten	-	193,45.
Kosten van verschillende leverancien	-	4,80.
Nog te betalen vrachten begroot op	-	1,22⅝.
Bijbetaling van aangekocht vlas	-	9,68.
Aankoop van zaaizaad	-	56,30.
Eigengewonnen zaaizaad begroot op	-	84,00.
Aankoop van 3669 schoven ruw vlas	-	357,60.
Landhuren	-	618,50.
Huur van berg-, droog- en rotplaatsen	-	42,92⅝.
Werkloonen gedurende den zomer	-	446,84.
Werkloonen gedurende den winter	-	485,48.
Nog te betalen arbeidsloonen begroot op	-	4,52⅝.
Uitbetaling van 2 opgezegde aandeelen	-	10,00.
Totaal		ƒ 2406,73.

Zoodat de Vereeniging in kas houdt eene som van ƒ 930,83⅝.

Het kapitaal der Vereeniging, waarmede de werkzaamheden van het verloopen jaar werden aangevangen, was groot . . . . . ƒ 1064,10.

De voorhanden penningen of waarden, bedroegen bij het sluiten der rekening en verantwoording, - 930,83⅝.

Zoodat de Vereeniging een verlies heeft geleden van ƒ 133,26⅝.

Aldus opgemaakt te *Noordhorn* den 21 Mei 1854.

Het Bestuur der Vereeniging ter bevordering der Nijverheid en leniging der armoede, door werkverschaffing, gevestigd te Noordhorn,

Namens hetzelve:

(get) J. W. F. J. DU PEIJROU VAN BREUGEL, *Secr.*

XXI.

VEREENIGING TER BEVORDERING VAN FABRIJK- EN HANDWERKNIJVERHEID IN NEDERLAND.

Uit het Verslag blijkt, dat nadat op 1° Junij 1852 het Hoofdbestuur geïnstalleerd was, om uitvoering te geven aan art. 2 en 3,

litt. *f* der wet, eene commissie heeft benoemd, aan wie werd opgedragen om een model ter tafel te brengen, waarnaar de gedragen bekwaamheidsboekjes konden worden gedrukt.

Spoedig daarna haeft deze commissie zich van hare taak gekweten, werden de gedrag- en bekwaamheids-boekjes gedrukt, en aan de secretarissen der verschillende afdeelingen mededeeling gedaan, dat zij bij den archivarius des Hoofdbestuurs verkrijgbaar waren.

De invoering er van, uit de aanvragen te oordeelen, schijnt in het geheel echter nog niet algemeen te zijn. De redenen hiervan zijn niet bekend, want de verschillende meeningen die omtrent dit punt, ter oore van het Hoofdbestuur zijn gekomen, loopen zoo uit een, dat het ondoenlijk is die tot een geheel te brengen.

Voorts dat de afdeeling 's Gravenhage voorgesteld heeft, om middelen te beramen, ten einde deze boekjes meer algemeen te doen invoeren. Men is van oordeel, dat er geen krachtiger middel ban worden beraamd, dat meer algemeen zal werken, op de zedelijke vorming van den ambachtsman. Ofschoon zoo lang slechts een gering gedeelte van den nijveren stand van Nederland, zich aan de Vereeniging heeft aangesloten, deze boekjes slechts gedeeltelijk hun doel bereiken.

Ernstig werd er op aangedrongen, dat de leden der Vereeniging deze boekjes algemeen zouden invoeren; het is eene geringe moeite om slechts vier malen in een jaar er een paar woorden in te schrijven, en hierdoor toch hoopte men eenmaal bouwstof te hebben geleverd voor de betere zedelijke vorming van den ambachtsman, eene zoo nuttige, ja geheel onontbeerlijke klasse in de maatschappij, aan wier vooral zedelijke vorming, helaas! maar al te weing wordt gedaan.

Eene commissie tot uitwerking van de bepaligen op het Nijverheidsfonds werd mede benoemd. Volijverig was deze commissie daarmede bezig en niettegenstaande het korte tijdsbestek, hetwelk volgens de wet aan haar was toegestaan, was zij met haar ontwerp tijdig gereed, en kon zulks op de vorige algemeene vergadering ter tafel worden gebragt.

Na afloop der eerste algemeene vergadering achtte men de tijd geschikt, aan Zijne Majesteit onzen geëerbiedigden Koning, het beschermheerschap aan te bieden, dewijl de vereeniging nu inderdaad haren werkkring had aanvaard.

Op het door het Hoofdbestuur daartoe gedaan aanzoek, heeft het Z. M. goedgunstiglijk behaagd, dit beschermheerschap aan te nemen.

Van het bestaan der Vereeniging is toen officiële mededeeling gedaan aan Z. E. den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, van het Hoofdbestuur de verzekering heeft mogen ontvangen, dat Z. E. zoo veel doenlijk den bloei der Vereeniging zal trachten te bevorderen.

Ook aan de Nederlandsche maatschappij ter bevordering van

Nijverheid is officiëel kennis gegeven van de vestiging dezer Vereeniging, door directeuren met heuschheid is ontvangen en beantwoord.

Ingevolge mededeeling op de eerste algemeene vergadering, heeft het Hoofdbestuur eene commissie benoemd, om zorg te dragen voor de stukken, welke van wege de leden der vereeniging, ter plaatsing in het Tijdschrift voor den Handwerksman en het Fabrijkwezen in Nederland, zouden worden afgestaan. Deze commissie heeft dadelijk bij hare vestiging aanvrage gedaan, dat er van wege het Hoofdbestuur eene zekere som voor haar zou worden beschikbaar gesteld, ten einde daaruit de onkosten te dekken, welke aan het geven van platen verbonden zijn, doch is hieraan niet kunnen voldaan worden, wijl het Hoofdbestuur vermeende, bij de steeds bestaande geldelijke bezwaren, daarvoor geene middelen beschikbaar te kunnen stellen. Treurig klinkt voorzeker die rede, waardoor het Hoofdbestuur niet kan wat het zoowel in dit, als in andere opzigten zou verlangen — het hoopt echter steun te vinden om aan dien toestand een einde te maken, zoodat het met meer klem de handen moge aan het werk slaan, en maatregelen kunne nemen, om ijver en geestdrift waar die slapen, wakker te schudden.

De commissie tot redactie heeft niet te min hare taak aanvaard, doch zich eenigzins teleurgesteld gevonden in hare meening, dat de leden ruime bijdragen zouden zenden.

Zij heeft ter meerdere uitbreiding harer werkzaamheden, in de verschillende afdeelingen correspondenten benoemd, ten einde de leden aan te moedigen, bijdragen te leveren en te ontvangen, doch ook met dezen maatregel heeft zij niet veel gewonnen, blijkbaar uit de geleverde overdrukken, waarin bijna *alle* stukken afkomstig zijn van de leden der commissie.

Het Hoofdbestuur heeft vermeend bij de verschillende berigten omtrent de tentoonstelling te New-York niet te mogen stil zitten, maar ook namens de vereeniging, zooveel mogelijk bevorderlijk te moeten zijn aan eene ruime inzending.

Na vooraf zich op de hoogte der zaak gesteld en zich van de solidiciteit der onderneming overtuigd te hebben, heeft het besloten mede te werken tot het doel hetwelk men zich in Amerika voorstelde.

Als voorloopige maatregel zijn in de laatste helft der maand October des vorigen jaars, annonces geplaatst in verschillende dagbleden en is aan Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken kennis gegeven, dat het Hoofdbestuur vermeende bevorderlijk te moeten zijn aan de inzending naar de tentoonstelling te New-York, dat het vermeende hiervan aan Z. E. kennis te moeten geven en dat het later, zoo zulks noodzakelijk mogt zijn, de hulp van Z. E. zou inroepen.

De Minister heeft deze kennisgeving aangenomen, onder belofte zoo veel mogelijk de nijverheid te bevorderen en aldaar waardig te

doen vertegenwoordigen en onder toezending van alle stukken, platen en bescheiden, welke bij ons gouvernement waren ingekomen.

Het Hoofdbestuur, door den Minister van Binnenlandsche Zaken aangemoedigd, heeft niet nagelaten overal waar zulks kon geschieden, met de middelen, welke haar ten dienste stonden, de inzending zoo veel mogelijk te bevorderen.

Op de uitnoodiging in de nieuwsbladen hadden zich binnen veertien dagen tijds ongeveer vijf en zeventig Heeren aangegeven, welke genegen waren, goederen ter expositie naar New-York in te zenden. Nadat het Hoofdbestuur zich met de heeren PRESTON en Comp te Rotterdam, de agenten der tentoonstelling voor Nederland hadden in verband gesteld, is aan alle heeren welke zich hadden aangemeld, eene circulaire gerigt, waarbij hun opgave werd verzocht van den aard en de hoedanigheid der goederen, welke zij voornemens waren in te zenden, alsmede van al datgene hetwelk door de commissie der tentoonstelling, voor het vervaardigen van den catalogus als anderzins werd verlangd.

Nadat het aantal inzenders aanmerkelijk was vermeerderd, en aangevuld met de namen dergenen, welke zich bij de heeren PRESTON en Comp, hadden aangemeld, besloot het Hoofdbestuur eene missive te rigten, aan Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken, met verzoek een geschikt persoon te benoemen, welke de Nederlandsche inzenders in de Nieuwe Wereld zou vertegenwoordigen.

Na verloop van eenigen tijd heeft het Hoofdbestuur per missive van Zijne Excellentie voprnoemd kennis gekregen, dat door hem benoemd was tot vertegenwoordiger van Nederland, de heer P. MAAS GEESTERANUS, civiel ingenieur, in Noord Amerika woonachtig, doch wijl Z. E. nog geen berigt had ontvangen, dat door genoemden heer deze betrekking was aanvaard, en de tijd der opening op handen was, hij door tusschenkomst van het Ministerie van Buitenlandsche Zaken, aan den consul-generaal te New-York had doen verzoeken, dat deze iemand mogt aanwijzen, om voor de belangen der inzenders te waken.

Achtereenvolgens zijn bij het Hoofdbestuur berigten ingekomen, dat door den consul-generaal tot agent voor Nederland is benoemd de heer ZIMMERMAN; dat de heer MAAS GEESTERANUS de hem opgedragen betrekking heeft aanvaard en dat de heer C. BUSCHEK te Londen, agent voor geheel Europa, naar New-York is vertrokken en aldaar mede de belangen der inzenders zou behartigen.

De benoeming der beide eerstgenoemde heeren is door verschillende nieuwsbladen bekend gemaakt, terwijl aan alle inzenders door de heeren PRESTON en Comp., per circulaire berigt is gegeven, dat de heer BUSCHEK naar Amerika was vertrokken.

Het Hoofdbestuur mogt alzoo het genoegen smaken, van ook het zijne bijgebragt te hebben, aan de zoo ruime inzending naar New-York, die de vorige naar Londen verre overtreft. Het meent, hoewel met aanzienlijke opofferingen van zijne spaarzame finantiën,

zijne te hebben gedaan, om de Nederlandsche Nijverheid, aldaar r te doen uitkomen, dan vroeger in Engelands hoofdstad het l was, en voedt tevens gegronde hoop, dat deze tentoonstel- rijke vruchten zal dragen voor de Nederlandsche industrie.

Zoo veel de gelegenheid toeliet of zich aanbood, zijn gedu- le het afgeloopen vereenigingsjaar pogingen aangewend, ter op- ing van nieuwe afdeelingen te Amsterdam, Rotterdam, Maas- it, Almelo, Middelburg, Goes, Arnhem, Dordrecht, Schoon- en, Hoogezand. Vlaardingen, Nijmegen, Beverwijk, Utrecht, nen en Gorinchem.

Nieuwe afdeelingen hebben zich geconstitueerd te Zwolle. Hertogenbosch en Haarlem, en zal uit de verslagen der elingen blijken, dat eerstgenoemde afdeeling, hoewel eerst on- s opgerigt, reeds andere oudere afdeelingen in werkzaamheid treft.

Het aantal leden is mede zeer toegenomen; op de vorige meene vergadering werd mededeeling gedaan dat het totale aantal den bedroeg 357, dat getal was vermeerderd tot 543. Niet- nstaande die toeneming is het aantal leden nog gebleven bene- de verwachting, welke bij het verslag der eerste algemeene gadering is bedoeld; doch de reden hiervan ligt mede daarin, de afdeelingen Amsterdam en Rotterdam. niet zoo spoedig zich onstitueerd hebben, als men dacht en wenschte, wijl omstan- heden, onafhankelijk van den wil en de bedoeling van hen. die e oprigting voorstonden, zulks hebben doen vertragen.

Uit de verslagen der afdeelingen bleek, dat in de afdeeling *maar* de werkzaamheden zich, vooral in de eerste maanden van bestaan der afdeeling bepaald hadden, tot die van huishoude- en aard; later zijn dezelve van meer practisch nut voor de ver- iging geworden.

Al vroeg werd door een der leden een voorstel ingediend om onderzoeken in hoever het mogelijk ware, om een fonds op te en voor bejaarde handwerkslieden. Dit voorstel is met de meeste angstelling door eene commissie onderzocht geworden, welke in vergadering van den 3 November des vorigen jaars rapport ft uitgebragt, waarvan de slotsom is geweest, dat, naar haar en, de oprigting van zoodanig fonds, uithoofde van geldelijke waren, vooreerst ondoenlijk is.

Ds commissie heeft onder anderen daarbij zich afgevraagd, meer iemand op zijn 55 of 60e jaar zich een wekelijks inko- e van *f* 2,00 verzekeren wil, hoe veel moet hij dan contribue- , en zij heeft gemeend, na onderzoek van bestaande tarieven rop te moeten antwoorden:

A. Op vijf en vijftig jarigen leeftijd een inkomen van *f* 2,00 le week,

15 jaar beginnende, wekelijks 15 cents.
20 „ „ „ 20 „

22 jaar beginnende, wekelijks 30 cents.
30 „ „ „ 40 „

B. Op zestig jarigen leeftijd een inkomen van ƒ 2,00 in de week,

20 jaar beginnende, wekelijks 12 cents.
25 „ „ „ 16 „
40 „ „ „ 24 „

Nu scheen het der commissie toe, dat deze contributie, andere omstandigheden in aanmerking nemende, in het rapport breeder vermeld, door den gewonen werk- of ambachtsman niet kan worden afgezonderd.

Het oprigten eener industrieschool door deze afdeeling hoogst nuttig en wenschelijk wordende geacht, maakte het ook een harer belangrijkste bezigheden uit, om middelen te beramen, welke zoodanige oprigting mogelijk maken.

Het zijn weder geldelijke berwaren, die overwonnen moeten worden, er wordt, zegt het verslag, zoo veel en zoo dikwijls geldelijken bijstand van onze medeburgers, voor inrigtingen van onderscheiden aard, gevraagd, waartoe men in een beperkten kring, bij dezelfde personen, steeds hulp zoekt, dat wij vreezen op geene aanzienlijke subsidien van onze ingezetenen te mogen rekenen."

„Intusschen, wij willen de bemoeijingen van onze daartoe ingestelde commissie niet vooruitloopen en wachten haar verslag in."

Men had pogingen in het werk gesteld, dat de leden der afdeeling zich zouden bevlijtigen, de door het Hoofdbestuur uitgeschreven prijsvragen te beantwoorden; terwijl men bovendien, ook prijsvragen had gesteld voor de knechts van de Leden dezer afdeeling, om daardoor ook den ijver van laatstgenoemden aan te moedigen.

Deze moeite was tot dus ver, vrushteloos geweest; het scheen, dat al de tijd, die de leden van hunne beroepsbezigheden hebben kunnen afzonderen in de laatste maanden is gewijd tot het vervaardigen van voorwerpen van Fabrijk- en Handwerknijverheid, om in te zenden op de Tentoonstelling, die, van wege deze afdeeling, in deze maand en wel den 21 tot en met den 25 Junij eerstkomende zal gehouden worden, in de dagen van het VIIIe Nederlandsch landhuishoudkundig Congres.

Overeenkomstig de wet, had men getracht, zooveel mogelijk, in werking te brengen de gedrag- en bekwaamheidsboekjes; de invoering daarvan scheen echter niet zooveel bijval te ontmoeten, als, volgens de opvatting van sommigen, daaraan moest worden verleend.

In de afdeeling *'s Gravenhage* bestond eene zeer voorname werkzaamheid, bestaande in het op de vergaderingen geregeld houden van wetenschappelijke voordragten, door leden welke deze taak vrijwillig op zich namen.

Deze voordragten, bijkans zonder uitzondering, door vertoo-

ning van platen, modellen en andere ter veraanschouwelijking dienstige voorwerpen opgehelderd, hebben naar het oordeel van het bestuur, zeer gestrekt om de belangstelling in de afdeeling aan te wakkeren.

Werd hierdoor echter meer bijzonder voor het nut en genoegen der leden gezorgd, een ander doel der vereeniging, de behartiging van het welzijn van den handwerksman, trachtte het bestuur te bevorderen door de uitschrijving van een viertal prijsvragen voor werklieden der leden van de afdeeling, waarvan het programma in het Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage is openbaar gemaakt, en waarvan, als zijnde de mededinging opengesteld tot 1e September 1853, de uitslag eerst in een volgend verslag zal kunnen worden berigt.

Van algemeen belang was het, dat op voorstel van ettelijke leden, de afdeeling haar bestuur in last gaf de oprigting eener kamer van koophandel en fabrijken alhier aan den Gemeenteraad te verzoeken. Na daartoe de autorisatie van het Hoofdbestuur, voor zooveel noodig, te hebben gevraagd en verkregen, voldeed het bestuur aan dien last door de indiening van een beredeneerd verzoekschrift, hetgeen werkelijk ten gevolge heeft gehad, dat tot de verlangde oprigting door den Gemeenteraad in beginsel is besloten, zoodat de zaak thans bij de hoogere autoriteit aanhangig is.

Ter bevordering der deelneming aan de New-Yorksche tentoonstelling is, namens de afdeeling, door haar bestuur, eene circulaire gezonden aan de verschillende ten deze meest in aanmerking komende industriëlen hier ter stede, waarin het gewigt der zaak uit een gezet en tot krachtdadige medewerking aangespoord werd. Daar echter, uit den aard der zaak, van de tusschenkomst des afdeelingsbestuurs ten deze geen gebruik is gemaakt, kan men omtrent de uitwerkselen van dezen maatregel geen nader berigt geven.

Eindelijk is een begin van uitvoering gegeven aan de bepalingen der wet omtrent de gedrag- en bekwaamheidsboekjes. Het komt echter aan het bestuur voor, dat dit zeer aangelegen onderwerp bijzondere zorg verdient en aanhoudende inspanning zal worden vereischt, voordat ten volle aan het verlangen der wet zal kunnen geacht worden te zijn voldaan.

In de afdeeling *Zwolle* werd een plan der Bestuursleden, om bij de oprigting der afdeeling al dadelijk pogingen aan te wenden tot het vestigen van eene Industrieschool, ten doel hebbende, de intellectuële ontwikkeling van het opkomende geslacht van Handwerkslieden, door eenen algemeenen bijval der vergadering vereerd, en het bestuur werd uitgenoodigd op den ingeslagen weg voort te gaan, en pogingen aan te wenden om ten spoedigste, zoo mogelijk nog in den loop van den winter, zoodanige school te openen.

Ter verwezenlijking van dit plan, begreep men, zich bij Request te moeten adresseren aan den Gemeenteraad, om een geschikt locaal; doch dit verzoek werd voorloopig afgewezen, omdat bij de

stad geen daartoe geschikt locaal zonder geldelijke opoffering disponibel was.

Door een der medeleden gewezen op de Stads-armeninrigting, waarvan sommige localen des avonds ledig stonden, wendden wij ons tot het bestuur dier Inrigting en mogten wij vergunning bekomen, om in een tot ons doel bij uitstek geschikt locaal, des avonds van 7 tot 9 ure zoodanige school te openen.

Daarop werd een reglement voor die Industrieschool ontworpen, en goedgekeurd, terwijl Commissarissen voor dezelve werden benoemd.

Tot onderwijzer werd aangesteld de heer J. W. DE MEYER, die met de grootste bereidvaardigheid het bestuur van den beginne af behulpzaam was geweest tot de verwezenlijking van deszelfs plan.

Na voorafgegaan examen werd de school geopend op den 3 Februarij 1853. Het getal der toegelaten leerlingen bedroeg toen 20 en groeide binnen weinige dagen aan tot 28. De commissie heeft alle reden van tevredenheid, zoo over de goede orde en het ijverige bijwonen der lessen, als over de doelmatigheid en bevattelijkheid van het onderwijs, dat door den heer DE MEYER wordt verstrekt.

Door iemand, die ongenoemd wenschte te blijven, werd de President dezer afdeeling uitgenoodigd, om, als zoodanig van den Gemeenteraad te verzoeken, een geschikt terrein, en een jaarlijksche bijdrage voor eene stichting ten behoeve van de eerlijke arbeidsklasse, waartoe de stichter een offer van p. m. ƒ 20,000 als fundament wilde schenken. Deze voor onze arbeidsklasse zoo belangrijke zaak is nog steeds aanhangig bij den Gemeenteraad, van welken men op een zoo eenig, als edelmoedig en vrijgevig aanbod, kene allezins overeenkomstige beslissing mag vrrwachten.

Voorts is door deze afdeeling eene commissie benoemd, die ook buiten den kring harer leden ijvert, om den betaaldag der werklieden te stellen, op den dag vóór marktdag, en om pogingen aan te wenden, tot eene meer stichtelijke viering van den zondag. De werkzaamheden dezer commissie waren echter nog te zeer in de beginselen, dan dat de afdeeling daarvan de resultaten heeft kunnen mededeelen aan het Hoofdbestuur.

Nadat deze werkzaamheden der afdeelingen waren medegedeeld werd omtrent het Nijverheidsfonds besloten, dit nog een jaar aan te houden; dezelfde Commissie wordt op nieuw benoemd om het ontwerp te herzien.

Ten aanzien van het uitreiken van vereerende getuigschriften aan de personen, voor wien daartoe aanvraag was gedaan, oordeelde de vergadering, dat deze om hunne waarde steeds te behouden, niet met kwistige hand moeten worden verspreid, weshalve zij besloot er toe te kennen: drie aan de afdeeling Leiden, één aan Doetinchem, één aan 's Gravenhage en één aan Leerdam, zijnde van deze laatste afdeeling de opgave te laat ingekomen, om op de punten

van beschrijving te worden geplaatst, doch vooraf door de vergadering bepaald, dat zij van de mededinging daarom niet zou worden uitgesloten.

Overgegaan tot het besluiten, omtrent de ingekomen antwoorden, op de prijsvragen voor *knechts- en leerlingen van de leden der Vereeniging*, waarvan de tijd van beantwoording den 31 Maart 1853, verstreken was, las de waarnemende Secretaris de rapporten der daarvoor benoemde commissien.

Prijsvrage n°. 3. Model van fransch en wit marmer. Hierop was ingekomen één antwoord onder de spreuk: *Aldoende leert men*, welk stuk door de beoordeelaars niet zonder verdienste werd beschouwd, zijnde het echter een weinig stijf en eentoonig van bewerking.

Algemeen vond men evenwel, dat het wit marmer niet aan de vereischten beantwoordde en werd daarom besloten den vervaardiger ter aanmoediging toe te kennen, een vereerend getuigschrift en het stuk aan te koopen.

Prijsvraag n°. 4. Eee koperen gehamerde bal.

Was ingekomen één antwoord onder de spreuk *St. Eloy*.

Volgens het eenparig gevoelen der beoordeelaars, werd dit stuk der bekrooning waardig gekeurd en dien overeenkomstig door de vergadering besloten.

Bij de opening van het naambriefje bleek daarvan vervaardiger te zijn, de heer M. J. DUPKEN, te Rotterdam.

Prijsvraag n°. 5. Eene spil voor een fransch horologie.

Ook hierop was ingekomen één antwoord onder de zinspreuk *in minimus maximus. Plinius.*

Eenparig was men van gevoelen, dat de spillen (de inzender had eene *roulet* en eene *hoekspil* ingeleverd) niet zonder verdienste waren, doch te groot voor een gewoon horologie, terwijl aanmerkingen waren gemaakt over het afwerken en den onderlingen stand der lepels, waarom de vergadering besloot, ter aanmoediging een vereerend getuigschrift toe te kennen.

Uit de op de punten van beschrijving vermelde prijsvragen, zijn de volgende gekozen, en de daarbij vermelde prijzen bepaald *):

1. Men is op sommige plaatsen begonnen de werklieden niet

---

*) Antwoorden in te zenden vóór of op 31 December 1854, franco aan het adres van den Secretaris der hoofdbestuurs, M. L. HERMANS te 's Gravenhage.

De antwoorden moeten, door eene andere hand dan die des inzenders geschreven zijn in de Nederduitsche taal, voorzien van eene spreuk benevens een verzegeld briefje, inhoudende den naam en de woonplaats des schrijvers, dezelfde spreuk ten opschrift hebbende.

Het bekroonde blijft de eigendom der Vereeniging, die daarmede naar welgevallen zal kunnen handelen, terwijl het niet bekroonde, na uitgave van het verslag, bij den Secretaris verkrijgbaar zal wezen, tegen overlegging van een schriftelijk bewijs, inhoudende de tien eerste en tien laatste woorden der verhandeling.

langer bij schoften of dagloonen, maar bij het uur te betalen. Er wordt verlangd eene naauwkeurige door redenering en ervaring gestaafde aanwijzing van het voordeel, dat de eene wijze van betalen boven de andere vooruit heeft, zoo voor den meester, als voor den werkman.

Kleine zilveren medaille.

2. Gesmeedde ijzeren molenroeden en gegoten assen beginnen meer en meer in zwang te komen. Omtrent de betrekkelijke waarde derzelve zal de ervaring uitspraak moeten doen. Men begeert derhalve eene omstandige en zoo naauwkeurig mogelijke opgave van hetgeen de ondervinding, zoo hier, als in andere landen opgedaan ten aanzien van het voor- of nadeel dezer voorwerpen geleerd heeft.

Groote zilveren medaille.

VOOR KNECHTS EN LEERLINGEN VAN WERKLIEDEN *).

1. Daar menigmaal goed smidswerk wordt ontsierd, door slecht gemaakte schroefjes, vraagt men een twintigtal ijzeren schroefjes van onderscheidene soort en grootte, als: kopschroefjes met verzengde, met hooge en gebombeerde kopjes, met snede, schroefjes met twee gaten om met gaffelsleutel te gebruiken, zes- en achtkant om met den sleutel vast te zetten, en plat om met de vingers te gebruiken, voorzien van een kartel en eindelijk lepelschroeven en lepelmoertjes.

Getuigschrift en tien gulden.

2. Een gesmeedde neut met haan, voor een percussie-geweer, zoo onder den hamer van daan.

Getuigschrift en vijf gulden.

3. Een zeskant theestoofje voorzien van eene lijst met bloemen of bladeren, gehakt uit één blok mermer.

Getuigschrift en twaalf gulden.

De bekroonde voorwerpen blijven de eigendom der vereeniging tegen betaling der waarde, welke door de beoordeelaars zal worden bepaald.

---

*) Antwoorden in te zenden vóór of op den 31 Mei 1854, franco aan het adres van den Secretaris des hoofdbestuurs, M. L. Hermans, te 's Gravenhage.

De voorwerpen moeten voorzien zijn van eene spreuk, en een aan den inzender alleen bekend teeken, benevens een verzegeld briefje, inhoudende den naam en de woonplaats des inzenders, en eene verklaring van zijnen meester, dat het voorwerp door den inzender vervaardigd is, tijdens hij bij hem in dienst was.

Het niet bekroonde, is tegen schriftelijke opgave van het bovenvermelde geheime teeken, na uitgave van het verslag, bij den Secretaris verkrijgbaar.

Het Hoofdbestuur zal voor het ingezondene alle mogelijke zorg dragen, zonder echter voor beschadiging of vermissing in te staan.

XXII.

VEREENING TOT BEVORDERING DER BELANGEN VAN LANDBOUW EN NIJVERHEID, *te Oostwold.*

Ten gevolge uwe uitnoodiging, in de verleden herfst gedaan, aan eenige leden der alhier bestaande Vereeniging, ter bevordering der belangen van Landbouw en Nijverheid, tot aansluiting aan de Vereeniging tegen het Pauperisme te Groningen, is daartoe door de leden onzer Vereeniging, met algemeene stemmen besloten. —

Hoewel de eerste bedoeling der Vereeniging slechts was, hetgeen ook hare naam aanduidt, bevordering der belangen van Landbouw en Nijverheid; zoo zijn en worden nog steeds Inrigtingen er mede in verband gebragt, welke leniging of voorkoming van armoede ten doel hebben.

Van die Inrigting hebben wij mits dezen de eer, UEd. de Reglementen, benevens een kort verslag toe te zenden.

De Vereeniging is opgerigt in Junij 1851, en telt op dit oogenblik veertien leden, allen onder de kerkelijke Gemeente Oostwold wonende; zoodat dan ook alle Inrigtingen, die van dezelve zullen uitgaan, zich binnen dien kring bepalen

In Maart 1852 is door de Vereeniging besloten, om, ter bevordering van werkzaamheid en zedelijkheid, voor minvermogenden, op te rigten, eene Naai- en Breischool.

Hier dient echter te worden aangemerkt, dat zich aanvankelijk bij 10 leden onder Oostwold, 7 leden onder Midwolde aan de Vereeniging hadden gesloten, en dien ten gevolge was besloten, tot de oprigting van twee scholen, eene te Oost- en eene te Midwolde.

Daar echter de Midwolder leden zich voor en na allen hebben teruggetrokken, staat Oostwold thans geheel op zich zelf, en vervalt dus in het Reglement dezer Inrigting, alles wat te Midwolde betrekking heeft. Dit zelfde geldt ook met betrekking tot een later te vermelden opgerigte Spaarkas.

Den 1 Mei 1852, en met zeven leerlingen, werd de Breischool geopend, onder de leiding eener geschikte onderwijzeres, en binnen drie weken klom dit getal tot zestien, waarvan een later is teruggebleven, hebbende de overigen tot aan October geregeld van het onderwijs gebruik gemaakt.

De Naaischool den 1 October geopend, klom weldra tot eene hoogte, dat een tweede school noodzakelijk werd, waartoe dezelfde onderwijzeres zich verpligte, op een ander uur, voor eene som van vijftien guldens, daartoe uit het kerken-fonds welwillend verstrekt; van de Naaischool hebben 25 meisjes den geheelen winter geregeld gebruik gemaakt.

In den zomer van 1853 heeft het getal leerlingen der Breischool geregeld bedragen zeventien, en dat der Naaischool gedurende

den verloopen winter vierentwintig, de bijschool is dus weder noodzakelijk geweest.

Omtrent de werking mag nog steeds gelden, hetgeen daarover door de Commissie van Bestuur — in haar verslag van verleden jaar, aan de Vereeniging gedaan — is gezegd; namelijk: „Zoo „dikwijs de school door het bestuur, of door de hun behulpzame „vrouwen, werd bezocht, was men getroffen door de orde, netheid „en welvoegelijkheid der leerlingen, en was het voor dezelve steeds „eene straf — gelijk vele ouders ons verzekerden — als zij om de eene „of andere reden de school moesten verlaten. Wat het onderwijs „zelf aangaat, dit overtrof, volgens getuigenis der vrouwen, ver „hunne verwachting." Als eene bijzonderheid moet nog worden gezegd, dat een meisje met één arm, en een stompje tot aan den elleboog, zeer goed naaijen en breiden leert.

In Junij 1852 is door de Vereeniging opgerigt eene inrigting onder den naam van Spaarkas te Oostwold. Van deze inrigting is op dit oogenblik reeds gebruik gemaakt, voor een bedrag van zeventienhonderd en vijfenzeventig gulden, door veertien deelnemers.

Nog maar weinig is volgens art. 19 tweede lid, van het Reglement, behoeven te worden belegd; wijl de Direktie steeds gelegenheid zoekt, en meestal vindt, om de gelden volgens art. 19, eerste lid, te plaatsen.

De teruggenomen gelden worden, voor zoo ver bekend, allen op doelmatige wijze besteedt, hetzij door aankoop van een huis bij trouwen, of van grond, ten einde daarop later eene behuizing te plaatsen.

Thans is de Vereeniging bezig met eene inrigting, welke tot naam zal dragen: Vereeniging ter opwekking van Spaarzaamheid en Eergierigheid, met welke wij UEd. ook, zoo ze tot stand komt, hoopen bekend te maken.

Aldus gedaan *te Oost-Wolderpolder* 2 Junij 1854.

IIA. HOVINGA, *Secretaris.*

XXIII.

Het REGLEMENT *voor de Naai- en Breischolen bij de Vereeniging ter bevordering der belangen van Landbouw en Nijverheid te Oostwold*, luidt als volgt:

Art. 1. Er zullen aanvankelijk door de Vereeniging twee Naai- en Breischolen worden opgerigt, en wel eene te Oostwold en eene te Midwolde, terwijl, indien dezelve aan het doel beantwoorden, en de fondsen, ter bestrijding der kosten, toereikend zijn, meerdere kunnen worden opgerigt, indien zulks noodig mogt zijn.

Art. 2. Op deze scholen zal aan meisjes, uit den geringen stand, gratis onderwijs worden gegeven, en wel des zomers, van af den 1 April tot den 1 October, des nademiddags van 4—6 uur in het breiden; en des winters, of van den 1 October tot den 1

April, des nademiddags van half 2 tot half 4 ure, in het naaijen van nieuwe- en uitstukken en herstellen van gedragene kleederen, in het stoppen van kousen, enz.

Art. 3. De meisjes, aan welke zoodanig onderwijs zal worden gegeven, zullen voor het zomer-onderwijs niet jonger dan 7 en niet ouder dan 10, en voor het winter-onderwijs niet jonger dan 10 en in den regel niet ouder dan 14 jaren mogen zijn, voorbehoudens enkele uitzonderingen ten aanzien van zoodanige zwakke of gebrekkige meisjes, welke tot naaisters zouden wenschen te worden opgeleid; ter beoordeeling van de na te meldene Commissie van bestuur over deze scholen.

Art. 4. De meisjes zullen in den regel eigen werk moeten doen. Zoo zij echter hiertoe niet in de gelegenheid zijn, zal hierin door de Commissie worden voorzien. Dit werk zal door de meisjes zonder belooning moeten worden gedaan, en het eigendom van het fonds, ter bestrijding van de kosten dezer scholen zijn.

Art. 5. De meisjes, aan welke men dit gratis onderwijs verlangt gegeven te zien, zullen, voor zoo ver zij in de termen der schooljaren vallen, verpligt zijn, des voor- en nademiddags van het schoolonderwijs gebruik te maken; zullende de Commissie des winters met den schoolonderwijzer zien te schikken, dat, voor de als dan te verzuimene namiddagschool, de avondschool door hen kan worden bezocht.

Art. 6. De meisjes, welke op deze scholen worden toegelaten, zijn tot gehoorzaamheid en ondergeschiktheid verpligt, zoowel aan de leden der Commissie van bestuur, als aan de onderwijzeres. Ook mogen zij niet willekeurig, zonder voorkennis van het bestuur de Naai- en Breischolen verzuimen, maar dezelve geregeld bezoeken; zullende, indien bij overtreding van een en ander, na herhaalde waarschuwing geene verbetering volgt, derzulken het onderwijs, op de Naai- en Breischolen, door de Commissie kunnen worden ontzegd.

Art. 7. De meisjes, welke van dit onderwijs wenschen gebruik te maken, zullen zich daartoe zelve, of door hunne ouders bij de Commissie van bestuur moeten aanmelden, aan welke de al of niet toelating geheel zal vrijstaan, terwijl het gedurende één of meer jaren genoten onderwijs op het voortduren daarvan, geene de minste aanspraak geeft, maar ieder jaar wederom aan de Commissie moeten worden verzocht.

Art. 8. De Commissie van bestuur zal, het op deze scholen te geven onderwijs, opdragen aan door haar daartoe geschikte en bekwaam geoordeelde vrouwen.

Art. 9. Deze onderwijzeressen zullen verpligt zijn, om ten genoegen der Commissie van bestuur, de meisjes behoorlijk onderrigt te geven, in het naaijen, breiden, stoppen en alles wat tot dusdanige vrouwelijke handwerken meer wordt vereischt.

Desgelijks zullen zij gehouden zijn, op de naarstigheid, ge-

hoorzaamheid en zindelijkheid der meisjes toe te zien; haar aan orde, welwillendheid en beleefdheid te gewennen, te zorgen, dat geen vloeken, noch ruwe en onbetamelijke taal op de school door de meisjes worde gevoerd, en in het algemeen zooveel in haar vermogen is, de zedelijkheid bij de meisjes trachten te bevorderen.

Art. 10. Indien een of meer meisjes zich niet behoorlijk gedragen naar de orde bij dit Reglement, (of later door de Commissie te bepalen) op de scholen vastgesteld of zich aan luiheid en onwilligheid schuldig maken, zal de onderwijzeres haar daarover onderhouden en tot beterschap aanmanen; zoo dit niet baat, zal zij den bijstand der ouders daartoe inroepen, en zoo onverhoopt beider gezag te kort mogt schieten, of deze laatste mogten weigeren haar daartoe behulpzaam te zijn, zal zij daarvan aan de Commissie van bestuur kennis geven, welke alsdan naar bevind van zaken zal handelen, en, geene verbetering kunnende bewerken, alsdan derzulken de school te kunnen ontzeggen.

Art. 11. De onderwijzeressen zullen verpligt zijn, zich in alle opzigten naar dit Reglement of de instructiën haar overigens door de Commissie van Bestuur gegeven, te gedragen; zullende de Commissie de bevoegdheid hebben, bij gebreke daarvan, zoodanige onderwijzeressen te bedanken, en door andere te doen vervangen.

Art. 12. De belooning voor het te geven onderwijs zal door de Commissie wekelijks aan de onderwijzeres worden betaald, en niet boven de 10 cts. per week voor ieder meisje mogen beloopen.

Art. 13. Het bestuur over deze Naai- en Breischolen zal zijn opgedragen aan eene Commissie van 4 leden dezer Vereeniging, van welke jaarlijks in de vergadering van Maart, de helft aftreedt, doch ook wederom verkiesbaar is.

Art. 14. Het blijft aan de Commissie overgelaten, om derzelver werkzaamheden, naar hunnen rade, onderling te verdeelen.

Art. 15. De Commissie zou worden bijgestaan door een dubbel getal vrouwen als er scholen worden opgerigt, echtgenooten van leden dezer Vereeniging zijnde, welke daartoe door de Vereeniging zullen worden uitgenoodigd.

Art. 16. De werkzaamheden dezer vrouwen zullen enkel bestaan der Commissie met haren raad bij te staan. de naai- en breischolen van tijd tot tijd te bezoeken, ten einde het gegeven wordende onderwijs, de vorderingen der leerlingen, benevens de middelen, ter hare zedelijke vorming aangewend, na te gaan en te beoordeelen, en de door haar gemaakte opmerkingen aan de Commissie mede te deelen.

Art. 17. De fondsen, benoodigd tot oprigting en instandhouding dezer Naai- en Breischolen, zullen worden gevonden:

1°. Uit de helft der contributiën door de leden der Vereeniging jaarlijks aan de Vereeniging te voldoen.

2°. Door de opbrengst eener vrijwillige collecte bij alle gegoede ingezetenen der gemeente.

Art. 18. Jaarlijks in de vergadering van Maart, zullen de leden der Commissie aan de Vereeniging verslag doen van hunne verrigtingen en den stand en de vorderingen der Naai- en Breischolen, en tevens rekening en verantwoording afleggen, van het gebruik der fondsen aan hen verstrekt.

XXIV.

Het REGLEMENT der *Spaarkas* te *Oostwald*, bevat de volgende bepalingen:

Art. 1. Het doel dezer Spaarkas is, om aan ingezetenen der kerkelijke gemeenten Oost- en Midwolde, gelegenheid te geven en behulpzaam te zijn in de secure belegging hunner bespaarde gelden.

Art. 2. De directie van deze Spaarkas is opgedragen aan zes leden der Vereeniging tot bevordering der belangen van Landbouw en Nijverheid, gevestigd te Oostwold.

Art. 3. Deze directie benoemd uit hun midden een bestuur, bestaande uit eenen President en eenen Secretaris, welke steeds met de overige leden de directie gemeenschappelijk moeten werkzaam zijn.

Art. 4. Er zullen jaarlijks in de vergadering van Junij, de eerste maal bij loting twee leden dezer directie moeten aftreden; en de Vereeniging tot de benoeming van twee nieuwe leden overgaan. De aftredende zullen weder verkiesbaar zijn.

Art. 5. De benoemde en op nieuw te benoemene leden van de directie zullen, gekozen zijnde, zich die keuze moeten laten welgevallen, tenzij gegronde redenen, ten genoegen der Vereeniging, het bedanken voor de benoeming mogten veroorloven.

Art. 6. De directie zal jaarlijks in de vergadering van de maand Junij rekening doen, en verslag geven van hare werkzaamheden aan de Vereeniging.

Art. 7. De directie zal bij gewone omstandigheden tweemaal jaarlijks vergaderen te Oostwold, ten huize van J. R. HAAN, en wel des nademiddags van twee tot vier uren, op den vierden maandag in de maanden Mei en November, ten einde de inleggelden te ontvangen, en de teruggevordende benevens de verschenen interessen uit te betalen, als op de wijze als in de hier volgende artikelen wordt opgegeven.

Art. 8. De directie behoudt het regt aan zich, om zoodanige gelden niet aan te nemen, als welke hun zullen voorkomen; of later ontdekt worden met de bereiking van het doel der Spaarkas niet overeen te komen.

Art. 9. De Vereeniging belooft, te rekenen van af den inleg elke tien gulden en daarenboven, tot vijfhonderd gulden toe, eene intesest van 3 ten 100 in het jaar. ieder halfjaar betaalbaar.

meer dan tweehonderd en de geheele som door een en denzelfden persoon belegd, in de Spaarkas, niet meer dan vijfhonderd gulden mogen bedragen, tenzij daarvoor bijzondere redenen zijn, ter beoordeeling der directie.

Art. 10. Wanneer iemand de directie met de bewaring eener som beneden tien gulden wenscht te belasten, zal daartoe op de bepaalde zitdagen gelegenheid zijn; zullende echter hiervoor geene interest worden gegeven. — Zij die rentegevende sommen wenschen te beleggen — zullen dit twee maanden voor de gewone zitdagen, aan den Secretaris der Spaarkas moeten bekend maken.

Art. 11. Indien de deelnemer zijne rente op den bepaalden tijd niet vordert, zal hij daarmede tot den volgenden zitdag moeten wachten, zonder daarvoor interest te kunnen vorderen, zelfs dan niet, wanneer deze rente de som van tien gulden mogt te boven gaan.

Art. 12. Men zal rentegevende sommen van tien gulden en daarboven, niet anders dan na verloop van een halfjaar kunnen terug vorderen.

Art. 13. De terugvordering zal door den deelnemer, ten minste een vierendeeljaars te voren, mondeling of schriftelijk aan den Secretaris geschieden, terwijl hij des verkiezende, van deze kennisgeving een schriftelijk bewijs zal kunnen vorderen.

Art. 14. Zij die gelden beneden tien gulden aan de directie hebben toevertrouwd, en dezelve terug verlangen, kunnen op iederen zitdag der directie, daartoe gelegenheid bekomen, mits veertien dagen voor de vergadering aan den Secretaris hun verlangen te kennen gevende.

Art. 15. Bij het inleggen van gelden ontvangt de inlegger terstond een boekje, bevattende den naam, woonplaats en zoo mogelijk de handteekening van den eigenaar, in welk boekje de som van inlage telkens in tegenwoordigheid van den deelnemer wordt opgeteekend, met cijfers en letters, en door ten minste twee leden der directie onderteekend. — Op dezelfde wijze wordt in hetzelfde boekje aanteekening gehouden van elke teruggaaf van gelden aan den deelnemer gedaan; welke aanteekening insgelijks door de handteekening van ten minste twee leden moet worden bekrachtigd. — Zoo ontvangt ook ieder bij de eerste inlage een exemplaar van dit reglement, voor de som van 10 cents, zijnde dit de eenigste kosten, welke de deelnemers behoeven te dragen.

Art. 16. Niemand der deelnemers zal zijn boekje en de gelden daarin vermeld en welke hij aan deze Spaarkas heeft toevertrouwd, mogen overdragen aan eenen anderen, tenzij die overdragt plaats hebbe in tegenwoordigheid van de leden der directie in de gewone vergadering, en de nieuwe eigenaar in de kerkelijke gemeenten Oost- of Midwolde woonachtig zij, van deze overdragt, zal de directie dadelijk procesverbaal opmaken, hetwelk door den overdrager en den overgedragene benevens door de leden der Commissie zal worden geteekend.

Art. 17. De directie doet geene uitbetaling van gelden, dan op vertoon van het boekje in behoorlijken vorm, en aan niemand anders dan aan den bij haar bekenden eigenaar of eenen door denzelven behoorlijk gemagtigden, terwijl de directie van alle verpligting tegenover den deelnemer is ontslagen, wanneer op het boekje de terugbetaling is aangeteekend, al ware het ook dat een ongeregtigd persoon, ondanks alle voorzorgen, die gelden had gebeurd.

Art. 18. Wanneer directeuren twijfelen mogten, of iemand, zich met een boekje of volmagt bij hun vertoonende, ten einde daarop geld te bekomen, op eene eerlijke en regtmatige wijze aan dat boekje of volmagt is gekomen, of indien bij overlijden van den eigenaar de regte erfgenamen niet bij hun bekend zijn of zijn uitgewezen, zullen zij de betaling mogen uitstellen; — het boekje en volmagt des verkiezende, tegen overgave van bewijs inhouden en voorts de noodige informatien nemen, om zich van de waarheid te overtuigen, alles binnen den kortst mogelijken tijd.

Art. 19. De gelden in de Spaarkas gebragt, worden aan de deelnemers gewaarborgd op volgende wijze; De directie der Spaarkas belegt de gelden zooveel mogelijk in aflosbare obligatien, uitgegeven door de Provincie, Gemeenten, Corporatien of besturen van Polders of watermolens en in geene aan wisselende koerts onderhevige lands- of andere effecten; gelden welke niet dadelijk kunnen worden belegd, zullen volgens eenen vast te stellen rooster, bij aandeelen van vijftig gulden op een af te geven bewijs, onder die leden der Vereeniging welke zich daartoe onder den naam van medewerkende leden der Spaarkas hebben verbonden, naar 3 procent door de directie worden geplaatst, totdat dezelve op eerstgenoemde wijze kunnen worden belegd, terwijl bovendien de Vereeniging, zich voor de zekerheid der gelden solidair verbindt.

Art. 20. Buiten de leden der Vereeniging zullen geene medewerkende leden der Spaarkas worden aangenomen; terwijl leden der Vereeniging, welke na de oprigting der Spaarkas, tevens medewerkende leden der Spaarkas wenschen te worden, zich daartoe bij den President der Vereeniging moeten aangeven; door wien zij als zoodanig aan de Vereeniging zullen worden voorgesteld, op de wijze als bij de toelating van leden der Vereeniging in het reglement is bepaald. — Zullende de stemming over de al of niet toelating, met gesloten briefjes moeten geschieden, en de toelating niet anders plaats hebben, dan met algemeene stemmen.

Art. 21. Bij de belegging van gelden, op de wijze in het eerste gedeelte van art. 19 bedoeld, wordt de eenparige goedkeuring der directie vereischt.

Brt. 22. Leden der Vereeniging, niet langer medewerkende leden der Spaarkas wenschende te zijn, zullen verpligt zijn, hun lidmaatschap een jaar bevorens aan den President der Spaarkas op te zeggen.

Art. 23. Medewerkende leden der Spaarkas, welke niet lan-

ger leden der Vereeniging wenschen te zijn, zullen daardoor tevens ophouden medewerkende leden der Spaarkas te zijn, blijvende echter verpligt, een jaar na de opzegging van hun lidmaatschap, alle de verpligtingen te vervullen, waartoe zij zich als medewerkende leden der Spaarkas hebben verbonden. Uitgezonderd wanneer de vervulling van hun lidmaatschap door vertrek naar elders of door overlijden wordt veroorzaakt, in welke gevallen zij zelve of hunne nablijvenden van alle verpligting dienaangaande zijn ontslagen.

Art. 24. Gelden bij medewerkende leden der Spaarkas uitgezet, zullen ná eene maand bevorens door de directie te zijn opgezegd; moeten worden terug betaald met de daarop verschenen interest, gerekend naar den tijd, dat dezelve bij hun zijn belegd, moetende hierbij steeds door de directie de volgorde der rooster worden in acht genomen.

Art. 25. Alle stukken benevens de banco gelden der Spaarkas zullen tegen afgifte van bewijs worden toevertrouwd aan den Secretaris der Spaarkas. zullende alle stukken daar te boven in duplo worden opgemaakt en dit in handen van den President der Spaarkas worden gesteld.

Art. 26. Na het voldoen der verschuldigde renten, zullen door de directie der Spaarkas uit het batig saldo hare kleine uitgaven worden gedekt, en zal het overige worden aangewend tot het doel der Vereeniging, bevordering der belangen van Landbouw en Nijverheid.

Art. 27. De directie wordt gemagtigd, zoo het belang der Spaarkas dit vordert, gelden voor de Spaarkas tijdelijk te negotiëren, mogende dit echter niet geschieden, zoolang bij de medewerkende leden der Spaarkas gelden zijn uitgezet, en nimmer tot een hooger bedrag dan tweehonderd gulden en eene interast van 4 ten 100 in het jaar.

Art. 28. Deelnemers der Spaarkas, welke zich met er woon buiten de kerkelijke gemeenten Oost- en Midwolde begeven; zullen hunne in de Spaarkas belegde gelden daarin kunnen laten. maar dezelve niet kunnen verhoogen, zoolang zij buiten de gemeenten gevestigd zijn.

Art. 29. Ieder der deelnemers zal zich naar dit reglement hebben te gedragen. Bij onverhoopt verschil tusschen de deelnemers en de directie, zal hiervan kennis worden gegeven aan de Vereeniging; welke alsdan eene Commissie van 3 leden (buiten de directie) benoemd, welke, na beide partijen te hebben gehoord, bij meerderheid van stemmen de zaak zal regelen, aan welke uitspraak zich de deelnemers en de directie zullen moeten onderwerpen, zonder eenigen vorm van proces, hooger beroep, en zonder kosten.

Art. 30. Indien onverhoopt de Spaarkas door te geringe deelneming of andere oorzaken mogt vervallen, zal daarvan aan de deelnemers een half jaar bevorens kennis worden gegeven, en bij de

opheffing, aan hun de gelden met de interest zonder fout word uitbetaald.

Art. 31. Alle veranderingen en verbeteringen, welke in ve loop van tijd nuttig mogten geacht worden, kunnen alleen door leden der Vereeniging zonder voorkennis der deelnemers gemaa worden; terwijl op de directie de verpligting rust, van deze ve andering aan de deelnemers behoorlijk kennis te geven.

Vastgesteld in de vergadering op heden den 1 Junij 1852.

(*get.*) D. K. MENSINGA. E. H. EBBENS.
HK. D. HOVINGA. A. J. BOS.
P. R. BUURMA.

XXV.

COMMISSIE VAN NIJVERHEID

en onderstand door werkverschaffing, te Oude Pekel-A, over het jaar 1853.

De Commissie voornoemd bij dezen verslag gevende van d toestand der armoede te dezer plaatse, zoo mede van hare hand lingen en werkzaamheden over het afgeloopen jaar, heeft de e te berigten:

Wat de toestand der armoede aanbelangt vermeent de Cor missie, dezelve in het algemeen als niet zorgbarend, maar allezi als bevredigend te mogen voorstellen.

Geene buitengewone of angstwekkende klagten der schame klasse, waarmede zij in aanraking kwam, zijn hun ter ooren g komen, of kenbaar gemaakt; alhoewel het tegenwoordige bar saison, en vooral de buitengewone duurte der noodwendige vo dingsmiddelen, daartoe gereede aanleiding zouden kunnen geve Wij mogen dus daaruit over het geheel tot eene toestand besluit van tevredenheid bij de hier bedoelde minbedeelden. — Dit slu evenwel niet uit, dat bij sommigen eene kwellende armoede g voeld wordt.

Ook hun aantal in onze volkrijke gemeente is dragelijk eerder klein dan groot te noemen, vooral als men in dit opzi een vergelijkend oog slaat op naburige gemeenten.

Klimmen wij op tot de oorzaken die thans hier tot eene gu stige stand der armoede medewerken, de Commissie durft dan de eerste plaats te wijzen op de belangrijke en hier bloeijende t van scheepsbouw met derzelver verwante bedrijven, waardoor a een groot getal arbeiders werk wordt verschaft, en waardoor in h bestaan wordt voorzien; ook de zich meer en meer ontwikkelen landbouw, brengt het zijne bij om het lot der werk verlangend dragelijk te maken.

Het is der Commissie verder eene aangename taak te mogen mededeelen, dat zij in den regel over geene ongeregeldheden, over uitspattingen, dronkenschap enz.; bij de in hunnen kring behoorende klasse van werkbehoevenden heeft te klagen.

Mogt er bij sommigen hunner echter een betere geest van overleg en spaarzaamheid ontstaan, het zou hunnen toestand grootendeels nog verbeteren, welligt zelfs in die mate, dat zij geen toevlugt tot de Commissie behoefden te nemen.

Wat betreft de werkzaamheden der Commissie, heeft zij de eer mede te deelen:

Dat zij in het afgeloopen jaar een en vijftig malen ten huize van hunnen Secretaris zoo gewoon als buitengewoon is vergaderd geweest; ter regeling en uitvoering der werkzaamheden. — Telkenmale werden die vergaderingen door de leden in genoegzamen getale bezocht, om het aanhangige werk geleidelijk en met orde te kunnen doen afloopen.

Reeds bij het begin harer vergaderingen oordeelde zij het nuttig dat de Commissie zich in tweeën splitste, opdat het eene deel meer speciaal het toezigt en bestuur over de grindkloppery met de aankleve daarvan behartigen, terwijl het andere deel zich de overige werkzaamheden aantrekke konde.

Gedurende het afgeloopen tijdvak moest zij zich een waardig lid zien ontvallen, door het overlijden van D. BORGMAN, in welke vacature door de vergadering gunstig werd voorzien door de aanstelling van den Heer O. VAN DEEST; — ook de herbenoeming der met Januarij l. l. uitgevallene leden, wil zij niet voorbij gaan met genoegen te vermelden.

Ingevolge haren lastbrief, heeft de Commissie al aanstonds getracht, zich in verband te stellen met de Diakonien der diverse gezindten te dezer plaats en te dien einde beleefdelijk eenige opgaven en aanwijzingen van dezen verzocht, en heeft zij van het Diakenie Bestuur der Hervormde, Evang. Luthersche en Israëlitische gemeenten het verlangde mogen ontvangen.

Met opzigt tot de verstrekte werkzaamheden: de Commissie liet het volgende verrigten, te weten:

Aan 2 personen werd gedurende 6 weken werk verschaft, met het wasschen van de vuile schaapswol; — 4 personen waren 16 weken werkzaam om dezelve te kammen en voor het spinnen geschikt te maken; — van af den 1 Januarii tot den 1 April waren 78 vrouwen bezig met spinnen, van toen tot den 11 November 23, en sedert tot aan den 31 December, 54; — aan 14 vrouwen werd gedurende een geruimen tijd breiwerk verschaft; — 2 personen zijn het geheele jaar werkzaam geweest met touwpluizen en 18 mannen hebben bij afwisseling zich daarmede gedurende 13 weken bezig gehouden; — 10 personen hebben nagenoeg 8 weken lang keisteenen gezocht op de Onstwedder tange, die met de van elders aan-

gekoehte en ontvangene steen, door 5 à 6 personen, zoo mannen als vrouwen, tot grind zijn verwerkt.

Van het binden van heiden en rijzen bezems en schensebossen is tot dusverre weinig gebruik gemaakt, ofschoon dit werk door de Commissie aan eenige daarvoor geschikte personen werd opgedragen; een persoon hield zich nu en dan bezig met het vervaardigen van zwijnsharen matten. — Aan 4 personen, werden kleine voorschotten gedaan, ten einde hen op hunne dringende aanvrage, in staat te stellen, hunne bedrijven van schoenmaker, holschmaker en smid beter te kunnen voortzetten. Voorts zijn er zes nieuwe spinnewielen en 5 haspels verstrekt.

In het gepasseerde voorjaar, gedurende de late vorst, waardoor ook eenige meerdere aanvraag om werk ontstond, werd het noodig geoordeeld, het gewone loon over het algemeen tijdelijk te verhoogen; zoodat aan de keigravers $^1/_3$, en aan de touwpluizers $1^1/_4$ maal meer werd uitbetaald.

Ook tegenwoordig bij de hooge prijzen der levensmiddelen en het barre winter weder is men wederom begonnen de werkloonen te verhoogen.

Het arbeidsloon, hetwelk de Commissie over het verstreken jaar heeft uitbetaald bedraagt de som van *f* 1265,49^5, welk bedrag belangrijk mag genoemd worden.

De verkoop der geproduceerde goederen, gaat naar wensch, over den prijs die voor dezelve werd bedongen, vermeent de Commissie hare tevredenheid te mogen uiten- Het touwpluizen echter is eene dier werkzaamheden, die in het finantiële de ongunstigste gevolgen voor de Commissie heeft-

Behalve de aanschaffing van mokers, kruiwagens en andere gereedschappen, heeft zij eene loods doen bouwen voor de grindklopperij, alsmede de bergplaats barer goederen ten huize van hunnen Secretaris meer doelmatig doen inrigten en aftimmeren.

Eindelijk laat zij hier volgen: de verantwoording van haar geldelijk beheer, te weten:

Ontvangsten.

Kassa op den 1e Januarij 1853 . . .	*f* 782,73.
Collecte van 1853	- 292,25.
Opbrengst van 3 loterijen	- 292,00.
Verkoop van spinnewielen en haspels .	- 14,66.
Verkoop van garens, kammeling en breeuw	- 1049,82^5.
Verkoop van garen	- 0,80.
Verkoop van grind en andere goederen .	- 427,32^5.
Bedrag der door de Hervormde Diakenie afgestane gemeentelijke subsidie . .	- 420,00.
Voorschot der gemeente in 1853 . .	- 1400,00.
Transportere . .	*f* 4679,59.

Transport . . .	ƒ 4679,59.	
Waarde der werktuigen en gereedschappen, volgens taxatie	ƒ 175,00.	
Aanwezige goederen en produkten, volgens taxatie	- 2574,40.	
Uitstaande vorderingen bij diversen . .	- 444,29.	
Totaal		ƒ 7873,28.

Uitgaven.

Voor 502 Ned. pond. gewasschen wol .	ƒ 646,72.	
„ 1008 „ vuile wol . .	- 1004,67.	
„ 2 partijen dito dito . . .	- 286,91.	
„ oud touw	- 67,95.	
„ keisteenen	- 323,27⅝.	
„ 240 bezems	- 5,60.	
„ 223 Ned. pond. zwijns wol . .	- 6,79.	
„ 4 zwijnsharen matten	- 1,60.	
„ scheeps- en wagenvrachten . .	- 183,61.	
„ tollen	- 9,90.	
„ 20 schenschossen	- 0,20.	
Aan arbeidsloonen	- 1265,49⅝.	
Voor spinnewielen en haspels . . .	- 22,70.	
„ gereedschappen en diversen . .	- 391,00.	
Debet aan diversen	- 995,07.	
„ aan het Gemeente Bestuur ƒ 500,00 en ƒ 900,00	- 1400,00.	
Totaal		ƒ 6612,27.

Sluitende alzoo met eene meerdere ontvangst van . , ƒ 1261,31.

Hiermede vermeent de Commissie zich van hare taak te hebben gekweten.

Oude Pekel-A, den 19 Januarij 1854.

Namens de Commissie voornoemd,
(get.) S. J. SCHUIT, *Secretaris.*

BIJLAGEN.

I. *Extract uit het register der handelingen der openbare vergaderingen van den Raad der Gemeente Oude Pekel-A.*

N°. 3. Donderdag den 23 December 1852.

De Raad der Gemeente Oude Pekel-A.

In overweging genomen hebbende de noodzakelijkheid die er soms bestaat, om aan armen die wel werken kunnen, maar daartoe niet in de gelegenheid zijn, of voorwenden geen werk te kunnen bekomen, onderstand te moeten verleenen en kennis genomen heb-

benden van het nu onlangs ingevoerde, algemeen kerkelijke regle ment, voor het Hervormde Kerkgenootschap in dit rijk, waarui de Diakenen de bevoegdheid ontleenen, om te bedeeleu of niet t bedeelen, naar hun goedvinden; —

Gezien art. 134 en 147 der Gemeentewet;

Heeft goedgevonden vast te stellen, de navolgende bepalingen

Art. 1. Er zal met den 1sten Januarij 1853 worden ingerig eene Commissie van nijverheid en onderstand door werkverschaffin bestaande uit acht leden en een vaste secretaris, voor de eerstemaa worden daartoe hij deze benoemd de heeren J. PICCARDT, W. KIERS A. J. SCHRÖDER, P. POTT, D. B. BORGMAN, P. HERES, A. VAN CAI KAR, G. W. POTT. en SIMON SCHUIT, boekhandelaar in deze Gemeent als secretaris.

Nadat de leden hunne betrekking zullen hebben aanvaard, za ten overstaan van het Gemeentebestuur, de tijd hunner aftredin door het lot worden geregeld.

Art. 2. Deze Commissie mag in den regel geeue andere on dersteuning geven, dan door middel van werk en arbeid te ver schaffen aan geene anderen, dan die niet anders in hun levenson derhoud kunnen voorzien en in deze gemeente met der woon zij gevestigd, in buitengewone gevallen mag zij borg zeggen voo huishuur en kostgeld en niet dan in dringende gevallen alimentati in geld, in de beide laatste gevallen alleen met toestemming va het Gemeentebestuur.

Art. 3. Zij steld zich in verbinding met onderscheidene Dia kenien der Gemeente en verdeelt met haar overleg alle armen i drie klassen, namelijk — die het alleen ontbreekt aan werk om in hu onderhoud te voorzien, — die door middel van werk gedeeltelij in hun onderhoud zullen kunnen voorzien, — die geheel ongeschik zijn tot eenigen arbeid.

Art. 4. De Commissie voorziet zoo veel mogelijk in het on derhoud der eerste klasse, gedeeltelijk in die der tweede en laa de zorg voor de derde zoo veel mogelijk geheel aan de Diakenie over voor zoo ver hunne middelen, daartoe reiken.

Art. 5. In de eerste plaats wordt als werk aangewezen he verbrijzelen van keijen en het pluizen van touw, voor mannen; — het spinnen en breiden voor vrouwen; ander werk, kan de Com missie ook laten verrigten met overleg van het Gemeentbestuur.

Art. 6. De daarvoor benoodigde gelden zullen gevonden worde vooreerst uit het batig saldo van de Commissie van Nijverheid, te tweeden uit eene collecte bijlangs de huizen, en ten derden uit ee voorschot uit de gemeentekas, over het jaar 1853, te betalen uit de post. „Subsidien aan de Diakenien" voor zoo verre een of mee Diakenien geheel of gedeeltelijk, voor het hun toegekende subsidi bedanken.

Art. 7. In geval door de Commissie wegens gebrek in on

derstand worden opgenomen: een of meer behoeftigen die in deze gemeente onderstands domicilie hebben volgens de wet en tot eene kerkelijke gezindte te behooren, die subsidie uit de gemeentekas ontvangt, zal het bedrag van die alimentatie van het hun toegekende subsidie, worden afgetrokken, en aan de Commissie ter hand worden gesteld.

Art. 8. De Commissie sluit hare rekening op den laatsten December van ieder jaar, en doet in de maand Januarij aan Burgemeester en Wethouders verantwoording, van hare gehoudene administratie, zij geeft daarbij een verslag, over den toestand van het armwezen voor zoo verre zij daarmede in aanraking is geweest en is bevoegd daarbij zoodanige voorstellen te voegen, als in het belang van het armwezen of hare administratie dienstig zal worden bevonden.

Art. 9. De Commissie ontwerpt een reglement van orde waarnaar zij hare werkzaamheden verdeeld, zij benoemd uit haar midden een President en Vice President en houdt ten minste een maal in de week vergadering in den winter, en in den zomer om de veertien dagen.

De Secretaris houdt alle boek enen aanteekeningen en staat zijne localen en gronden zooveel noodig ten dienste van de Commissie áf, hij geniet daarvoor uit de gemeentekas honderd gulden 's jaars.

Art. 10. Alle jaar treden twee leden van de Commissie af doch zijn weder benoembaar ook kunnen de leden ten allen tijde, desverkiezende hun ontslag bij den Raad in dienen. Bij het opheffen der Commissie komen de baten ten voordeele van de gemeentekas.

Art. 11. De Commissie van Nijverheid welke thans bestaat wordt met 1 Januarij 1853, opgeheven.

II. *Mededeeling aangaande de zaak van de plaatselijke en bijzondere oorzaken van verarming te Oude Pekela, ingezonden aan den heer Burgemeester;* T. BORGESIUS.

Wij stemmen niet in met hen, die meenen, dat schier overal eene onrustbarende vermeerdering van het getal armen is op te merken. Veeleer houden wij het er voor, dat men sedert de laatste 25 jaren met meer opmerkzaamheid heeft gelet op het bestaan, ontstaan en de gevolgen der armoede, en dat meerdere christelijke zin overal de behoeftigen heeft opgespoord. en deze heeft uitgenoodigd en zelfs aangemoedigd, om zich in de rijen der hulpbehoevenden te scharen. Zoo deed ook gedurende dat zelfde tijdperk eene meer naauwlettende surveilleance der politie het getal misdaden schijnbaar vermeerderen. De armoede neemt niet toe, onzes inziens, maar zij neemt af; dat men in onze tijden meer geld besteedt, om de armen te helpen, dan vroeger, bewijst volstrekt niet, dat hun

aantal grooter, hun toestand treuriger is. Zonder hierin echter stellige uitspraak te doen, willen wij ter staving onzer bewering aanvoeren de bijzonderheid, dat in deze gemeente thans niet meer bedeelde armen gevonden worden, dan voor 50 jaren, niettegenstaande het getal inwoners gedurende dit tijdsverloop nagenoeg met 1000 is vermeerderd. *) Van geheeler harte verheugen wij ons desniettemin over de pogingen, welke in ons gewest ter wering van het pauperisme door zoo vele edeldenkenden worden aangewend, om het lot eener massa ongelukkigen te verbeteren. Uit erkentelijkheid voor de ons bij herhaling toegezondene verslagen der vergaderingen tegen het pauperisme bieden wij daarom over het bovenstaande onderwerp onze beschouwing aan.

Eene der eerste en meest algemeene oorzaken welke tot verarming leidt; is, onzes inziens, hier ter plaatse, *dat de werkende klasse van inwoners, arbeiders, timmerlieden verwers enz. naauwelijks drie vierde gedeelten van het jaar geregelde werkzaamheid heeft.* In den winter houdt voor deze allen het geregelde werken op. Nu is het over bekend, dat, buiten de kapitalisten. alleen de zeevarenden doorgaans voor den winter zooveel kunnen verdienen, dat zij zich dan aan de rust en het genot kunnen overgeven. Alle overige burgers, die van de nijverheid moeten leven, zouden ook tot verarming overgaan; indien zij niet het geheele jaar door hunne nijverheid konden uitoefenen. Deze oorzaak weg te nemen zij den philantropen en industriëlen aanbevolen. Het werk, dat daartoe moet worden aangegrepen, is: de middelen op te sporen en aan te wenden, waardoor al de bekwaamheid en al den tijd van deze menschen er toe gebragt kan worden. om, door geregelden en bestendigen arbeid, de grootst mogelijke som van menschelijke welvaart en welzijn daar te stellen. De hier opgerigte nijverheidscommissie toont niet alleen het heilzame, maar ook het uitvoerbare aan van het daarstellen van inrigtingen, welke aan ieder, die tijd en krachten heeft, werk en loon kunnen geven, toereikende tot eigen onderhoud. Hieruit kan men het duidelijk zien, dat veel van de armoede en ellende, die de maatschappij ontsieren, kan worden voorgekomen, daar, waar men den arbeid weet te organiseren. De eerste weldadige stoot hier gegeven, heeft aller oogen hier voor deze waarheid geopend. Voortaan zal de blos van schaamte over niet geweerde armoede gepaard gaan met den traan des medelijdens over niet bijgestane armoede.

Eene tweede oorzaak van verarming, of liever van gebrek aan de noodige voedingsmiddelen, *is hier te zoeken in de vermeerderde bevolking, waardoor het aan huisgezinnen en woningen zoodanig is vermeerderd, dat er geen genoegzamen tuingrond over blijft voor al de thans aanwezige inwoners.* Dat dit al mede verarming,

*). Betrekkelijk de stad Parijs melden de dagbladen thans dezelfde omstandigheid.

derstand worden opgenomen: een of meer behoeftigen die in deze gemeente onderstands domicilie hebben volgens de wet en tot eene kerkelijke gezindte te behooren, die subsidie uit de gemeentekas ontvangt, zal het bedrag van die alimentatie van het hun toegekende subsidie, worden afgetrokken, en aan de Commissie ter hand worden gesteld.

Art. 8. De Commissie sluit hare rekening op den laatsten December van ieder jaar, en doet in de maand Januarij aan Burgemeester en Wethouders verantwoording, van hare gehoudene administratie, zij geeft daarbij een verslag, over den toestand van het armwezen voor zoo verre zij daarmede in aanraking is geweest en is bevoegd daarbij zoodanige voorstellen te voegen, als in het belang van het armwezen of hare administratie dienstig zal worden bevonden.

Art. 9. De Commissie ontwerpt een reglement van orde waarnaar zij hare werkzaamheden verdeeld, zij benoemd uit haar midden een President en Vice President en houdt ten minste een maal in de week vergadering in den winter, en in den zomer om de veertien dagen.

De Secretaris houdt alle boek enen aanteekeningen en staat zijne localen en gronden zooveel noodig ten dienste van de Commissie af, hij geniet daarvoor uit de gemeentekas honderd gulden 's jaars.

Art. 10. Alle jaar treden twee leden van de Commissie af doch zijn weder benoembaar ook kunnen de leden ten allen tijde, desverkiezende hun ontslag bij den Raad in dienen. Bij het opheffen der Commissie komen de baten ten voordeele van de gemeentekas.

Art. 11. De Commissie van Nijverheid welke thans bestaat wordt met 1 Januarij 1853, opgeheven.

II. *Mededeeling aangaande de zaak van de plaatselijke en bijzondere oorzaken van verarming te Oude Pekela, ingezonden aan den heer Burgemeester;* T. BORGESIUS.

Wij stemmen niet in met hen, die meenen, dat schier overal eene onrustbarende vermeerdering van het getal armen is op te merken. Veeleer houden wij het er voor, dat men sedert de laatste 25 jaren met meer opmerkzaamheid heeft gelet op het bestaan, ontstaan en de gevolgen der armoede, en dat meerdere christelijke zin overal de behoeftigen heeft opgespoord. en deze heeft uitgenoodigd en zelfs aangemoedigd, om zich in de rijen der hulpbehoevenden te scharen. Zoo deed ook gedurende dat zelfde tijdperk eene meer naauwlettende surveillance der politie het getal misdadigers schijnbaar vermeerderen. De armoede neemt niet toe, onzes inziens, maar zij neemt af; dat men in onze tijden meer geld besteedt, om de armen te helpen, dan vroeger, bewijst volstrekt niet, dat hun

aantal grooter, hun toestand treuriger is. Zonder hierin echter stellige uitspraak te doen, willen wij ter staving onzer bewering aanvoeren de bijzonderheid, dat in deze gemeente thans niet meer bedeelde armen gevonden worden, dan voor 50 jaren, niettegenstaande het getal inwoners gedurende dit tijdsverloop nagenoeg met 1000 is vermeerderd. *) Van geheeler harte verheugen wij ons desniettemin over de pogingen, welke in ons gewest ter wering van het pauperisme door zoo vele edeldenkenden worden aangewend, om het lot eener massa ongelukkigen te verbeteren. Uit erkentelijkheid voor de ons bij herhaling toegezondene verslagen der vergaderingen tegen het pauperisme bieden wij daarom over het bovenstaande onderwerp onze beschouwing aan.

Eene der eerste en meest algemeene oorzaken welke tot verarming leidt; is, onzes inziens, hier ter plaatse, *dat de werkende klasse van inwoners, arbeiders, timmerlieden verwers enz. naauwelijks drie vierde gedeelten van het jaar geregelde werkzaamheid heeft.* In den winter houdt voor deze allen het geregelde werken op. Nu is het over bekend, dat, buiten de kapitalisten. alleen de zeevarenden doorgaans voor den winter zooveel kunnen verdienen, dat zij zich dan aan de rust en het genot kunnen overgeven. Alle overige burgers, die van de nijverheid moeten leven, zouden ook tot verarming overgaan; indien zij niet het geheele jaar door hunne nijverheid konden uitoefenen. Deze oorzaak weg te nemen zij den philantropen en industriëlen aanbevolen. Het werk, dat daartoe moet worden aangegrepen, is: de middelen op te sporen en aan te wenden, waardoor al de bekwaamheid en al den tijd van deze menschen er toe gebragt kan worden. om, door geregelden en bestendigen arbeid, de grootst mogelijke som van menschelijke welvaart en welzijn daar te stellen. De hier opgerigte nijverheidscommissie toont niet alleen het heilzame, maar ook het uitvoerbare aan van het daarstellen van inrigtingen, welke aan ieder, die tijd en krachten heeft, werk en loon kunnen geven, toereikende tot eigen onderhoud. Hieruit kan men het duidelijk zien, dat veel van de armoede en ellende, die de maatschappij ontsieren, kan worden voorgekomen, daar, waar men den arbeid weet te organiseren. De eerste weldadige stoot hier gegeven, heeft aller oogen hier voor deze waarheid geopend. Voortaan zal de blos van schaamte over niet geweerde armoede gepaard gaan met den traan des medelijdens over niet bijgestane armoede.

Eene tweede oorzaak van verarming, of liever van gebrek aan de noodige voedingsmiddelen, *is hier te zoeken in de vermeerderde bevolking, waardoor het aan huisgezinnen en woningen zoodanig is vermeerderd, dat er geen genoegzamen tuingrond over blijft voor al de thans aanwezige inwoners.* Dat dit al mede verarming,

*). Betrekkelijk de stad Parijs melden de dagbladen thans dezelfde omstandigheid.

of gebrek aan voedingsmiddelen ten gevolge heeft, blijkt overtuigend uit de omstandigheid, dat in dorpen, waar de arbeiders ruimen tuingrond bezitten, niet dat gebrek aan levensmiddelen bij dien stand wordt opgemerkt, als in onze gemeente, niettegenstaande deze even zooveel, zoo niet meer geld verdienen, dan die in sommige Westerwoldsche dorpen. Ter wegneming dezer oorzaak, is hier aanvankelijk een goed begin gemaakt door eene inrigting ter bevordering van tuinbouw voor minvermogenden. Indien er eene inrigting is, welke zonder geldelijke opoffering door de philantropie kan begonnen worden ter wering of vermindering der armoede, dan is het voorzeker deze.

Eene derde bijzondere oorzaak der armoede, is in deze gemeente, *de ongelukkige omstandigheid van de opeenhooping, de bij elkander woning der armoedigste huisgezinnen op den Veendijk, en ook op andere plaatsen in de zoogenaamde kloosters of andere achterbuurten, waar de meer gegoeden nimmer eene woning zullen betrekken.* Dit onderling zamenwonen toch, is eene leerschool voor allerlei gebreken, ondeugden en verkeerde voorstellingen van de onderlinge betrekkingen en verpligtingen der menschen, die bij deze soort van lieden eene communistische strekking verkrijgen, welke steeds eene vruchtbare kweekster is geweest van luiheid, ontevredenheid en gestadig toenemende armoede. Eene smartelijke gewaarwording grieft het hart van den opmerkzamen menschenvriend, wanneer hij ziet, hoe in deze buurten, knapen, jongelingen en meisjes door hunne eigene hartstogten en het voorbeeld der ouderen gevormd, in dierlijke ruwheid opwassen; hoe zij de onbezonnenheid van hunne jaren met de ondeugden der volwassenen, de ongeoefendheid van hun verstand met de verderfelijke vooroordeelen en het bijgeloof van de bejaarden, blindelings vereenigen, en geene andere uitspanningen kennen, dan het spel en de dronkenschap, aan welke zij zich in meer gunstige tijden zoo gemeenschappelijk overgeven. Zelden, hoogst zelden komen uit zulke buurten huwelijken voort; welker hoofden zich en hunne gezinnen als zelfstandige vaders en moeders verzorgen. En zoo vruchtbaar deze buurten gewoonlijk in talrijke huisgezinnen zijn, even zoo vruchtbaar zijn zij in het aankweeken van hulpbehoevende leden der maatschappij. Moeijelijk en onuitvoerbaar zullen wel de middelen zijn. om deze vruchtbaar werkende oorzaak der armoede weg te nemen. Want, om hiertoe te geraken, zoude men middelen behooren aan te wenden, om de minvermogende volksklasse, door alle deelen van het dorp tusschen de gegoede burgerij inwoning te bezorgen. Het onuitvoerbare hiervan valt dadelijk in het oog. Evenwel behoorde men er op bedacht te zijn, om in het vervolg dit bij elkander wonen der minvermogenden, zooveel mogelijk tegen te gaan, en niet; zoo als vroeger wel eens onbedacht geschiedde, te bevorderen. Wat echter reeds dadelijk kan en behoorde aangewend te worden, is, dat deze klasse van menschen meer door allen, bij welke zij voor en na in het

rk komen in den huisselijken kring moest worden toegelaten, en ederkeerig door de burgers bezocht worden. Dan, op ongekunelden en vertrouwelijken toon met hen over het nieuws van den ag en over hunne belangen sprekende, zullen zij in humaniteit innen. Indien men hen met achting behandelt, zullen zij die achig op prijs stellen en waardig willen zijn. Doch het zijn vooral rk en school, die hunne bijzondere zorg aan deze buurten moeı wijden. Leeraars en onderwijzers behooren vooral op deze buurı hunne bijzondere opmerkzaamheid te vestigen. Van wege de rk moesten daar vooral goedkoope, eenvoudige Godsdienstige werk- verspreid worden. En de school behoorde eene kleine biblioek van geschikte boeken te hebben, om die om de 14 dagen a de kinderen der minvermogenden ter lezing en voorlezing aan ne ouders mede te geven. Beide inrigtingen zouden niet alleen ' weldadigen invloed op de zedelijkheid, maar ook op de stofjke welvaart uitoefenen- Thans komen wij tot eene vierde oorak der plaatselijke armoede, namelijk *het misbruik, of ook het geeik van den sterken drank.*

Al het geld toch, dat in eene gemeente voor het gebruik van rken drank wordt uitgegeven, is *waardevernietiging*, die op vering uitloopt. Er zijn gemeenten, waar dit kwaad erger is, want er werden, althans in de laatste 25 jaren, in verhouding der beking, betrekkelijk weinig eigenlijke dronkaards gevonden. Evenel wordt er door de arbeidende klasse in gewone tijden wel zoo el drank gebruikt, dat het geld, daarvoor nutteloos uitgegeven, n voor en na van vleesch zoude kunnen voorzien, 'twelk zij sert lang geheel moeten ontberen. En, als men bovendien met een auwlettend oog op de oorzaken der verarming let, dan vindt men er huisgezinnen, welker armoede aan den drank is toe te hrijven, dan men oppervlakkig zoude denken. Het is daarom van t hoogste belang, ook hier eene afdeeling van het afschaffingsnootschap op te rigten, welke de afschaffing tot in de lagere nden zoude doen doordringen. Eene andere oorzaak voor de ortplanting der bestaande armoede is: *de vroege huwelijken bij de nvermogenden.* Deze volgen hierin in zooverre het voorbeeld der dere burgers, dat zij dan een huwelijk aangaan, als zij er kans e zien, om een bestaan te hebben, gelijk aan dat hunner ouders. ngelieden uit de hoogere standen, moeten wel eens jaren omzien, n een bestaan te erlangen, 'twelk hun toelaat, in den kring hunr familiën en buren te blijven. Bij de lagere standen bestaat deze arigheid niet, want zij kunnen niet lager dalen dan hunne ouders reeds op den laagsten trap staan. Nog niet eens tot meerdei igheid gekomen, doch reeds een paar jaren iets verdient hebbende, een beter kleed te kunnen koopen, wanen zij zich geregtigd tot aangaan van een huwelijk. Wel zien zij eenige zwarigheden, nt in plaats van voorraad, hebben zij doorgaans nog eenige schuln. Doch, wie is er zonder schulden? Hunne ouders zijn immers

even zoo begonnen. Indien het hun later in den wintertijd aan brood mangelt, geen nood, men moet hen wel onderhouden; men durft hen niet laten verhongeren En hunne kinderen kunnen dan, evenals zij zelve vroeger, immers gaan bedelen. Hoe deze oorzaak weg te nemen? *Wegnemen*, dit zal wel niet gaan, doch bestreden kan zij wel worden. Men were daartoe bestendig de bedelarij, en het uitreiken van giften aan hen, die krachten hebben om te arbeiden. Aalmoezen, uitgereikt aan hen, die werken kunnen, zijn belooningen en aanmoedigingen voor den lediggang.

Werk bezorge men hen, maar geen onderstand. Men late hen zoo de gevolgen hunner jeugdige onbezonnenheid zelve dragen en de ouders zullen dan weldra hunne kinderen op dezen veranderden toestand der maatschappij opmerkzaam maken, en dit zal welligt eenigen tot nadenken en bezinning brengen. — Zucht tot standverheffing, althans tot standverbetering kweeke men vrij aan bij de lagere standen, maar men doe het vooral uitkomen, dat alleen vlijt, overleg en spaarzaamheid, gepaard gaande met het betoogelen zijner neigingen deze verheffing en verbetering kunnen in het leven roepen.

Oude Pekela den 28 Maart 1854.

(get.) J. K. DE VRIEZE.

XXVI.

VEREENIGING TOT WERING DER BEDELARIJ DOOR WERKVERSCHAFFING,

onder den naam van Een-cent-daags-maatschappij, te Stadskanaal.

Deze Vereeniging is opgerigt den 1 April 1852, met het doel, om de, op schromelijke wijze van jaar tot jaar toenemende, bedelarij te weren, en allengs het Pauperisme te genezen. Zij wil dit doel door *stoffelijke* en *zedelijke* middelen bereiken. Door *stoffelijke*, verschaffing van werk; door *zedelijke*, toezigt op het schoolgaan van verwaarloosde kinderen, en uitrusting van jeugdige bedelaars tot een bedrijf, vooral de zeevaart.

De Vereeniging wordt bestuurd door eene Commissie van zeven leden, die wekelijks vergaderen om werk in ontvangst te nemen, en uit te reiken, en jaarlijks op eene algemeene vergadering, waartoe alle leden worden opgeroepen, verslag en rekening te doen van het verrigtte in het afgeloopen jaar.

De gelden, waarover de maatschappij beschikt, worden gevonden uit de bedelcenten, vroeger achteloos aan de deur weggeschonken, en die nu door de leden dezer inrigting, in eene bijdrage berekend per dag, eens in de maand in de kas der maatschappij gestort worden. Deze gezamenlijke bijdragen vormen eene aanzienlijke

som, dewijl alles in ééne kas wordt gestort. Echter is die som nog gering te noemen, in vergelijking van hetgeen vroeger aan bedelaars gegeven werd.

Men heeft zich eerst bepaald tot het laten spinnen van wol, en breiden van kousen, om daardoor de vrouwen, meest veenarbeidsters, aan het verrigten van vrouwelijke handwerken te gewennen. Het is hier toch eene treurige waarheid, dat vele huismoeders niet in staat zijn, ook maar gebrekkig de kleederen van hun gezin te herstellen; wat zeer medewerkt tot het verarmen der gezinnen van arbeiders. Want gelijk overal, zijn ook hier slordigheid, onverschilligheid, verkwisting en onkunde, de hoofdoorzaken van het Pauperisme. Wij hebben het genoegen dan ook op te kunnen merken, dat wij thans reeds onderscheidene goede breidsters hebben, wat zich vroeger maar tot een enkelen bepaalde, en dat het werk over geheel netter wordt afgeleverd, dan in het begin.

Een paar proeven zijn er genomen met het bereiden van bezems, wat echter geen gewenschte uitkomst heeft opgeleverd. Zoo ook worden er door een of meer bejaarden zwavelstokken vervaardigd, die aan de ingezetenen tegen terugbetaling van het loon worden gedebiteerd.

De uitslag onzer pogingen mag over het geheel gunstig genoemd worden. De bedelarij, die milde voedster van het Pauperisme, vindt geen plaats meer. De goede armen verheugen zich door eigen vlijt in hun onderhoud te kunnen voorzien, en daaraan een onafhankelijker bestaan te danken te hebben. Menig jeugdige bedelaar die opgroeide tot een last der maatschappij, wordt opgeleid tot een eerlijk beroep. Hoewel de maatschappij met vele teleurstellingen te worstelen heeft, en veel zwarigheid ontmoet in het debiteren der afgewerkte goederen, kan zij zich verheugen in de goede vruchten, die hare pogingen hebben gedragen.

Wij laten hier een lijst der uitgaven en ontvangsten volgen, niet alleen van het vorige jaar, maar ook van den geheelen tijd van het bestaan onzer inrigting, dewijl dit verslag het eerste is, dat in dit „Algemeen verslag" wordt opgenomen.

Van 1 April tot 1 September 1852.

Ontvangen	*f* 474,68⁵.
Uitgegeven	- 440,88.

Van 1 September 1852 tot 1 September 1853.

Ontvangen	*f* 1294,48⁵.
Uitgegeven	- 1281,40⁵.

Van 1 September 1853 tot 22 Mei 1854.

Ontvangen	*f* 1162,01.
Uitgegeven	- 756,37⁵.
	f 405,63⁵.
Schuld	- 221,67⁵.
Meerdere ontvangst	*f* 183,96

De maatschappij bestaat nu door negentien contribuerende leden, te zamen opbrengende *f* 2,06 per dag.

Het magazijn bevat nu:

Pl. m. 800 paar wollen kousen.

Pl. m. 50 Nedl. ℔ wollen garen.

Pl. m. 66 bos zwavelstokken en 200 bezems.

Stadskanaal, den 25 Mei 1854.

De Commissie der Een-cent-daags-maatschappij,
Namens dezelve:
(get.) JOH. V. D. TUUK, *Secr. v. Corresp.*

XXVII.

VEREENIGING TOT WERING DER ARMOEDE,

te Zierikzee, over het tijdvak van 1 *Mei* 1852, *tot* 30 *April* 1853.

Wij zijn thans weder in de gelegenheid, aan de leden begunstigers dezer Vereeniging het jaarlijksch verslag, nopens derzelver toestand en geldelijke aangelegenheden, over het afgeloopen tijdperk van 1 Mei 1852 tot 30 April 1853, aan te bieden.

In den loop van dit tijdvak is het getal der minvermogende huisgezinnen, waarover hare zorg zich heeft uitgestrekt, tot 138 geklommen, bestaande uit een personeel van 710 zielen. Op den laatsten April 1852 bedroeg het getal der huisgezinnen slechts 121, doch deze vermeerdering is alleen daaraan toe te schrijven, dat vele huisgezinnen bij de Vereeniging worden opgenomen, ten gevolge van hunne aanvrage om geneeskundige hulp; — daar nu de minvermogenden, in geval van ziekte of sterfgevallen, de uitgaven, daaraan verbonden, niet voldoen kunnen, en zich deswege vroeger tot de armbesturen plegen te wenden, wordt dit aanzoek thans door hen, welke nog geen 50 jaar oud zijn, bij de Vereeniging gedaan, en achten wij ons in de meeste gevallen verpligt, aan die verzoeken gehoor te geven; omdat de toestand der arbeiders, die meestal slechts in den zomer werk hebben, zoodanig is, dat buitengewone onkosten, zoo als die van ziekte en begrafenis, door de meesten hunner niet kunnen worden bestreden. Vele aanvragen worden dan ook aangedrongen door de verzekering, dat men reeds al wat men voor verpanding vatbaar bezat, in de bank van leening gebragt had, zoodat wij het, ten einde verdere verarming te voorkomen, voor nuttig houden, dat de aangevraagde geneeskunde hulp niet geweigerd worde, doch wij hebben het ons ten regel gesteld, om overigens, aan zoodanige huisgezinnen, die vroeger niets plegen te ontvangen, dringende omstandigheden uitgezonderd, geen anderen onderstand te verleenen.

Maar buitendien is deze vermeerdering van personeel geenszins als een maatstaf te beschouwen, alsof het getal behoeftigen in het afgeloopen tijdperk zoude zijn toegenomen, en, ondanks de pogingen der Vereeniging de armoede vermeerderd zoude zijn; — het tegendeel kan men voor bewezen houden, daar, in het afgeloopen tijdperk 47 huisgezinnen geene andere ondersteuning genoten hebben, dan van geneesmiddelen of begraveniskosten, voor zoo veel zich de behoefte daaraan heeft doen kennen, terwijl dit getal in het vorige jaar slechts 16 bedragen heeft.

In het geheel zijn aan 52 huisgezinnen uitgereikt 935 brooden van 7 onc,

Aan 67 7030 portiën pap,
„ 76 477 paren klompen,
„ 61 146 hemden, en
„ 53 115 paren kousen,

terwijl de uitdeeling van turf onbeduidend was, zoodat ook deze uitkomsten in vergelijking gebragt zijnde met de opgaven van het afgeloopen jaar. men ontwaren zal, dat de verleende onderstand, nu betrekkelijk veel minder geweest is.

Wat de geldelijke aangelegenheden der Vereeniging aangaat, zijn het weder de aanzienlijke uitgaven wegens *geneesmiddelen*, die ons drukken, daaraan is *f* 602 en dus bijna $^2/_3$ van onze voornaamste bron van inkomst, de wekelijksche kollekte, moeten ten koste gelegd worden, waardoor wij ons verpligt zagen, het overschot, dat de rekening van het vorige jaar had opgeleverd, en dat op rente was uitgezet, grootendeels te verbruiken.

Wel is deze hoogklimmende uitgave vooral daaraan toe te schrijven, dat in het najaar van 1852 het getal zieken grooter geweest is, dan in verscheidene jaren te voren, maar wanneer men ondervinden moet, dat de geneeskundige verzorging, zoowel voor deze Vereeniging als voor de Armbesturen, zulk een aanmerkelijk bezwaar oplevert, dan moet men het betreuren, dat er binnen deze stad tot dus verre geen zoo laag gesteld abonnement voor geneeskundige verzorging bestaat, dat de arbeidende klasse daaraan meer algemeen kan deelnemen. Waarschijnlijk zoude dit kunnen plaats hebben, indien de *ziekenfondsen* met de *begrafenisbussen*, die altijd meer dan noodig is, in kapitaal toenemen, vereenigd werden, zooals in vele plaatsen met vrucht beproefd is; doch aan deze laatsten wordt nu de voorkeur gegeven, omdat daaruit, in geval van overlijden, geldelijke voordeelen getrokken worden, terwijl de deelneming aan beide afzonderlijk te bezwarend is.

De wekelijksche kollekte heeft in het afgeloopen jaar tot ons leedwezen weder minder opgebragt dan in het vorige, zooals uit de achter dit verslag geplaatste rekening blijkbaar is. Het rondgaan met die kollekte, voor de leden der Vereeniging op den duur niet zijnde vol te houden, noodigde het Bestuur, bij Circulaire van den 31 Julij 1852, de ingezetenen uit, zich liever tot vaste maande-

lijksche of wekelijksche bijdragen te willen verbinden, en hebben vele der meergegoede ingezetenen aan dat voorstel gehoor gegeven, doch is niettemin door een groot getal de voortduring der kollekte verlangd. De inzameling der jaarlijksche of maandelijksche bijdragen is nu met den 1 Mei jl. aangevangen, en zijn sints November jl. kollektanten door ons aangesteld, om de wekelijksche giften van hen, die de voortduring der kollekte verlangd hebben, aan de huizen op te halen,

Over het algemeen hebben wij ons over de afhaligheid onzer huisgezinnen niet te beklagen, hoewel enkelen daaromtrent eene uitzondering maken, als die zich niet schaamden, zelfs in die weken, waarin zij dag aan dag verdiensten hadden, omdat het winter was, onder allerlei voorwendsels ondersteuning te vragen. In spaarzaamheid is niet veel vooruitgang te bespeuren, en blijven de pogingen der leden, om de zoo nuttige deelneming aan de onderlinge Waarborg-vereeniging meer algemeen te maken, daarom meestal vruchteloos, hoewel het niet te ontkennen is, dat de meerdere duurte der levensbehoeften, in verband met de matige verdiensten, zoodanige voorzorgsmaatregelen zeer belemmeren.

De Hulpbank is in het jaar 1852 beduidend toegenomen. Gedurende dat jaar zijn aan 95 verschillende personen 120 voorschotten verstrekt, tot een gezamentlijk bedrag van *f* 2881,20, te weten aan 2 personen tot driemalen; aan 17 tot tweemalen, en aan 72 personen eenmaal. Van deze voorschotten bedroegen

31	de	som	van *f* 50,00.
1	„	„	- 40,00.
5	„	„	- 30,00.
5	„	„	- 25,00.
2	„	„	- 24,00.
20	„	„	- 20,00.
1	„	„	- 17,00.
1	„	„	- 16,00.
7	„	„	- 15,00.
3	„	„	- 13,00.
3	„	„	- 12,00.
29	„	„	- 10,00.
1	„	„	- 9,50.
3	„	„	- 7,00.
1	„	„	- 6,00.
3	„	„	- 5,00.
2	„	„	- 4,00.
1	„	„	- 3,70.
1	„	„	- 2,00.

Aan een gepensionneerden is over ieder kwartaal een voorschot verstrekt. Dertien voorschotten zijn, òf geheel òf gedeeltelijk, door de borgen moeten worden afbetaald; terwijl het in omloop zijnde kapitaal op den laatsten December 1852, *f* 1200,00 bedroeg.

Voor het eerst heeft deze inrigting eene bate opgeleverd, welke aan de Vereeniging een geldelijk voordeel van *f* 81,63⁵ heeft aangebragt, waarvan evenwel *f* 44,15⁵ moest worden afgezonderd, tot kwijting der interessen van het opgenomen kapitaal.

Van het Huur- en Verhuur-Kantoor is een nuttig gebruik gemaakt door die arbeiders, die aan de door de Commissie voor de onderlinge Waarborg-vereeniging verordende werkzaamheden, of aan die der stadsbeplantingen wenschten deel te nemen; daartoe hebben zich 36 arbeiders aangemeld, die dan ook allen aan werk geholpen zijn; doch schijnt deze inrigting moeijelijk in te voeren te zijn, ten aanzien van het werk, dat bij aannemers en werkbazen moet gezocht worden.

Wij eindigen dit verslag met onze geachte stadgenooten op te wekken tot milde bijdragen aan de Vereeniging. Menigmalen vernemen wij de opmerking, dat de Vereeniging zich van het geven van onderstand behoorde te onderhouden, daar zij, die werken kunnen, zelve in hunne behoeften moeten voorzien. Wij ontkennen het gegronde dier stelling niet, en laten dezelve als *algemeene regel* gelden, maar er zijn zoo vele uitzonderingen op dien regel; zoo vaak wordt een huisgezin gedrukt door ziekten, door ongelukken, door afwezigheid van den man en andere dergelijke tegenspoeden; zeer dikwijls is er gebrek aan werk; in den winter is dit bij de meesten het geval; en toen de armbesturen, vóór de oprigting der Vereeniging, nog in de behoeften van alle de minvermogenden voorzien moesten, waren zij insgelijks genoodzaakt hulp te verleenen bij bestaande ziekten, en in den winter ondersteuningen van verschillenden aard te verleenen, waaraan alsdan bij zoo velen behoefte bestaat. Daaraan kan zich dus de Vereeniging onmogelijk onttrekken, als de winter daar is, en de meeste arbeid stil staat, doch de hulp, die zij verleent, wordt tot het meest noodzakelijke beperkt. en wordt niet ligtelijk verstrekt aan hun, die vroeger niet gewoon waren iets te ontvangen; in allen gevalle wordt, hetgeen daaraan thans besteed wordt, op oneindig doelmatiger wijze aangewend dan vroeger, toen eene welligt veel hoogere som aan bedelpenningen werd uitgereikt.

Zierikzee, den 9 Julij 1852.

Het Bestuur der Vereeniging tot wering der armoede:

(get.) A. MOENS VAN BLOOIS, *Voorzitter.*

STAAT *van Ontvangst en Uitgaaf van den* 1 *Mei* 1852 *tot den* 30 *April* 1853.

Ontvangst:

Saldo der vorige rekening		*f* 145,68.
Bedrag der wekelijksche kollekte . . .		- 981,36.
Giften en Legaten		- 342,42.
Teruggave van begrafeniskosten . . .		- 1,42⁵.
Terugname van gelden uit de Spaarbank		- 270,00.
Verkoop van *f* 200, 2½ pCt. Nat. Schuld		- 127,25.
Interessen		- 24,58.
Hulpbank.		
a. Teruggave van kapitaal	*f* 400,00.	
b. Opgenomen gelden .	- 350,00.	
c. Overwinst van 1852 .	- 81,63⁵.	
	f 831,63⁵.	
		f 2724,35.

Uitgaaf:

Ondersteuningen.		
a. Geneesmiddelen . .	*f* 602,00.	
b. Brood	- 69,62.	
c. Pap	- 158,17⁵.	
d. Klompen	- 71,55.	
e. Turf.	- 14,20.	
f. Kleedingstukk. en deksel	- 129,30.	
g. Begrafeniskosten . .	- 34,75.	
h. Bedeeling in geld. . .	- 18,05.	
	f 1097,64⁵.	
Aanleg van gelden.		
a. In de Spaarbank . .	*f* 270,00.	
b. Aankoop van *f* 700 2½ pCt. Nat. Schuld . .	- 439,27⁵.	
	f 709,27⁵.	
sten van beheer	- 40,30.	
Hulpbank.		
a. Aflossing van schuldbekentenissen	*f* 750,00.	
b. Renten over 1852. .	- 44,15⁵.	
	f 794,15⁵	
		f 2641,37⁵.
Meerdere ontvangst		*f* 82,97⁵.

Aldus opgemaakt door mij Thesaurier, op heden den 9 Julij 1853.

M. J. S. BOEIJE.

XXVIII.

Over het tijdvak van 1 *Mei* 1853 *tot* 30 *April* 1854.

De aanvang van den afgeloopen winter was, bij de stijgende duurte der levensmiddelen en de vroeg invallende koude, zeer zorgelijk; want toen in het begin van December 1853 eene vrij strenge vorst inviel, hadden de meest behoeftige huisgezinnen reeds dadelijk ondersteuning noodig, en moest de bedeeling der pap veel vroeger dan anders aanvangen, hetgeen bij den gedrukten staat onzer geldmiddelen, in verband met de meerdere duurte der levensmiddelen, een onoverkomelijk bezwaar scheen te zullen opleveren en ook werkelijk zoude geweest zijn, indien wij niet door de milddadigheid van eenige edeldenkende menschenvrienden en het aanmerkelijk beperken van de uitreiking van hemden en kousen daaruit waren geholpen. Wij besloten namelijk, de gezegde uitreiking tot de meest behoeftigen te bepalen, en ontvingen *f* 171 aan buitengewone giften, waarvoor wij aan de edele gevers nogmaals onzen welmeenenden dank betuigen.

Het getal der huisgezinnen, dat zich op den 30 April jl. onder toezigt der Vereeniging bevond, bedroeg 162, uitmakende een personeel van 790 zielen, zijnde 24 huisgezinnen en 80 zielen meer dan in het vorige jaar; doch wat de behoefte aan ondersteuning betreft, komt deze vermeerdering alleen ten aanzien van de geneesmiddelen ten bezware der Vereeniging, daar de bijkomende meestal wegens geneeskundige hulp bij de Vereeniging opgenomen zijn en aan deze niet, dan in enkele zeer dringende omstandigheden, eenige andere ondersteuning gegeven wordt.

Dat deze vermeerdering van personeel niet geleid heeft, om het verleenen van onderstand uit te breiden, kan genoegzaam daaruit blijken, dat slechts aan 98 van de voormelde huisgezinnen in den afgeloopen winter eenige ondersteuning, naar gelang van derzelver meerdere of mindere behoefte, is verstrekt, terwijl 64 niets genoten hebben dan eenige geneeskundige hulp, waar dit noodig was.

In het geheel zijn door ons uitgereikt:

1003 brooden à 7 onc.
7682 portiën pap.
487 paren klompen.
2452 turven.

Van den aanwezigen voorraad zijn nog aan de meest behoeftigen gegeven:

48 hemden en
39 paren kousen.

Voor begrafeniskosten is *f* 64,85 en wegens ondersteuning in geld voor de gevallen van ernstige ziekten en bij overlijden van de hoofden der huisgezinnen is *f* 47,41 uitgegeven, terwijl de geneesmiddelen

kundige verzorging de aanzienlijke uitgave van ƒ 710 veroorzaakt heeft.

Uit dit een en ander blijkt dus, dat, hoezeer het getal huisgezinnen, waarover de zorg der Vereeniging zich heeft uitgestrekt, grooter was dan in het vorige jaar, hetgeen tot ondersteuning in het wintersaisoen, bij het gemis van alle verdiensten, gegeven is, ondanks de groote duurte der levensmiddelen en de daardoor veroorzaakte meerdere behoefte, weinig meer bedragen heeft dan in het vorige jaar, en de voorziening, door de Vereeniging verstrekt, slechts eene geringe tegemoetkoming geweest is bij de veelsoortige behoeften, die de meeste der minvermogende huisgezinnen in dezen drukkenden tijd te verduren hebben.

Bij het bezoeken van derzelver woningen hebben wij dan ook bij velen het geduld en de lijdzaamheid kunnen opmerken, waarmede zij deze voor hen zoo ongunstige omstandigheden droegen, en bij anderen een naarstig streven, om daaraan zooveel mogelijk door vlijt en spaarzaamheid het hoofd te bieden; waardoor bij ons de hoop verlevendigd wordt, dat, bij vermindering van duurte en schaarschte, de aanvankelijke leniging der armoede, waartoe zeker de vermeerderde bedrijvigheid onzer stad niet weinig medemerkt, verdere vorderingen maken zal.

Tot die aanwending van eigene kracht, om voort te komen, alsmede tot naarstigheid, zedelijkheid en godsdiensttgheid, hebben de leden dezer Vereeniging dan ook bij elke gepaste gelegenheid de hoofden der huisgezinnen aangemaand en inzonderheid zorg gedragen, dat het der kinderen niet aan onderwijs ontbrak; 23 jongens en meisjes zijn op onze voorspraak op de armschool geplaatst en voor drie is de gelegenheid verkregen tot kostelooze plaatsing op de bewaarsshool voor behoeftige kinderen.

Bij de Hulpbank zijn gedurende het jaar 1853, aan 130 verschillende personen 159 voorschotten verstrekt tot een gezamentlijk bedrag van ƒ 3218,03; te weten: aan één gepensionneerden vier malen; aan één persoon drie malen; aan 24 personen twee malen en aan 104 personen eenmaal.

Van deze voosschotten bedroegen:

22	de	som	van ƒ 50,00.
4	„	„	- 40,00.
1	„	„	- 36,00.
11	„	„	- 30,00.
1	„	„	- 26,35.
10	„	„	- 20,00.
1	„	„	- 19,00.
2	„	„	- 18,00.
1	„	„	- 16,00.
15	„	„	- 15,00.
1	„	„	- 13,18.
1	„	„	- 12,50.

6	de	som	van *f* 12,00.
32	„	„	- 10,00.
4	„	„	- 8,00.
4	„	„	- 7,00.
5	„	„	- 6,00.
10	„	„	- 5,00.
5	„	„	- 4,00.
2	„	„	„ 3,00.

Door de borgen zijn 12 voorschotten af- of bijbetaald.

Het kapitaal, waarmede de bank gewerkt heeft bedroeg op den 30 December 1853 *f* 1600 en dus *f* 400 meer dan op ult. December 1852.

Aan de Vereeniging is als zuivere bate door de Hulpbank uitgekeerd de som van *f* 69,33⁵; doch deze som is grootendeels moeten gebruikt worden tot betaling van de interessen der voor de Hulpbank opgenomen gelden.

Wij verheugen ons over deze, zich meer en meer uitbreidende werking eener inrigting, die wij ons overtuigd houden, dat weder voor velen tot groot nut geweest is tot wering van armoede en tot uitbreiding hunner zaken. Het is ons evenwel voorgekomen, dat de minvermogenden, voor welke zoodanige hulp, in sommige omstandigheden, groote waarde heeft, niet genoeg doordrongen zijn van de onvermijdelijke noodzakelijkheid, om voor de *geregelde* terugbetaling te zorgen, die voor hen zoo gemakkelijk gemaakt is, en verzoeken daarom hun, die de gezegde hulp door hunne borgstelling willen bevorderlijk zijn, aan de belanghebbenden toch vooral te willen op het hart drukken, dat *eene geregelde wekelijksche teruggave* een onvermijdelijk vereischte is.

Eindelijk moeten wij nog vermelden, dat wij, na eene briefwisseling met het bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het pauperisme der arbeidende klasse te Groningen, ons op dezelfs uitnoodiging als gewoon lid aan die inrigting hebben aangesloten, welke zich ten doel stelt een middelpunt te vormen voor alle vereenigingen en inrigtingen, die in het belang van het armwezen in die provincie bestaan, en zich voorstelt haren werkkring in het welbegrepen belang der arbeidende klassen ook tot de andere provinciën des rijks uit te strekken.

Met deze opgaven, vleijen wij ons, te hebben aangetoond, dat de afgeloopen tijdkring niet onvruchtbaar geweest is, in welgemeende pogingen van onze zijde, om, door doeltreffende voorziening of tegemoetkoming in de meest dringende behoeften, door aansporing tot vlijt en spaarzaamheid, door opwekking om gebruik te maken van de bestaande gelegenheden, om godsdienstig en ander onderwijs te ontvangen, door waarschuwing en teregtwijzing en dergelijke, menig huisgezin op te beuren of te bewaren voor het vervallen tot volslagen armoede; terwijl wij steeds naauwlettend toezien, dat geen der onder ons toezigt staande personen zich

schuldig maken aan bedelarij of het misbruik van sterken drank. Waarom wij dan ook met vertrouwen deze zoo nuttige Vereeniging aan de voortdurende medewerking en ondersteuning onzer Stadgenooten blijven aanbevelen.

Zierikzee, den 5 Aug. 1854.

Het bestuur der Vereeniging tot wering der armoede:
(get.) A. MOENS VAN BLOOIS, *Voorzitter.*
W. M. H. DE IONGE, *Secretaris.*

STAAT *van Ontvangst en Uitgaaf van den* 1 *Mei* 1853 *tot den* 30 *April* 1854.

Ontvangst:

Saldo der vorige rekening		*f* 82,97⁵.
Bedrag der wekelijksche kollekte . . .		- 621,35.
Jaarlijksche bijdragen		- 144,80.
Maandelijksche toelagen		- 354,10.
Buitengewone bijdragen en giften . . .		- 209,26⁵.
Interessen		- 21,16⁵.
Hulpbank.		
a. Opgenomene gelden .	*f* 1350.00.	
b. Overwinst van 1853.	- 69,33⁵.	
	f 1419,23⁵.	
		f 2862,99.

Uitgaaf:

Ondersteuningen.		
a. Geneesmiddelen . .	*f* 710,00.	
b. Brood	- 107,98.	
c. Pap	- 230,46.	
d. Klompen	- 73,05.	
e. Turf	- 20,84.	
f. Kleedingstukken en deksel	- 23,50.	
g. Begrafeniskosten . .	- 64,85.	
h. Bedeeling in geld . .	- 47,41.	
	f 1278,09.	
Kosten van beheer en diverse uitgaven .	*f* 37,34.	
Hulpbank.		
a. Aflossing van schuldbekentenissen . . .	*f* 750,00.	
b. Aan den boekhouder verstrekte gelden . .	- 600,00.	
c. Uitbetaalde interessen.	- 61,45.	
	f 1411,45.	
		f 2726,88.
Meerdere ontvangst		*f* 136,11.

Aldus opgemaakt door mij Thesaurier, op heden den 5 Augustus 1854,

M. J. S. BOELJE.

XXIX.

SFAAT VAN ONTVANGST EN UITGAAF

van de Commissie van de Vlasbouw tot verschaffing van werk in de gemeente Grijpskerk.

Ontvangsten over het jaar 1853.

Batig slot der rekening van het jaar 1852			*f* 2246,51.
Opbrengst van het Lijnzaad.	Grijpskerk	- 216,96.	
	Visvliet	- 294;17⁵.	
	Waarden	- 128,37.	
	Niezijl	- 170,91.	
	Totaal	———	*f* 810,30⁵.
Opbrengst van het Vlas.	Grijpskerk	*f* 720,00.	
	Visvliet	- 805,30.	
	Waarden	- 372,45.	
	Niezijl	- 500,37⁵.	
	Totaal	———	*f* 2398,12⁵.
Totaal der ontvangsten . .			*f* 5454,94.

Uitgaven over het jaar 1853.

Huur der landerijen.	Grijskerk 8 grazen	*f* 600,00.	
	Visvliet 4½ „	- 638,50.	
	Waarden 3 „	- 245;00.	
	Niezijl 6 „	- 480,54.	
	Te zamen 24½ grazen	———	*f* 1964,04.
Uitkeering aan vertrokken en overleden deelgenoten .			- 100,00.
Uitkeering aan de deelgenooten, 40 pCt. per aandeel			- 472,00.
In de Spaarbank v. h. Dep. Grijpskerk gest. eene som			- 328,00.
Contributie aan de Alg. Vereeniging teg. 't Pauperisme			- 3,00.
Uitgaven voor zaaizaad			- 56,50.
Houwken, zaaijen en wieden	Grijpskerk	*f* 34,44⁵.	
	Visvliet	- 49.47.	
	Waarden	- 15,52.	
	Niezijl	- 88,09⁵.	
	Totaal	———	*f* 187,53.
Teppen, Rijpelen, Rotten, etc.	Grijpskerk	*f* 174,34,	
	Visvliet	- 160,41.	
	Waarden	- 88,20.	
	Niezijl	- 186,09.	
	Totaal	———	*f* 609,04.
Verteering en administratiekosten			- 59,55.
Schoonen v. h. Vlas.	Grijpskerk 387 Bnd.	*f* 156,22⁵.	
	Visvliet 253 „	- 126,16.	
	Pieterzijl 306 „	- 152,41.	
	Waarden 237 „	- 108,56.	
	Niezijl 221 „	- 119,12⁵.	
	Totaal	———	*f* 662,48.
Dorschen en schoonen der zaaiknop, etc.			- 19,90.
Totaal der uitgaven . .			- 4462,04.

Staat der rekening van 1853.

Het geheele bedrag der ontvangsten .	ƒ 5454,94.	
Het geheele bedrag der uitgaven . .	- 4462,04.	
Meerdere ontvangst	- 992,90.	
In de spaarbank . . . . ƒ 328,00.		
Renten van hetzelve a 3 pCt. - 9,84.	- 337,84.	
	ƒ 1330,74.	
De waarde van het zaaizaad ten bedrage van 20 mudden en 50 koppen, a 14 Gld. . . . . ƒ 287.		
Waárde der gereedschappen, a - 6.	- 293,00.	
Te zamen .	———	ƒ 1623,74.
Kapitaal en waarde van Lijnzaad, waarmede begonnen is, bedroeg volgens rekening van 1852	ƒ 1966,11.	
Dus een te kort van dit jaar van . .	- 342,37.	
Daar er 236 aandeelen zijn a 5 Gulden, bedraagt eene som van		ƒ 1180,00.
Makende alzoo over het geheel eene winst van . .		ƒ 443,74.

Grijpskerk den 12 October 1854.

J. BOERSEMA, *Secretaris.*

B.
LIJST
DER
GEWONE EN BUITENGEWONE LEDEN
VAN DE
ALGEMEENE VEREENIGING TEGEN HET PAUPERISME
BIJ DE ARBEIDENDE KKASSEN
VAN DEN MINDER GEGOEDEN STAND.

I. Gewone Leden.

Commissie tot Winter-Werkverschaffing, *Aduard.*
Spaarkas voor ziekte en dood, *idem.*
Commissie voor de Naai- en Breischolen, *Beerta.*
Hulpkas voor Armoede, *Delfzijl.*
Vereeniging tot Plaatselijk Nut, *Hoogezand* en *Sappemeer.*
Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van handwerksnijverheid, *'s Gravenhage.*
Vrouwen Vereeniging, *Groningen.*
Spaarkas, *idem.*
Vereeniging tot afschaffing van Sterken drank, *idem.*
Commissie ter bevordering van het schoolgaan van minvermogende kinderen, *idem.*
Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen, *idem.*
Hulpkas voor behoeftige Israëliten, *idem.*
Werkhuis van het Algemeen Diakengezelschap der Ned. Hervormde Gemeente, *idem.*
Bestuur der Armwoningen van hetzelfde Gezelschap, *idem.*
Armen-Patronaat van hetzelfde Gezelschap, *idem.*
Permanente Commissie tot Werkverschaffing van hetzelfde Gezelschap, *idem.*
Vereeniging voor dienstboden, *idem.*
Algemeen Armengesticht, *Grijpskerk.*
Genootschap tot verschaffing van Werk, *idem.*
Commissie voor Naai- en Breischolen, *idem.*
De hoofdcommissie der vereenigingen tot werkverschaffing in de ge-

De vereeniging tot werkverschaffing, te *Leek*.
id. id. te *Midwolde*.
id. id. te *Lettelbert*.
id. id. te *Oostwolde*.
id. id. te *Enumatil*.
id. id. te *Zevenhuizen*
id. id. te *Tolbert*.
id. id. te *Nietap*.
Vereeniging tot hulp voor vlijtige armoede, *Marum*.
Vereeniging van Nijverheid en Werkverschaffing, *Muntendam*.
Genootschap om door handenarbeid levensonderhoud te verschaffen aan de minvermogende volksklasse. *Noordhorn*.
Vereeniging tot werkverschaffing, *Opende*.
Commissie van Nijverheid, *Oude Pekel-A*.
Spaarbank, *idem*.
Genootschap ter bevordering van Nijverheid, *Onderdendam*.
Inrigting van Tuinbouw, *Uithuizen*,
Spaarbank, *idem*.
Werkinrigting, *Zevenhuizen*.
Een-cents-daags-Maatschappij te *Stadskanaal*.
Vereeniging tot Wering van Armoede te *Zierikzee*.
Afdeeling *Appingadam* van het genootschap ter bevordering van Nijverheid te Onderdendam.
Vereeniging van Christelijke liefdadigheid te *Nieuw-Beerta*.
Commissie tot bevordering van Nijverheid door Vlasbouw te *Aduard*.
Vereeniging tot bevordering der belangen van landbouw en Nijverheid te *Oostwold*.

II. Buitengewone Leden

Z. K. H. WILLEM FREDERIK KAREL, *Prins der Nederlanden* (voor 10 aandeelen).
S. Blaupot ten Cate, *Hoogezand*.
Ds. D. Terpstra, *Opende*.
Dr. L. Ali Cohen, *Groningen*.
Mr. W. de Sitter, *idem*.
T. Borgesius, *Oude Pekel-A*.
J. Post, *Groningen*.
Ds. K. Hofkamp, *Nuis*.
J. J. Borst. *Delfzijl*.
N. Beets, *Zuidbroek*.
E. H. Roggenkamp, *Delfzijl*.
T. Hofkamp, *Groningen*.
Ds. Nanninga Uiterdijk, *den Ham* (*Aduard*).
J. F. Obbes, *Muntendam*.
K. Trox, *Groningen*.
W. J. Roelfsema, *idem*.

Wf. P. Hofstede de Groot, *idem.*
Wf. H. W. Tydeman, *Leiden.*
- B. M. Wijbeling. *Engelbnrt.*
- Marissen van Loon, *Kampen.*
Wd. J. D. Romkes, *Hoogezand.*
J. van der Goot, *Sappemeer.*
S. Barghoorn, *Groningen.*
de Sitter, *idem.*
Wr. A. A. de Sitter, geb. van Limburg Stirum, *idem.*
- I. A. van Roijen, *idem.*
W. C. Baron van Ittersum, *idem.*
G. Schilthuis, Jz., *idem.*
Dijksterhuis, qq. *Grijpskerk.*
Van Houten, *Groningen.*
Brandt, *Amsterdam.*
- G. W. H. Baron van Imhoff, *Groningen.*
- H. A. Spandaw, *idem.*
- Mr. M. A. de Savornin Lohman, *idem.*
Van Calcar, *idem.*
- U. W. Lewe van Nijenstein, *idem.*
- D. R. Wijckerheld Bisdom, *idem.*
D. Vissering, *de Punt.*
Hesselink, *Groningen.*
Meinesz. *idem.*
Wf. M. de Vries, *Leiden.*
Warmoltz, *Groningen.*
Van Calcar, Jr., *idem.*
- M. J. C. F. d' Aulnis de Bourouill, *idem.*
- P. W. van Heijningen Bosch, *idem.*
Wr. F. A. Baart de la Faille, Wed. de Wal, *idem.*
Wr. G. A. L. van der Merwede, Wed. van Swinderen, *Arnhem.*
Wr. Douariere van Imhoff, geb. Sloet, *Groningen.*
Wouters, *idem.*
W. Wouters, *idem.*
Wle A. M. L. d' Aulnis de Bourouill, *idem.*
- E. J. Offerhaus, *idem.*
G. Rijkens, *idem.*
t Dep. Loppersum (Ds. W. J. Wichers Abresch), *Loppersum.*
Comm. ter bev. voor 't Schoolg. van minvermog. kinderen, (R.
G. Rijkens), *Groningen.*
Wf. W. Muurling, *idem.*
- A. F. Wichers, *idem.*
G. Heeres, *Oude Pekela.*
- C. P. de Groot, voor het Dorp *Surhuisterveen.*
Vereening tot bevord van welv. der Arbeidklasse, *Opende.*
Vereeniging tot hulp voor vlijtige armoede, *Wilp.*

R. Bosma, *Grootegast.*
Mr. D. Roessingh, *idem.*
J. Havinga, *idem.*
S. A. Graslander, *idem.*
C. A. Smit, *idem.*
De Vereeniging tot hulp van vlijtige armoede, *Marum.*
F. Rinsma, *Groningen.*
H. J. Limborg, *idem.*
D. de Groot, *idem.*
Ds. M. A. Amshoff, *idem.*
Ds. W. Gerhards, *idem.*
G. E. Wildeboer, *Hoogezand.*
A. Barends, *idem.*
Ds. C. P. de Groot, *Surhuisterveen.*
Ds. D. van Hoorn, voor de Vereeniging ter bevordering van Nijverheid, *Noordhorn.*

INHOUD.

		Bladz.
I.	HANDELINGEN van de Algemeene Vergadering van 26 Mei 1854.	1.
	RAPPORT aangaande de landverhuizing naar Suriname en Zuid Afrika.	7.
	RAPPORT aangaande de behoefte aan zeevarenden. .	17.
	RAPPORT aangaande het beplanten der wegen met vruchtboomen.	26.
	RAPPORT aangaande de oproeping der miliciens in de drukste maanden van het jaar.	31.
	RAPPORT aangaande den invoer van gezouten en gerookt vleesch.	33.
	MEDEDEELING omtrent de konijnenteelt.	34.
	MEDEDEELING betreffende de bewaarscholen. . .	54.
	VERSLAG van den Penningmeester.	58.
II.	VERSLAGEN.	
A.	VERSLAGEN nopens den aard en de verrigtingen van onderscheidene Inrigtingen, gewone leden der Vereeniging, ...	65.
B.	NAAMLIJST van de Gewone en Buitengewone leden. .	143.
C.	ALGEMEENE TABEL van aangeboden' en gevraagden bijstand.	

NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

VIJFDE VERSLAG

(EERSTE GEDEELTE)

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIG

TEGEN HET

PAUPERISME

BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN

MINDER GEGOEDEN STAND.

TE GRONINGEN, BIJ
P. S. BARGHOORN.
1855.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
134502
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
1901

ALGEMEENE VERGADERING

van 27 October 1854.

Tegenwoordig zijn de navolgende Heeren:

I.

ALS AFGEVAARDIGDEN VAN DE GEWONE LEDEN DER ALGEMEENE VEREENIGING (art. 3 lett. *a* van het Reglement).

T. BORGESIUS, namens de *Commissie van Nijverheid* te *Oude Pekela.*
L. WEERT, namens de *Commissie van Nijverheid en Werkverschaffing* te *Muntendam.*
P. S. BARGHOORN, namens de *Commissie van Werkverschaffing* te *Groningen.*
P. H. PFEIFFER, namens de *Spaarkas* te idem.
A. F. WICHERS, namens het *Werkhuis van het Alg. Diakeng. der Ned. Herv. Gemeente* te idem.
Hk. SMILDA, namens de *Commissie van Werkverschaffing* te *Zevenhuizen.*
H. W. HEMMES, namens de *Commissie van Werkverschaffing* te *Leek.*
R. DOJES, namens de *Inrigting van Tuinbouw voor Minvermogenden* te *Uithuizen.*
J. BRAAK, namens de *Turfinrigting* te idem.
J. HUIZINGA, namens de *Spaarbank* en *Breischool* te idem.

II.

ALS BUITENGEWONE (CONTRIBUËRENDE) LEDEN (art. 3 lett. *b* van het Reglement).

J POST, te *Groningen.*
P. HOFSTEDE DE GROOT, te idem
D. R. WIJCKERHELD BISDOM, te idem.
W. DE SITTER, te *Groningen.*
H BEEKHUIS DAMSTÉ, te idem.

AFDEELING I.

1. De heer BORGESIUS, lid van het Bestuur, opent de vergadering, met aan de vergadering mededeeling te doen, dat de Voorzitter en de Vice Voorzitter beide door ongesteldheid verhinderd zijnde, deze vergadering bij te wonen, aan hem de taak is ten deel gevallen, de beraadslagingen in deze vergadering te leiden, waarbij hij de welwillendheid der aanwezige leden inroept.

Nog andere leden des Bestuurs zijn door ziekte of andere gewigtige redenen verhinderd aan deze bijeenkomst deel te nemen, en ook het getal leden ter vergadering opgekomen is klein. De punten die er te behandelen zijn, zijn echter gewigtig en Spreker durft zich vleijen, dat het kleine aantal leden niet te kort zal doen aan het belangrijke der beraadslagingen, aan de grondigheid van het onderzoek. Hij hoopt dat ook deze vergadering rijke vruchten moge dragen tot heil der menschheid, dat zij zal mogen strekken om de bereiking van het doel der Vereeniging, eendragtige zamenwerking tot bestrijding van het Pauperisme, te bevorderen.

Met dit korte woord verklaart hij de vergadering geopend.

2. De Secretaris van Correspondentie, die in deze vergadering tevens als Secretaris van Bestuur fungeert, deelt het navolgende mede:

a. Het Bestuur heeft, ofschoon daartoe geen last hebbende bekomen van deze vergadering of van het gehouden Congres over het Armwezen, van de Verslagen van dat Congres exemplaren met geleidende brieven verzonden aan Z. M. den Koning; aan Z. K. H. FREDERIK, prins der Nederlanden; aan Z. E. den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, aan de boekerijen van de beide Kamers der Staten Generaal, aan de Gedeputeerde Staten van Groningen en aan den Raad der gemeente Groningen.

Nopens sommige dier verslagen is bij het Bestuur berigt ontvangen van de ontvangst, met dankzegging voor de toezending.

Het Bestuur vertrouwt, dat de vergadering het verrigte wel zal willen goedkeuren.

b. Het Bestuur heeft ingevolge het besluit dezer vergadering van Mei 1854 (*4e Verslag, 2e gedeelte*, p. 16),

het verhandelde op die vergadering met de bijlagen zoo laat mogelijk ter pers gelegd, en dus ook eerst den 23e en 24e dezer aan de leden verzonden, zullende de gewone presentexemplaren aan Z. M. den Koning, aan Z. K. H. FREDERIK, prins der Nederlanden, aan Z. E. den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, erstdaags met geleidende missives worden verzonden.

c. Bij het Bestuur is ingekomen eene missive van H.H. Gedeputeerde Staten, d.d. 3 Augustus 1854, No. 60*b*, geleidende eene Circulaire d.d. 3 Augustus 1854, No. 60*a*, aan de Gemeentebesturen in de Provincie Groningen gerigt, naar aanleiding der dezerzijdsche missive over de oprigting van bewaar- en bedrijfscholen, van den navolgenden inhoud:

„Door het bestuur van de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klasse van den mingegoeden stand in deze provincie is onze aandacht gevestigd op het belang, dat er bestaat bij de oprigting van bewaaren bedrijfscholen, ter voorziening in het veeltijds bestaand gebrek aan werk.

„In die beide inrigtingen gelooft het bestuur de middelen te mogen vinden, waardoor en de verwaarloozing van het jongere geslacht en het gebrek aan theoretische kennis en practische bekwaamheid bij den arbeider zoude kunnen worden tegengegaan, en het aankomend geslacht, vooral in den arbeidersstand, met de noodige lust en bekwaamheid kan worden toegerust, om zelfstandig in de maatschappij eene eervolle plaats te verwerven, zonder op de liefdegaven van anderen of op de armenkassen hunne hoop te vestigen.

„Naar het oordeel van het bestuur zal evenwel de inrigting en oprigting dier scholen, om doelmatig en voldoende aan de behoefte te worden daargesteld, óf door de gemeente zelve, óf met medewerking der Gemeentebesturen dienen te geschieden, vermits de particuliere liefdadigheid, hoezeer zij daarbij krachtig werkzaam zal kunnen zijn, in krachten zal te kort schieten, wanneer dit aan haar blijft overgelaten.

„Wij zijn het eens met het bestuur der Vereeniging tegen het Pauperisme, dat de oprigting van bewaar- en bedrijfscholen voor de mingegoede volksklassen een allezins doeltreffend middel is ter voorkoming van armoede bij

AFDEELING I.

1. De heer BORGESIUS, lid van het Bestuur, opent de vergadering, met aan de vergadering mededeeling te doen, dat de Voorzitter en de Vice Voorzitter beide door ongesteldheid verhinderd zijnde, deze vergadering bij te wonen, aan hem de taak is ten deel gevallen, de beraadslagingen in deze vergadering te leiden, waarbij hij de welwillendheid der aanwezige leden inroept.

Nog andere leden des Bestuurs zijn door ziekte of andere gewigtige redenen verhinderd aan deze bijeenkomst deel te nemen, en ook het getal leden ter vergadering opgekomen is klein. De punten die er te behandelen zijn, zijn echter gewigtig en Spreker durft zich vleijen, dat het kleine aantal leden niet te kort zal doen aan het belangrijke der beraadslagingen, aan de grondigheid van het onderzoek. Hij hoopt dat ook deze vergadering rijke vruchten moge dragen tot heil der menschheid, dat zij zal mogen strekken om de bereiking van het doel der Vereeniging, eendragtige zamenwerking tot bestrijding van het Pauperisme, te bevorderen.

Met dit korte woord verklaart hij de vergadering geopend.

2. De Secretaris van Correspondentie, die in deze vergadering tevens als Secretaris van Bestuur fungeert, deelt het navolgende mede:

a. Het Bestuur heeft, ofschoon daartoe geen last hebbende bekomen van deze vergadering of van het gehouden Congres over het Armwezen, van de Verslagen van dat Congres exemplaren met geleidende brieven verzonden aan Z. M. den Koning; aan Z. K. H. FREDERIK, prins der Nederlanden; aan Z. E. den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, aan de boekerijen van de beide Kamers der Staten Generaal, aan de Gedeputeerde Staten van Groningen en aan den Raad der gemeente Groningen.

Nopens sommige dier verslagen is bij het Bestuur berigt ontvangen van de ontvangst, met dankzegging voor de toezending.

Het Bestuur vertrouwt, dat de vergadering het verrigte wel zal willen goedkeuren.

b. Het Bestuur heeft ingevolge het besluit dezer vergadering van Mei 1854 (*4e Verslag, 2e gedeelte*, p. 16),

het verhandelde op die vergadering met de bijlagen zoo laat mogelijk ter pers gelegd, en dus ook eerst den 23e en 24e dezer aan de leden verzonden, zullende de gewone presentexemplaren aan Z. M. den Koning, aan Z. K. H. FREDERIK, prins der Nederlanden, aan Z. E. den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken, erstdaags met geleidende missives worden verzonden.

c. Bij het Bestuur is ingekomen eene missive van H.H. Gedeputeerde Staten, d.d. 3 Augustus 1854, No. 60*b*, geleidende eene Circulaire d.d. 3 Augustus 1854, No. 60*a*, aan de Gemeentebesturen in de Provincie Groningen gerigt, naar aanleiding der dezerzijdsche missive over de oprigting van bewaar- en bedrijfscholen, van den navolgenden inhoud:

„Door het bestuur van de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klasse van den mingegoeden stand in deze provincie is onze aandacht gevestigd op het belang, dat er bestaat bij de oprigting van bewaaren bedrijfscholen, ter voorziening in het veeltijds bestaand gebrek aan werk.

„In die beide inrigtingen gelooft het bestuur de middelen te mogen vinden, waardoor en de verwaarloozing van het jongere geslacht en het gebrek aan theoretische kennis en practische bekwaamheid bij den arbeider zoude kunnen worden tegengegaan, en het aankomend geslacht, vooral in den arbeidersstand, met de noodige lust en bekwaamheid kan worden toegerust, om zelfstandig in de maatschappij eene eervolle plaats te verwerven, zonder op de liefdegaven van anderen of op de armenkassen hunne hoop te vestigen.

„Naar het oordeel van het bestuur zal evenwel de inrigting en oprigting dier scholen, om doelmatig en voldoende aan de behoefte te worden daargesteld, óf door de gemeente zelve, óf met medewerking der Gemeentebesturen dienen te geschieden, vermits de particuliere liefdadigheid, hoezeer zij daarbij krachtig werkzaam zal kunnen zijn, in krachten zal te kort schieten, wanneer dit aan haar blijft overgelaten.

„Wij zijn het eens met het bestuur der Vereeniging tegen het Pauperisme, dat de oprigting van bewaar- en bedrijfscholen voor de mingegoede volksklassen een allezins doeltreffend middel is ter voorkoming van armoede bij

voldoen aan het verlangen van gemeld bestuur, om hare pogingen ten deze te ondersteunen en U de oprigting van de gezegde scholen of de bevordering en aanmoediging der daarstelling dier scholen ten sterkste aan te bevelen. Wat de bewaarscholen betreft, willen wij niet ontveinzen, dat de verwijderde en verspreide ligging der woningen van de mingegoede klasse op sommige plaatsen ten platten lande zal beletten, de oprigting daarvan overal met vrucht te kunnen ondernemen. In vele gemeenten zal dit evenwel met goed gevolg knnnen geschieden, terwijl, wat de bedrijfscholen aangaat, zoo al de oprigting daarvan hier en daar op eene eenigzins uitgebreide schaal bezwaar mogt ondervinden, het nogtans aan gelegenheid tot het bekomen van onderwijs in het naaijen en breiden voor de mingegoede klasse nergens behoorde te ontbreken.

„Het zal ons aangenaam zijn, met den uitslag Uwer bemoeijingen bij het einde des jaars bekend gemaakt te worden."

Het Bestuur heeft geoordeeld, nu deze zaak door Heeren Gedeputeerde Staten zoo krachtig is aangegrepen, de Circulaire van wege deze vereeniging aan de Gemeentebesturen, waartoe was besloten, en welk stuk bereids door het Bestuur was gesteld en vastgesteld, *voorshands* niet te verzenden, tenzij de vergadering tot eene verzending mogt besluiten, in welk geval dat stuk alsnog gedrukt en verzonden kan worden.

De Voorzitter stelt voor, de mededeelingen voor kennisgeving aan te nemen, en omtrent die onder *a.* gedaan, te besluiten, het verrigte goed te keuren; voorts om ten opzigte van die onder *c.* gedaan, te besluiten, de Circulaire van het Bestuur aan de Gemeentebesturen *voorshands* niet te doen afgaan.

De vergadering besluit conform het voorstel.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT wenscht het punt van de oprigting van bewaar- en bedrijfscholen, als een hoogst gewigtig punt bij de vergadering levendig te houden. Hij acht het dus wenschelijk, dat dit onderwerp, even als vele andere hoogst belangrijke onderwerpen, vroeger reeds bij deze vergadering behandeld, of daarbij in het vervolg te behandelen, in iedere vergadering ter sprake worde gebragt, opdat men verneme, welke vruchten wij op onzen arbeid mogen oogsten, opdat men zie of de belangstelling bij het *algemeen* in die onderwerpen vermeerdert.

De Voorzitter deelt mede, dat, wat de zaak der bewaarscholen aangaat, de belangstelling daarin in zijn woonplaats (Oude Pekela) sterk vermeerdert, dat men hoe langer zoo meer het nut van die inrigting begint in te zien, en ook met genoegen de goede uitkomsten daarvan verneemt. De inrigting zelve is in zeer bloeijenden staat en Spreker kan de oprigting van dergelijke scholen in andere gemeenten gerust aanbevelen.

De heer WIJCKERHELD BISDOM acht het doel, dat men zich voorstelt, beter te bereiken, en is van oordeel dat men met meer nut werkzaam zal zijn, wanneer de afgevaardigden op de vergaderingen, ieder voor zoo verre de kring betreft, waarin de vereeniging, waarvan hij lid is werkzaam is, rapport uitbragten van hetgeen er op de plaats hunner inwoning is geschied, naar aanleiding der Circulaire van Heeren Gedeputeerde Staten.

De Voorzitter acht de laatst voorgestelde wijze van handelen minder doelmatig dan de wijze door Prof. DE GROOT voorgesteld; de gewone leden dezer vereeniging toch zijn liefdadige vereenigingen, meestal werkinrigtingen, welke, ofschoon de leden des bestuurs inderdaad belang mogen stellen in het volksonderwijs, echter minder met het onderwijs en het schoolwezen in aanraking komen; zij hebben eene meer materiele rigting.

De heer WIJCKERHELD BISDOM adstrueert nog nader zijn voorstel: die leden toch, wanneer zij dan ook al zich niet dadelijk met de zaken, het schoolwezen betreffende, inlaten, kunnen toch opmerken en zien, wat er in hunne onmiddellijke nabijheid geschied, zij kunnen daarvan mededeeling doen.

De Voorzitter acht dat men spoediger het doel zal bereiken, om gewaar te worden wat er in de gemeenten, naar aanleiding van de Circulaire van H.H. Gedeputeerde Staten is geschied, wanneer het Bestuur dezer Vereeniging daaromtrent inlichtingen vroeg van H.H. Gedeputeerde Staten zelve, daar deze toch daaromtrent rapport van de Gemeentebesturen inwachten, en dus met de verrigtingen van deze bekend worden.

De heer DE SITTER stelt voor beide opiniën te vereenigen, door het eene te doen en het andere niet te laten; door namelijk op de agenda eener volgende vergadering de zaak der bewaarscholen te plaatsen, met uitnoodiging aan de leden in 't algemeen, daaromtrent mede te deelen, wat zij zullen hebben vernomen, en van H.H.

Gedeputeerde Staten te verzoeken, bekend te worden gemaakt met de resultaten hunner Circulaire, die ter hunner kennis zullen zijn gekomen.

Dien overeenkomstig wordt besloten.

AFDEELING II.

1. Landverhuizing naar Suriname (IV *Verslag*, 2de ged. bl. 15).

De Secretaris van Correspondentie deelt mede, dat door het Bestuur aan den last op hetzelve verstrekt, in zooverre bereids uitvoering is gegeven, dat het adres aan den Koning over eene te nemen proef met eene landverhuizing van Nederlandsche arbeiders naar de West-Indische bezittingen, bepaaldelijk naar Suriname, in gereedheid is gebragt en bereids verzonden zoude zijn geweest, ware die verzending niet door toevallige omstandigheden vertraagd.

2. Rapport over het voorstel van den heer VAN BREUGEL (IV *Verslag*, 2de ged. bl. 17).

De Commissie verhinderd zijnde om vóór deze vergadering haar rapport in gereedheid te brengen, verzoekt diligent-verklaring, welke door de vergadering wordt verleend.

3. Rapport over de veredeling der volksvermaken (IV *Verslag*, 2de ged. bl. 39).

Gelijk besluit als omtrent punt 2.

4. De heer J. POST deelt, ook namens de heeren W. DE SITTER en L. ALI COHEN, in substantie het volgende mede, omtrent den verderen loop der konijnenteelt:

Medeleden!

Ik kan met het mededeelen over den verderen loop, die de zaak der konijnenteelt alhier heeft genomen, ditmaal kort zijn, daar ik geloof wel te doen, met de belangstellenden te verwijzen naar de door het Genootschap te Onderdendam bekroonde en dezer dagen uitgegevene Verhandeling over dat onderwerp.

Intusschen kan ik den leden mededeelen, dat de door ons gefokte dieren veel gevraagd worden en vooral in deze Provincie alom verspreid zijn, zoodat het te voorzien is, dat spoedig alhier die zaak de gewenschte uitkomsten zal opleveren.

Verder kan ik tot ons genoegen berigten, dat wij sinds de laatste mededeeling, op dezelfde wijze toen en vroeger vermeld, zijn voortgegaan, en dat wij alle reden hebben, ons daarover te verheugen, daar onze dieren van ziekte of sterfte, elders zoo menigvuldig voorkomende, geheel zijn bevrijd gebleven.

Wij gelooven dan ook, dat aan het welslagen dezer zaak niet valt te twijfelen, wanneer men slechts de volgende algemeene regelen in acht neemt.

1°. De plaats waar konijnen gehouden zullen worden, moet droog zijn, of de hokken moeten eenigzins boven den grond staan.

2°. De dieren in hunne hokken dienen zooveel mogelijk in de buitenlucht of in zeer luchtige vertrekken bewaard te worden.

3°. Ten minste 3 à 4 malen daags dient men *versch* voeder te geven, waarbij zooveel mogelijk verscheidenheid in acht genomen dient te worden. Hierop dient vooral gelet worden.

4°. Een of twee malen in de week moeten de dieren worden afgemest.

Dan moeten wij nog medededeelen, dat wij nog een ander soort konijnen dan wij tot dusverre hadden, hebben ontvangen. Deze hebben geheel hangende, bijzonder groote breede ooren, en zijn Engelsche geheel hangooren (perfect lops) genaamd.

In hoeverre deze boven het Belgische of Vlaamsche ras te verkiezen zijn, kunnen wij nog niet opgeven. — Wij bezitten ze nog te kort om over de meerdere of mindere waarde te kunnen oordeelen. Oppervlakkig beschouwd, gelooven wij dat dezelve niet zoo geschikt zijn om ze ter voortteling aan te houden, dan de Belgische konijnen.

Door de meestal bonte kleur en hangende ooren, die hen meer het aanzien van een hond geven, zijn ze niet zoo geschikt om het vooroordeel dat nog in het algemeen tegen het eten van konijnen bestaat, weg te nemen, als de Belgen, die door hunne groote staande ooren, meer op een haas gelijken. Ook is het verschil in zwaarte te gering, om hun daarom de voorkeur te geven.

Eindelijk gelooven wij, dat men de verwachting te hoog spant, wanneer men er op rekent iedere zes weken jongen van een moerkonijn te zullen hebben; in den regel is dit niet het geval; in onze fokkerij is zulk eene spoedig opvolgende werping slechts zelden voorgekomen.

De heer BRAAK zegt, dat hij uit het medegedeelde heeft gehoord, dat het de heeren DE SITTER, ALI COHEN en POST niet heeft mogen gelukken, alle zes weken jongen van hunne moerkonijnen te trekken; hem is dit steeds gelukt. Hij schrijft deze verschillende resultaten toe aan eene andere wijze van handelen, door hem, met opzigt tot de paring, gevolgd. Uit het vroeger medegedeelde is hem gebleken, dat men hier de ooi bij den ram brengt en wel slechts voor een paar uren. Hij handelt omgekeerd en brengt, wanneer de jongen 14 dagen oud zijn, de ram bij de ooi in het hok, laat die daar een 14 dagen in en heeft dan ondervonden dat bij iedere paring de ooi telkens bevrucht werd. De ram, in het hok komende, bemoeit zich natuurlijk eerst met de ooi, doch wanneer de eerste drift een weinig bekoeld is, ontdekt hij dat er jongen zijn, doch wel verre van deze te bijten of te benadeelen, gaat hij ze op allerhande wijzen liefkozen, verzorgt hun nest van wol en heeft evenveel zorgen en liefde voor de kleinen als de ooi. Bij deze wijze van paring is door de herhaalde dekking van de ooi, de bevruchting nog nimmer mislukt.

De heer POST heeft deze mededeeling met genoegen vernomen. Wij hebben, zegt Spreker, op die wijze ook wel gehandeld bij de paring; dit is goed, wanneer men een paar ooijen heeft en eene ram, maar bij een eenigzins groot aantal ooijen zoude men een zeer groot aantal rammen noodig hebben, iedere dekking toch brengt niet altijd jongen voort, en men zoude dan de rammen te lang bij de ooijen moeten laten, zoodat door het grootere aantal rammen de zaak te kostbaar zoude worden.

De heer DE SITTER bedankt de heer BRAAK voor zijne geheel practische mededeeling. Het zijn juist mededeelingen op ondervinding gegrond, die wij hier behoeven; die geven aanleiding tot eene vruchtbare gedachtenwisseling; in ieder geval is voor kleine konijnenfokkers de opmerking van de heer BRAAK veel waard, daar zij hun eene meerdere winst verzekert, dan spreker tot hiertoe had durven berekenen.

De heer BRAAK wenscht nog eene opmerking te maken; zij is deze: dat de ooi, om dragtig te worden, wel goed krachtig en sterk, maar niet vet moet zijn. Spreker heeft daarom de gewoonte, de zoogende moeren een stukje roggenbrood te voeren.

De Voorzitter zegt: deze vergadering heeft de konij-

nenteelt bevorderd, aanvankelijk gaat dat goed, er worden in dit gewest goede konijnen met goed gevolg aangefokt, maar dat is niet genoeg; men moet die dieren ook onder het bereik van de arbeidende klassen brengen. Het ligt geheel op den weg dezer vergadering, die konijnen te verspreiden. Spreker heeft dit in zijne gemeente gedaan; van de konijnen uit de fokkerij van de heeren DE SITTER, ALI COHEN en POST door hem ontvangen, heeft hij bereids een groot aantal jongen geteeld, 35 stuks van die jonge dieren heeft hij gegeven aan arbeiders, op voorwaarde dat ze daarmede zouden fokken en hem het volgende jaar een soortgelijk konijn zouden terugbrengen. Zoo kan ik, zegt Spreker, die dieren dan weder op dezelfde voorwaarde aan anderen gevende, met een klein kapitaal veel nut doen, zonder dat ook de arbeiders geld tot aankoop van een moerkonijn behoeven uit te geven.

De heer BRAAK vindt deze wijze van handelen de regte manier om het doel te bereiken; hij handelt ook alzoo. Bijna al de arbeiders zijner woonplaats houden konijnen en dat wel met zeer gunstige uitkomsten. Zoo had onder anderen een hunner, die een ram en eene ooi had gehad, daarvan, de jongen tegen 25 cents het stuk verkoopende, *f* 8,25 zuivere winst overgehouden van de jongen uit deze ooi gesproten. Zoo had ook Sprekers zoontje, die de konijnenteelt daar bestiert, insgelijks van eene ooi bereids *f* 7,50 opgespaard.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT spreekt over het noodzakelijke, om de konijnen droog te plaatsen; dit is overeenkomstig de natuurlijke geaardheid van het konijn. Spreker gelooft, dat dit te dikwerf uit het oog wordt verloren.

De heer DE SITTER licht dit nader toe uit de huishouding van het konijn. De heer POST heeft het in een vorigen zomer, spreker zelf heeft het nog dezen zomer, onder anderen op het eiland Norderneij, opgemerkt, dat de konijnen, terwijl zij voor hunne holen de droogste en zindelijkste plaatsen uitzoeken, en die holen ook zorgvuldig droog en zindelijk houden, terwijl zij alle vocht van buik en pooten zorgvuldig met de tong aflekken, voordat zij hunne holen binnengaan, zij daarentegen nimmer over dag wanneer de zon schijnt, maar alleen wanneer het gedaauwd heeft, tegen den avond of in den vroegen morgen zullen grazen. Vandaar is het zeer verkeerd, om die dieren droog of gedroogd voeder te geven; dat strijdt evenzeer tegen

hunne natuur als vochtige hokken. „Ik zie daar," zegt Spreker, „vóór den heer POST op de tafel liggen, het werkje *Books for the Country;* daarin ook wordt nog gezegd, dat dry fooding met gulden letters boven iedere konijnenfokkerij moet staan geschreven, en die drooge voeding is juist het middel, waardoor men de dieren op eene zekere wijze kan dooden. Hier in de Provincie Groningen, waar men algemeen het systema volgt door de heer POST en ALI COHEN met spreker in hunne fokkerij, in strijd bijna met hetgeen overal elders wordt aanbevolen, ingevoerd, namelijk drooge ligging, versch groen voer, zelfs drinken, maar vooral lucht en licht, hoort men van geen sterfte, van geen ziekte; in Holland sterven ze bijna alle. De heer VAN EVERDINGEN heeft er alleen van 1400, een getal van 900 zien sterven aan zijn systema, heeft toen hier raad gevraagd en gekregen; of het gebaat heeft, is Spreker tot heden onbekend.

De heer BRAAK bevestigt geheel, het door den vorigen Spreker ontwikkelde. Hij heeft elders dikwerf eene uitslag aan de pooten der konijnen waargenomen, in ontsteking ontaardende, ten gevolge van vochtige ligging. Spreker volgt ook het systema van versch voeder te geven en heeft van al de jongen die hij geteeld geeft, slechts 1 verloren en dat nog door een toeval, doordien het zich te vast aan de tepel der moer had gehecht en zoo uit het warme nest medegesleept wordende, daar buiten door gebrek aan de voor die kleinen noodzakelijke warmte, omkwam.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT vraagt in het belang der zaak eenige inlichtingen. Spreker herinnert zich uit zijne jeugd, dat hij wel eens konijnen heeft verloren door den dood, eens na het gebruiken van salade en eens na het gebruik van schillen van groote boonen. Nu zoude het kunnen zijn, dat deze planten nadeelig waren voor het konijn; in dat geval was het goed, de menschen daarop opmerkzaam te maken; maar Spreker vindt het dan toch vreemd, dat een dier dat hier te lande te huis behoort, planten zoude gebruiken, hier te lande groeijende, die schadelijk voor hetzelve zijn, daar het instinct de dieren die planten meestal doet vermijden. Spreker vraagt dus naar de ondervinding van anderen in dit opzigt.

De heer POST zegt: noch salade, noch de schillen van groote boonen zijn vergiftig of schadelijk, maar wanneer men de dieren lang achtereen hetzelfde voeder geeft, al is het ook nog zoo goed en zoo gezond, dan bederft de

eetlust en zoo het schijnt de spijsvertering. Verscheidenheid van voeder is evenzeer een vereischte, als versch voeder

De heer BRAAK bevestigt geheel het gevoelen van den heer POST: verscheidenheid van voeder is onmisbaar voor de konijnen. Spreker heeft wel salade en ook wel schillen van groote boonen gevoederd, doch daarvan geene nadeelige gevolgen ondervonden.

De heer PFEIFFER zegt, dat hij zeer veel salade heeft gevoerd in dezen zomer, echter altijd afgewisseld met ander voeder. Ook heeft hij, als dit zoo te pas kwam, wel eens schillen van groote boonen gevoerd, hij heeft daarvan geene nadeelen gezien.

5. Rapport over het voorstel nopens de meest geschikte middelen om het laat openhouden der kroegen tegen te gaan (IV *Verslag*, 2de ged. pag. 62).

De heer HOFKAMP brengt het navolgende rapport uit:

Mijne Heeren!

Ter vervulling van de taak, die ons in de vorige Vergadering werd opgedragen, hebben wij gemeend, in het algemeen onze aandacht te moeten vestigen op de nadeelige gevolgen van het onder onzen arbeidersstand gebruikelijke kroegen-bezoek, en, met het oog daarop, onze gedachten te moeten mededeelen:

1°. over de oorzaken, waardoor die gevolgen worden te weeg gebragt,

2°. over de middelen, waardoor zij kunnen worden tegengegaan, en

3°. over het aandeel, dat deze Vereeniging bij de aanwending dier middelen zou kunnen nemen.

In deze orde althans, nemen wij de vrijheid onze gedachten over dit hoogst aangelegen onderwerp, bij deze ter Uwer kennis en beoordeeling te brengen.

I. Het bezoeken van openbare plaatsen van uitspanning, hoewel in zeker opzigt altijd gevaarlijk, kan toch wel niet geacht worden volstrekt nadeelig te zijn. Het heeft integendeel, onzes inziens, zijne eigenaardige heilzame uitwerking, en wordt daarom, onder zekere omstandigheden, voor velen eene gewenschte zaak, ja eene noodzakelijkheid. — Immers toch, de mensch heeft behoe[illegible]

uitspanning; ook aan die, welke door zingenot en gezellig verkeer met zijns gelijken veroorzaakt wordt. Hij is echter dikwijls niet in de gelegenheid om zich deze in eigen woning of gezin te verschaffen; althans niet op voldoende wijze. In dat geval moet hij haar, om daarvan niet verstoken te blijven, op openbare, opzettelijke daartoe ingerigte plaatsen zoeken. En eerst wanneer hij ze daar gesmaakt heeft, zal hij opgeruimd van gemoed, met nieuwe lust en frissche krachten tot zijn' gewonen arbeid kunnen terugkeeren.

Om deze reden kunnen wij het bezoeken van openbare plaatsen van uitspanning door de lagere klassen, dan ook niet onvoorwaardelijk afkeuren. — De zoozeer verbonden, met zooveel zorgen bezwaarde arbeidsman, die, ook bij het bezit van eigen woning, daarin vaak zoo weinig vindt wat hem en den zijnen tot vermaak kan strekken, — en vooral de dienstbare (de ongehuwde dienstbare inzonderheid), die zonder dat, bijna van elke gelegenheid verstoken is, om met zijne vrienden en bekenden zamen te zijn, — zij hebben aan zoodanige plaatsen in de daad grootere behoefte dan iemand anders.

Jammer maar, dat de ten onzent overal bestaande scherpe afscheiding der standen, hen bijna van elke doelmatige inrigting van dezen aard terugdringt, en hun weinig meer overlaat dan het sombre gewelf van een dompigen kelder, of de binnen naakte wanden beslotene enge ruimte van een ellendige kroeg! Jammer, dat zij daardoor te eerder worden verleid om het houden van wijze en maat te vergeten, bij het zoeken van uitspanning, die zij behoeven.

Van wijze en maat toch, hangt in dezen alles af. Verliest men die uit het oog, dan wordt, wat anders heilzaam werken zou, verderfelijk.

Dit is dan ook het geval bij onzen arbeidersstand.

De reden, waarom hij zich op zijne gewone uitspanningsplaatsen zooveel onheil berokkent, ligt *hoofdzakelijk in de verkeerde wijze*, waarop hij dáár zijn vermaakt zoekt, en *verder in de, door deze bevorderde overschrijding der maat*, waaraan hij zich daarbij schuldig maakt. Hij bepaalt zich dáár immers bijna zonder uitzondering tot een uitsluitend gebruik van sterken drank, en de nimmer verzadigende eigenschap van dezen verleidt hem om zijne zamenkomsten, die meestal eerst met den avond een aanvang kunnen nemen,

tot diep in den nacht, ja niet zelden tot een' volgenden morgen te rekken. Hierdoor stelt hij zich bloot aan den verderfelijken invloed van den jenever en den nacht. De jenever! die het verstand benevelt, de zinnen bedwelmt, de driften, ook de laagste, gaande maakt. En *de nacht!* die, als men hem zijne bestemming onthoudt, het ligchaamsgestel verwarmt, de verbeelding verhit en daden begunstigt, die het licht niet verdragen wil. De jenever en de nacht *zaâm verbonden!* en dat tegen den onbeschaafden, onbedachtzamen, ruwen natuurmensch, als hij daar argeloos nederzit onder zijns gelijken van beiderlei geslacht! Wat wonder, dat deze het slagtoffer wordt? — De jenever en de nacht, zij kosten dan ook den arbeider, die de kroeg bezoekt, die geldelijke uitgaven en verliezen, die hem in armoede en verlegenheid en in verzoeking tot bedrog en oneerlijkheid brengen. Zij benemen hem den lust en de geschiktheid om op zijn' tijd zijn gewonen arbeid te hervatten. Zij doen hem vermaak scheppen in die kwade zamensprekingen, die de goede zeden bederven. Zij verleiden hem tot die baldadigheden en vechterijen, die in den kerker worden geboet, en tot die daden van ontucht, die vaak levenslang vruchteloos worden betreurd. Zij brengen die ongelukken te weeg, die soms vrouwen tot weduwen en kinderen tot weezen maken, of ouders berooven van hun kroost. — Zij zijn de oorzaak van het onheil, dat de kroegen stichten. —

II. Doch te lang hielden wij U misschien reeds op M. H.! bij de oorzaken van het kwaad, dat wij allen betreuren, en zoo gaarne verhelpen willen. Wij gaan dus verder, om U onze gedachten mede te deelen over de *middelen,* waardoor ze zouden kunnen worden tegengegaan.

Uit het zoo even besprokene volgt wel van zelf, dat men in dezen behoort bedacht te zijn op zoodanige middelen, waardoor 1°. het *gebruik van den sterken drank* zooveel mogelijk uit de kroegen geweerd, en 2°. het *nachtelijk zamenzijn* der arbeidende klasse in dezelve te keer gegaan kan worden.

Die middelen kunnen zijn, óf meer van *zedelijk dringenden,* óf meer van *wettelijk dringenden aard.*

A. Natuurlijk, dat de *meer zedelijke hier het eerst* in aanmerking behooren te komen.

Onder deze achten wij de doelmatigste:

1°. *Vriendelijke waarschuwing en raad.* — Goede raad

toch, goed gegeven, heeft ook te dezen aanzien tallooze malen eene goede plaatse gevonden en heilzame uitwerking teweeg gebragt bij den arbeidsman. Daarom is het te meer te betreuren, dat dit kostelijke middel, 'tzij dan aan gebrek aan belangstelling, 'tzij uit kwalijk geplaatste inschikkelijkheid, niet zelden wordt achtergehouden, of zoo al, dan toch niet op de doelmatigste wijze wordt toegediend. Werd het meer algemeen gegeven, door allen die daartoe roeping en verpligting hebben, door ouders en voogden, onderwijzers en godsdienstleeraars niet alleen, maar ook door heeren en vrouwen, werkbazen en fabrijkanten, — werd het meer in tijds gegeven, vóór nog het kwaad gewoonte is geworden, — werd het meer aanhoudend gegeven, ook als deze reeds ingeworteld schijnt, — werd het vooral meer toegediend met den zachten ernst en op den toon der liefde, — wij gelooven dat het getal van hen, die niet meer dan dit middel noodig hebben, om zich voor de rampzalige gevolgen der kroeg te wachten, spoedig zeer groot zou zijn.

2°. In de tweede plaats meenen wij te moeten noemen de *werkzaamheid der afschaffingsgenootschappen*, zoo geheel berekend en daarom zoo weldadig voor het overgroot getal van hen, die ten dezen wel gewillig zijn, maar zwak.

3°. Een derde middel, tot nog toe weinig beproefd, maar waarop wij de vrijheid nemen Uwe aandacht in het bijzonder te bepalen, zou naar ons inzigt moeten bestaan in *het verbeteren van de inrigting der kroegen.*

Meermalen heeft men het denkbeeld geopperd van een wettelijke beperking van het getal daarvan, of ook van eene verhoogiug van patent voor hen die ze houden. Maar al ware ook het eerste niet (zoo als wij vermeenen) te bezwaarlijk en te onvoldoende, en het tweede te gevaarlijk, om er toe over te gaan, — in beide gevallen zouden toch altijd, met de kroeg die gesloten werd, ook eene gelegenheid tot geoorloofde en noodige uitspanning worden opgeheven, en met het groote aantal van die, welke bleven bestaan, er zoo vele gelegenheden behouden blijven, tot noodlottig vermaak. Uit dien hoofde komt het ons doelmatiger voor, dat men de inrigting der kroegen trachte te verbeteren, opdat zij langzamerhand meer het karakter van kroegen, *jenevertapperijen*, verliezen; en dat van kleinere herbergen, *uitspanningsplaatsen voor den geringeren stand*, aannemen. Of zoude er onder het getal van hen, die op zon- of feestdag, bij gelegenheid van boeldag of jaarmarkt, de

kroeg bezoeken, en waarvan verre de meesten daar toch in waarheid niet verschijnen uit dorst naar sterken drank, maar uit behofte aan vermaak en uitspanning, — zouden er onder dat getal wel zoo vele beklagenswaardige slagtoffers van den jenever en de nacht komen, indien zij zich daar niet bevonden op eene plaats, waar schier niets anders te zien, te vernemen of te verkrijgen is dan sterke drank?

Konde men daar behalve dien drank (die wel voorshands als een noodzakelijk kwaad zal geduld moeten worden) ook eenige andere verversching bekomen, bij voorbeeld koffij, bier en bessenwijn: — had men daar gelegenheid tot een of ander onschuldig spel, zooals daar zijn, schommel, wipplank of biljart-, kegel-, kolf-, dam- en schaakspel, en zoo vele andere (misschien betere), kon men daar eenige bladen vinden, die het nieuws van den dag uit Staat en Kerk mededeelden, of eenig belangrijk punt van ambacht of bedrijf behandelden: — wij houden er ons verzekerd van, er zou niet zoo uitsluitend, niet zoo driftig, niet zoo aanhoudend gevraagd worden naar het glas; de aanvraag daarnaar zou langzamerhand verminderen en dat zou zeer zeker te spoediger plaats hebben, indien men daar nu en dan iemand van hoogeren stand (heer, werkbaas of fabrijkant) zag, die voorging in eene betere wijze van verlustiging.

B. Met dat al zullen er nog altijd blijven, die voor allen raad en aandrang doof, of voor de verleiding te zwak, door *maatregelen van noodzaak en dwang* in hunne uitspattingen moeten worden beteugeld.

Tegen deze zijn onzes inziens twee middelen aan te wenden, die, vooral wanneer zij elkander ondersteunen, veel onheil zullen voorkomen.

1°. Het eerste is: *algemeene tijdige sluiting der kroegen van overheidswege.*

De doelmatigheid van dit middel behoeft wel geen betoog, evenmin als de noodzakelijkheid daarvan. Beide worden algemeen erkend, en door de ondervinding bewezen. Overal toch waar de bepalingen worden nageleefd, die de burgerlijke overheid in hare lofwaardige zorg voor de bewaring der openbare orde en zedelijkheid ten dezen heeft gemaakt, ziet men daarvan de heilzaamste gevolgen; terwijl daarentegen onheilen van allerlei aard uit de veronachtzaming dier bepalingen voortvloeijen.

Juist daarom is het zoozeer te wenschen, dat dit mid-

del meer algemeen en met kracht mogt worden aangewend.

Daar is misschien wel geene burgerlijk gemeente in dit gewest, waar geene goede wettelijke verordeningen op het sluiten der kroegen en tapperijen bestaan. Maar daar zijn er helaas te vele, waar deze verordeningen niet algemeen en krachtig genoeg gehandhaafd worden; althans niet om al dat vele goede uit te werken, wat zij zouden kunnen teweeg brengen. Onder de plaatselijke besturen, die natuurlijk de magt bezitten om, zoo daartoe termen zijn, de werking dezer verordeningen op te heffen, — worden er gevonden, wier toestemming om (zoo als het heet) over den tijd te mogen tappen, maar al te gemakkelijk te verkrijgen is, vooral als daartoe eenige bijzondere aanleiding bestaat, eene loterij bij voorbeeld of eene publieke veiling (zoogenaamde boeldag), — beide gelegenheden, die, omdat ze ook bezocht worden door vrouwen, kinderen en anderen, die overigens nimmer in de kroeg verschijnen, dubbel gevaarlijk zijn. In meer andere gemeenten wordt er op de nakoming der bestaande verordeningen minder streng toegezien, en worden deze dus niet, of althans niet voldoende gehandhaafd, ten gevolge waarvan men dáár gedurig de gevolgen van nachtelijke drinkgelagen te betreuren heeft.

't Is verre van ons, dat wij door deze opmerking eene beschuldiging willen inbrengen tegen onze plaatselijke overheden. Het oogpunt van politie, waaruit zij handelen, verschilt te veel van dat, waaruit wij de onderwerpelijke zaak beschouwen, dan dat wij daartoe zelfs van verre eenige aanleiding zouden hebben. Integendeel, de groote behoefte die er in dezen bestaat aan hunne krachtige medewerking, en de overtuiging, dat zij deze, ook zonder dadelijke verpligting daartoe, gaarne om de wille der goede zaak verleenen zullen, gaf ons deze woorden in.

2°. De pogingen, die de overheid in het belang der openbare orde en zedelijkheid aanwendt om de tijdige sluiting der kroegen te doen plaats hebben, zullen echter altijd slechts gedeeltelijk doel treffen, bijaldien de burgerij daartoe niet met kracht medewerkt. Zonder dát toch, kan het Bestuur met geene mogelijkheid zorgen, dat de kroegen altijd gesloten worden en blijven, en zal men, ook al ware dit het geval, overal gelegenheid vinden om in bijzondere woningen de zamenkomsten voort te zetten.

De genoemde regeringsmaatregel dient dus, naar ons oordeel, vergezeld en gesteund te worden door *eene overeenkomst onder de burgers: om geen arbeiders of bedienden in dienst te houden of te nemen, die zich aan misbruik van sterken drank, of het bijwonen van nachtelijke drinkgelagen schuldig maken.*

Wij bekennen het! dit middel is hard. Maar het is ook een laatste middel; en deze zijn dat uit haren aard altijd. „Die niet hooren wil, moet voelen," is een gewone regel, die echter in dezen tot nog toe maar al te weinig werd toegepast.

Het verzuim van die toepassing strekt grootelijks in het nadeel van den arbeidsman. Niet alleen in dat van hem die ze verdiende, en die, nu hij geene achteruitzetting of schade ondervindt, zorgeloos voortgaat in het kwaad, totdat dit hem eindelijk eensklaps reddeloos te gronde rigt. Maar ook in dat van hem, die steeds matig en ingetogen leefde, en nu de aanmoediging en belooning niet ontvangt, die hij verdiende.

Van de aanwending van dezen maatregel belooven wij ons daarom veel goeds; en zoo ze algemeen werd, zou ze misschien de meest afdoende van alle zijn.

De onverschilligheid omtrent de zedelijkheid en het lot van den arbeidersstand, die helaas! zoo veel bij de hoogere standen gevonden wordt, zal wel tegen dezen maatregel opkomen. Zij die wanen, dat er hun niet aan gelegen is, wie de arbeider is en wat hij met zijn loon verrigt, indien hij hun slechts goed dient of goed werk levert, zullen wel weigerachtig zijn om dien toe te passen.

De bewustheid van de verzuimde pligt, die op heeren en vrouwen, omtrent hunne dienstbaren rust, zal daarin wel huiverachtig doen wezen. Die niet vooraf met ernst en liefde gewaarschuwd, — die hunne dienstboden door de weigering om in hunne woning soms een' vriend te ontvangen, zelf naar de noodlottige kroeg gedreven hebben, — zullen wel middel zoeken om na te laten, waartegen hun geweten opkomt.

Ook zal wel het eigenbelang zijne bezwaren inbrengen, als het de wegzending of afwijzing van eenen anders bekwamen dienaar geldt.

Maar indien slechts zij, die in waarheid heeren en vrouwen voor hunne arbeiders en dienstboden zijn, in de toepassing van dezen maatregel vóórgaan; vooral indien zij zich, om den tegenstand dien ze ontmoeten zullen, daar-

toe onderling en openlijk verbinden, — dan zal, des houden wij ons overtuigd, de heilzame uitwerking daarvan meer en meer worden gezien.

III. En nu! Wat kan deze Vereeniging doen, om de aanwending der besprokene middelen te bevorderen?

1°. Zij kan ze, of voor zoo verre, Uwe vergadering ze doelmatig keurt, met hare aanprijzing ter kennis van het algemeen brengen. — Zij kan dat doen door de geheele of gedeeltelijke opneming van dit ons rapport in het te drukken Verslag dezer vergadering, en, des noodig, door eene daarbij gevoegde uitnoodiging aan hare leden, om de kennisneming daarvan te bevorderen. — Wij houden ons verzekerd, dat zij op deze wijze hare stem niet te vergeefs verheffen zal. En — hetzij tot waarschuwing voor onze anders geheel onnoodige uitvoerigheid gezegd — wij koesterden eenige hope, dat zij tot dezen maatregel zal besluiten.

2°. Vervolgens kan zij (en dat zou aanvankelijk op deze vergadering reeds geschieden kunnen) hare leden uitnoodigen en verstaan, om, elk naar den onderscheiden aard zijner werkzaamheid, óf de zaak der afschaffing van den sterken drank, óf die der verbetering van de inrigting der kroegen, óf die van de oprigting der besprokene overeenkomst, óf meer van deze te zamen, op de plaats hunner inwoning met kracht aan te vatten, — met verzoek, om van den uitslag hunner bemoeijing in dezen jaarlijks opzettelijke melding te maken in het Verslag hunner werkzaamheden, — des verkiezende, met de bepaling dat heur Secretaris zal worden verzocht daaruit een kort algemeen verslag op te maken, en op de eerste Algemeene vergadering van elk jaar voor te lezen.

De bij onze vorige vergadering geblekene algemeene vastberadenheid, om het kroegenkwaad in zijnen wortel aan te tasten, geeft ons aanleiding tot het voorstel, om tot dezen maatregel over te gaan

3°. Eindelijk zou deze Vereeniging (en dat ligt onzes inziens geheel op haren weg) de algemeene tijdige sluiting der kroegen kunnen bevorderen, door zich bij adres te wenden tot II. II. Gedeputeerde Staten dezer Provincie, óf (zoo dat ter vermijding van allen schijn van klagte, als anderzins, beter mogt geoordeeld worden) tot de hoofden der plaatselijke besturen in dit gewest, — met te kennengeving: dat zij vastberaden, en, als ligchaam zoowel als

door hare afzonderlijke leden, reeds dadelijk werkzaam is, om de rampzalige gevolgen van het kroegenbezoek voor den arbeidersstand met alle krachten tegen te gaan, — en met verzoek: om de vermogende medewerking der regering tot dat einde, en wel bepaaldelijk door de meest algemeene toepassing en strenge handhaving van het door haar aangenomene heilzame beginsel eener tijdige sluiting der kroegen en tapperijen, vooral ook bij gelegenheid van loterijen en boeldagen.

Met het voorstel dat Uwe vergadering ook tot het nemen van dezen maatregel besluite, achten wij onze taak afgedaan, en hebben de eer te zijn Uwe gecommitteerden

D. TERPSTRA.
K. HOFKAMP.

De heer SMILDA deelt mede, dat te Marum de kroegen te 10 uur gesloten zijn, doch dat er nu drinkgelagen in particuliere huizen worden aangerigt, die men echter zoekt te keer te gaan.

De heer BORGESIUS is van oordeel, dat deze zaken niet met geweld gedreven moeten worden.

De heer NAUTA zegt, dat te Muntendam hetzelfde is geschied als te Marum; daar heeft evenwel 't collegie van zetters, die particulieren, welke gelagen hielden, ambtshalve aangeslagen als tappers, waardoor ze weder onder toezigt van de politie geraakten.

De heer WIJCKERHELD BISDOM zegt, dat dit op andere plaatsen, onder anderen te Groningen, ook geschiedt; het is ook rationeel, maar dit is eene zaak tusschen de administratie der belastingen en de tappende personen. Het patent is naar Sprekers zienswijze niet de eenige maatstaf van overtreding, evenwel dit hangt af van de bewoordingen der politieverordeningen: staat daarin *tappers*, dan zijn zij natuurlijkerwijze daarop ook alleen toepasselijk, doch men kan dezelve meer uitbreiden door daarin op te nemen „huizen, waar gelagen gezet of gehouden worden."

De heer BORGESIUS zegt, dat de meeste verordeningen in dit gewest alleen spreken van *tapperijen*, dat deze dus op het eenvoudig houden van gelagen niet toepasselijk zijn.

De heer WIJCKERHELD BISDOM toont nog nader aan, dat dit een gevolg is van de inrigting der verordeningen.

Zijn die verordeningen niet goed, men kan ze verbeteren. Spreker blijft echter van oordeel, dat de vraag of iemand die het bedrijf uitoefent van tapper, al of niet van een patent is voorzien, is eene zaak van de administratie der belastingen, dat is: eene zaak die de politie niet aangaat, deze kan dat patent niet als maatstaf voor de overtreding aannemen. Spreker wil nog op een gebrek wijzen, dat in bijna alle de verordeningen in deze provincie op het sluiten van kroegen en tapperijen bestaat, namelijk dit, dat overal gezorgd is voor het bij tijds sluiten, maar nergens is gewaakt tegen het te vroeg openen dier kroegen. Daar is nog iets: ten einde klem te hebben en de verordening te kunnen uitvoeren, moet de sluiting niet te vroeg gesteld worden. Tien uur is ten platten lande goed, goed voor eene gemeente zoo als Marum; het is niet goed voor eene gemeente als Groningen: — de statistiek van de vonnissen bij 't Kantongeregt, ter zake van overtredingen van de verordening op het tappen enz., kan dáár het voldingend bewijs leveren van de onuitvoerlijkheid van die verordening.

De heer DE SITTER deelt mede, als een bewijs hoe noodig het is, dat in de verordeningen op de tapperijen, de tijd van opening evenzeer als die der sluiting worde bepaald, dat ergens in Belgie de bezoekers eener tapperij, die te middernacht gesloten moest worden, hadden goedgevonden, even voor middernacht de kroeg te verlaten, die dan gesloten werd, om even na middernacht heropend te worden en dezelfde bezoekers weder op te nemen. Processen-verbaal tegen deze handelingen opgemaakt, waren bij de regtbanken zonder gevolg gebleven, omdat aan het voorschrift der verordening, om de tapperij te middernacht te sluiten, voldaan was, terwijl het niet was verboden dezelve na middernacht, dat was dus des anderen daags, zoo vroeg te openen als men verkoos.

De Voorzitter deelt mede, dat in de verordening op het toezigt op kroegen en tapperijen te Oude Pekela, is bepaald de tijd, waarop die huizen voor het publiek mogen worden geopend. Hij acht het echter aan groote bezwaren onderhevig, zulke bepalingen toepasselijk te maken op particulieren, die gelagen houden.

De heer WIJCKERHELD BISDOM keurt de bepaling te Oude Pekela zeer goed, maar de verordening dier gemeente is dan, in deze Provincie althans, eene uitzondering op den regel; hem is althans geene andere verordening in dit ge-

west bekend, soortgelijke bepalingen inhoudende. Wat betreft de toepassing dier verordeningen op particulieren, blijft Spreker van oordeel, dat, wanneer de verordeningen slechts na de opsomming van alle gepatenteerde bedrijven van kroeghouders, tappers, herbergen enz., opnemen alle huizen waar gelagen worden gezet en gehouden, dat dan alle bezwaar omtrent die toepassing is weggenomen, daar de verordening dan op geene andere dan de daarbij bedoelde particulieren in redelijken zin kan worden toegepast. Spreker wijst op de laatste keur op dit onderwerp te 's Gravenhage gemaakt, eene keur, die nog al wat sensatie heeft verwekt, en waarin zulke bepalingen zijn opgenomen.

Het rapport der commissie zelf wordt als nu in behandeling genomen.

De Voorzitter stelt voor, de conclusie aan te nemen, daarbij te voegen eene aanprijzing aan de leden, doch te besluiten om geen gevolg te geven aan het verzoek om een adres te rigten aan H.H. Gedeputeerde Staten.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT wenscht deze zaak ook op volgende vergaderingen ter tafel gebragt en besproken te hebben. 't Is een zeer gewigtig punt. Eene vereeniging als deze kan alleen werken door eene algemeene opinie te vestigen. Dit nu kan zij niet anders doen, dan door publiciteit, door herhaaldelijk dezelfde opmerking te maken, door de aandacht van het publiek bij herhaling op dezelfde zaak te vestigen, totdat eindelijk de zaak ingang vindt en er zich daarover eene opinie vestigt. Men moet, zegt Spreker, de behoeften leiden, niet miskennen; de menschen de kroeg te verbieden zoude miskenning zijn; verbetering der kroegen is 't allerbeste, want gelegenheid tot uitspanning moet er zijn. Spreker toont dit aan door het voorbeeld van de vroegere herbergen voor Handwerks-burschen in Duitschland en schetst den ellendigen toestand daarvan. In de groote steden bestonden daar logementen voor iedere gilde van handwerkslieden afzonderlijk, in kleinere plaatsen waren ze algemeen voor gezellen van alle gilden, die op hun ambacht moesten reizen. Nu heeft men herbergen opgerigt in eenen beteren geest, waar een braaf en godsdienstig herbergier aan het hoofd geplaatst is, waar geen sterke drank wordt geschonken, waar eene leesbibliotheek tot vermaak en nut, waar spelen tot uitspanning worden gevonden. Die nu wil zijn in de zonde, blijft vandaar weg, maar de beteren worden daar althans niet bedorven, maar

sterken elkander in het goede. Te Bonn is zoodanige herberg, *Zur Heimath* genaamd; Spreker heeft die met belangstelling gezien, daar werd in de zaal huiselijke godsdienstoefening gehouden, het bijwonen daarvan was natuurlijk geheel vrijwillig. De behoefte aan zoodanige herbergen bestaat bij ons wel niet, omdat onze ambachtslieden niet *verpligt* zijn te reizen, maar wij kunnen in denzelfden geest onze kroegen verbeteren en dit zoude eene groote weldaad voor de maatschappij zijn. Hoe dit moet gebeuren, weet Spreker niet te zeggen; maar men kan proeven nemen en dan anderen de resultaten dier proeven mededeelen.

De heer BRAAK is van oordeel, dat er slechts één middel is om de verbetering tot stand te brengen, dat is: door eene algemeene opinie te vestigen; is die eenmaal gevestigd, dan is er met vrucht iets te doen.

De Voorzitter acht ook de algemeene opinie een veel krachtiger en beter middel dan dwang; daarom stelt hij ook voor het gedeelte van het rapport, betreffende de verzending van een adres aan Gedeputeerde Staten, niet aan te nemen, maar daarentegen het 1e gedeelte wel en dit zelve aan te prijzen.

De heer POST is van oordeel, dat, zoolang er geen surrogaat is gegeven, voor jenever en brandewijn in de plaats komende, men dan vruchteloos zal trachten verbetering aan te brengen. Hij verwacht van alle pogingen daartoe, zonder surrogaat voor die dranken, weinig resultaten.

De Voorzitter is van oordeel, dat er wel iets aan te doen is. Spreker deelt als voorbeeld mede, dat de Raad der gemeente Oude Pekela, ontvangen hebbende eene circulaire van H.H. Gedeputeerde Staten aan de gemeentebesturen, om bij het naderen der Cholera een toezigt te houden op de gezondheid der mindere standen, een soort van Patronaat over die menschen heeft georganiseerd: de leden hebben de woningen der behoeftige arbeiders bezocht, en overal raad en nuttige wenken gegeven. Die zaak heeft eene gelukkige uitwerking gehad. Als een resultaat mag Spreker dit noemen, dat bij de gisteren gehoudene kermis veel minder sterke drank is gebruikt geworden, dan vroeger bij soortgelijke gelegenheden.

De heer POST keurt dergelijke handelingen zeer goed. Spreker blijft echter van oordeel, dat men de gelegenheid tot gepaste uitspanning en het genot van iets hartsterkends

moet laten bestaan; er moet dus een surrogaat voor den sterken drank gevonden worden.

De heer BARGHOORN geeft als zijne meening te kennen, dat het kwaad niet zoozeer gezocht moet worden in den sterken drank, dan wel in de hartstogt, de dronkaards drinken toch; maar eene betere inrigting der lokalen zoude hier veel afdoen; het zoude zooveel moeite niet kosten in groote steden goede lokalen in te rigten, wanneer eenige vermogende menschen daartoe hunne hulpe leenen wilden, ofschoon dit in ons vaderland vooral moeijelijk zoude zijn, daar hier op deze plaatsen personen van beiderlei kunne in de kroegen te zamen komen, iets wat op zich zelf reeds zeer gevaarlijk is, doch moeijelijk zal zijn te keer te gaan.

Hierna wordt conform het voorstel van den Voorzitter besloten.

6. Behandeling van het voorstel van Ds. RIEDEL, (IVe *Verslag*, 2e gedeelte, pag. 63): „Dewijl het over het algemeen eene der grootste zwarigheden is, waarmede de Vereenigingen tegen het Pauperisme door werkverschaffing te worstelen hebben, het afgewerkte goed te slijten, zoo wordt gevraagd naar de wegen, langs welke men het afgewerkte goed kan debiteren?"

De heer BRAAK zegt: het antwoord op die vraag is gegeven in de tabel, achter onze Verslagen gevoegd, waarop ook de kousen, die te Stads-Kanaal voorhanden zijn, voorkomen.

De heer DE SITTER is van oordeel, dat voor die kwaal geen geneesmiddel te vinden is. Wanneer liefdadige vereenigingen om werk te verschaffen, goederen laten fabriceren, die ze niet, of niet dan met schade kunnen afzetten, dan hebben ze eene kunstmatige nijverheid gedreven, en dat is eene overtreding van de natuurwet, die hare straf, overproductie, of kapitaalsvernietiging ten koste der vrije handwerk-nijverheid, van zelf met zich brengt, dan hebben ze kwaad gedaan in plaats van goed, ze hebben tijd verloren om iets te maken, waaraan daar ter plaatse geene behoefte bestond, en kunnen dat goed nu niet voor de waarde afzetten. Verkoopen zij het nu voor minder geld, dan verliezen zij, bij den verknoeiden tijd, nog een gedeelte dier waarde, en drukken de markt dier goederen, benadeelen daardoor andere arbeiders, welligt even behoeftig als hunne beschermelingen, maar die uit eigen kracht nog iets heb-

ben weten te doen, die dus aanmoediging en geene tegenwerking verdienen. Men kan nu zulke producten wel met schade verkoopen, verloten, weggeven des noods, maar ook dat doet kwaad; want hij, die zulk een paar kousen koopt, trekt of ontvangt, koopt geen ander paar kousen, of hij, die ze weggeeft, koopt geene anderen om ze te geven, in ieder geval benadeelt men anderen. Worden ze gelijk op met anderen naar de courante prijzen verkocht, dan doet het geen kwaad, maar dan zijn ze ook niet *over*, dan is men er niet mede *verlegen*. Is men dus met eenig fabrikaat *verlegen*, dan deugt die nijverheid niet; men moet iets anders laten maken. De vraag, zoo als ze gedaan is, is ook te algemeen gesteld: het is niet *over 't algemeen* een bezwaar, waarmede de werkinrigtingen hebben te kampen; alleen die inrigtingen kampen daarmede, en zullen er onder bezwijken en te niet gaan, die werken met verachting van de lessen der huishoudkunde Spreker wil als voorbeeld aanhalen eene werkinrigting, waarbij hij de eer heeft Voorzitter van het Bestuur te zijn, namelijk het Werkhuis van het Algemeen Diakengezelschap der Nederduitsche Hervormde Gemeente te Groningen. Daar bewerkt men alleen die artikelen, die men zeker weet te kunnen verkoopen; andere die niet zoo courant zijn, worden alleen op bestelling gemaakt; daar geeft men een laag loon, lager dan het gewone daghuur der arbeiders. Men heeft altijd ruimen voorraad van grondstof en een bijna ledig magazijn, daar men tegen de menigte bestelde goederen niet kan werken, en zelfs de Machinale Vlasspinnerij en de armen van Loppersum heeft moeten te hulp nemen, om in een tijdelijk gebrek aan garen voor de wevers te voorzien. Daar kent men geen overproductie, en werkt met voordeel zonder subsidiën, geheel uit eigen middelen.

De heer SMILDA deelt mede, dat ook in zijne gemeente kousen gebreid zijn geworden, even als te Stads-Kanaal; dat men ook deze niet kan slijten, omdat ze door gebrek aan bekwaamheid bij de breidsters niet best zijn uitgevallen. Nu heeft men ze gedaan in eene loterij zonder nieten en ze op die wijze gedebiteerd, maar natuurlijk met schade. Zijn de bedoelde kousen goed, en is het dus goede waar, dan zullen de wolkammers ze wel willen koopen.

De heer HUIZINGA zegt: te Stadskanaal heeft men reeds een 200tal paren kousen verloot, buiten die welke er nu nog zijn.

De heer BRAAK deelt mede, dat ook te Uithuizen overvloed van kousen is, door de naai- en breischolen die daar opgerigt zijn. Men is ook daar voornemens ze onder de leden van het daar bestaande Departement der Maatschappij tot nut van 't Algemeen te verloten.

De Voorzitter stelt voor, het gevoelen door den Secretaris ontwikkeld, als op goede huishoudkunde steunende, als het antwoord der vergadering in het verslag op te nemen.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT had iets dergelijks willen zeggen, als door den heer DE SITTER gezegd is. Hij had echter geen zoo sprekend voorbeeld kunnen bijbrengen als dat van het Groninger Werkhuis; omdat hij natuurlijk die inrigting niet zoo geheel in bijzonderheden kent als de Secretaris, die daar President van 't Bestuur is. Hij acht loterijen, behalve dat zij huishoudkundig een kwaad zijn, ook een zedelijk kwaad. Een enkele keer is zulk een maatregel soms onvermijdelijk, maar het moet geen doorgaand middel van debiet worden. Spreker acht naai- en breischolen nuttige inrigtingen voor oefening en onderwijs; maar dat moeten ze blijven. 't Moeten niet worden gelegenheden tot werkverschaffing, werkplaatsen van liefdadigheid, dan veroorzaken zij overproductie.

Wil men werk verschaffen te lande, men volge dan het voorbeeld te Uithuizen gegeven, om den arbeider werk en voordeelen te verschaffen door den landbouw: tuin en ooftbouw te bevorderen, dat is nuttig, dat is productief.

De vergadering besluit hierop conform het voorstel des Voorzitters.

7. De Voorzitter brengt het volgende Rapport uit, namens de Commissie over het voorstel ter zake der arbeidsloonen, bepaaldelijk ten aanzien van de verhouding, die er thans in deze Provincie bestaat tusschen de arbeidsloonen en de behoeften der arbeidende klassen (IVe *Verslag*, 2e gedeelte, pag. 59).

Ten gevolge opdragt in de laatst gehoudene vergadering van de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme, is aan de ondergeteekenden opgedragen en door de toezending van een programma voor deze vergadering, ons nog weer herinnerd, een Rapport uit te brengen over de verhouding, die er thans in deze provincie bestaat tusschen

de arbeidsloonen en de behoeften der arbeidende klassen, om, zoo die verhouding bleek ongunstig te zijn, de middelen op te geven, die daarin verbetering konden aanbrengen. De kortheid des tijds, die der commissie tot beantwoording van deze allezins gepaste en hoogstbelangrijke vraag was toegestaan, en de verre afstand die de leden der commissie van een scheidde, gedoogde niet anders dan per geschrifte van gedachten te wisselen, waaraan dan ook de mindere volledigheid en de afzondelijke behandeling van de behoeften der werklieden in de steden en ten platten lande in dit opstel is toe te schrijven.

Bij eene oppervlakkige beschouwing van de vraag, die ons ter behandeling is opgedragen, schijnt het antwoord voor de hand te liggen, en ieder zal gereedelijk willen toestemmen, dat de verhouding tusschen werkloon en arbeid verbroken schijnt. Bij eenig nadenken echter, vertrouwen wij, dat het grootendeels schijn is, en vooral ligt in den tijdelijken hoogen prijs der levensmiddelen. Waarheid zoude het zijn, zoo men moest aannemen, dat deze hooge prijzen stationair bleven, hetwelk zich toch niet zoo gaaf laat aannemen; want indien dat werd toegestemd, dan zoude die oorzaak te zoeken zijn in den goedkooperen prijs van het ruilmiddel, en dan, ja, dan vorderde de noodzakelijkheid, zoo spoedig mogelijk maatregelen te beramen, hoe dat evenwigt het best te herstellen zoude zijn. Grootendeels met het oog op den arbeidersstand in de steden hebben wij ons drie vragen ter beantwoording voorgesteld:

Is de oorzaak van de bestaandë verhouding der dagloonen tot de levensmiddelen blijvend of tijdelijk?

Welken invloed heeft de groote goudproductie op de prijzen der goederen?

En welke middelen bestaan er, om de dagloonen te verhoogen?

Het is niet te ontkennen, dat bij den hoogen prijs der eerste levensmiddelen, de verdiensten in het algemeen, en ook die van den arbeider aan dien prijs niet geëvenredigd zijn. De patroons, fabrikanten, in het algemeen de werkgever voelt den druk van dien toestand evenzeer als de werkman; moge dan ook bij den laatsten, als meer bij den dag levende, die druk zich strenger doen gevoelen, de behoefte aan dadelijke verbetering zoude dan ook bij de eersten bestaan, en verbetering daarin zoude dringend noodzakelijk worden, indien men konde aannemen, dat de thans

heerschende prijzen op den duur zouden stand houden; hetwelk evenwel niet te vooronderstellen is. Wel is waar zijn er oorzaken, die de levensmiddelen eenigen tijd op een bepaalden hoogen prijs kunnen houden; als daar is, de uitvoer van vleesch, boter enz., naar landen waar groote goudproductie bestaat, omdat daar de toestand der maatschappij tijdelijk uit het verband is gerukt, de akkerbouw ter wille van het goud verwaarloosd en het gemakkelijk gevonden goud tegen dure levensmiddelen omgeruild wordt, dáár wordt duur betaald wat men uit den vreemde ontvangt, in plaats van zijn eigen akker vruchtbaar te maken en de opbrengst daarvan tegen goud in te ruilen. Deze toestand kan echter niet lang zoo blijven; spoedig ziet de mensch, dat hij nog aan iets anders behoefte heeft dan aan goud, dat hij moet eten, en dit brengt hem van zelf weêr tot den akkerbouw terug, als eene betere bron van bestendige welvaart, dan goud. — Californië geeft reeds daarvan het bewijs; dáár ontstaat reeds meer akkerbouw langs de Sacramento en andere rivieren; de landbouwers aldaar bevinden zich dan ook al in goeden doen. Nieuw-Holland zal dit voorbeeld spoedig volgen en dit zal ten gevolge hebben, dat daar de prijzen der levensmiddelen worden gedrukt, hetwelk natuurlijk op de landen der productie moet terugwerken. — Wel zal de uitgebreide scheepvaart naar die gewesten meer provisie blijven eischen; doch zoude men niet durven aannemen, dat de hoogere prijzen en meerdere vraag ook de productie zal vermeerderen, en deze dus als van zelve op de prijzen terugwerken?

Niet zoo groot is de invloed van het aangevoerde op de prijzen der granen; deze zijn in andere oorzaken te zoeken. In misgewas? Naar alle berigten lijdt het geen twijfel, dat het gewas van dit jaar meer dan middelmatig is geweest. — In den oorlog? Ook dit zouden wij niet bepaald durven beweren. Wel zijn het grootste gedeelte der havens, waaruit wij het te kort komend graan moeten aanvullen, gesloten, doch ook een groot gedeelte der troepen en oorlogschepen zijn in die landen, welke jaarlijks meer graan opleveren dan verbruiken. Bulgarije, Rumelië, Moldavië zijn voorraadschuren, groot genoeg om al die troepen te spijzigen en voeren ze dan niet zooveel uit als anders, de honderdduizende krijgslieden behoeven uit de westelijke landen ook niet gevoed te worden; dáár hebben zij

het graan goedkooper. Onze stookerijen, die jaarlijks ongeveer 60,000 last graan verbruiken, zullen mogelijk ten gevolge van den slechten wijnoogst in Frankrijk dit jaar ook meer verbruiken; maar dit maakt geen groot verschil bij een goed gewas. Zouden de hooge prijzen niet veel meer daaraan toe te schrijven zijn, dat, daar eenmaal, het vorige jaar vooral, door de bemoeijingen van het Fransche gouvernement de prijzen eene hooge vlugt genomen hebben, men nog niet geneigd is van die prijzen terug te komen, vooral daar de aanvoeren van het nieuwe gewas nog nergens groot zijn, en de gespannen toestand van Europa tot het op prijs houden aanleiding geeft; — de prijzen zijn te hoog, om speculatie te durven vooronderstellen.

Indien dit een en ander eenige waarheid behelst, dan gelooven wij, dat men ook gerust kan aannemen, dat de tegenwoordige prijzen der eerste levensbehoeften niet op die hoogte zullen blijven, dat die toestand tijdelijk is, — en dat dus het werkloon en de prijs der levensmiddelen weder tot hunnen gewonen toestand zullen terugkeeren. En is dit zoo, dan vervalt het verhoogen van dagloon van zelve. Op dit oogenblik is de verhouding verbroken, dat gevoelt de arbeider zelf, doch hij gevoelt ook dat het slechts tijdelijk is. De vorige herfst, toen men schier overal, zeer onbedacht, in dagbladen over verhooging van werkloon sprak en daardoor den werkman ontevreden met zijn toestand maakte, waren er velen die daarop aandrongen; nu echter, nu er niet zoo veel meer over gesproken wordt, nu hoort men den arbeider niet zeggen: „mijn daghuur is te gering." Neen, hij schijnt zelf te gevoelen, dat het verhoogen daarvan zoo gemakkelijk niet gaat; maar „als alles maar zoo duur niet was! doch dit zal wel wat veranderen en dan wordt het weêr beter." Hij gevoelt dus zelf wel den druk der tijden, maar beschouwt dien ook als tijdelijk; en is die tijdelijk, dan is het de vraag: Is zijn dagloon hoog genoeg in gewone tijden? En dit gelooven wij bevestigend te mogen beantwoorden. — Althans een goed werkman verdient hier in de stad Groningen dooreen pl. m. ƒ 4,50 in de week, waarvan, indien man en vrouw beide oppassend zijn, dat men toch aannemen moet, hij behoorlijk in zijn stand kan leven. Ons zijn verscheidene huisgezinnen uit dien stand bekend, die niet meer verdienen en er goed mede weten rond te komen. Losse arbeiders zijn hier niet tot grondslag aan te nemen, daar hun loon zich regelt naar de oogenblikke-

lijke behoefte die er aan werk bestaat, zoodat dezelfde sjouwerman, die bij veel drukte wel eens ƒ 2 daags verdient, op een anderen tijd zich voor 75 cts. laat vinden.

Een andere vraag is het: zullen de voedingsmiddelen weer tot denzelfden prijs dalen van vroeger? En dit brengt ons tot het tweede punt.

Welken invloed heeft de groote goudproductie op de prijzen der goederen?

't Is overbekend, dat sedert een 10tal jaren de productie van edele metalen — het ruilmiddel — belangrijk is vermeerderd. Een gevolg daarvan moet zijn, dat het ruilmiddel, indien de productie zoo aanhoudt, goedkooper moet worden, of met andere woorden, dat alles wat men zich daarvoor wil aanschaffen, duurder moet worden; daarvan zal het gevolg zijn, dat naarmate het ruilmiddel in waarde daalt, in diezelfde mate alle andere waren in prijs zullen stijgen, dus ook de waarde die de werkman voor geld geeft; d. i. zijne krachten, zijnen arbeid. Is echter het ruilmiddel reeds zooveel gedaald, dat het een merkbaren invloed op de andere waarden kan uitoefenen? Dit zal men bezwaarlijk kunnen aannemen, het zilver toch heeft nog dezelfde waarde als voor tien jaren en het goud dat eenigzints in prijs is gedaald, — vroeger gold het pl. m. ƒ 1440 met 14%, thans ƒ 1440 met 10%, — heeft toch nog geen merkbaren invloed kunnen uitoefenen. — Mogen ook al eenige vaste goederen in waarde zijn gerezen, voornamelijk landerijen, dit hangt met den prijs der voortbrengselen te zamen en zal met dezen weder dalen; de ondervinding leert ons dit. Andere goederen, b. v. woningen, zijn noch in koop- noch in huurprijs belangrijk gestegen, en goederen, onafhankelijk van eene fluctuerende markt, evenmin. — Hoewel dus op den duur de invloed der goudproductie zich meer zal doen gevoelen, en alles, ook de krachten van den werkman, duurder zal maken, — op dit oogenblik oefent het nog weinig of geen invloed uit, maar op den duur zal dit moeten geschieden: — ook dit leert de geschiedenis. Even zoo goed als na de ontdekking van Amerika, door den meerderen aanvoer van zilver vooral, alles trapsgewijze duurder is geworden, zal ook dit zelfde verschijnsel zich dan doen gevoelen, hoewel mogelijk veel schielijker dan toen. En wat dan?

Het verhoogen van dagloon is in 't afgetrokkene eene zeer menschlievende theorie, maar ook niets meer dan dat, indien

men daaronder verstaat het loon, dat de werkman ontvangt voor het leenen van zijne krachten aan een ander, om daarmede iets tot stand te brengen, waartoe zijne eigene krachten te kort schieten. Is dit volbragt, dan heeft dit eene waarde, die in de meeste gevallen door den handel bepaald wordt.

Indien nu de eigenaar de geleende krachten te duur betalen moet, wat wordt dan het gevolg? Dat hij voor zijne eigene krachten niet genoeg ontvangt. Door te hoog loon aan den werkman kan hij zijn goed niet tegen den marktprijs afzetten; dus niet ten koste van 't algemeen, maar ten koste van hem zelven werd de arbeider bevoordeeld. Stel eens, dat b. v. de scheepsbouwmeester de kub. voet ruimte van een schip levert voor 50 cts.; tegen dezen prijs heeft hij, indien zijne knechts tegen gewoon loon werken, zelf ook een behoorlijk bestaan; maar nu dringen hem de omstandigheden, om het loon der knechts met 10% te verhoogen; waar blijft dan zijn bestaan, indien hij het schip voor denzelfden prijs moet afleveren? — Zal de bouwmeester dus rekening maken, dan moet hij, vóór hij zijne knechts in daghuur kan verhoogen, zijne waar, het schipshol, duurder aan den man kunnen brengen. Dit is toepasselijk op alle fabrijken en bedrijven. — Indien de koopman gewoon is, zijnen principaal per last goederen eene zekere som voor arbeidsloon in rekening te brengen, berekend dáárop dat hij den werkman 10 cts. per last betaalt, wat moet hij doen, indien de werkman 12½ cts. ontvangt? Immers zal ook hij bestaan, dan dient hij zijn principaal het werkloon hooger in rekening te brengen, — maar deze dient dit toch ook eerst toe te stemmen.

Hieruit blijkt dat het verhoogen van dagloonen, hoe schoon ook in theorie, in de praktijk allernadeeligst zoude werken, indien men niet van boven af zou beginnen. Langzamerhand en bijna onmerkbaar zal het ruilmiddel goedkooper en dien ten gevolge het werk duurder worden, doch dat moet en kan zonder schokken gebeuren, om geene verwarring in de maatschappij te brengen.

Dit zoude de stad of liever het zoude de voortbrengers van artikelen van nijverheid betreffen, die ze weer aan anderen ten gebruike afstaan of verkoopen. Eenigzins anders is het gelegen met den talrijken arbeidersstand ten platten lande, voor zooverre hij den grond bewerkt.

De waarde der landbouwproducten of de voedings

middelen schijnen zich niet zoo algemeen als de nijverheids producten te regelen naar de aangenomene maatstaf: grondstof, werkloon en winst van den fabrikant; — de waarde der granen wordt naar de behoefte bepaald, en de producent moet verkoopen naar den prijs die de beurs hem aanwijst. Zijn die prijzen hoog, dan besteedt hij ook hooger prijzen voor den aankoop van land en kan tevens meer dagloon geven om dat land te bewerken; zijn die prijzen laag, hij geeft dan minder voor zijn land en het dagloon volgt die achteruitgaande beweging. Men ziet dus, dat bij dezen stand altijd eene gelukkige verhouding tusschen de prijzen der levensmiddelen en dagloonen kan bestaan, en het is zeer betreurenswaardig, dat door zucht naar meerdere winsten bij den landeigenaar, maar vooral ook door de verkeerde opvoeding en trek naar genot bij de arbeiders, die goede verstandhouding niet overal aanwezig is. In tegenstelling met hetgeen somtijds de landlieden in het algemeen tot een verwijt wordt gemaakt, dat zij niettegenstaande goede oogsten en goede prijzen den arbeider bedingen of althans niet beter betalen, kunnen wij mededeelen dat vele, en wij gelooven verreweg het grootste gedeelte van de werkgevers, om de beide redenen, dat de arbeider bij hooge prijzen meer behoefte heeft en omdat er overvloed van werk is, het dagloon hebben verhoogd. Het eerst, en al sedert eenige jaren, is dit merkbaar geweest bij de veenarbeiders, die sedert 1847 eene verhooging van 20 tot 25 cents per dag hebben ontvangen. Bij de landbouwers vond dit navolging, zoodat thans een flinke arbeider bijna nergens meer voor 60 cent per dag werkt, maar nu 70 tot 90 cent kan verdienen; in den oogsttijd en andere buitengewone drukten wel eens tweemaal zooveel, maar in den winter ook wel eens niet.

Vóór de mislukte aardappeloogsten en het stijgen van de prijzen der levensmiddelen, heeft men niet zoo zeer aan de ongunstige verhouding tusschen loon en werk geklaagd, ofschoon de daghuur van een gewoon boerenarbeider toen 26 week *f* 3,60, 13 week *f* 3, 13 week *f* 2,50 bedroeg, *f* 165. — Ons heeft het geleid om eene begrooting van ontvangsten en uitgaven van een dagloonersgezin ten platten lande op te maken, bestaande uit man, vrouw en vier kinderen, die allen een tamelijke mate van geschiktheid bezitten om te werken en te eten. Het is maar eene proeve, die misschien in onderscheidene gemeenten verschillende wijzigingen moet

ondergaan, maar waardoor wij toch tot het resultaat zijn gekomen, dat de ongunstige verhouding vrij wat overdreven is, en nader beschouwd, aan andere oorzaken moet worden toegeschreven, dan de weinige inkomsten.

Ontvangsten.

6 week	a *f* 5	*f* 30.	
26 „	a - 4	- 104.	
12 „	a - 3	- 36.	
8 „	a - 2,50	- 20.	
	de man verdient in het jaar ———		*f* 190.
	zijne vrouw		
26 week	*f* 1,50		*f* 39.
	Te zamen		*f* 229.

Uitgaven.

Huishuur	*f* 20,00.	
Turf	- 10,00.	
12 Nd. ℔ brood in de week, 52 × *f* 1,20	- 62,40.	
25 kop aardappels in de week, is 13 × *f* 1,25	- 16,25.	
3 Nd. ℔ meel in de week, is 52 × *f* 0,60	- 31,20.	
Boonen, kool en andere groenten . .	- 10,00.	
Olie, zout en zeep	- 15,00.	
Koffij en melk, 30 cent in de week .	- 15,60.	
Boter en vet	- 20,00.	
32 week 1 Nd. ℔ vleesch	- 16,00.	
Kleeren en gereedschappen	- 10,00.	
Medicijnen	- 2,55.	
———		*f* 229.

Indien dus een arbeider van zijn verdiend loon al die zaken kan koopen, hier boven genoemd, dan kan men niet zeggen, dat er geen voldoend loon voor zijn werk wordt aangeboden; en nog veel meer ongegrond is de klagte, dat er gebrek aan werk is. Integendeel, er bestaat op dit oogenblik gebrek aan werkvolk, en op verre na kunnen niet alle grondbezitters op tijd hun werk verrigt krijgen.

Langzamerhand is ook nog een andere toestand van zaken geboren geworden. In plaats dat de werkman zijne krachten bij den dag ging verhuren, waarbij de beste niet meer bekwam dan de minste, begonnen zij, die meer

konden en wilden doen, een bepaald werk voor een zekere som aan te nemen, daardoor ontstond er meer evenredigheid tusschen werk en loon, en bij meerdere behoeften is hij in de gelegenheid zich meerdere inkomsten te verschaffen. Dit aannemen of uitbesteden vond bij den landman meer en meer toepassing op menigvuldig en velerlei soort van werk, een bekwamen werker werd 10 cent loon in het uur aangeboden; dit is eene waarlijk voldoende som, om, indien hij 10 uren daags werkt, in zijne wekelijksche behoeften te voorzien.

In onderscheidene gemeenten dezer provincie wordt den arbeider een gedeelte van de opbrengst als loon aangeboden, bij voorbeeld bij de aardappel-, vlas- en cichoreiteelt. In de gemeente Pekela bestaat sedert oude tijden reeds de gewoonte, om voor het delven van de aardappelen het $\frac{1}{8}$ van de opbrengst af te staan; in dien tijd ziet men dan ook het geheele gezin ijverig op de aardappelvelden bezig, en vrouw en kinderen winnen in 14 dagen de provisie voor het geheele jaar. Voor zoo verre deze bijzonderheid elders niet bekend is, durven wij dit voorbeeld in het belang van den arbeidenden stand gerustelijk ter navolging aanbevelen.

De ongunstige verhouding die er tusschen de werkloonen en behoeften der arbeidende klassen bestaat, bepaalt zich dus meest tot hen, die met physische of morele gebreken behebt zijn, waardoor zij ongeschikt worden om gedurende eenen voldoenden tijd behoorlijk werk te leveren.

Aan Uwe commissie is tevens opgedragen, naar middelen om te zien die in dezen verbetering zouden kunnen aanbrengen; — en dan gelooven wij als resultaat van ons onderzoek te kennen te moeten geven, dat het niet aan te raden is, in het algemeen de dagloonen te verhoogen, daar de klagte, dat het aangeboden loon niet in verhouding staat tot het werk, ons over het algemeen ongegrond voorkomt.

Er bestaan evenwel twee oorzaken, waardoor de arbeider een te kort in zijne inkomsten ondervindt. De *eerste* is, dat de som van zijn werk per dag onvoldoende is; — over het algemeen wordt er niet lang genoeg gewerkt, vooral bij aanbesteed werk maakt hij reeds om 2 à 3 uur gedaan, als wanneer hij reeds hetzelfde werk, maar ook niets meer dan de daglooner heeft verrigt, die dan nog 2 uur moet arbeiden. De ledige tijd wordt daarna

helaas nog al te veel op de wijze der Italianen doorgebragt, namenlijk in het verderfelijke niets doen; en de *tweede* is, dat er nog te weinig huishoudelijk met het verdiende loon wordt omgegaan. Indien deze beide gebreken kunnen worden verholpen, gelooven wij, dat zonder verhooging van dagloon de ongunstige verhouding van werk en loon weldra zal ophouden te bestaan.

Wij zullen dus met alle ons ten dienste staande middelen de arbeiders moeten overtuigen, dat zij meer kunnen werken; hun wijzen op de Engelsche arbeiders, die in denzelfden tijd veel meer werk verrigten dan de onze, of hun wijzen op hunne Duitsche collega's, die langer tijd per dag werken, in de fabrieken tot 9 uur des avonds, en op het veld zoolang zij hun gereedschap kunnen zien, terwijl zij daarna nog des avonds bij het vuur gaan breiden, hunne kleêren en gereedschappen herstellen, in hout snijden, klompen maken en velerlei kleine nevenbedrijven meer uitoefenen, die zij vooral toepassen in tijden waarin anders niets te verdienen valt: — en ofschoon bij voorbeeld in Munsterland de daghuur niet verhoogd is en de levensmiddelen wel, hoort men daar die klaagtoonen niet, die hier nog te dikwijls en te onbedacht, ook door menschlievende vrienden van de arbeiders, maar die alleen oppervlakkig en volgens schijn oordeelen, worden aangeheven.

De *tweede* oorzaak, waarom de arbeider niet met zijn verdiend loon kan uitkomen, bestaat, zeiden zij, in te weinig huishoudkunde en overleg.

Hieraan draagt de vrouw even goed schuld als de man. Immers zij heeft veelal vroeger, toen zij nog diende, in ruimere huishoudingen gewerkt, en heel veel geleerd dat haar vervolgens nooit weer te pas zal komen, maar het allernoodzakelijkste vergeten, als: breiden, naaijen, kleeren verstellen, eenvoudige en voedzame spijs te bereiden: — kortom, met weinig veel te doen, is haar geheel vreemd, hoe zal zij nu in haar eigen huishouden goed rond komen? en in plaats dat haar man haar door goede voorbeelden en raadgevingen helpt, gaat hij nog te dikwijls een gedeelte van zijn loon in ledigheid, of, wat nog erger is, in sterken drank verkwisten.

Het is niet de eerste maal, dat het in deze vergadering gezegd is, doch er zijn waarheden die niet te dikwijls herhaald kunnen worden, en daarom herhalen wij ook nog ten slotte:

die eene meer gunstige verhouding wil daarstellen

tusschen het arbeidsloon en de behoeften der arbeidende klassen, bevordere in de eerste plaats, dat de arbeiders meer werk doen, — dat zij van die kleine nevenbedrijven aanleeren, — dat vooral hun onderwijs en opvoeding daarop gerigt zij, dat zij zich zelf leeren achten, zich zelf leeren kennen; — dat zij vooral ook leeren, het verdiende loon doelmatiger te administreren. En waar de arbeider zoo de regels van vlijt en spaarzaamheid toepast, daar zal men verder geene klagten vernemen over onvoldoend loon voor werk.

De Commissie voornoemd:

T. BORGESIUS.
P. S. BARGHOORN.

De heer DE SITTER merkt op, dat hij in de vorige vergadering dit onderzoek heeft uitgelokt; — dat hij geene andere uitkomsten daarvan had verwacht; — dat een onpartijdig en onbevooroordeeld onderzoek zijns erachtens nimmer een ander resultaat konde opleveren, dan dat men kwam tot het laisser faire. Iedere inmenging, van wien dan ook, in de zaak der arbeidsloonen is schadelijk, de arbeidsloonen zijn nimmer te laag, waar vrije concurrentie bestaat; zij kunnen onvoldoende zijn voor de behoeften der arbeiders, maar men onderzoeke dan eerst, voordat men *de verhouding der arbeidsloonen tot den prijs der levensmiddelen, of tot de behoeften der arbeiders* veroordeele, of de *arbeid* der arbeiders meer waard is dan er voor betaald wordt; en bij vrije concurrentie zal het antwoord ontkennend moeten zijn. Er bestaat geene verhouding tusschen de arbeidsloonen en de behoeften der arbeiders; er bestaat verhouding tusschen hunne bekwaamheid en hunne belooning.

't Is dwaasheid, zich met die zaak te bemoeijen, en te willen regelen naar menschelijke begrippen, wat door eene onveranderlijke natuurwet geregeld is.

Een arbeider is zijn loon waard, en bij voldoenden arbeid kan men in ons land ook nog voldoend loon bedingen en in zijne behoeften voorzien. Twee voorbeelden ten bewijze: bij den opbouw der gasfabrijk te Groningen heeft men, voor de constructie der kunstwerken, twee deskundige metselaars uit Braband ontboden; deze verdienden *f* 2 daags, niet omdat zij vreemden waren, maar omdat zij het

kelijk nog lager dan het gewone loon aan onze metselaars gegeven. Want tijdelijk met deze aan hetzelfde werk bezig, bleek het, dat deze twee menschen meer in eenen dag werkten, dan vijf gewone en niet onbekwame metselaars.

't Gebrek ligt, zoo als teregt in het Rapport uitkomt, niet aan het loon, maar aan den arbeider: onbekwaamheid, onwil, luiheid, maar vooral gebrek aan zedelijke kracht en dientengevolge aan spaarzaamheid, maken dat het loon altijd onvoldoende zal zijn voor velen.

Op het Werkhuis van het Algemeen Diakengezelschap der Nederduitsche Hervormde Gemeente te Groningen, is voor twee jaren de opzigter overleden; 't Bestuur beschouwde dat verlies als een bijna onoverkomelijke ramp. Er werd een nieuwe opzigter gekozen, en weldra bleek het, dat die verwisseling voor de fabrijk en hare arbeiders eene weldaad was geweest. Waarom? De nieuwe opzigter bezat meer zedelijke kracht en een onverzettelijken wil om de arbeiders tot het goede te leiden. Orde, regelmaat, stilte en ijver zijn met zijne komst op de fabrijk vermeerderd, zuinigheid en spaarzaamheid in het beheer bevorderd en de arbeiders alle als met een geest van ijver en welwillendheid bezield geworden, die in menschen van hun' stand in de maatschappij zeer op prijs te stellen is. 't Zijn alle personen, die zich bij de Diakenen om onderstand hebben aangemeld, doch afgewezen zijn, omdat zij werken konden. 't Zijn dus menschen die op de fabrijk gekomen zijn, omdat zij met de gewone daghuren niet in hunne behoeften konden voorzien, en nu zijn er onder, die van hun karig loon, — want het loon is lager dan de gewone dagloonen, — nog tot *f* 3, *f* 4 en *f* 4,50 in de Spaarkas hebben gestort in dit zomerseizoen, die dus meer dan hunne behoefte hebben verdiend. Waardoor? Omdat zij geleerd hebben te werken, met ijver te werken en orde in hunne zaken te hebben, met overleg te werk te gaan en te sparen. Als men de arbeiders dat leeren kan, dan zal men zien, dat er overal voor hun voldoend loon is te vinden.

De heer BARGHOORN bevestigt het door den heer DE SITTER gesprokene met een voorbeeld uit de geschiedenis der Commissie van buitengewone Werkverschaffing, van hetzelfde Algemeen Diakengezelschap. Die Commissie werkt ook met eene groote massa werkers, die elders geen werk kunnen vinden, die den kost niet kunnen verdienen, en echter verdienen ze onder het toezigt dier Commissie,

dat zeer gestreng is, den kost, ja, sommigen kunnen er iets van overhouden.

De heer BRAAK kan zich wel vereenigen met de gevoelens in het Rapport uitgedrukt, maar wenscht evenwel de vraag in het midden te brengen, of op dit oogenblik de evenredigheid tusschen loon en arbeid door de duurte der levensmiddelen niet tijdelijk uit het evenwigt is gebragt?

De Voorzitter herinnert den spreker, dat in het Rapport is opgenomen, dat door de tijdelijke depreciatie der edele metalen, het ruilingsmiddel, geld, in waarde heeft verloren, daar de waarde van het goud bereids 4% is gedaald; doch voegt er bij, dat zich die onevenredigheid spoedig en als van zelf ongevoelig zal herstellen, en dat men daarin geene veranderingen kan te weeg brengen, zonder schokken te veroorzaken.

De heer WIJCKERHELD BISDOM heeft met genoegen den inhoud van het Rapport en het advies der Commissie vernomen, doch zoude gaarne hebben gezien, dat daarin meer positief was gezegd, dat het laisser faire in dezen raadzaam was. Spreker zoude gaarne gezien hebben, dat op huishoudkundige gronden ontwikkeld ware geworden, dat iedere bemoeijing met den stand der arbeidsloonen verkeerd werkt.

De heer BARGHOORN (lid van de Commissie) zegt, dat het Rapport in den geest, door den vorigen Spreker bedoeld, is geschreven. Het was ook de zienswijze van de Commissie, dat men zich niet moet inlaten met eene regeling der arbeidsloonen. Uit het Rapport toch blijkt, dat de Commissie van oordeel is, dat het verbroken evenwigt zich van zelf zal herstellen.

De heer WIJCKERHELD BISDOM erkent, dat de Commissie de denkbeelden, door hem ontwikkeld, in haar Rapport heeft aangegeven, hij wenschte alleen duidelijk uitgesproken te hebben, dat iedere kunstmatige verhooging van arbeidsloonen in ieder geval nadeelig is.

De Voorzitter vermeent den vorigen Spreker te moeten mededeelen, dat het Rapport niet geheel heeft kunnen worden uitgewerkt: de verwijderde afstand van de woonplaatsen der leden, het onderzoek op verschillende plaatsen door de leden der Commissie in het werk gesteld, heeft te veel tijd weggenomen, zoodat wel zamen gevat zijn de opmerkingen en opgaven van de verschillende leden der

Commissie, zonder dat het geheel heeft kunnen worden geresumeerd en uitgewerkt. Hij stelt daarom voor, daar de Commissie geheel het gevoelen van den heer BISDOM deelt, het Rapport aan de Commissie te renvoijeren, ten einde het, voordat het gedrukt wordt in de handelingen der Vergadering in dien geest uit te werken*).

De heer HUIZINGA heeft geene bezwaren tegen den inhoud van het Rapport, doch vermeent iets in bedenking te moeten geven, dit namelijk: men wil alles aan de concurrentie overlaten, dit moge zijne toepassing kunnen vinden met betrekking tot den arbeid in het algemeen. Hij gelooft, dat de begrooting van de verdiensten der arbeidersgezinnen, vooral wat de vrouwen aangaat, te hoog zijn opgegeven in het Rapport.

De Voorzitter vermeent dien Spreker te moeten doen opmerken, dat de in het Rapport opgenomene begrootingen aan de werkelijkheid zijn ontleend, doch dat zij zijn ontleend aan de werkelijkheid op ééne plaats. Men kan dus op andere plaatsen andere resultaten hebben, doch de opgenomene begrootingen zijn voor velerlei wijzigingen naar locale behoeften, naar locale omstandigheden, vatbaar.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT wil nog eene bijdrage leveren tot de vraag, hoe de arbeiders het verdiende loon besteden. Eene vraag, die van veel meer belang is dan die, hoeveel ze verdienen. In Engeland is voor eenigen tijd door het parlement eene enquête ingesteld over de bemoeijenissen der regering met de opvoeding des volks. De leden, met die enquête belast, bezochten ook eene inrigting tot werkverschaffing te Zurich, aan het hoofd waarvan stond de bekende ESSCHER. Aan dezen ondervindingrijken en kundigen menschenvriend werden onderscheidene vragen gerigt, onder anderen deze: Welke is de verhouding der volkeren in uwe inrigting? Het antwoord op die vraag was, dat ESSCHER, wat den *natuurlijken aanleg* betrof, de voorkeur gaf aan de Italianen, daarna aan de Franschen, die in alles veel hooger stonden in dat opzigt dan de meer noordelijke volkeren. In *ontwikkeling* evenwel stonden de meer noordelijke veel hooger aangeschreven, daar de meer zuidelijke te veel machinaal werkten, zoo als

*) Aan dezen wensch is voldaan: het hier medegedeelde rapport is gesteld, zoo als het door de Commissie is geamplieerd; het Bestuur heeft echter geoordeeld, deze discussie niet te mogen terughouden, omdat zij een belangrijk beginsel betreft.

bij voorbeeld de Napolitanen, die veel aanleg betoonden voor allerlei arbeid, maar die het nimmer zoo ver bragten, dat zij als opzigters met eenig bestuur over arbeid konden worden belast. De noordelijke volkeren daarentegen waren daarvoor zeer geschikt, vooral om het beter vormend schoolonderwijs, dat zij hadden genoten; ook om 't beter gebruik dat zij maakten van het verdiende loon, verdienden zij de voorkeur. Doch ook onder deze noordelijke volkeren bestond aanmerkelijk verschil naarmate van de opvoeding die ze hadden genoten. Zoo stelde ESSCHER tegen elkander de bewoners van verschillende landen, tot één rijk behoorende, namelijk Engelschen en Schotten. Bij de eersten had hij over het algemeen wel machinale knapheid, maar weinig zedelijke vorming aangetroffen. De laatsten daarentegen waren beter gevormd; zij gedroegen zich beter, zij kwamen door oppassendheid, matigheid en spaarzaamheid tot welstand, omdat zij eene goede zedelijke vorming hadden ontvangen. Hier dus blonk ook weder door het groote beginsel, dat godsdienstige, zedelijke en verstandelijke vorming de sterkste kracht is tegen den stroom van het Pauperisme. Spreker deelt ten slotte mede, dat de leden, die omtrent het door hem in het midden gebragte nadere inlichtingen wenschen te erlangen, dezelve kunnen vinden in de *Nieuwe Bijdragen voor 't Schoolwezen* en in *'t Maandblad voor het Onderwijzersgenootschap* van 1854.

8. De Voorzitter doet de navolgende mededeeling over de zaak van het inleggen en droogen van vruchten en groenten.

Ter aanvulling van het berigt, voorkomende in het laatste Verslag, over het inleggen en droogen van groenten en vruchten, wil ik thans voornamenlijk iets mededeelen nopens eene Maatschappij te Frankfort gevestigd, die zich uitsluitend ten doel stelt, de gewoonlijk voorkomende groenten te droogen en in een zeer kompacten toestand in den handel te brengen.

Dat dit geene bespiegeling, maar werkelijk uitgevoerd is, bewijzen de onderscheidene gedroogdegroenten, die ik van een agent dier Maatschappij heb gekocht, en bij dezen ter bezigtigingen onderzoek aan die erbelang in stellen, aanbied.

De aangegevene maat is eene portion of hoeveelheid, die verondersteld wordt door een man in eenmaal verbruikt

te worden; — de fabrikanten zeggen, dat 300 portiën ses kilo's wegen en 25,000 in de ruimte van een kubieke el geborgen kunnen worden.

Deze spijs is betrekkelijk zeer goedkoop. De prijs bedraagt slechts $^1/_3$ van die der in luchtledige bussen bewaard wordende groenten.

De bewaring van die groenten is volkomen en van onbepaalden duur, aangezien door de bewerking de groente geheel zonder water en lucht is; terwijl de bewerking op alle mogelijke soorten van planten kan worden toegepast.

De Frankforters verkoopen thans reeds in onze handelsteden voor scheepsprovisie, in Engeland voor de koloniën en in Frankrijk voor proviand, van de bedoelde grove groenten, knol- en watergewassen, boomvruchten, aardappelen, boonen en erwten, alle soorten van groenten en medicinale planten.

Onder anderen wat zij noemen: veldkost (Melanges d'équipages), zamengesteld uit kool, knollen, erwten, boonen en aardappelen. Het is welsmakend en bijzonder voedend en zeer geschikt om groote massa's te spijzigen; het wordt verkocht de vier pond of 100 portionen tegen *f* 2,25.

Neemt men nu nog aan, dat die portionen wat klein zijn uitgevallen en dat men twee portionen gebruikt, dan kost het middagmaal van een matroos buiten het vleesch en spek nog geen vijf centen daags.

Aardappelen geheel of in schijven de 50 kilo's *f* 28.

Een portion 3 cents.

Appels dezelfde prijs.

Kool 5 cents.

Knollen idem.

Aspergiën idem.

Zelfs eijeren geven zij in eenen volkomen droogen toestand, de 50 stuks voor *f* 2,65.

Hieruit ziet men, dat de prijs van die artikelen de helft verhoogd wordt door de bewerking.

En ik vraag nu, waarom kunnen wij onze groenten en vruchten ook niet die bewerking doen ondergaan, indien iemand in deze stad zich eens belastte, met bij voorbeeld de grove groenten, snijboonen, boerenkool, later meer andere zaken, aardappelen, appelen en slaboontjes, te droogen en in te leggen. Hij zou ze met voordeel als scheepsprovisie kunnen afzetten, en bij eene matige winst voor hem zelven zoude hij ook zeer de belangen van den geringeren stand behartigen, die zich al spoedig meer en

meer zoude toeleggen op het aankweeken van die soorten, die het meest gevraagd werden.

Men zegt, de Frankforter groenten zijn beroemd wegens haar voortreffelijke eigenschappen, en nu kan men daarmede elders niet concurreren; maar waar komt dat van daan? Omdat er zooveel gekweekt, verkocht en verzonden wordt; omdat voor de beste groenten de hoogste prijzen worden besteed. Ik twijfel er geenszins aan, of dat zou hier ook het geval worden, indien die groenten hier veel gevraagd en goed betaald werden.

Waarom moeten wij nu nog langer onze schepen laten provianderen met Duitsche groenten en vruchten? Wij hebben in onze provincie turf genoeg, om alle groenten en vruchten van ons land te droogen; dan is het eene courante waar, die overal verkocht kan worden. Ik hoop dat deze mededeeling moge strekken om eens den een of ander op te wekken, daaraan zijne krachten te beproeven, ook in het belang van de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand.

Spreker brengt daarbij ter tafel de monsters gedroogde en gecomprimeerde groenten, vruchten, eijeren enz., afkomstig van de Maatschappij in Frankfort.

De heer POST heeft het Bestuur van de Maatschappij van Volksvlijt over deze materie gesproken. Men verhaalde daar, dat er een Franschman was, die voor *f* 1500 een octrooi van zoodanige droogerij zoude willen overdoen; men had daarover geschreven, en de uitkomst dier correspondentie was geweest, dat zoodanige droogerij tusschen de *f* 4000 en *f* 5000 moet kosten, terwijl ook dat octrooi niet te koop was, tenzij de bedoelde Fransche bezitter van hetzelve voor ¼ aandeel hield in de winsten. Deze uitkomsten hadden bezwaren opgeleverd tegen eene oprigting van zoodanige trafijk in ons vaderland Men rekende hier te lande op geen grooten bijval, daar hier het algemeene gevoelen er meer toe overhelt, de groenten en vruchten in natura te bewaren; doch met betrekking tot soepgroenten zoude men wel op eenig debiet kunnen rekenen.

De Voorzitter verzoekt den heer POST de geëxponeerde gedroogde groenten enz. ten zijnen huize wel ter bezigtiging te willen stellen, gedurende, bij voorbeeld, veertien dagen.

De heer POST verklaart zich daartoe volgaarne bereid.

AFDEELING III.

1. *Rapport van het Bestuur over het voorstel van den heer* H. BEEKHUIS DAMSTÉ.

De Secretaris van Correspondentie deelt mede, dat het volgende voorstel van den heer H. BEEKHUIS DAMSTÉ op het Congres voor het Armwezen aan de orde gesteld zijnde, door die Vergadering aan de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme was gerenvoijeerd ter behandeling, omdat het meer op den weg dezer Vereeniging dan op die van het Congres lag, die zaak tot een punt van behandeling te maken.

„Onder de oorzaken van verarming en armoede, ben ik van meening, dat inzonderheid ook genoemd mag worden: het klein getal jongelingen, dat in ons vaderland wordt opgeleid tot het aanleeren van goede ambachten en nuttige bedrijven.

„Mijne ondervinding als armverzorger heeft mij geleerd, dat men hoogst zelden een huisgezin in bedeeling behoeft op te nemen, waarvan het hoofd een goed ambacht of handwerk verstaat.

„Dat aanleeren van een goed ambacht of nuttig bedrijf gaat hier echter, veelal, van groote moeijelijkheden vergezeld. Men vindt te veel meesters of werkbazen, die bepaald ongenegen zijn, jongens in hun bedrijf op te leiden en te bekwamen, waartoe ook bijdraagt de belemmerende bepaling in de patentwet, waarbij in de optelling van het personeel der werklieden een jongen met een man wordt gelijk gesteld; en die enkelen, welke nog jongens aannemen, gebruiken dezelve maar al te dikwijls, alleen, voor loopwerk en andere nietige werkzaamheden, zoodat zij jaren bij een bedrijf kunnen zijn, zonder nog iets degelijks te kennen en te verdienen, waardoor de lust verflaauwt en het getal onbekwame handwerkers vermeerdert; en daar de behoefte aan goed werk al vast niet vermindert, moeten zulke onbekwame werklieden noodwendig achter staan, bij de in groot getal steeds rondtrekkende Duitsche gezellen.

„Voor de zeevaart en vele handwerken, welke daaraan verbonden zijn, is de lust tot opleiding van jongelingen ook zeer gering; en daar onze naburen bij de vermeerde-

ring van onze handelsvloot niet in die behoefte aan bekwame handen kunnen voorzien, heeft men hierdoor reeds sedert een paar jaren gebrek aan scheepstimmerlieden, blokmakers en scheepssmeden, maar vooral ook de nadeelige gevolgen daarvan door gemis aan het noodige scheepsvolk ondervonden; want niet alleen zijn de matrozen-gagiën bij zeer goed voedsel reeds tot *f* 28 à *f* 30 in de maand geklommen, maar de schepen worden uit gebrek aan bemanning maar al te dikwijls in het vertrekken belemmerd en veelal onvoltallig naar zee gezonden, en des onverminderd is het mij dezen winter gebleken, dat eene poging, om jongelingen uit den onbemiddelden stand uit te rusten en aan de vaart te brengen, bij de gezagvoerders nog veelal weinig bijval vond. Men wil bekwame handen; maar om ze te verkrijgen, wil men zich geene moeite getroosten; en dat die moeite toch niet zoo groot is, heeft mij de ondervinding geleerd op de hier gevestigde lettergieterij, welke fabriek in 1842 begonnen is met geheel uitsluitend Duitsche werkers, en nu reeds voor $\frac{1}{8}$ gedreven wordt met een personeel van Nederlanders, zonder dat de roem van solide, zuivere en smaakvolle bewerking van het fabrikaat er in het minst door geleden heeft. De in Duitschland heerschende gewoonte van vaste bepaling van tijd en loon voor loopjongen, leerling en gezel wordt hier met goed gevolg in beoefening gebragt en na wel volbragten leertijd een bewijs van bekwaamheid afgegeven, waarmede nu reeds één onzer Nederlandsche gezellen naar Duitschland is vertrokken.

„Die wijze van opleiding acht ik dan ook beproefd doelmatig, omdat hierdoor in de behoefte aan bekwame werklieden wordt voorzien, de liefde voor hunnen arbeid en het eergevoel bij dien stand wordt gaande gemaakt en vooral de vermeerdering van armoede bij de arbeidende klassen krachtig tegengegaan; — maar aangezien het niet te denken is, dat die wijze van opleiding tot nuttige handwerken en bedrijven zonder afdoende medewerking algemeen in beoefening zal gebragt kunnen worden, zoo ben ik van meening, dat het wenschelijk zoude zijn, de Hooge Regering op dit onderwerp indachtig te maken, door de invoering van wettelijke bepaling tot verpligte opleiding van jongelingen, met wegneming van het belemmerende ten dezen in de patentwet. En daar er al vast niet minder behoefte bestaat aan bekwame werklieden dan aan bekwame

matrozen, en het eerste, zonder kosten, ook in het wel begrepen belang der werkbazen zoude kunnen plaats vinden, zoo is het met een gevoel van vertrouwen op het billijke en uitvoerbare van mijne denkbeelden, dat ik mij veroorloof, het volgende voorstel met bescheidenheid aan het oordeel van het Congres te onderwerpen.

„De ondergeteekende stelt voor: dat door het Congres moge worden besloten, om het bestuur te magtigen tot het indienen van een adres aan de Hooge Regering, waarbij met omkleeding van redenen wordt verzocht de daarstelling van eene wet, waarbij den gezagvoerders van schepen en aan de hoofden van nijverheidsinrigtingen, de verpligting wordt opgelegd tot het opleiden en bekwamen van jongelingen, in behoorlijke evenredigheid tot het aantal werklieden, en zulks naar vaste bepalingen van leertijd, met vrijstelling van verhooging in het patent, voor zoo veel ambachten en andere bedrijven betreft, die naar het getal werklieden worden geklassificeerd."

De Voorzitter stelt voor, deze zaak commissoriaal te maken.

Dienovereenkomstig besloten zijnde, worden tot leden dier Commissie benoemd, met opdragt om der vergadering te dienen van berigt en raad, de leden H. BEEKHUIS DAMSTÉ, P. S. BARGHOORN en W. DE SITTER, die zich deze benoeming laten welgevallen.

2. *Behandeling van voorstellen van gewone en buitengewone leden der Vereeniging.*

Prof. HOFSTEDE DE GROOT stelt voor, bij eene volgende vergadering van gedachten te wisselen over de vraag: *Wat* gaat nu in deze streken verloren, 'twelk behouden en tot vermeerdering van welvaart aangewend kan worden? En *hoe* ware dit aan te wenden? Bij voorbeeld: het vleesch van paarden, de huid van varkens, de beenderen van dieren, de mest van uitwerpselen der menschen, de drooge haardasch.

Op voorstel des Voorzitters wordt besloten, deze vraag als een punt van beschrijving voor de volgende vergadering aan te nemen.

De Thesaurier doet mededeeling, dat het Bestuur gemeend heeft te moeten toetreden voor deze Vereeniging als lid tot de Maatschappij van Volksvlijt. Het Tijdschrift

door die Vereeniging uitgegeven en aan hare leden verstrekt, is nu in onze boekerij geplaatst en voor de leden tegen reçu verkrijgbaar ter lezing.

De vergadering hecht hare goedkeuring aan deze handeling des Bestuurs.

De Thesaurier deelt voorts nog mede, dat voor de boekerij is ontvangen een exemplaar van de bekroonde Verhandeling over de Konijnenteelt, van de heeren Mr. W. DE SITTER, Dr. L. ALI COHEN en J. POST; en een exemplaar van het Verslag van het 1e Congres over het Armwezen, opgemaakt door de Secretarissen Dr. L. ALI COHEN en Mr. W. DE SITTER.

Aangenomen voor kennisgeving.

De heer BRAAK berigt het navolgende:

Namens het Departement der Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen te Uithuizen, hetwelk 4 leden naar deze Vergadering heeft afgevaardigd, om even zoo vele inrigtingen van weldadigheid, bij genoemd Departement bestaande en, naar deszelfs meening het doel van dit Genootschap bevorderende, te vertegenwoordigen, heb ik de eer te berigten, dat bij meergenoemd Departement sedert de laatste vergadering alhier eene inrigting is tot stand gekomen, die zich voorstelt, aan minvermogenden op eene zoo mogelijk voordeelige wijze turf te verschaffen.

Welke uitkomsten deze inrigting zal opleveren, kunnen wij natuurlijk nog niet opgeven.

Aanvankelijk geniet de inrigting reeds veel vertrouwen; want, hoewel ter naauwernood bekend, is er reeds eene som van groot *f* 150 gestort, waarvoor turf verlangd wordt.

Wij twijfelen er intusschen niet aan, of de inrigting zal voordeelig werken in het stoffelijk belang van vele minvermogenden.

Intusschen daar het Departement innig overtuigd is, dat *enkel* stoffelijke hulp, naar het doel der Maatschappij, niet mag verleend worden, — ook het lot der armen niet verbetert, — ja zelfs het groote kwaad onzer dagen, de algemeen toenemende verarming, vergroot, en dat, — zal het Pauperisme met goed gevolg worden bestreden en tegengegaan, — er volstrekt eene zedelijke en godsdienstige ontwikkeling van alle standen der Maatschappij en inzonderheid eene *edelere* der lagere standen uit hunnen zedelijken

toestand *moet* plaats hebben, — zoo heeft het getracht dit doel eenigermate althans te bereiken door de bepaling, dat de gelden, voor welke men in den herfst turf verlangt, gedurende den zomer, uiterlijk vóór den 1 October moeten gestort worden.

Het Departement namelijk stelt zich voor, dat daardoor de spaarzaamheid en het wélbesteden van geld in den tijd, dat er hoog loon verdiend wordt, zal worden bevorderd en heeft, ter aanmoediging daarvan, aan eene vroegtijdige storting ook nog eenige voordeelen verbonden.

Dit alles breedvoerig te ontwikkelen, zou thans te veel tijd wegnemen, — ik heb het daarom beter geacht het Bestuur een exemplaar van ons Reglement aan te bieden, waaruit doel en middelen nader kunnen gekend worden, hopende, dat deze poging, in vereeniging met zoo vele andere, moge medewerken, om het lot der menschheid in het algemeen en dat der geringere standen in het bijzonder te verbeteren.

REGLEMENT *voor eene Inrigting om aan minvermogenden op een zoo mogelijk voordeelige wijze Turf te verschaffen, daargesteld door het Departement Uithuizen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.*

Art. 1. De Inrigting heeft ten doel om aan mingegoede huisgezinnen en personen, in die termen vallende en woonachtig binnen den kring des Departements, voor eenen betrekkelijk geringen prijs *Turf* te verschaffen.

Art. 2. Om volgens het vorig art. tot de uitvoering in staat te worden gesteld, zal de Inrigting naar gelang der aanvragen, *Turf* op de voordeeligste wijze aankoopen, om zoo spoedig mogelijk te kunnen worden afgeleverd.

Art. 3. Degenen die van deze Inrigting *Turf* wenschen te bekomen, zullen tot dat einde hun verlangen bekend maken en de noodige gelden moeten storten bij den Boekhouder der spaarbank, en wel uiterlijk voor den 1sten October van ieder jaar.

Art. 4. Het Bestuur dezer Inrigting wordt opgedragen aan 7 leden des Departements, waarvan 3 te *Uithuizen*, 2 te *Zandeweer* of *Eppenhuizen*, en 2 te *Uiskwerd* woonachtig zullen zijn.

Art. 5. De leden des Bestuurs benoemen onderling eenen *Voorzitter* en *Secretaris*; terwijl de betrekking van *Boek-*

houder steeds blijft opgedragen aan den *Boekhouder* der Spaarbank, die tevens lid van het Bestuur zal zijn.

Art. 6. Jaarlijks treedt de helft der in elke gemeente zijnde leden des Bestuurs af, behoudens het bepaalde in art. 5. Zij zijn evenwel herkiesbaar.

Art. 7. Het Bestuur zal alle werkzaamheden overeenkomstig dit Reglement verrigten, het zal daarvoor geene belooning genieten, doch alle tot in- en verkoop van *Turf* aangewende kosten in rekening brengen. Deze kosten zullen worden gevoegd bij den prijs der *Turf*. De verteeringskosten van de vergaderingen des Bestuurs zijn ten laste van het Departement.

Art. 8. De *Boekhouder* zal eene door het Bestuur voor te dragen en door het Departement vast te stellen vergoeding voor zijne moeite ontvangen. De vergoeding zal ten laste van het Departement zijn.

Art. 9. Jaarlijks doet het Bestuur der Inrigting aan het Departement verslag van zijne werkzaamheden en van den staat der Inrigting; terwijl alsdan ook de *Boekhouder* de rekeningen en bescheiden, daartoe behoorende, voorlegt overeenkomstig art. 11 der huishoudelijke wet.

Art. 10. De Bestuurders zullen beslissen, aan welke aanvragen, zoomede van welke soort van *Turf*, kan worden voldaan.

Art. 11. De *Boekhouder* zal een afzonderlijk boek hebben, dat voor hem eene vaste lijst zal zijn, waarnaar de aflevering der *Turf* zal geschieden. Deze aflevering zal tijdig aan de deelhebbers worden aangezegd, en wie zijn aandeel niet overeenkomstig de aanzegging komt afhalen, zal het laatst aan de beurt komen, en ingeval de schipper moet vervaren, vandaar moeten halen of tot eene volgende lading wachten, of indien het de laatste lading is, er dat jaar van verstoken zijn.

Art. 12. Elke wagenvracht zal door een, door het Bestuur aan te stellen meter worden opgemeten.

Art. 13 De soorten der aan te voeren *Turf* zullen zijn ten oordeele van het Bestuur der Inrigting; zooveel mogelijk overeenkomstig de aanvragen.

Art. 14. De kosten van iedere lading of gedeelten daarvan zullen worden berekend onder *vier* rubrieken, als:

1°. De prijs der *Turf* bij inkoop.

2°. De vracht per Schip.

3°. Transport per As.

Art. 15. De *Boekhouder* maakt van elke ontvangene en verkochte scheepslading *Turf* of gedeelte daarvan de rekening op. Deze rekening moet bevatten de kosten van inkoop en alle overige uitgaven. Bij deze rekening zal gevoegd zijn eene verklaring van den Schipper en Meter, wie van die lading *Turf* ontvangen heeft, en hoe groot ieders aandeel is geweest.

Art. 16. Zoo er van eene lading of een gedeelte daarvan iets mogt overblijven, zal het Bestuur dit op de voordeeligste wijze voor rekening van het Departement zien te plaatsen.

Art. 17. Zoodra mogelijk zal na ontvangst der *Turf* de afrekening geschieden en in het boekje van de Spaarbank worden afgeschreven.

Art. 18. De onverdeelde afval zal ten voordeele der kas des Departements, door het Bestuur der Inrigting worden verkocht.

Aldus vastgesteld in de Vergadering des Departements den 15den Junij 1854.

(get.) J. BRAAK, *Voorzitter.*

H. C. C. DRONRIJP UGES, *Secretaris.*

Wordt besloten dit berigt met dankzegging aan te nemen en de bedoelde inrigting onder de gewone leden op te nemen.

De Voorzitter deelt nog mede, dat als gewone leden tot de Vereening wenschen toe te treden: de Vereeniging voor Tuinbouw te Oude Pekela en de Spaarbank voor mingegoeden te Nieuwe Pekela.

Niets meer ter behandeling overig zijnde, sluit de Voorzitter deze Vergadering met een woord van dankzegging aan de aanwezige leden, voor de belangstelling, die zij door hunne komst ter dezer plaatse aan den dag hebben gelegd, en met den wensch, dat het besprokene en behandelde goede vruchten zal mogen dragen.

VIJFDE VERSLAG

(TWEEDE GEDEELTE)

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIGING

TEGEN HET

PAUPERISME

BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN

MINDER GEGOEDEN STAND.

TE GRONINGEN, BIJ

NEW
134503

ALGEMEENE VERGADERING.

van 30 Mei 1855.

Tegenwoordig zijn de navolgende Heeren:

I.

ALS AFGEVAARDIGDEN DER INRIGTINGEN, GEWONE LEDEN DER VEREENIGING

(art. 3, lett. *a*, van het Reglement).

H. SUIDINGH, T HOFKAMP, namens de *Vereeniging tot Afschaffing van sterken drank*, te *Groningen*.

F. RINSMA, W. J. ROELFSEMA, namens de *Vereeniging van de Armenwoningen*, te *Groningen*.

C. W. SCHÖNEBAUM, P. H. PFEIFFER, namens de *Spaarkas*, te *Groningen*.

G. DIJKHUIZEN, namens de *Afdeeling Duurswold der Ned. Vereeniging tot Afschaffing van sterken drank*, te *Slochteren*.

P. S. BARGHOORN, namens de *Commissie van Werkverschaffing*, te *Groningen*.

J. S. VEENSTRA, namens de *Commissie voor vlijtige Armoede*, te *Leek* en *Midwolde*.

F. J. G. IDSINGH, E. J. W. ALBERDA v. E. B. FABER, W. J. DIJKSTRA, BONSEMA, E. W. SMIT, H. IDSINGH, J. AKKERMAN, S. H. COLDEWEIJ, namens de *Vereeniging tot hulp voor vlijtige Armoede*, te *Marum*.

NANNINGA UITTERDIJK, namens de *Commissie van Winterwerkverschaffing* en namens de *Spaarkas*, te *Aduard*.

G. BENNEMA, J. HAMMING, G. BONSEMA, namens de *Vereeniging voor Vlasbouw*, te *Aduard*.

J. SINNINGHE DAMSTÉ Pz., R. MEIHUIZEN, namens de *Vereeniging Plaatselijk Nut*, te *Hoogezand* en *Sappemeer*.

E. DOMMERING, namens de *Directie van het Algem. Diakengezelschap*,

L. ALI COHEN, namens de *Vereeniging voor Dienstboden*, te *Groningen*.
B. VISSER, namens het *Bestuur der Spaarbus*, te *Adward*.
G. SCHUITEMA, namens de *Vlascommissie*, te *Hoogkerk*.
E. R. ZUIDEMA, namens de *Spaarbank*, te *Uithuizen*.
J. HUIZINGA, van wege de *Tuinbouw*, te *Uithuizen*.
H. W. HEMMES, namens de *Commissie tot Werkverschaffing en weinig van Armoede*, te *Leek*.

II.

ALS BUITENGEWONE (CONTRIBUËRENDE) LEDEN
(art. 3, lett. *b*, van het Reglement).

W. DE SITTER, te *Groningen*.
J. POST, te idem.
G. E. WILDEBOER, te *Hoogezand*.
K. HOFKAMP, te *Nuis*.
T. BORGESIUS, te *Oude Pekel-A*.
P. HOFSTEDE DE GROOT, te *Groningen*.
W. GERHARDS, te idem.

III.

ALS TOEHOORDERS (art. 7. alin. 5 van het Reglement).

R. FOKKENS, te *Makkum* (Friesland).

Bij afwezigheid van den Voorzitter en den Vice-Voorzitter, die beide wegens ambtsverrigtingen afwezig zijn, wordt de vergadering geopend door het lid des Bestuurs, de Heer T. BORGESIUS, die met eenige toepasselijke woorden de werkzaamheden inleidt.

1. De Secretaris van Correspondentie doet mededeeling van de ingekomene stukken. Daaronder komt voor de toetreding van *al* de in deze provincie bestaande Afdeelingen van het Nederlandsch Afschaffings-genootschap, — welk berigt door de vergadering met genoegen wordt vernomen.

2. Ten aanzien van de zaak der Landverhuizing naar Suriname (zie IV*de Verslag* der Vereeniging, 2*de gedeelte*, bl. 15, en V*de Verslag*, 1*ste gedeelte*, bl. 6) wordt door het Bestuur mededeeling gedaan van het navolgende adres, als door het Bestuur te dier zake aan den Koning in het laatst van 1854 ingezonden:

Sire!

De Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand heeft onder de middelen, welke zouden kunnen worden aangewend tot verbetering van het lot van zoo velen uit de

mingegoede volksklasse in ons Vaderland, ook met belangstelling overwogen het middel, om door eene goed geleide en wel georganiseerde volksverhuizing naar sommige der overzeesche bezittingen van ons Vaderland, in het gebrek aan met de behoeften geëvenredigden arbeid *hier*, en tevens in het gebrek aan voor den noodzakelijken arbeid noodige krachten *daar* te voorzien.

Zij heeft met aandacht overwogen hetgeen te dezen aanzien door 's lands Regering is gedaan, bepaaldelijk hare aandacht gevestigd op de kolonisatie van Nederlanders aan de Saramacca, — eene volksverhuizing, die men als eene van Regeringswege genomene, doch helaas! niet in alles welgeslaagde proefneming mag en moet beschouwen.

Het is haar uit de gedachtenwisseling, welke over die zaak, bij de beraadslagingen over het dezer dagen aangenomen Wetsontwerp op het Armbestuur in de Tweede Kamer tusschen de Regering en de leden dier Kamer heeft plaats gevonden, gebleken, dat de Regering, ofschoon de proeve aan de Saramacca genomen als mislukt beschouwende, echter hare aandacht had gevestigd op eene volksverhuizing naar Suriname; doch dat zij het als een groot bezwaar tegen de verwezenlijking van het denkbeeld, in de Kamer geopperd, omtrent een volksverhuizing naar de West-Indische bezittingen van een deel der behoeftige ingezetenen van Nederland, beschouwde, dat voor eene kolonisatie in alle opzigten valide personen worden gevorderd, en dat het deze niet zijn, die zoo zeer ondersteuning uit armenfondsen behoeven, zoodat de regering dan ook, in verband met die omstandigheid, het gewenschte onderzoek naar de bereidwilligheid der ingezetenen tot emigratie niet had ingesteld en het denkbeeld van eene kolonisatie van Nederlanders had laten varen.

Uit die mededeeling is het der Vereeniging gebleken, Sire! dat althans bij de raadslieden der kroon het voornemen niet bestaat op nieuw eene proef te nemen, om een zoo algemeen gewenschte, en, naar het bescheiden oordeel van hare leden, zoo doelmatige zaak tot stand te brengen.

De Vereeniging is bescheiden van meening, dat, — afgezien van de vraag, die overigens hier schier alles afdoet, wat er bij de eerste proef aan de Saramacca meer of anders had kunnen geschieden, dan in der tijd geschied is, en wat er toen had behooren nagelaten te worden, wat in

ste proeve ook moge geslaagd zijn, zulks echter geene aanleiding behoort te geven, om nu verder geheel af te zien van elke poging, om de emigratie van *Nederlanders* naar die streken te bevorderen.

Naar het oordeel der vereeniging toch zouden zoo velen onzer Nederlandsche arbeiders, die thans het Vaderland verlaten, om in Noord-Amerika hunne positie te verbeteren, en die, blijkens de daarvan ingekomen berigten, in dat voornemen aanvankelijk boven verwachting slagen, wanneer zij slechts op de medewerking en de aanvankelijke ondersteuning van het gouvernement konden rekenen, eene emigratie naar de West-Indische bezittingen, bepaaldelijk naar Suriname, wel willen ondernemen. En even goed als zij, op eigen krachten steunende, alleen door eigen vermogen daartoe in staat gesteld, de reis naar Noord-Amerika durven en met goed gevolg kunnen ondernemen, zouden ook diezelfde menschen eene emigratie durven, en vooral, wanneer zij door doelmatige maatregelen van de zijde der Regering tegen knevelarijen en misleidingen, waardoor zoo menig landverhuizer een deel van zijn vermogen ziet te loor gaan, waren beschermd, met meer voordeel kunnen ondernemen naar Suriname. Het is wel waar, dat daardoor het aantal dadelijk behoeftigen hier te lande niet zal verminderen, daar al deze landverhuizers, die thans bij honderden naar de Noord-Amerikaansche Staten trekken, valide en niet geheel onvermogende menschen zijn; maar het is evenzeer waar, dat de produktieve kracht die zij bezitten, bij een emigratie naar Nederlands West-Indische bezittingen, ten voordeele van die bezittingen zoude worden aangewend, in stede dat zij, zoo als nu het geval is, aan het Vaderland wordt onttrokken, om den bloei van eenen vreemden Staat te helpen bevorderen. Het is even zeer waar, dat de gelegenheid om te arbeiden, ontstaande door vermindering van het aantal arbeidenden, evenzeer in het Vaderland zal worden bevorderd door het vertrek dier landverhuizers naar Suriname, als door hun vertrek naar Noord-Amerika, terwijl zij in het eerste geval Nederlandsche onderdanen blijven, in het laatste geval onderdanen worden van eenen vreemden staat.

Om deze redenen heeft dan ook de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den minder gegoedenstand aan de ondergeteekenden opgedragen, bij de Regering pogingen aan te wenden, ten einde deze nog-

maals eene proeve neme, of doe nemen met eene landverhuizing van Nederlanders, en wel naar de West-Indische bezittingen, bij voorkeur naar Suriname.

Voldoende aan dien last, brengen wij bescheiden en eerbiedig den wensch en het gevoelen dier Vereeniging voor den troon van Uwe Majesteit, met eerbiedige en dringende bede, dat het Uwe Majesteit moge behagen, in gunstige overweging te nemen het denkbeeld, om van Regeringswege eene proeve te nemen, om eene emigratie van Nederlanders naar Suriname te bevorderen.

Het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand:

S. BLAUPOT TEN CATE, *President.*
L. ALI COHEN, *Secretaris van Bestuur.*
W. DE SITTER, *Secretaris van Corresp.*

Wijders wordt medegedeeld het volgende stuk, terzelfder zake bij het Bestuur ontvangen van een lid der Vereeniging:

Muntendam, den 26 *Mei* 1855.

Uit het programma voor de aanstaande vergadering der Vereeniging tegen het Pauperisme, zie ik, dat de zaak der *landverhuizing naar Suriname* nog aanhangig is. Daar ik de vergadering om mijne bezigheden in het laatst der maand wederom niet kan bijwonen, wenschte ik mijne bedenkingen daartegen echter toch gaarne, ter beoordeeling van meer kundige mannen, bij deze schriftelijk mede te deelen.

Naar mijn inzien zullen wij, meenende hiermede het geluk onzer arbeiders te bevorderen, hun een gewissen dood te gemoet voeren.

Toen voor eenige jaren wederom eene proef met de kolonisatie te Suriname zoude genomen worden, vroeg men mijne gedachten hierover; waarop ik antwoordde: het grootste gedeelte zal bezwijken, eenige zullen repatriëren en de overigen zich misschien op de veefokkerij toeleggen. De uitkomst heeft mijne voorspelling bewaarheid.

Onze arbeiders zullen nooit onder een klimaat, waar de thermometer bijna dagelijks boven de 90° Fahrenheit staat, kunnen arbeiden. Chinezen, Portugezen zullen hier beter tegen gehard zijn. De Duitsche kolonisatie is nog te nieuw, om daar reeds over te kunnen oordeelen, hoewel de Duitschers er misschien beter toe zullen kunnen dan

onze landgenooten. In onze veenderijen trekken (de veenspecie met beugels ophalen) de Duitschers van 's morgens 7 tot 's avonds 7 uur; geen Hollander kan hen dit nadoen. In deze provincie gaan onze inlandsche veenarbeiders reeds des nachts ten een uur in het veen aan den arbeid, om de warmte van den dag te ontvlieden. Men zou nu ook in de West-Indiën van den nacht den dag kunnen maken, wanneer niet volgens getuigenis van alle West-Indiërs het zeer nadeelig voor de gezondheid is, des avonds of des morgens voor zonsopgang, wanneer er meest een zware daauw valt, buiten te zijn.

Het is bekend, dat, wanneer men hier eens enkele dagen eene west-indische warmte heeft, eenige arbeiders bezwijken, anderen hun werk moeten staken; en hoe zullen zij dan dag op dag daar hun werk doen, terwijl het ligchaam door de aanhoudende hitte meer en meer verslapt?

Tijdens mijn verblijf in de West-Indiën, heb ik zoo dikwijls een planter hooren zeggen, terwijl hij meer lag dan zat op zijne kanapé, een sigaar rookende: welk een vruchtbaar en heerlijk land is het hier toch niet! Wat zouden onze arme arbeiders in Holland hier niet in overvloed kunnen leven, wanneer zij slechts halve dagen werkten! Wanneer men mijne gevoelens hierover vroeg, was ik steeds gewoon te antwoorden: wees zoo goed eerst een klein kwartier uurs met de spade buiten te gaan werken, dan dan zullen wij hierover verder spreken!

Zouden wij niet wel eens in onzen ijver, om wel te doen, den verkeerden weg inslaan?

J. F. OBBES.

De Voorzitter merkt op, dat er ten aanzien van deze belangrijke kwestie verschil van gevoelen bestaat, ook onder onze leden. Intusschen dient het voorgaande adres opgenomen te worden in de Handelingen dezer vergadering, en eveneens het stuk van den heer OBBES.

De heer ALI COHEN deelt — ten vervolge van vroegere mededeelingen, dienaangaande door hem in deze Vereeniging gedaan — in bijzonderheden mede, hoe het op dit oogenblik met deze aangelegenheid, vooral in betrekking tot de handelingen der Hooge Regering ten haren aanzien, is gesteld, en komt hij tot de slotsom, dat het doelmatig zou zijn, dit onderwerp, voorshands althans, van de agenda onzer vergaderingen weg te laten.

De Voorzitter stelt daarop voor, dit punt in 't vervolg van de agenda af te laten, — hetwelk wordt goedgekeurd.

3. De daartoe benoemde Commissie brengt het navolgende Rapport uit over het voorstel van den heer VAN BREUGEL (zie IV*de Verslag*, 2*de gedeelte*, bl. 17, en V*de Verslag*, 1*ste gedeelte*, bl. 6.):

Mijne Heeren!

Uwe Commissie tot onderzoek der verschillende Reglementen der liefdadige vereenigingen, heeft die vereenigingen uitgenoodigd hare reglementen mede te deelen.

Een-en-twintig inrigtingen hebben aan die uitnoodiging voldaan.

Het is uwe Commissie eene aangename taak te kunnen berigten, dat haar onderzoek tot slechts weinige bedenkingen aanleiding heeft gegeven.

Naar haar oordeel, hebben de verdienstelijke mannen, die zich met de oprigting en leiding der verschillende vereenigingen belast hebben, dezelve meest allen op hechte grondslagen, bewijzen leverende van hunne kunde en doorzigt, gevestigd.

Enkele Reglementen hebben aanleiding tot bedenkingen gegeven; Uwe commissie wenscht die kortelijk mede te deelen, opdat het Bestuur der vereeniging tegen het pauperisme in staat worde gesteld, die bedenkingen aan de betrokkene vereenigingen kenbaar te maken, met uitnoodiging om dezelve in ernstige overweging te nemen. Geene bedilzucht heeft ons genoopt die bedenkingen te maken, maar de opregte wensch, om, even als de oprigters der vereenigingen, onze verarmde broeders nuttig te zijn.

Aanleiding tot bedenkingen hebben gegeven:

I. Het Reglement der Spaarkas te ...., zijnde no 8.

Het doel van iedere Spaarkas moet zijn, den minvermogenden arbeidsman gelegenheid te geven, om den gespaarden penning, niet alleen met zekerheid in bewaring te stellen, maar ook denzelven, hoe gering dan ook, rente te doen dragen, kan het zijn, hem uit de besparing betrekkelijk groote voordeelen te doen genieten.

Een en ander zal hem beletten, in tijden waarin hij veel verdient, het meerdere dan 'tgeen strikt noodig is tot zijn levensonderhoud, te verkwisten, of te verbrassen. In

stede van noodelooze verteringen te maken, zal hij aangemoedigd worden, herbergen en andere plaatsen van vertering te mijden.

Onze arbeidende stand is, we moeten dit tot ons leedwezen erkennen, weinig genegen om te sparen.

Hij leeft liever in goede tijden als een heer, en in het barre jaargetijde als een bedelaar. Een onzer hoorde een arbeidsman, die in het zomersaizoen veel, zeer veel verdiende, toen over Roggenbrood gesproken werd, zeggen: „'s zomers lust ik het niet, en 's winters kan ik het niet krijgen."

Helaas, een karakteristiek gezegde! Die man, en vele honderden met hem, zouden zij, eenmaal door eene Spaarkas in de gelegenheid geweest zijnde besparingen te doen, en den ingelegden penning met voordeel uit die kas te nemen, hunnen verderfelijken gang volhouden?

De oorzaken, van deze zoo ongelukkige gewoonte bij de arbeidende klassen, zoeken we:

a. In het stelsel van subsidiën, tot aan de nieuwe armenwet, zoo onberaden gehuldigd.

De werkman maakt aanspraak op onderhoud in het barre jaargetijde, hij beweert daarop regt te hebben, hij leeft in den zomer zonder zorgen, want, zegt hij, in den winter *moet* men mij onderhouden.

b. In het wantrouwen, hetwelk hij koestert tegen kleine geldbeleggingen bij particulieren.

c. In gebrek aan gelegenheid, om den zuur verdienden penning op een eenigzins voordeelige en zekere wijze te beleggen.

De beide eerste oorzaken liggen buiten ons bereik; de staat en de particulieren zelve zullen daarin voorzien, of hebben gedeeltelijk dit reeds gedaan.

De derde oorzaak tracht de Spaarkas weg te nemen. Wil eene hulpkas haar doel bereiken, ze moet beantwoorden aan de navolgende voorwaarden:

1°. De geldbelegging moet met vaste waarborgen voor de bewaring der gelden gepaard gaan.

2°. De ingelegde gelden moeten zoo spoedig doenlijk renten van zich afwerpen, hetzij in geld, hetzij voornamelijk door levensmiddelen en brandstoffen te verschaffen, welke het bestuur der Spaarkas in het groot aankoopen en daardoor veel goedkooper bekomen kan.

3°. De gelegenheid tot inleg moet zoo gemakkelijk mogelijk gemaakt worden, en dikwijls daar zijn.

4°. De inlegger moet niet te zeer bemoeijelijkt worden in het terugbekomen zijner gelden.

Toetst men nu het Reglement der Spaarkas te .... aan deze beginselen, dan bevinden wij, dat het, in vele opzigten, daarmede in strijd is.

Er is maar tweemaal in het jaar gelegenheid tot inleg, de inleg moet meer dan *f* 10,00 bedragen vóór hij renten afwerpt.

Men moet, wanneer men rente wil genieten, 2 maanden te voren zulks aan den Secretaris der Spaarkas kenbaar maken.

Wil men zijn geld uit de Spaarkas trekken, men moet ¼ jaar te voren opzage doen.

Naar ons oordeel zijn deze bepalingen te belemmerend en te weinig aanlokkelijk, om eene algemeene deelneming op te wekken.

Beter, en in alle opzigten aan de door ons gestelde beginselen beantwoordend is het Reglement der Spaarkas te Groningen, hetwelk wij ter navolging aanbevelen, hoewel wij erkennen, dat die inrigting gemakkelijker in steden dan ten platten lande zal kunnen uitgevoerd worden.

Waarschijnlijk hebben de oprigters der hooger bedoelde inrigting meer eene Spaarbank, dan wel eene Spaarkas op het oog gehad; voor eene Spaarbank toch passen de door hen gestelde beginselen beter.

II. Grondslagen voor de Vereeniging tot Plaatselijk Nut te ...., zijnde No. 10.

Tegen de grondslagen dezer Vereeniging hebben wij slechts ééne bedenking: zij is deze, *dat men eene zekere toelage tot het verdiende loon als wenschelijk beschouwt.*

Wij zijn van oordeel, dat het geven van toelagen strijdt met het beginsel der staathuishoudkunde: dat men de dagloonen niet kunstmatig moet opvoeren, dat de veiligste weg is, dezelve hunnen natuurlijken loop te laten gaan; dat aanbod en navraag het dagloon moet regelen.

Eene toelage tot dagloonen van enkelen schaadt anderen, en geeft een privilegie voor luiheid; immers

a. men belet daardoor het streven naar meer werk, en daardoor meerdere verdienste; iemand die 40 centen daags kan verdienen, en die slechts 30 verdient, zal minder krachten inspannen om de overige 10 centen en bij te

verdienen, wanneer hij verzekerd is, het ontbrekende van eene vereeniging te zullen ontvangen.

b. Men loopt gevaar, dat anderen die 40 cents verdienen, ziende op hunnen mede-arbeider, denken: „ik kan met minder arbeid even als hij hetzelfde verdienen, waarom zou ik mij dan meerdere moeite getroosten?"

c. Men veroorzaakt daardoor eene kunstmatige verlaging van den prijs der producten, ten nadeele van degenen, die geene toelage bekomen; bij voorbeeld: A. kan twee manden maken per dag. Zijne daghuur is *f* 0,40, de materialen kosten hem 20 cts., hij kan dus iedere mand verkoopen voor 30 cts. B. kan eveneens twee manden maken, hij heeft dezelfde verschotten, doch hij bekomt eene toelage van 10 cts., waarvoor hij niet behoeft te werken, hij kan dus dezelfde manden voor 25 cts. verkoopen; daardoor wordt A. genoodzaakt, om òf dezelfde toelage te vragen en de manden à 25 cts. te verkoopen, òf om ten zijnen nadeele dezelve tot dien prijs verkrijgbaar te stellen, zoo hij niet wil dat de koopers hem voorbij gaan.

d. Men lokt de fabrijkanten uit, om 'tgeen door de liefdadige vereenigingen aan den daglooner wordt verstrekt op zijn loon in te korten, en aldus de dagloonen in 't algemeen te verlagen; zoodat men dan den arbeidenden stand schade en den fabrijkanten voordeel aanbrengt.

Wij willen evenwel in dezen het geven van toelagen niet onvoorwaardelijk afkeuren; geen regel, of hij heeft zijne uitzondering. Om slechts iets te noemen, wij keuren het goed, dat aan hem, die door ligchaamsgebreken of door ouderdom niet meer in staat is voor zijn levensonderhoud te zorgen, doordien hij met den besten wil niet meer verdienen kan, en niet tegen den jongeren en krachtiger arbeider kan opwerken; de zoodanigen toonen, doordien zij werkzaam zijn, dat de luiheid bij hen geen gebrek is; dusdanige ondersteuning zal ook geene daling in de producten te weeg brengen, immers de oude zal niet in staat zijn twee manden (om bij ons voorbeeld te blijven) per dag te maken, hij zal daartoe meer tijd noodig hebben, en daardoor dezelve niet goedkooper kunnen verkoopen, mits de toelage niet zoo hoog zij gesteld, dat men daardoor weder den validen werkman benadeelt. Doch zulk eene toelage moet dan geheel personeel zijn en niet den vorm van eene vaste verhooging aannemen.

De slotsom onzer beschouwingen is alzoo: toelage als grondslag, en dus als regel is gevaarlijk, met omzigtigheid en als uitzondering toegepast kan zij nuttig zijn.

III. Vereeniging ter bevordering van Fabrijk- en handwerksnijverheid in ...., zijnde No. 12.

en Vereeniging voor dienstboden te ...., No. 15.

In de statuten van beide vereenigingen vinden wij aanbevolen de gedrag- en bekwaamheids- en dienstboekjes, de zoogenaamde livretten.

De eerstgenoemde vereeniging zegt het niet uitdrukkelijk, doch hare bedoeling is duidelijk, terwijl de tweede uitdrukkelijk bepaalt „dat men met gemoedelijke naauwgezetheid getuigenissen in die livretten dient op te schrijven."

Wij achten het algemeen invoeren van livretten onder handwerkslieden en dienstboden hoogst wenschelijk, doch wij achten het in 't algemeen beter in dezelve niet anders te vermelden dan *den dag der aankomst en van het vertrek*, geteekend door ieder loonheer.

Het inschrijven van gedrag en bekwaamheid in de livretten zal nimmer doel treffen, daarenboven zal dit het groote doel, *zedelijke verbetering*, eêr tegenwerken dan bevorderen.

Het is naar ons oordeel onmenschkundig aan te nemen, dat iemand, in wiens boekje een ongunstig of negatief getuigenis ingeschreven is, hetzelve zoo goedschiks zal vertoonen; het is den mensch eigen, zijne gebreken te bedekken; niemand zal zeggen, „ik ben oneerlijk," wanneer hij zich voor eene dienst aanbiedt, en zal hij nu een boekje vertoonen, waarin geschreven staat: „A. of B. is uit mijne dienst ontslagen wegens oneerlijke behandeling?"

Is het niet meer met de natuur van den mensch strookende, dat hij zegt: „ik heb geen boekje, ik heb nog niet gediend," of iets dergelijks? Noodzaakt men hem dan niet bij kleinere gebreken een grooter gebrek aan te leeren, dat van te liegen?

Vooral voor dienst- en ambachtslieden, behebt met kleinere gebreken, en die veel eergevoel hebben, zal dusdanige handeling zeer nadeelig werken.

Aan deze gevaren staat men niet bloot, wanneer men zonder meer, in de livretten den dag van aankomst en vertrek noteert; de nieuwe dienstheer wordt daardoor in de gelegenheid gesteld, zich persoonlijk bij vroegere diensthee-

ter tot het voorgestelde doel geraken, en minder aanleiding tot verduistering der livretten geven zal.

De nadeelen door Uwe commissie genoemd, zullen echter vervallen, wanneer men in verband met de invoering der livretten, vereenigingen konde daarstellen van loonheeren, die zich verbinden geene dienst- of werkboden te nemen, die geene livretten kunnen vertoonen, ten ware zij dusdanig livret niet kunnen leveren, uit oorzaken buiten hunne schuld.

IV. Genootschap ter verschaffing van werk, door middel van Vlasbouw, in de gemeente ...., zijnde No. 16, en te ...., zijnde No. 20.

Veelbesproken is de vraag: of werkverschaffing door zoogenaamde commissiën raadzaam is, en of dezelve wel strookt met gezonde beginselen van Staathuishoudkunde.

Wij waren in de gelegenheid, ten vorigen jare op het Congres, door deze vereeniging bijeengeroepen, het gevoelen van *Staathuishoudkundigen*, die men als autoriteit mag aanhalen, over deze zaak te hooren.

Vooral onze Utrechtsche Hoogleeraar ACKERSDIJK heeft het nut van deze instellingen op staathuishoudkundige gronden in twijfel getrokken.

Wij stemmen het den hoogleeraar toe: die werkverschaffing is kunstmatig, men moest dezelve aan particuliere nijverheid overlaten; doch we geloven tevens dat de ondervinding geleerd heeft, dat dusdanige vereenigingen bij uitzondering en onder doelmatige bepalingen zeer nuttig kunnen werken.

Waar is de regel: zooveel mogelijk moet men alle takken van nijverheid aan particulieren overlaten; doch vele omstandigheden van plaatselijken aard wijzigen dien regel. Zoo wordt die regel ook gewijzigd ten opzigte van den vlasbouw.

Het is bekend, dat er bijna geene tak van Nijverheid bestaat, die zooveel werk verschaft aan de mingegoede klasse, als de vlas industrie; waar is het echter ook, dat de landbouwer zich òf geheel aan den vlasbouw moet overgeven, òf denzelven nalaten. De werkzaamheden van vlasbouw zijn van dien aard, dat daarvoor alle andere arbeid moet blijven staan; nu is het voor den Groninger landbouwer, zoo het schijnt niet voordeelig, zich geheel aan den vlasbouw te wijden, althans men vindt weinige vlasbouwers onder de landlieden. De landbouw brengt mede,

dat er er des zomers bijna altijd gebrek, des winters overvloed van werkvolk is; dat gedeelte van de arbeiders, dat niet bezig gehouden kan worden door dorschen of anderen winterarbeid, loopt ledig, kan niets verdienen, en moet gebrek lijden of zijne toevlugt nemen tot diakoniën. Onder die omstandigheden achten wij gewis het aanzijn van eenen grooten voorraad vlas, en de werkverschaffing door dezelve hoogst wenschelijk, door wie dezelve dan ook bijeengebragt is of door wie dan ook het werk verschaft wordt.

Hebben particulieren geenen lust, om dien met vele moeijelijkheden gepaard gaanden tak van industrie uit te oefenen, wij achten het streven van hen, die zich die moeite getroosten willen en daardoor aan ledige handen werk verschaffen, wenschelijk, ja hoogst nuttig.

Wij maakten echter de voorwaarde, „dat die werkverschaffing onder doelmatige bepalingen moet geschieden;" wij hebben ons dien ten gevolge afgevraagd, of de bepalingen van de reglementen dezer vereenigingen in allen opzigte doelmatig kunnen genoemd worden?

Onze bevinding was:

1°. Dat het twijfelachtig is of het *verbouw van Vlas* aan te raden is. Immers de vlasbouw geeft veel werk des winters, doch niet minder des zomers: we merkten het reeds op, de landbouwer moet den vlasbouw laten varen, omdat hij voor andere producten zijn werkvolk hoogst noodig heeft; de commissie onttrekt dus arbeiders aan den landbouw gedurende het zomersaizoen; naar ons oordeel moet eene commissie als deze alleen dán werk verschaffen, wanneer particuliere nijverheid geen werk meer geven kan, ze moet de particuliere nijverheid nimmer tegenwerken; doch door zelve vlas te verbouwen begaat men onvermijdelijk deze feil.

We achten het beter onverwerkt vlas te ontbieden van die plaatsen, waar het verbouwen van vlas eene industrie is, eigen aan den landaard of den bodem, en hetzelve des winters aan ledige handen ter verwerking te geven; men zal daardoor hetzelfde doel bereiken en geene concurrentie daarstellen, in tegendeel de particuliere nijverheid van andere streken bevorderen.

Maar antwoordt men ons, op die wijze worden de voordeelen kleiner, ja niet noemenswaard: men bedenke

deel moet beoogen, het is voldoende wanneer zij haar doel „lediggang te voorkomen" bereikt; daarenboven kan één mislukte oogst het kapitaal der vereeniging geheel verslinden.

Doch ook de winterarbeid moet uitsluitend aan ledige handen, d. i. wanneer er hoegenaamd geen werk voor dezelve te bekomen is, verstrekt worden; dezelve moet nimmer handen aan particuliere nijverheid onttrekken: — we missen hiervoor in het reglement van .... eene bepaling, die ons toch zoo noodig voorkomt.

Dat van .... heeft daarin voorzien, door te bepalen:

1°. dat een ieder, die werkvolk verlangt, zich onder de werklieden der vereeniging, diegenen kan uitzoeken, welke hij wenscht; de vereeniging houdt dan dadelijk op aan de zoodanigen werk te verschaffen, en geeft hem geen werk weder, dan nadat ze zich overtuigd heeft, dat hij zijn werk bij den aanvrager tot diens volkomen genoegen heeft afgedaan.

2°. Dat de vereeniging zooveel mogelijk de daghuren of aannemingssommen lager stelt dan die, welke door particulieren besteed worden.

Door die bepalingen voorkomt men ook des winters nadeelige concurrentie met particuliere nijverheid.

Uwe Commissie stelt voor, mijne heeren, dit haar verslag door insertie in de notulen aan de verschillende inrigtingen mede te deelen, ten einde daarvan dusdanig gebruik te maken, als zij nuttig en wenschelijk zullen achten.

P. HOFSTEDE DE GROOT. W. DE SITTER.
L. ALI COHEN. K. HOFKAMP.
J. POST. T. BORGESIUS.
J. W. F. DU PEYROU VAN BREUGEL.

Het voorstel der Commissie, vermeld aan het slot van 't Rapport, wordt in de eerste plaats aangenomen.

De Voorzitter heeft overigens eene kleine bedenking tegen het noemen der namen in het Rapport, van de verschillende vereenigen. Hij zou dus voorstellen, de namen weg te laten. Hij acht dat beter.

De heer DE SITTER kan zich wel met dat gevoelen vereenigen. Het voorstel der Commissie gaat echter niet

verder, dan art. 2 van het Reglement der vereeniging toelaat.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT is er ook niet tegen. Ook hij acht, dat de vorm dan beter wordt.

De Voorzitter oordeelt de door hem voorgestelde wijziging ook daarom beter, om Vereenigingen, die nog niet zijn toegetreden tot onze algemeene Vereeniging, niet in den waan te brengen, alsof hare statuten eerst moeten goedgekeurd zijn door *deze* onze Vereeniging.

Ds. DAMSTÉ vraagt, of de Vereenigingen, op wier statuten de eene of andere aanmerking is gemaakt, ook zullen kunnen terugkomen op de punten, in het Rapport ten haren aanzien opgenomen?

De Voorzitter antwoordt, dat dit zeer zeker zal kunnen plaats hebben, en dat dit juist de wensch is van het Bestuur.

Ds. HOFKAMP meent, dat, daar die Vereenigingen wel zullen antwoorden, het beter is, derzelver namen er in te laten.

De Voorzitter herhaalt, dat zijn voorstel strekte, om alle personele zaken geheel voor te komen.

Als nu brengt de Voorzitter 1°. het Rapport in zijn geheel in stemming. Het wordt algemeen goedgekeurd. 2°. Stelt hij voor, de bewuste namen er uit weg te laten, — hetwelk mede wordt aangenomen.

4. De heer J. POST doet de volgende mondelinge mededeeling nopens den verderen loop, dien de zaak van de konijnenteelt alhier heeft genomen.

Medeleden!

Ook ditmaal kunnen wij met het mededeelen over den verderen loop, dien de zaak der konijnenteelt alhier heeft genomen, kort zijn. Slechts eenige opmerkingen door ons in den verloopen tijd gemaakt, hebben wij gemeend onder UEd. aandacht te moeten brengen.

In de eerste plaats kunnen wij tot ons genoegen berigten, dat deze zaak zich meer en meer onder den arbeidersstand uitbreidt, en zoo wij hopen, ook alhier zal worden wat zij in België is, en wij er ons ook van hadden voorgesteld dat ze hier moet worden.

Veel is er, sinds men deze aangelegenheid heeft aangeprezen, voorgevallen: overal zijn konijnenfokkerijen op

rigt en vele daarvan ook reeds wederom te niet gegaan. Maar was zulks dan ook niet te voorzien? Immers men had behooren in te zien, dat wat in het klein of op eene kleine schaal alléén voordeel kan opleveren, niet altijd in het groot moet worden beproefd, zoodat zij, die teleurstellingen hebben gehad, die aan zich zelven en aan geen ander te wijten hebben.

Het punt van voedering is overal het struikelblok, en wij geloven dit gaarne. Zal toch deze zaak voordeel opleveren, dan moet het voeder om niet verkregen worden, of weinig kosten, dan moet ook voor lokaalhuur en oppassers niets worden uitgegeven.

Ten 2*den*. Wil men de dieren in den winter gezond houden, dan dient men bij het voeren van droog voeder eenig water te geven; en kan men in de plaats van het dure koorn, zeer geschikt eikels, kweekwortels en draf van bierbrouwerijen of stijfselfabrieken afkomstig, geven.

Ten 3*den*. Zoowel des zomers als des winters, maar voornamelijk in het laatstgemelde saizoen, komen er jongen bij de geboorte om. Wij hebben gezien, dat men door de moer des voordemiddags bij den rammelaar te brengen, in den regel bij dag jongen erlangt. Hierdoor is men in staat een naauwlettend oog op de werping te houden, en in geval er geen genoegzaam nest ware gemaakt, zulks te verhelpen, of, wanneer de moer de jongen wilde opeten, dat nu en dan gebeurt, deze bij tijds weg te nemen, om ze, wanneer de werping geheel is afgeloopen, weder in het nest te kunnen leggen.

Ten 4*den*. Aangezien de moeren niet altijd bevrucht worden, wanneer zij bij den rammelaar zijn gebragt, hebben wij opgemerkt, — hetgeen wij vroeger niet wisten te verklaren, — dat, wanneer de moer zich het haar uit de buik plukt en geen jongen werpt, zulks een bewijs is, dat de ware bronstijd daar is, en dat de moer in dien tijd bij den rammelaar gebragt wordende, men bijna zeker jongen heeft te verwachten.

Zekere kenteekenen, of de dieren bevrucht zijn, hebben wij geene andere, dan dat de dieren in dat geval meer schuw worden, meer rust nemen, en het nestkamertje zindelijk houden.

Ten 5*den*. Bij velen sterven de jongen, wanneer ze niet bij de moer zijn. Ons is voorgekomen, dat zulks veeltijds plaats heeft, doordien de nesten niet droog zijn, of

dat men geen stroo in de hokken heeft. De jongen zuigen op den rug liggende, wentelen zich alzoo in alle morsigheid om, welke zij naderhand aflikken, en die noodwendig voor de gezondheid zeer nadeelig moet zijn.

Ten 6*den*. Willen wij doen opmerken, dat de mest meer te achten is dan verschimmeld stroo, waarmede ze hier en daar vergeleken wordt. De mest bij onze fokkerij deze winter gemaakt, is gebleken zeer goede mest te zijn. Dezelve is op groenland gebragt, en alhoewel er thans, ten gevolge het gure voorjaar, weinig gras in de landen in het algemeen voorkomt, was het toch genoegzaam zigtbaar, dat aanvankelijk deze mest eene zeer goede uitwerking deed; later is ons bij herhaling door den kooper verzekerd, dat dezelve uitmuntend voldeed.

Ten 7*den*. Onder de konijnen vindt men glad- en somtijds ruigharigen; wij hebben deze laatste twee malen in één jaar, even als een schaap, kunnen scheeren, en daarvan 2½ Ned. oncen wol bekomen. Van deze wol hebben wij als proeve een paar handschoenen laten vervaardigen. Wij hebben de eer ze de vergadering ter bezigtiging aan te bieden. Wij hebben gemeend dit in het midden te moeten brengen, omdat het mogelijk kon zijn, dat de wol meerdere waarde had dan het vel van gladharige konijnen.

Ten 8*sten*. De berigten over den prijs van het vleesch zijn verschillend; door sommigen is van 25-30 cts., door anderen van 30-60 cts. voor het Ned. ℔ (in Engeland) gemaakt.

Ten 9*den*. Moeten wij nog met een enkel woord mededeelen, dat het ons was voorgekomen, dat bij de Maatschappij van Weldadigheid, b. v. in een der gestichten te Veenhuizen, de konijnenfokkerij op eene eenigzins groote schaal ook zelfs met voordeel kon worden gedreven, en dat wij ons dien ten gevolge hierover bij Z. K. H. Prins FREDERIK, als *Beschermheer* dier maatschappij, hebben gewend, welke ons met een antwoord heeft vereerd, waarin Z. K. H. betuigt, insgelijks van dat gevoelen te zijn, en bereids aan de Permanente Commissie last tot onderzoek in deze te hebben gegeven.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT vraagt, hoe één konijn *f* 30,00 à *f* 40,00 voordeel in één jaar kan opbrengen?

De heer POST heldert dit op. — Ook de heeren ALI COHEN, DE SITTER en BORGESIUS voeren nieuwe bewijzen en gevallen aan, hier en elders voorgekomen, waaruit die

5. Nopens de zaak van het inleggen en droogen van vruchten en groenten, doet de heer POST de volgende mededeeling:

Mijne Heeren!

Van de door den heer BORGESIUS ten mijnen huize ter bezigtiging gestelde gedroogde groenten, is door dezen en genen gebruik gemaakt, om dezelve te beproeven; er zijn mij berigten daaromtrent medegedeeld, die, zoo wat derzelver kleur, smaak als deugdzaamheid betreft, gunstig zijn geweest. Voor scheepsgebruik, waartoe dezelve thans nog het meest gebruikt worden, leverden dezelve nog al eenig bezwaar op, wegens de groote hoeveelheid versch water, benoodigd om dezelve behoorlijk te doen weeken.

Ten einde zooveel mogelijk bekendheid aan deze hoogst belangrijke aangelegenheid te geven, heb ik in eene onlangs alhier gehoudene vergadering van de Afd. Groningen der Ned. Maatschappij van Nijverheid, met een enkel woord over deze zaak gesproken.

Bij die gelegenheid had een der leerlingen van de Landhuishoudkundige school alhier een aantal gedroogde groenten laten toebereiden, en de aanwezige leden doen aanbieden, welke in alle opzigten voldeden, en genoegzaam deden zien, dat het droogen van groenten en vruchten eene allezins gewenschte zaak mag genoemd worden.

Het zal den leden dan zeker ook tot genoegen verstrekken, te vernemen, dat bereids in ons land octrooi is verleend tot het droogen van groenten en vruchten.

De Heeren HOYTEMA te Culenborg hebben met den Heer FLEULAND eene compagnieschap aangegaan, zoodat onze schepen zich niet meer van elders behoeven te proviandeeren.

Alhoewel nu op éene plaats in ons land met deze zaak een aanvang is gemaakt, geloof ik toch, dat het wenschelijk is op meer plaatsen dusdanige fabrijken op te rigten; en ik geloof, dat die kunst toch wel niet een zoo groot geheim zal zijn, dat men zulks niet zoude kunnen beproeven.

Het droogen toch zal of door stoom, of door drooge lucht dienen te geschieden, en aangezien er veel fabrijken zijn, waarin stoom of heete lucht wordt gebezigd, als met name Cichorei-, Tabaks- en andere fabrijken, zoude men gemakkelijk hiermede proeven kunnen nemen.

De President vraagt, of er ook meer fabrijken in ons land kunnen worden opgerigt, omdat de H.H. FLEU-

LAND hier te lande octrooi hebben en eene fabrijk te Culenborg hebben opgerigt?

De heer POST meent, dat zulks niet op *die* wijze, maar op de gewone wijze zal moeten geschieden, b. v. in de cichorei-fabrijken, tegen of in den herfst.

De heer SCHÖNEBAUM vraagt eenige inlichtingen over dat droogen. Aan de fabrijk, waarin hij is geplaatst, heeft men bij den stoomketel aardappelen en appelen gedroogd; maar hij weet niet, of er eene bijzondere inrigting voor noodig is, om groenten te droogen.

De heer ALI COHEN meent, dat het moeijelijk is, op die vragen voldoende te antwoorden. Hij toont dit aan.

De heer SCHÖNEBAUM wil gaarne in zijne fabrijk eene proef doen nemen.

De heer RINSMA meent ook, dat er geene bijzondere inrigtingen of fabrijken voor die zaak noodig zijn. Hij toont dit aan uit de geschiedenis van het droogen van zulke groenten in Noordwijk en elders.

De Voorzitter neemt namens de Vergadering in dank aan de aanbieding van den heer SCHÖNEBAUM.

De heer DE SITTER doet vervolgens mededeeling van proeven, waaruit blijkt, dat de zaak op verschillende manieren kan aangevat en uitgevoerd worden, en ook dat ze in de hoofdzaak niet onbekend is.

6. Mededeeling over het in September e. k. te Amsterdam te houden *Tweede Congres over het Armwezen*, en voorstel des Bestuurs dienaangaande.

De heer ALI COHEN doet, namens het Bestuur, de volgende mededeeling, bij hem voor eenige dagen ontvangen van den Voorzitter onzer vereeniging:

Mijne Heeren!

Het is U allen bekend, dat den 26 en 27 Junij 1854, te Groningen, een *eerste Congres* is gehouden over het Armwezen, welk Congres van deze *Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme* is uitgegaan. Evenzeer kan U allen bekend zijn, wat daar verrigt is, terwijl het aan 't publiek is medegedeeld in een uitvoerig en naauwkeurig Verslag, opgemaakt door onze geachte Secretarissen, Dr. ALI COHEN en Mr. W. DE SITTER. In de laatste zitting van dat Congres werd bepaald, dat er dit jaar nog eens wederom zulk

dam, en werden uit dien hoofde de heeren KOENEN en SARPHATI, beide leden van het Congres en te Amsterdam woonachtig, door de vergadering benoemd, om, naar aanleiding van art. 14 van het reglement van orde, als Commissie te zorgen voor de regeling van de bijeenroeping, het bestuur en het programma van dat tweede Congres; met regt van assumtie van zoodanige personen, als zij daartoe, 'tzij in of buiten Amsterdam, geschikt zouden oordeelen. De ondergeteekende werd in diezelfde zitting als derde lid der Commissie geassumeerd, wegens zijne betrekking tot deze Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme, en heeft gemeend, zulks niet te mogen weigeren.

Wat aan den ondergeteekende aangenaam geweest zou zijn, mondeling aan deze Vereeniging, ten opzigte van de werkzaamheden dier Commissie mede te deelen, indien hij daartoe in de gelegenheid ware geweest, dat wil hij thans gaarne schriftelijk doen, in het vertrouwen, dat ook zulks niet onbelangrijk zal voorkomen aan eene Vergadering, die toch eigenlijk het houden van deze Congressen in het aanzijn heeft geroepen.

De Heeren KOENEN en SARPHATI hebben later nog als mede-leden der Commissie geassumeerd de volgende Heeren, alle te Amsterdam woonachtig: Mr. P. J. TEDING VAN BERKHOUT, J. F. BROMS, S. COOL, JOZUA VAN EIK, Mr. J. HEEMSKERK Az., Dr. A. W. F. HERCKENRATH, Mr. J. A. JOLLES en Mr. A. PHILIPS, welke zich alle die keuze hebben laten welgevallen, en tot hunnen President hebben benoemd den Heer KOENEN; tot Vice-President den Heer SARPHATI; tot Penningmeester den Heer JOLLES en tot Secretarissen de Heeren HEEMSKERK en PHILIPS.

Na eenige briefwisseling heb ik den vorigen winter met gemelde Heeren eene zamenkomst gehouden te Amsterdam. Op deze zamenkomst werd besloten, de stof tot een concept-programma van zaken, die op het Congres zullen worden behandeld, hoofdzakelijk te nemen uit die onderwerpen, die nog op het eerste Congres zouden behandeld geworden zijn, maar wegens tijdsgebrek toen niet meer konden behandeld worden, en wel met name uit de Tweede Afdeeling, voorkomende in het Programma, van bladz. 18—22, alsmede eenige punten, die van bladz. 12—17 staan uitgedrukt. Het nieuwe Pogrramma zal voorzeker binnen zeer kort worden vastgesteld, en misschien is zulks reeds op den dag Uwer vergadering geschied.

Omtrent den tijd der zamenkomst van het Congres waren de gevoelens der Commissie aanvankelijk niet eenstemmig. Eindelijk heeft zij goedgevonden, de opening daarvan vast te stellen op Dingsdag den 18 September aanstaande. Als plaats van bijeenkomst werd het gebouw *Felix Meritis* door de Commissie zeer geschikt geoordeeld, en dit is haar dan ook door deszelfs Directie met de meeste beuschheid en welwillendheid tot dat einde afgestaan.

Ziet daar, Mijne Heeren! U den tegenwoordigen stand der zaken met korte woorden aangegeven, terwijl ik niet twijfel, of de aandacht en belangstelling van onze Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme zal wel gevestigd zijn op een Congres, dat in een zekeren zin als een uitvloeisel of gevolg van Uwe instelling kan worden aangemerkt. Misschien ware het niet onvoegzaam, een paar afgevaardigden van wege deze Vereeniging naar dat Congres te zenden. Maar terwijl ik deze aangelegenheid gaarne aan Uwe onderlinge beraadslagingen overlaat, blijf ik steeds enz.

's Hage, 21 *Mei* 1855. S. BLAUPOT TEN CATE.

De Voorzitter stelt voor, twee leden van wege deze Vereeniging naar het tweede Congres te committeren, en vraagt, wie der leden geneigdheid heeft, derwaarts te gaan?

De heer GERHARDS vraagt, of niet een paar leden van het Bestuur er heen dienen te gaan? Hij stelt voor, de heeren DE SITTER en ALI COHEN derwaarts af te vaardigen.

De heer ALI COHEN zou voorstellen, dan in allen gevalle een paar plaatsvervangers tevens te benoemen, omdat het zeer ligt zou kunnen gebeuren, dat hij belet wierd aan het besluit gevolg te geven.

De heer DE SITTER verklaart, dat, daar hij toch ter vergadering denkt te verschijnen, hij dus liever een ander afgevaardigde zag benoemen.

Het voorstel van den heer GERHARDS wordt door de vergadering goedgekeurd, doch aan de benoemde afgevaardigden tevens de magt verleend van substitutie van andere leden.

7. Gedachtenwisseling over het voorstel van Prof. P. HOFSTEDE DE GROOT, voorkomende in het V*de Verslag*, 1*ste gedeelte*, bl. 44.

De heer ALI COHEN vraagt over de in dat voorstel

opgenomene punten inlichting. Hij meent, dat de daar bepaald genoemde zaken grootendeels *niet* verloren gaan, ofschoon ze niet altoos ten onmiddellijken voordeele van ons eigen land strekken.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT heldert de bedoeling van zijn voorstel op, en verklaart het met den vorigen Spreker vrij wel eens te zijn. Behalve de door hem als voorbeelden genoemde zaken zijn er zeker meer, die hier verdienen in aanmerking te komen.

De heer POST brengt ter sprake het verlies, dat iedere huishouding in iedere stad ondervindt door het wegwerpen van het zeepsop. Hij toont aan, *hoe veel* zoo doende wel verloren gaat, en hoe, op gemakkelijke wijze, uit dat sop voor gasfabrijken eene uitmuntende grondstof kan worden verkregen.

De heer RINSMA zegt, dat, als deze zaak kon ten uitvoer gebragt worden, ze dan van groot belang is. Hij toont dit aan, en geeft ook op, dat, daar het vervoer van het zeepsop zelf te bezwaarlijk is, in ieder groot huisgezin alzoo het sop moet worden ontleed.

De heer BORGESIUS, terugkomende op hetgeen door anderen straks reeds besproken is, meent dat het fokken van paarden om te eten, te duur te staan komt, terwijl andere door Prof. HOFSTEDE DE GROOT genoemde dingen nog al goed worden bewaard. Er zijn echter andere zaken, die nog wel verloren gaan. Zie HELDRING, in zijn *Bedelknaap*, b. v. over het verzamelen van geneeskundige kruiden, ook in deze provincie.

De heer RINSMA spreekt over dit laatste punt. Op dit oogenblik bestaat hier geen personeel, dat zulke kruiden verzamelt of *kan* verzamelen. Het ware voor eenige personen zeker eene goede zaak.

De heer HOFSTEDE DE GROOT, zegt: de wilde kastanjes gaan thans ook verloren. Ze leveren een goed meel op voor wevers. Nu gebruikt men daarvoor goed, voor den mensch eetbaar meel.

De heer RINSMA merkt op, dat in het laatste stuk van het *Tijdschrift ter Bevord. der Nijverheid* over het gebruik van de wilde kastanje iets voorkomt.

De heer DE SITTER zegt, dat in het werkje van Ds. HELDRING vele goede denkbeelden voorkomen. Hij stelt voor, om van wege de Vereeniging aan ieder gewoon lid een exemplaar te geven, in welk geval de exemplaren ook wel voor een minderen prijs zullen kunnen verkregen worden. Het

ware, volgens hem, wenschelijk, dat vele onzer leden dat boekje leerden kennen.

Ds. DAMSTÉ acht het wenschelijk, dat het werkje aan de schoolonderwijzers werd gezonden.

De heer ALI COHEN herinnert den brief, voor eenigen tijd, desbetreffende, reeds van wege deze Vereeniging aan het Genootschap ter Bevordering van Nijverheid, gevestigd te Onderdendam, gezonden. (Zie Versl. van de Alg. vergad. dezer Vereeniging, Oct. 1853, pag. 7.) Op dit schrijven is nog geen berigt ontvangen.

De heer DE SITTER wijzigt nu zijn voorstel, en wil nu eerst aan het Genootschap te Onderdendam gevraagd hebben, hoe het met die zaak is gelegen.

Dit wordt door de vergadering goedgekeurd.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT wenscht, dat het thans behandelde vraagstuk, voorshands permanent op het Programma voorkome; — hetwelk wordt goedgekeurd.

8. Uitslag van de premiënuitloving ter aanmoediging van de Konijnenfokkerij.

(Ter vergadering zijn tegenwoordig de bekroonde personen.)

De heer POST doet daaromtrent de volgende mededeeling:

Negen personen hebben in 't geheel 115 stuks konijnen ingezonden. De Commissie stelt voor, te geven aan:

1. W. JINTES te Groningen, *f* 25,00 voor de meeste exemplaren.

2. H. BELGRAVER, te item, *f* 15,00 voor de krachtigste exemplaren.

3. L. GRASHUIS, te item, *f* 5,00 om dezelfde reden, en om het ingezonden volledig verslag zijner bemoeijingen enz.

4. L. WACHTERS, te item, *f* 5,00 om dezelfde reden, wegens het groot aantal ingezonden exempl., waaronder zeer goede voorkwamen.

5. L. GROENMAN, te item, eene buitengewone premie van *f* 5,00, te geven door de heeren W. DE SITTER, ALI COHEN en POST, insgelijks om de schoone en krachtige exempl.

6. Van de konijnen door J. A. ELSINGA, te item, eervolle vermelding te maken, daar deze schoone en krachtige dieren alleen uit belangstelling en niet ter mededinging waren ten toon gesteld.

Hierop bedankt nogmaals alle zijne medebekroonden

Ds. GERHARDS stelt voor, meer algemeene kennis te geven van dezen afloop der zaak, dan in het Verslag. Het opnemen er van in de Couranten acht hij wenschelijk.

De heer DE SITTER zegt: De Commissie wilde, even als de uitloving, ook het resultaat daarvan in de Couranten bekend maken.

De Voorzitter berigt, dat er van wege het Bestuur nog een voorstel dienaangaande zal worden gedaan.

De heer DE SITTER ontwikkelt mondeling, wat de bedoelingen der Vereeniging zijn geweest met het uitloven der prijzen, en dat, aangezien het eerste oogmerk — het invoeren van het ras — hier naar wensch is bereikt, thans aan de beurt behoort te komen het tweede, namelijk het verkrijgbaar stellen voor de eigen consumtie van de geslagte dieren.

Ten dien einde draagt hij, namens het Bestuur het volgende voorstel voor:

Het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand te Groningen, overwegende, dat de pogingen in dit gewest aangewend, om een goed en zwaar ras van konijnen in te voeren, met het doel om daardoor aan den arbeidersstand een goedkoop en voedzaam voedingsmiddel te bezorgen, en tevens voor velen eene nieuwe bron van inkomsten te openen, in zooverre met het beste gevolg zijn bekroond geworden, dat de aanfok van Engelsche en Belgische konijnen vooral bij de arbeidende en minder gegoede standen in deze provincie zeer algemeen en met belangrijke voordeelen wordt gedreven;

Overwegende, dat het alsnu van belang is, ook de inlandsche consumtie van konijnenvleesch te bevorderen;

Heeft besloten, een premie uit te loven van *f* 25,00, te betalen aan hem, die zal bewezen hebben voor den 1 Mei 1856, de meeste volwassen konijnen, althans niet jonger dan 5 maanden, te hebben geslagt en verkocht na de dagteekening van dit besluit onder de navolgende bepalingen:

1. Zij die naar deze premie wenschen mede te dingen, zullen daarvan vooraf schriftelijk kennis moeten geven aan een der Secretarissen van 't Bestuur.

2. Zij zullen moeten bewijzen het aantal geslagte en verkochte konijnen, door hen opgegeven, werkelijk te hebben geslagt en verkocht, ten genoegen van het Bestuur.

De heer RINSMA meent, dat het misschien beter is *f* 50,00 uit te looven, ten einde de zaak aan den gang te helpen.

De heer DE SITTER antwoordt, dat zulks minder wenschelijk voorkomt, omdat de Vereeniging niet te veel op één punt behoort te doen. Ook is het voor de zaak zelve niet noodzakelijk *meer* te doen.

De heer RINSMA trekt hierop zijn voorstel in, en laat de verdere behandeling der zaak gaarne aan de leden der Commissie over.

De vergadering keurt het voorstel des Bestuurs goed.

9. Voorstel des Bestuurs nopens den huishoudelijken toestand der arbeidende klassen.

De heer DE SITTER deelt daaromtrent het volgende voorstel des Bestuurs mede:

Mijne Heeren!

Velen uwer zullen zeker met belangstelling kennis hebben ge omen van het hoogstgewigtige werk, hetwelk in dit gewest werd ondernomen door eene Commissie van Statistici, onder praesidium van den Heer Commissaris des Konings in dit gewest: n. l. de zamenstelling van een werk, dat tot titel zal voeren: *Tegenwoordige staat van de Provincie Groningen*, en waarin het gewest onzer inwoning zoo volledig en naauwkeurig mogelijk zal worden beschreven. In dat werk zal niet alleen eene aardrijkskundige beschouwing en plaatsbeschrijving, eene beschrijving van de natuurlijke gesteldheid en voortbrengselen, van de maatschappelijke instellingen, van nijverheid en rijkdom, maar vooral ook van de bevolking worden gegeven. Men wenscht die bevolking te beschouwen naar derzelver aantal, verdeeling en beweging, naar den ligchamelijken toestand, naar den verstandelijken, zedelijken en godsdienstigen toestand, maar men wenscht ook te geven een overzigt van den huishoudelijken toestand der arbeidende klassen.

Het Bestuur dezer Vereeniging heeft met veel belangstelling van dat voornemen kennis genomen; in den huishoudelijken toestand der arbeidende klassen toch is nog veel dat in het donker ligt, veel dat gebrekkig is, veel dat verbeterd kan en moet worden. Het is voornamelijk het doel onzer Vereeniging het pauperisme dáár te bestrij-

stand dier klassen is een eerste vereischte om den strijd met hoop op goed gevolg aan te vangen.

Een ernstig onderzoek naar den huishoudelijken toestand der arbeidende klassen is dan eene gewenschte zaak, èn voor onze vereeniging, èn voor de Commissie voor de statistieke beschrijving van dit gewest.

Het is daarom, dat het Bestuur Ulieden wil voorstellen, M.H., met die Commissie de handen in een te slaan, en van onze zijde te trachten, zooveel bouwstoffen op dat punt te verzamelen, als wij magtig kunnen worden, en dezelve ter beschikking te stellen van genoemde Commissie, opdat de door ons verzamelde inlichtingen, gevoegd bij de inlichtingen, welke die Commissie van elders zal bijeen verzamelen, tot een geheel gevormd, licht mogen verspreiden over deze hoogstbelangrijke zaak, en iets mogen bijbrengen om den hoogstbelangrijken arbeid der gezegde Commissie, zoo mogelijk, in volledigheid te doen winnen, opdat bij de eventuëele voltooijing van het werk, in dit gewest, ieder die daarin belangstelt, met meer volledige kennis van zaken over den huishoudelijken toestand der arbeidende klassen zal kunnen oordeelen, dan thans.

Het Bestuur stelt U daarom voor, M. H., te besluiten:

Het Bestuur te magtigen, om de gewone en buitengewone leden dezer Vereeniging uit te noodigen aan hetzelve te berigten op die vragen, welke het, in het belang der zaak, en des geraden achtende in overleg met de bedoelde Commissie, noodig zal achten aan dezelve ter beantwoording voor te dragen, met betrekking tot de dagloonen en andere hulpbronnen, de uitgaven voor stoffelijke en zedelijke oogmerken en voor weelde bij de arbeidende klassen.

Ds. DAMSTÉ wenscht niet alleen aan de Vereeniging de vragen te rigten, maar die ook algemeener te doen, aan afzonderlijke personen, die de zaken kennen.

De President heldert de zaak op, door te zeggen, dat de Statistische Commissie ook van elders licht zal vragen en ontvangen.

Het voorstel des Bestuurs wordt aangenomen.

10. Voorstel des Bestuurs, om art. 6 van het Reglement te wijzigen, wat den tijd der Najaarsvergadering betreft.

De Voorzitter deelt mede, dat de ondervinding heeft geleerd, dat het wenschelijk is, niet verpligtend te blijven

maken, dat de Najaars-vergadering der Vereeniging altijd in de maand October worde gehouden. Soms toch is het beter — om de opkomst der leden te bevorderen — de vergadering in September te doen plaats hebben.

Weshalve het Bestuur wenscht, in art. 6 van het Reglement voortaan te lezen: „September *of* October."

Dit voorstel wordt algemeen goedgekeurd.

11. Inmiddels worden de stemmen opgenomen, ter verkiezing van 3 leden des Bestuurs, voor de aftredende leden Ds. TERPSTRA, Mr. W. DE SITTER en Dr. ALI COHEN.

De aftredenden worden allen herbenoemd.

12. Rapport van de Commissie over het voorstel van den heer H. BEEKHUIS DAMSTÉ. (Zie Verslag van het *Eerste Congres over het Armwezen*, bl. 71-73 en 95; — Ve *Verslag der Alg. Vereeniging*, 1e ged. bl. 44.)

De heer BARGHOORN leest daaromtrent het volgende Rapport voor:

Mijne Heeren!

Het behaagde Ulieden in handen van de ondergeteekenden te stellen, om deze vergadering te dienen van berigt en raad, het navolgende voorstel van den heer H. BEEKHUIS DAMSTÉ.

„Onder de oorzaken van verarming en armoede, ben ik van meening, dat inzonderheid ook genoemd mag worden: het klein getal jongelingen, dat in ons vaderland wordt opgeleid tot het aanleeren van goede ambachten en nuttige bedrijven.

„Mijne ondervinding als armverzorger heeft mij geleerd, dat men hoogst zelden een huisgezin in bedeeling behoeft op te nemen, waarvan het hoofd een goed ambacht of handwerk verstaat.

„Dat aanleeren van een goed ambacht of nuttig bedrijf gaat hier echter, veelal, van groote moeijelijkheden vergezeld. Men vindt te veel meesters of werkbazen, die bepaald ongenegen zijn, jongens in hun bedrijf op te leiden en te bekwamen, waartoe ook bijdraagt de belemmerende bepaling in de patentwet, waarbij in de optelling van het personeel der werklieden een jongen met een man wordt gelijk gesteld; en die enkelen, welke nog jongens aanne-

loopwerk en andere nietige werkzaamheden, zoodat zij jaren bij een bedrijf kunnen zijn, zonder nog iets degelijks te kennen en te verdienen, waardoor de lust verflaauwt en het getal onbekwame handwerkers vermeerdert; en daar de behoefte aan goed werk al vast niet vermindert, moeten zulke onbekwame werklieden noodwendig achter staan bij de in groot getal steeds rondtrekkende Duitsche gezellen.

„Voor de zeevaart en vele handwerken, welke daaraan verbonden zijn, is de lust tot opleiding van jongelingen ook zeer gering; en daar onze naburen bij de vermeerdering van onze handelsvloot niet in die behoefte aan bekwame handen kunnen voorzien, heeft men hierdoor reeds sedert een paar jaren gebrek aan scheepstimmerlieden, blokmakers en scheepssmeden, maar vooral ook de nadeelige gevolgen daarvan door gemis aan het noodige scheepsvolk ondervonden; want niet alleen zijn de matrozen-gagiën bij zeer goed voedsel reeds tot *f*28 à *f*30 in de maand geklommen, maar de schepen worden uit gebrek aan bemanning maar al te dikwijls in het vertrekken belemmerd en veelal onvoltallig naar zee gezonden, en des onverminderd is het mij dezen winter gebleken, dat eene poging, om jongelingen uit den onbemiddelden stand uit te rusten en aan de vaart te brengen, bij de gezagvoerders nog veelal weinig bijval vond. Men wil bekwame handen; maar om ze te verkrijgen, wil men zich geene moeite getroosten; en dat die moeite toch niet zoo groot is, heeft mij de ondervinding geleerd op de hier gevestigde lettergieterij, welke fabriek in 1842 begonnen is met geheel uitsluitend Duitsche werkers, en nu reeds voor $^7/_8$ gedreven wordt met een personeel van Nederlanders, zonder dat de roem van solide, zuivere en smaakvolle bewerking van het fabrikaat er in het minst door geleden heeft. De in Duitschland heerschende gewoonte van vaste bepaling van tijd en loon voor loopjongen, leerling en gezel, wordt hier met goed gevolg in beoefening gebragt, en na wél volbragten leertijd een bewijs van bekwaamheid afgegeven, waarmede nu reeds één onzer Nederlandsche gezellen naar Duitschland is vertrokken.

„Die wijze van opleiding acht ik dan ook beproefd doelmatig, omdat hierdoor in de behoefte aan bekwame werklieden wordt voorzien, de liefde voor hunnen arbeid en het eergevoel bij dien stand wordt gaande gemaakt en

vooral de vermeerdering van armoede bij de arbeidende klassen krachtig tegengegaan; — maar aangezien het niet te denken is, dat die wijze van opleiding tot nuttige handwerken en bedrijven zonder afdoende medewerking algemeen in beoefening zal gebragt kunnen worden, zoo ben ik van meening, dat het wenschelijk zoude zijn, de Hooge Regering op dit onderwerp indachtig te maken, door de invoering van wettelijke bepalingen tot verpligte opleiding van jongelingen, met wegneming van het belemmerende ten dezen in de patentwet. En daar er al vast niet minder behoefte bestaat aan bekwame werklieden dan aan bekwame matrozen, en het eerste, zonder kosten, ook in het wel begrepen belang der werkbazen zouden kunnen plaats vinden, zoo is het met een gevoel van vertrouwen op het billijke en uitvoerbare van mijne denkbeelden, dat ik mij veroorloof, het volgende voorstel met bescheidenheid aan het oordeel van het Congres te onderwerpen:

„De ondergeteekende stelt voor, dat door het Congres moge worden besloten, om het bestuur te magtigen tot het indienen van een adres aan de Hooge Regering, waarbij met omkleeding van redenen wordt verzocht de daarstelling van eene wet, waarbij den gezagvoerders van schepen en aan de hoofden van nijverheidsinrigtingen de verpligting wordt opgelegd tot het opleiden en bekwamen van jongelingen, in behoorlijke evenredigheid tot het aantal werklieden, en zulks naar vaste bepalingen van leertijd, met vrijstelling van verhooging in het patent, voor zoo veel ambachten en andere bedrijven betreft, die naar het getal werklieden worden geklassificeerd."

Uwe gecommitteerden hebben met de meeste belangstelling dat voorstel overwogen.

Al dadelijk zijn zij het geheel met den voorsteller eens, dat onder de oorzaken van verarming en armoede in ons vaderland, inzonderheid mag worden genoemd: het klein getal jongelingen, dat aldaar wordt opgeleid tot het aanleeren van goede ambachten en nuttige bedrijven.

Uwe gecommitteerden zijn het ook daarin eens, dat dit aanleeren van ambacht of bedrijf wordt tegengewerkt, eensdeels door de gelijkstelling van jongens met werklieden door de patentwet, bij die bedrijven, waarbij het patent naar het aantal werklieden wordt geregeld, anderdeels in de nietige huishoudelijke bezigheden, waartoe de loop- of leerjongens in vele gevallen door hunne bazen worden gebezigd.

Zij gelooven eenparig, dat het gebruik onzer Duitsche naburen, om eene vaste bepaling van tijd en loon voor de verschillende categorien der werkers, op Fabrijken voor die instelling door hunnen aard geschikt, en bij ambachten, te houden, veel bijdraagt, om van loopjongens geschikte leerlingen, van leerlingen geschikte gezellen, en zoo arbeiders bekwaam, theoretisch en practisch bekwaam, om den kost te verdienen, te vormen.

Men moge die instelling noemen een overblijfsel der verouderde en met den geest van vooruitgang en vrijheid in handel en bedrijf strijdende gilden, zeker is het, dat zij eene instelling is, die ofschoon dan afkomstig van een verouderd systema, hare groote nuttigheid heeft, en ook bij den tegenwoordigen versnelden gang van alle zaken, bij de meerdere ontwikkeling van kunsten en wetenschappen, bij de meer practische toepassing van de laatsten ten behoeve van de Nijverheid, hoogst nuttig in hare toepassing kan zijn in die werkplaatsen en fabrijken, welke eigenaardig voor de toepassing dier instelling geschikt zijn.

Na dit ons vooruitgezet gevoelen, behoeft het voor de vergadering geen betoog, dat wij eenparig van oordeel zijn, dat het wenschelijk, ja in het belang van de arbeidende klassen en van de Vaderlandsche handwerknijverheid noodig, is, dat in den toestand, waarin in ons vaderland de handwerkende klassen in dat opzigt verkeeren, verandering worde gebragt.

Omtrent de middelen, waardoor dat doel kan worden bereikt, zijn Uwe gecommitteerden niet zoo eenparig hetzelfde gevoelen toegedaan.

De voorsteller, medelid uwer Commissie, toch heeft bereids in de conclusie van zijn voorstel het middel aan de hand gegeven, dat in zijne schatting doelmatig zoude kunnen werken.

Hij wenscht van de Regering te vragen eene wet, waarbij aan de gezagvoerders van schepen en aan de hoofden van nijverheidsinrigtingen, de verpligting wordt opgelegd tot het opleiden en bekwamen van jongelingen, in behoorlijke evenredigheid tot het aantal werklieden, en zulks naar vaste bepalingen van leertijd, met vrijstelling van verhooging in het patent, voor zoo veel ambachten betreft, die naar het getal werklieden worden geklassificeerd.

Zulk eene wet zoude, naar het oordeel van een Uwer [illegible]ommitteerden, wat het eerste beginsel betreft, strijden en [illegible]

met gezonde beginselen van huishoudkunde, en daardoor met het belang van handel en nijverheid; beide toch hebben er belang bij, om zoo veel immer mogelijk gesteld en gelaten te worden in de meest mogelijke vrijheid van handelen; en met even veel regt, als men nu als ondoelmatig gispt de wet, die voor den werkbaas of fabrijkant eene belemmering is tot het aannemen van loop- of leerjongens, zoude men naar zijn oordeel gispen de wet die hen noodzaakte, leerjongens te houden, wanneer zij goed vonden en het voor hun bedrijf voordeelig achtten, dezelve of in het geheel niet of in minder getal te hebben. De Regering zal zich ook, naar het oordeel van dit lid, niet willen inlaten met het inwendig, huishoudelijk beheer der fabrijken, werkplaatsen, enz., al was zij daartoe bevoegd, hetgeen dat lid vermeent te mogen betwijfelen.

Dit lid is dus van oordeel, dat ten opzigte van dit punt geene hulp kan, of mag gezocht worden bij de wetgevende magt, of bij de Hooge Regering; maar dat hier het laissez faire in den volsten zin des woords zijne toepassing moet vinden; dat in dit geval, handel en nijverheid zich zelf moeten helpen. Dat er iets aan de zaak kan en moet gebeuren, is ook de overtuiging van dat lid, en naar zijne overtuiging kan dit ook op doelmatige wijze geschieden, wanneer het Bestuur dezer vereeniging door de vergadering wordt gemagtigd om de aandacht op deze hoogst aangelegene zaak te vestigen van die vereenigingen, die zich in het bijzonder de Nederlandsche handwerks- en fabrijksnijverheid aantrekken, als daar zijn: de Nederlandsche Maatschappij van nijverheid, de Maatschappij van volksvlijt en de Maatschappij ter bevordering van handwerks- en fabrijks-nijverheid in Nederland.

Deze Maatschappijen kunnen, door hunne geschriften en vergaderingen, op de werkbazen en fabrijkanten invloed uitoefenen, hun het doelmatige der gewenschte instelling van leerjongens, leerlingen en gezellen, en het ondoelmatige der tegenwoordige klassificering der werklieden duidelijk maken; zij kunnen hun de overtuiging schenken, dat zij zelve bij die instelling, als eene kweekschool van bekwame werkers, groot belang hebben: — en is eenmaal die overtuiging in onderscheidene fabrijken van eenige beteekenis doorgedrongen en daar tot regel geworden, dan zal zij zich weldra in geheel ons vaderland vestigen.

De meerderheid Uwer commissie is echter van mee-

ning, dat eene zoodanige wet te geruster van het Algemeen Gouvernement kan worden gevraagd, omdat 1° geheel Duitschland er reeds zoo lang de goede vruchten van heeft ondervonden; — en dat men er daar prijs op stelt, kan onder anderen ook hieruit blijken, dat, toen men in 1848 in de meeste staten van Duitschland genoegzaam alles wenschte te hervormen, er geen sprake geweest is, om veranderingen te brengen in de bepalingen voor den handwerksstand, dan alleen in de verhouding van het getal leerlingen tot dat der knechts, en zulks ook nog alleen door vereenigingen van knechts en niet door patronen; — 2° een groot deel van die bepalingen met goed gevolg in gebruik is in Frankrijk en Belgie, door de uitgifte van livretten aan ieder handwerker; — 3° in Engeland, waar toch de vrijheid eene hoogte bereikt heeft, die in enkele opzigten nog de onze overtreft, die bepalingen ten aanzien van de schepen ter koopvaardij varende, de beste vruchten hebben opgeleverd. In de Merchants and Seamans's act (Victoria 7 & 8 cap. 112 art. 37) wordt bepaald opgelegd, dat ieder schip, grooter dan tachtig tot 200 ton, één leerling moet varen, schepen tusschen twee en vier honderd twee, tusschen de 5 en 700 vier, en zoo vervolgens, en heeft deze maatregel in den tijd van eenige jaren zoo veel zeelieden opgeleverd, dat men gemeend heeft, die te kunnen afschaffen, en gaat men in Engeland zelfs zoo ver, dat men voor de leerlingen niet alleen de jaren heeft bepaald, wanneer zij in eenige werkplaats mogen opgenomen worden, maar ook den tijd, hoe lang zij dagelijks op de werkplaats mogen gehouden worden, en dat alles ten gevolge van de schromelijke misbruiken, die ook aldaar, vooral in de fabriekdistrikten, van de leerlingen werden gemaakt; 4° dat particuliere bemoeijingen in zoo iets weinig afdoen, voldoende bewezen is door de bijna vruchtelooze bemoeijing van de Nederlandsche Handel-Maatschappij, die het eenige jaren heeft volgehouden, om de gezagvoerders bij de bevrachting te verpligten, om jongens mede te nemen, en waaraan niet alleen veelal schoorvoetend werd voldaan, maar daar men de bepaling mistte, dat het werkelijk leerlingen moesten zijn, geenszins aan het doel heeft beantwoord. Ook zijn de pogingen door de Maatschappij van nijverheid in der tijd aangewend, zonder gevolg gebleven.

Eenparig zijn evenwel Uwe gecommitteerden van oordeel, dat de belemmering door de patentwet in dezen aan-

gebragt ook tegen de invoering van deze instelling door werkbazen en fabrijkanten een blijvend bezwaar zal zijn, waardoor menigeen terug gehouden zal worden, jongens in dienst te nemen, die hem evenveel in zijn patent verhoogen als een volslagen werkman en die hij eerst nog eenige jaren zal moeten onderrigten, om daarvan belangrijke diensten te kunnen hebben, en ofschoon zij nu van oordeel zijn, dat deze vereeniging zich niet telkens tot de Regering moet wenden, maar zoo veel immer mogelijk moet zoeken, door eigene krachten, herstel van bestaande gebreken te erlangen zoo oordeelen zij echter, dat de onmogelijkheid, om, zonder medewerking der Regering, in dezen opheffing van het bestaande bezwaar te erlangen, ook bij de Regering den stap zal wettigen, die zij wenschen, dat bij haar worde gedaan door deze vereeniging, om n.l. in de patentwet deze wijziging te erlangen, dat bij beroepen en bedrijven die naar het getal werklieden worden geklassificeerd, leerjongens, tot den ouderdom van 12—16 jaren, niet in berekening werden genomen voor het regt van patent, wanneer op de fabrijk of werkplaats, ook in eene bij de wet te bepalene evenredigheid tot de leerjongens, volwassen werklieden werkzaam zijn, en dat in die fabrijken of werkplaatsen, waar leerjongens boven dien leeftijd worden gebezigd twee leerjongens voor een werkman zullen worden gerekend. Maar om voor te komen dat de jongens niet te vroeg van de school worden genomen, die bezwarende bepaling in hare kracht te laten, ten aanzien van kinderen, beneden de 12 jaar.

De meerderheid der gecommitteerden stelt alzoo ten slotte aan de vergadering voor, zich te vereenigen met de conclusie, vervat in het voorstel, met bijvoeging dat het der Regering moge behagen, de patentwet zoodanig te wijzigen, dat jongens beneden 12 jaar worden gerekend voor volle knechten, dat jongens van 12—16 jaren worden vrijgesteld en die van 16—19 jaren worden gerekend twee voor een knecht, terwijl ieder fabrijkant die van deze bepaling wenschte gebruik te maken, verpligt zoude zijn, bij 4 knechten ten minste 2 jongens van 12—16 en een van 16—19 jaren te plaatsen, en zoo vervolgens, of met enkele andere wijzigingen, die de vergadering mogt noodig keuren.

Terwijl de minderheid voorstelt, dat de vergadering zich per missive wende aan de verschillende inrigtingen in

hun met het gedane voorstel bekend make en hunne medewerking in deze belangrijke zaak inroepe.

Groningen 30 *Mei* 1855. W. DE SITTER.
P. S. BARGHOORN.
H. BERKHUIS DAMSTÉ.

De Voorzitter brengt in omvraag het *eerste voorstel*, waaromtrent de leden der Commissie het eens waren.

De heer DE SITTER geeft inlichting, waarom hij, de minderheid der Commissie, zich niet met de meerderheid kon vereenigen. Hij ontwikkelt de staathuishoudkundige redenen, die hem daartoe hebben genoopt.

De heer ALI COHEN ondersteunt den heer DE SITTER, en merkt op, dat hij zulks doet met het oog op den grondslag, waarop wij in deze vergadering altijd plegen voort te bouwen. Die grondslag is eene gezonde staathuishoudkunde, in verband tot de armenzaken. Ook dezen morgen nog was zulks weder gebleken. Bovendien komt dit Rapport met de daarop gevolgde conclusie in het verslag. Dan kan men, des verkiezende, later daarp terugkomen, en wel op goed overwogen gronden.

De heer RINSMA is het eens met de heeren DE SITTER en ALI COHEN. Ook zou de stelling der meerderheid verderfelijk zijn. Hij toont dit aan.

Ds. DAMSTÉ zegt, de Staat moet wél voor deze zaak zorgen, zoo goed als voor het opleiden van soldaten. Het laatste geschiedt; waarom geschiedt niets om goede arbeiders op te leiden? Hij gaat af op hetgeen de meerderheid in het Rapport zegt, dat *elders* zulke goede gevolgen bestaan van zulke dusgenaamde dwangmaatregelen. Dát is bij hem de hoofdzaak. Daarvan hangt bij hem hier alles af.

De heer DE SITTER beantwoordt Ds. DAMSTÉ, en spreekt over den Staat, het doel van den Staat en zijne verpligtingen. Daaruit vloeit voort, dat de Staat met partikuliere industrie niets heeft te maken.

De heer BARGHOORN wijst ook op Engeland, en hoe de staat dáár de nijverheid soms belemmert.

De heer ALI COHEN beantwoordt den heer BARGHOORN. Hij toont aan, dat het gezegde van den heer BARGHOORN juist bewijst, wat zoo even is gezegd over hetgeen de Staat in zake van nijverheid behoort te doen of te laten. De belemmeringen, in Engeland aan de nijverheid aangebragt, waarop de vorige spreker doelde, zijn

dan ook in dat land teregt geschiedt in het algemeen belang, tegen het te ver gedreven eigenbelang.

De heer RINSMA meent ook, dat de gezegden van den heer BARGHOORN tegen het stelsel der meerderheid pleiten.

De heer DE SITTER toont ook aan, hoe uit eene opmerking in het rapport blijkt, dat de fabrijkanten zelve het gewenschte kunnen doen. Hij heldert dit op door fabrijken hier en elders.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT zegt, dat de individu's het zullen *kunnen* doen, maar niet altijd *willen* doen. Hij ondersteunt het gevoelen van den heer ALI COHEN, die zeide, dat het gevoelen ook van de meerderheid in het verslag komt, zoodat men er op terug kan komen. De zaak is toch nog niet rijp, en 't is dan beter een half, of een geheel jaar lang te wachten.

De heer DE SITTER geeft in bedenking als motie van orde, het *geheele* besluit uit te stellen tot de volgende vergadering.

De heer T. HOFKAMP meent, dat de patentwet-verandering dringt, en dat wij dit punt afdoen moeten.

De heer DOMMERING deelt mede, dat de patentwet thans bij het gouvernement in handen is, en dat het dus goed zij, dit punt af te doen.

De heer ALI COHEN meent, dat de motie van orde toch kan worden aangenomen, omdat — zooals hij aantoont — ook dát punt niet zulk eene dringende haast heeft.

Daarna wordt overeenkomstig de gedane motie besloten.

13. De President herinnert aan art. 11 van het Reglement, en verzoekt de gewone leden der Vereeniging daaraan te voldoen.

14. Ds. HOFKAMP wil een voorstel doen. Ter ontwikkeling daarvan zegt hij, dat ook spirituële belangen door deze Vereeniging worden behartigd, dat zij die ook moet behartigen. Hij wijst er op, dat thans de wet op het lager onderwijs onder handen is. In verband daarmede leest hij voor uit *de Wekker*, van 26 April l. l., een opstel, door dat blad opgenomen uit het *Algemeen Weekblad van Purmerende*, en getiteld: *Verpligt Schoolgaan.*

Dit stuk luidt als volgt:

„Het Ontwerp van wet op het onderwijs, door de regering aan de Tweede Kamer aangeboden, heeft tot vele beschouwingen en bedenkingen aanleiding gegeven. 't Was te voorzien, daar het eene zaak geldt, die niet alleen diep in het volks-leven ingrijpt, maar ook de teederste belangen raakt, zoodat de gevoelens daarover wel altijd zeer verschillend zullen blijven. Zullen wij het onze uitspreken, dan hadden wij in het Ontwerp gaarne eene bepaling aangetroffen, die het schoolgaan tot op zekeren leeftijd *verpligtend* maakte, gelijk dit in andere landen bestaat. Wel weten wij dat zulk eene bepaling bij de tegenwoordige inrigting van het onderwijs met vele en groote bezwaren gepaard gaat en misschien een belangrijke verandering daarin zou noodig maken, maar wij zouden hiervoor niet terugdeinzen. Hoezeer ook warme voorstanders van vrijheid, vooral op zedelijk en geestelijk gebied, zijn wij nogtans evenzeer gunstig gestemd voor zulke beperkingen als door het wel begrepen belang des volks niet alleen gewettigd; maar ook geëischt worden. En dit schijnt ons geheel van toepassing te wezen op het schoolgaan der kinderen, dat tot heden aan de willekeur der ouders is overgelaten, en daarom ook op zulk eene schromelijke wijze door velen is, en nog bestendig wordt verwaarloosd. Wie er aan twijfelt, leze slechts de jaarlijksche verslagen der Regering over het onderwijs, waaruit hij zal zien dat de school door vele kinderen niet, of slechts traag, wordt bezocht en door een groot getal, ja *in 't algemeen* veel te vroeg wordt verlaten. Wie er aan twijfelt, raadplege slechts de ondervinding in schier alle steden en dorpen, die hem zal aantoonen dat het schoolgaan door *te* velen wordt veronachtzaamd en het meest door die kinderen, welke boven anderen het onderwijs noodig hebben en waarvan sommige het kosteloos kunnen ontvangen. Zou de wet hierin niet moeten voorzien?

„Maar," zegt men, „*de wet* moet daarin niet voorzien de wet moet daarin niet *dwingen*." — Waarom niet? Indien alleen de wetgever eene radicale verbetering in het schoolgaan kan aanbrengen, dan mag hij dien dwang wel uitoefenen, waarbij de ouders verpligt worden, hunne kinderen tot zekeren leeftijd ter schole te zenden. Ons schijnt het eenigermate strijdig, dat de *Gemeentebesturen* worden verpligt om te zorgen dat er doelmatig onderwijs gegeven worde, terwijl de ouders de vrijheid hebben om hunne kinderen in huis te houden.

„Maar," redeneert men, „eene wet die het schoolgaan verpligtend maakt, beperkt de vrijheid der ouders in zulk eene teedere zaak, in de opvoeding van hun kroost. „En zou de wet zich daarom niet met het schoolgaan morgen bemoeijen? Staat gij de bemoeijing der wet met uwe kinderen niet in andere opzigten toe? Gebiedt zij u niet om uwe kinderen des noods tot soldaten te maken, en zou zij u niet gebieden mogen om ze door onderwijs te maken tot goede burgers? Mag de wet u wel *ver*bieden om uwe kinderen kreupel te slaan, maar niet om ze door verwaarloozing der school tot verstandelijke en zedelijke kreupelen te maken? Zal er wel eene wet mogen zijn, die maakt dat de kinderen niet door hunne ouders onterfd worden van geld en goed, maar zal geene wet mogen waken dat zij niet onterfd worden van de voordeelen eener goede ontwikkeling en opvoeding, zoo ver de school die geeft? Naar onze meening *mag* niet alleen, maar *moet* ook de wet daarvoor zorgen. Waar de ouders toonen, hnnne verpligtingen jegens de toekomstige *staats-burgers* niet te kennen of niet te willen vervullen, daar behoort de Staat door eene wet te voorzien. Voor zulke ouders bestaat ook eigenlijk slechts de wet die tot schoolgaan verpligt. Voor de weldenkenden, die zich zelven eene wet zijn, is zij als niet aanwezig.

„Het is opmerkelijk, dat zulk eene wet, behalve in *Pruissen, Wurtemberg* en andere landen, waar nog meer of min het autokratisch bestuur is, ook gevonden wordt in het vrije *Noord-Amerika;* opmerkelijk, dat de vrije zonen der republiek zich in het schoolgaan hunner kinderen den dwang eener wet laten welgevallen, die menigeen tiranick schijnt. De oorzaak van dat verschijnsel is nogtans niet ver te zoeken. Zij ligt alleen in de hooge waardering van het onderwijs die in de noordelijke Staten der Unie algemeen is. Innig doordrongen van de waarheid dat de school in onmiddelijk verband staat met de welvaart des volks, gaat men dáár van het juiste denkbeeld uit dat de ouders, die hunne kinderen niet behoorlijk ter schole zenden, *aan den Staat te kort doen.* Men acht er ieder burger verpligt om mede te werken tot welzijn van den Staat, waarvan hij dagelijks de voordeelen geniet, en hij die medewerking *dan* alleen verleenen kan, als hij door onderrigt is ontwikkeld en gevormd tot een nuttig lid der maatschappij, ziet men in eene wet, die het schoolgaan verpligtend maakt, slechts een maatregel van den Staat tot *zelfbehoud.*

„En de vraag, of zulk een maatregel gunstig werkt, wordt door een blik op *Noord-Amerika's* ontwikkeling en bloei voldoende beantwoord. Zijn die ook niet *alleen* aan het volks-onderwijs gelijk het daar gevonden wordt toe te schrijven, zeker toch grootendeels. Het is de eenparige erkentenis van allen die over *Noord-Amerika* geschreven hebben dat, met de verbetering en vermenigvuldiging der scholen, steeds is gepaard gegaan eene vermindering van armoede en misdaden en daarentegen eene verhooging van welvaart en zedelijkheid.

„Maar niet slechts *Noord-Amerika*, ook het koningrijk *Wurtemberg* toont daarvan het bewijs. De kinderen zijn er verpligt om tot hun 14de jaar school te gaan, terwijl de ouders voor de nalatigheid der kinderen aansprakelijk worden gesteld. Het gevolg daarvan is, dat er zelfs in de dorpen geen knecht of dienstmeid gevonden wordt, die niet kan lezen, schrijven en rekenen. Eenvoudigheid gaat er gepaard met eene hooge mate van verstandelijke ontwikkeling onder alle standen, terwijl de *Wurtembergers* niet alleen om hunne meerdere zuiverheid van zeden, maar ook om hun geest van orde, welwillendheid en verdraagzame godsdienstigheid boven de andere Duitschers geprezen worden.

„Daarom zou eene wet, die het schoolgaan verpligtend stelde, ons met het oog op de behoefte van ons vaderland zeer wenschelijk voorkomen. Zoo wenschelijk wij die evenwel achten, zoo weinig verwachten wij haar bij de tegenwoordige inrigting van het onderwijs en de scholen. Maar in de leemte, die daardoor blijft bestaan, zou althans eenigermate voorzien worden, wanneer de *Armbesturen*, zoowel kerkelijke als andere; de door ons bedoelde wet vaststelden ten aanzien van de kinderen der door hen bedeelden. Algemeen moest door hen de maatregel worden genomen. om *de bedeeling, in welken vorm ook, geheel of gedeeltelijk te onthouden aan de ouders, die hunne kinderen niet of traag ter school zenden.* Men moest in de uitvoering van dien maatregel met gestrengheid te werk gaan, omdat men in den grond der zaak voor de kinderen waakt en deze tegen de verkeerdheid der ouders in bescherming neemt. Voor de kerkelijke Armbesturen inzonderheid, wier zorg bij de nieuwe armenwet zoozeer vermeerderd is, achten wij het nemen van zulk eene wet een maatregel van zelfbehoud. Gelijk zij niet slechts bevoegd, maar ook *verpligt* zijn, om

hunne ondersteuning te weigeren aan onwaardigen en allen, die de gaven der liefde tot onmatigheid gebruiken, zijn zij evenzeer in hun regt en voldoen zij aan hunne roeping, als zij dien zelfden maatregel toepassen op hen, die hunne kinderen geen gebruik doen maken van het onderwijs, dat hun kosteloos wordt aangeboden. Wij gelooven, dat dit weldadige gevolgen zou hebben en vooral gunstig zou werken op die familiën, bij welke sints onheugelijke tijden de armoede van vader op zoon overgaat en die zich *beroemen* sints zoo vele geslachten van de diakonie getrokken te hebben."

In verband met het hier gestelde doet nu de heer HOFKAMP het voorstel, dat in den straks vermelden geest, de Vereeniging zich adressere aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

De heer ALI COHEN toont aan uit het verslag dezer Vereeniging van de vergadering van Oct. 1852, dat hetgeen de heer HOFKAMP wenscht, dat geschieden zal, toen reeds is besloten en later geschiedt, met dit onderscheid, dat wij ons toen — geheel in denzelfden geest — hebben geadresseerd aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, tot dus verre trouwens zonder eenig gevolg

De heer HOFKAMP wil, dat de vergadering zich daarom nu wendt tot de 2de Kamer, juist omdat de Minister *niet* heeft gedaan, wat wij meenen dat wenschelijk is dat gebeurd.

De heer DE SITTER stelt voor iets anders te doen, n.l. afschrift te zenden van het adres van October 1852 aan de beide Kamers, met eene conductoire-missive er bij.

Dit wordt algemeen goedgekeurd.

De tijd nu verstreken zijnde, wordt de vergadering gesloten.

BIJLAGEN.

A.

VERSLAG WEGENS DE PROEFNEMIMG

VAN DE

TELING MET ÉÉN MOERKONIJN.

in ruim één jaar.

INGEZONDEN DEN 15 MEI 1855,

aan de Commissie uit het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme te Groningen, belast met de zaak der Konijnenteelt.

DOOR

L. GRASHUIS,

Meesterknecht ter Groninger Courant- en Boekdrukkerij van de Erven C. M. VAN BOLHUIS HOITSEMA.

Wel edele Heeren!

Aangemoedigd door de vele gunstige berigten, welke er in den laaatsten tijd in onderscheidene dagbladen gevonden werden, en door het verhandelde in de vergaderingen van de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme, over de zaak der *konijnenteelt*, en de gunstige uitkomsten, welke er voor den handwerksman, bij eene allezins goede opvatting en behandeling in die teelt kon gelegen zijn, besloot de ondergeteekende, ook eens eene proeve te nemen met slechts *één moerkonijn*, om te onderzoeken, hoe verre die berigten der waarheid hulde deden, en of het de moeite en onkosten konde vergoeden, welke natuurlijk met die teelt vergezeld zouden gaan.

Te eerder ging ik tot die proefneming over, daar ik bewoner ben van eene behuizing met een tuin, welke laatste, begreep ik, nog al voor een groot gedeelte het een en ander oplevert, geschikt voor voeder, en hetwel anders gewoonlijk zijne bestemming op de mestvaalt erlangt.

Daar er nu ruim *één jaar* verloopen is, sedert ik mij met die teelt onledig heb gehouden, en mijne uitkomsten mijne verwachtingen verre hebben overtroffen, zoo meende ik, dat het in het be-

lang der zaak misschien niet ondienstig zou zijn indien ik der Commissie, met de aanhangige zaak belast, mijne aanteekeningen en derhalve het resultaat van de teelt met *één moerkonijn* over het gezegd tijdsverloop van *één jaar*, bekend maakte, en meen daartoe het tijdstip, waarop zij uitspraak moet doen over eenige uitgeloofde premien, over deze teelt, niet ongeschikt gevonden te hebben.

Derhalve heb ik de eer, hetzelve bij deze der Commissie aan te bieden, in het volle vertrouwen, dat zij mijne zwakke pogingen om ook op deze wijze der zaak eenigzins nuttig te zijn, niet onnuttig en onnoodig mogen beschouwen.

Eenmaal het plan opgevat hebbende; ging ik dan ook weldra handen aan het werk slaan. Na mij in de Modelfokkerij alhier van de noodige grootte, enz. van goede hokken verzekerd te hebben, was ik spoedig in het bezit van een paar oude kisten, welke aldra door mij zelf in redelijke hokken waren herschapen, en ontving ik den 16 April 1854 van den Heer POST de eerste bewoner van de nieuwe kolonie, zijnde een haaskleurig konijn van 4½ maand oud, voor *f* 3,00. Z.Ed verklaarde mij toen, dat het alle vereischten bezat, om een *goed* moerkonijn te worden, en, gelijk uit het vervolg zal blijken, was deze verklaring niet onjuist, want zij bezat alles, wat er voor een goede moer noodig is.

Op den onderdom van 6 maanden bragt ik haar bij den Belgischen rammelaar in de Modelfokkerij, en mogt ik den 26 Junij daaraanvolgende het genoegen hebben, dat zij mij *negen* jongen ter wereld bragt, waarvoor ik al zeer spoedig liefhebbers vond, en en vier weken leeftijd zeven stuks verkocht voor *f* 4,60, terwijl de overige twee, zijnde rammelaars, in mijn bezit zijn gebleven, en welke, op de Tentoonstelling aanwezig, door de Commissie en andere kenners zeker niet onopgemerkt zullen blijven wegensh unnen kolossalen en schoonen ligchaamsbouw.

De *tweede worp* (gekruist Engelsch ras) bragt zij mij den 2 Augustus. Deze bestond uit *elf* stuks, waarvan een na de geboorte stierf. Vijf stuks leverde ik af voor *f* 4,75, terwijl ik twee ooijen en drie rammen behield, waarvan de eersten thans reeds goede moerkonijnen zijn en reeds geworpen hebben, zooals nader zal blijken. Ook deze beide moerkonijnen, zoomede de moer derzelve, zijn op de Tentoonstelling en zijn ook allezins bezienswaardig. — Twee der rammen (om hier in 't voorbijgaan in te lasschen) verloor ik echter op den onderdom van zeven maanden, en wel door het nuttigen van eenige drooge bladen van een rododendron, uit mijne tuin, welke ik hun voorgeworpen had, wier vergiftige bestanddeelen mij onbekend waren. De derde ram is nog in mijn bezit.

De *derde worp* (gekruist Engelsch ras) had plaats den 12 September, en bragt *veertien* jongen op, waarvan vier kort na de geboorte overleden, zeven verkocht ik voor 4,65, terwijl er nog drie van aanwezig zijn.

De *vierde worp* (Belgisch ras) bragt mij den 1 November *elf* stuks op, waarvan twee bezweken, terwijl ik de geheele overige kleine familie in eens verkocht voor *f* 6,50.

Door deze in mijn oog buitengewone vruchtbaarheid van mijn moerkonijn had mijne teling in den afgeloopen herfst langzamerhand eene groote uitbreiding verkregen. Ik had daartoe genomen een gedeelte van den tuin gelegen in het oosten, waar eene plankketting staat, waar de hokken tegen aan staan, van boven voorzien met afhellende dakpannen en lichtramen, en van voren met losse lichtramen, welke ik naar verkiezing kan wegnemen en bij het naderen van het gure jaargetijde weder inzetten kan, om de bewoners der hokken te beschutten voor regen en sneeuwjagt.

Daar ik ook dadelijk ondervinden wilde, hoe het met de teling in den winter gesteld was bragt ik voor den 5den keer mijne moerkonijn bij den ram, en nu wel bij eene van mijne eigene kolonie van den 1sten worp. Ik had intusschen gezorgd, dat mijne hokken goed beschut waren tegen het ongunstige weder, zoodat ik begreep, dat er van dien kant geene bezwaren tegen de teeling konden bestaan.

De *vijfde worp* kwam ter wereld op eene der koudste dagen van den afgeloopen strengen winter, den 1sten Februarij, bij eene vorst van 19 graden Fahrenheit; en wel 11 stuks, zijnde echter bij de geboorte veel kleiner dan vroeger, hetwelk gereedelijk aan de koude en het mindere voeder dan in den zomer kan toegeschreven worden. Drie derzelve stierven spoedig, en ofschoon de groeikracht der kleinen zich ook zoo spoedig niet ontwikkelde als in den zomer, meende ik ze echter op den ouderdom van zes weken gerust in het speenhok te kunnen plaatsen, om het moerkonijn rust te verschaffen, maar trof daarop ongelukkig een kouden guren nacht, zoodat er den volgenden dag vijf van bezweken waren, naderhand nog een paar, zoodat ik slechts één van dezen ongelukkigen worp overhield. Dat stond mij niet best aan, doch wil hierom volstrekt niet beslissen, of de teeling in den winter niet even goed doorgaan kan als in den overigen tijd van het jaar. Dit is in allen gevalle zeker, dat de koude de groeikracht zeer belemmert en de jongen zoo spoedig niet aanwassen als anders.

Een der grootste bezwaren echter voor den handwerksman en kleinen teeler in den winter is het voeder. Wel is waar, kan hij soms van zijne geburen en kennissen afgeval van aardappelen enz. bekomen, welke hij zijnen konijnen gekookt of raauw voorwerpen kan, — maar zulk voeder is toch alleen niet voldoende. Er behoort vooral droog voeder, b. v. haver, klaverhooi, wortelen en koolrapen te wezen, om zijnen konijnen in eenen behoorlijken staat te houden, ten einde ze met vrucht voor de teeling te kunnen bezigen. Om hiervan echter (vooral van haver en hooi) in den herfst een opslag, — gelijkvenredigd aan de sterkte zijner konijnenfamilie, te kunnen doen, ontbreken hem in de tegenwoordige dure

tijden, nu hij zelfs geen opslag voor zijne huishouding kan doen, — ten eenenmale de middelen, en moet hij, in den winter, wil hij zijne konijnen aanhouden, gezegde voedersoorten meestal bij kleine partijen tegen zwaar geld aanschaffen, hetwelk hem ten eenenmale de lust beneemt, daar de winst, welke hij in den zomer van zijne kolonie getrokken heeft, in den winter, wanneer er geen verkoop van konijnen plaats heeft, meest versmelten zal voor voeder, en zullen juist hierdoor velen met de teeling een einde nemen, althans in den winter. Want het is zeker, dat de konijnen, indien men haar niets anders geeft dan afgeval van aardappelen, enz., voor het oog zelfs van onkundigen geen heel besten dunk van den inwendigen toestand der konijnen geeft, en gezegd droog voeder daarentegen hen niet alleen een fleurig en gezond voorkomen verschaft, maar hen ook inwendig versterkt en krachten schenkt, zoo noodig voor de teeling en vooral ook hoogst noodig voor de jongen.

Om deze redenen veroorloof ik mij hier eene vraag te doen, op welke ik hoop, dat door de Commissie, in het belang der zaak zelve, en voor den kleinen teeler (voor wien men toch hoofdzakelijk deze zaak heeft op het touw gezet), acht mag worden geslagen: of er geene mogelijkheid zou bestaan, dat de bestuurders der Modelfokkerij, bij het vele, dat zij reeds gedaan heeft, ook nog *dit* voegde, om gelegenheid te verschaffen, dat gezegde kleine teelers in den tijd, dat er geen groen voeder te verkrijgen is, bovenstaande voedersoorten ergens tegen kontant geld, maar voor inkoopsprijs konden bekomen?

Zulks zoude de zaak naar mijns bedunkens, vooral met het oog op den winter, een beter aanzien geven, den kleinen teeler den moed niet doen verliezen en beletten, dat er velen, om de aangevoerde redenen, met de teelt wederom een einde maken, waarbij niet moet worden vergeten, dat door de minder voordeelige fokkerij in den winter het kapitaal der kleine onderneming volstrekt niet in evenredigheid toeneemt.

Bij het bovenstaande valt intusschen op te merken, dat die bezwaren van den winter hoofdzakelijk gelden voor den kleinen teeler in de steden, zooals de ondergeteekende en zijns gelijken.

Bij de opgenoemde bezwaren, verbonden aan de konijnenteelt ook vooral voor den handwerksman en kleinen teeler, komt nu nog bij, dat door de reeds groote verspreiding der Belgische konijnen, vooral in deze stad, de vraag bij hen in dit voorjaar naar dit produkt ten eenemale heeft opgehouden, en men de prijs van het vorige jaar lang niet wil besteden, hetwelk trouwens ook wel te verwachten was. De Modelfokkerij en enkele groote teelers mogen hierop eene uitzondering maken, 'tgeen ik gaarne wil gelooven, daar gezegde Fokkerijen steeds, naar ik meen, gereeden aftrek naar de provincie hebben, maar den kleinen teeler drukt dit voorshands alleen, welke zich nu tot den verkoop op de markt moeten bepalen, daar bij hen aan huis hoorgenaamd geene vraag meer is.

terwijl de ondergeteekende het verloopen jaar ettelijke exemplaren meer had kunnen plaatsen, had hij ze slechts bezeten, en allen uit huis.

Het is dus te wenschen, dat het der Commissie moge gelukken, dat de afvoer naar hier of elders in orde kome, opdat de teeler wete, waar hij zijne konijnen kan kwijt raken; — opdat de vraag naar konijnen verdubbele en daardoor de voorshands gesmoorde lust van den teeler worde aangewakkerd!

Echter laat ik den moed door deze ontmoedigende vooruitzigten niet zinken en wordt de omvang mijner familie met den dag grooter en uitgebreider, zoodat ik nu reeds in het bezit ben van een zevental hokken van onderscheidene grootte, en ben dit voorjaar, in weerwil van het vooruitzigt, dat de winst dit jaar niet zoo groot zal zijn dan het voorgaande, met vernieuwden lust aangevangen, en nu wel met *drie moerkonijnen*.

Den 24 April bragt mijn eerst moerkonijn, voor den *zesden keer*, 8 jongen ter wereld, waarvan een is overleden, zoodat dit dier in het tijdsbestek van tien maanden zesmaal jongen heeft geworpen, ten getale van 64 stuks, 'twelk dunkt mij buitengemeen vruchtbaar mag heeten. Zij heeft reeds weer bij den ram geweest.

De beide ooijen van den tweeden worp (2 Aug. 1854) zijn nu ook in goede moeren herschapen. De eene bragt den 3 April acht stuks, waarvan echter drie zijn gestorven. De andere bragt den 8 Mei 8 jongen. Beide zijn reeds weder besprongen.

Nog dien ik te vermelden, dat ik den 18 Julij 1855 mij aangekocht heb een donker haaskleurig moerkonijn van inlandsch ras, welke ik heb laten bespringen door den Belgischen rammelaar van de Modelfokkerij. Den 5 September bragt zij mij 7 jongen, waarvan ik drie verkocht heb voor *f* 2,25, en nog 3 ooijen en 1 ram heb overgehouden. Dit moerkonijn werd echter in korten tijd zoo dik en vet, dat wij het geconsumeerd hebben. Daar ik mijn resultaat echter alleen wensch te zeggen van *één moerkonijn*, zal ik bij de inkomsten en uitgaven niet rekenen, wat deze inlandsche mij hebben gekost en opgeleverd.

Mijn *Belgisch moerkonijn* heeft dus sedert den 16 April 1854

opgeleverd	64	jongen
waarvan overleden	19	„
Blijft	45	konijnen.
de Moeren van den 2den worp		
jongen . .	16	konijnen
waarvan	3	overleden
	13	
Te zamen	58	stuks.

welke, op de onderstaande na, welke nog in mijn bezit zijn, en waaruit nu mijne Teelerij bestaat, verkocht zijn:

1	moerkonijn	van Belgisch	ras
2	„	„ Eng. Belg.	„
3	rammelaars	„ Belgisch	„
3	rammen,	onvolwassen Belg.	„
21	jongen	„ „	„
benevens 3	ooijen,	gekruist Inl.	„
3	ram	„ „	„
te zamen 34	stuks	58	Belgische
verkocht 28	„	4	Inl.
62	=	62	

Alsnu ter slotsom overgaande, zal ik opgeven, wat ik sedert den 16 April 1854, de dag van ontvangst van het konijn, voor voeder, enz. heb uitgegeven. Bij deze uitgaven heb ik echter niets gerekend voor de hokken en verdere timmerderij, omdat dit uitgaven zijn voor eenmaal grootendeels, en alles zelve gedaan hebbende de gemaakte onkosten daarvoor gemakkelijk uit de waarde van het vervaardigde bestreden konden worden. Ook het stroo voor de hokken laat ik er buiten, omdat zulks meestal, zoo niet geheel, vergoed wordt door de mest, welke de konijnen opleveren. Ook moet men in aanmerking nemen, dat de uitgaven voor gras niet hoog zijn, daar een paar knapen mij nu en dan een zak vol leverden voor eenige centen, en mijn tuin mij bovendien meer dan eens van uitgaven verschoonde.

De inkomsten in dat tijdsbestek zal ik er tevens bijvoegen. Daarbij heb ik uitgetrokken de gemiddelde waarde van de nog in mijn bezit zijnde konijnen, welke waarde ik voorzeker niet te hoog heb berekend.

Uitgaven.

Voor het konijn	*f* 3,00
„ driemaal bespringen . .	- 0,40
„ gras	- 1,10
„ haver	- 6,32
„ zaden en mangelwortels .	- 0,60
„ hooi	- 0,80
„ zemel en draf	- 0,68
„ wortels	- 0,60
„ aardappels	- 0,75
„ melk en brood	- 2,00
	f 16,25
Af voor Voeder voor de inlandsche konijnen	- 2,25
	f 14,00

Inkomsten.

Van de eerste worp	*f* 4,60	
„ tweede „	- 4,75	
„ derde „	- 4,65	
„ vierde „	- 6,50	
Voor bespringen	- 0,15	
		f 20,56

Gemiddelde Waarde der nog voorhandene dieren.

1 Het oudste Belgisch moerkonijn	*f* 3.00	
2 Eng.-Belgische . . á	*f* 3,00	- 6,00
1 Belgische zammelaar		- 2,50
1 dito		- 2,00
1 dito		- 1,00
3 dito à	*f* 0,50	- 1,50
6 jongen, à	*f* 0,30	- 2,10
15 dito, à	*f* 0,25	- 3,74
30 stuks		*f* 21,85
		f 42,50.

RECAPITULATIE

over de uitkomsten van mijne fokkerij met *één enkel moerkonijn*, gedurende ruim één jaar.

Uitgaven		*f* 14,00
Inkomsten:		
Verkochte jongen, enz. . . .	*f* 20,65	
Nog voorhanden:		
30 stuks, ter waarde van . .	*f* 21,85	
		f 42,50
Winst alzoo van één moerkonijn, in ruim één jaar		*f* 28,50.

Ten slotte ben ik zoo vrij op te merken, dat mijne uitkomsten wel niet over een groot getal loopen, omdat ik slechts met *een enkel exemplaar* heb gefokt, hetwelk geschied is om de eenvoudige redenen: dat het aanschaffen van meerdere mij niet wel voegde doch dat desniettemin, en misschien juist in vergelijking met grootere fokkerijen, mijne resultaten, — in weerwil van de ongelukkige *winterworp* en het *afsterven* van twee volwassen *rammelaars*, — al zeer gunstig zijn, en zeker nog andere personen uit den arbeidenden stand *ook in de steden* tot aanmoediging kunnen verstrekken, ook wanneer de prijzen der konijnen eene wel te verwachtene daling zullen behouden.

Dat binnenstaande Uitgaven en Inkomsten, benevens de opgaven van het getal jongen en de verkoop daarvan, zoo mede het getal der nog aanwezige konijnen, afkomstig van *een enkel moerkonijn*, met de waarheid overeenkomstig is, willen de ondergeteekenden volgaarne met hunne handteekening bekrachtigen.

Groningen, 15 Mei 1855.

(w. g.) P. SMIT

(w. g.) JAN EVERS VAN WERING.

VERSLAGEN VAN GEWONE LEDEN DER ALGEMEENE VEREENIGING.

I.

KORT VERSLAG DER WERKZAAMHEDEN VAN HET BESTUUR DER SPAARKAS, VOOR ZIEKTE EN DOOD,

gevestigd bij het Departement Aduard, gedurende het jaar 1854.

Het Bestuur der Spaarkas voor Ziekte en Dood, gevestigd bij het Departement der Maatschappij: tot 't Nut van 't Algemeen, te Aduard, heeft de eer, aan 't Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme, 't volgende rapport mede te deelen.

Even als in vorige jaren, heeft het Bestuur der Spaarkas zich beijverd, om den doel van gemelde inrigting, door doelmatige pogingen, te bevorderen. Die pogingen hebben, met het oog op de zoo nuttige strekking dier inrigting, niet die gunstige gevolgen gehad, welke men met grond zoude hebben mogen verwachten. — Hoezeer eene meer algemeene deelneming te wenschen overblijft, is 't echter verblijdend te kunnen berigten, dat de Spaarkas bij voortduring, voor onderscheidene leden, uit den geringeren stand, weldadig blijft werken.

Het getal leden bedraagt tegenwoordig 25. Van dezen is in bovengemeld jaar *f* 157,95 contributie ontvangen. Aan interest van 't vaste fonds *f* 33,82^5, makende dit, met *f* 93,98^5, zijnde het batig saldo van 1853, uit, eene som van *f* 285,76.

Voor ziektegelden is in dien tijd uitgegeven *f* 183 en voor kleine onkosten *f* 1,40, zijnde dus eene uitgaaf van *f* 184,40 en alzoo een batig slot van *f* 101.36.

Zeven leden, uit den meer of minder behoeftigen stand, hebben, naar gelang van den duur der ziekte, die ziektegelden gezamenlijk ontvangen.

't Ware zeker te wenschen, dat de onderscheidene armbesturen dezer gemeente, die in der daad nuttige zaak zochten te bevorderen, door de geringere volksklasse op 't heilzame dier inrigting opmerkzaam te maken. — Eene poging, om die besturen daartoe op te wekken, heeft nog almede niet de verwachte uitkomsten opgeleverd. — 't Bestuur der Spaarkas zal echter blijven voortgaan, om haar zoo veel mogelijk te doen bloeijen, in de verblijdende overtuiging, dat zij eene inderdaad nuttige inrigting mag

heeten, die ook in de toekomst, voor velen uit de geringere standen, gezegende vruchten zal blijven opleveren.

Aldus gedaan te *Aduard*, den 26 Mei 1855.

Namens 't Bestuur voornoemd,

(get.) B. VISSER, *Secretaris.*

NANNINGA UITTERDIJK, *Penningmeester.*

II.

VERSLAG VAN HET BESTUUR DER VEREENIGING TER BEVORDERING DER NIJVERHEID DOOR VLASBOUW *in den gemeente Aduard, over den jare* 1854/55.

Gedurende den loop van dit jaar is voor rekening der alhier gevestigde Vereeniging hierboven omschreven, onder toezigt van het Bestuur omstreeks *vier* en *een vierde* bunder land met vlas bebouwd; dit gewas is wegens aanhoudende droogte in het voorjaar *laat* en daardoor niet naar wensch aangeslagen, zoodat het op vele plaatsen niet tijdig en dun is opgekomen, later tierde het zeer wel, doch kwam ongelijk tot de vereischte rijpheid, ook heeft hetzelve door zware regenvlagen in den bloeitijd veel geleden, zoodat het gewas beneden het middelmatige is uitgevallen en de opbrengst van het zaad zeer gering is geweest.

Aan de bewerking hebben in den zomer, zoo ook in den winter op het hoogst gedurende eenigen tijd 40 personen gearbeid. Bij hooge dagloonen en slecht gewas is de staat der kas iets ten achteren geraakt; de ontvangsten zijn als volgt: Voor bewerkt vlas is of zal vermoedelijk worden ontvangen *f* 1369,25, waaronder is begrepen *f* 184,45 van vroegere bouw; voor lijnzaad is ontvangen *f* 263,17 en voor inleg van nieuwe aandeelnemers, boete en interest *f* 28,00; tezamen *f* 1660,42, terwijl voor de bouw voor het volgende jaar van de oogst van dit jaar is behouden, ruim 9 mudden zaaizaad, ter waarde van *f* 150,00.

De uitgaven hebben bestaan in de volgende: aan dagloonen is betaalt *f* 928,16⁵, voor zaaizaad *f* 95,79, deze uitgave is op twee gulden na, gedaan voor de zaaijing van het volgende jaar; aan vroegere aandeelhouders is terugbetaald *f* 30,00; aan landhuur *f* 670,80; voor aanschaffen en herstellen van gereedschappen *f* 74,95; voor bergloon van vlas en knop *f* 36,50; aan administratie-kosten is in rekening gebragt *f* 20,85, terwijl bovendien aan twee vrouwen die zich door vlijtig en goed werken hebben onderscheiden, overeenkomstig art. 26 van het Reglement, premiën zijn uitgereikt ter waarde van *f* 10,00; makende te zamen *f* 1867,05⁵; zoodat de uitgaven *f* 206,63⁵ meer zullen bedragen dan de ontvangst.

Het vlaswerk dezer Vereeniging en dat van particulieren heeft gedurende den afgeloopen winter aan veler handen werk en zeer goede verdiensten opgeleverd, zoodat wel te vreden werklieden

hebben betuigd, dat de duurte van vele levensmiddelen in den verloopen winter hen niet hinderde; — wij meenen de verzekering te kunnen geven, dat de stand van het armwezen alhier, thans tot staan is gekomen, of liever, den weg van verbetering is ingetreden.

Het Reglement voor deze Vereeniging zijnde herzien, en ten vorigen jare, een exemplaar van het bestaande Reglement aan het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme in de Provincie Groningen zijnde overgelegd, zoo zal het dienstig kunnen zijn genoemd Bestuur met de gemaakte wijzigingen bekend te maken *).

Aldus opgemaakt door het Bestuur der Vereeniging ter bevordering der Nijverheid en leeniging der armoede, door Werkverschaffing in de Gemeente Aduard; zullende een afdruk van het Procesverbaal rakende de wijzigingen hierboven gemeld en een

---

*) Afdruk van het Procesverbaal der Commissie bedoeld bij art. 43, alinea 2, van het Reglement voor Vlasbouw in de Gemeente *Aduard*, van den 6 Maart 1852, rakende de wijziging van bedoeld Reglement.

Vergadering der Vereenigde Commissie, ter wijziging van het Reglement ter bevordering der Nijverheid door Vlasbouw in de Gemeente *Aduard*.

Donderdag den 2 November 1854.

Al de Leden der gewone Commissie, — en der volgens art. 36 van het Reglement, in de Vergadering van Deelgenooten op den 15 Junij 1854, benoemde buitengewone Commissie, — waren tegenwoordig.

Op voorstel van den Secretaris van het Bestuur, werd voor deze Vergadering een President en Secretaris bij stemming gekozen, waardoor Ds. KANNINGA UITTERDIJK tot *Voorzitter*, en LOUWE JANS SIKKEMA tot *Secretaris* aangewezen worden, welke zich die keuze lieten welgevallen.

Hierna ging men tot het doel dezer Vergadering over.

Het Reglement werd artikelswijze één voor één gelezen, beoordeeld en daarna over hetzelve gestemd.

De uitslag hiervan was, dat art. *een* en *twee* zonder verandering zijn gebleven: — dat bij artikel *drie* nog gevoegd moet worden: *voorts geschiedt de betaling van nieuw aankomende Leden in één termijn, tegen overgifte van het Bewijs van Lidmaatschap;*

Aan het einde van artikel *vier* bij te voegen: *ten koste van den verzoeker;* — art. *vijf* is geheel weggevallen, maar daarvoor in de plaats gesteld: »*zoodra het kapitaal der Vereeniging boven en behalve de ingeschreven aandeelen, eene som van meer dan zes honderd gulden bedragt, zal dat meerdere, tot andere nuttige werkzaamheden mogen worden aangewend, ter beoordeeling van de Commissie in artikel acht bedoeld;*" dat in artikel *zeven*, achter de woorden: *de Gemeente Aduard hebben*, nog moet gevoegd worden: *of daarin wonen;* — dat in artikel *negen* het woord *ongeteekende* moet vervangen worden door *geteekende*; — dat in artikel *tien* de *boete van vijf gulden* moet veranderd worden in eene *boete van tien gulden;* — dat uit artikel *veertien* van alinea één moeten weggelaten worden de woorden: *op daartoe afgegeven bewijzen van den President of twee Leden der Commissie geteekend;* — dat bij artikel *zevenentwintig* achter het eerste lid moet gevoegd worden de woorden: *als ook die welke bij de wijziging in artikel vijf aangeduid*, is; en eindelijk dat bij artikel *tweeënveertig* nog moet gevoegd worden: *zij, die deelgenooten dezer Vereeniging wenschen te worden moeten meerderjarig zijn.*

Aldus bovenstaande veranderingen en wijzigingen bij genoegzame meerderheid van stemmen aangenomen en vastgesteld, met bepaling, dat het overige van het, in het hoofd dezes gemelde Reglement in dea-

exemplaar van dit verslag worden overhandigd aan het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme in de Provincie Groningen.

Gedaan te *Adnard*, den 26 Mei 1855.

(get.) T. BOUSEMA, *President.*
G. BENNEMA, *Secretaris.*

III.

NAAI- EN BREISCHOLEN

voor Meisjes uit den geringeren stand, te Beerta.

Naar aanleiding van de uitnoodigingen, vervat in uwe Circulaire van den 9 dezer, en in het programma van de werkzaamheden voor de aanstaande algemeene vergadering, hebben wij de eer UEd. hierbij te doen toekomen een afschrift van het reglement, waarnaar onze naai- en breischolen worden bestuurd, en tevens het onderstaand verslag, betreffende die inrigtingen, UEd. aan te bieden.

Onze scholen gedurende den zomer niet werkzaam zijnde, vermits het ons vroeger bij ondervinding is gebleken, dat dezelven, uit hoofde van den veldarbeid, dan slechts zeer ongeregeld bezocht worden, zoo kunnen wij UEd. mitsdien geene verrigtingen en uitkomsten, sedert ons laatst vorig rapport d. d. 26 Mei dezes jaars mededeelen; alleen kunnen wij het genoegen hebben UEd. te berigten, dat naarmate het nuttige en doelmatige der naai- en breischolen meer algemeen blijkt, en het vooroordeel, dat zelfs bij sommigen vroeger daartegen bestond, terug wijkt, de deelneming en belangstelling, van jaar tot jaar, grooter wordt, zoodat wij ons gedrongen hebben gezien, om aan het Departement der Maatschappij tot nut van 't algemeen alhier autorisatie te verzoeken, ten einde voor den aanstaanden winter een getal van 40 leerlingen te mogen aannemen in stede van 30, zoo als bij het reglement voor onze scholen was bepaald; welke autorisatie gereedelijk is verleend geworden; ten gevolge waarover wij, sedert 14 dagen, wederom zijn begonnen met aan 40 meisjes het noodige onderwijs in het naaijen en breiden te doen verstrekken, terwijl aldaar tevens op zindelijkheid, netheid en goede orde naauwkeurig wordt toegezien; zoo mede wordt door ons gezorgd, in overleg met de schoolonderwijzers, dat meisjes beneden de 12 jaren oud, en mitsdien nog schoolpligtig, geregeld des voormiddags en des avonds, de gewone leerscholen bezoeken.

Als verkregen resultaat van onze inrigtingen strekt het ons tot genoegen UEd. te kunnen mededeelen, dat reeds zeven meisjes, leerlingen onzer scholen van vorige jaren, zijn geplaatst bij kleermakers of naaisters, en ook met dezen uitgaan te werken aan

aan de huizen der ingezetenen, in deze en naburige Gemeenten; terwijl de overigen, zoo op de naaiwinkels, als in hunne eigene huizen, werkzaam zijn, om kleedingstukken voor hare eigene gezinnen te maken of te herstellen, en daardoor, behalve nog de bevordering van meerdere netheid, aan hare ouders menigen stuiver kunnen besparen.

Beerta, den 25 October 1854.

De Commissie voor de naai- en breischolen, bij het Departement Beerta, der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

(get.) S. R. DERKSEMA. C. VAN OORT.
H. E. GASTMAN. B. CRAKER.

IV.

De Commissie had het genoegen, reeds in 1852 haar eerste verslag te geven over de werkzaamheden op gedachte scholen verrigt wordende, wanneer men het al dadelijk waagde zoodanige naai- en breischolen aan te bevelen, zij ontwaart nu, uit het jaarlijksche, door Uw Edelen gegeven verslag, dat elders meer zoodanige inrigtingen zijn tot stand gekomen.

De begeerte en van de Ouders en van de Meisjes, wordt daarvoor meer en meer opgewekt, waarom het getal leerlingen telken male vermeerdert en zich niet zelden meisjes voor eigene rekening aan het onderwijs aansluiten.

Eenigen van deze leerlingen zijn reeds voor het naaiwerk dienstbaar bij naaisters en kleedermakers.

In het laatst gegeven halfjarig onderwijs had men wederom vier scholen, waarop 42 meisjes onderwijs ontvingen; waaronder eenigen in den zomer het onderwijs voor eigene rekening blijven aanhouden, die het voornemen hebben het beroep van Naaister later uitteoefenen.

De tijd van onderwijs is, even als in het begin, namelijk: van October tot April, telkens des nademiddags van een tot vier uur van iederen werkdag, wekelijks voor tien cents van iedere leerling.

De leerlingen, welke nog schoolpligtig zijn, gaan, na afloop der naai- en breischool naar de avondschool, in plaats van naar de namiddagschool, en wanneer zij dit in het oogloopende verzuimen, of van den winkel terugblijven, — beide waarop controle wordt gehouden — worden aan dezulken de naai en breischolen ontzegt.

Een enkel geval van ontzegging is reeds voldoende geweest, om de meisjes geregeld op den winkel en in de school te zien.

In de behoeften der naai- en breischolen is hoofdzakelijk voorzien geworden door een, ten behoeve derzelven, welwillend gege-

In den aanstaanden winter denkt de commissie dit heilzame onderwijs wederom, met genoegen van wederzijden, voort te zetten en heeft het zanggezelschap zijne goedgunstige medewerking daartoe ook wederom toegezegd.

Beerta, den 26 Mei 1855.

De Commissie voornoemd,

(get.) B. CRAKER. C. VAN OORT.
S. R. DERKSEMA. H. E. GASTMAN.

V.

KORT ALGEMEEN OVERZIGT VAN DE WERKZAAMHEDEN DER VEREENIGING VAN CHRISTELIJKE LIEFDADIGHEID te *Nieuw-Beerta*, over $18\frac{54}{55}$.

Wij beantwoorden de vraag: Wat heeft onze Vereeniging gedaan of zoeken te doen voor het arme kind, den opwassenden knaap en jongeling, den dienstbare, den arbeider, den noodlijdende?

Wat dan vooreerst het kleine kind betreft; de aandacht is gevestigd op de elders bestaande *bewaarscholen*, en de vraag is geopperd, of zoodanige inrigting ook hier doelmatig uitvoerbaar zou zijn. Een zeer belangrijk rapport is er over deze zaak uitgebragt, gewigtige discussiën zijn er over uitgevoerd. Het bleek ons, dat er tegen de oprigting van zulk eene bewaarschool te dezer plaatse voor'shands bezwaren bestonden, bezwaren nogtans, die aan sommigen niet geheel onoverkomelijk schenen; zoodat het besluit is gevallen bij voortduring op dit punt te blijven attenderen.

Behoorde de zorg voor de schooljeugd minder tot onze bemoeijing, dewijl er reeds vóór het ontstaan onzer Vereeniging gepaste middelen zijn aangewend, om met wering van bedelarij, tevens het *schoolgaan* der behoeftige kinderen te bevorderen; wij hebben ook in het verloopen jaar wederom aan zoodanigen, die niet meer in de schooljaren waren, de gelegenheid opengesteld om van het onderwijs gebruik te maken.

Om de leeslust bij meergevorderden op te wakkeren, heeft de Vereeniging aan de leerlingen eener catechisatie een voor hen geschikt geschiedkundig boekje doen uitreiken.

Het Reglement voor *Bodebesteders* alsmede dat voor het *beloonen van getrouwe dienstboden* werden in meer dan eene Vergadering ter sprake gebragt, om de bepalingen daarin vervat met bezadigdheid te verbeteren, en met vermijding van alles wat verkeerd zou kunnen worden uitgelegd, heilrijk en vruchtbaar te doen werken.

Voor den *arbeidenden stand* zocht onze Vereeniging wel in het bijzonder nuttig te zijn. Vasthoudende aan het beginsel, dat in onzen tijd meer zegeviert, dat het n. l. oneindig beter is werk te verschaffen dan aalmoezen te geven, die de luiheid voeden en hem,

die ze ontvangt, vernederen, is er in onderscheidene Vergaderingen gesproken over de middelen om voortdurend werk aan arbeidzamen te verschaffen. Ook over dit punt werd een belangrijk rapport uitgebragt. Zoowel hierdoor als door de uitgelokte discussiën over deze materie werden belangrijke opmerkingen en aanwijzingen gedaan, hoe er aan de landelijke bezigheden heilzame en nuttige uitbreiding kan worden gegeven ter meerdere *werkverschaffing* aan daartoe gereed staande handen. En in den wintertijd, wanneer de harde aardkorst belemmeringen daarin aanbragt, zocht men vergoeding daarvoor aan te bieden bij de hier bestaande inrigting tot *verbrijzelen van keijen*, waar men, ter tegemoetkoming in den druk der dure tijden, den aldaar te verrigten arbeid met verhoogd loon eventueel betaalde.

Vrijwillige bijdragen werden er geschonken en eene Commissie benoemd om het oog te houden op hen, die welligt nood leden en niet in staat waren zich zelven te redden. Met ijver en naauwgezetheid kweet zich deze Commissie van de haar opgedragen taak. Menig huisgezin werd door de bijdragen der leden en de opbrengst van een zangconcert verkwikt en verpleegd.

Denkt nu welligt iemand: er is toch niet *veel* gedaan! Wij antwoorden: verblijden we ons, dat we niet veel hebben *moeten* doen. De tijden, die wij 't verloopen winter vooral beleefden, zijn ontegenzeggelijk drukkend voor den geringen burger en menig arbeider. Wij hebben de oogen daarvoor niet gesloten. Maar wanneer ons nu telkens werd betuigd door hen die de zaak onderzochten; wanneer wij het allen eens waren, dat er geene buitengewone maatregelen behoefden genomen te worden, mogen we ons dan niet verblijden, dat de nood niet hoog is gerezen? dat er onder ons betrekkelijk weinig armoede wordt geleden? dat het schrikwekkend spooksel van gestadig toenemende armoede ons niet van vrees behoefde te vervullen?

Ja, al had onze Vereeniging veel minder, al had zij niet genoeg uitgerigt, dan nog mogen wij ons verheugen over haar bestaan.

Mogen er nu vroeg of laat bange dagen komen voor den nijveren arbeider, wij zijn gewapend tegen den storm. Ruim veertig beschaafde en meestal welgestelde leden dezer gemeente staan vereenigd, en komen gezettelijk zamen om te bespreken wat goed en oorbaar is. Niet met onbesuisde drift, niet met veel gedruisch, langzaam en stil gaan wij voorwaarts. Wij weten, dat de plant die snel en weelderig opschiet haastelijk verwelkt. Wat stevig en degelijk zal zijn moet langzaam gedijen.

Nieuw-Beerta, April 1855.

(get). W. R. KRONINGA ZUIDEMA, *Secretaris*.

VI.

Afdeeling Groningen van de Nederlandsche VEREENIGING TOT AFSCHAFFING VAN STERKEN DRANK.

Omtrent de verdere bemoeijingen onzer Vereeniging, sedert ons laatst ingezondene verslag d. d. 22 Mei l. l. hebben wij de eer mede te deelen, dat op den 5 en 6 Julij l. l. eene algemeene vergadering te Zwolle is gehouden, alwaar door een der leden van 't Bestuur onzer afdeeling, daartoe door 't Hoofdbestuur uitgenoodigd, eene wijle is gesproken over de noodzakelijkheid, dat de Afschaffing van sterken drank eene volkszaak moest worden, wijl men dien drank moest beschouwen als een volksdrank, en het gebruik daarvan als eene volkskwaal en eene volksramp.

De heer Mr H. A. J. PENNINK uit Almelo betoogde, bij die gelegenheid, dat de Nederlandsche vereeniging niet is en mag zijn eene vereeniging tot bekeering van dronkaards, maar is een genootschap tot wering van sterken drank, waartoe ieder burger, ieder Christen inzonderheid verpligt is toe te treden.

De heer Ds. H. C. VOORHOEVE, Predikant te Harlingen, sprak over de overeenkomst en het verschil in den strijd tegen den sterken drank als volksdrank, en de slavernij. —

De provinciale Correspondent te Groningen, deed even als vroeger, met gunstig gevolg eene reize door de provincie, ten einde de geschriften der vereeniging te verspreiden en nieuwe Correspondenten op verschillende plaatsen te winnen.

Op den 26 September l. l werd in 't concerthuis te dezer stede de derde provinciale vergadering van de afdeelingen en Correspondenten in deze provincie gehouden. De provinciale Correspondent deelde, daartoe uitgenoodigd, in korte trekken de toespraak mede, welke door hem in de laatst gehoudene algemeene vergadering te Zwolle was voorgedragen.

De Voorzitter van de afdeeling Duurswold te Slochteren, Ds. D. HENDRIKS, Predikant te Kolham, gaf een verblijdend berigt van den goeden voortgang die de zaak in de omstreken zijner standplaats begon te maken.

De Secretaris der afdeeling Hoogezand, den heer J. P. BEINS, toonde het schadelijke aan van dien drank voor gezondheid en leven; terwijl eindelijk den heer Dr. L. ALI COHEN belangrijke mededeelingen deed, voornamelijk door nieuwe cijfers aantoonende hoe het gebruik van den jenever in Nederland, en bepaaldelijk ook in Groningen was eene volkskwaal, hoe daarom dan ook de afschaffing van den sterken drank eene volkszaak moest worden, en hoe zij dat zou en kon worden. Daartoe wees hij op het voorbeeld van Noord-Amerika en deelde der vergadering den inhoud der zoo veel besprokene Maine-wet mede, terwijl hij zich verblijdde, dat ook de regering onzes lands dezer dagen weder getoond

had, te willen medewerken, om het doel der Vereeniging meer en meer bereikbaar te maken. Uit de thans bij de Staten-Generaal voorgedragene Staatsbegrooting over 1855 toch blijkt, dat het verlies, 'twelk de schatkist zal lijden door de voorgestelde afschaffing van de opcenten op het gemaal, gedeeltelijk zal worden gedekt door eene verhooging van de opcenten op het gedisteleerd.

Ten slotte betoogde de Spreker uit het oogpunt van de afschaffingszaak, de noodzakelijkheid van goede en betere bieren hier te lande en wekte de vereeniging op, om tot de verkrijging daarvan, al die middelen in het werk te stellen, welke onder haar bereik waren, terwijl hij tevens aantoonde, dat het hoofdzakelijk van eene verbetering der bestaande wetgeving op dat stuk zal afhangen, of de voorgedragene wensch hier te lande ooit zal kunnen worden vervuld.

In den volgenden winter stellen wij ons voor weder even als vroeger eenige vergaderingen te houden en wenschen met het verspreiden van geschriften voort te gaan.

Hiernevens zenden wij tevens een algemeen Reglement onzer vereeniging.

Aldus opgemaakt den 23 October 1854.

Namens het Bestuur der afdeeling *Groningen*, van de Nederlandsche Vereeniging, tot Afschaffing van sterken drank.

(get). M. A. AMSHOFF, *Président.*
H. SUIDINGH, *Secretaris.*

VII.

KORT VERSLAG VAN 'T GEEN ER DOOR DE AFDEELING *Groningen*, DER NEDERLANDSCHE VEREENIGING *tot afschaffing van sterken drank is verrigt*, van October 1854 tot Mei 1855.

Op den 25 October 1855 werd er eene openlijke vergadering in het concerthuis te dezer stede gehouden, alwaar eerst eene belangrijke rede werd voorgedragen door den heer A. H. SWAAGMAN, medecinae doctor alhier. Ook in deze rede werd alle gebruik van sterken drank een misbruik genoemd, daar die drank altijd verderfelijk is en zijn gebruik dus altijd een misbruik, behalve wanneer hij, (gelijk ook met opium en rattenkruid geschiedt), als geneesmiddel wordt aangewend. Doch de heer SWAAGMAN zeide dit niet alleen, maar toonde het ook aan, door in zijne rede de werking van den alcohol op het menschelijk ligchaam in gezonden toestand te schetsen. Bij wees aan, hoe verderfelijk die drank werkt op de werktuigen der spijsvertering, slokdarm en maag; voorts op de verrigting dier werktuigen, daarna op de bloedbereiding en

voeding ; eindelijk op het zenuwstelsel en de hersenen. Vele treffende bijzonderheden werden medegedeeld. In den aanhef vroeg de spreker, wat men zou zeggen, zoo men de kinderen in eene groote huishouding met vuur zag spelen en hen dan tevens alle hulpmiddelen in gereedheid zag brengen, om bij een' dreigenden brand ten minste nog te redden, wat te redden mogt overblijven? Zou men niet zeggen: Gij dwazen! het gevaarlijk spel gestaakt! — Zulk een spel met vuur is (zeide hij) het gebruik van sterken drank, een spel tot niets goeds leidende, de maatschappij met ondergang bedreigende, en toch — door onze tijdgenooten geduld! —

Aan het slot wees de Spreker op de vatbaarheid voor besmettelijke ziekten, welke de sterke drank ontwikkelt, bijzonder ook voor de cholera. Hij vroeg met de woorden der geneeskundige Courant: „In Nederland ziet men nog laag neder op de pogingen der afschaffers, om iets gedaan te krijgen tot sluiting der kroegen; hoe vele malen zal de cholera nog moeten terugkomen, vóór men wijs wordt?"

„Gij dan," zoo eindigde min of meer de Spreker, „die edelmoedig uwe krachten en gaven hebt willen wijden ten behoeve der „Choleralijders! laat niet de eene hand medewerken ter bevordering „van het onheil, dat gij met de andere poogt te lenigen. Het is „schoon, verzachtenden balsem te gieten in geslagene wonden; „maar schooner is het nog, met al wat in u is te zorgen, dat er „voortaan door eigen schuld geene wonden worden geslagen."

Hierop werd nog een dichtstuk voorgedragen door den heer G. VAN STAPPEN, „De dronkenschap," waarin in levendige verwen het vreeselijke dezer zaak werd geschilderd en de nazaten der Nederlanders, die zich aan FILIPS dwingelandij hadden ontworsteld, werden opgeroepen, om ook tegen de slavernij, die de sterke drank veroorzaakt, met vereenigde krachten te strijden.

Op den 27 Januarij 1855, hield Prof. P. HOFSTEDE DE GROOT eene rede over de uiterlijke armoede, wanneer zij met geestelijke armoede gepaard gaat of door een hooger geestelijk leven, vooral van een leven der liefde, gelenigd en als vergeten wordt, en wees het onderscheid in een paar treffende voorbeelden uit het dagelijksch leven aan. Daarna gaf als bijdrage de heer T. HOFKAMP, een denkbeeld van de werking van de electro-magnetische telegraaf, en helderde dit door eene proef met een model van zoodanig werktuig op.

Op den 16 Maart 1855 werd er eene vergadering gehouden met de contribuerende leden der afdeeling. De Voorzitter Ds. M. A. AMSHOFF, maakte den leden bekend, dat het de wensch van het hoofdbestuur was, om behalve de algemeene vergaderingen, waarbij de toegang voor alle belangstellenden openstaat, ook afzonderlijke bijeenkomsten met de contribuërende leden te houden, ter behandeling der huishoudelijke belangen der afdeeling, tot het doen van voorstellen voor de punten van beschrijving, tot benoeming van afgevaardigden ter algemeene vergadering enz.

Tot dit een en ander, door het hoofdbestuur voorgeschreven, werd nu gelegenheid gegeven, waarna de Voorzitter eenige der voornaamste punten uit het verslag over het jaar 1854, aan 't hoofdbestuur ingezonden, aan de vergadering mededeelde. Hiertoe behooren inzonderheid de volgende: Het getal onzer leden was op het einde van 1854 honderd en twee en veertig mannen en twintig vrouwen.

Er zijn een en dertig personen bij onze afdeeling, die jaarlijks twee gulden of meer betalen.

Alle ons ten dienste staande middelen worden in 't werk gesteld, om onze geschriften te verspreiden in de leesinrigtingen, liefdadige gestichten, kazernen, hospitalen, gevangenissen, veerschuiten en schepen; — ook reikt men nu en dan onze geschriften als prijzen of belooningen in de scholen uit, waaronder het plaatwerk *de Flesch*; en hoewel niet overal een even gunstig gevolg is op te merken, zoo ondervindt men nu en dan van een en ander de verblijdendste gevolgen, waardoor het blijkbaar is, dat er niet altijd op rotsen geploegd wordt. Een enkel voorbeeld moge hier plaats vinden. Onlangs kwam een schildersknecht bij zijnen meester en vertoonde hem een fraai zilveren zakhorologie, 't welk hij gekocht had voor de centen, die anders door hem voor borrels waren uitgegeven. Het horologie had zestien gulden gekost. De knecht was gehuwd en verdiende minder dan anderen, die het echter bij 't voortgebruiken van den dagelijkschen borrel zeer sobertjes hadden en er niet aan konden denken een zakhorologie te koopen.

Wanneer wij alles te zamen vatten, wat boven door ons is aangevoerd, dan mogen wij vertrouwen, dat de zaak der afschaffing wel eenige vorderingen heeft gemaakt.

De drinkgelagen en nachtelijke uitspattingen worden minder, de werkbazen onthouden zich al meer en meer om aan hunne knechten een borrel te schenken, geven hun geld daarvoor in de plaats en sporen hen aan, om iets voor den winter in de Spaarkas te beleggen, men wordt meer en meer overtuigd, dat zwaar werk zeer goed zonder gebruik van jenever kan verrigt worden; zoo komt de werkman niet zoo ligt in verzoeking, zijne zuur verdiende penningen in sterken drank te verkwisten, huiselijkheid, zedelijkheid en godsdienstzin worden hierdoor bevorderd, er heerscht meer vrede en welvaart in de huisgezinnen, zoodat de openbare meening meer en meer voor de zaak der afschaffing gestemd wordt.

Na de mededeeling hiervan werd *de Volksvriend*, zijnde het maandblad dat door de Ned. Vereeniging wordt uitgegeven en waarvan de prijs jaarlijks slechts ƒ 1,20 bedraagt, ter lezing aanbevolen en de vrouwen opgewekt mede aan de Vereeniging deel te nemen, daar men van haren invloed de gezegendste vruchten mag verwachten.

Op de algemeene vergadering, die daarna plaats had, deelde de Voorzitter het belangrijk adres mede van de heeren Mr. A. BO-

GAERS c. s., te Rotterdam, in Februarij l.l. bij de Tweede Kamer der Staten Generaal ingezonden, betreffende het nadeelige van het gebruik van sterken drank, daar er geene uitgaaf door het volk gedaan wordt, meer geschikt om misdaad, ontucht, armoede, verarming enz te bevorderen. — Het bestuur onzer afdeeling meende aan dat adres adhaesie te moeten verleenen en had daarom een adres ter teekening voorgelegd, 't welk door meest alle aanwezigen staande de vergadering werd geteekend.

Opgemaakt den 30 Mei 1855.

Namens het Bestuur der Afdeeling voornoemd,
(*get.*) H. SUIDINGH, *Secretaris.*

VIII.

VEREENIGING VOOR DIENSTBODEN

te Groningen.

Het bestuur der vereeniging voor Dienstboden te Groningen heeft de eer, aan dat der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klasse van den minder gegoeden stand te berigten dat het volgende ten aanzien der eerstgenoemde vereeniging onder anderen uit het verslag van haren toestand en hare werkzaamheden, in de laatste jaarlijksche vergadering van 27 Junij 1854 uitgebragt, is gebleken.

De Vereeniging mogt zich in eene gewenschte uitbreiding verheugen, daar haar gedurende het afgeloopen jaar wel 9 leden door overlijden, vertrek naar elders als anderzints ontvielen; maar daarentegen zich ook op nieuw 17 leden haar aansloten.

De besteder en besteedster der vereeniging J. HUIZINGA VAN DER WOUDE en vrouw wonende aan het Kattendiep te Groningen, beantwoordden ook nu, op eene aan het Bestuur aangename wijze aan de hun opgelegde verpligtingen; het onderzoek naar aanleiding van meer zijdelingsche of regtstreeksche klagten leverde voldoende en regtvaardigende uitkomsten op.

Zij besteedden in het genoemde jaar 264 dienstboden zoo mannelijke als vrouwelijke, en de registers, daarvan gehouden, droegen door naauwkeurigheid en netheid de goedkeuring van het Bestuur weg.

Zes dienstboden werden het erlangen eener belooning waardig gekeurd, onder welke er waren die op verblijdende wijze hadden doen zien, dat langdurige en trouwe dienstbetooning nog gedurig wordt aangetroffen; zij verkregen naar de mate hunner hoedanigheden getuigschriften en gepaste geschenken.

De nageziene rekening leverde bevredigende uitkomsten op.

Namens het Bestuur voornoemd,
(*get.*) W. C. A. ALBERDA V. E. *Secretaris.*

IX.

Het Bestuur der Vereeniging voor Dienstboden te Groningen heeft de eer, aan het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand, onderstaand kort verslag aan te bieden, betreffende de werkzaamheden en den toestand der Vereeniging en den laatsten tijd.

Op den 27sten Junij 1854 hield de Vereeniging hare gewone jaarlijksche vergadering, en werd door den Secretaris verslag gedaan harer werkzaamheden gedurende het verloopen jaar volgens art 10 der Statuten.

Uit hetzelve bleek:

dat ten aanzien van den besteder en de besteedster der Vereeniging J. HUIZINGA VAN DER WOUDE en vrouw, zoowel wat de aangehouden registers der bestede dienstboden, als hunne overige werkzaamheden aangaat gedurige tevredenheid bij het Bestuur bestaat.

dat van de godsdienstige leesbibliotheek door vele dienstboden wordt gebruik gemaakt.

dat het kapitaal der vereeniging steeds aangroeit, en, hoewel langzaam, uitzigt begint aan te bieden op de verwezenlijking van een voornaam doel der Vereeniging, ondersteuning namelijk van zulke Dienstboden, die niet dan zeer gunstig bij de Vereeniging bekend staan, en door ouderdom of zwakte verhinderd worden, om langer te dienen.

dat op de jaarlijksche Bestuurs-Vergadering van 27 Junij 1854 zes vrouwelijke dienstboden wegens langdurige en getrouwe dienst zijn beloond geworden, waarvan vier de hoogste, eene de tweede, en eene de laagste belooning ontvingen.

Op genoemde Algemeene Vergadering werden in plaats van de leden des Bestuurs die dit jaar moesten aftreden, gekozen de Heeren L. ALI COHEN, C. RIKKERS, W. C. A. ALBERDA VAN EKENSTEIN en J. B. WOLTERS, de drie eerste bij herkiezing, de laatste in plaats van den Heer VAN CALCAR welke had verlangd niet weder in aanmerking te komen. In plaats van den Heer GUYOT die eveneens als lid des Bestuurs had bedankt werd gekozen de Heer C. H. GEERTSEMA.

Negen leden waren door overlijden, bedanken als anderzinds aan de Vereeniging ontvallen, zeventien hebben deel aan haar genomen, zoodat ook in dit opzigt er allle reden tot tevredenheid is.

Omtrent het verdere doel en de inrigting onzer Vereeniging nemen wij de vrijheid naar vorige verslagen te verwijzen.

Het Bestuur der Vereeniging voor Dienstboden te Groningen.

Namens hetzelve:

(get.) W. C. A. ALBERDA V. E., *Secretaris*

X.

UITTREKSEL UIT HET TWAALFDE OPENBAAR VERSLAG

der Vereeniging tot bekartiging de stoffelijke en zedelijke belangen der Armen te Haarlem, over het jaar 1854, *gedaan in hare algemeene vergadering den* 23 *Februarij* 1855.

Wij zijn wederom gereed aan onze mede-leden verslag te doen van onze verrigtingen gedurende het jaar 1854, daartoe in staat gesteld door de mededeelingen, die wij van onze werkende leden ontvingen.

Uit die mededeelingen blijkt, dat onze Vereeniging op den ingeslagen weg rustig voortgaat, en dat het beginsel, om de zedelijke of geestelijke hulp in onzen arbeid op den voorgrond te stellen, meer erkend wordt, in weerwil der drukkende tijdsomstandigheden, die het menigmaal in den weg staan.

Het aantal van huisgezinnen, dat in onze zorg werd opgenomen, is wederom met eenige vermeerderd; terwijl ook enkele huisgezinnen, waar ons pogen te vergeefs bleek te zijn, van onze zorg zijn ontslagen.

Van de inrigtingen, die aan onze Vereenigingen haar bestaan te danken hebben, kunnen wij van de *Breischool* de meest gunstige berigten mededeelen. Doorgaans waren er een veertig-tal kinderen der Vereeniging, waarbij nog een tien-tal voor eigene rekening; en des Zaturdags wordt er door de oudsten der kinderen in de fijnere en meer moeijelijke Brei-werken onderwijs ontvangen. De onderwijzer in de godsdienst *van Rossum*, gaat belangeloos voort, wekelijks onderwijs te geven in de Bijbelsche Geschiedenis; en de kinderen zijn er zoo gaarne, dat men droefheid bij hen bespeurt, als de leerjaren verstreken zijn, De prijsuitdeeling was ook dit jaar, voor de meesten hunner, een zeer vrolijk feest.

Minder gunstig zijn de berigten, die wij van de *Naaischool* kunnen mededeelen, waarom het bestuur ook besloten heeft, om op verlangen der Commissie. met de maand Mei aanstaande, onder het bestuur eener nieuwe Commissie, eene andere Naaischool onder eene andere Naaivrouw op te rigten.

Ten aanzien van de middelen, door welke onze Vereeniging haar doel poogt te bereiken, kunnen wij berigten, dat over het algemeen de bezoeken in de huisgezinnen zeer welkom waren, en dat raad en hulp dankbaar werden aangenomen. Was, ten gevolge van de duurte der levensmiddelen, het geld dat bespaard en in bewaring werd gegeven minder, met eene enkele uitzondering werden de voorschotten, door de Vereeniging in vele huisgezinnen verstrekt, tot aankoop van grondstof of van gereedschappen, geregeld terug gegeven, en werd er alzoo welvaren bevorderd. Uit menig huisgezin werd een jongen of een meisje, door voorspraak in eene dienst geplaatst, of aan werk geholpen. Een jongen werd gedeel-

telijk voor rekening der Vereeniging, in de Landbouw Kolonie Mettraij bij Zutphen, en twee meisjes werden op dezelfde voorwaarde in de Inrigting te Montfoort; terwijl een ander meisje voor rekening der Vereenigiging, het wollen-naaijen leert. Een onzer huisgezinnen verhuisde op onze voorspraak en met onze hulp naar den Anna Paulowna Polder, waar het in den Landbouw zijn bestaan vindt.

In vele onzer huisgezinnen werd, door het geven van kribben, de reinheid en zedelijkheid bevorderd. Als belooning werden wederom in menig gezin een kleedingstuk, of brandstof, of eetwaren geschonken. Aan ernstige of leerzame lectuur ontbrak het niet; en ten gevolge van dit alles mogten wij opmerken, dat enkele huisgezinnen van de armenbedeeling werden afgehouden, een enkel gezin, dat er vroeger van genoot, er voor bedankte; dat bij sommigen vroeger misbruik van sterken drank werd afgeschaft; en dat bij velen vooruitgang in het goede bespeurd werd; terwijl de dames, die over de werkinrigting geplaatst zijn, ons berigt hebben, dat over het algemeen het naaiwerk beter en zindelijker wordt behandeld.

Mogen wij ons alzoo verblijden in menige goede vrucht op ons pogen, wij hebben ons ook over veel te beklagen, dat ons bekommert. Daaronder behoort vooral de opmerking hoe in sommige huisgezinnen een geest van verregaande eigenwijsheid en ingenomenheid met zich zelven, bij gebrek aan besef van zonde en schuld, alle verbetering en iederen vooruitgang in den weg staat *De mannen*, aldus lezen wij in eene der berigten, *zijn in eigen oog de maligsten aller huisvaders, en zuiniger huisvrouwen bestaan er niet.* Er zijn er ook, die voor de lectuur bedankten, omdat de aard der boeken hun niet beviel, en naar hun oordeel niet godsdienstig genoeg was. Wij verblijden ons dan ook ten wille van dezen, dat de toespraak, door een onzer mede-bestuurders, tot de hoofden der huisgezinnen, gehouden op den Doelen, en die algemeen zoo gunstigen indruk maakte, door den druk algemeen verkrijgbaar gesteld, allen nog eens ter lezing is kunnen gegeven worden, waarvan wij voor velen grooten zegen verwachten.

*Het hoofdbestuur der Vereeniging tot behartiging der stoffelijke en zedelijke belangen der Armen te Haarlem.**)

(get.) C. CROLL, *Voorzitter.*

F. C. HINLÓPEN, *Secretaris.*

---

*) Het Bestuur deelt van dit verslag slechts datgene mede, wat met de bemoeijing der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme in ver-

XI.

VEREENIGING TOT PLAATSELIJK NUT
te *Hoogezand* en *Sappemeer*.

In den loop van 1854 is de Vereeniging werkzaam geweest ten opzigte van het volgende personeel uit de minder vermogende standen:

Op de brei- en naaischolen zijn geweest ongeveer	90	meisjes.
Door de Vrouwen-Commissie is onderstand verleend aan	8	kraamvrouwen.
Verhooging van spinloon is genoten door . .	102	vrouwen.
Aan de kei-klopperij hebben gewerkt . . .	58	mann. en jong.
Van de Oudejaars-uitdeeling hebben genoten .	596	huisgezinnen.
Van de Nieuwejaars-uitdeeling	971	kinderen.
Naar zee geholpen is	1	jongen.
In het Hulpfonds tegen ziekte en ouderdom deelen: *a.* niet trekkende leden	25	personen.
b. trekkende leden	22	——
De Spaarkas had deelhebbers (alle uit den dienstbaren en arbeidenden stand)	29	——
Tot den Tuinbouw zijn te Hoogezand door de Vereeniging akkers verhuurd aan . . .	15	——

De Vereeniging slaagt op den duur veel beter met hare *breien naaischolen* dan met de *werkverschaffing*, vooral aan *mannen*, ofschoon zij over de werklieden in het algemeen niet te klagen hadden ofschoon zij door 58 mannen en jongens ruim *f* 420 met *keikloppen* in den laatst voorgaanden winter liet verdienen, zoo heeft zij toch ook nu wederom bewaarheid gevonden, wat zij reeds in haar eerste Verslag, n. l. van 1850 heeft aangemerkt en in latere Verslagen herhaald: „dat het n. l. zeer moeijelijk is, om voor het verschaffen van werk aan mannen maatregelen te nemen, die heilzaam en doelmatig, ook in de gevolgen, genoemd mogen worden." Nog daargelaten, dat men 's zomers wel eens op dat winterwerk steunt, waardoor de armoede eer wordt bevorderd dan tegengegaan, zoo is het kunstmatig werkverschaffen meest attijd kostbaar, en heeft het ook hier in weerwil van eenige subsidie der burgerlijke Gemeente-Besturen, toch te veel gekost, om op dien voet vervolgd te worden.

Minder bezwaar heeft de verhooging van *spinloon* aan vrouwen opgeleverd, die het spinnen grootendeels hadden laten staan, omdat zij er te weinig mede verdienden, maar door die verhooging nu ijverig het wiel laten snorren en ook hare dochters in die kunst onderrigten. Zij verdienden daarmede in 1854 ruim *f* 612 waarvan $^1/_3$ door de Vereeniging en $^2/_3$ door de wolkammers werd gegeven.

Maar uitmuntend bevalt ons de oprigting van de beide *breiën naaischolen*. De Vereeniging ziet meer en meer, dat men vooral op de jeugd moet werken, als er iets duurzaams goeds tot stand zal komen. Zij heeft thans besloten, ook de oprigting van *kinderbewaarscholen* te beproeven. In weerwil van vele moeijelijkheden, meent zij de hoop te mogen koesteren, dat het haar gelukken zal.

De kas der Vereeniging laat niet toe, meer dan één jongen *naar zee* te helpen. Overigens heeft zij gemeend, dat deze nuttige zaak, die wegens het gebrek aan eigene, Nederlandsche Zeelieden, en bij onze koopvaardijvloot, èn bij onze marine, èn bij de groote visscherij, aller aandacht zoo zeer verdient, niet oneigenaardig op den weg zou liggen van het hier bestaande Zeemans-Collegie, gelijk zulke Collegiën op meer plaatsen er haar werk van maken.

Het stuiten van het zoogenaamd *Nieuw-jaarloopen* gelukt ons bij voortduring zeer goed. De weldenkende ingezetenen brengen hunne offers zeer bereidwillig in de collecte, die daarvoor gehouden wordt. De som is aanzienlijk, die daarvoor wordt gestort; telken jare door Hoogezand en Sappemeer te zamen plm. *f* 1,000 à *f* 1,100. De moeite, die de Commissie met de uitdeeling heeft op Oudejaarsdag van vleesch, spek en brood aan huisgezinnen, op Nieuwjaars-dag van brood en koek aan kinderen, is zeer groot. Maar ook de gevolgen zijn schoon. Op Nieuwjaar en volgende dagen geene bedelarij, geene brooddronkenheid, geen verspelen en verzuipen van het opgeloopene geld.

De Vereeniging heeft thans mede te deelen hare eerste proeve betrekkelijk den *Tuinbouw*. Zij is zoo gelukkig geweest, te Hoogezand een stuk gronds in huur te kunnen krijgen van de heeren P. VAN CALCAR en P. BOON. Dien grond heeft zij in akkers aan 15 personen verhuurd. Allen hebben de huur stipt op den tijd betaald, en het bebouwen van die akkers, in tusschenuren, meestal met aardappelen, is die menschen zoo goed bevallen, en heeft zulke uitmuntende resultaten opgeleverd, dat reeds een veel grooter getal zich heeft aangemeld, om akkers te huren, dan de Vereeniging in staat is te verschaffen. 't Is overigens eene onderneming, die de Vereeniging geen cent heeft gekost, en die aan onderscheidene van de huurders, uit den minder vermogenden stand, meer dan *f* 10 voordeel, aan producten, heeft aangebragt.

Als eene Vereeniging, die de verarming wenscht tegen te gaan, heeft zij in vorige Verslagen meer dan eens gewezen op het *misbruiken van sterken drank* en gaat zij dit bij die personen te keer, die door haar geholpen worden. Zij heeft ook hare leden aandachtig gemaakt op deze bijzonderheden; *vooreerst*: dat in den laatsten tijd, elders, zeer vele Kerkelijke Armbesturen besloten hebben, geene bedeeling toe te staan, aan menschen, die of gebruik of misbruik maken van sterken drank. *En verder*: dat eenige Gemeente-Raden hebben besloten, aan alle herbergen en tapperijen, op geldboete, het tappen te verbieden: *a.* aan minderjarigen, beneden de

16 of 17 jaren; *b.* aan personen, in kennelijken staat van dronkenschap verkeerende; en *c.* aan personen, die door eenig Armbestuur worden bedeeld of ondersteund. Dat het bij voorbeeld te Vlaardingen is uitgecijferd, hoe daar *door de bedeelden* meer aan sterken drank werd uitgegeven, dan zij aan bedeeling ontvingen!

Sedert het bestaan van het *Hulpfonds* heeft dit uitgekeerd aan 13 trekkende leden wegens ziekte, aan 6 kraamvrouwen voor de begravenis-kosten van 4 leden, de som van *f* 207,25. De kas bevatte den 1 Nov. 1854 de som van *f* 1093,72½. Van onderscheidene plaatsen is aanvrage geschied om een Reglement van dit Hulpfonds, bij deszelfs Boekhouder S. J. VAN DER GOOT, te Sappemeer.

Op dienzelfden datum was er in de *Spaarbank* aanwezig de som van *f* 3149,70; alles ingebragt door arbeiders, handwerkslieden en dienstboden. Sommige van de laatsten, inzonderheid vrouwelijke dienstboden, leggen in de Spaarbank, alles wat zij aan zoogenaamde fooijen ontvangen. Deze Spaarbank staat, wegens meerdere veiligheid, in verband met die te Groningen, van het Departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, gelijk zulks ook bij eenige Departementen van die Maatschappij, elders te platten lande, het geval is. Daarenboven bezit de Vereeniging zelve nog eenig reserve-fonds, 't welk meestal telken jare met *f* 100,00 wordt versterkt.

Het getal der leden van de Vereeniging, die elk één cent per dag, maar van welke sommigen ook dubbele contributie betalen, behalve de kosten van het lidmaatschap bij het Hulpfonds, beliep in 1854 ongeveer 170; terwijl daarenboven ongeveer 60 personen haar als donateurs en donatrices begunstigden. Men mag zich in eene voortdurende belangstelling van de ingezetenen verheugen en de gunstige uitslag van de werkzaamheden in het algemeen levert veel stof tot tevredenheid en dankbaarheid is.

Met een enkel woord mogen wij hier nog bijvoegen, dat de Vereeniging die werkzaamheden ook in dezen laatsten winter, tot op dit oogenblik met een gunstig gevolg heeft voortgezet. Bij geene van hare instellingen was het personeel geringer dan in het vorige jaar, behalve alleen bij de kei-klopperij. Er was nog eene partij keijen ongeklopt blijven liggen, en de lange duur van den winter heeft veroorzaakt, dat wij weer ruim een twintigtal mannen aan dat werk hebben gezet, 't welk, met eene dergelijke kei-klopperij door het plaatselijk Bestuur van Hoogezand bij Foxhol opgerigt, nog al aan vele ledige handen arbeid heeft gegeven. De brei- en naaischolen en spinnerij hebben regelmatig doorgewerkt; en de oude en Nieuwjaars-uitdeeling is nog wel zoo ruim geweest, als het vorige jaar. De Vrouwen-Commissie is tot zedelijke zoowel als tot stoffelijke verheffing van de vrouwen uit den geringeren stand en tot de ontwikkeling van het jongere geslacht ijverig werkzaam. Eene openlijke vergadering, door de Vereeniging in Januarij l. l. gehouden, en door eene zeer talrijke schare bijgewoond, heeft de

belangstelling in hare werkzaamhepen op nieuw verlevendigd en het getal harer leden en begunstigers doen toenemen.

Hoogezand 29 Maart 1855.

Namens de Vereeniging:
get. S. BLAUPOT TEN CATE, *Pres.*
Mr. M. J. TER HASEBORG, *Secr.*

XII.

VERSLAG VAN DE COMMISSIE VAN NIJVERHEID EN WERKVERSCHAFFING

gevestigd te Muntendam.

Door de prijzenswaardige bemoeijingen van het Departement tot Nut van 't Algemeen alhier, is deze inrigting tot stand gebragt.

Zij heeft in den afgeloopen winter werk verschaft aan 152 personen; de werkzaamheden hebben bestaan in het verbrijzelen van keijen, en voornamelijk in het leveren van heide aan de bezembinders, die door het ongunstige weder verhinderd wierden zelve te gaan plukken.

Het verbrijzelen van keijen heeft geene gunstige rekening opgeleverd; daarentegen is op de heide niets verloren, daar men dezelve tegen inkoopsprijs aan de bezembinders weder overdeed.

Men zal dit jaar eene proef nemen met de vlasbouw en vleit zich wanneer men eene grootere hoeveelheid heide kan inkoopen, de volgende winter de bedelarij geheel te kunnen doen ophouden.

Namens het Bestuur van de Commissie van Nijverheid en Werkverschaffing te Muntendam den 26 Mei 1855.
(get.) J. T. OBBES, *Voorzitter.*

XIII.

VERSLAG DER INRIGTING TER BEVORDERING VAN TUINBOUW VOOR MINVERMOGENDEN,

ingeleverd den 6 September 1854 aan het Departement *Pekela.*

Ingevolge art. 17 van het reglement voor Tuinbouw behoort de Secretaris in September schriftelijk verslag te leveren van den toestand der inrigting met opneming van het belangrijkste, dat in de vergaderingen des bestuurs verhandeld is geworden. Wat het laatste punt aanbetreft, zij der vergadering medegedeeld, dat in de eerste vergadering van het bestuur de heeren J. PICCARDT tot President, G. POTT tot Boekhouder en J. K. DE VRIEZE tot Secretaris werden benoemd. In deze eerste vergadering werd aan den President en Secretaris opgedragen, om, zoo mogelijk nog een kamp

aan te koopen. Deze echter hierin niet naar wensch kunnende slagen, werd in eene volgende vergadering besloten, om, wegens het nabij zijn der lente, voor dezen zomer geen verdere moeite tot aankoop te doen, en alzoo eerst den uitslag af te wachten van de tuinkamp No. 1. Deze uitslag is onzes inziens bemoedigend. Nadat de Tuinkamp nog al met opoffering van arbeidsloon, bealoot gewoeld en waterpas was gelegd; ten welken einde het bestuur herhaalde zamenkomsten op de kamp en de Boekhouder een dagelijks toezigt op de arbeiders moest houden, deden zich meer dan een toereikend aantal huurders op. Volgens eene gemaakte teekening van den President werd de tuingrond in drie strooken verdeeld door twee ruime hoofdpaden gescheiden. Bij opmeting werd bevonden, dat er 53¾ spint grond konde verhuurd worden, naar aanwijzing van nummerpaaltjes. De huurders werden opgeroepen en bij loting werd ieder zijn aandeel aangewezen. De huur werd voor dit jaar op 75 cts. per spint bepaald en de verhuringen op voorwaarden, door het Bestuur des Departemsnts goedgekeurd, behoorlijk geteekend. De huurders aanvaardden nu al dadelijk hunnen grond, welke voor het meerendeel met stamboonen, aardappels en ook met stokboonen, beetwortels enz. werden bepoot. Over het algemeen staan de vruchten zeer goed, enkele plekjes, waar geene mest opgebragt is, uitgezonderd.

De aardappels, die er gegroeid zijn, moeten uitmuntend van smaak zijn, en ook de inoogsting der boonen, die alreede begonnen is, voldoet over het algemeen aan de verwachting. Het is een bekoorlijk gezigt zulk eene uitgestrektheid gronds met tuinvruchten beplant te zien, terwijl de gedachte, dat deze vruchten aan minvermogenden behooren, die vroeger hiervan verstoken waren, nog deze bekoorlijkheid vermeerdert. De vrees onzer landburen, dat zij last van de huurders, en de voorspelling van sommigen, dat deze onderling tot twisten en rooven zouden overgaan, hebben zich nietvc rwezenlijkt, Integendeel hebben wij zelfs bij naauwkeurig onderzoek en ondervraging nog geenerlei klagt vernomen, en verheugen ons alzoo in het aanvankelijke welslagen dezer heilzame inrigting.

(*get.*) J. K. DE VRIEZE, *Secretaris.*

VIV.

VEREENIGING TOT WERING DER BEDELARIJ DOOR WERKVERSCHAFFING, onder den naam: *Eén-cent-daags-Maatschappij, te Stads-Kanaal.*

Deze Vereeniging heeft, sedert den vorigen jare, eenige verandering ondergaan; volgens een vernieuwd Reglement is het hoofdbestuur der Maatschappij aan vier leden opgedragen, en zijn er

voor de verschillende werkzaamheden Commissien benoemd, welke, des noodig, kunnen vermeerderd worden en steeds in overleg met het hoofdbestuur handelen.

Het aantal leden was afwisselende, het gemiddeld getal 78, waarvan eenigen hunne contributie verhoogden, en anderen, die zich hadden teruggehouden, weder toegetreden zijn.

Er bestaan thans drie Commissiën, ieder van welke is zamengesteld uit ten minste drie leden:

a. Voor het Spinnen van wol en breiden van kousen:

b. Voor het Keikloppen, en

c. Voor het heide of russchensnijden.

De Commissie, voor het Spinnen van wol- en breiden van kousen, was tot dusverre alleen in werking, en is, wegens de weinige aanvraag tot verkoop, tot het besluit gekomen, om het kousen breiden te verminderen, en het spinnen te bevorderen. De Commissie voor de keijenklopperij is voornemens, in dezen zomer keijen aan te koopen, en hoopt op een te verkrijgen terrein, in den volgenden winter hare werkzaamheden voort te zetten.

Behalve het maken van zwavelstokken en het binden van besems, zijn er met heideplukken proeven genomen.

Daar de meeste armen in den zomer werk genoeg kunnen vinden, wordt in den regel, dan door onze vereeniging geen werk gegeven, behalve aan hen, die door eene diaconie bedeeld worden. Hebben eenigen echter tijd overig en lust dien te bezigen, zoo wordt hun daartoe gelegenheid gegeven, onder voorwaarde, dat zij ten minste het halve loon laten staan, hetwelk in eene Spaarkas gestort wordt. De hoogste som, die aldus in den vorigen zomer bespaard werd, bedroeg *f* 9,00, welke met eene premie à *f* 5,00, eene schoone tegemoetkoming in de wintertering, aan dat nijvere gezin verschafte. De premie zal nu verdeeld worden, zoodat ieder die *f* 5,00; bespaart, *f* 0,25 daarbij ontvangt. Hierdoor hoopt onze Maatschappij Spaarzaamheid op te wekken en aan te kweeken, eene deugd die wel overal, maar voornamelijk in onze colonie, niet genoegzaam beoefend wordt.

Daar de bedelarij, die milde voedster van het Pauperisme, alhier geene plaats meer vindt, mag de uitslag der pogingen van onze vereeniging over het geheel gunstig genoemd worden, en verwacht zij mede van de afdeeling der vereeniging tot Afschaffing van Sterken Drank, onlangs hier opgerigt veel ondersteuning, om vlijt, Spaarzaamheid, matigheid en goede zeden te helpen bevorderen.

Den 16 Mei 1854 was het saldo, in kas		*f* 419,35½
sedert „ „ tot heden ontvangen		„ 1258,61½
		f 1677,67.
„ „ „ „ uitgegeven . . .		„ 1545,57.

Aanwezig in het Magazijn:
Van gekamde wol, gesponnen garen ongetweernd 156 ℔ oud gw.
„ „ „ „ „ getweernd 16 „ „ „
„ Nop „ „ „ 60 „ „ „
Mannen kousen 573 paren,
Vrouwen „ 533 „
Te zamen 1106 „
Zwavelstokken in bosjes 60 bos

Stads-Kanaal, 21 Mei 1855. (*get*). A. M. OFFERS, *Secretaris van Correspondentie.*

XV.

VERSLAG *van de afdeeling Stads-Kanaal van de Nederlandsche* VEREENIGING TOT AFSCHAFFING VAN STERKEN DRANK.

Onder goedkeuring van 't Hoofdbestuur is te Stads-Kanaal, den 6 Maart 1855, eene afdeeling opgerigt, bestaande uit 9 leden. In deze eerste bijeenkomst werden de huishoudelijke zaken besproken, en werd bepaald, om geregeld afdeelings-vergaderingen en van tijd tot tijd publieke bijeenkomsten te houden. De laatste hebben twee maal plaats gehad met een groot getal toehoorders, die over 't algemeen met belangstelling kennis namen van de zaak der afschaffing. Verschillende sprekers hadden die taak op zich genomen.

Wij stellen ons voor om dezen zomer nog ééne publieke bijeenkomst te houden, en die bijeenkomsten in den volgenden winter voort te zetten.

De afdeeling heeft, in eene gedrukte Circulaire, de ingezetenen aangemoedigd, om hare pogingen te ondersteunen, en om in 't bijzonder gebruik te maken van de gedrukte bons van 2½ en 5 cts, ten einde die aan de arbeiders uit te reiken in plaats van één of meer borrels te schenken. Die bons kunnen ingewisseld worden bij den Secretaris der afdeeling van December tot Maart.

Ook hier circuleert een adres aan de 2e Kamer van adhaesie aan 't bekende adres van den wel Ed. Heer BOGAERS, c. s., gelijk aan dat van d' afdeeling Groningen.

De tractaatjes worden op de wijze van een gewoonleesgezelschap, door vele ingezetenen vlijtig gelezen.

Wij hebben grond om te verwachten, dat de toetreding van vele leden en begunstigers hier en in de aangrenzende Drentsche Monden zal volgen. Op dit oogenblik bestaat de afdeeling uit 16 leden, onder welke één geneesheer.

Stads-Kanaal, 21 Mei 1855. Het bestuur der afdeeling:
(*get*). A. OFFERS, *President.*
K. JAGER, *Secretaris.*

XVI.

UITREKSEL UIT HET VERSLAG VAN DE DERDE ALGEMEENE VERGADERING DER VEREENIGING TER BEVORDERING VAN FABRIEK- EN HANDWERKNIJVERHEID IN NEDERLAND.

De *Secretaris* brengt het volgende verslag uit, omtrent den toestand der vereeniging.

Mijne Heeren!

Ingevolge art. 59 der algemeene wet, de taak op mij berustende om verslag te geven van den toestand en de werkzaamheden der vereeniging en van hare afdeelingen, gedurende het afgeloopen vereenigingsjaar, heb ik mij voorgesteld, daaraan zoo beknopt, doch tevens zoo volledig mogelijk te voldoen, daarbij tot grondslag nemende, de voorschriften, vervat in de artikelen 2 en 3, waarbij ik voornamelijk wensch te doen uitkomen, de middelen, zoowel door het hoofdbestuur, als door de verschillende afdeelingen aangewend, om het doel der vereeniging, *de bevordering van fabriek- en handwerksnijverheid*, zooveel mogelijk, te bereiken.

Door de afdeeling *Doetinchem* niet voldaan zijnde aan artikel 27 der wet, niettegenstaande eene circulaire van het hoofdbestuur, van 21 April l. l., ook *haar*, daaraan tijdig heeft herinnerd, ben ik niet in de mogelijkheid, van de door haar verrigte werkzaamheden, eenige melding te kunnen maken.

Een der eerste middelen tot bereiking van het voorgestelde doel, is de uitbreiding over geheel *Nederland*.

Het hoofdbestuur heeft zooveel mogelijk getracht, hieraan gevolg te geven, en bij circulaire van 16 Januarij 1854, de Burgemeesters der verschillende gemeenten, waar nog geene afdeelingen bestaan, aangezocht, hunne tusschenkomst te verleenen, tot de oprigting daarvan; daarbij tevens de medewerking ingeroepen van Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken, met verzoek de Commissarissen des Konings in de verschillende provinciën, opmerkzaam te maken op de vereeniging, ten einde deze instelling ook van hunnentwege in de ressorterende gemeenten aan te bevelen en zoodoende de door ons in het werk gestelde pogingen, krachtdadig te ondersteunen en eindelijk onzen doorluchtigen Beschermheer, Z. M. den Koning, kennis gegeven van deze maatregelen.

Het hoofdbestuur mogt al zeer spoedig zich verheugen, in de mededeeling, dat de regering, overtuigd van de nuttige strekking der vereeniging, aan het gedane verzoek, wel wilde gevolg geven, en ontving bij eene missive van den Minister voornoemd, van den 27 Februarij l. l., n°. 243, een afschrift van de daartoe strekkende circulaire, aan de Commissarissen des Konings.

Niet zeer opbeurend is het, dat deze pogingen, tot dus verre, geene gunstige uitkomsten hebben opgeleverd, dewijl nog zeer

weinig gemeentebesturen op het gedane aanzoek hebben geantwoord, doch blijven wij de hoop koesteren, dat dezelve niet geheel vruchteloos zullen zijn, en men op verschillende plaatsen nog werkzaam is, om het door ons zoo zeer gewenschte doel te bereiken, waarvan wij den uitslag alsnog verbeiden.

Door de afdeelingen *Amersfoort* en *Leiden* zijn ook in denzelfden geest circulaires gezonden aan de ingezetenen, waarbij door laatsgenoemde afdeeling voornamelijk de wensch is gekoesterd, dat alle fabriekanten en werkbazen in de stad en omstreken, van het hooge belang en het nut dezer vereeniging, zoo zeer overtuigd mogten worden, dat eene algemeene deelneming aan het lidmaatschap, tegen de geringe bijdrage van *f* 4,00 in het jaar, daarvan het gevolg mogt zijn; tot heden is ook deze wensch nog onvervuld gebleven, en hebben zich te *Amersfoort* alleen *twee* leden aangesloten, doch bestaat aldaar de mogelijkheid, dat bij aanneming der voorgestelde wijziging in de wet, deze aanwinst grooter zal zijn, terwijl ook deze wijziging aanleiding zal kunnen geven, dat verschillende vereenigingen (waaronder sommigen, wier statuten geheel gegrond zijn op onze wet), zooals: het genootschap, *Handwerksbloei* te *Arnhem* en *door Oefening tot kennis*, te *Amsterdam*, zich aan de vereeniging zullen aansluiten, waartoe, in der tijd, reeds correspondentien zijn aangeknoopt.

De oprigting van afdeelingen te *Amsterdam* en *Rotterdam*, waartoe op nieuw pogingen zijn aangewend, door tusschenkomst van bijzondere personen, zijn nog niet met eenen gunstigen uitslag bekroond, doch daarom niet als geheel mislukt te beschouwen, terwijl ook de uitslag van dergelijke pogingen te *Alphen*, *Kruiningen* en *Vlaardingen* alsnog wordt ingewacht.

Het tweede punt is: *de behandeling van de algemeene belangen van fabriek- en handwerks-nijverheid*, met al wat daarop bij punt *b* van artikel 3 betrekking heeft.

Hier, Mijne Heeren, vind ik voor mij een uitgebreid veld tot beschouwing, en zonder aan het wezen der zaak te kort te doen, wil ik trachten, u, zoo beknopt mogelijk, in kennis te stellen, met al datgene, wat door het hoofdbestuur en de afdeelingen is verrigt, ten einde ook aan deze voorschriften gevolg te geven.

Uit het verslag der vorige algemeene vergadering is het u gebleken, welke middelen het hoofdbestuur heeft aangewend; om de Nederlandsche nijverheid, op de tentoonstelling te *New-York*, beter te doen uitkomen, dan zulks in *Engeland's* hoofdstad het geval was.

Ook de tedtoonstelling, in 1855 te *Parijs* te houden, meende het hoofdbestuur niet onopgemerkt te moeten laten voorbijgaan. In een zeer uitvoerig schrijven, heeft het daarop tijdig de aandacht der regering gevestigd, en er op aangedrongen, dat de regering, doordrongen van de waarheid, dat het bevorderen van de belangen der nijverheid, ook bevordering is der algemeene volkswelvaart en van de zekerheid, dat *Nederland*, zoowel als alle andere volken,

het hoogste belang heeft bij den bloei der industrie, als nu bij eene tentoonstelling, waarop de aandacht der geheele beschaafde wereld zal gevestigd zijn en waar het te verwachten is, dat geheel *Europa* zal heenstroomen, er voor wake, dat ook *Nederland* aldaar op eene waardige wijze worde vertegenwoordigd.

Door de vereenigde hoofdcommissie is in de onlangs gehouden algemeene vergadering der Maatschappij van Nijverheid vsrslag uitgebragt van hare verrigtingen, uit welk verslag ik het niet ondienstig acht, U het navolgende mede te deelen.

„Die Commissie heeft sedert hare zamensmelting, haren arbeid onafgebroken voortgezet, en waar zij kon, de aandacht der industriëlen op de te houden tentoonsteling gevestigd; zij heeft zich tot alle kamers van koophandel en fabrieken in ons land, tot alle departementen der Maatschappij van Nijverheid, en tot alle afdeelingen onzer vereeniging gewend, ten einde de bedoelde zaak te bevorderen. Zij heeft den Minister van Binnenlandsche Zaken verzoeht om de Commissarisssn des Konings in de provincien te verzoeken, in de plaatsen, waar geene der opgenoemde kamers, departementen of afdeelingen bestaan,. Burgemeesters der Gemeenten uit te noodigen, zich de zaak aan te trekken, aan welk verzoek door gezegden Minister is voldaan. Eindelijk heeft zij zich in verband gesteld met de keizerlijke Commissie te *Parijs*.

Het hoofdbestuur is verder bedacht geweest, om met alle aan hetzelve ter dienste staande middelen, de behartiging van de algemeene belangen der vereeniging te bevorderen; om daartoe alles op te sommen, wat in de vergaderingen, die geregeld elke maand plaats hadden, werd behandeld, zou, vrees ik, te veel van uwe aandacht gevergd zijn, dewijl mij ook nog de vermelding overig blijft wat ten dezen door de verschillende afdeelingen is verrigt: ééne zaak echter vermeen ik niet met stilzwijgen te mogen voorbijgaan, namelijk het door onzen Voorzitter, in der tijd gedane voorstel, tot het oprigten binnen *'s Gravenhage*, (als zijnde de plaats waarheen vele ingezetenen uit *Nederland*, zich dikwijls, hetzij uit belang, het voor hun genoegen zich begeven, en tevens de plaats, waar heen alle vreemdelingen worden getrokken, die *Nederland* bezoeken), van eene doorloopende tentoonstelling van voorwerpen van Nederlandsche fabriek- en handwerksnijverheid, om zoowel buiten 's lands als in het binnenland te doen bekend worden, *wat* en *hoe* in *Nederland* wordt geproduceerd, om evenzeer het goed en uitstekend werk van min bekende industriëlen, zoowel als van meer bekende, onder ieders aandacht te brengen, en zelfs het werk van ambachtslieden, in hun' eigen' tijd vervaardigd, ter bezigtiging te stellen, om concurrentie te bevorderen, en aan een iegelijk, met een oogopslag te toonen, tot welken prijs hij goed werk verkrijgen kan in alle vakken van fabriek- en handwerk en het verkoopen van uitstekend werk van minder bekende industriëlen, die zelf daartoe niet in de gelegenheid zijn. Men stelde zich voor, dat zoodanige

maatregel gunstig voor de industrie in ieder vak en ook gunstig voor het publiek werken zou.

Dit voorstel werd breedvoerig behandeld en vervolgens daarvan een ontwerp van wet zamengesteld, zoodat hetzelve ter uitvoering gereed ligt, ware het niet, dat daaraan, voor als nog, onvermijdelijke bezwaren verbonden waren, en wel voornamelijk van geldelijken aard; is eenmaal de mogelijkheid daar, om deze te kunnen uit den weg ruimen, stelt het hoofdbestuur zich voor, dit ontwerp aan de verschillende afdeelingen mede te deelen, ten einde ook hare gevoelens daarover te vernemen.

Was het hoofdbestuur dus werkzaam, om aan deze bepalingen gevolg te geven, ook de afdeelingen bleven daarin, over het algemeen, niet achterlijk en kortelijk wil ik U uit hare verslagen doen kennen, wat daaromtrent door haar vermeld wordt.

De Secretaris brengt verslag uit omtrent de verrigtingen des hoofdbestuurs, ten aanzien van de op de algemeene vergadering des vorigen jaars aan hetzelve gedane opdragt: als

a. Omtrent de meer algemeene invoering der gedrag- en bekwaamheidsboekjes,

Dit verslag luidde als volgt:

Ingevolge de gedane uitnoodiging aan het hoofdbestuur, op de algemeene vergadering de vorigen jaars, tot het aanwenden van pogingen, tot meer algemeene invoering der gedrag- en bekwaamheidsboekjes, werd in de vergadering des hoofdbestuurs van 27 Maart besloten, tot het indienen van een adres aan de regering, ten einde aan de deswege gemaakte bezwaren te gemoet te komen.

Dit adres luidde als volgt:

N°. M''. *'s Gravenhage*, 21 April 1854.

Aan zijne Excellentie den
Minister van Justitie.

Welligt zal het Uwe Excellentie bekend zijn, dat in het jaar 1851, alhier is opgerigt, eene vereeniging ter bevordering van fabriek- en handwerks-nijverheid, in *Nederland*. Om het goede doel dezer vereeniging te bereiken, werd onder anderen bij de statuten vastgesteld, het uitgeven van gedrag- en bekwaamheidsboekjes aan gezellen of werklieden, door de leden der vereeniging, en dit heeft dan ook bereids plaats gehad, naar het model, waarvan wij de eer hebben, een exemplaar hiernevens te voegen.

Het is er echter verre af, dat die maatregel, tot nu toe, algemeene ingang heeft gevonden, ofschoon het belang daarvan, zoowel voor de meesters, als voor de werklieden onbetwistbaar schijnt, en in andere landen, bij name in *Frankrijk*, reeds sedert eene halve eeuw in werking is gebragt.

Zeer onlangs is de mededeeling bij ons ontvangen, dat de kamer van koophandel te *Haarlem*, zich tot Uwe Excellentie heeft gewend, om maatregelen te verordenen, die zouden mogen strekken tot handhaving der alsnog bestaande wetten, omtrent bedoelde li-

vretten, wordende daarmede voornamelijk bedoeld, de wet van 9 frimaire 12de jaar.

Het is onze roeping niet, te beoordeelen, in hoevere die wet nog van kracht zij, of thans in ons land, ook in al hare onderdeelen, voor uitvoering vatbaar en met onzen landaard strookende, maar zeer zeker mogen wij het stellen, dat het hoofdbeginsel nuttig is. Het is hierom, en om tevens te voldoen, aan eenen, ter laatste algemeene vergadering der vereeniging, op ons verstrekten last, dat wij Uwe Excellentie verzoeken, deze aangelegenheid wel in gezette overweging te willen nemen en zoodanige maatregelen te willen aanwenden: als in haar oog meest kunnen strekken, om de meer algemeene invoering van livretten, of gedrag- en bekwaamheidsboekjes voor werklieden, in ons vaderland te bevorderen.

Bij een schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van dezelfde dagteekening, werden door de regering in onze handen gesteld, twee brieven van de commissarissen des Konings in *Zuid-Holland* en *Noord-Brabant*, over hetzelfde onderwerp, met verzoek ons gevoelen nopens de strekking dezer stukken wel te willen mededeelen.

Het hoofdbestuur gaf daarop te kennen, dat reeds bij de oprigting onzer vereeniging, men zich voorstelde, door de invoering van gedrag- en bekwaamheidsboekjes, zoowel op de zedelijke, als industriële vorming der werklieden eenen grooten invloed te zullen uitoefenenen; dat de afgifte dezer boekjes, den leden als eene verpligting werd opgelegd, terwijl omtrent de invulling en aanhouding derzelve, in het 8ste hoofdstuk der wet, de noodige bepalingen waren gemaakt; dat het hoofdbestuur doordrongen was van de nuttigheid en zedelijke strekking van de invoering der bedoelde boekjes, doch de ondervinding had bewezen, dat die invoering niet zoo algemeen was, als het belang der zaak vorderde, waarom in de laatstelijk gehoudene algemeene vergadering, het hoofdbestuur den last was opgedragen, om bij de bevoegde autoriteiten pogingen aan te wenden, ten einde de wetten, daarop toepasselijk, van kracht te doen zijn; dat daartoe, onder dagteekening van 21 April l.l., een adres aan den Minister van Justitie was ingediend, waarvan door ons een afschrift werd overgelegd, en waarvan wij vermeenden ons te mogen refereren.

De uitslag dezer pogingen is ons nogniet bekend, doch wel is op nieuw uit sommige verslagen gebleken, dat nog altijd de invoering dezer boekjes te wenschen overlaat, waarom het hoofdbestuur, naar aanleiding van het daaromtrent vermelde, in het verslag van de afdeeling *'s Hertogenbosch*, aanleiding gevonden heeft, tot het voorstel, hetwelk straks een punt van beraadslaging zal uitmaken.

XVII.

UITTREKSEL UIT HET VERSLAG VAN HET ALGEMEEN DIAKENGEZELSCHAP

der Nederduitsche Hervormde gemeente van Groningen, over het jaar 1854. *)

Eindigden wij ons vorig verslag met den wensch, „dat Gods zegen onze pogingen, om nuttig werkzaam te zijn, voortdurend moge vergezellen," de uitkomsten van den werkkring der onderscheidene instellingen, uit ons Gezelschap voortgevloeid, leverden over het geheel het bewijs op, dat die zegen in ruime mate ons bijbleef. Dankbaar voor dit onmisbaar voorregt, heeft dit niet weinig bijgedragen ter opwekking van moed en volharding bij den arbeid van diegene, welke zich met eenige taak hadden belast en lust in henopge wekt, om met verdubbelden ijver op den ingeslagen weg voortte gaan.

De verslagen der onderscheidene Besturen van onze inrigtingen, medegedeeld in de vergadering van Februarij j. l., waren dan ook zoo belangrijk, dat de vraag geopperd, werd, „of het niet doelmatiger zoude zijn de uitgebragte verslagen in hun geheel te doen drukken, in plaats van een uittreksel uit ieder en tot één geheel verslag zamengevoegd onze Stad- en Landgenooten aan te bieden, gelijk vroeger geschiedde?" Deze verandering is echter onraadzaam geoordeeld; doch om daaraan eenigzins te gemoet te komen, en te voldoen aan den te dien opzigte algemeen geuiten wensch, zullen wij volgaarne datgene nagenoeg woordelijk teruggeven, wat volgens ons bescheiden oordeel, belangrijk is voor hen, die even als wij, tot nut der Armen wekzaam zijn of zulks wenschen te doen.

Het Bestuur van het WERKHUIS, ons verslag gevende van zijne verrigtingen in het afgeloopen jaar, ving aan met te verzekeren, dat de uitkomsten van zijnen arbeid in alle opzigten even gunstig waren, als ten vorigen jare. Wanneer wij," luidt dat verslag wijders, „het personeel nagaan, dat daar werkzaam is, hunne weinige ontwikkeling, veelal verwaarloosde opvoeding en zoovele bijkomende omstandigheden in aanmerking nemen, die hen als tot eenen bandeloozen hoop moesten vormen, en daartegen hunnen goeden wil en doorgaand goed gedrag gadeslaan, dan kunnen wij niet anders dan met lof van hen spreken. De catechisatie aan het WERKHUIS, door Ds. MEIJBOOM begonnen en door Ds. MOLTZER vervolgd wordt voortdurend met belangstelling door hen bezocht; en de spaarkas, eveneens ten vorigen jare daar geopend, wordt door velen benuttigd, om zich een' spaarpenning tegen den winter te vergaren. Tot aanmoediging van henzelve en de anderen hebben wij aan de hoogste inleggers, die betrekkelijk veel hadden gespaard, dit najaar boven het hun toekomende een klein geschenk verstrekt.

*) Van de Inrigtingen door het Algemeen Diakengezelschap in het leven geroepen en bestuurd, geene leden, der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme zijnde wordt natuurlijk in dit Verslag geen melding gemaakt.

„Enkelen blijven er nog steeds over, die ons door hun gedrag somtijds redenen tot ontevredenheid geven, wij wenschen dit wel beter, maar we kunnen het in billijkheid niet anders verwachten, en wij gelooven ook, dat het goede voorbeeld der overigen op hen verbeterend inwerkt, zoodat wij wel tijdelijke stoornis, maar geen blijvende onwil of halstarrigheid van iemand ondervonden.

„De opzigter SMITS, van wien wij U ten vorigen jare zeiden, veel goeds voor onze inrigting te verwachten, heeft in het afgeloopen jaar aan die gunstige gedachte beantwoord. Wij willen er hier niet over uitweiden, hoe hij handelde en wat hij deed, maar U alleen twee feiten mededeelen. Op zijnen verjaardag, in het afgeloopen najaar, werden hem door de gezamelijke werkers, uit eigen beweging en geheel onaangezocht, eenige geschenken aangeboden, door het weinige waarover de gevers te beschikken hadden, van geringe geldelijke waarde, maar, gegeven door menschen zoo als ze daar zijn, aan eenen naauwlettenden en veeltijds strengen opzigter, die hen in menige vrijheid beperkte, het beste bewijs opleverende van de achting die bij zich wist te verwerven. voor de gevers tevens eene erkenning dat hij hun wezenlijk welzijn wil behartigen.

„En toen in onze Bestuurs-vergadering van December j.l. de gewone uitdeeling van levensmiddelen op het Kersfeest ter sprake kwam, werd de vraag gedaan, of wij dan ook den opzigter een blijk onzer tevredenheid konden geven? Aller oordeel was, dat hij zulks ten volle verdiende en dat zoodanig bewijs voor hem ook ten spoorslag zou kunnen strekken om in ijverige pligtsbetrachting voort te gaan. — Op den avond voor het Kersfeest van het Werkhuis opgekomen, werden alle werkers door ons te zamen geroepen en bij monde van den President toegesproken, die hen wees op de goede vruchten, die orde, vlijt en spaarzaamheid in het afgeloopen jaar voor hen hadden opgeleverd; hun betuigde dat het Bestuur in het algemeen zeer over hen tevreden was, en allen aanspoorde om in goed gedrag te wedijveren. Daarna wendde de Spreker zich tot den Opzigter, wees er hem op, hoe veler belangen aan zijne zorg aan zijne vlijt en geschiktheid waren toevertrouwd, hoe nuttig hij in zijnen kring kon werkzaam zijn, welke goede verwachtingen het Bestuur van hem koesterde, hoe het hem steeds in het goede zou steunen, en, hem de tevredenheid van het Bestuur over zijn tot nu toe gehouden gedrag betuigende, overhandigde hij den ontroerden man, als blijk daarvan, namens het Bestuur, eene zilveren tabaksdoos met toepasselijk inschrift. Hij kon ons geen woord van dank uitbrengen, maar wij hopen en vertrouwen, dat zijn volgend gedrag onze handeling op dien avond nimmer zal logenstraffen."

Is de toestand van het personeel van het Werkhuis gunstig te noemen, het debiet van het fabrikaat en de staat der financiën zijn dit eveneens.

Vergeleken met het vorige jaar, was de aflevering als volgt:

Afgeleverd in:	1853.	1854.	meer dan in 1853.	minder in 1853.
Kluwen Scheepswerk. . .	17,665	20,766	3101	
Rollen Dweilgoed. . . .	1,961	1,935		26
Ellen Notenzaklinnen. . .	14	28	14	
„ Koedeklinnen . . .	1.021	847		174
„ Behanglinnen . . .	4160	2008		2152
Stukken Paklinnen . . .	128	161	33	
„ Keetlinnen . . .	333	299		34
„ Schoteldoekgoed .	4	21	17	

De omzet in de meeste artikelen kwam vrij wel overeen met de aflevering van 1853, met uitzondering van het scheepwerk, dat een *meerder* debiet van ruim 3000 kluwen, en van het behanglinnen, dat een' *minderen* aftrek van ruim 2000 ellen aantoont. Het debiet van het scheepwerk neemt nog dagelijks toe, „zoodat," zegt het verslag, „onze vooraad, van geplozen touw dan ook veeltijds zoo gering was, dat wij groote orders bij gedeelten moesten uitvoeren en eenigermate de moeijelijkheid ondervonden, waarop wij U in ons vorig verslag opmerkzaam maakten, dat wij n. l. door gebrek aan handen ons niet vrij zouden kunnen bewegen. Indien het getal pluizers niet merkelijk toeneemt, zullen wij welligt ons debiet moeten beperken, hoe noode wij ook tot zoodanigen maatregel willen overgaan, daar er wederom een tijd kan komen, dat wij vele handen moeten bezig houden en overvloed van farijkaat bekomen. Het zoude dan misschien moeijelijk zijn om debitanten, die wij afzegden, wederom als begunstigers te winnen."

Het getal werkers is niet groot geweest, maar heeft toch gemiddeld meer bedragen dan in 1853. Het hoogste cijfer was nu 88, tegen 90, — het laagste 48, tegen 38 in 1853.

Aan werkloon werd uitbetaald een som van ƒ3240—90 of ƒ520—60½ meer dan ten vorigen jare.

In het afgeloopen jaar heeft de ontvangst bedragen ƒ10,826,79.
de uitgaaf daarentegen - 8,492,20⁵.

---

gevende eene meerdere ontvangst van ƒ 2,334,58⁵.
terwijl onder de uitgaven begrepen is eene som van ƒ500,00 op nieuw in de Spaarbank gelegd.
De staat van het vaste fonds bedroeg op den 1 Jan. 1854 ƒ11,743,00⁵.
en op den 1 Januarij 1855 - 12,366.66⁵.

---

voor het afgeloopen jaar dus eene overwinst aantoonende van ƒ623,66.

„Het eindcijfer dier administratie," zoo eindigt de mededeeling ons door het Bestuur gedaan, „waar zoo veel op aankomt, waarvan het bestaan onzer inrigting afhangt, de overwinst, is dit jaar hooger, dan ooit te voren, hooger dan wij het verwachten,

hooger zelfs dan wij voor den bloei onzer inrigting en derzelver duurzaam bestaan noodig oordeelen.

„Liever ook, dan hier met een groot geldelijk cijfer te komen, zouden wij U willen wijzen op de velen, die wij aan werk hielpen, wanneer zij dat elders niet kunnen bekomen, op het meer uitgebreid nut, dat wij daardoor stichten.

„Wij betreuren het steeds dat onze inrigting door zoo klein een getal wordt bezocht, daar wij toch mogen aannemen, dat eene stad van zoo grooten omvang als de onze, individuën zal opleveren, die tijdelijk en in den winter geenen beteren arbeid kunnen bekomen, of voor geen werk meer geschikt zijn, dan zij bij ons vinden, terwijl zij tevens, voor zooverre wij ten minste kunnen oordeelen, in orde, regel en voorbeeld betere aansporing ten goede aan het Werkhuis vinden, dan hunne gewone omgeving en dagelijksche tijdvermorsing laten verwachten. Wij betreuren het, dat vooroordeel en onverschilligheid luiheid en onwil velen terughoudt om het eigen brood bij ons te winnen, en onze inrigting daardoor min vruchtbaar doet zijn, dan zij kon wezen.

„Voor zooveel die trage opkomst aan het lage loon te wijten is, zullen wij al datgene doen, wat de ondervinding ons leert, dat wij op goede gronden doen kunnen en mogen, om hierin te gemoet te komen. Wij gelooven nog, dat eene inrigting als de onze minder loon moet geven dan de vrije nijverheid, en de winsten op ons fabrikaat zouden ons ook niet toelaten, daarmede in concurrentie te treden, maar wij willen toch zoo veel loon voor werk geven als ons na naauwkeurig onderzoek blijken zal billijk te wezen en als onze fondsen zullen kunnen dragen."

„Door zoodanig onderzoek is ons gebleken, dat wij, geholpen door eene dit jaar ingevoerde voordeelige bewerking, bij magte waren om het pluisloon voor scheepswerk duurzaam te verhoogen, en hebben wij dit in den afgeloopen herfst van 3 cents op 4½ cts. per ℔ gebragt; voor de andere werkzaamheden is dit onderzoek nog niet afgeloopen. De jaarstaat doet ons verwachten, dat wij ook daarin, voor zooverre noodig, gunstige verandering voor onze werkers zullen kunnen brengen, en het zal ons een voorregt wezen, zoo wij in staat zijn het lot dier menschen te verbeteren, met instandhouding van het doel onzer inrigting en van die inrigting zelve."

Ook de resultaten, ons door het Bestuur der ARMENWONINGEN medegedeeld, getuigden, dat èn de toestand der woningen èn het gedrag de bewoners, zoowel als het slot der rekening eene meer gunstige uitkomst levert, dan zij dit ten vorigen jare konde doen.

„Naar mate," zegt dit verslag, „vooral de aangekochte gebouwen ouder worden, is het natuurlijk, dat, zullen deze in goeden staat blijven, het onderhoud gestadig vermeerdert. Nu eens moet het eene, dan het andere worden hersteld of moet nu het eene, dan het andere stel woningen worden geverwd. Maar met inachtneming van het eene, zoo wel als van het andere, is het

ons aangenaam der Vergadering te kunnen mededeelen, dat, bij eene goede uitkomst der rekening, alle de 100 woningen in eenen staat zijn, waardig het Algemeen Diakengezelschap. Maar ook de bewoners hebben ons reden van tevredenheid gegeven. Wel is waar onder zoo groot een getal worden er ligt gevonden, wier gedrag wel wat te wenschen overlaat; in den regel kan uwe Commissie evenwel een gunstig getuigenis geven betreffende de arme bewoners dier kamers. Vooral bleek ons weer, even als in het vorige jaar, hoe gaarne zij den raad opvolgen, om toch vooral zindelijk te zijn, zoo wat hunne personen, als de woningen betreft, wanneer eene gevaarlijke ziekte onze Stad en helaas! dan wel vooral den arme bedreigt. Eene waarschuwing is dan genoeg, om bij hen reinheid te bevorderen, en mogen er dan eenigen zijn, wien het aan middelen ontbreekt om hunne kamers te reinigen, dan komen Commissarissen de zoodanige met eene geldelijbe ondersteuning gaarne ter hulpe, hopende dat ook deze hunne bemoeijing dezelfde gunstige uitkomst moge geven, gelijk aan vorige jaren.

„Geenszins willen wij aan onze poging verbinden de verblijdende uitkomst in 1854 verkregen, doordien tijdens het heerschen der Cholera uit onze woningen, niemand als Cholerazieke of als doode daaruit is gedragen; maar de aandacht hierop te vestigen, rekenen wij ons verpligt. In zeer korten tijd zijn in de buurt der Armenwoningen van de 6de Kluft 13 menschen aan de zoo gevreesde ziekte gestorven, en, ofschoon allen tot den behoeftigen stand behoorende, leverden onze woningen tot dat getal niet één. Ware dit het eerste gunstige resultaat, dat wij U hebben aan te bieden, het zoude minder passend zijn hiervan melding te maken; maar nu sinds het jaar 1849 bij herhaling onze kamers zoo bijzonder zijn verschoond gebleven, mag gewis de aandacht der Vergadering daarop gevestigd worden. Moge het toezigt der Bestuurders en hunne herhaalde opwekking tot zindelijkheid, of wel de luchtige en ruime woningen daarvan veel toebrengen.... dan heeft deze onderneming van het Gezelschap reeds eene voortreffelijke strekking."

En wij veroorlooven ons, den wensch er bij te voegen, dat in het algemeen een ieder, die het wel meent met de menschheid, en in het bijzonder de Burgerlijke Besturen de aandacht er op vestigen, om die oude vervallene en uitgewoonde kamers, kotten, die nu nog door menschen moeten worden bewoond, te koopen, en daarna te verbeteren of te herbouwen, opdat in het vervolg ieder mingegoede die voordeelen, aan gezonde en ruime wonigen verbonden, mag genieten, welke de bewoners onzer armenkamers reeds sedert eenige jaren hebben gehad.

Geeft het door 't Bestuur over de Armenwoningen medegedeelde ruime stof tot dankbaarheid en voldoening aan het zich daarvan voorgestelde doel, niet minder verheugde het ons te vernemen, dat ook de geldelijke staat niets te wenschen overig liet. Uit de opgave van den financiëlen staat dier instellingen blijkt toch, dat het kasgeld op den 1sten Januarij 1855 had bedragen:

de meerdere ontvangst van vorige rekening . . . . ƒ 1652.98⁵.
ontvangen vier kwartalen huur voor 100 woningen. . - 2885.00.

Ontvangst ƒ 4537.98⁵.
De uitgave beliep . . . . . - 3040.31⁵.

Bedragende alzoo het kasgeld op den 1 Jan. 1855. . ƒ 1497.67.
Uit de opgemaakte balans gebleek, dat de staat van het vaste fonds op dien dag was:
100 woningen, die door aankoop en aanbouw, registratie en andere onkosten hadden veroorzaakt een uitgave van. ƒ 38,897,03.
Nog te ontvangen 1 kwart. huur in 1854 verschenen - 750,10.
Interest van belegde kasgelden. . . . . - 66,99.
Kasgeld op den 1sten Januarij 1855. . . . . - 1497,97.

Zoodat de voordeelige staat bedroeg . . . . . ƒ 41.212,09.
De nadeelige staat bestond uit:
316 Schuldbekentenissen ad ƒ 100,00. . . ƒ 31,600.00.
Nog te betalen rente over 1853. . . . - 8.00.
„ „ „ „ 1854. . . . - 1,264.00.

Totaal ƒ 32,871.00.

Geeft dus eene overwinst op den 1 Jan 1855 van. . ƒ 8,340.09.
Deze overwinst bedroeg met den 1 Jan 1854. . . - 7,434.04⁵.

Zoodat in het jaar 1854 is overgewonnen. . . . - 906.04⁵.

Ofschoon het saldo dezer rekening kleiner mogt zijn, dan in het vorige jaar, zoo stelde het Bestuur toch voor om *tien* aandeelen, ieder van ƒ 100,00, uit te looten. Aan dit voorstel gevolg gegeven zijnde, werden daarop in onze Vergadering van den 23sten Februarij 1855 nitgeloot de nos 21, 27, 158, 170, 181 en de gecombineerde aandeelen nos. 361—365 en 63—67, ieder groot ƒ 500,00 zullende het laatstgenoemde aandeel, volgens de daarop bestaande verordening, eerst in het volgende jaar worden afgelost. Gedurende een tijdvak van 7 jaren is thans door het Bestuur afgelost ƒ 5,900,00, waaruit eene rentebesparing van ƒ 236,00 voortvloeit.

Mogten vele, ja, wij durven zeggen, alle instellingen uitgegaan van ons Gezelschap, de eene meer de andere minder; aan haar doel beantwoorden, het Patronaat door ons daargesteld over de armen, mogt in dat voorregt niet deelen. Bij hare oprigting was ieder lid met deze waarlijk zoo nuttige zaak ten hoogste ingenomen, zoodat toen een vijftigtal zich als patronen aanhoden. Dit cijfer is allengs verminderd en bepaalt zich nu tot eenige weinige. Door sommigen is sedert haar bestaan veel goeds gedaan, veel heils aangebragt bij enkele huisgezinnen doch niet zonder liefde en

degedeeld en heeftieder, die het lot der armen ter harte gaat, daaruit kunnen zien, dat door liefde, moed en volharding de geheel verdierlijkte mensch weer tot een beschaafd, zedelijk, Godgevallig wezen kan gebragt worden. Hoe bemoedigend deze en dergelijke lichtende punten ook zijn geweest, toch zijn de werkzaamheden voor het Patronaat ingesluimerd? neen dat niet. Het Bestuur heeft, in gevolge haar aan ons gedaan rapport, de oorzaken nagegaan en opgespoord, die aanleiding hadden gegeven tot haren ondergang en vermeende die gevonden te hebben, door eenige bepalingen van het tot dusverre bestaande Reglement voor het Patronaat te wijzigen, welke verandering bereids door het fungerend Collegie Diakenen is goedgekeurd, gelijk ook door Patronen; waaraan dus niets meer, dan de goedkeuring en bekrachtiging van dit Gezelschap ontbreekt.

De Commissie tot buitengewone WERKVERSCHAFFING, verslag doende van haren werkkring in het jaar 1854, gaf te kennen, dat het haar eene aangename taak was, ook nu weder eene niet geheel ongunstige uitkomst harer verrigtingen te kunnen mededeelen.

Zij herinnerde eerst kortelijk de uitkomsten door haar over de maand December 1853 verkregen, die reeds in het vorige Verslag zijn opgenomen, en vangt hare mededeelingen over 1854 aan door te kennen te geven, dat het nieuwe jaar niet zoo gunstig scheen te zullen aanvangen, als het vorige eindigde. „Naauwelijks toch was het begonnen," luidde het Verslag, „of de geweldige massa sneeuw, op den 1sten en 2den Januarij gevallen, noopte de werklieden, hunnen arbeid, keijen graven en verbrijzelen, te staken.

„Uwe Commissie gevoelde hoe drukkend die beide dagen voor alle die arbeiders moesten zijn, voor menschen, meestal bezwaard met een talrijk huisgezin, die nu ook nog door buitengewone omstandigheden verhinderd werden, om door zulk een' moeijelijken arbeid, als zij te verrigten hadden, in hun onderhoud te voorzien. Weshalve zij besloot dien druk eenigzins te verzachten, door aan ieder huisgezin een goed middagmaal graauwe erwten te schenken, die hen op Donderdag den 5den Januarij zijn uitgereikt. — Dagen achtereen zouden noodig geweest zijn om de vele gegravene kuilen van de groote hoeveelheid sneeuw te ontblooten, dat niet dan met groote kosten had kunnen geschieden. Gelukkig kwam het Plaatselijk Bestuur daarin te gemoet, door aan uwe Commissie het zeer welkom verzoek te rigten, om door de arbeiders, bij de Commissie in het werk, uit de straten der stad zoo veel mogelijk de sneeuw te doen wegbrengen, in welken tijd de sneeuw, door den ingevallen dooi, uit de putten verdween.

„Had deze dooi aangehouden, dan zouden een groot aantal dier arbeiders ander werk hebben kunnen zoeken, doch de later weder ingevallene vorst noodzaakte de meesten hunner zich met het werk van keijen graven en verbrijzelen tevreden te stellen, zoodat tot

aan het midden van Februarij zelden minder dan 250 zich daarmede bezig hielden. Van toen af verminderde hun getal belangerijk, en spoedig daarna werd het jaargetijde zóó gunstig, dat reeds den 9den Maart de werkzaamheden konden gesloten worden,

„In het geheel hebben in den winter van 1853/54 bij de Commissie werk aangevraagd en is de toegang tot den arbeid verleend aan 374 personen. Zoo als gewoonlijk wisselde dit personeel echter gedurig af, waardoor niet meer dan 273 te gelijk aan het werk zijn geweest en van welk getal door elkander 100 personen zich met het verbrijzelen van keijen onledig hielden. Hunne verdienste was niet minder dan vroeger. Bij 3 putten (bij ieder' put zijn 25 man werkzaam) is de geheele winter door, wekelijks omstreeks *f* 3.00 aan iederen arbeider kunnen worden uitbetaald, terwijl bij de overige 3 putten zelden minder dan *f* 2,50 door ieder medearbeider werd ontvangen. De ijverigste verbrijzelaars van keijen bragten het zelden hooger dan tot *f* 2.50 in de week.

Uit ons vorig Verslag kan men zien, dat door de tegenwoordige uitgebreidheid van den werkkring dezer Commissie, en die nog uitgebreider schijnt te zullen worden, het sluiten der rekening in den regel zeer vertraagd wordt. Ook in het afgeloopen jaar werd die eerst den 28sten Junij der Directie van dit Gezelschap ter goedkeuring aangeboden, uit welke rekening bleek, dat aan werkloon over 1853/54 is uitbetaald de niet onbelangrijk som van *f* 5461,48 zijnde *f* 2030,93 meer dan in den vorigen winter. De geheele ontvangst bedroeg *f* 10,180.38, terwijl in het geheel *f* 10,059.86 is uitgegeven, zijnde derhalve eene meerdere ontvangst vau *f* 120.52, welk voordeelig saldo, in gevolge ministeriële dispositie, in 's rijks kas is gestort. Het vaste fonds, in de spaarbank gelegd, beliep met de daarop verschenen rente *f* 695,68.

De Commissie eindigt dit gedeelte van haar Verslag met de verzekering te geven, dat het haar ook weder in het boven omschreven tijdvak gelukt was, niet alléén met eene goede financiële uitkomst te sluiten, maar veel meer een groot aantal menschen nuttig te hebben bezig gehouden, hen zoo tevens aan vlijt en orde gewennende en daardoor zoo wel hun stoffelijk als ook hun zedelijk belang bevorderlijk te zijn geweest.

„Het sluiten van dezen werkkring moest reeds spoedig worden opgevolgd door het begin van eenen nieuwen," zegt het Verslag wijders: „de aanhoudende duurte der levensmiddelen en het plotseling invallen van den winter in het laatst van November, noopte uwe commissie de werkzaamheden op den 30sten dier maand te doen openen. Den 20sten October was bereids vergunning verkregen, om het glacis te woelen, en dat wel op dezelfde voorwaarden als in het vorige jaar.

„Vroeger geschiedde het openen der putten en het graven der kuilen door de werklieden zonder daarvoor eenige vergoeding te ontvangen; dit had ten gevolge, dat, met den besten wil, de bo-

vengrond niet bewaard konde blijven, dewijl deze niet ver genoeg van de putten verwijderd werd en zich met het zand vermengde. Uwe Commissie meende daarin te kunnen voorzien, door de arbeiders voor dat werk te beloonen met 50 cents daags, en hierdoor werd het doel dan ook bereikt. De graszoden werden behoorlijk opeengestapeld, ver genoeg van de putten verwijderd en daardoor goed bewaard.

„Ook was het haar beter voorgekomen een gedeelte der keijen op het veld zelf te laten verbrijzelen en op te slaan, waarom ten behoeve van 52 verbrijzelaars van keijen de daardoor benoodigde hokken werden daargesteld. Tevens voldeed dit aan de verwachting.

„De aanvraag om werk was niet zoo groot en niet zoo dringend als in den vorigen winter. Het getal arbeiders was op den 31sten December j. l. tot 224 geklommen, tegen 271 in het vorige jaar, terwijl de verdienste tot dien tijd wel zoo ruim was als vroeger.

„Mogt nu al de winter in Decembermaand zich niet zoo gestreng doen gevoelen als de overige en ook de behoeften der arbeiders niet zoo groot schijnen als toen, ofschoon de levensmiddelen even duur en eenige artikelen voor den arbeider niet te bekomen waren, — Uwe Commissie begreep de arbeiders eenigzins te moeten te gemoet komen en wel in het bijzonder op het Kersfeest; waardoor zij gedurende drie dagen van verdienste verstoken blijven, opdat die dagen geene kommervolle en zorgwekkende dagen voor hen zouden wezen. maar konde het zijn, zij ook eenige aanleiding hadden dankbaar en blijmoedig gestemd te wezen; al was het dan ook maar door stoffelijke middelen. Zij besloot ten dien einde den Zaturdag, het Kersfeest voorafgaande, eene uitdeeling van groene erwten met spek te moeten houden. Ieder arbeider ontving voor zich en zijn gezin 5 ons spek en van 1 tot 3 kop erwten, waardoor een geheel varken, wegende 150 ℔ en 5 mudden erwten werden uitgereikt.

„Bij voortduring heerschte bij de werklieden orde en rustslechts enkele gaven redenen tot ontevredenheid; veel moge daartoe bijgedragen hebben de behoorlijke verdeeling van — en het goede toezigt bij het werk, niet minder schrijft Uwe Commissie dit toe aan de strenge handhaving der gemaakte bepaling, dat nimmer door de arbeiders sterke drank mag worden gebruikt, en ieder, die zich daaraan schuldig maakt, dadelijk wordt afgewezen, terwijl hun gelegenheid wordt gegeven zich nu en dan door een kop warme koffij te verkwikken.

„Zoo als reeds gezegd is," luidt dit Verslag wijders, „was de aanvrage om werk te bekomen niet zoo groot als in den vorigen winter, maar gelooft Uwe Commissie tot het besluit te moeten komen, dat ook de behoefte bij den arbeidersstand niet zoo dringend was als toen: niet alleen dat zij dit opmaakt uit de mindere aanvraag om werk, ook de arbeider zelf was zoo niet ter neer gedrukt, als wel vroeger. In den vorigen winter had de blik des arbeiders iets som-

bers, in dezen winter ontmoette zij het tegendeel. Bijna allen vrolijk en moedig bij hun werk, deden zij noch klagte over duren tijd noch over te gering dagloon hooren, terwijl dit ten vorigen jare gedurig het geval was. Om te ontwikkelen, wat daarvan de redenen kunnen zijn, ligt buiten dit bestek, — dit weet echter ieder Uwer, dat de dagbladen en tijdschriften in de laatste tijden niet meer gevuld waren met redeneringen over verhooging van werkloon, daar men eindelijk scheen te begrijpen, dat fraaije theoriën niet altijd in praktijk zijn te brengen.

„En toch," zoo eindigt dit belangrijk Verslag, „meent Uwe Commissie door ondervinding geleerd te hebben, dat theorie op zijn tijd noodzakelijk is voor ieder mensch, ook voor den arbeider, opdat ook hij leere niet alleen om den broode, maar tevens uit liefde voor zijn vak te werken, en zich daardoor tot een geschikt en ervaren werkman te vormen. Zij gelooft, dat wij daarin niet kunnen wedijveren met andere steden. Ieder die wil kan het opmerken, dat wij hier ter stede bij een' overvloed van arbeiders, steeds gebrek hebben aan bekwame werklieden, en in den zomer, bij de geringste drukte, een stroom van vreemde arbeiders ons te hulp moet komen, terwijl de onze elders als dijkers en gravers werken. De oorzaak daarvan meent zij te moeten zoeken in het missen eener bedrijfschool die elders, zelfs in steden van kleineren omvang dan de onze, bestaat, en waarin ieder die wil, gelegenheid wordt gegeven de théorie van den arbeid in het algemeen en van het bedrijf dat hij uitoefent, in het bijzonder, reeds in zijne jeugd op te doen, waardoor vroegtijdig de liefde tot zijn handwerk wordt ontwikkeld. om zich later een behoorlijk bestaan te verzekeren. Elders is het een schande *geen* handwerk *geleerd* te hebben, — ook bij de mindere klasse alhier?...

„Bij al het goede, dat sedert de laatste jaren te dezer stede werd tot stand gebragt, bij al het nut, hetwelk in het bijzonder door deze Vereeniging werd gesticht, hoopt Uwe Commissie, dat de oprigting van zoodanige school alhier moge gevoegd worden, ten einde daardoor de kennis bij den ambachtsman, ook in deze onze stad worde vermeerderd, met welken wensch zij dit haar Verslag eindigt."

Ziet hier, geachte Stad- en Landgenooten, onze handelingen tot in kleine bijzonderheden medegedeeld. Het is ons eene aangename taak dit te doen, dewijl ons pogen, gelijk wij bij den aanvang van dit Verslag te kennen gaven, door den zegen des Allerhoogsten in het afgeloopen jaar over het geheel goede vruchten mogt aanbrengen; wij doen dit te meer nog, omdat die openbaarmaking van ons werk anderen zoude kunnen opwekken, om elders te doen wat wij deden, gelijk wij ook menigwerf nutte lessen uit de openlijke verslagen van andere weldadige inrigtingen hebben geput. En hebben wij het ons ten taak gesteld onze handelingen bekend te maken, niet minder rekenen wij ons verplicht dit verschuldigd te zijn

aan het vertrouwen en de belangstelling van zoo velen, waarin wij ons steeds mogen verheugen. Openbaarheid toch van handelingen kan vertrouwen inboezemen in Instellingen, die met een liefdadig doel werkzaam, gedeeltelijk beschikken over aan haar toevertrouwde fondsen.

Schenke ons bij voortduring de Algoede wijsheid, kracht en ust om op den tot hiertoe ingeslagen weg voort te gaan en om zoodoende eene wezenlijke hulpe te zijn voor het Armbestuur der Ned. Herv. Gemeente in zijne niet gemakkelijke taak.

Het Algemeen Diakengezelschap der Ned. Herv. Gemeente van Groningen:
Namens hetzelve, de Directie
(get.) A. F. WICHERS, *President.*
L. EBBINGE, *Secretaris.*

XVIII.

VERSLAG DER GRONINGER SPAARKAS.

over 1855.

Bij het terugzien op den afgeloopen jaarkring heeft het Bestuur der Spaarkas, hoezeer ook de uitgebreidheid zijner bemoeijingen niet, als tot dusverre, toenemende was, toch alle redenen om tevreden en dankbaar daarop een' blik te slaan

Van zijne werkzaamheid wordt u dit verslag aangeboden, vergeleken met het jaar der oprigting en dat van 1853, het jaar wanneer de inleg het hoogste cijfer bedroeg.

Het jaar der oprigting waren de ontvangsten:

Aan inlagen der deelnemers	ƒ 1322,93.
„ bijdragen en giften	- 280,10.
„ rente bij de spaarbank	- 11,33.
	ƒ 1614,36.

De uitgaven daarentegen:

Aan uitkeeringen aan de deelnemers	- 1322,13.
„ premiën	- 70,00.
„ administratiekosten	- 129,50.
	ƒ 1521,63.

In 1853 de ontvangsten:

Aan inlagen der deelnemers	ƒ 3071,05.
„ bijdragen en giften	- 162,60.
„ renten bij de spaarbank	- 25,99.
„ saldo van 1852	- 196,85⅝.
	ƒ 3456,49⅝.

De uitgaven:	
Aan uitkeeringen	*f* 3071,05.
„ premiën	- 153,39.
„ administratiekosten	- 44,50.
	f 3268,94.
In 1854 de ontvangsten:	
Aan inlagen der deelnemers	*f* 2673,51.
„ bijdragen en giften	- 129,35.
„ renten bij de spaarbank.	- 22,71.
„ saldo van 1853	- 187,55⅝.
	f 3013,22⅝.
De uitgaven:	
Aan uitkeeringen	*f* 2673,61.
„ premiën	- 133,59.
„ administratiekosten.	- 33,05.
	f 2840,25.

Daarbij bleef als voordeelig slot van rekening in 1849 *f* 92,73; in 1853 *f* 187,55⅝; in 1854 *f* 172,97⅜.

Het aantal deelnemers beliep in die jaren gemiddeld per maand, in 1849 166, in 1853 168 en in 1854 120 personen. Uit deze vergelijking zal men bemerken, dat de toestand der Spaarkas, ofschoon door den hoogen prijs der eerste levensbehoeften belemmerd, tot heden hoogst gunstige resultaten oplevert. 't Was den bestuurders dit jaar echter een treurig verschijnsel, dat zij gemiddeld een getal van 48 deelnemers per maand minder telden dan het vorige, maar dit doet te meer den invloed van de hooge prijzen der voedingsmiddelen uitkomen; want hoezeer zij ruim 40 inleggers per maand minder tellen, dus ruim het vierde gedeelte, is de ontvangst van de overigen slechts *f* 397,44 minder dan in het vorige jaar.

Het zijn juist de minst werkhebbenden en minstverdienenden, die ons bestuurders ontbreken, zij, die vroeger 10 en 25 cents konden afzonderen, welke wij missen, en die wij bij voorkeur gaarne zien deelnemen. Niet dat wij hen, die van hunne zuur verdiende penningen 50, 100 en meer centen per week inleggen; niet gaarne zouden zien toetreden; integendeel; maar zij, die wekelijks niet meer dan 10 of 25 cents kunnen besparen, van de hun aangeboden gelegenheid ijverig gebruik te zien maken, deed ons goed, en dezen als deelnemers te moeten missen bedroeft ons, omdat wij met innige vreugde de blijdschap gezien hebben, die er bij de ontvangst over de bespaarde drie of vier gulden was, en de hoogst nuttige aanwending daarvan hebben gadegeslagen.

Wij willen evenwel niet morren, hopen dat ook voor hen de

schielijk weder aanbreke, dat zij hunnen gewonen inleg, ja, iets meer dan dat zullen kunnen storten.

Ook op het aantal onzer begunstigers heeft misschien de druk der tijden invloed uitgeoefend, want wij kennen onze medeburgers te wel, dan dat zij, zonder daartoe gedrongen te worden, zouden weigeren voor nuttige doeleinden iets af te zonderen of hunne medewerking onthouden. Wij ontvingen in het jaar der oprigting aan bijdragen en giften *f* 282,10, in 1852 *f* 16260, in 1854 *f* 139,35. Dit verlies van begunstigers, grootendeels veroorzaakt door het overlijden van sommigen en het vertrek uit deze gemeente van anderen, heeft zeer de aandacht van bestuurders tot zich getrokken, daar van die bijdragen en giften het bestaan der inrigting en het nuttige doel, dat zij reeds ten deele heeft bereikt en steeds meer bereiken kan, geheel afhangt, n. l. de opwekking van den lust tot sparen, en om door wijze spaarzaamheid, die zich niet slechts openbaart in het eigenlijk opleggen, maar vooral in het met oordeel uitgeven, armoede, verkwisting en gebrek aan huishoudelijkheid, de kweekster der armoede, tegen te gaan.

De bestuurders zullen daarom reeds spoedig bij velen onzer Stadgenooten eene poging aanwenden, om den bloei der inrigting duurzaam te bestendigen. Algemeene belangen eischen algemeene belangstelling, en daarom vragen wij ook met volle overtuiging de medewerking onzer medeburgers, wetende, dat ook zij ons vertrouwen niet zullen beschamen.

Onze, en der deelnemenden dank worde ieder toegebragt, die tot den bloei der inrigting medewerkte, en wij eindigen deze met den wensch, dat het doel steeds meer bereikt moge worden.

Met den eersten Maandag in April en vervolgens elken Maandag voormiddag is bij ieder der bestuurders weder de gelegenheid geopend daarin deel te nemen.

Groningen, Maart 1855.

Het bestuur der Groninger Spaarkas:
(*get*). W. DE SITTER, *President.*
G. A. RIEPMA, *Secretaris.*

XIX.

VERSLAG VAN DEN TOESTAND DER VEREENIGING TOT HULP VOOR VLIJTIGE ARMOEDE, te *Marum*.

De achtste algemeene vergadering der vereeniging tot *hulp voor vlijtige armoede*, te *Marum*, is den 7 Mei dezes jaars met de meeste belangstelling gehouden. Op nieuw ondervonden alle aanwezigen het zalige bewustzijn, mede gewerkt te hebben tot leniging en voorkoming van armoede en de daarmede zoo naauw verwante ellende van zoo velen in deze gemeente.

De werkzaamheden in 't afgeloopen vereenigingsjaar bepaalden zich bij:

1°. Landontginnen.
2°. Matten weven.
3°. Keijen zoeken en verbrijzelen.
4°. Bezembinden.
5°. Wol- en vlasspinnen.
6°. Breiden.
7°. Houtzagen en kloven.

Gunstig is de toestand der onderscheidene afdeelingen, ook in stoffelijken zin. Kortelijk vermelden wij den staat van ieder afzonderlijk en trekken dien ten slotte bij elkander.

De afdeeling *Marum* en *Wilp* had aan

Ontvangst.

Contributie	*f* 196,27.
Veldproducten	- 428,56.
Diverse ontvangsten, waaronder *f* 3,00 op rente en *f* 200 renteloos voorgeschoten	715,74.
Wollenstoffen	- 19,15.
Totale ontvangst	*f* 1359,73.
„ uitgaaf	- 1457,07⁵.
Nadeelig saldo	*f* 97,34⁶.

Uitgaaf.

Nadeelig saldo der rekening over 1854	- 2,72⁵.
Russchen	- 61,43.
Matten weefloon, etc.	- 31,54.
Spinnen	- 36,04.
Breiden	- 19,65.
Voor 't bearbeiden van 't land met inbegrip van mest enz.	- 1086,99.
Diverse uitgaven	- 138,11.
	f 1434,33⁵.
Daarenboven reikte deze afdeeling aan de matten wevers leerlingen uit aan boterhammen, voor	- 22,74.
Zoodat de totale uitgaaf was	*f* 1457,07⁵.
Deze afdeeling heeft nog in te vorderen aan contributien, voor verkochte goederen enz.	*f* 193,90⁵.
Terwijl de aanwezige goederen zijn getaxeerd op	- 193,20.
Hebbende het land eene waarde, na aftrek van alle schulden en nadeelig saldo, van	- 2255,85⁵.
Zoodat de afdeeling *Marum* en *Wilp* in bezit heeft	*f* 2642,96.

Bij de directie der afdeeling *Noordwijk* hebben zich geene werkbegeerenden aangemeld, zoodat deze in bezit blijft van het ten vorigen jare batig saldo, ad *f* 82,08.

Nuis

Deze afdeeling had over 1854/5 aan *Ontvangst:*

Contributie	ƒ 113,10.
Opbrengst van het land	- 1033,36⅘.
Verkochte russchen matten	- 39,88.
Verkochte bezems	- 0,67⅕.
Totale ontvangst	ƒ 1187,01.
„ uitgaaf	- 773,02.
Batig saldo	ƒ 413,99.

Uitgaaf.

Nadeelig saldo der vorige rekening	ƒ 131,41.
Arbeidsl. op het land met inbegrip van mest, zaaizaad, enz.	- 475,48.
Kosten van de verkooping der veldpr. en andere uitgaven.	- 54,00.
Bearbeiden, weven der russchen, weekg. aan den baas, enz.	- 68,28.
Aankoop van keijen, enz.	- 23,45.
Verbrijzelen van keijen	- 20,40.
Totale uitgaaf	ƒ 773,02.
De aanwezige goederen dezer afdeeling, bestaande in wollen- en vlassen garen, bezems, russchen, werktuigen enz., zijn gewaardeerd op	ƒ 89,80.
De landerijen zijn getaxeerd op	- 2300,00.
Het batig saldo der rekening	- 413,99.
Derhalve bezit deze afdeeling eene waarde van	ƒ 2803,79.

Niebert.

Ontvangst.

Batig saldo der vorige rekening	ƒ 95,54.
Ruschen en matten	- 52,49.
Verkochte russchen	- 41,01⅘.
Brandhout, bezems, enz.	- 58,89.
Geklopte keijen	- 24,40.
Wollen garen, enz.	- 97,67⅕.
Contributie	- 137,20.
Totale ontvangst	ƒ 507,81.
„ uitgaaf	- 453,91⅕.
Batig saldo	ƒ 53,89⅘.

Uitgaaf.

Aan de leerlingen, den baas en de benoodigdheden in de matten weefschool	- 121,01.
Arbeidsloon voor zagen, kloven enz., van hout	- 76,77.
Inkoop van keijen	- 65,05.
Verbrijzelen der keijen	- 25,57⅕.
Inkoop enz. van wol	- 133,72⅘.
Spinnen, enz.	- 31,78⅕.
	ƒ 453,91⅕.

De aanwezige goederen, bestaande in: geklopte en geheele keijen, russchen, garen, werktuigen enz., zijn getaxeerd op . . . . . *f* 201,90.
Hierbij het batig saldo . . . . . - 53,89⅝.
Derhalve heeft de afdeeling *Niebert* eenewaarde van *f* 255,79⅝.

Beknopt overzigt van den staat van ontvangst en uitgaaf der geheele vereeniging.

	Ontvangst	*Uitgaaf*
Marum en *Wilp*	*f* 1359.73.	*f* 1434,33⅝.
Nuis. . . .	- 1187,01.	- 773,02.
Niebert . . .	- 507.81.	- 453,91⅛.
Noordwijk . .	- 82,08.	p. m.
Totale ontvangst	*f* 3136,63.	*f* 2661,27.
„ uitgaaf	- 2661,27.	
Meerdere ontvangst	*f* 475,36.	

De vereeniging bezit aan land en goederen, na aftrek der schuld:

Marum en *Wilp*	*f* 2642,96.
Noordwijk	- 82,08.
Nuis	- 2803,79.
Niebert	- 255,79⅝.
Totaal	*f* 5784.62⅝.

Vanwege de vereeniging zijn, gelijk in dien van 1854, zoo ook in den afgeloopen winter, die zich wederom kenmerkte door koude en duurte der eerste levensbehoeften, collecten gehouden, ten behoeve der armoedige schoolkinderen, en met het heerlijke gevolg, dat in de school te *Marum* 1661, in die te *Wilp* 1558, in die te *Nuis* 2033 en in die te *Niebert* 1570, derhalve in 't geheel *zes duizend acht honderd twee en twintig* boterhammen zijn uitgedeeld. Gelijk in 't vorige jaar, werkte ook deze uitdeeling aller gunstigst. Kinderen van armen, soms verre van de scholen verwijderd, bleven in de strengste koude zelden te huis, ja, de hoogste sneeuw werd doorwaad, om school te gaan, teneinde daar te leeren, ja, maar ook om daar eene lekkere boterham te eten, die ze in huis niet konden erlangen.

Eene spaarkas is in 't verloopen jaar tot stand gebragt, die aanvankelijk goede vruchten draagt, doch natuurlijk te kampen heeft tegen vooroordeelen, gelijk alle zaken, hoe nuttig ook, die nieuw zijn, in die worsteling deelen.

Het nieuwjaars-bedelen, gelijk alle bedelarij, is sinds jaren afgeschaft.

Vraagt welligt een of ander vriend der armen: welke der onderscheidene [illegible]

woorden wij gaarne, dat behalve het verzorgen van arme schoolkinderen in dure tijden, behalve het laten aanleeren van mattenweven en andere handwerken, benevens het oprigten van spaarkassen, het meest aan te bevelen, is, althans in streken als de onze, voor mannen: landontginnen en keijen verbrijzelen; voor vrouwen: spinnen en breiden.

Namens de Hoofddirectie der Vereeniging voornoemd:
(get.) E. D. W. ALBERDA VAN EKENSTEIN, *Pres.*

XX.

VERSLAG VAN DE SPAARKAS TE OOSTWOLD.

Volgens art. 6. van het reglement der bestaande Spaarkas is bij het doen der rekening van de Spaarkas aan de directie de verpligting opgelegd aan de Leden der Vereeniging van den staat derzelve verslag te geven, waaraan ik de eer heb door dezen te voldoen.

Bij de rekening van het voorgaande jaar door 8 deelnemers in de Spaarkas belegd eene som van *f* 1315,00 terwijl hierbij in de vergadering in November belegd werd, door een der oude deelnemers *f* 25,00 en door een nieuwen deelnemer *f* 100,00; zoodat als toen door negen deelnemers was belegd *f* 1440,00. Hiervan is in Mei door een der oude deelnemers van zijne belegde gelden terug gevorderd *f* 100,00 terwijl op nieuw door een der oude deelnemers is belegd *f* 50,00 en door eenen nieuwen *f* 75,00 zoodat thans door 17 deelnemers is belegd de som van *f* 1465,00 waarvoor bij de Spaarkas aanwezig zijn twee obligatiën ten laste der Gemeente Appingadam ieder groot *f* 500,00 rentende 4½ ten 100, — eene dito ten laste der gemeente Nieuwolda groot *f* 400,00 rentende 3½ ten 100, bij C. O. STRUIF als medewerkend lid *f* 35,00 à 3 procenten bij A. KRANENBORG als medewerkend lid *f* 50:00 à 3 procent te zamen *f* 1485,00 zoodat het credit der kas het debet derzelve met *f* 20,00 overtreft. — Bij de laatst gedane rekening bestond een batig saldo van *f* 12,97⁵ cents — deze som zoude volgens art. 26 van het reglement moeten worden gestort in de kas der Vereeniging, de directie heeft echter geoordeeld om terwijl de kas der vereeniging daaraan thans geene behoefte heeft dezelve te besteden tot meerdere waarborg voor de gelden der Spaarkas in de hoop dat deze handelwijze door de leden der vereeniging zal worden goedgekeurd.

Uit dit verslag geachte medeleden blijkt dat de Spaarkas zoo in het bedrag der belegde gelden als in deelnemers wint, dat de staat derzelve blijkens het dividend gunstig is, — terwijl tot hiertoe nog slechts door 8 medewerkende leden opofferingen door bij hun belegde gelden behoefden te worden gedaan, terwijl voor zoo verre

ons is bekend, de teruggevorderde gelden op goede wijze zijn besteed.

Bij de bestaande naai- en breischolen, en de spaarkas voor dienstboden, is nog eene inrigting tot stand gekomen, ten doel hebbende. „Spaarzaamheid bij de arbeidende klassen op te wekken en te bevorderen door hun in de gelegenheid te stellen, — van de ruime verdiensten in den Zomer iets af te zonderen om dit des winters in acht of tien gelijke deelen wekelijks met 20 precent verhooging terug te ontvangen.

Deze inrigting (waarvan het reglement zoodra het geheel in orde is, aan het bestuur der Vereeniging tegen het Pauperisme, zal worden opgezonden) voldoet aanvankelijk zeer goed aan het oogmerk, — daar dezelve in den verleden winter, van bespaarde gelden in den Zomer, aan 36 huisgezinnen met in begrip der 20 proc. verhooging heeft uitbetaald de som van ƒ396,00 welke som, indien men daarbij in het oog houdt, dat de inrigting enkel voor die dag looners bestaat, welke des winters gewoonlijk ondersteuning behoefden, aanzienlijk mag heeten, en ook ten gevolge had dat bijna alle deelnemers zich zonder ondersteuning van hun eigen konden redden. Het nuttige derzelve wordt door de arbeidstand dan ook begrepen, daar de deelneming in dezelve welke in den vorigen zomer veel tegenstand vond, dezen zomer door de meesten gretig wierd gedaan. Zoodat indien de belangstelling der gegoede ingezetenen in deze inrigting niet verflaauwt, daarvan gunstige uitkomsten mogen worden verwacht.

Namens de directie:
J. W. ROEMELING.

XXI.

VERSLAG DER NAAI- EN BREISCHOLEN

te Oostwolde,

Metgenoegen voldoet de directie der naai- en breischolen wederomaan hare verpligting, om van de vereeniging verslag van den staat derzelve, te doen. — Even als in het verleden jaar hebben wij stof tot tevredenheid zoo wat de vorderingen — als de aanwinst in zindelijkheid, orde en beschaving der meisjes betreft. De deelneming groeit steeds aan, zoo dat de breischool gedurende den laatsten zomer een getal van 18 — en de naaischolen gedurende den laatsten winter een getal van 26 leerlingen bevattende de aanvraag voor den aanstaanden zomer zoo groot is dat eene tweede school noodzakelijk wordt, waartoe wij ons vleijen de noodige fondsen uit de kas der vereeniging te ontvangen. — De aan ons verstrekte fondsten waren tot dusver voldoende, en daar geene bijdragen zijn opgezegd, zoo is het bestaan der scholen wederom voor een jaar verzekerd.

Namens de directie:
J. W. ROEMELING.

KORT VERSLAG

OMTRENT HET GETAL LEDEN EN OVER DEN STAAT DER GELDEN,

van de Vereeniging tegen het Pauperisme, op den 30 Mei 1855.

In het jaar 1853 telde de vereeniging 76 buitengewone leden, te zamen 86 aandeelen bedragende.

In den loop van 1854 heeft er één lid bedankt, de Heer Prof. M. DE VRIES, te Leiden, en zijn er 3 leden overleden, n. l. de heeren L. U. Baron RENGERS, J. DE SITTER en S. DIJK.

Daarentegen zijn er vier nieuwe leden bijgekomen, de heeren A. BARENDS te Hoogezand, Ds. D. VAN HOORN, voor den Vereeniging Leniging der armoede door Werkverschaffing te Noordhorn, Ds. C. P. DE GROOT te Surhuisterveen en J. A. S. HOITSEMA te Groningen, zoodat de vereeniging dit jaar 76 leden telt, die te zamen 86 aandeelen betalen.

De geheele ontvangst heeft bedragen *f* 476,92. Onder deze ontvangst is vooreerst *f* 185,92, meerder ontvangst van A.P. *f* 258, aan ontvangen contributie; *f* 22.52 voor verkochte exemplaren van het 4de Verslag, *f* 0,50 van toehoorders bij de vergaderingen, en eindelijk *f* 9,93 rente van belegd kasgeld.

De uitgaven hebben tezamen *f* 305,62 beloopen, waarvan *f* 232,53 voor het zetten, drukken, papier enz. van het 4de Verslag, 1ste en 2de gedeelte; de overige *f* 73,69 is besteed voor het houden van vergaderingen, drukken van Programmas, salaris van de Bode, verschotten aan de Secretarissen en den Thesaurier.

Zoodat deze rekening sluit met een voordeelig saldo van *f* 171,30.

Groningen, 20 Mei 1855.

Namens het Bestuur der Vereeniging:
(get.) J. POST, *Thesaurier.*

B.

LIJST

DER

GEWONE EN BUITENGEWONE LEDEN

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIGING TEGEN HET PAUPERISME

BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN MINDER GEGOEDEN STAND.

I. Gewone Leden.

Commissie tot Winter-Werkverschaffing, *Aduard.*
Spaarkas voor ziekte en dood, *idem.*
Commissie voor de Naai- en Breischolen, *Beerta.*
Hulpkas voor Armoede, *Detfzijl.*
Vereeniging tot Plaatselijk Nut, *Hoogezand* en *Sappemeer.*
Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Handwerksnijverheid, *'s Gravenhage.*
Vrouwen-Vereeniging, *Groningen.*
Spaarkas, *idem.*
Vereeniging tot afschaffing van Sterken drank, *idem.*
Commissie ter bevordering van het schoolgaan van minvermogende kinderen, *idem.*
Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen, *idem.*
Hulpkas voor behoeftige Israëliten, *idem.*
Werkhuis van het Algemeen Diakengezelschap der Ned. Hervormde Gemeente, *idem.*
Bestuur der Armwoningen van hetzelfde Gezelschap, *idem.*
Pernamente Commissie tot Werkverschaffing van hetzelfde Gezelschap, *idem.*
Vereeniging voor dienstboden, *idem.*
Algemeen Armengesticht, *Grijpskerk.*
Genootschap tot verschaffing van Werk, *idem.*
Commissie voor Naai- en Breischolen, *idem.*
De hoofdcommissie der vereenigingen tot werkverschaffing in de gemeenten *Leek* en *Nietap*, verdeeld in de volgende afdeelingen:

De vereeniging tot Werkverschaffing, te *Leek*.
id. id. te *Midwolde*.
id. id. te *Lettelbert*.
id. id. te *Oostwolde*.
id. id. te *Enumatil*.
id. id. te *Zevenhuizen*.
id. id. te *Tolbert*.
id. id. te *Nietap*.
Vereeniging tot hulp voor vlijtige armoede, *Marum*.
Vereeniging van Nijverheid en Werkverschaffing, *Muntendam*.
Genootschap om door handenarbeid levensonderhoud te verschaffen aan de minvermogende volksklasse, *Noordhorn*.
Vereeniging tot werkverschaffing, *Opende*.
Commissie van Nijverheid, *Oude Pekel-A*.
Spaarbank, *idem*.
Genootschap ter bevordering van Nijverheid, *Onderdendam*.
Inrigting van Tuinbouw, *Uithuizen*.
Spaarbank, *idem*.
Een-cents-daags-Maatschappij te *Stadskanaal*.
Werkinrigting, *Zevenhuizen*.
Vereeniging tot wering van Armoede te *Zierikzee*.
Afdeeling *Appingedam* van het genootschap ter bevordering van Nijverheid te Onderdendam.
Vereeniging van Christelijke liefdadigheid te *Nieuw-Beerta*.
Commissie tot bevordering van Nijverheid door Vlasbouw te *Aduard*.
Vereeniging tot bevordering der belangen van Landbouw en Nijverheid te *Oostwold*.
Vereeniging voor tuinbouw te *Oude Pekel-A*.
Spaarbank voor mingegoeden te *Nieuwe Pekel-A*.
Inrigting om aan minvermogenden op eene voordeelige wijze turf te verschaffen, *te Uithuizen*.
Vereeniging tot Plaatselijk Nut te *Zaandam*.
Werkhuis te *Noordbroek*.
Vereeniging tot Werkverschaffing, te *Saaxum*.

II. Buitengewone Leden.

Z. K. H. WILLEM FREDERIK KAREL, *Prins der Nederlanden* (voor 10 aandeelen).
S. Blaupot ten Cate, *Hoogezand*.
Ds. D Terpstra, *Opende*.
Dr. L. Ali Cohen, *Groningen*.
Mr. W. de Sitter, *idem*.
T. Borgesius, *Oude Pekel A*.
J. Post, *Groningen*.
Ds. K. Hofkamp, *Nuis*.
J. J. Borst, *Delfzijl*.
E. H. Roggeenkamp, *idem*.

T. Hofkamp, *Groningen.*
Ds. Nanninga Uiterdijk, *den Ham (Aduard).*
J. F. Obbes, *Muntendam.*
K. Trox, *Groningen.*
W. J. Roelfsema, *idem.*
Prof. P. Hofstede de Groot, *idem.*
Prof. H. W. Tydeman, *Leiden.*
Ds. R. M. Wijbeling, *Engelbert.*
Ds. Marissen van Loon, *Kampen.*
Wed. J. D. Romkes, *Hoogezand.*
S. J. van der Goot, *Sappemeer.*
P. S. Barghoorn, *Groningen.*
Mevr. de Wed. de Sitter, geb. van Limburg Stirum, *idem.*
Mr. I. A. van Roijen, *idem.*
J. W. C. Baron van Ittersum, *idem.*
U. G. Schilthuis, Jz., *idem.*
P. Dijksterhuis, qq. *Grijpskerk.*
D. van Houten, *Groningen.*
H. Brandt, *Amsterdam.*
Mr. G. W. H. Baron van Imhoff, *Groningen.*
Mr. H. A. Spandaw, *idem.*
Jhr. Mr. M. A. de Savornin Lohman, *idem.*
A. van Calcar, *idem.*
Jhr. U. W. Lewe van Nijenstein, *idem.*
Mr. D. R. Wijckerheld Bisdom, *idem.*
J. D. Vissering, *de Punt.*
M. Hesselink, *Groningen.*
G. Meinesz, *idem.*
F. Warmoltz, *idem.*
G. van Calcar, Jr., *idem.*
Jhr. M. J. D. F. d'Aulnis de Bourouill, *idem.*
Mr. P. W. van Heijningen Bosch, *idem.*
Mevr. F. A. Baart de la Faille, Wed. de Wal, *idem.*
Mevr. G. A. L. van der Merwede, Wed. van Swinderen, *Arnhem.*
Mevr. Douariere van Imhoff, geb. Sloet, *Groningen.*
G. Wouters, *idem.*
W. W. Wouters, *idem.*
Freule A. M. L. d' Aulnis de Bourouill, *idem.*
Mr. E. J. Offerhaus, *idem.*
Het Dep Loppersum (Ds. W. J. Wichers Abresch); *Loppersum.*
De Comm. ter bev. voor 't Schoolg. van minvermog. kinderen (Jh. Mr. H. J. Trip), *Groningen.*
Prof. W. Muurling, *idem.*
Mr. A. F. Wichers, *idem.*
J. G. Heeres, *Oude Pekela.*
Ds. C. P. de Groot, voor het Dorp *Surhuisterveen.*
De Vereeniging tot bevord. van welv. der Arbeidende klasse, *Opende.*

De Vereeniging tot hulp voor vlijtige armoede, *Wilp.*
De Vereeniging tot hulp van vlijtige armoede, *Niebert.*
R. Bosma, *Grootegast.*
Mr. D. Roessingh, *idem.*
J. Havinga, *idem.*
S. A. Graslander, *idem.*
C. A. Smit, *idem.*
De Vereeniging tot hulp van vlijtige armoede, *Marum.*
F. Rinsma, *Groningen.*
H. J. Limborg, *idem.*
D. de Groot, *idem.*
Ds. M. A. Amshoff, *idem.*
Ds. W. Gerhards, *idem.*
G. E. Wildeboer, *Hoogezand.*
A. Barends, *idem*
Ds. C. P. de Groot, *Surhuisterveen.*
Ds. D. van Hoorn, voor de Vereeniging ter bevordering van Nij verheid, *Noordhorn.*
Dr. J. A. S. Hoitsema, *Groningen.*

INHOUD.

Bladz.

HANDELINGEN van de Algemeene Vergadering van 30 Mei 1855. . . . . 1.

RAPPORT over het onderzoek der verschillende reglementen. . . . . 7.

MEDEDEELING betreffende de konijnenteelt. . . . . 15.

MEDEDEELING betreffende het inleggen en droogen van groenten . . . . . 18.

MEDEDEELING betreffende het 2e Congres over het armwezen . . . . . 19.

UITSLAG van de premiënuitloving ter aanmoediging van de konijnenfokkerij. . . . . 23.

VOORSTEL des Bestuurs nopens den huishoudelijken toestand der arbeidende klassen. . . . . 25.

RAPPORT aangaande het opleiden van geschikte handwerkslieden. . . . . 27.

BIJLAGEN.

VERSLAG wegens eene proefneming met de teling met één moerkonijn in ruim één jaar. . . . . 40.

VERSLAGEN nopens den aard en de verrigtingen van onderscheidene Inrigtingen, gewone leden der Vereeniging. 65.

VERSLAG van den Penningmeester. . . . . 65.

NAAMLIJST van de Gewone en Buitengewone leden. . 143.

ZESDE VERSLAG

(EERSTE GEDEELTE)

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIGING

TEGEN HET

PAUPERISME

BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN

MINDER GEGOEDEN STAND.

TE GRONINGEN, BIJ
DE ERVEN C M. VAN BOLHUIS HOITSEMA.

1856.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
184504
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1901

ALGEMEENE VERGADERING

VAN 19 OCTOBER 1855.

Tegenwoordig zijn de navolgende Heeren:

I.

ALS AFGEVAARDIGDEN DER INRIGTINGEN, GEWONE LEDEN DER VEREENIGING.

(Art. 3, lett. *a*, van het Reglement.)

F. RINSMA, H. J. TRIP, } namens *het Bestuur der Armenwoningen van het Algemeen Diakengezelschap der Ned. Herv. Gemeente te Groningen.*

H. W. HEMMES, namens de *Commissie tot wering van armoede te Leek.*

F. J. KLAASESZ, J. N. MULDER, } namens de *werkinrigting te Noordbroek.*

P. S. BARGHOORN, namens de *Commissie van Werkverschaffing.*

J. SINNINGHE DAMSTÉ, Jz., namens de *Vereeniging tot Plaatselijk Nut te Hoogezand, c. a.*

H. GROENEVELD, namens het *Werkhuis te Groningen.*

H. VAN WEERDEN, J. T. WIERINGA, } namens de *Vereeniging voor den Vlasbouw te Aduard.*

II.

ALS BUITENGEWONE (CONTRIBUËRENDE) LEDEN.

(Art. 3, lett. *b*, van het Reglement.)

S. BLAUPOT TEN CATE.
P. HOFSTEDE DE GROOT.
J. POST.
W. DE SITTER.
L. ALI COHEN.
H. J. LIMBORGH.
T. HOFKAMP. } *Groningen.*

III.

ALS TOEHOORDERS (art. 7, alin. 5 van het Reglement).

H. J. ILPSEMA VINCKERS, te *Groningen.*

De Voorzitter, de heer BLAUPOT TEN CATE, opent ten 10½ ure de vergadering. Het verheugt hem, eens weder in de gelegenheid te zijn deze bijeenkomsten te kunnen bijwonen. Hij spreekt een woord over instellingen als deze, waarbij, ofschoon de algemeene bijeenkomsten soms niet zeer druk worden bezocht, nogtans geene vrees bestaat voor achteruitgang. „Integendeel, — zegt Spreker, — wij zijn ook weder dit jaar vooruitgegaan in gewone, zoo wel als in buitengewone leden. Doch, — zegt Spreker verder, — zal deze Vereeniging wezenlijk bloeijen, zal zij wezenlijk haar doel bereiken, dan moeten ook wij, gewone of buitengewone leden, zelve vooral ons beijveren, om den bloei der Vereeniging te doen toenemen, door anderen aan te zetten tot deelneming aan onze werkzaamheden, die allengs zich meer uitbreiden."

De Secretaris van Correspondentie deelt mede: 1) dat bij het Bestuur der Vereeniging is ingekomen eene kennisgeving van den vleeschhouwer D. GOUDBERG, waarbij deze berigt geeft, te willen mededingen naar den uitgeloofden prijs ter zake van 't verkrijgbaar stellen van geslachte konijnen.

Hij voegt er bij, dat de zaak bij genoemden vleeschhouwer aanvankelijk goed opneemt;

2) dat bij het Bestuur ingekomen is het Programma van het IIde Congres over het Armwezen, dat te Amsterdam in dezen herfst zou zijn gehouden, maar wegens het uitbreken der Cholera tot het volgende jaar verdaagd is;

3) dat verzonden is eene missive aan het Genootschap ter Bevordering van Nijverheid te Onderdendam, ter zake van het door deze Vereeniging aan genoemd Genootschap gerigt verzoek, waarop nog geen antwoord was ontvangen;

4) dat *niet* verzonden is het vroeger door deze Vergadering bepaalde adres aan de Regering over het *verpligte* schoolgaan, omdat sinds de laatste bijeenkomst de zitting van de Tweede Kamer der Staten Generaal is gesloten en het Ontwerp van Wet op het lager onderwijs niet is afge-

daan, weshalve in de nu geopende zitting hetzelfde of een ander Ontwerp andermaal moet worden ingediend, en men dus nu nog niet weet, of er betrekkelijk het besproken punt ook andere voorstellen door de Regering zullen worden gedaan.

De President stelt voor, deze mededeelingen aan te nemen voor kennisgeving en zich daarmede te vereenigen.

De Heer HOFSTEDE DE GROOT vraagt eenige nadere inlichting omtrent het laatste punt, welke door den Secretaris van Bestuur worden gegeven, en waarmede de heer DE GROOT genoegen neemt.

I. Verdere discussie over het Rapport betreffende het in der tijd door den heer VAN BREUGEL gedane Voorstel (IVde Verslag, 2de gedeelte, bl. 17; — Vde Verslag, 1ste gedeelte, bl. 6; — 2de gedeelte, bl. 14—15).

Nopens punt 1 (laatste Verslag, bl. 7—9) merkt de Voorzitter op, dat de uitdrukking op bl. 9, als zoude de inrigting te ..... *meer* geschikt zijn voor eene Spaar*bank*, dan wel voor eene Spaar*kas*, hem minder juist voorkomt. De wijze van werken toch dier inrigting is ook voor eene Spaarbank min voordeelig of gemakkelijk.

De heer RINSMA geeft eenige inlichting ten aanzien van eene Spaarkas te lande, die *goed* werkt, — zoo als zulks dan ook op meerdere plaatsen het geval is. Er bestaat tusschen onderscheidene Spaarkassen te lande een verband met de Spaarbank te Groningen, en wel dit, dat de eerste hunne liggende gelden bij de laatste overbrengen.

De heer DE SITTER merkt op, dat de Commissie in haar rapport vergelijkenderwijze heeft gesproken, en gedachte bepalingen in allen gevalle *beter* geschikt achtte voor eene Spaarbank, dan voor eene Spaarkas, zonder te willen zeggen, dat ze ook voor het eerste doel *goed* zijn.

Hiermede loopt de discussie omtrent dit punt af, nadat de heer POST nog had opgemerkt, dat de hoofdaanmerking tegen het Reglement te ..... was deze, dat men er slechts *twee* malen 's jaars gelegenheid heeft gelden te deponeren. Spreker acht dit ondoelmatig, 'twelk door de andere leden wordt toegestemd.

Vereeniging tot Plaatselijk Nut te ....., geeft de Voorzitter eene opheldering, daarop nederkomende, dat te Hoogezand en Sappemeer niet in het algemeen, maar *met het oog op de locale omstandigheden*, de noodzakelijkheid werd gevoeld aan eene tegemoetkoming van eene bepaalde klasse van arbeiders, namelijk *Spinsters*, die 's zomers op het veld arbeidden, en 's winters bedelden of door de armbesturen moesten worden onderhouden Om nu dat bedelen te doen ophouden, ging men bij de Vereeniging over tot het verstrekken van eene toelage aan de Spinsters, en wel omdat de spinloonen allengs zóo waren verlaagd, dat er slechts 6 cts. voor de roof werd betaald. De Vereeniging begreep toen, door 3 cts. op de roof toe te leggen, de zaak te kunnen tot stand brengen. Een 100tal vrouwen was toen 's winters weder met spinnen werkzaam, en zoo werd er allengs meer en meer ten nutte der behoeftigen te Hoogezand en Sappemeer gedaan. Het eerste doel, het opheffen der bedelarij en het onttrekken aan de diakeniekassen, werd bereikt, het eerste nagenoeg geheel, het laatste bij onderscheidene personen. Spreker geeft de navolgende cijfers, ten blijke, wat die 100 Spinsters sinds de oprigting der Vereeniging hebben verdiend, zoo in het geheel, als uit de kas der Vereeniging, nl. $\frac{2}{3}$ van de Wolkammers en $\frac{1}{3}$ uit de kas der Vereeniging. (Uit de laatste rekening blijkt, dat de Vereeniging de opcenten toen grootendeels reeds heeft afgeschaft.)

In 1850	van de	Vereeniging	*f* 212,00.	Totaal *f*	636,00.
„ 1851	„	„	- 325,61.	„ -	976,83.
„ 1852	„	„	- 271,58.	„ -	814,74.
„ 1853	„	„	- 282,14.	„ -	846,42.
„ 1854	„	„	- 204,00.	„ -	612,00.

Spreker gelooft, dat de werksters weldra ook 's winters de opcenten zullen kunnen missen. Want ze werken nu reeds veel beter en vlugger, dan vroeger, zoodat ze ook *zonder* opcenten even veel verdienen kunnen, als, bij mindere bekwaamheid en ijver, vroeger *met* de opcenten. De opcenten te Hoogezand en Sappemeer waren dus een lokaas, om de zaak van het spinnen aan den gang te brengen, en dat alzoo de handeling ook van de Vereeniging te Hoogezand en Sappemeer behoort tot de *uitzonderingen*, waarvan

de Commissie (laatste Verslag, bl. 10) gewag heeft gemaakt. *In het algemeen* kan Spreker zich zeer wel vereenigen met de in dat Rapport op den voorgrond gestelde staathuishoudkundige beginselen.

De heer ALI COHEN merkt op, dat uit het belangrijke betoog van den Voorzitter ook dit blijkt: dat het verleenen van die opcenten te Hoogezand en Sappemeer een *tijdelijke* en *aanvangs*-maatregel is geweest, en als zoodanig allezins te regtvaardigen, ook uit het oogpunt van de staathuishoudkundige wetenschap.

De heer DE SITTER doet uitkomen, dat tusschen de ondervinding, opgedaan op de plaatsen door den Voorzitter bedoeld, en de bedoeling der rapporterende Commissie eigenlijk geen verschil bestaat. De Vereenigingen toch door den Voorzitter bedoeld, bezigden de opcenten slechts als *tijdelijken maatregel*, de Commissie wil ze slechts *bij uitzondering* hebben gegeven, beide zijn het dus eens dat verhooging van werkloonen door opcenten *als regel* is af te keuren, en dus zoude het zijns inziens rationeel gehandeld zijn door de liefdadige Vereeniging, wanneer zij niet *de uitzondering*, maar in de plaats daarvan *den regel* in haar reglement opnam.

Nopens punt III van het Rapport merkt de heer TRIP op, dat te .... geen livretten bestaan; ofschoon het Rapport het tegendeel stelt.

De heer ALI COHEN beantwoordt de heer TRIP, met de opmerking, dat er inderdaad bij de Vereeniging van Dienstboden te.... thans geene livretten bestaan, maar dat toch in het Reglement van de Vereeniging daarvan wordt gesproken, en men eerst later besloten heeft deze bepaling af te schaffen. Wijders treedt de Spreker in eene beschouwing, hoe, zijns inziens, die zaak eenvoudig kan worden geregeld. De heeren en vrouwen alléén kunnen het doen en er de hand aan houden. Wanneer deze slechts tot vasten regel aannamen, nooit een dienstbode in hunne dienst te nemen zonder voldoend livret, dan ware de zaak gevonden, en zou het *niet* produceren van een livret door den dienstbode, gelijk staan met het bezit van een livret, dat niet tot aanbeveling van den houder zou strekken.

De heer TRIP vraagt, of het besteden van wege eene Vereeniging goed werkt?

De heer POST merkt op, dat men bij de apothekers geen bediende aanneemt, zonder bewijs van bekwaamheid, zedelijk gedrag, enz., afgegeven door den vorigen patroon.

De heer RINSMA meent, dat bij de apothekers zulks in de wet bepaald is.

De heer DE SITTER gelooft, dat die attesten wel wat verschillen van de livretten. De livretten zijn niet enkel blijken van bekwaamheid of onbekwaamheid.

De heer ALI COHEN beantwoordt den heer TRIP, ten aanzien van de vraag, of het besteden van wege de Commissie goed werkt? Hij spreekt over de aangestelde bestéders en besteedsters, en toont aan, dat op deze wijze inderdaad de goede zaak zeer bevorderd kan worden.

Ten aanzien van het door de heeren POST en RINSMA aangevoerde merkt hij op, dat zulks bij *ieder* bediende even goed zou kunnen geschieden, en dat een apothekers-bediende in dezen met ieder ander geheel gelijk staat.

De heer RINSMA heldert nader zijne meening op.

De heer DE SITTER is het eens met den heer ALI COHEN. Men zou het gezegde van den heer RINSMA even goed kunnen toepassen op alle dienstboden; men zie de wet van 9 Frimaire 1812. Die bestaat regtens ook nog hier te lande. En toch is die Wet hier te lande nooit uitgevoerd.

De heer TRIP toont aan, waarom volgens zijne wijze van zien, het uitbesteden der boden *niet* goed is. Hij acht dit punt van belang voor die klasse.

De heeren DE GROOT, DE SITTER en ALI COHEN voeren nog het woord over dit punt. *Het resultaat* daarvan is: dat het nut der livretten in allen gevalle in sommige opzigten problematisch is, en dat ook de wijze van invulling (eene negatie b. v.) hier *veel* afdoet, waarbij de VOORZITTER nog opmerkt, dat, als de livretten *niet algemeen* zijn, zoo als slechts bij eene Wet zal kunnen worden bepaald, het doel niet zal worden bereikt.

Ten opzigte van punt IV van het Rapport heeft er geene discussie plaats.

Hiermede is alzoo de behandeling van dit onderwerp afgeloopen.

2. De heer POST doet de volgende mededeeling nopens de Konijnenteelt alhier:

Mijne Heeren!

Ik heb gemeend aan de Vergadering, mede namens mijne Medebestuurders, te moeten mededeelen, dat wij met het aanfokken van konijnen op dezelfde wijze als vroeger zijn voortgegaan, dat wij vele van de aangefokte dieren hebben verspreid, en dat zij, die onze wijze van behandeling zijn gevolgd, even als wij, zoowel wat de gezondheid der dieren als anderzints betreft, de beste uitkomsten hebben verkregen.

Daar nu de door ons uit België en Engeland ontvangen soorten van konijnen algemeen in deze Provincie verspreid zijn, en wij dus niet meer voor het invoeren van een goed ras hebben te zorgen, hebben wij gemeend onze konijnenfokkerij, die door den drang der omstandigheden thans op veel grooter schaal is ingerigt, dan toen wij begonnen zijn, langzamerhand te moeten inkrimpen.

Het oogmerk dat wij hadden bij de oprigting van eene konijnenfokkerij ter dezer Stede, is toch bereikt. De huishouding dezer dieren hebben wij naauwkeurig nagegaan, en van onze bevinding in deze Vergadering en elders van tijd tot tijd mededeeling gedaan.

De beste soorten zijn door ons aangefokt, en zooveel mogelijk èn voor geld èn om niet verspreid geworden. Het zal nu moeten blijken, of de menschen, waarvoor wij ons zoo vele moeite hebben willen getroosten, er het gewenschte gebruik van zullen maken.

Verder heb ik nog het genoegen aan de Vergadering te kunnen mededeelen, dat in de Koloniën der Maatschappij van Weldadigheid eerstdaags met het oprigten eener konijnenfokkerij een aanvang zal worden gemaakt. Dat zulks tot op dit oogenblik is vertraagd, heeft hoofdzakelijk daarin gelegen, doordien de heer Directeur der Koloniën van oordeel was, dat de zaak aldaar door de vele kosten, wegens het oprigten van loodsen en het vervaardigen van hokken, minder aannemelijk was te achten, en dat wij ons, wat het daar aanwezig zijn van voeder voor de konijnen betreft, niet genoegzaam op de hoogte hadden geplaatst

De heer TRIP vraagt, of het besteden van wege eene Vereeniging goed werkt?

De heer POST merkt op, dat men bij de apothekers geen bediende aanneemt, zonder bewijs van bekwaamheid, zedelijk gedrag, enz., afgegeven door den vorigen patroon.

De heer RINSMA meent, dat bij de apothekers zulks in de wet bepaald is.

De heer DE SITTER gelooft, dat die attesten wel wat verschillen van de livretten. De livretten zijn niet enkel blijken van bekwaamheid of onbekwaamheid.

De heer ALI COHEN beantwoordt den heer TRIP, ten aanzien van de vraag, of het besteden van wege de Commissie goed werkt? Hij spreekt over de aangestelde besteders en besteedsters, en toont aan, dat op deze wijze inderdaad de goede zaak zeer bevorderd kan worden.

Ten aanzien van het door de heeren POST en RINSMA aangevoerde merkt hij op, dat zulks bij *ieder* bediende even goed zou kunnen geschieden, en dat een apothekers-bediende in dezen met ieder ander geheel gelijk staat.

De heer RINSMA heldert nader zijne meening op.

De heer DE SITTER is het eens met den heer ALI COHEN. Men zou het gezegde van den heer RINSMA even goed kunnen toepassen op alle dienstboden; men zie de wet van 9 Frimaire 1812. Die bestaat regtens ook nog hier te lande. En toch is die Wet hier te lande nooit uitgevoerd.

De heer TRIP toont aan, waarom volgens zijne wijze van zien, het uitbesteden der boden *niet* goed is. Hij acht dit punt van belang voor die klasse.

De heeren DE GROOT, DE SITTER en ALI COHEN voeren nog het woord over dit punt. *Het resultaat* daarvan is: dat het nut der livretten in allen gevalle in sommige opzigten problematisch is, en dat ook de wijze van invulling (eene negatie b. v.) hier *veel* afdoet, waarbij de VOORZITTER nog opmerkt, dat, als de livretten *niet algemeen* zijn, zoo als slechts bij eene Wet zal kunnen worden bepaald, het doel niet zal worden bereikt.

Ten opzigte van punt IV van het Rapport heeft er geene discussie plaats.

Hiermede is alzoo de behandeling van dit onderwerp afgeloopen.

2. De heer POST doet de volgende mededeeling nopens de Konijnenteelt alhier:

Mijne Heeren!

Ik heb gemeend aan de Vergadering, mede namens mijne Medebestuurders, te moeten mededeelen, dat wij met het aanfokken van konijnen op dezelfde wijze als vroeger zijn voortgegaan, dat wij vele van de aangefokte dieren hebben verspreid, en dat zij, die onze wijze van behandeling zijn gevolgd, even als wij, zoowel wat de gezondheid der dieren als anderzints betreft, de beste uitkomsten hebben verkregen.

Daar nu de door ons uit België en Engeland ontvangen soorten van konijnen algemeen in deze Provincie verspreid zijn, en wij dus niet meer voor het invoeren van een goed ras hebben te zorgen, hebben wij gemeend onze konijnenfokkerij, die door den drang der omstandigheden thans op veel grooter schaal is ingerigt, dan toen wij begonnen zijn, langzamerhand te moeten inkrimpen.

Het oogmerk dat wij hadden bij de oprigting van eene konijnenfokkerij ter dezer Stede, is toch bereikt. De huishouding dezer dieren hebben wij naauwkeurig nagegaan, en van onze bevinding in deze Vergadering en elders van tijd tot tijd mededeeling gedaan.

De beste soorten zijn door ons aangefokt, en zooveel mogelijk èn voor geld èn om niet verspreid geworden. Het zal nu moeten blijken, of de menschen, waarvoor wij ons zoo vele moeite hebben willen getroosten, er het gewenschte gebruik van zullen maken.

Verder heb ik nog het genoegen aan de Vergadering te kunnen mededeelen, dat in de Koloniën der Maatschappij van Weldadigheid eerstdaags met het oprigten eener konijnenfokkerij een aanvang zal worden gemaakt. Dat zulks tot op dit oogenblik is vertraagd, heeft hoofdzakelijk daarin gelegen, doordien de heer Directeur der Koloniën van oordeel was, dat de zaak aldaar door de vele kosten, wegens het oprigten van loodsen en het vervaardigen van hokken, minder aannemelijk was te achten, en dat wij ons, wat het daar aanwezig zijn van voeder voor de konijnen betrof, niet genoegzaam op de hoogte hadden geplaatst.

Wij hadden ZEd. te kennen gegeven, dat, indien men noodig oordeelde persoonlijk met ons over het tot stand brengen der zaak te spreken, wij volgaarne bereid waren over te komen; en omdat wij van oordeel waren, dat er wat het oprigten van loodsen en het maken van hokken betrof, geene zwarigheden konden bestaan, indien men namelijk onze voorstellen daartoe gedaan volgde, zoo besloten wij op een schrijven van den Directeur naar de kolonie Veenhuizen te gaan.

Al spoedig bleek het dan ook, nadat wij zamen over een en ander hadden gesproken, dat men ook dáar, even als op zeer vele andere plaatsen, de zaak der konijnenteelt uit een verkeerd oogpunt had beschouwd.

Toen de Heer Directeur vernam dat eene eenvoudige loods of bijenstal, voorzien van hokken van oud hout of uit oude vaten vervaardigd, voldoende was om de konijnen te herbergen, toen het voedsel werd aangewezen dat in de tuinen en slootswallen in menigte voorhanden was, kwam ZEd. tot andere gedachten, en deelde geheel onze zienswijze, dat de zaak op de door ons aangegevene wijze en bij goede behandeling ook dáar goede uitkomsten zoude kunnen opleveren.

Omdat het maken van zoo vele hokken in eens noodwendig vele uitgaven vereischte, besloten wij der Maatschappij een zeker getal van onze hokken met de konijnen voor een matigen prijs over te doen, van welk aanbod de Maatschappij kort na onze bijeenkomst met den Heer Directeur gebruik heeft gemaakt.

Eindelijk heb ik nog te berigten, dat hier te Groningen D. GOUDBERG, in de Nieuwe Boteringestraat, zich bij het Bestuur heeft aangemeld, als hebbende met het koopen en slagten van konijnen en het verkoopen van konijnenvleesch een aanvang gemaakt. Aldaar worden ten allen tijde konijnen gekocht, terwijl het vleesch bij hem is te bekomen.

De heer DE GROOT vraagt, of er geene ontginning van woeste landen zou kunnen plaats vinden door konijnen?

De heer POST beantwoordt die vraag door de opmerking, dat de ervaring ook hier heeft geleerd, dat de mest van konijnen uitmuntend is.

De heer TRIP vraagt, of de konijnenteelt niet het best te lande kan plaats hebben?

De heer DE SITTER merkt op, dat het antwoord op die vraag voorkomt in het antwoord op de Prijsvraag van het Genootschap van Nijverheid te Onderdendam. Het konijn sterft in de achterbuurten der steden zeer spoedig.

De heer DE GROOT meent, dat men op de heide in plaats van schapen, welligt konijnen zouden kunnen aanwenden ter wille van de ontginning.

De heer POST deelt mede, dat een hem bekend persoon dat heeft willen doen, maar dat die zaak niet schijnt te gaan.

De heer ALI COHEN vindt het zeer natuurlijk, dat zoodanige onderneming schipbreuk lijdt. Om te kunnen gelukken moest ze in het groot gedaan worden En konijnenfokkerijen in het groot, weten wij, dat mislukken moeten.

3. Verdere gedachtenwisseling over het verloren gaan van verschillende stoffen, voorkomende in het Vde Verslag, 1ste gedeelte, bl. 44; 2de gedeelte, bl. 21—23.

a. De heer ALI COHEN vraagt, of de heer POST nog niet iets naders kan zeggen nopens de zaak van het zeepsop, vroeger reeds besproken. Hij acht dat een zeer belangrijk onderwerp.

De heer POST zegt, dat van het antwoord op de vraag, welke is de *waarde* van dat sop? alles afhangt. De zaak is nog niet onderzocht aan de gas-fabrijk alhier, en ook anders is het vooralsnog moeijelijk op die vraag een bepaald antwoord te geven.

De heer DE SITTER meent, dat de heer RINSMA over deze zaak wel wat zal kunnen zeggen, ten gevolge van vroegere ervaring.

De heer RINSMA antwoordt, dat ook hij bij het gemis van een juist onderzoek, weinig dienaangaande kan zeggen.

Naar aanleiding van het besprokene, stelt de heer ALI COHEN voor, te benoemen eene Commissie, die over de te dezer zake behandelde *drie* punten (lichtgehalte, waarde van het sop en kwantiteit er van in deze stad) zoo mogelijk tegen de volgende vergadering zal rapporteren.

Dit [illegible]

b. Prof. HOFSTEDE DE GROOT merkt op, dat wij hier nog al beuknooten hebben. In Duitschland maakt men er eene voortreffelijke olie uit. Hier te lande schijnt dat niet te gebeuren?

De heer POST antwoordt, dat die olie in den handel is, en ook hier bij aanzienlijke partijen wordt aangevoerd, als boekolie. Of ze hier te lande ook geslagen wordt, weet hij niet.

De heer RINSMA meent, dat die olie ook te Arnhem gemaakt wordt. Ze gaat voor eene soort van boomolie door.

c. De heer DE GROOT: Er is een nieuwe Indische zijdeworm bekend geworden, die zich voedt met eikenbladen. Het invoeren van dien worm ware van belang voor Groningen en vooral voor Drenthe. Spreker vraagt, of 't ook zaak zou zijn, dat *deze* Vereeniging dit punt eens onderzocht.

De heer ALI COHEN acht dit voorstel zeer gewigtig, en meent dat in allen gevalle de zaak onderzocht moet worden, en dat men dán moet zien, wat er verder te doen zal zijn.

De VOORZITTER stelt voor eene Commissie te benoemen, die in eene volgende Vergadering zal rapporteren. Dit wordt goedgekeurd, en worden als leden dier Commissie benoemd de heeren ALI COHEN, T. HOFKAMP en POST.

De heer T. HOFKAMP stelt voor, aan deze Commissie ook de taak op te dragen, te onderzoeken of hier te lande ook op andere wijze zijde kan gewonnen worden. — Ook dit wordt goedgekeurd.

d. De heer de GROOT vestigt de aandacht op de dennenaalden-fabriek te Bennekom, en meent dat ook hier in dat opzigt voordeelen kunnen worden geschapen voor de armere klassen.

De heer ALI COHEN acht ook dit punt in vele opzigten zeer belangrijk, en toont aan, welke voordeelen voor de armen, voor de geneeskunde en voor de hygiène met deze aangelegenheid in verband staan.

Ten gevolge van deze beschouwingen stelt de Voorzitter voor, ook te dezen aanzien eene Commissie ter fine van nader onderzoek der zaak te benoemen, en die te doen bestaan uit de heeren ALI COHEN, RINSMA en POST. Een en ander wordt goedgekeurd.

e. De heer DE SITTER merkt op, dat het Genootschap ter Bevordering van Nijverheid te *Onderdendam* niet antwoordt op het dezerzijds gedaan voorstel, en vraagt daarom, of de Vereeniging zelve nu eenige van de bedoelde boekjes zal aankoopen? om ze dan te verspreiden, zoo als de heer DE GROOT in der tijd heeft voorgesteld. Hij stelt dus voor, eene som, door het Bestuur naar omstandigheden te bepalen, uit te trekken voor dat doel. — Dit wordt goedgekeurd.

De heer DE GROOT zegt, dat 250 exemplaren genoeg zouden zijn, en dat die wel à 20 cts. het stuk zullen kunnen worden verkregen.

f. De heer ALI COHEN komt terug op het vroeger reeds behandelde punt van het Stroohoeden-maken. Hij zegt, dat daarover reeds vroeger is geschreven, en dat een werk van COPPENOL daarover voorhanden is op de Akad. Bibliotheek alhier. Hij denkt, dat aan dat boek wel een of ander over die zaak ook voor *ons* doel zal zijn te ontleenen. Hij vestigt er alzoo de aandacht op.

4. *Verdere discussie en Besluit nopens het Rapport van de Commissie over het voorstel van den heer* H. BEEKHUIS DAMSTÉ (zie Verslag van het *Eerste Congres over het Armwezen* bl. 71—73 en 95; — Vde Verslag der Alg. Vereeniging, Iste gedeelte, bl. 44, en 2de gedeelte, bl. 27—35).

Wordt mededeeling gedaan van een Brief van den heer BEEKHUIS DAMSTÉ, luidende als volgt:

GRONINGEN, 19 October 1855.

Mijnheer de Voorzitter!

De marktdag laat mij heden niet toe de Vergadering bij te wonen, zoodat ik buiten de mogelijkheid ben, om mijn voorstel, dat nog bij de Vergadering aanhangig is, te ondersteunen.

Daar echter bij de vorige Vergadering dat voorstel behandeld is, nadat *alleen* het rapport van de Commissie was voorgelezen, verzoek ik beleefdelijk, om, wanneer die zaak nu weer wordt behandeld, dan ook het voorstel te doen

lezen, opdat de zaak des te helderder in het licht moge komen, en moet het voorstel dan vallen op gronden aan de Staathuishoudkunde ontleend, — eene wetenschap, waarbij het heil der Maatschappij wordt bedoeld, — dan zal *ik* de laatste zijn, die den val van mijn voorstel betreurt.

Met hoogachting heb ik de eer te zijn

UEds. Dv. Dienaar:

H. BEEKHUIS DAMSTÉ.

De Voorzitter vraagt, of het voorstel alzoo nog eens zal worden gelezen? Eenige leden antwoorden, dat zulks niet behoeft, omdat het stuk zelf geheel is gedrukt ook in het Verslag.

Sommigen meenen echter, dat de geheele stukken nog eens behooren gelezen te worden; de heeren BARGHOORN en ALI COHEN achten dat niet noodig. De laatste zegt, dat alleen de Conclusies nu behooren gelezen te worden. Over de zaak, over den inhoud en over de waarde van den inhoud zelven van het voorstel was men het immers eens, maar *niet* over de „Conclusie." Daarin ondersteunde de meerderheid der Commissie het voorstel van den heer DAMSTÉ, — de minderheid was daartegen, zoo als uit de stukken blijkt.

De Voorzitter leest alsnu die verschillende conclusies voor, en opent de discussie daarover.

De heer RINSMA zegt, dat zijne opinie afhangt van het bepaalde voorstel, dat de Voorzitter ter tafel zal brengen.

De Voorzitter kan zich vereenigen met alin. 1 van de Conclusie, maar niet met alin. 2, en wel op de gronden door de minderheid bijgebragt. De nijverheid moet vrij blijven. Hij kan wel alin. 1 van de meerderheid voegen bij de Conclusie van de minderheid. — Deze zaak is van groot belang; dat staat vast. Hij is huiverig, hier verpligtende wetten te maken. Hij heeft onderzocht, wat de Regering in dezen heeft gedaan. Heeft n.l. de Regering daar nooit op gelet? Dat heeft zij wèl. Toen de heer RIJK aan het hoofd van het Departement van Marine stond, toen heeft hij de bepaling gemaakt, dat jonge lieden van 12 à 13 jaren bij de Marine dienst konden nemen, als zij zich voor den tijd van 10 jaren verbonden. Hij deed dit met het doel, om op die wijze Nederlanders voor de zeevaart te vormen, die later

's lands dienst verlatende, zeer bekwaam op de koopvaardij-vloot zouden zijn. En dat de dienst bij de marine inderdaad eene geschikte opleiding voor de koopvaardij-vloot wezen kan, dit werd op het hier gehouden Congres over 't Armwezen door voorbeelden aangetoond. Die maatregel van den heer RIJK ware misschien voor verbetering vatbaar geweest. Waarom echter die geheel afgeschaft, gelijk Spreker meent, dat ze geworden is?

Zoo bestond ook nog in 1847 de bepaling van Staatswege, dat alle gezagvoerders van raschepen, door de Nederlandsche Handelmaatschappij bevracht, beneden de 300 gemeten lasten één jongen, van 300 tot 550 lasten 2 jongens, en die daarboven 3 jongens moesten medenemen. Kan ook deze maatregel, in 1851 opgeheven, niet weer in het leven worden geroepen? Of kan er, van Staatswege, *niets anders* voor in de plaats treden? Dat zou zeer wel kunnen. Bij de Rijks-marine is 't nu geheel wat anders, als bij particuliere inrigtingen (koopvaardij-vloot, fabrijken). De patentwet verbeteren en maatregelen nemen bij 's Rijks-marine, dan was er reeds veel gewonnen, en wordt er niet gezondigd tegen de Staatshuishoudkunde.

De heer DE SITTER maakt de bemerking, dat de Conclusie der meerderheid bestaat uit 3 leden: 1) conclusie van het voorstel, 2) de zaak der patentwet en 3) de restrictie om b. v. bij 4 knechten 2 jongens te nemen enz. Men zou kunnen aandringen bij de Regering om de patentwet te verbeteren, maar hij moet er tegen blijven, bij de Regering aan te dringen op maatregelen die de vrije nijverheid zouden belemmeren.

De Voorzitter wenscht wat verder te gaan, dan de minderheid en wat minder vèr dan de meerderheid. Ook merkt hij op, dat de Vereeniging zich wel reeds dikwerf per adres aan de Regering heeft gewend, over verschillende onderwerpen, maar déze zaak behoort onmiddellijk tot hare bemoeijingen. Hij stelt dus voor, dat de Vereeniging zich eerbiedig adressere aan de Regering over deze patent-zaak.

De heer DE SITTER wenscht, dat dan ook niet verder worde gegaan. Dáar kan hij zich mede vereenigen.

Ook den heer RINSMA heeft de ervaring geleerd, dat de nijverheid vrij moet blijven, en dat banden hier zeer

De heer BARGHOORN is ook vóór de vrijheid der nijverheid. Maar — vraagt hij — is die nijverheid wel vrij? Neen! de patentwet belemmert haar. Dáarom stelde de Commissie voor, dat de patentwet worde herzien. Dat is noodig èn voor de fabrijkanten, èn voor de jeugdige werklieden, de jongens zelve. Spreker toont dat aan. Vooral was 't het denkbeeld, om de jongens niet vóór 12 jaren aan de fabrijken toe te laten.

De heer DE SITTER: Wanneer de meerderheid niet *meer* gewild had, dan b. v. jongens onder 12 jaren enz. af te houden van den fabrijkarbeid, dan ware er geene minderheid in de Commissie gekomen. Maar de meerderheid wilde toen meer (zie het stuk). Kan de meerderheid nu haar voorstel zóo wijzigen als de heer BARGHOORN nu zegt, dan is hij het geheel eens met haar.

Ds. DAMSTÉ meent, dat de laatste alinea der meerderheidsconclusie reeds te kennen geeft, dat de Vergadering wijzigingen zou kunnen aanbrengen, zoo als gebleken is het geval geweest te zijn.

De heer ALI COHEN doet eene motie van orde. Hij acht de zaak over en weer nu genoegzaam toegelicht, en stelt voor het 2ledige voorstel in omvraag te brengen.

Dit goedgekeurd zijnde, stelt de President alsnu voor:

1) zich ten dezen te adresseren aan de Hooge Regering ter zake van de patentwet.
2) aan te nemen het voorstel van de minderheid (Jongens enz.).

Deze beide voorstellen worden aangenomen.

5. *Behandeling van nieuwe punten.*

a. De heer DE GROOT stelt voor eene uitbreiding op het besluit, straks genomen ten aanzien van het Lager Onderwijs. Dit voorstel luidt als volgt:

„Het Bestuur wordt uitgenoodigd en gemagtigd, om, als de wet op 't Lager en Middelbaar Onderwijs weder wordt aangeboden, al die beginselen over hetzelve, als het algemeen oprigten van Bewaarscholen, het verpligt maken van het Lager Onderwijs, het instellen van handwerk- en industriescholen, de koepok-inenting enz., welke in deze Vereeniging meermalen zijn besproken en vastgesteld, te

doen gelden bij de Tweede Kamer der Staten Generaal, om de voordragt der Regering, naardat deze zijn zal, hetzij aan te bevelen, hetzij aan te vullen."

Dit wordt goedgekeurd.

b. De heer DE GROOT doet verder het volgende voorstel:

„Het Bestuur wordt uitgenoodigd, zulke beginselen, als in deze Vereeniging zijn ter sprake gekomen en vastgesteld, en waaromtrent men dien ten gevolge zich tot eenige autoriteit heeft gewend, zonder dat hierop eenige afdoende maatregelen zijn genomen, met een kort woord op het Programma, als *onafgedane zaken* telkens weder te vermelden totdat er in voorzien is."

De Voorzitter vindt dit voorstel zeer doelmatig.

De heer DE SITTER vindt het ook zeer goed. Wij hebben — zegt hij — ons geadresseerd onder anderen over de noodzakelijkheid, om, bepaaldelijk in het belang der armere klassen, eene Openbare gezondheidsregeling hier te lande tot stand te brengen. Velen — de heeren ALI COHEN, SWAAGMAN enz. — hebben ook herhaaldelijk daarop aangedrongen en veel daaromtrent in het midden gebragt: het heeft echter tot hiertoe niets gebaat. Het is dus allezins wenschelijk, die zaken levendig te houden.

c. De heer ALI COHEN brengt, met het oog op de aanstaande afschaffing van de belasting op het gemaal, ter sprake de maïs meel-kwestie, en de zaak der Broodfabrijken, waaromtrent elders reeds zulk eene gunstige ondervinding is opgedaan. Hij wil de aandacht der leden op deze zaken gevestigd hebben.

De heer RINSMA zegt, dat het maïsmeel bij de Afdeeling Groningen van de Ned. Maatschappij ter Bevordering der Nijverheid zal worden onderzocht, en dat de zaak der Broodfabrijken ook schijnt te zullen worden nagegaan.

De heer ALI COHEN meent, dat een onderzoek te dezen eigenlijk niet meer behoeft, maar dat van de invoering slechts sprake behoort te zijn, en dat die invoering nu met den 1 Jan. eerst, maar dán ook met goed gevolg zal kunnen geschieden.

De Vergadering besluit, dat op de Agenda van de Alge-

meene Vergadering van Mei e.k. ook deze punten zull worden gebragt.

d. Dezelfde vestigt de aandacht op hetgeen vroeger deze Vereeniging over de zaak der Industriescholen is vo gevallen. Hij stelt voor, ook die zaak in overweging houden, ook in afwachting wat hieromtrent inmiddels d de stad Groningen of door de Akademie *Minerva* zal w den gedaan. Het plan toch schijnt te bestaan met deze z nu weldra voortgang te maken, zoo als o. a. blijkt uit begrooting der gemeente Groningen over 1856.

De Vergadering keurt dit voorstel goed.

De tijd verstreken zijnde wordt de Vergadering door d Voorzitter met een gepast woord gesloten.

ZESDE VERSLAG

(TWEEDE GEDEELTE)

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIGING

TEGEN HET

PAUPERISME

BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN

VAN DEN

MINDER GEGOEDEN STAND.

TE GRONINGEN, BIJ
DE ERVEN C. M. VAN BOLHUIS HOITSEMA.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
184505
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.
1901

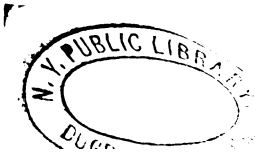

ALGEMEENE VERGADERING

VAN 13 JUNIJ 1856.

Tegenwoordig zijn de navolgende Heeren:

I.

ALS AFGEVAARDIGDEN DER INRIGTINGEN, GEWONE LEDEN DER VEREENIGING.

(Art. 3, lett. *a*, van het Reglement.)

P. S. BARGHOORN,	namens de *Commissie van Werkverschaffing, te Groningen.*
W. J. ROELFSEMA,	namens het *Bestuur der Armenwoningen, te Groningen.*
S. H. COLDEWEIJ,	namens de *Vereeniging tot hulp voor vlijtige armoede, te Marum.*
W. HOFMAN,	namens de *Afd. Appingedam van het Gen. van Nijverheid, te Kreverd.*
K. HOFKAMP,	namens de *Vereeniging tot hulp voor vlijtige armoede, te Nuis.*

II.

ALS BUITENGEWONE (CONTRIBUËRENDE) LEDEN.

(Art. 3, lett. *b*, van het Reglement.)

A. P. BARENDS, te *Hoogezand.*	S. BLAUPOT TEN CATE, te *Groningen.*
J. H. JONGSMA, te *Oostwold*, gem. *Leek.*	W. DE SITTER, *item.*
P. HOFSTEDE DE GROOT, te *Groningen.*	L. ALI COHEN, *item.*
	J. POST, *item.*
	D. TERPSTRA, te *Opënde.*

De Voorzitter, de heer BLAUPOT TEN CATE, deelt de redenen mede, waarom deze vergadering niet op den gewonen tijd, maar eerst heden wordt gehouden. Die redenen zijn hoofdzakelijk gelegen in de tijdsbepaling van het Tweede

Congres voor het Armwezen, welks handelingen en afloop het Bestuur wenschte te kennen voór deze Algemeene vergadering onzer Vereeniging.

Met een kort woord ter inleiding opent de Voorzitter vervolgens deze bijeenkomst, waarbij hij zijn leedwezen te kennen geeft, dat zij niet door meer leden is bezocht.

1. De Secretaris van Correspondentie doet mededeeling van de sedert de vorige vergadering verzondene stukken en verrigte handelingen, ingevolge de opdragt door de Vereeniging desbetreffende aan het Bestuur gedaan, als:

a. dat is verzonden het Adres aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, hierachter als *Bijlage* no. I mede gedeeld;

b. dat zijn Aangekocht 110 exemplaren van ds. HELDRING's werkje, »*de Bedelknaap*," om die, door de welwillende tusschenkomst van prof. P. HOFSTEDE DE GROOT, aan de Onderwijzers ten platten lande rond te zenden;

c. dat zijn verzonden naar het Bestuur van het in September e.k. te Brussel te houden Internationale Congres van Weldadigheid (waarbij men tevens wenscht bijeen te brengen geschriften en alle andere voorwerpen, die op armwezen, armenverzorging enz. betrekking hebben) een exemplaar van de Handelingen en de andere gedrukte stukken dezer Vereeniging;

d. dat wijders is ingekomen een brief van het lid des Bestuurs, den heer T. BORGESIUS, waarbij hij ter gelegenheid van zijne aftreding als lid van het Bestuur op heden, meent wél te doen, met te verzoeken, verder niet in aanmerking te komen als lid des Bestuurs, uithoofde van zijne vele andere werkzaamheden, en den grooten afstand zijner woonplaats van deze stad, waardoor het hem onmogelijk is, de vergaderingen des Bestuurs zoo geregeld bij te wonen, als hij zelf wenscht, en in het belang der zaak ook noodig is.

2. Bij monde den heer DE SITTER, die met den heer POST (deze in plaats van den heer ALI COHEN, die verhinderd was aan de hem opgedragene taak gevolg te geven) deze Vereeniging op het dezer dagen te Amsterdam gehouden

Tweede Congres voor het Armwezen had vertegenwoordigd, wordt verslag gedaan nopens hetgeen in dat Congres is voorgevallen. Dit verslag luidt in de hoofdzaken, als volgt:

Mijne Heeren!

Aan den heer ALI COHEN en mij was de eervolle taak opgedragen, deze Vereeniging te vertegenwoordigen bij het 2de Nederlandsche Congres over het Armwezen. Daar de eerstgenoemde verhinderd werd aan zijne opdragt te voldoen, is in zijne plaats door het Bestuur afgevaardigd het lid J. POST. Wij hebben ons te Amsterdam ter bestemder tijd en plaats laten vinden, en een levendig en werkzaam deel genomen aan de belangrijke discussiën daar gevoerd, discussiën, die het voldingendste bewijs hebben opgeleverd, dat de belangrijke kwestiën over armoede en armverzorging in de laatste jaren door velen schriftelijk behandeld, er verre af zijn van uitgeput te zijn; discussiën, die hebben bewezen, dat het er ook nog verre af is, dat er eene zoo gewenschte eenheid van opinie, om nog niet te spreken van eenheid in handelen, zoude bestaan. U de discussiën in hare bijzonderheden mede te deelen, achten wij overbodig, daar de dagbladen dezelve vrij naauwkeurig in hare kolommen hebben opgenomen en de kostbare tijd dezer vergadering daarmede zoude te loor gaan. Een uitvoerig verslag daarvan zal door de zorg der Secretarissen worden uitgegeven en in den handel gebragt. Voor het oogenblik moge de mededeeling voldoen, dat wij met genoegen hebben gezien, dat de pogingen in dit gewest en bepaaldelijk in de hoofdstad daarvan aangewend, om de bedoeling der nieuwe armenwet door zamenwerking van Staat en Kerk te bevorderen en de nadeelen te vermijden, welke zonder die zamenwerking een gevolg zouden zijn van de werking dier wet, ook elders op prijs zijn gesteld en de goedkeuring van vele bevoegde beoordeelaars hebben mogen verwerven. Een derde Congres zal worden gehouden te Utrecht.

De heer POST voegt het een en ander bij dit Verslag, ter verdere aanvulling van het medegedeelde.

De Voorzitter deelt nog mede, dat ook de handelingen van het Tweede Congres zullen gedrukt worden, en wel in het Tijdschrift voor het Armwezen, om dan ook verder afzonderlijk uitgegeven te worden.

Prof. HOFSTEDE DE GROOT vraagt, naar aanleiding van het verhandelde op het Tweede Congres voor het Armwezen, eenige nadere inlichtingen nopens de uitdrukkingen, daar door eenige leden gebezigd, alsof te Groningen door het daar thans bestaande en (voor den tijd van 3 jaren) geslotene contract tusschen de burgerlijke gemeente en de verschillende diakoniën, de armenwet zoude zijn ontdoken of ter zijde gesteld.

De heer DE SITTER heldert dat punt op, en zegt, dat de bedoeling van de gegevene medeeling deze is geweest: dat te Groningen de overeenkomst, door het burgerlijk bestuur aangegaan met de kerkelijke diakoniën, ten doel had om ten gevolge van de bepalingen der wet en overeenkomstig de bedoeling der wet, de zorg voor de armen over te brengen in ééne hand, en wel bij de kerkelijke armbesturen, om zoodoende te voorkomen en te ontwijken de nadeelige gevolgen, welke de wet zonder zoodanige overeenkomst moet hebben, daar zij dan botsing zoude geven tusschen kerkelijk en burgerlijk armbestuur. Wanneer dan gesproken is over ter zijde stelling der wet, dan moet dit als eene rhetorische figuur worden opgevat en door *wet* worden verstaan, uitwerking der wet; want de te Groningen gemaakte overeenkomst is op de wet gegrond, zij strekt om de bedoeling des wetgevers te bevorderen.

De heer HOFSTEDE DE GROOT bedankt voor de gegevene inlichtingen, die hem voldoende zijn.

De heer ALI COHEN ontwikkelt, in hoe verre de te Amsterdam gebezigde uitdrukkingen als niet geheel onjuist kunnen worden beschouwd. Hij toch houdt het er voor, dat ten gevolge het bestaande contract, hier, in Groningen, niet gehandeld is of wordt tegen de letter der wet, maar wel eenigermate welligt tegen den geest, die in de bestaande Armenwet, tijdens hare vaststelling en aanvankelijke uitvoering, gezegd werd neêrgelegd te zijn, den geest van bezuiniging ten behoeve en voordeele der burgerlijke gemeenten, welk gevolg door het genoemde contract voor de gemeente Groningen slechts in eene zeer geringe mate werd geboren.

De President acht zulk een contract hier een zeer nuttig iets, de ondervinding heeft dat reeds geleerd; de overeen-

komst strekt dus tot bevestiging van de Armenwet, en niet tot hare ter zijde stelling.

De heer TERPSTRA meent, dat in het belang der zaak overal zulke overeenkomsten moesten bestaan, ook omdat de diakoniën zich thans niet kunnen redden, hoezeer de Armenwet het ook wil.

De heer ALI COHEN treedt in eenige bijzonderheden, om aan te toonen, waarin, ook zijns bedunkens, de voordeelen van zulk eene overeenkomst bestaan.

Ze komen hierop neder:

1) is zulk eene overeenkomst nuttig en wenschelijk voor de Burgerlijke besturen in de gemeenten. Deze zijn van vele moeijelijke en lastige werkzaamheden ontheven.

2) Zoodoende bestaat er in de gemeenten eenheid en geene concurrentie in de bedeeling der armen.

3) Ook voor de armen zelve is zulk eene overeenkomst nuttig. De kerkelijke armbesturen zijn beter in staat, de armverpleging te bezorgen, dan de burgerlijke besturen.

4) echter moet daarbij niet vergeten worden, dat voordeelen voor de administratiën der kerkelijke armbesturen eigenlijk, als zoodanig, daarbij niet bestaan, vermits die oneindig veel meer arbeid en verantwoordelijkheid op zich laden, en nu behalve hare eigene, kerkelijke armen, ook de burgerlijke en elders gedomicilieerde armen ter verzorging op zich te nemen.

Ds. HOFKAMP houdt het er voor, dat zulke overeenkomst ook beter is voor het tegengaan van het pauperisme. Bij burgerlijke verzorging kost alles meer en helpt niet, zoo als ook zijn ervaring hem heeft geleerd.

De heer DE SITTER zegt, dat wat de heer ALI COHEN nopens de zaak van het contract alhier in ht midden bragt, *thans*, voor het oogenblik volkomen waar is, maar dat op den duur de zaak zoo doende beter zal worden. Hij ontwikkelt dit nader in bijzonderheden, en toont aan, dat op deze wijze met der tijd ook de kosten voor de burgerlijke gemeente alhier minder zullen en moeten worden, en dat dit ook was de bedoeling van het sluiten van het contract.

De Voorzitter toont aan, dat, terwijl de grondslagen voor zulke overeenkomsten in de wet niet konden worden opgenomen, wegens de onafhankelijkheid der diakoniën, zij ech-

ter bij onderlinge schikking in iedere gemeente kunnen en ook wel behoorden tot stand gebragt te worden.

3. Ten aanzien van den loop, dien de zaak der Konijnenteelt en van den verkoop van konijnenvleesch alhier laatstelijk heeft genomen, doet de heer POST deze mededeeling:

Mijne Heeren!

Gaven wij bij eene vorige gelegenheid te kennen (Vde Verslag, 2de gedeelte, pag. 15), dat de zaak der Konijnenfokkerij zich meer en meer onder den arbeidenden stand begon uit te breiden, het is ons aangenaam, U alsnog te kunnen mededeelen, dat deze zaak in onze Noord-Oostelijke provinciën als gevestigd mag worden beschouwd? Het doel dat de Vereeniging zich voorstelde, en dat wij getracht hebben te bevorderen, is grootendeels bereikt.

Er is een goed ras van konijnen, geschikt ter voortteling en voor consumtie, ingevoerd; de arbeidersstand, zoo hier ter stede, als in de provinciën Groningen, Friesland en Drenthe, geeft op onderscheidene plaatsen blijken, dat zij de zaak juist heeft begrepen, dat zij weet de voordeelen daarvan te trekken. Op onderscheidene plaatsen toch zijn konijnenfokkerijen op zeer kleine schaal in grooten getale verrezen, die dienen om in de behoefte aan dierlijk voedsel bij de duurte van vleesch te voorzien.

Overal, waar men in strijd met de wenken, dezerzijds bij herhaling gegeven, getracht heeft de zaak op groote schaal in praktijk te brengen, is zij, zoo als te verwachten was, mislukt.

Het gebrek aan eene directe gelegenheid tot uitvoer heeft althans in dit gewest de uitbreiding en het meer algemeen worden der zaak tegengehouden, daar thans alleen in de binnenlandsche consumtie wordt voorzien. Daardoor echter is reeds op meer dan eene plaats eene geregelde konijnenmarkt in het leven geroepen. Wekelijks komen hier veel jonge konijnen ter markt, welke voor eene kleine prijs door de arbeiders worden gekocht, die ze verder groot brengen, om ze daarna voor eigen consumtie te slagten.

Het vooroordeel tegen het eten van konijnenvleesch is bij velen overwonnen; het blijft echter nog bestaan, en is, even

als alle andere ingewortelde vooroordeelen, moeijelijk uit te roeijen. Wij vleijen ons evenwel, dat ook op dit punt vooruitgang te bespeuren zal zijn.

De pogingen, door Uwe Vergadering aangewend om het in consumtie brengen van konijnenvleesch te bevorderen, hebben niet die uitkomsten gehad, welke men daarvan had mogen verwachten. Slechts twee personen hebben naar den uitgeloofden prijs gedongen: de een, J. L. DOORNBOS, te Schildwolde, heeft in het geheel slechts 80 konijnen geslagt; de ander, J. D. GOUDBERG, te Groningen, heeft 360 konijnen gekocht, geslagt en verkocht.

Het zij intusschen gezegd, dat ons door verschillende pelterij- en vellenhandelaren hier ter stede is opgegeven het getal vellen, die zij gedurende dit loopende jaar gekocht hebben, hetwelk te zamen ruim 10,000 bedroeg, voorwaar een vrij aanzienlijk getal.

Wij stellen U daarom voor aan laatstgemelden de uitgeloofde prijs van *f* 25 toe te kennen.

Daar nu het Vlaamsche en Engelsche ras van konijnen in ons land ingevoerd en genoegzaam algemeen verspreid is, en de wijze van behandelen voldoende door ons is bekend gemaakt geworden, zoo hebben wij het niet noodig geacht onze modelfokkerij langer in stand te houden. In den laatsten tijd reeds hadden wij dezelve alleen laten blijven bestaan, om aan de nu en dan voorkomende aanvragen te kunnen voldoen; thans echter hebben wij het kleine aantal nog voorhandene konijnen aan de markt gebragt en verkocht.

Uit de Koloniën der Maatschappij van Weldadigheid, waar op last van Z. K. H. FREDERIK, Prins der Nederlanden, eene proeve met de konijnenfokkerij op een meer uitgebreide schaal is genomen, omdat zoo ooit ergens, dan zeker daar, eene zoodanige fokkerij, met afwijking van den regel, op een eenigzins ruimere schaal zoude kunnen gelukken, hebben wij voldoende berigten ontvangen. De berigten, uit andere plaatsen in dit en het naburig gewest ontvangen omtrent de door arbeiders opgerigte kleine fokkerijen, luiden bij voortduring zeer gunstig.

Zoodat wij deze onze (waarschijnlijk onze laatste) mededeeling over dit onderwerp besluiten, met Uwe Vergadering geluk te wenschen dáármede, dat zij de aandacht heeft ge-

vestigd op deze zaak en heeft medegewerkt, om eene kleine industrie in het leven te roepen, die, al is zij dan op vele plaatsen door onbezonnen ijver en verkeerde opvatting mislukt, aan zeer vele huisgezinnen het middel aan de hand heeft gegeven, zich zelven dierlijk voedsel te verschaffen, een niet onbelangrijk voordeel te trekken uit de besparing van verlorene oogenblikken, door het benuttigen van stoffen, welke anders veelal onnut werden weggeworpen. Wij eindigen met den wensch, dat eene geschikte gelegenheid tot exportatie aan deze hier nog nieuwe industrie weldra eene grootere uitbreiding mag geven, waardoor aan de arbeidende en mingegoede standen grootere voordeelen zullen worden verschaft.

W. DE SITTER.
L. ALI COHEN.
J. POST.

De Voorzitter betuigt namens de Vereeniging dank niet alleen voor dit Verslag, maar voor al de moeite, welke de leden der Commissie voor deze zaak zich daarvoor, eenige jaren lang, wel hebben willen getroosten.

Hij stelt wijders voor, dat de vergadering zich vereenige met de voorstellen der Commissie, in dit rapport vervat, — waartegen door de Vergadering geene bedenkingen worden gemaakt.

4. Rapport nopens de zaak van het zeepsop enz. (zie VI Verslag, 1ste gedeelte, bl. 9)

De heer DE SITTER draagt daaromtrent het volgende rapport voor:

Mijne Heeren!

Aan de Ondergeteekenden is door Uwe Vergadering opgedragen, een onderzoek in het werk te stellen naar de waarde, welke het zeepsop zoude kunnen hebben voor de Nijverheid, meer bepaald om te onderzoeken in hoeverre de vetdeelen, afgescheiden uit de verbruikte zeep, zouden kunnen worden aangewend bij gasbereiding, hetzij tot vermeerdering van lichtvermogen bij de gewone bereiding van gas uit steenkool, hetzij (en wel voornamelijk) met aan-

wending van gewone turf, om uit deze beide grondstoffen, turf en vet uit zeepsop, eene gassoort te bereiden van gelijk lichtvermogen als dat, hetwelk uit steenkool wordt verkregen.

Ten einde de daartoe noodzakelijke proeven te kunnen bewerkstelligen, hebben wij van de Raadscommissie der Gemeentelijke Gasfabriek te Groningen vergunning verzocht, welke ons bereidvaardig is gegeven, om gebruik te mogen maken van de aldaar aanwezige proefstokerij, en hebben wij den heer W. J. ROELFSEMA, lid dezer Vereeniging, en als lid van gemelde Commissie speciaal met het toezigt op het technische gedeelte dier fabrijk belast, verzocht ons in onze proefnemingen ter zijde te willen staan. Wij hebben voorts den heer M B. KIMM, apothecars-leerling bij den ondergeteekende J. POST, later benoemd tot opzigter aan de Gasfabrijk te Groningen, opgedragen de door ons te ontwerpen proeven te bewerkstelligen.

Wij vangen dit ons kort Verslag aan, met onzen dank te brengen aan de bereidvaardigheid, waarmede èn de genoemde Raadscommissie, èn haar gecommitteerd lid, de heer ROELFSEMA, aan alle onze aanvragen hebben voldaan, met tevens hulde te brengen aan den ijver en de kunde, waarmede de heer KIMM de hem opgedragene werkzaamheden heeft verrigt.

Wij stellen ons voor, in onze mededeeling aan Uwe Vergadering zeer kort te zijn, daar het toch der Vergadering alleen te doen kan zijn om de uitkomsten onzer werkzaamheid te vernemen; terwijl de uitgewerkte mededeeling der talrijke proeven (28 in getal), door ons tot hiertoe genomen, bij eene eenvoudige doorlezing van het Verslag daarvan, aan de Vergadering veel tijd zoude kosten, zonder veel licht te verspreiden, daar het voor de Vergadering wel niet mogelijk geacht mag worden, de cijfers als resultaten daarin opgegeven bij de mededeeling te onthouden en onderling te vergelijken.

Wij vermelden hier dan ook alleen, dat ons is gebleken:

a. dat door bijvoeging van zeepsop de *kwaliteit* van het gas aanzienlijk wordt verbeterd, ofschoon wij omtrent de vermeerdering der kwantiteit nog geene bepaalde uitspraak kunnen doen;

b. dat het lichtgas uit zeepsop alle andere door ons verkregene gassoorten in lichtvermogen verre overtreft; dat het

dus qualitatief beter is, ofschoon wij ons vooralsnog moeten onthouden, eene uitspraak te doen over de quantitative verhouding van hetzelve tot andere gassoorten;

c. dat door de onjuiste berekeningen over de waarde en onvolkomene opgaven over het verzamelen van zeepsop, welke wij ontvingen van hen die deze grondstof ons moesten leveren, omtrent de *waarde* daarvan, vooral in verhouding met de kosten van verzameling, ontleding en bereiding, door ons evenmin met zekerheid op dit oogenblik eene bepaalde uitspraak kan worden gedaan, dan over de doelmatigste en voordeeligste wijze, om de vetstof daaruit te trekken en ze te bewaren.

Redenen waarom wij aan de Raadscommissie voor de Gasfabrijk voorstellen hebben gedaan, aan het slot van een Verslag van onze werkzaamheden aan haar medegedeeld, daartoe strekkende, dat ons worde vergund ook in het belang der Gemeente Groningen, het aangevangene en nog slechts gedeeltelijk ten einde gebragte onderzoek voort te zetten.

Ofschoon wij nu ten slotte, ter beantwoording van de vraag, welke wij hadden te onderzoeken, U kunnen mededeelen, dat uit zeepsop een zeer goed lichtgevend gas kan worden bereid, — dat de vetstof, uit zeepsop verkregen, dienstbaar kan worden gemaakt tot versterking van het lichtgevend vermogen van andere gassoorten, durven wij omtrent de *waarde* daarvan nog geene bepaalde uitspraak doen, en eindigen dus onze mededeeling met het voorstel,

Dat de Vergadering besluite:

De Commissie diligent te verklaren, met opdragt om in eene volgende, zoo mogelijk in *de* volgende, Vergadering mededeeling te doen van de uitkomsten, die zij bij verdere voortzetting der proeven mogt hebben verkregen.

Aldus gerapporteerd in de Vergadering van den 13 Junij 1856.

F. RINSMA.
J. POST.
W. DE SITTER.

Het voorstel, vervat aan het slot van dit Rapport, wordt vervolgens aangenomen.

5. Rapport der Commissie nopens het invoeren van een nieuwen Zijdeworm (zie VI Verslag, 1ste gedeelte, bl. 10).

De heer ALI COHEN brengt namens deze Commissie een Verslag uit, 'twelk hoofdzakelijk op het volgende neêrkomt:

De taak der Commissie was tweeledig. Zij had toch te onderzoeken: 1) de wenschelijkheid en mogelijkheid, om andere zijdewormen in te voeren, dan de thans meer zuidelijk in Europa gekweekt wordende. De wenschelijkheid is algemeen erkend, en wel bepaaldelijk om het voedsel; de moerbezieboom toch, die den gewonen zijdeworm tot voedsel verstrekt, sterft of mislukt zoo ligt, zoo als b. v. nog weder dit jaar in 't Zuiden van Frankrijk het geval is.

Daarom heeft GUERIN-MÉNEVILLE, ondersteund door de Société d'Acclimatation in Frankrijk, een in *de toekomst* zeer gewigtig werk gedaan, met de invoering in Europa van andere zijdewormen op zich te nemen, — zijdewormen, die op planten leven, die tegen de schadelijke invloeden enz. meer bestand zijn.

Hij heeft de Sociétés impériales d'acclimatation, d'horticulture et d'agriculture, te Parijs, den 8 en 14 Nov. l.l. over die zaak onderhouden. Daaruit blijkt, dat men in Frankrijk thans bezig is, *twee* soorten van nieuwe zijdewormen in te voeren, en wel 1) de *eiken-zijdeworm*, *Bombyx Pernyi*, uit China, en 2) de *Bombyx mylitta*, uit Bengalen.

I. De *Bombyx Pernyi* (zoo genoemd naar den missionair PERNY), uit China (voor de geschiedenis waarvan men de *Revue et Magasin de Zoologie*, 1855, p. 292, pl. 6, kan nazien), boezemt ons hier de meeste belangstelling in.

Sedert 1850 en 1851 is men in Frankrijk met de pogingen, om dien worm in te voeren, bezig. Deze worm leeft op de eikenboomen, en zou dus, eenmaal in onze streken geacclimateerd, inderdaad van het hoogste belang voor het algemeen worden.

Dat acclimateren gaat echter natuurlijk niet gemakkelijk. Dit is dan ook in dezen reeds ruimschoots gebleken. Zóó ver is men echter te Parijs en Lyon thans reeds gekomen, dat men weet, dat de zaak *kan* en zeer vermoedelijk ook *zal* gelukken. Reeds heeft men toch in Frankrijk zijde van dien worm gewonnen, gesponnen, geweefd, geverfd en in het vorige

jaar op de groote Tentoonstelling te Parijs geëxposeerd, als wanneer MÉNEVILLE daarvoor voorloopig met eene gouden medaille is bekroomd, om later, als zal gebleken zijn het volledige tot stand komen der zaak, eene nationale belooning te erlangen.

II. De *Bombyx mylitta* (*paphia* L.) zal hier misschien minder gemakkelijk acclimateren, omdat deze wormen in Bengalen zich voeden van 7 à 8 planten, welke aan Europa geheel vreemd zijn. Intusschen had GUERIN-MÉNEVILLE begrepen, dat zulk een polyphaag, ook wel andere, hier inheemsche planten zou willen eten, en bleek dit dan ook weldra het geval te zijn; want vooral ook onze *eiken* zijn geschikt voor dat doel bevonden.

De zaak, waarover dit Rapport handelt, is alzoo nog slechts in haar begin, en moet dus nog veel verder ontwikkeld worden, alvorens ze als genoegzaam gevestigd kan worden beschouwd. Maar zij is de moeite, ten hare behoeve in Frankrijk reeds aangewend, en nog aangewend wordende, ook waard. Vóor 13 eeuwen was 't ook eerst zeer moeijelijk, de andere, gewone zijdwormen in Europa inheemsch te doen worden. En nu? Ieder geve zich antwoord op die vraag.

Is de zaak over het geheel, is ze zelfs nog in Frankrijk pas in haar eerste begin, en is de tijd, om haar ook naar ons Vaderland te verplaatsen, nog niet daar, voor het doel dezer vergadering is de tijd zeker nog lang niet gekomen, en moeten wij alzoo afwachten tot nader. Wij stellen voor, de zaak aan te houden, en wel onbepaald. En waarom? Omdat, als de zaak te eeniger tijd zal tot stand komen, — en dat zal zij, volgens alle menschelijke berekening, — dán ieder te lande zijdeverbouwer zal kunnen worden, en de zijde den prijs van katoen zal kunnen kosten.

(De litteratuur nopens deze zaak komt vooral voor in de *Compt. rendus*, zitting der *Acad. d. Sc.*, van 1 October, 8 October en 15 October 1855; — terwijl de afbeelding van beide wormen voorkomt b. v. in *l'Illustration* 1855, het no. van 21 Julij, p. 64.)

2) Het tweede punt van onderzoek aan de Commissie opgedragen, bestaat in de vraag, of ook op andere wijze hier zijde kan worden gewonnen?

Dat van andere insekten zijde kan worden gewonnen, blijkt b. v. uit het monster, dat bij dit Rapport wordt overgelegd. Deze zijde is afkomstig uit onze nabijheid, uit Nuis, is zóo van den boom verzameld en zeer sterk. Deze zijde, is het produkt van eene kleine witachtige rups met zwarte stippen (*Phalaena tinca evonymella*) (zie v. HALL, *Neêrlands Plantenscha*, 1854, p. 44). Deze boom (*Kardinaalsmuts*, *Evonymus europaeus*) is namelijk dikwijls geheel overtogen met witte weefsels, door genoemde rups gemaakt; vanwaar hij den naam van *Rupseboom* onder het volk heeft bekomen.

Deze soort van zijde zou wel bruikbaar wezen. Maar zal men nu aanraden, deze boomen aan te planten? Dat ware waarschijnlijk een verkeerde raad, omdat men zoo doende al de boomen eener tuin of boomgaard tot eene groote rupsenkolonie zou maken. In allen gevalle zouden wij wel in bedenking geven, proeven te doen met het verder inzamelen en bereiden van dit spinsel.

De *Conclusie* is: Dit Verslag op te nemen in de Handelingen dezer Vergadering. De aandacht zal dan welligt op deze zaak vallen, en nader kan men dan zien, even als bij Punt I, wat er verder te doen zij.

De heer ds. HOFKAMP voegt er nog het een en ander bij. Die z.g. Rupsenboom te Nuis, waarvan de vertoonde zijde afkomstig is, zit niet alle jaar even vol rupsen, zoo als hem de ervaring heeft geleerd. In zijn tuin stond die boom tusschen anderen in, maar op deze waren geene rupsen van den eersten overgegaan.

De heer POST herinnert, dat ook de gewone Vogelkers zulke spinsels vertoont.

De heer DE GROOT vraagt, of 't zoo moeijelijk zou zijn, exemplaren van de beide in het Rapport vermelde rupsen hier te bekomen?

De heer ALI COHEN toont de moeijelijkheid daarvan op dit oogenblik aan.

De heer DE SITTER stelt voor, de aandacht op deze zaak te doen vestigen, door een exemplaar van de Handelingen dezer Vergadering te zenden b. v. aan de inrigting ter bevordering van Tuinbouw enz. in de Marne, gevestigd te Wehe.

De heer ALI COHEN vindt dat zeer goed, maar stelt voor, ook zoo te doen ten aanzien van de *Vereeniging voor Volks-*

vlijt te Amsterdam, waarvan onze Vereeniging lid is. Het doel van het opzenden van onze Handelingen zal toch wel het eerst en het best bereikt kunnen worden door tusschenkomst van *die* Vereeniging.

Een en ander wordt door de Vergadering goedgekeurd.

6. Rapport aangaande de zaak van 't verzamelen der *Dennennaalden* (VI Verslag, 1ste gedeelte, bl. 10).

De heer ALI COHEN deelt daaromtrent, namens de ten dezen benoemde Commissie, in de eerste plaats mede het volgende uittreksel uit een schrijven van de eigenaren der fabrijk van Boschwol enz. te Bennekom, waarmede de Commissie tot het bekomen van nadere inlichtingen, zich in verbinding had gesteld:

„In antwoord op uwe geëerde letteren dient, dat bij eene eventuele vermeerdering van gebruik der boschwol en der dennenolie, alsmede van het decoct. voor baden, er vooruitzigt kan zijn, dat ook uit uwe streken de geplukte naalden zouden moeten betrokken worden. Voor alsnog bestaat daar geene behoefte aan, daar deze dennenrijke streek genoegzaam in ons verbruik voorziet. Wij hebben gedurende de maanden December, Januarij, Februarij en Maart (1856) 80,000 $\frac{1}{2}$ Ned. pd. daarvan als voorraad voor den minderen aanvoer gedurende de zomermaanden opgeslagen.

„Niets zoude ons aangenamer zijn, dan ook genoodzaakt te zijn van elders onze grondstof te moeten betrekken, hetwelk echter niet die voordeelen zoude afwerpen, welke men daarvan verwacht, omdat wij niet meer dan 2 cts. per Ned. pd. vrij aan de fabrijk betalen, en zoude een ver transport van zulk een volumineus artikel de opbrengst voor een goed deel absorberen. (Een mud-zak bevat, goed vast gestopt, 20—25 N. pd. groene naalden). Het zijn dan ook alleen de *gave groene* naalden, welke verarbeid kunnen worden; deze naalden moeten geplukt en vrij van alle hout of onreinheid zijn."

De Commissie meent, dat de zaak alsnu zeer eenvoudig is. Er is in deze vergadering geene vraag naar het nut of 't doelmatige van het gebruik van de dennennaalden-produkten, maar slechts, of 't verzamelen dier naalden ook stoffelijk voordeel zou kunnen aanbrengen voor de armere klassen, en wel bepaaldelijk dán, als er anders weinig te verdienen valt. De voorgelezene woorden geven het antwoord

deze vraag. De Commissie stelt alzoo voor: deze aangelegenheid, reeds om de genoemde reden, voorshands te laten rusten.

De heer DE GROOT meent, dat, aangezien het verzamelen der dennennaalden vooral des winters geschiedt, de zaak alzoo juist goed zou zijn, en het dus wenschelijk ware, dat er eene fabrijk hier in de nabijheid kwame.

De heer ALI COHEN merkt op, dat de fabrijk te Bennebroek op oktrooi arbeidt, en dus dat plan ook dáárom reeds niet wel kan uitgevoerd worden.

Daarna vereenigt zich de vergadering met het voorstel der Commissie.

7. In vorige vergaderingen behandelde, maar nog *onafgedane* zaken:

1) *Verpligt schoolonderwijs* (zie IIde Verslag, bl. 38; IIde Versl., bl. 7, bl. 72; Vde Versl. II, bl. 35; VIde Versl., I, bl. 2, bl. 14).

De heer DE GROOT bedankt het Bestuur der Vereeniging, dat het zich gewend heeft tot de Tweede Kamer der Staten Generaal, ook over deze aangelegenheid. Wél heeft onze wensch niet dien algemeenen bijval gevonden, die noodig was voor het gewenschte resultaat, maar toch kunnen wij tevreden zijn met het gevolg, dat deze onze poging voorhands reeds heeft gehad, blijkens de onderscheidene adressen ter ondersteuning van ons verzoek later bij de Kamer ingekomen.

De Voorzitter zegt, dat het nog al opmerkelijk is, dat in ónze provincie de behoefte aan *verpligt* onderwijs zoo algemeen wordt gevoeld. Maar hij vindt dat verschijnsel juist niet zoo vreemd. Zoo als nu de zaken staan, zou 't toch in ons gewest minder goed gesteld worden met het onderwijs. Overigens ontwikkelt hij de redenen, waarom velen — ook in de Tweede Kamer der Staten Generaal — zwarigheid maken, het onderwijs *verpligt* te maken bij de wet.

De heer BARGHOORN gelooft, dat de reden, waarom men juist in Groningen op die verpligting aandringt, ook wel kan gelegen zijn in het besef, daar misschien algemeen ver-

spreid, dat verwaarloozing van het onderwijs zulk eene groote bron is van Pauperisme.

De Voorzitter gelooft ook, dat het schoolgaan hier zal verminderen bij de nieuwe wet, zoo als die waarschijnlijk zal luiden, en het Pauperisme diensvolgens zal toenemen, weshalve hij de zaak dus nog al duister inziet. Overigens is het opmerkelijk, dat ook elders vele schoolopzieners en schoolonderwijzers zich even zoo hebben geadresseerd als wij. Zij, die de zaak het best kunnen beoordeelen, zijn dus vóór hetgeen wij wenschen.

De heer DE GROOT herinnert, dat het Onderwijzersgenootschap er ten allen tijde voór is geweest, zoo als blijkt uit al zijne handelingen en stukken. Hoe algemeener het adresseren te dezen is, hoe beter. Maar men bedenke daarbij, dat de Grondwet („het geven van onderwijs is vrij") schijnbaar de zaak moeijelijk maakt. Doch het is in werkelijkheid niet zoo, omdat „*verpligt schoolonderwijs*," „*verpligt schoolgaan*" hier alleen zeggen wil, dat de ouders moeten zorgen, dat aan hunne kinderen op *eenigerlei wijze* het noodige onderwijs worde gegeven.

Ds. HOFKAMP zegt, dat, als inderdaad de verpligting in dezen niet bij de wet voor geheel het land kan worden voorgeschreven, dan toch welligt aan de Provinciale besturen de magt daartoe wel kan worden overgelaten, ieder voor hunne provincie. Dan zullen althans die gewesten hunnen wensch vervuld zien, welke doordrongen zijn van de noodzakelijkheid der *verpligting* in 't onderwerpelijk opzigt.

De heer DE GROOT vindt dit denkbeeld zeer goed.

De heer ALI COHEN merkt daartegen op, dat, indien de regeringsvorm hier te lande eene bepaling, zoo als deze Vereeniging wenscht in de wet op het lager onderwijs opgenomen te zien, inderdaad niet toelaat, omdat zulks eene beperking zou zijn van de individuele vrijheid, — hetzelfde bezwaar als bij de *verpligte* vaccinatie, — en de algemeene wet zulk een voorschrift daarom niet *algemeen* kan vaststellen, dat dan ook, zijns erachtens, de Provinciale besturen het evenmin, ieder voor hun gewest afzonderlijk kunnen doen, zoodat het resultaat in dezen weder hetzelfde, d. i. geheel ontkennend blijft, en dat *dit* hier de hoofdzaak is.

De heer DE GROOT gelooft, dat, althans in 't algemeen,

de wet aan de Provinciale besturen het vermogen zou kunnen laten, om alles provinciaal te doen, wat in hunne gewesten mogelijk zou zijn.

De Voorzitter houdt het er voor, dat de zaak bij zoodanige provinciale regeling wél zou kunnen uitgevoerd worden. Immers ook onder de wet van 1806, die toch in hoofdbeginselen dezelfde is, als de wet, die thans waarschijnlijk zal komen, is hier het Reglement op het betalen der schoolgelden ingevoerd, iets, wat gedeeltelijk op 'tzelfde neerkomt, als wij nu wenschen.

De heer BARGHOORN meent, dat het Reglement, door den Voorzitter genoemd, juist niet helpt voor de regte personen, n.l. de armen. Voor dezen juist is de behoefte het grootst om te leeren. In de stad zit de fout meestal onder de sjouwerluî, te lande onder de armen over 't geheel.

Ds. HOFKAMP zegt, dat de sjouwerlui der stad te lande meestal de kleine landbouwers zijn. Maar *die* zenden hunne kinderen juist ter schole, omdat ze 't schoolgeld toch moeten betalen.

De Voorzitter brengt alsnu het voorstel van ds. HOFKAMP (nader geamendeerd door prof. DE GROOT) in omvraag.

Het voorstel luidt alsnu: „dat van wege deze Vereeniging een adres aan de Tweede Kamer der Staten Generaal gezonden worde, met het verzoek, dat deze bij wijze van amendement in de Wet moge inlasschen de bepaling, dat aan de Provinciale besturen de bevoegdheid worde verleend, ieder voor zich alles te doen, wat zal kunnen strekken, om het onderwijs in hun gewest te bevorderen."

De heer DE SITTER meent, dat de Vereeniging het stuk zoo moet inrigten, dat 1) worde teruggekomen op ons eerste adres, maar 2) subsidiair het nu besproken punt worde verzocht, en dat daarbij dan nader de gronden voor dit laatste verzoek worden ontwikkeld. — Het voorstel wordt thans algemeen goedgekeurd.

De Voorzitter toont aan, hoe ook bepaald de Armbesturen ten opzigte van het ontvangen van onderwijs zeer veel nut kunnen doen. Hij wenscht dat ook dit in het Verslag dezer vergadering vermeld worde.

2) Noodzakelijkheid van het oprigten van Nijverheids-

scholen enz. (zie IIde Versl., bl. 41; IIIde Versl., bl. 99; IVde Versl., I. bl. 6; Vde Versl., I. bl. 3; VIde Versl., I. bl. 16), — en

3) De zaak van de Bewaarscholen (zie IIIde Versl., bl. 101; IVde Versl., I. bl. 12; II. bl. 54; Vde Versl., I. bl. 3; VIde Versl., I, bl. 14)

De heer DE GROOT zegt, dat de Vereeniging alle reden heeft, zich ten aanzien van den vooruitgang in deze beide punten te verheugen. Ook onze adressen hebben welligt hierop bij de Regering gunstig gewerkt. In allen gevalle zijn nu beide zaken vooruit gekomen, als men nagaat, wat daaromtrent bij de behandeling der wet op het lager onderwijs tot dus verre reeds is gezegd en beloofd.

De heer ALI COHEN voegt er bij, dat die vooruitgang der zaak, met name van 't oprigten van Nijverheidsscholen, dáárom wel te meer heugelijk is, omdat de plaatselijke regeling dier belangrijke aangelegenheid hier te lande in vele gemeenten nog steeds geheel achter blijft. Hier ter stede b. v. is 't met de invoering en regeling dezer zaak nog altijd even ver; d. i., in weerwil van alle pogingen daartoe strekkende, is de zaak nog geheel en al in denzelfden achterlijken toestand gebleven.

Nopens de zaak der Bewaarscholen merkt de Voorzitter nog op, dat die te Hoogezand en Sappemeer aanvankelijk zeer goed gaat, zoo als ook uit het desbetreffende Verslag achter deze Handelingen zal kunnen blijken.

De heer BARENDS voegt daarbij nog eenige woorden nopens die beide scholen, waaruit de gunstige staat van dezelve blijkt.

4) Regeling der zaken van de Openbare of Algemeene gezondheid (zie IIde Versl., bl. 42; IIIde Versl., bl. 3, bl. 69).

De heer DE SITTER wenscht dit punt op de Agenda te houden. Sedert de Vereeniging zich de behandeling van dit onderwerp heeft aangetrokken, is over deze zaak veel gesproken en gedaan, wel nog zonder dadelijk en afdoend gevolg, maar 't is toch zeer goed geweest, omdat het de aandacht al meer en meer op deze zaak heeft gevestigd. Maar de zaak is nog lang niet algemeen genoeg bekend en gewaardeerd. Zij moet eene volkszaak, eene volksopinie worden.

De ondervinding, hier ter stede opgedaan ten aanzien van ziekten en epidemieën, en het verband dáartusschen en de zaken der Openbare gezondheid zullen eindelijk wel tot leering verstrekken, en zoo zal 't ook zeker elders gaan.

De heer ALI COHEN ondersteunt zeer hetgeen de vorige Spreker heeft in 't midden gebragt. Het volk moet algemeen leeren begrijpen, dat de zaak der Openbare gezondheid niet is als 't ware eene zaak van weelde, maar eene zaak van de allermeeste allerzeerste behoefte. Hij toont dan ook verder aan, dat echter eene *algemeene* Regeling hierin de eerste plaats wenschelijk is en aan de partiële, plaatselijke, vooraf behoort te gaan.

De heer DE GROOT vraagt, of op dit oogenblik hier, te Groningen, iets zou kunnen gedaan worden betreffende de riolen voor de privaten van partikulieren? Het ware zeer wenschelijk, den tegenwoordigen staat dezer zaak te verbeteren. Nu toch loopen meststoffen in de publieke wateren, dat dubbel verkeerd is, eensdeels uit het oogpunt der publieke gezondheid, en anderdeels wegens het verloren gaan van kostbare meststoffen.

De heer POST herinnert, dat men hier op dit oogenblik overdekte riolen begint te maken, met bakken hier en daar. In België is nu een plan voorgesteld, om op eene gemakkelijke en goede manier de urine te verzamelen, en voor den landbouw productief te maken. Elders gebeurt dat reeds, en het behoort ook hier overal te geschieden.

De heer DE GROOT voegt er bij, dat b. v. te Rotterdam goede orde op deze zaken is, en daarop goed toegezien wordt.

De heer DE SITTER merkt op, dat op dit oogenblik de goten hier inderdaad worden verbeterd. Het plan is, alle opene goten hier te verbeteren en te overdekken. De groote kosten, verbonden aan eene doortastende verbetering, die in ééns daargesteld moest worden, maken het onmogelijk, alles te gelijk te doen. Sommige punten zijn reeds verbeterd. In het nieuwe Reglement van Policie voor de Gemeente Groningen is op dat uitloopen van privaten in de diepen voor 't vervolg voorzien: ook oude, bestaande, *kunnen* gesloten worden; dát zal althans gedeeltelijk de zaak helpen. Ook is in dat Reglement gelet op het zich ontlasten op openbare

plaatsen, met straf tegen de overtreders. Daarom zullen er ook geschikte plaatsen daartoe dienen gemaakt te worden.

De Voorzitter herinnert de geschiedenis van het Voorstel van den heer WINTGENS in de Tweede Kamer. Men was ook daar algemeen vóór de zaak. Maar het voorstel zelf, zoo als 't daar lag, kon niet aangenomen worden. Intusschen is de zaak dáardoor zeker gebaat, doordien ze grondig is ter sprake gekomen.

De heer POST spreekt alsnu nader over de verbetering van arbeiders-woningen. De stad kan zoo iets niet doen. Dat ligt op den weg van partikulieren, zoo als te Amsterdam en elders ook wordt begrepen. Zulk eene Vereeniging moest ook hier tot stand komen. Hij wijst daarbij op het voorbeeld van de 100 armen-woningen van het Oud-diakengezelschap, waarvan het resultaat zoo zeer gunstig is.

De heer DE SITTER deelt mede, dat deze week hier reeds eene bijeenkomst van partikulieren heeft plaats gehad, om over deze zaak te spreken. Het beginsel is toen aangenomen: n. l. économie met eenige philanthropie, niet philanthropie alleen, zoo als de ervaring geleerd heeft, dat in dezen het juiste beginsel is. De zaak wordt nu nader op touw gezet en nader en grondig onderzocht. Maar de Regering moet mede werken: er moeten policie-verordeningen bestaan op het toezigt op de woningen, zoo als te Deventer en te Rotterdam. Zóo kan het gaan, en anders niet.

5) Politie-maatregelen, te nemen ten aanzien van de zaak der Koepokinënting (zie IIde Versl., bl. 38; IIIde Versl., bl. 8, bl. 73).

De heer ALI COHEN deelt mede wat aangaande dit zelfde onderwerp l. l Maandag is voorgevallen op de 4de Gecombineerde Vergadering van de 4 Afdeelingen der Ned. Maatschappij t. Bevordering der Geneeskunst. Ook daar toch was deze zaak ten vorigen jare aanhangig gemaakt, met het doel, om na te gaan, welke maatregelen hier te lande kunnen genomen worden, om de zaak der vaccinatie krachtig te bevorderen. De slotsom van alle overwegingen is geweest hetzelfde, wat deze Vereeniging van den aanvang heeft gewenscht: politie-maatregelen, afgescheiden van de school

enz. (zoo als uit het 2de en 3de Verslag dezer Vereeniging kan blijken). Er is inderdaad geen ander afdoend middel denkbaar. Maar verpligte *Vaccinatie* is niet genoeg, er moet evenzeer verpligte *Revaccinatie* bestaan, en evenzeer moeten de gelegenheden, om gevaccineerd te kunnen worden, gemakkelijk en zoo algemeen mogelijk worden gemaakt. De handelingen te dezer zake van de Vergadering van Geneeskundigen voornoemd, staan in een naauw verband met die van deze onze Vereeniging.

De heer DE GROOT meent, dat men zich in de theorie de zwarigheden tegen vele dingen veel grooter voorstelt, dan praktisch blijken te bestaan. Zoo is 't ook hier. Bij de Afgescheidenen b. v., als de gelegenheid maar algemeen en gemakkelijk is, gaat de Koepokinënting dikwijls wel; op de scholen b. v. is dit meermalen gebleken; met eenig overleg is die tegenstand wel te overwinnen. Ook dit punt zal praktisch wel gaan. Het vooroordeel zit algemeen niet zoo diep, als men wel meent. Men moet niet zoo veel over de zaak praten, en dan gaat zij wel.

6) De zaak van de belasting op de vrouwelijke dienstboden (zie IIIde Versl., bl. 63; IVde Versl., I. bl. 3; VIde Versl., I. bl. 11—14).

De Voorzitter merkt op, dat tot dus verre reeds veel nopens deze aangelegenheid is gezegd en gedaan. Ook in de Tweede Kamer is er over gesproken. De minister van financiën heeft ook beloofd, daaraan te zullen denken. Maar 't kan nog lang zoo voortsleuren. De Voorzitter stelt niet voor, een nieuw adres te dezer zake van wege *deze* alg. Vereeniging op te zenden, maar hem dunkt, dat het goed zou zijn, dat de *bijzondere* Vereenigingen, leden van deze algemeene Vereeniging, zich adresseerden, op den grondslag van ons vorig algemeen adres, iedere bijzondere Vereeniging voor zoo veel noodig mutatis mutandis. De zaak is nuttig, is noodig; dat zeggen allen. Wij moeten dus niet geheel stilzitten. Hij stelt juist dáarom voor, als is gezegd.

Ds. HOFKAMP ondersteunt het voorstel des Voorzitters; maar behalve de genoemde bijzondere Vereenigingen moesten ook partikulieren, diakonieën enz. zoo doen.

De heer POST herinnert, dat in het Verslag van het Iste

Congres voor het Armwezen, alhier gehouden, ook veel voorkomt over deze zaak.

De heer BARGHOORN toont aan, dat men de bestaande wetgeving op dit stuk eigenlijk moest gaan omkeeren: men moest niet, zoo als nu, belasting heffen van oudere meisjes, en de jongere geheel vrij laten, maar integendeel, als men meisjes b. v. jonger dan 12 jaren van de scholen neemt, om ze te doen dienen, dan moest er juist belasting voor worden betaald. Daaraan schijnt niet te zijn gedacht! 't Is hetzelfde denkbeeld, dat ook in het rapport des vorigen jaars over de werkjongens in de fabrijken werd ontwikkeld.

Het voorstel, als boven geamendeerd door ds. HOFKAMP, wordt alsnu aangenomen, met bepaalde uitnoodiging aan de gewone leden der Vereeniging enz., om zich te adresseren ter zake voornoemd aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, en daarbij te letten ook op het punt door den heer BARGHOORN ter tafel gebragt, dat in allen gevalle nader onderzoek en overweging vereischt, omdat daartegen ook bedenkingen bestaan.

De heer DE SITTER geeft in bedenking, eene Circulaire te zenden, *aan de leden* der Vereeniging, om hen op deze zaak attent te maken, en hen uit te noodigen, om hetgeen vroeger en nu in deze Vergadering daaromtrent is gezegd en gedaan, nu zelve ook ter hand te nemen en zich daarover te adresseren. Maar, volgens zijne meening, moet de Vereeniging ten dezen opzigte alleen tot de leden van de Vereeniging zelve zich wenden; verder toch kan zij niet goed gaan, althans niet met uitnoodiging om zich te adresseren aan de Kamer.

De heer DE GROOT vraagt, of men niet aan de leden van het 1ste en 2de Congres voor het Armwezen zulk eene Circulaire zou kunnen zenden, en verder aan onderscheidene Genootschappen (b. v. de Maatschappijen tot N. v. 't Algemeen, tot Zedelijke Verbetering der Gevangenen, voor Fabrijk-nijverheid te 's Hage, voor Volksvlijt, voor Dienstboden alhier, enz.).

De Vergadering keurt beide denkbeelden goed, en zal er dienovereenkomstig worden gehandeld.

7) Landverhuizing naar Suriname en Zuid-Afrika (zie IVde Versl., II. bl. 7; Vde Versl., I, bl. 6; II. bl. 2).

De Voorzitter merkt op, dat onlangs in de Tweede Kamer het eerste punt (landverhuizing naar Suriname) breed is besproken. Om het belang dezer zaak vestigde ook de Kamer hare bijzondere aandacht op deze aangelegenheid. Daaromtrent komen toch voor 3 folio-pagina's in 't Voorloopig Verslag der Kamer op het Ontwerp van Wet, houdende Bepalingen omtrent den doortogt en het vertrek van Landverhuizende personen, d.d. 5 Mei 1856. Die zaak is dus zeer levendig.

Wat het tweede punt betreft (de landverhuizing naar Zuid-Afrika), wij hebben vroeger besloten, op dit punt niet verder in te gaan. 't Is sedert gebleken, hoe b. v. in de Kaapstad over deze zaak wordt gedacht, wat er wordt gedaan om haar te bevorderen, en wat het Gouvernement aldaar doet, om de kolonisatie derwaarts uit Europa gemakkelijk te maken. Dezerzijds kunnen wij hieromtrent niet veel doen, maar gelooft hij, dat wij de zaak toch maar voorloopig op de Agenda van onze vergaderingen moeten houden.

De heer DE GROOT deelt mede, dat zeker iemand uit Ulrum, die eerst op post Groningen aan de Saramacca woonde, maar 't daar niet meer houden kon, toen bakker te Paramaribo ging worden, doch later weêr naar post Groningen is gegaan, om er weer landbouwer te worden, dat, naar hij dacht, nu beter zou gaan. Dat is wel een blijk, dat de ondervinding ginds leert, dat die kolonisatie, bij goed genomene maatregelen, wél kan gedijen. De man had het te Paramaribo als bakker goed, maar kon het, dacht hij, te Groningen met landbouwen nóg beter krijgen. 't Klimaat schijnt dus wel goed en geschikt; maar 't komt op de inrigtingen aan, op de voorbereidende maatregelen vóor de vestiging. De gezondheidstoestand schijnt er niet zoo erg, als men wel meent.

De heer ALI COHEN meent, dat ten slotte dit laatste punt dezen de hoofdzaak is. Men had indertijd, toen van Gouvernementswege de kolonisatieproef aan de Saramacca zou worden ondernomen, hier eene Société d'acclimatation *voor de menschen* moeten hebben, zoo als in Frankrijk, gelijk wij straks zagen, voor de dieren. In dát geval ware de proef gewis niet zóo ongelukkig uitgevallen. De gronden zijn in Suriname verschillende, en zijn er ook goede, minder ongezonde of zelfs

gezonde. Bij goede voorziening kan het koloniseren daar zeker wel plaats hebben. Maar.... men moet daar eerst nog veel leeren. Getuige weder de geschiedenis b. v. van de jongste Gele-koorts-epidemie in Suriname, waarbij de ziekte officiëel, tot aan den laatsten tijd toe, voor Typhus werd verklaard, en dienovereenkomstig behandeld, wat betreft quarantaine-maatregelen enz., in weerwil van onderscheidene door allezins bevoegde personen daartegen ingebragte, gegronde bezwaren.

De vergadering besluit het punt aan te houden op het Programma.

8) Amerikaansch vleesch (zie IVde Versl., I, bl. 34; II. bl. 33)

De heer ALI COHEN deelt mede, wat in den laatsten tijd omtrent dit onderwerp nader is bekend geworden, en vestigt ook de aandacht op het navolgende opstel van dr. J. R. VAN MAANEN, voorkomende in de *Landbouw-Courant* van den 8sten der vorige maand, en getiteld:

Noord-Amerikaansch Spek.

„ Sedert eenigen tijd is dit artikel te Amsterdam verkrijgbaar tegen 27½ cent de 5 ons. In het belang mijner arbeiders ontbood ik onlangs eene zijde van dit spek en meen om bepaalde redenen mijne mede-landbouwers mijne bevinding te moeten mededeelen.

„ Bij de ontvangst vond ik mij al dadelijk teleurgesteld; in plaats van te ontvangen eene zijde *spek*, zoo ontving ik de zijde van een varken, dat is spek, vleesch en beenen [beenderen], zijnde gezouten en gerookt met de ribben en de rugstreng, en wegende het gezamenlijk 18 Ned. pd., al dadelijk dus een aanmerkelijk verschil bij hetgeen wij gewoon zijn door eene zijde spek te verstaan. Ik begon er met een stuk van den hoogen kant af te hakken, liet dit koken en at daarvan met de geheele huishouding. Het zag er goed en smakelijk uit, en was goed gezwollen. Bij de doorsnede was het zeer zacht en vet, druipende het olieachtige vet langs het mes, en stollende dit niet, zoo als wij zulks bij ons spek gewoon zijn waar te nemen. Wij aten er allen van, het was niet onsmakelijk en zeer voordeelig, want, hoezeer spek bij allen tot de geliefkoosde spijs behoort, zoo vonden wij dit echter

zeer magtig en waren spoedig voldaan, daarbij voegde zich later het minder aangename, dat men het overig gedeelte van dien dag Amerikaansch spek bleef eten. — Den volgenden dag verdeelde ik de zijde tot groote vreugde onder mijne arbeiders, en eenparig getuigden allen mij later, dat dit spek veel krachtiger was dan het onze, dat het de pot veel beter smeerde, en dat zij in langen tijd zoo goed niet gegeten hadden. Allen uitten den wensch, dat ik meerder zoude laten ontbieden, want dat dit spek veel voordeeliger was. Het resultaat is derhalve, dat dit spek voor den zwaar werkenden [arbeider] en aan zwaar voedsel, zoo als paardenboonen, gewoon, allezins geëigend is. — Er doen zich echter zwarigheden op, en wel deze, vooreerst is de prijs te hoog, want met de kosten van emballage en vracht, komt de prijs gelijk aan dien van onze zware gerookte hammen; en ten tweede, de daglooner, die thans van den eenen dag tot den anderen leeft, en overal in het krijt staat, is niet bij kas eene gehcele zijde zich te kunnen aanschaffen; en aangezien dit spek, daar het vleesch en de beenen [beenderen] niet bij l ons zuiver spek, dus tegen veel te hoogen prijs kan uitgesneden en verkocht worden, zoo is dat spek voor alsnog, naar mijn inzien, geen courant artikel van handel, maar kan het worden, wanneer de Amerikanen zich op het mesten toeleggen, en ons zijden zuiver spek overzonden, van 30 Ned. pd. en daarboven.

„Ik vermoed, dat de meerdere vetheid van hun spek, dat zich bijna geheel laat uitbraden, te danken is aan het voederen der varkens met maïs, want volgens brieven van Nederlanders uit Pella, worden de varkens in een omheind uitgestrekt park gedreven, en aldaar de geheele klossen maïs overgeworpen.

„De reden, waarom ik dit spek hoog wenschelijk acht, en wel in ons eigen belang, is, dat onze daglooners beter gevoed werden, want treurig zijn de gevolgen der laatste hongerjaren, zoo blijkbaar uit den physieken toestand, waarin wij onze dienstpligtigen waarnemen, van welke zoo velen door ontoereikende lengtemaat, zonder te spreken van gebrekkige ligchaamsontwikkeling of zwakte, dadelijk afgekeurd worden. Ten platten lande is het juist de dagloonende stand, zij die aan ons bedrijf zoo naauw verbonden is, die

door de duurte der levensmiddelen het meest geleden heeft Ten bewijze van een en ander moge gelden, dat aan [van] 154 lotelingen, die onlangs hier bijeen kwamen, het treffend cijfer van 64 als te klein, voorkomt, en deze gemeente, die onder de welvarendste mag genoemd worden, waar armoede in den engen zin ongekend is, waar de dagloonen in vergelijking van vele andere plaatsen in dit gewest hoog zijn, waar nooit gebrek aan arbeid is, en waar vele daglooners in het genot van verhoogd dagloon zich bevinden, gaf op een getal van 64 lotelingen, 22 mannetjes onder de maat. Op dit getal van 64 komen voor 27 dagloonersgezinnen, welke 14 kinderen aanwezen onder de maat. Gebrek aan voldoend vereischt wordend voedsel, en geen jenever is hier schuld van gebrekkige ligchaamsontwikkeling. Ik geloof dat deze wenk van ons landbouwers wel eenige behartiging verdient. Immers er zijn onderscheidene tijden in het jaar, dat ons dagelijksch personeel ontoereikend is, en dat wij vermeerdering van arbeiders behoeven. Wij zijn dan gewoon dat aan te vullen door daglooners; maar wanneer die nu bevonden worden ongeschikt te zijn, om het zware landwerk te verrigten, moet zulks dan niet algemeen rampspoedig werken, en de eerste plaats op ons Landbouwers!"

15 April 1856.

De heer ALI COHEN vermeldt daarbij het adres te Amsterdam, alwaar het *gerookte* spek (alzoo een nog beter en meer voordeelig voedsel dan het *gezoutene* spek) tegen 27 cts. het ½ Ned. pond te bekomen is, n.l. bij de Waagdragers aan het Leidsche Veer, op den Nieuwezijds-Achterburgwal, bij de Rosmarijnsteeg.

Ook deelt hij de resultaten mede, die men in Frankrijk in den laatsten tijd ten aanzien van het gezouten N.-Amerikaansch varkensvleesch heeft verkregen, maar niet strekken tot bijzondere aanbeveling van *dat* artikel.

Overigens is door afschaffing der belasting op het varkensvleesch hier te lande het beproeven der zaak nog meer aanmoedigend geworden.

9) Het verloren gaan van stoffen, die behouden en tot vermeerdering van welvaart aangewend kunnen worden (zie

Vde Versl., I. bl 44; II. bl. 21; VIde Versl., I. bl. 9).

De heer POST spreekt over het bewaren der mestvaalten bij slooten, die de beste stoffen er uit trekken. Dat komt dikwijls voor, ook wel bij deze stad. Dat ook dit punt hier behoort, toont hij nader aan.

De heer DE SITTER heeft hetzelfde nog dezer dagen in Friesland opgemerkt. De mest wordt bedorven en het water eveneens. Op de plaatsen, waar hij dien verkeerden staat van zaken waarnam, scheen overal Longziekte te heerschen. Hij vraagt, of er welligt ook een verband die tusschen beide zaken zou kunnen bestaan?

De heer ALI COHEN antwoordt, dat zoodanig verband inderdaad zeer denkbaar is, en dat het Groninger provinciale Reglement op het stuk der Longziekte uitgaat van het werkelijk bestaan van dat verband, als o. a. verbiedende het bezigen der mest van longzieke dieren op groenland, enz. Hier wordt die mest dan ook ondergeploegd op bouwland.

De heer DE SITTER merkt op, dat bij Sneek enz. juist algemeen groenland voorkomt, en weinig bouwland.

De heeren POST en DE GROOT vinden het zonderling, dat men ook in ónze provincie in dit opzigt nog zoo verkeerd doet en het beste laat wegloopen, en zulks nog dikwijls met studie en extra-kosten!

Ds. HOFKAMP en ds TERPSTRA toonen aan, dat het in dit opzigt te lande echter alle dag beter wordt.

Ds. HOFKAMP vestigt de aandacht hierop, dat de boeren alle haar en wol bewaren, maar het haar bij 't rossen verkregen, wegwerpen. Ook dat kon immers bewaard worden bij de koeijen en paarden. Dat zou 's voorjaars wel wat opbrengen. 't Wordt nu in de mestgrup weggeworpen, en brengt dus weinig op.

8. De zaak van het Maïsmeel en de Broodfabrijken (VIde Versl., 1ste gedeelte, bl. 15).

De heer ALI COHEN bespreekt deze aangelegenheid, in verband tot het in de vorige Algemeene Vergadering behandelde. Hij deelt het resultaat mede van proeven, die dezen winter met dat meel hier zijn genomen, maar hem onvoldoende voorkwamen, ten aanzien van het brood, dat er van gebakken werd. (Voor gebak, als pannekoek en dergelijke,

beviel 't hem beter.) De reden daarvan was blijkbaar hierin gelegen, dat men de maïs hier, op den gewonen korenmolen, op de gewone wijze, met den bolster, had doen malen, en dus geen zuiver meel kon bekomen. Men had het meel b. v. uit Delft moeten laten komen, waar eene fabrijk bestaat, die het zuivere maïsmeel dezen winter tegen 21 cts. het Ned. pd. leverde.

Hij spreekt verder over Broodbereiding over 't geheel, en toont aan, dat deze nog zeer achterlijk is gebleven, ofschoon de Wetenschap ook in dit opzigt reeds menige verbetering heeft aan de hand gedaan. Die verbeteringen hebben een tweeledig doel: 1) om een meer voedzaam brood te bakken, — en 2) om voor 'tzelfde geld meer voedingswaarde te verschaffen. Het is duidelijk, dat beide deze zaken bij 't bestrijden van het pauperisme belangrijk zijn. Eindelijk maakt hij oplettend o. a. op het Tijdschrift van de *Vereeniging voor Volksvlijt*, waarin ook over de verbetering in de broodbereiding van tijd tot tijd belangrijke mededeelingen voorkomen.

De heer DE GROOT deelt mede, dat in het Pelster-Gasthuis alhier dezen winter ook proeven zijn genomen met half maïsmeel en half roggemeel. Deze proeven bevielen zeer goed en het brood was zeer smakelijk.

De heer POST spreekt over het toezigt op de broodbereiding, 'twelk velen wenschelijk achten. Hij vindt zulk een toezigt nog al moeijelijk en niet zeer noodig. Men moet, meent hij, verschillend brood kunnen bekomen, even als andere betere en slechtere waren, naar verkiezing.

De heer ALI COHEN meent dat die vergelijking niet opgaat. Brood is het eerste en schier eenige volksvoedsel. Er moet wel toezigt daarop zijn, en wel niet alleen om *positieve* vervalsching voor te komen, maar evenzeer om de *negatieve* vervalsching zoo veel mogelijk te beletten. Juist deze negatieve vervalschingen moeten meer worden tegengegaan, zoo als b. v. in België geschiedt. En de vergelijking van den vorigen Spreker gaat bepaaldelijk dáarom niet op, omdat het volk wél onderscheid kan zien tusschen grof en fijn, goed en slecht katoen, maar niet natuur- en scheikundig over bestanddeelen van voedingsmiddelen kan oordeelen.

Ook de heer DE SITTER zegt, dat de regering hierop wel behoort toe te zien. De positieve vervalsching is bij de strafwet tegengegaan, maar de negatieve niet.

De heer TERPSTRA vindt dat toezigt moeijelijk voor de Regering. Natuurkundigen moesten, meent hij, een middel aangeven, voor ieder bruikbaar.

De heer POST toont aan, waarom dat niet kan. Zulk een onderzoek is uit den aard der zaak wetenschappelijk en nog al ingewikkeld.

De heer ALI COHEN deelt nog mede, dat bij de Kon. Akademie te Amsterdam dezer dagen eene Commissie is benoemd, om na te gaan wat hier te lande te doen zij, om de bestaande (en bij regterlijke vonnissen uitgemaakte) vervalschingen van voedselstoffen met meer gevolg tegen te gaan, dan nu het geval is.

9. Het benoemen van een Afgevaardigde der Vereeniging op het *Internationale Congres van Weldadigheid*, dat den 15 September e.k te *Brussel*, zal bijeen komen.

De heer DE SITTER voert het woord over deze aangelegenheid.

De Voorzitter vraagt of de Vereeniging zich te Brussel zal laten vertegenwoordigen?

De vergadering keurt dat eenstemmig goed, waarna de Voorzitter vraagt, of ook een der leden zich beschikbaar stelt ten voormelden einde? Er is dadelijk niemand, waarop hij den heer DE SITTER verzoekt, die Commissie op zich te willen nemen.

De heer DE SITTER antwoordt, wel voornemens te zijn naar Brussel ter vergadering zich te begeven, maar dat hij toch liever zag, dat een ander lid namens de Vereeniging daar optrad. Maar daar geen ander zich beschikbaar stelt, zal hij de taak op zich nemen.

10. Voorstellen en mededeelingen van de leden.

a. De Voorzitter betreurt het, dat er niet meer leden hier opkomen. Buitengewone omstandigheden (ziekten enz.) zijn er nu toch gelukkig niet. Zijn er geene middelen, vraagt hij, om de belangstelling der gewone en buitenge-

wone leden op te wekken? Dat was voor de zaak zoo nuttig en wenschelijk!

De heer POST maakt oplettend, dat het ook nuttig zal zijn, voor de afgaande leden nieuwe aan te werven. Dit jaar zijn 6 afgegaan en maar 1 bijgekomen.

De heer DE GROOT acht het wenschelijk, in de Couranten tegen den tijd der vergaderingen een artikel te plaatsen onder het nieuws, om de leden der Vereeniging en het publiek tot opkomen op te wekken.

De Voorzitter vindt het noodig in het Verslag op deze zaak te wijzen.

De heer ALI COHEN vraagt, of 't soms ook nuttig zou kunnen zijn, eens op eene andere plaats de Algemeene Vergadering te houden?

Andere leden meenen, dat een anderen dag, dan een een marktdag, voor de stadsleden beter geschikt zou zijn. Groningen ligt overigens juist het best in het midden der provincie; en zou men dus geene meer geschikte plaats voor de Algemeene Vergaderingen kunnen kiezen. Maar zeker is het, dat er wat geschieden moet.

Vele leden stellen dus voor: voortaan eenen anderen dag te nemen, dan den marktdag, en dat te eerder, omdat de redenen, waarom men vroeger zulke soort van vergaderingen hier steeds op een marktdag plagt te houden, thans inderdaad niet meer bestaan.

De vergadering besluit, die verandering eens te beproeven, en in 't Verslag de zaak te vermelden, — zoo als geschiedt bij dezen.

De heer TERPSTRA gelooft het nuttig, de Kerkelijke Diakenieën eens apart te verzoeken om met de Vereeniging mede te werken. 't Schijnt, dat nu bij velen het denkbeeld bestaat, dat die diakoniën niet mede kunnen werken en leden der Vereeniging worden. Hij acht het dus wenschelijk, op eenige wijze die besturen er oplettend op te maken.

De heer DE SITTER gelooft, dat art. 3, alinea *a* van het Reglement onzer Vereeniging zulks belet. Dit artikel luidt als volgt:

Art. 3. „Tot deze Algemeene Vereeniging worden uitgenoodigd:

„*a.* alle bijzondere Personen, Corporatiën en Vereeni-

gingen, die er in deze Provincie, ten behoeve van valide personen bij de geringere standen reeds dadelijk werkzaam zijn." Enz.

De heer TERPSTRA zegt, dat thans echter valide personen genoeg door genoemde armbesturen verpleegd worden.

De Voorzitter merkt op, dat, in gevalle het denkbeeld van den heer TERPSTRA wordt goedgekeurd, dan het Reglement veranderd zal moeten worden, en wel op de wijze, vermeld in 't laatste artikel van het Reglement.

De Vergadering besluit dienovereenkomstig, en zal alzoo dit punt op de Punten van behandeling voor de Algemeene Vergadering voorkomen.

b De heer DE GROOT spreekt over het opleiden van jongens voor de scheepvaart, en in verband daarmede, over de inrigting te Amsterdam, om jonge lieden tot matrozen op te leiden. Hij spreekt ook over Leyden, waar men eene kanonneerboot van het gouvernement gestationeerd heeft ter opleiding van arme jongens tot matrozen. De jongens bezoeken er overigens de scholen, de winkels enz., en leeren op dit schip dan verder. De Minister van Marine heeft er de zaak in persoon onderzocht, de jongens een examen afgenomen en de zaak toegejuicht. Men moest hier ook hetzelfde tot stand brengen; de Minister schijnt die zaak wel te willen bevorderen Dat ware in vele opzigten eene zeer goede zaak, zoowel voor de jongens, als voor de vloot, die gebrek heeft aan matrozen.

Hij stelt dus voor: Eene Commissie te benoemen, om die zaak te overwegen, de rapporten van Amsterdam, Leyden enz. te dezer zake in te winnen en nader te rapporteren.

De Voorzitter denkt, dat de wet op de nationale militie deze zaak tegenhoudt. In scheepvaart-gemeenten is men er dus niet zeer voor.

De heeren ALI COHEN en BARGHOORN merken op, dat het Ontwerp van eene nieuwe wet op de nationale militie daarin voorziet.

De Voorzitter antwoordt, dat die nieuwe wet er echter nog niet is, en dat wij nu nog de oude wet hebben.

De heer POST deelt mede, dat men op de schepen liever jongens schijnt te hebben, die nooit een schip of zee hebben gezien, dan jongens van zulke instructie-schepen.

Het besluit ten dezen is: de zaak te brengen op de Agenda van de e.k. Algemeene Vergadering en nu geene Commissie ad hoc te benoemen.

11. *Verkiezing van vier Leden voor het Bestuur.* (Aftredende leden, de heeren TEN CATE, BORGESIUS, HOFKAMP en POST.)

Met groote meerderheid zijn herkozen de aftredende heeren, terwijl als nieuw lid des Bestuurs (in plaats van den heer BORGESIUS, die gewenscht had thans niet in aanmerking te komen) is benoemd ds. BRAAK, te Eppenhuizen.

12. De Thesaurier legt over de Rekening en Verantwoording over het afgeloopen jaar, zoo als die hierachter — als *Bijlage* II — voorkomt.

Een en ander wordt goedgekeurd.

De Vergadering wordt vervolgens door den Voorzitter gesloten.

BIJLAGEN.

A.

[Zie boven, bl. 2.]

AAN DE TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

Mijne Heeren!

Het Bestuur der *Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand*, heeft met belangstelling kennis genomen van het Wetsontwerp op het lager onderwijs, den 31 December 1855 aan Uwe beraadslaging aangeboden en neemt de vrijheid, naar aanleiding van de last op hetzelve verstrekt door die Vereeniging, over dat wetsontwerp tot uwe Vergadering te wenden.

Wij doen dit, dewijl het naauwe verband tusschen armoede en verwaarloosde opvoeding zeer bekend is, en het met reden de algemeene overtuiging is van allen, die zich met de oorzaken der armoede bekend hebben gemaakt, *dat de zedelijk-godsdienstige opvoeding der lagere klassen het eenig afdoend middel is ter voorkoming der armoede.*

Tot die opvoeding nu moet de Staat door het openbaar onderwijs den grond leggen, door goed onderwijs *te doen geven* en *te doen ontvangen.*

Wij twijfelen er niet aan, of volgens dit Wetsontwerp zal de Staat goed onderwijs *doen geven*, in ruime localen, van goede hulpmiddelen voorzien, door een genoegzaam aantal goed opgeleide onderwijzers, die *van* en dus ook *voor* hunnen post kunnen leven, en onder behoorlijk opzigt staan.

Maar het *geven* van goed onderwijs is niet genoeg; het moet ook worden *ontvangen.* Anders heeft de Natie wel een kostbaar, maar tevens een voor de helft der armere kinderen nutteloos openbaar onderwijs. Wat baat het, zoo de kinderen der armen en minvermogenden onderwijs en opvoeding *kunnen* erlangen, maar werkelijk toch *niet verkrijgen?* Wat helpen de scholen, zoo de ouders of voogden, 't zij uit onverstand, 't zij uit onverschilligheid, t zij om zelve niets of minder te doen, de kinderen laten werken of ledig te huis houden, in plaats van hen naar de school te zenden?

Op tweederlei regtsgronden wenschen wij, dat de Wetgeving daartegen wake.

Den eersten ontleenen wij aan den minderjarigen toestand der kinderen,

welke der bescherming der wet behoeft. Deze wordt hun ook reeds in menig opzigt geschonken; de ouders mogen hen niet onterven, niet ligchamelijk mishandelen, moeten hun kleeding, voedsel en woning verschaffen, ja ook *opvoeding*. Het Burgerlijk wetboek schrijft in art. 335 uitdrukkelijk voor: „De ouders zijn verpligt hunne minderjarige kinderen te onderhouden en op te voeden. Wij smeeken Uwe Vergadering, dat zij door *wettige* verordeningen medewerke tot bereiking van dit voorschrift der *wet*, en dat dus de wet bevele, dat er aan alle kinderen lager onderwijs *zal* gegeven worden (immers zonder lager onderwijs is in onze eeuw geene opvoeding denkbaar), gelijk zij van ligchamelijke mishandeling der kinderen, zelfs ook door ouders aangedaan, afschrikt door middel van strafbepalingen, zij zoo ook de geestelijke mishandeling, in verwaarlozing van onderwijs en opvoeding gelegen, tegenga door strafbepalingen.

Den tweeden regtsgrond ontleenen wij aan den toestand der maatschappij, welke er behoefte aan heeft, dat het ontvangen van lager onderwijs algemeen worde gemaakt. Nederlands burgers zijn gereed, voor de armhuizen en gevangenissen en hunne bewoners het noodige op te brengen, doch kunnen ook verwachten, dat de wetgeving de maatregelen zal nemen, welke noodig zijn, om deze lasten zoo min drukkend te maken als mogelijk is. Welnu, zij zorge voor het schoolbezoek, en de lasten voor armwezen en regtspleging zullen aanmerkelijk afnemen. Bovendien: nog geschieden er vele aanrandingen van eigendommen en personen; veilig kunnen wij nooit worden, nooit zeker zijn tegen dieven, moordenaars en oproermakers, nooit kan de Staat zeker zijn, dat zijne burgers niet tot smokkelaars en vrijbuiters worden opgekweekt, tenzij de kennis, de deugd en de godsvrucht meer gemeen goed zijn geworden. En deze worden het niet, — als wij bepaaldelijk op het verkrijgen van kennis letten, in een tijd van vooruitgang op het gebied van Nijverheid als wij beleven, waarin de machinale kracht meer en meer den handenarbeid verdringt, en de arbeider meer en meer behoefte heeft, om niet slechts zijne handen, maar ook zijn verstand te bezigen tot het verdienen van zijn dagelijksch brood, dan door algemeene opvoeding, welke in de lagere scholen moet aanvangen. Ook om der maatschappij wille, om haar niet noodeloos te drukken en aan rampen, welke men kan voorkomen, bloot te stellen, verzoeken wij U dus, het ontvangen van lager onderwijs verpligtend te maken.

Wij zijn wel niet onbekend met de bezwaren, welke daartegen bij de Regering en Uwe Vergadering bestaan, doch kunnen ons daardoor niet laten afschrikken, om op deze zaak aan te dringen.

Men vreest de vrijheid te beperken. — Maar in hoe vele opzigten wordt zij niet beperkt in eene beschaafde maatschappij? Het voordeel van in deze te leven, kan niet worden gekocht, dan voor den prijs van velerlei vrijheid. Reeds worden er strengere inkrimpingen dan deze, aan die vrijheid opgelegd. De vader mag over zijn wettig verworven goed niet beschikken, zoodat hij zijne kinderen voorbijgaat. De ouders moeten hunne zonen voor de krijgsdienst leveren. Alle ingezetenen moeten van hunne inkomsten zware belastingen opbrengen. Hoe klein en onbeduidend

eene zaak is, tegenover deze beperkingen der vrijheid, de pligt, zijnen kinderen lager onderwijs te doen geven!

Die pligt drukt dan ook niet zwaar in andere landen, waar hij is ingevoerd. Hij wordt er gaarne gedragen en ook door de ijverigste voorstanders der vrijheid hoogelijk geprezen Hij bestaat onder onbeperkte alleenheerschappijen, maar ook in — wij meenen *alle*, zeker — *bijna alle* constitutionele Staten van Duitschland, in Spanje en Frankrijk, in de vrije Zwitsersche Kantons.

Soortgelijke bepalingen als dáár bestaan, wenschen ook wij, om het onderwijs der kinderen boven de zes jaren verpligtend te maken, hetzij dan in de openbare, hetzij in bijzondere scholen of door huisonderwijs.

Van Z. E. den toenmaligen Minister van Binnenlandsche Zaken hebben wij *de opneming van strenge strafbepalingen tegen de ouders, die hunne kinderen niet onderwijzen, of doen onderwijzen, of toelaten dat zij de scholen verzuimen*, in het in te dienen ontwerp van wet op het lager onderwijs, verzocht bij adres van 25 November 1852, te vinden op pag. 68—74 van het derde Verslag der Handelingen onzer Vereeniging, hetwelk wij ons de eer geven hierbij over te leggen, te gelijk met het tweede Verslag der Handelingen, bevattende, op pag. 35—51, het Verslag der Commissie, in bovengemeld adres aangehaald en daarbij aan Z. E. den Minister medegedeeld. Nu aan ons verzoek door de Regering niet heeft kunnen worden voldaan, achten wij het onzen heiligen pligt, doordrongen als wij zijn van het hooge gewigt van het onderwerp, datzelfde verzoek aan Uwe Vergadering te rigten.

Met genoegen hebben wij uit de memorie van toelichting van het Wetsontwerp gelezen, dat de Regering voornemens is, bij de wet op het middelbaar onderwijs tevens op te nemen bepalingen de handwerks- en industriescholen betreffende. Wij vermeenen in de omschrijving van het lager onderwijs in art. 1 dezer wet, reeds de strekking te mogen zien, om het lager onderwijs aan de voorbereiding voor het op die scholen te geven onderwijs dienstbaar te maken.

Aangenaam was het ons, in art. 42 de bepaling te vinden, dat hulponderwijzeressen als hoofdonderwijzeressen op voorbereidende scholen aan kinderen beneden zes jaren onderwijs mogen geven; gaarne hadden wij echter in de wet de bepaling gewenscht, dat in iedere gemeente, althans *eene* voorbereidende school voor kinderen van behoeftigen en minvermogenden moest bestaan. Reeds eenmaal hadden wij de eer, over deze hoogstaangelegene zaak ons aan Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken te wenden. Wij nemen de vrijheid, aan Uwe Vergadering dat adres, gedrukt op pag. 12—14 van het 4de Verslag, 1ste gedeelte der Handelingen onzer Vereeniging, over te leggen, dringend aan Uwe Vergadering herhalende de vraag, die wij destijds aan Z. E. den Minister hebben gerigt.

In sommige gewesten van ons Vaderland bestaan provinciale reglementen, bevattende bepalingen omtrent de Koepokinenting, waardoor het schoolgaan der kinderen wordt tegen gegaan.

Zulke bepalingen achten wij noodlottig voor het onderwijs, strijdig met het belang van den Staat. Wij nemen daarom de vrijheid, onder de aan-

dacht Uwer Vergadering te brengen hetgeen bij onze Vereeniging over *dat onderwerp* is verhandeld, vervat in het hierbij overgelegde tweede Verslag der Handelingen, en wel op pag. 37 tot 39.

De opneming in de wet eener bepaling, waarbij het maken van soortgelijke bepalingen in plaatselijke verordeningen of provinciale reglementen worde verboden, komt ons daarom hoogst wenschelijk voor.

Wij rigten daarom na overweging van een en ander, tot Uwe Vergadering de dringende bede, dat zij in de aanhangige wet op het lager onderwijs opneme:

1) Doelmatige strafbepalingen tegen de ouders die hunne kinderen boven zes jaren oud, niet laten onderwijzen.

2) Eene bepaling, waardoor ook het bestaan van voorbereidende scholen in de gemeenten, gebiedend wordt voorgeschreven.

3) Een bepaling, waarbij verboden worden alle bepalingen in plaatselijke verordeningen of provinciale reglementen, waardoor het schoolgaan der kinderen op eenigerlei wijze wordt belemmerd.

Q. F.

Het Bestuur der Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen van den minder gegoeden stand:

(geteekend) D. TERPSTRA, *Vice-President.*
L. ALI COHEN, *Secretaris van Bestuur.*
W. DE SITTER, *Secretaris van Correspondentie.*

B.

Kort Verslag

OMTRENT HET GETAL LEDEN, EN OVER DEN STAAT DER GELDEN VAN DE VEREENIGING TEGEN HET PAUPERISME,

op den 13 *Junij* 1856.

In het jaar 1854 telde de Vereeniging 76 buitengewone leden, te zamen 86 aandeelen bedragende.

In den loop van 1855 hebben er 3 leden bedankt, de heeren M. HESSELINK, JR., C. A. SMIT en D. VAN HOORN, en zijn er 5 leden overleden, nl. de heeren N. BEETS, H. A. SPANDAW, G. VAN CALCAR, R. G. RIJKENS en J. MARISSEN VAN LOON.

Daarentegen is er een lid bij gekomen, de heer W. R. KRONINGA ZUIDEMA, voor de Vereeniging *Christelijke Liefdadigheid*, te Nieuw-Beerta, zoodat de Algemeene Vereeniging dit jaar slechts 69 leden telt.

De geheele ontvangst bedraagt *f* 442,29. Onder deze ontvangst is vooreerst *f* 171,50 meerder ontvang van A. P.; *f* 246,00 van ontvangen contributie; *f* 10,64 voor verkochte exemplaren van het 5de Verslag;

ƒ 0,50 van toehoorders bij de Vergaderingen, en eindelijk ƒ 15,25 van belegd kasgeld.

De uitgaven hebben te zamen ƒ 559,18¼ bedragen, waarvan ƒ 197,26 voor het zetten, drukken, papier, enz van het 5de Verslag, 1ste en 2de gedeelte en het 1ste gedeelte van het 6de Verslag ƒ 28,55, ter bestrijding der meerdere uitgaven voor het alhier gehouden Congres ƒ 50,00, voor de uitgeloofde premiën voor de tentoonstelling van konijnen, de overige ƒ 65,57 is besteed voor het houden van vergaderingen, drukken van programma's, salaris aan de Bode, verschotten aan de Secretaris en den Thesaurier. Zoodat deze rekening sluit met een voordeelig saldo van ƒ 105,10.

GRONINGEN, den 15 Junij 1856.

Namens het Bestuur der Vereeniging:
(*get.*) J. POST, *Thesaurier.*

C.

VERSLAGEN VAN GEWONE LEDEN DER ALGEMEENE VEREENIGING.

I.

Aduard.

VERSLAG VAN HET BESTUUR DER VEREENIGING TER BEVORDERING DER NIJVERHEID DOOR VLASBOUW,
in deze Gemeente, over de jaren 1855 en 1856.

In deze jaren is ongeveer zeven en een half bunder met vlas bebouwd geweest, in het eerste jaar heeft het door te veel droogte geleden, daar een gedeelte te dun is opgekomen, later werd het gewas beter, doch heeft het in bloei- en oogsttijd wederom veel schade ondervonden, door den aanhoudenden regen, zoodat de opbrengst van het gewas beneden het middelmatige is geweest.

Aan de zomer-werkzaamheden hebben ten hoogste vijftig personen deel genomen, wat de winter-werkzaamheden betreft, is er maar een vijfde gedeelte van het vlas bewerkt geworden, dit is denkelijk toe te schrijven aan de zachtheid van het weder.

Door de geringe opbrengst van het gewas is de kas ten achteren geraakt, de ontvangsten zijn de volgende:

Voor onbewerkt en bewerkt vlas naar taxatie	ƒ 1200,00
Voor Lijnzaad is ontvangen	- 918,47
Voor inleg van nieuwe Leden	- 20,00
Aan zaaizaad, voor het volgend jaar 2 mudden . . . 32	-
Totaal . . .	ƒ 2138,47.

De uitgaven zijn de volgende:

Aan zaaizaad van vorige jaren uitgezaaid voor 246.	
Aan dagloonen is uitggeven	*f* 746,85
Voor aanschaffen en herstellen van gereedschappen	- 6,10
Aan landhuur is betaald	- 1380,00
Voor berging van vlas in knop	- 25,00
Aan administratie-kosten	- 25,00
Aan vroegere aandeelhouders terug betaald	- 3,00
	f 2185,95.

Zijnde een meerdere uitgave van *f* 47,46.

Gedaan te *Aduard* den 22 Mei 1856.

T. BOUSEMA, *President.*
H. VAN WEERDEN, *Secretaris.*

II.

Beerta.

VERSLAG AANGAANDE DE NAAI- EN BREISCHOLEN ALDAAR.

De Commissie van het Bestuur voor de naai- en breischolen, van wege het departement Beerta der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, te Beerta opgerigt, kan niet voorbij, aan de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme bij de arbeidende klassen, gevestigd te Groningen, wederom Verslag te geven van de werkzaamheden en de gevolgen dier scholen.

Begonnen wij in het jaar 1849 de oprigting van gedachte scholen met een getal van 20 meisjes, telken jare vermeerderde dit cijfer, daar de ouders het nuttige daarvan ondervonden, daar reeds hunne schoolgaande kinderen goed breiden en de kleedingstukken konden herstellen, daarvoor geene uitgaven behoefden te doen; het stoppen van kousen wordt ook onderwezen, dat van veel belang, een en ander tot zindelijkheid en orde leidt, hetwelk de ondervinding ons doet zien.

Gedurende het afgeloopen jaar van het bedoelde onderwijs, van af October 1855 tot April 1856, is aan 40 meisjes dat onderwijs toegestaan en gegeven, eerst op vier scholen, later op drie, omdat de Commissie redenen had eene der onderwijzeressen te moeten ontslaan, waarover bereids in het vorige jaar redenen van ontevredenheid waren, terwijl waarschuwingen vruchteloos zijn gebleven, zoodat de Commissie de meisjes van deze school op de drie overblijvenden heeft verdeeld.

Een ander der onderwijzeressen van voorgaande jaren, die vooral aan de Vrouwelijke leden onzer Commissie gebleken was niet voldoende op de hoogte te zijn, om het vereischte onderwijs aan de meisjes te kunnen geven, hebben wij in dit jaar door een ander doen vervangen.

Deze beide maatregelen willen wij daarom hier vermeld hebben, omdat

deze zoo gunstig op de andere scholen hebben gewerkt, en op het onderwijs en op de goede orde.

Waar het geldt om nuttige inrigtingen in het belang van de mindere klassen te hebben, geheel kosteloos voor die klasse, door opofferingen van anderen, moet men wel naauwkeurig en eenigzins streng zijn, waardoor diegenen, welke daaraan bijdragen doen, zulks dan gaarne doen en de inrigtingen alzoo duurzamer kunnen blijven bestaan.

Wat men vroeger door collecten of toelagen des Departements verkreeg, vindt men nu hoofdzakelijk door een alhier bestaand Zanggezelschap, door het geven van een Zangconcert, welk gezelschap daartoe telkens zeer welwillend is.

Nadat het jaar van het onderwijs is geëindigd, vergunt men deze meisjes een dagfeest te houden, ieder op zijne school; zij gaan dan des voormiddags van dien dag bij de meer vermogende ingezetenen, net en schoon gekleed rond, en ontvangen dan giften in geld, waarvoor zij dat feest vieren.

Het hoogst nuttige van deze heilzame inrigting wordt door beidere klassen meer en meer ingezien, en verdient daarom de ruimste aanbevelingen.

Ten slotte kunnen wij het genoegen hebben mede te deelen, dat thans bij dit Departement almede eene inrigting is gevestigd, om, op gelijke wijze, gedurende den winter ook aan *jongens* uit den geringen stand onderwijs te doen verstrekken, in nuttige handwerken en werkzaamheden; terwijl wij vertrouwen dat de Commissie van Bestuur over deze laatste Inrigting, bestaande uit de Leden: H. BOUMAN, W. SMITH, W. E. HUISMAN en T. K. HEMMINGA volgaarne bereid zal zijn om daartoe door het Bestuur uitgenoodigd, het gewoon Lidmaatschap van de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme te aanvaarden.

BEERTA, 10 Junij 1856.

De Commissie voor de Naai- en Breischolen:
Namens dezelve,
B. CRAKER.
C. VAN OORT.

III.

Groningen.

UITTREKSEL UIT HET VERSLAG VAN HET ALGEMEEN DIAKENGEZELSCHAP DER NEDERDUITSCHE HERVORMDE GEMEENTE ALDAAR.

I.

Dezelfde orde volgende als in vorige jaren, zoo zullen wij beginnen met de mededeeling over den staat van *het Werkhuis*. Door het Bestuur dezer Inrigting is een allezins gunstig Verslag uitgebragt. Niet oneigen-

aardig was de vergelijking, die het maakte tusschen den staat van het Werkhuis nu en vóór 15 jaren.

Teneinde dit verschil ook aan ieder, die er belang in stelt, bekend te doen worden, zoo zullen wij dit Verslag in zijn geheel mededeelen, zijnde van den navolgenden inhoud:

Het is thans vijftien jaren geleden, sinds op voorstel der Directie van dit Gezelschap besloten werd tot de oprigting van een Werkhuis »op eene »weinig kostbare schaal, waarin aanvankelijk eene meer uitgebreide touw»pluizerij kon worden daargesteld, dan het geval is in het Armenhuis."

Is het, zooals in het eerste verslag over deze inrigting wordt opgemerkt, »altoos gepast om op de afgelegde baan terug te zien," ons kwam het niet ongeëigend voor, om nu, na verloop van vijftien jaren, en daar we misschien een nieuw tijdperk voor onze inrigting intreden, dat eerste Verslag nog eens ter hand te nemen, en bij het overzigt, dat wij U moeten geven, te vergelijken, om te zien in hoeverre het Werkhuis in die jaren is vooruitgegaan.

Het Verslag over 1841 maakt eerst melding van het kapitaal, waarmede werd aangevangen, en de giften, daaraan in den loop des jaars toegevoegd, te zamen *f* 4587.85 bedragende. Dat kapitaal was, door belangrijke giften in de eerste en door overwinst meer van latere jaren, op 1° Januarij 1856 geaccresseerd tot eene som van *f* 12,910.71½.

De localiteit beschouwende, toen door de stedelijke Regering welwillend afgestaan en thans nog bij ons in gebruik, roemt het »hare bijzondere geschiktheid" en »doelmatige inrigting. Hoezeer die localiteit toen teregt aldus werd geroemd, zal het ieder, die ze vroeger gekend heeft en thans weder bezoekt, in het oog moeten springen, hoe ze in den loop der jaren verbeterd is. Toen was het een geschikt locaal, om eene menigte touwpluizers te plaatsen, thans vindt men er behoorlijk gescheidene bergplaatsen voor de verschillende grondstoffen en fabrijkaat, en een voegzaam vertrek voor het Bestuur, wanneer dit of eenige zijner leden er moet vertoeven

In het eerste Verslag wordt gezegd, dat men Opzigters gevonden had, die »ten genoegen" werkzaam waren. De personen zijn thans verwisseld en is het toezigt in éene hand gesteld, maar wij mogen ook in ruimte van onzen Opzigter getuigen, dat hij ten genoegen werkzaam is, daar hij aan de gunstige verwachting bij voortduring blijft beantwoorden.

In de instructie van dien Opzigter is thans eene bepaling vervat, geheel afwijkende van den eerstgestelden regel, daar het toen verboden was, om bij lamplicht te werken, en wij thans zelfs eene gasleiding over het geheele Werkhuis hebben doen aanbrengen. Die gasverlichting voldoet èn ons èn den werkers uitmuntend; het licht is beter en doelmatiger verdeeld, en ontheft nu ook de wevers van het bekostigen hunner olielampen.

Het getal werkers beliep in den eersten winter circa 100, daalde omstreeks Mei tot 25 à 30, bleef zoo den geheelen zomer, en steeg tegen het einde van December weder tot een 60 à 70tal. — Wij hebben een vorig jaar met nadruk Uwe hulp en ondersteuning ingeroepen, om het getal onzer werkers te vermeerderen, en dat beroep op Uwe medewer-

king schijnt goede vruchten te hebben gedragen, daar wij ook met het vorig jaar vergeleken eene belangrijke vermeerdering mogten zien. In 1854 was het grootste getal 88 en in 1855 150 personen, het kleinste cijfer in 1854 48 tegen 65 in 1855.

Wordt in het eerste Verslag gewaagd van de »onverschilligheid en traagheid" veler werkers en van hunne »ongeregeldheid" in komen en gaan, het verheugt ons, dat wij U thans van bijna allen gunstig kunnen getuigen; dat de catechisatie trouw door velen wordt bezocht, en er in de Spaarkas door 27 personen eene som van *f* 55,95 in den zomer is ingelegd, die wij hun in het laatst van October met eene verhooging, ter belooning en aanmoediging, weder hebben uitbetaald.

Het werkloon voor de touwpluizerij, waarvan aanvankelijk alleen sprake was, werd in den beginne gesteld op 3 Ct. per ℔, en toen »als billijk beschouwd," hoewel het in December en Januarij door »eene bijzondere daartoe verstrekte bijdrage" met een cent per ℔ werd verhoogd. Over het afgeloopen jaar hebben wij 4¼ Ct. per ℔ betaald, en zijn ook de andere werkloonen zoodanig geregeld, dat zij eene belooning voor den arbeid opleveren, die naar ons oordeel eveneens billijk te noemen is. Desniettemin zal het ons steeds aangenaam blijven en als iets wenschelijks behartigd worden, zoo onze winsten verhooging van het werkloon toelaten.

De totale som der uitbetaalde werkloonen, die in 1841 *f* 1142.45 bedroeg, beliep in 1855 *f* 5624.70 of meer dan het drievoud. Het fabrijkaat bestond in 1841 uit 20715 kluwen scheepswerk, waarvan echter door te geringen afzet 5864 kluwen onverkocht bleven, zoodat men pogingen aanwendde en later ook bewerkstelligde, om ze verre uit te voeren.

In 1855 was ons debiet: 12559 kluwen scheepswerk, 2216 rol dweilgoed, 514 stukken keetlinnen, 159 stukk. paklinnen, 751 el koedeklinnen, 902¼ el behanglinnen, 208 el notezaklinnen en 17¼ el ganglooper.

Er wordt in het eerste Verslag geklaagd over te weinig débouché, wij hadden ons zoozeer in het tegenovergestelde te verheugen, dat we dikwijls verlegen waren, wiens bestelling eerst uit te voeren. Zoo wij thans het dubbeltal handen, dan waarover we beschikken, werk moesten verschaffen, wij zouden nog niet voor overproductie behoeven te vreezen.

In het jaar der oprigting werd ook alreede beproefd, om »dweilgoed of dergelijke stoffaadje" te vervaardigen. Die onderneming was toen in de geboorte, en zoo weinig hield men zich van welslagen verzekerd, dat in het Verslag gezegd wordt: »dat men in den »aankoop der noodige »gereedschappen en werktuigen zoo gelukkig slaagde, dat bij onverhoopte »mislukking der proefneming daarop geene of althans weinig schade zal »behoeven geleden te worden."

Wij houden ons thans ook weder met proefnemingen onledig, om het werktuigelijke onzer Inrigting te verbeteren. De verandering, die wij daarin wenschen aan te brengen, kan voor het geheel belangrijke gevolgen hebben; voor heden willen wij het voorzigtige voorbeeld der eerste verslaggevers volgen, en het tot een volgend jaar overlaten, om dan beter en met meer grond hierover te kunnen spreken.

Het slot der rekening eindelijk, was reeds in het eerste jaar gunstig en toonde eene winst aan van *f* 55.09; over 1855 bedroeg het bat-

saldo ƒ 544.08. In de rekening over 1855 zijn niet opgenomen de kosten der gasleiding en van de ondernomene veranderingen, omdat beide in dat jaar niet geheel waren afgewerkt en ook in 1856 nog uitgaven zouden vragen. Wij hebben gemeend die veranderingen bij voorkeur in haar geheel te verantwoorden, waardoor het saldo over 1856 waarschijnlijk belangrijk lager zal worden.

Een vergelijking tusschen hetgeen was en is valt dus gunstig voor het heden uit, en wat de toekomst geven zal is niet twijfelachtig, zoolang dezelfde krachtige en werkzame geest deze Vereeniging blijft bezielen, hoe dan ook het personeel harer leden afwisselt.

Moge in latere jaren op den tegenwoordigen toestand van het Werkhuis gewezen worden, als op een tijd van kindsheid en wording, bij de volkomener ontwikkeling, die het dan zal hebben bereikt!

De leden van het Bestuur, de heeren W. MIEDENDORP en H. GROENEVELD, wegens volbragten diensttijd moetende aftreden en niet herkiesbaar zijnde, werden in hunne plaats uit de leden van het Gezelschap gekozen de heeren K. MAATHUIS en G. TEN OEVER.

II.

Het Verslag, door het Bestuur der *Armenwoningen* ons medegedeeld, hoewel minder vatbaar voor veelvuldige beschouwingen dan dat van het Werkhuis, zal toch, zoo wij vertrouwen, de overtuiging van het welslagen der onderneming. Wij zullen wijzen op de woningen, hare bewoners, zoowel als op de rekening, om te doen zien, dat de uitkomsten dezer onderneming tevens gunstig mogen genoemd worden.

Wat de Woningen betreft, deze zijn in zeer voldoenden staat. Wel hebben de aangekochte gedurig onderhoud noodig en moeten ook de nieuwgebouwden nu eens het eene, dan wederom het andere stel woningen geverwd worden, het Bestuur verheugde zich, dat geen werk van eenig belang in het afgeloopen jaar heeft plaats behoeven te hebben. Daardoor was het dan ook te beter in staat, om van tijd tot tijd in het belang der bewoners kleine uitgaven te doen, teneinde de Kamers zooveel mogelijk zindelijk en frisch te houden, dewijl het toch voor waarheid kan worden aangenomen, dat dusdanige maatregel van groot belang is voor de arme bewoners, wanneer epidemische ziekten heerschen. Ook het verstreken jaar heeft het Bestuur reden van blijdschap gegeven voor deze zijne bemoeijing, daar van de 100 Kamers er slechts ééne, in de 5de kluft, is geweest, waar zich één cholerageval heeft vertoond, en wel bij een kind, in dusdanigen ligten graad, dat het daarvoor niet is bezweken Geen cholera doode is dus in het jaar 1855 uit die Woningen gedragen, en toch heerschte die ziekte, ofschoon gelukkig van korten duur, hoofdzakelijk in den omtrek der Kamers van de 3de, 4de, 5de en 6de kluft. Aangaande het personeel, 't welk deze Kamers bewoond, bestonden geene redenen van ontevredenheid bij het Bestuur. Wel waren er eenige, die, óf door slordigheid, óf door veelzijdig klagen de gunst der Commissarissen niet konden verwerven; de groote menigte wilde echter gaarne naar raad luisteren en dien ook opvolgen. Het Bestuur kon daarom dan ook in dit geval gunstig berigten.

Bij zoo veel stof tot tevredenheid, zoude het onaangenaam zijn, wanneer de rekening daarop eene uitzondering maakte, maar ook op deze kunnen wij met vrijmoedigheid wijzen.

De rekening van den Rentmeester, deor het Bestuur nagezien en goedgekeurd en door ons ingenomen, toonde eene voldoende uitkomst.

De meerdere ontvangst van vorige rekening bedroeg	ƒ	1197.97.
Aan ontvangen huur over 1855	-	2885.00.
» buitengewone ontvangst	-	12.00.
Te zamen	ƒ	4094.97.
De uitgaven over 1855 waren	-	2654.98.
Bedragende alzoo het kasgeld op den 1 Januarij 1856	ƒ	1439.99.

Uit de opgemaakte balans gebleek, dat de staat van het fonds op den 1 Januarij 1856 was:

100 woningen, welke door aankoop en aanbouw, registratie en andere kosten hadden veroorzaakt eene uitgave van	ƒ	38,897.03.
3 aangekochte obligatiën armenwoningen	-	300.00.
Nog te ontvangen een kwartaal huur over 1855	-	750.10.
Renten van belegde kasgelden in de Spaarbank	-	56.74.
Renten van 3 obligatiën armenwoningen	-	12.00.
Kasgeld op den 1 Januarij 1856	-	1439.99.
Zoodat de voordeelige staat bedraagt	ƒ	41,455.86.

De nadeelige staat bestond uit:

306 schuldbekentenissen	ƒ	30,600.00.	
2 uitgelote en afgeloste schuldbekentenissen	-	200.00.	
Nog te betalen rente over het jaar 1854	-	12.00.	
Idem over het jaar 1855	-	1226.67.	
			- 32,038.67.
Geeft dus eene overwinst op den 1 Januarij 1856 van	ƒ	9417.19.	
Deze overwinst bedroeg op den 1 Januarij 1855	-	8340.09.	
Zoodat in het jaar 1845 is overgewonnen	ƒ	1077.10.	

De uitkomst der rekening gaf aan het Bestuur de vrijheid, om voor te stellen, dat, even als in vorigen jare, ook nu ƒ 1000.00 zoude worden uitgeloot. Hieraan is gevolg gegeven in onze Vergadering van den 8 Maart 1856, en zijn toen de aandeelen nos. 19, 42, 249, 296 en 325 uitgeloot, terwijl het gecombineerde aandeel nos. 65—67, ten vorigen jare getrokken, volgens de daarop bestaande verordening, thans moet worden afgelost, waarmede de uitloting der 10 aandeelen was volbragt. In het geheel is afgelost ƒ 6900.00, waaruit eene rentebesparing van ƒ 276.000 voortvloeit, terwijl de geheele overwinst de som bedraagt van ƒ 9417.19.

Bij het 13de Verslag dezer onderneming kan reeds gewezen worden op eene winst, welke één vierde bedraagt der kosten, voor de 100 woningen aangewend. Gaat de zaak zóó geregeld voort, en mag men bewaard

blijven voor buitengewone rampen, dan zal de aflossing, in plaats van minder, veeleer meerder worden en tevens het groote doel meer en meer bereikt worden, om aan de armen tegen een geringen huurprijs goede huisvesting te bezorgen.

III.

Was het den voogden van het *Gasthuis der Ned. Hervormde Diakonie* steeds eene aangename pligt jaarlijks eenig Verslag te geven van den staat der aan hunne zorgen toevertrouwde lurigting, ook nu wederom hebben zij zich van die op hen rustende taak gekweten. Zij deden dat met te meer vrijmoedigheid, oudat zij de verzekering konden geven, dat dit Gesticht ook in het afgeloopen jaar aan zijn weldadig doel bleef beantwoorden. Wel hadden Voogden met eenige rampen en teleurstellingen te kampen gehad, teleurstellingnn van verschillenden aard gelijk zulks de ervaring ook aan vele andere gezinnen meermalen oplevert; — doch indachtig aan de spreuk: »dat er geen licht zonder schaduw bestaat," hebben zij zich daardoor niet laten ontmoedigen, maar veeleer getracht de lessen, die ook zelfs teleurstellingen aanbieden, zich ten nutte te maken. Ook hebben de buitengewoon hooge prijzen der eerste levensbehoeften bij voortduring op de uitgaven zwaar gedrukt, zoo zelfs, dat een verhoogd subsidie van tien cents wekelijks per hoofd gedurende het laatste kwartaal noodzakelijk is geworden. Gedurende de 1ste week van het jaar 1852 is *f* 1.20, 39 weken *f* 1.30 en 13 weken *f* 1.40 door de Diakonie voor bejaarde Conventualen voldaan, terwijl voor de kinderen wekelijks 40 cents minder is betaald geworden dan voor de ouden, en is in zijn geheel daarvoor ontvangen ..... *f* 6968.35.

Door eenige Conventualen werd uit eigen verdienste aangebragt	-	1153.25.
Door anderen, welke voor eigene rekening of voor rekening van elders zijn verpleegd geworden	-	262.70.
Aan ontvangene rente	-	208.35.
» buitengewone ontvangst	-	639.34.
Bedragende alzoo de geheele ontvangst	*f*	9232.17.

Daarentegen is uitgegeven:

Aan meerdere uitgave van vorige rekening	*f*	650.80.
» loon voor suppoosten	-	421.00.
» eetwaren, enz.	-	5320.58.
» huisraad, keukengereedschap, enz	-	107.47.
» kruidenierswaren en verlichting	-	695.76.
» schrijfbehoeften	-	1.82.
» onderhoud van 't gebouw	-	174.53.
» wekelijksche uitgaven	-	1022.09.
» buitengewone uitgaven	-	69.12.
» belegde kapitalen	-	866.90.
	-	9327.89.
Meerdere uitgave	*f*	95.72.

Terwijl de voorraad van levensmiddelen op ultimo December eene waarde van pl. min. *f* 550.00 vertegenwoordigde.

Sedert het jaar 1851 mogten Voogden zich over dusdanig gering cijfer van meerdere uitgave niet verblijden. Wel is waar heeft het verhoogde subsidie over 1855 veel bijgedragen tot bijna geheele delging van de aanzienlijke meerdere uitgave over 1854, ad *f* 650.80, doch dit is slechts een tijdelijk hulpmiddel geweest, welke de buitengewone omstandigheden gebiedend vorderden, waarvan men evenwel niet duurzaam gebruik zal behoeven te maken, dewijl er gegronde verwachting bestaat, dat het subsidie spoedig verminderd zal kunnen werden.

Het vaste fonds is wederom met *f* 867.90 vermeerderd en van *f* 4123.18 tot *f* 4991.08 geklommen. Deze verhooging van kapitaal is voortgevloeid uit:

1) De zuivere opbrengst der door dr. L. S. P. MEIJBOOM uitgegeven ten bedrage van ... . *f* 321.53.
2) Gecollecteerde gelden in het Pelster Gasthuis, van N. N ..... - 10.00.
3) Het gecollecteerde op Zondag den 18 November j.l., bij de godsdienstoefeningen op dien dag gehouden, ten behoeve van het vaste fonds..... - 253.97.
4) Gelden van N. N ..... - 2.50.
5) » » » ..... - 2.00.
6) » » » door eene erfenis ..... - 25.00.
6) » » » ..... - 10.00.
7) » » » ..... - 10.00.
8) De bus des Gestichts ..... - 15.24.

Voogden hebben het zich ten pligt gesteld, ds. MEIJBOOM voor zijne betoonde welwillendheid ter bevordering van de belangen des Gestichts hunnen welmeenenden dank per missive toe te brengen, daarbij den vriend der armen en zich zelven geluk wenschende met de gunstige uitkomst van de uitgave der bewuste leerrede.

Zij betuigden tevens aan allen hunne erkentelijkheid, voor de in het Gesticht betoonde belangstelling, terwijl zij den vurigen wensch koesteren, dat de Gemeente in het algemeen en elk weldenkend vermogende in het bijzonder meer en meer overtuigd mag worden van het hooge belang van dit fonds voor het Gesticht, welk fonds nu reeds milde vruchten oplevert, zoodat velen bovengenoemde voorbeelden mogen navolgen.

Gedurende het jaar 1855 zijn bij afwisseling in het Gasthuis verpleegd 185 personen, te weten 77 mannen, 89 vrouwen en 19 kinderen. De gezondheidstoestand dezer Conventualen was over 't geheel zeer gewenscht. Ook dit jaar bleven de bewoners van dit Gasthuis, even als vroeger, van de alhier op nieuw geheerscht hebbende cholera en epidemische ziekten gelukkig verschoond. Het getal overledenen bedroeg 29, onder welk getal 16 mannen en 13 vrouwen. Opmerking verdient het, dat van dit getal alléén in de twee eerste maanden van het jaar 21 bezweken zijn. Volgens het gevoelen van deskundigen is de oorzaak hiervoor gelegen geweest in de nijpende koude, en de scherpe lucht, waardoor dan ook

over het algemeen gedurende die dagen vele oude en zwakke menschen zijn ten grave gedaald. De Godsdienstige en zedelijke ontwikkeling der Conventualen liet bij de eene veel te wenschen over, terwijl bij de andere door een' stillen ingetogen zedelijken wandel het bewijs gegeven werd, dat hij dat voorregt beseffe, 't welk bovendien blijkt uit een der Verslagen van den krankenbezoeker J. OOSTING, aan de Commissie van Godsdienstig toezigt ingediend, waar hij, sprekende van de Conventualen in het Gasthuis, zegt: dat ook hier de adel der menschheid zich niet verloochent; dat, onder ruwe schors, edele zin, Godsdienstig gevoel en Christelijke hoop, al is het dan ook onder verschillende vormen, gevonden wordt." Door dit verblijdend verschijnsel te meer aangespoord, om dit belangrijk deel hunner roeping niet uit het oog te verliezen, droegen Voogden de naauwlettendste zorg, dat de huisselijke Godsdienstoefeningen niet werden verwaarloosd: daar het Godsdienstig onderwijs des Zondags, door den heer STEGHERS, bij voortduring werd waargenomen, terwijl de bijbellezingen, eenigen tijd gestaakt door het vertrek van den heer DRIESMAN naar elders, spoedig door medehulp van prof. HOFSTEDE DE GROOT zijn hervat door den kand. BRAAM, of bij afwezigheid van dezen door andere heeren kandidaten.

Voor hen, die buiten het gesticht geene werkzaamheden konden vinden, was gelegenheid om nog iets te verdienen door het pluizen van touw tot scheepswerk, en had dit een meer gewenscht resultaat geleverd, dan wel in vroegeren tijd.

Bij al het goede, dat door de Conventualen in het gesticht genoten wordt, schonk de tweede kersavond hun weder een verhoogd genot door de bekende en in het Verslag van het jaar 1853 medegedeelde beschikking van den milden gever der 2 obligatiën ten laste Portugal..

Nog zij vermeld, dat voogden op het voetspoor van zoovele anderen besloten hebben, het gesticht door gas te doen verlichten, en mogt dan al het voordeel niet zoo groot zijn, als men zich daarvan had voorgesteld, een meer volkomen en aangenamer licht dan vroeger heeft men verkregen.

Door het aftreden van den heer C. VAN DIJKEN als diaken en tengevolge daarvan als voogd, is door het fungerend collegie als voogd benoemd de heer W. C. SCHIERBEEK.

IV.

De mededeelingen, ons gedaan door de Commissie, belast met den aankoop en de verzending van *turf voor de armen onzer gemeente*, waren nagenoeg dezelfde, en uitte zij den wensch, dat die geheel gelijk aan vorige jaren mogten zijn, vooral wat de prijs betreft der brandstof.

Zij toch kocht in den vorigen herfst omstreeks honderd dagwerk blaauwe turf naar den buitengewoon hoogen prijs van *f* 29.00 het dagwerk, terwijl voor die soort een jaar vroeger *f* 17.00 betaald is, makende dit een verschil van *f* 12.00 per dagwerk en over de geheele massa eene meerdere uitgave van *f* 1557.60, terwijl de Scheepsvracht even hoog als den vorigen herfst is gebleven.

Uitputting van den voorraad turf door den strengen en aanhoudenden

winter van 18[illegible] en eene mindere hoeveelheid gegraven turf gedurende het saisoen, dan gewoonlijk plaats vond, daarbij over het algemeen de nieuwe turf te nat, om verkocht te kunnen worden, waren oorzaken van dezen aanzienlijken hoogen prijs.

De voorraad van drooge turf was dan ook zoo gering, dat de commissie zich in de noodzakelijkheid gebragt zag, om, hoe gaarne dan ook, het benoodigde aan te koopen bij twee verveeners, en wel voor de eene helft bij den heer W. A. MEURSINGH, te Eext, en voor de andere helft bij den heer H. J. SMOOK, te Stads-Kanaal.

In het midden van October ving men aan met de turfschuur en den zolder van het gasthuis te vullen met 6 ladingen, terwijl daarna onmiddellijk 100$\frac{3}{4}$ dagwerk, uitmakende 845$\frac{3}{4}$ bakken, aan de armen zijn bezorgd, zoodat in het geheel is uitgedeeld 23 ladingen turf, uitmakende 106$\frac{3}{8}$ dagwerk.

Was de prijs hoog, de Commissie gaf hare tevredenheid te kennen over de ontvangene kwaliteit en kwantiteit, daar de turf aan de vereischten voldeed en de maat goed was, terwijl alles regelmatig en naar wensch afliep.

V.

De Commissie uit onze Vereeniging, belast met de *verzorging van elders armlastige personen*, bedeelde met geld, brood, kleedingstukken en geldmiddelen 216 manen, 273 vrouwen en 476 kinderen, te zamen 965 personen, voor een gezamenlijk bedrag van *f* 9936.52^{5}.

Vergelijkt men het getal personen, zoo wel als de som der bedeeling bij die van voorgaande jaren, dan levert dit eene aanzienlijke vermeerdering op, voortvloeijende uit de bepalingen der nieuwe armenwet, waardoor een grooter aantal personen bedeeld is geworden ten koste van hunne geboorteplaats, en die volgens de vroegere wet hier ter stede domicilie van onderstand zouden hebben, en uit de duurte van alle levensbehoeften en de geheerscht hebbende ziekten gedurende het 3e en 4e kwartaal, alsmede uit den vroeg ingevallen winter, waardoor een groot aantal personen genoodzaakt werd, hulp in te roepen, die in meer gunstige omstandigheden niet noodig zoude geweest zijn

Wat de *zedelijke toestand dier armen* betreft, zij verkeerden in gelijke omstandigheden als de overigen te dezer stede, daar opwekking ter bijwoning van bijbellezing en het ter school zenden van kinderen bij velen noodig was, doch bij zeer velen was deze aanmoediging niet zonder vrucht gebleven. De Commissie betuigde echter haar leedwezen, dat zij bij de aanzienlijke uitbreiding harer werkzaamheden niet bij magte was geweest, deze aan hare zorg toevertrouwde armen, wat hunne zedelijke belangen betreft, zoodanig te behartigen, als zij dit met een kleiner getal zoude hebben kunnen doen.

VI.

De Commissie uit ons midden, belast met het toezigt op de *broodbakkerij*, met den aankleve van dien, deelde mede, dat uit den voorraad, welke op den 1 Januarij 1855 aanwezig was, is uitgegeven:

Aan rogge, tarwe, enz.....	*f*	10,880.90½.
» brandstoffen..	-	247.75.
» knechtenloon	-	416.00.
» belasting en maalloon	-	1507.50.
» verschillende kleine uitgaven	-	224.55.
Te zamen....	*f*	13,276.70½.

Daarentegen kwam in ontvangst:

Aan 2678 roggebrooden voor het Diakenie-Gasthuis.....	*f*	1,317.88.
» 2970 » » » Groene Weeshuis.....	-	1,462.78.
» 677 » » » Gesticht van Pleegzusters en verwaarloosde Kinderen. .	-	334.18.
» 1114 tarwebrooden voor het Diakenie-Gasthuis.....	-	445.60.
» gedoofde kolen	-	102.57½.
» aanwezige Goederen op ult. December 1855.....	-	650.15.
Te zamen....	*f*	4313.16.

en bijgevolg meerder uitgegeven *f* 8963.54, uitmakende het bedrag, waarvoor aan de Diakonie is afgeleverd in het

1e kwartaal.....	5542	brooden.
2e »	4806	»
3e »	4395¼	»
4e »	5221	»
aan de gemengde gezinnen....	596	»
Te zamen ...	20970¼	brooden

van 4 Ned. ₡ en komt daardoor de gemiddelde prijs te staan op 42¼ ct., bijna gelijk staande met den prijs van het jaar 1854, die toen 42$\frac{43}{100}$ ct. geweest is, maar doordien in 1855 een grooter aantal brooden is uitgegeven, dan toen, nl.: 1595¼, zijn de uitgaven hierdoor aanmerkelijk vermeerderd. Het drukkende van dit gedeelte der bedeeling is vooral merkbaar, als men 50 ct. per brood aannemende voor middenprijs, nagaat, dat door dien verhoogden prijs van 12¾ ct. men reeds een meerder bedrag van *f* 2.673.74 verkrijgt.

Door de afschaffing der accijnsen en door de vooruitzigten op een minderen prijs voor het graan, willen wij hopen, dat dit drukkende voor de diakoniekas moge worden verminderd.

Wijders gaf de Commissie nog te kennen, dat de oven eene verbetering had ondergaan, waardoor brandstof bezuinigd kan worden, en dat zij bij voortduring hare tevredenheid moest betuigen over de getrouwe en naauwgezette behartiging, die zij van hare werklieden mogt ondervinden.

Gezond voedsel tegen den zuinigsten prijs, het doel 't welk men zich bij de oprigting der bakkerij heeft voorgesteld, wordt nog steeds bereikt, gelijk uit het medegedeelde ten duidelijkste blijkt, en waarover wij ons bij voortduring mogen verheugen.

VII.

De Commissie tot *buitengewone werkverschaffing* gaf ons te kennen, dat

het haar moeijelijk was telken jare iets belangrijks of iets nieuws mede te deelen, iets meer dan de eenvoudige geschiedenis harer verrigtingen. Eenvoudig steenen te laten delven en die te doen verbrijzelen, ziedaar alles, wat zij laat doen. En toch hoe gering haar bedrijf dan ook schijnen moge, zeker is het, dat daardoor in den winter veel nut wordt gesticht. Hebben vroegere winters daarvan de bewijzen geleverd, de afgeloopene heeft het krachtig bevestigd. Op den 31 December 1854 waren nog 224 werklieden onder toezigt der Commissie werkzaam. Door de zachte weersgesteldheid in den aanvang van het jaar 1855 verloor zij vele werkers, doch was de maand Januarij nog niet ten einde, of door de wederom streng invallende koude klom het getal tot 271 personen.

Ondanks koude en sneeuwjagt arbeidden alle deze lieden bij eene betrekkelijk geringe wekelijksche verdienste van hoogstens ƒ 2.50 tot ƒ 3.00 rustig en tevreden voort, totdat de vorst tusschen den 18 en 22 Februarij zoo vinnig werd, dat meest allen den arbeid moesten staken.

De Commissie wilde in dit jaargetijde onder dusdanige strenge koude alle deze menschen niet zonder werk laten, waardoor zij en de hunnen voor de Armbesturen ligtelijk een tijd lang eene drukkende last zouden worden. Zij besloot daarom hen turf te laten aanvoeren, om die aan de inwoners te doen verkoopen. Hierdoor werden de werklieden bezig gehouden en tevens in het toen heerschende gebrek aan brandstof tegemoet gekomen. De oogenblikkelijke behoefte van het arbeidsvolk trachtte zij te verligten door eene ruime uitdeeling van turf. Daar deze onderneming en die uitdeeling niet konde geschieden zonder geldelijke opofferingen, welke ligtelijk de finantiële krachten der Commissie konden te boven gaan, was het haar zeer verblijdend, dat het hoofd van het Stedelijk Bestuur, tot wien zij zich had gewend, de toezegging gaf, dat ZEd. des noods uit eigene middelen de som van ƒ 200.00 zoude verstrekken. Later bleek echter, dat van deze welwillendheid geen gebruik behoefde gemaakt te worden, weshalve de Commissie zich toen verpligt gevoelde daarvoor beleefdelijk te bedanken.

Moeijelijk zoude het der Commissie geweest zijn, bij eene zoo aanhoudende koude den arbeider zijnen toestand eenigzins dragelijk te maken, zoo niet edele Menschenvrienden herhaaldelijk blijken van belangstelling hadden getoond.

Zoo ontving zij den 1 Februarij van een viertal jonge dames de aanzienlijke som van ƒ 60.00, bijeengebragt door eene kleine Loterij. In tegenwoordigheid der geefsters werd daarvoor aan de werklieden schaapvleesch uitgereikt. Den 16 Februarij werd haar ƒ 40.00 van een onbekenden ter hand gesteld, waarvoor gort is uitgedeeld, en 14 dagen later werd zij verrast door eene gift van ƒ 50.00. Hierdoor was men in staat gesteld, om aan ieder werker een grof tarwebrood te schenken.

De Commissie bragt den edelen gevers daarvoor haren welmeenenden dank toe, en voegen wij den onze gaarne daarbij.

Allengs verminderde de koude en konde den 29 Maart voor dat saizoen het werk gestaakt worden. Door de groote hoeveelheid verkregene Mac-Adam en grind, die eerst in de maand Julij geheel konde opgeruimd

worden, werd de rekening dezer Commissie den 6 Augustus eerst gesloten en aan ons ter goedkeuring ingezonden.

Uit die rekening blijkt, dat in het geheel is ontvangen *f* 17,401.24 en uitgegeven *f* 17,254.20, zoodat het meerder saldo *f* 147.04 bedroeg, welk bedrag volgens het besluit van den Minister van Oorlog is gestort in de Staatskas. Aan werkloon is uitbetaald *f* 10,417.70, zijnde bijna *f* 5000.00 meer dan in het vorige saizoen, terwijl het vast fonds met de daarop loopende rente tot *f* 715 is geklommen.

Zoo mogt het dan der commissie ook weder dien winter gelukken, niet alleen eenig finantiëel voordeel te behalen, maar een groot aantal menschen, verreweg de meesten huisvaders, werk en daardoor onderhoud te verschaffen, en zoo tevens, door hen aan orde en vlijt te gewennen, hun stoffelijk en zedelijk belang te bevorderen.

Nog waren de werkzaamheden niet geëindigd, toen men vernam, dat het glacis, welks ontginning zoo ruimschoots gelegenheid gaf de werklieden zonder geldelijke opoffering in den winter bezig te houden, geheel zoude vergraven worden, en daardoor deze bron, die zoo mild gevloeid had, verdroogen. Spoedig bleek de waarheid van dit berigt, en daardoor de noodzakelijkheid, om naar andere middelen om te zien. Vruchteloos waren de pogingen der Commissie, veld aan te koopen, waarin zich steenen bevonden. Haar bleef niets meer overig dan naar gronden, aan de gemeente behoorende, te zoeken. Door vriendelijke bemiddeling van den heer wethouder TRIP werd het veroorloofd, om den grond van de oude rijlaan in het Sterrebosch te doen omwoelen, tot het delven van steenen. Hiermede werd op den 8 December een aanvang gemaakt. Reeds de eerste week klom het getal gravers tot 150 en moest dat der verbrijzelaars met 10 vermeerderd worden.

Hoewel de strenge koude spoedig verminderde, bleef het getal der werklieden tot het einde des jaars 256, tegen 224 personen op den laatsten December des vorigen jaars.

De week na de kersdagen werd er eene uitdeeling van spek en groene erwten gehouden, ter verligting van de behoefte der arbeiders. Dit was tegen den gewonen regel, doch daar het werkloon op den avond voor de Kersdagen werd uitbetaald, zoo konden zij zelf die dagen in hun onderhoud voorzien en was de week daaraanvolgende hunne verdienste geringer, veroorzaakt door het minder getal werkdagen, waarom genoemde uitdeeling later dan gewoonlijk plaats vond.

Rustig en tevreden werkten alle deze lieden, ondanks koude, regen en storm. Voorts moge tot die orde veel hebben bijgedragen, dat er nimmer door de werkers sterken drank mogt gebruikt worden; men vergete niet, dat het grootste getal dier arbeiders tot den minst ontwikkelden stand der maatschappij behoort en daarbij meest alle personen zijn, welke geen ambacht hebben geleerd, derhalve mannen, welke in gewone tijden met sjouwen den kost winnen, daardoor niet alleen eene ongeregelde verdienste bekomen, maar tevens eene ongeregelde levenswijze moeten houden.

»Hoe wenschelijk is het derhalve," zegt de Commissie in haar verslag,

en gaarne maken wij die woorden tot de onze, »dat ieder zooveel mogelijk »medewerke, al is het ook met eenige opoffering, dat knapen uit den »geringen stand meer tot een bepaald ambacht worden opgeleid; gewis het »getal onzer hulpvragende arbeiders zoude daardoor spoedig niet alleen »aanmerkelijk verminderen, maar zekerlijk ook meer in zedelijke ontwik»keling vooruitgaan, en werden dan vele werkzaamheden, die nu tot den »zomer worden gespaard, vroeg in het voorjaar of in den herfst aan den »werkman toevertrouwd, dan zoude ieder vlijtig man spoedig leeren, zijn »eigen onderhoud te zoeken, en tevens de gelegenheid hebben daarin te »voorzien; en dan, daarvan zijn wij overtuigd, zoude binnen weinige »jaren alle kunstmatige werkverschaffing overbodig zijn."

In de Directie van het Gezelschap ontstonden twee vacatures, door de verpligte aftreding wegens volbragten diensttijd van de leden H. J. LIMBORGH, die als oud-diaken, en van den heer C. VAN DIJKEN, die als diaken in gemelde directie zitting hadden. In die vacatures werd voorzien door de benoeming van de leden J. G. HOLTHUIS, als oud-diaken en A. DOESBURG, als diaken.

Het getal onzer leden op den 1 Januarij 1855, bedragende toen 134, werd vermeerderd door de toetreding van 4 nieuw benoemde Diakenen, de heeren mr. jhr. J. W. J. DE MAREES VAN SWINDEREN, P. BRUGMANS, N. E. ROST, E.Z., en L. MEES, terwijl wij het voorregt mogten genieten, dat geen onzer medeleden aan onzen kring door den dood werd ontrukt, zoodat het getal der leden op den 1 Januarij 1856 bedroeg 138.

Het vaste fonds der vereeniging werd, overeenkomstig het reglement, door bijvoeging van het saldo der rekening des Penningmeesters, ad *f* 400.39¼, gebragt op *f* 4,305.72¼.

Het Algemeen Diakengezelschap der Nederd. Herv. Gemeente van Groningen.
Namens hetzelve:
A. F. WICHERS, *President.*
L. EBBINGE, *Secretaris.*

IV.

AFDEELING GRONINGEN DER NEDERLANDSCHE VEREENIGING TOT AFSCHAFFING VAN STERKEN DRANK.

De zestiende algemeene Vergadering der Nederlandsche Vereeniging tot Afschaffing van Sterken Drank werd den 4den en 5den Julij 1855, te Amsterdam gehouden, alwaar ook onder andere sprekers een der Bestuurders onzer Afdeeling, de hoogleeraar dr. P. HOFSTEDE DE GROOT, eene wijle het woord voerde over de ellende van den sterken drank, als welke, ofschoon veel grooter dan die der overstrooming onzer rivieren in het voorjaar, echter niet door het volk werd erkend voor zulk eene veel grootere volksramp dan die watersnood.

De Provinciale Correspondent deed even als vroeger onderscheidene reisjes door de provincie, waardoor de geschriften in menigte verspreid werden en waardoor men tevens drie nieuwe Correspondenten zag toetreden, zijnde de heeren mr. J. S. G. KONING, Notaris te Wedde, en Schoolopziener in 't zesde District dezer Provincie, E. MOLEMA, Hoofdonderwijzer te Finsterwold en J. S. G. BEERDA, Hoofdonderwijzer te Doezum.

De Provinciale Vergadering, die op den 28 Augustus l.l. werd gehouden, was talrijker bezocht dan die van den 21 Mei dezes jaars, en hoewel men gewenscht had, nog meerdere personen aldaar te ontmoeten, zoo verblijdde men zich, van onderscheidene kanten den goeden voortgang der zaak te vernemen, daar schier alle daar tegenwoordige personen iets verblijdends dienaangaande hadden mede te deelen. Dit had dan ook ten gevolge, dat er een voorstel ter tafel werd gebragt en aangenomen, om de Provinciale Vergadering in het vervolg open te stellen, niet alleen voor de leden van bestuur der verschillende afdeelingen en de Correspondenten in deze Provincie, maar voor alle leden in het algemeen, waarvan de nadere regeling aan het Bestuur der Groninger Afdeeling werd opgedragen.

Dit Bestuur meent nog altijd de zaak niet beter te kunnen bevorderen dan door het verspreiden van geschriften, waarom het ook, behalve onderscheidene werken, door de vereeniging uitgegeven, ettelijke exemplaren heeft aangekocht van de redevoeringen van prof. HOFSTEDE DE GROOT en dr. SWAAGMAN.

Daar het houden van Vergaderingen mede zeer bevorderlijk kan zijn tot de uitbreiding der goede zaak, stellen wij ons voor in den aanstaanden winter, even als vroeger, onderscheidene bijeenkomsten te houden.

Aldus opgemaakt den 19 October 1855.

Namens het Bestuur der Afdeeling Groningen van de Nederlandsche Vereeniging tot Afschaffing van Sterken Drank:

H. SUIDINGH, *Secretaris.*

V.

VERSLAG VAN DE SPAARKAS TE GRONINGEN.

Met genoegen volbrengen de Bestuurders der Groninger Spaarkas den pligt, hun bij het reglement van Bestuur opgedragen, om de uitkomsten van hunne verrigtingen gedurende den verloopen jaarkring kenbaar te maken. Zij doen het met genoegen, omdat omstandigheden, waarvan zij in het laatste Verslag met bekommering melding maakten, veel zijn verbeterd.

Toen toch moesten zij wijzen op vermindering der deelnemers, — nu

kunnen zij op vermeerdering wijzen; toen moesten zij hunne bezorgdheid doen kennen, dat de druk der tijden velen belette eenige penningen af te zonderen, tot besparing voor den winter, — nu mogen zij er op wijzen, dat zich bij dien druk der tijden het gunstig verschijnsel heeft opgedaan, dat er door meerder werk meerdere verdiensten zijn geweest, waardoor de inleg in de Spaarkas tot eene nog niet bereikte hoogte is gestegen.

Bij het laatste Verslag deelden zij mede, dat van gemiddeld 120 personen per maand de inleg over het stortingsjaar bedroeg *f* 2675,61.

Dit jaar beloopt het getal inleggers gemiddeld per maand 157, zijnde eene vermeerdering van 37, en klom de inleg tot *f* 3720,50¼, een verschil van *f* 1046,69¼ aantoonende

De inleg van iederen Deelnemer is dit jaar gemiddeld *f* 23,50, terwijl die het vorige jaar *f* 22,50 beliep.

De premie, dit jaar den Deelnemers toegekend, was als vroeger weder vijf cent van elken ingelegden gulden, met die uitzondering, dat aan inlagen, welke meer dan *f* 42,00 beliepen, geene premie voor dat meerder bedrag werd toegekend, omdat bij het reglement het maximum van inleg op *f* 1,50 per week is bepaald

Mogen wij er ons in verheugen, dat de deelneming in onze inrigting is toegenomen, zoo blijft het niettemin waar, dat velen, die vroeger deel namen, ook thans nog onder de inleggers der spaarkas ontbreken, omdat zij van hun schamel weekgeld niets kunnen missen, daar zij ter naauwernood zooveel verdienen, dat zij door sober voedsel hunne krachten onderhouden.

Bovenal is dit het geval met hen, die geen vast werk hebben, die dan hier, dan daar werkzaam zijn; de eene week ruim den kost verdienen en de volgende zich zonder verdienste bevinden: sjouwers, turfdragers en dergelijke. Bij dezen is het bovenal nuttig, ja, in zekeren zin noodzakelijk, dat zij van hunne ruime verdiensten iets voor den komenden winter sparen. Moeijelijk echter brengt men hen daartoe, daar zij bij den dag leven en iederen dag verteren naar mate zij dien dag verdiend hebben. Hierop zijn evenwel gunstige uitzonderingen.

Een voorbeeld uit meerderen willen wij u mededeelen:

In Augustus en September van dit jaar legde een turfdrager bij een der commissarissen in eene som van *f* 16,50, die hij in dien tijd oververdiend had. »'t Zijn nu onze beste weken," zeide hij, »en wanneer ik »het geld niet wegbreng, dan is er soms wat daar men zin aan krijgt »en koopt, omdat men het geld heeft, en 't komt ons van den winter »zóó van pas."

Als in dien stand er velen zoo dachten, zouden de armverzorgers de waarlijk behoeftigen gemakkelijker er ook ruimer kunnen bedeelen, dan hun nu mogelijk is.

Wij komen met het dringend verzoek tot u, helpt ons vooral door uwen raad bij dien stand de spaarzaamheid bevorderen in den tijd, dat hij ruime verdiensten heeft, en begunstigt tevens de inrigting met eene geldelijke ondersteuning; want is het bovenal ons doel het getal deelnemers in de spaarkas te doen toenemen, om daardoor velen van het nut

eener wijze spaarzaamheid te overtuigen, uwe geldelijke ondersteuning is voor de duurzame instandhouding der inrigting onmisbaar. Totaal.

Het saldo der rekening van 1852 toonde een cijfer aan van *f* 196.85½.
dat van 1853 een van ..... - 187.55½.
dat van 1854 een van..... - 175.57½.
terwijl het dit jaar beloopt .... - 102.82½.

Inderdaad een aanmerkelijk verschil, alleen te verklaren doordien ons door vertrek, afsterven, of door den druk der tijden begunstigers ontvielen, wier plaats wij meestal te vergeefs trachtten aangevuld te krijgen.

Wanneer wij dan tot U komen om ook hiervoor uwe bijdrage te vragen, laat ook deze inrigting het niet aan uwe zoo bekende welwillendheid ontbreken. De vruchten, die zij oplevert en welke wij U hebben medegedeeld, doen ons de gegronde verwachting koesteren, dat Gij met ons de inrigting zult willen behouden, die vooral in jaren van mindere duurte de heilzaamste uitkomsten kan opleveren.

De Commissarissen zullen dan ook, te beginnen met den eersten Maandag in April, zich elken Maandag middag van 12—1 weder met de ontvangst der inlagen belasten.

GRONINGEN, Maart 1856.

Het Bestuur der Groninger Spaarkas:

W. DE SITTER, *President.*
D. H. BOSCH, *Vice-President.*
P. S. BARGHOORN, *Thesaurier.*
P. W. v. HELDINGEN BOSCH.
J. S. HEERES.
J. J. HUNDMAN.
A. G. RIGA.
W. BEKKERING.
G. K. DE JONGE.
J. A. ELSINGA.
J. W. HOMMES, *Adsistent.*
G. A. RIEPMA, *Secretaris.*
P. H. PFEIFFER, *Adsistent.*
B. VAN KREGTEN.
J. D. SCHUTTER.
B. HEUKERS.
SCHONEBAUM.
K. TROX.
P. BRUGMANS.
A. HAAKMA JANSSONIUS.

VI.

Grijpskerk.

STAAT VAN ONTVANGSTEN EN UITGAVEN VAN DE VEREENIGING VOOR VLASBOUW IN DE GEMEENTE GRIJPSKERK,

over het jaar 1854.

Batig slot der rekening van het jaar 1853.....	*f*	951,85.
Contributie van vier nieuwe aandeelen.....	-	24,00.
Opbrengst van het lijnzaad.....	-	958,13.
Opbrengst van het vlas...	-	2414,24½.
Ontvangen.....	*f*	4328,22½.

UITGAAF.

Huur der landerijen van 21 grazen	*f* 1852,40.	
Uitkeering aan vertrokken deelnemers	- 35,61.	
Contributie aan de Algemeene Vereeniging tegen het Pauperisme.....	- 3,00.	
1 ton Riga lijnzaad	- 28,00.	
Houwken, zaaijen, wieden, enz.....	- 118,24.	
Teppen, rijpelen, rotten, droogen, enz.....	- 689,39.	
Schoonen van het vlas.....	- 822,25.	
Dorschen en schoonen der zaaiknop	- 22,80.	
Administratie-kosten.....	- 48,55.	
Uitgave....	*f* 3620,24.	
Meerder ontvangst ...		*f* 707,98½.
Een kapitaal in de spaarbank te Grijpskerk.....	- 328,00.	
Twee jaren renten van hetzelve.....	- 19,95.	
		f 347,95.
17 mudden, 25 koppen zaaizaad a *f* 15,50.. .	- 267,37½.	
Waarde der gereedschappen.....	- 6,00.	
		f 273,37½.
Ongeschoond vlas 8705 schoven, waard pl. min.		- 459,00.
Totaal....		*f* 1788,51.
Kapitaal en waarde van lijnzaad, waarmede begonnen is, bedroeg volgens rekening van 1853.		- 1582,69.
Over het jaar 1854 eene winst van..		*f* 205,62.

Aldus opgemaakt te *Grijpskerk*, den 8 October 1855.

Namens de Commissie:
J. BOERSEMA,
Secretaris.

VII.

Haarlem.

VEREENIGING TOT BEHARTIGING DER STOFFELIJKE EN GEESTELIJKE BELANGEN ALDAAR.

Wij willen vooraf opmerkzaam maken op de verandering in het benoemen onzer Vereeniging, terwijl wij het woord *zedelijk* met dat van *geestelijk* hebben verwisseld, meenende alzoo den aard en het doel onzer werkzaamheid juister en volkomener uit te drukken.

Wat den toestand onzer Vereenigiug betreft, deze is over het algemeen niet ongunstig.

Het aantal huisgezinnen, dat door ons bezocht werd, is ook dit jaar wederom vermeerderd, en dat niettegenstaande vele gezinnen, door het vertrek van werkende leden, aan de zorg van andere leden moesten worden toevertrouwd. Slechts een enkel huisgezin werd van de zorg der Vereeniging ontslagen. Onze bemoeijingen strekten zich uit tot 157 gezinnen, uitmakende met de kinderen een getal van 858 personen.

Aan blijken van deelneming ontbrak het ons dit jaar niet, en gaarne brengen wij hulde aan de milddadigheid van velen onzer stadgenooten, die ons met bijdragen in geld ondersteunden, of, door het koopen van door onze armen vervaardigde goederen, van hunne belangstelling in onze Vereeniging deden blijken, waaronder wij met dankbaarheid noemen de vrouwen bestuurderessen van het Kraamvrouwenfonds hier ter stede. Ook vermelden wij hier een geschenk in boeken, in dit jaar van een onzer medewerkende leden ontvangen. Was intusschen, ten gevolge van de duurte der levensmiddelen, de toestand der mindere standen drukkend, geen wonder, dat deze buitengewone omstandigheid ook invloed had op onze geldelijke aangelegenheden. Wij zijn dan ook genoodzaakt geweest een Certificaat 5 pCt. Nat Werk. Schuld groot *f* 300 te gelde te maken, en hebben daarenboven besloten om middelen in het werk te stellen, ten einde het getal onzer begunstigers te vermeerderen; onverminderd evenwel het beginsel onzer Vereeniging, daarin bestaande, dat niet het stoffelijke, maar het geestelijk belang der armen te behartigen haar hoofddoel blijft.

Van de Brei- en Naaischolen, door onze Vereeniging opgerigt, ontvingen wij zeer gunstige berigten.

Het getal der kinderen op de Breischool is wederom toegenomen; over hun gedrag zijn de Bestuurderessen tevreden, en ook de Breivrouw gaf redenen van tevredenheid over haren ijver en vlijt.

De middelen door welke onze Vereeniging haar doel poogde te bevorderen bleven dezelfde, en deze waren niet altijd ongezegend. Over het algemeen werden de bezoeken op prijs gesteld, en dikwijls werd goede raad opgevolgd. Er is dan ook in vele huisgezinnen vooruitgang zigtbaar. Er zijn, die, ten gevolge van de hun gebragte opwekking, hunne kinderen naar de school en catechisatie zenden, met dezen getrouw ter kerke gaan, ook het avondmaal vieren, meer orde en vlijt betoonen, en het gebruik van sterken drank nalaten; ook van de schriften, hun ter lezing gegeven, werd door velen een goed gebruik gemaakt, en treffend was het in menig huisgezin den invloed der godsdienst op te merken bij eigene ziekte, of bij verlies van kinderen, of onder donkere en drukkende omstandigheden. Met blijdschap ontdekten wij bij enkelen, niettegenstaande de weinige verdiensten, te veel eerzucht om zich aan de armen-bedeeling over te geven; gereed waren wij dan ook vooral de zoodanigen eenig voorschot te geven, tot aankoop van gereedschap, of grondstof, of tot het drijven van handel, en doorgaans hadden wij het genoegen dit met eerlijkheid en trouw te zien terug geven. Tot het in bewaring geven van bespaarde gelden was, door den druk der tijdsomstandigheden, de gelegenheid zeer zeldzaam: maar wij hadden het genoegen menig huisgezin, in het voorthelpen der kinderen, dienst te bewijzen. Meer dan één meisje werd door onze hulp of voorspraak in eene dienst geplaatst, en van velen ont-

vingen wij gunstige berigten. Zoo heeft een jongeling, die met behulp der Vereeniging op het matrozen-Instituut geplaatst werd, nu zijne vierde zeereis volbragt; een ander, door onze voorspraak bij het instructie-bataljon te Kampen aangenomen, is, ten gevolge van goed oppassen, tot korporaal bevorderd; een' derden jongeling, die het hem verleende voorschot tot aankoop van werkgereedschap trouw teruggaf, werd tot aanmoediging een boekwerk geschonken; een zeventienjarige knaap, geplaatst op een schip, waarmede hij naar de West-Indiën vertrokken is, ontving van ons als voorschot ƒ 25 tot tegemoetkoming voor zijne uitrusting; en wij verblijden ons in het berigt, dat er bij het meisje, voor rekening der Vereeniging in het Protestantsche Landbouwkundige Gesticht te Montfoort geplaatst, eenige vooruitgang ten goede wordt waargenomen.

Het is er evenwel verre van af, dat wij, op den veelal zoo verwaarloosden akker, dien wij als het veld voor onzen arbeid ons zien gegeven, allerwege goede vruchten en niet ook veel onkruid vonden, waardoor het goede zaad verstikt wordt. Te zeer ondervonden wij het, wat moeijelijke taak het is, die wij op ons namen. Over niet weinige teleurstelling hebben wij ons te beklagen, over menigen leugen en menig bedrog ons te bedroeven, en menigen zwaren strijd hadden wij te strijden. Bij velen is het, als wij hen bezoeken, om niets anders te doen dan om giften en gaven, en wordt alle honger gemist naar het brood des levens, wordt alle besef om te werken om de spijs die blijft, vruchteloos opgewekt, en alle begeerte om te zoeken het koningrijk Gods en zijne geregtigheid, te vergeefs aanbevolen. De drukkende zorg voor het tijdelijk bestaan moge daaraan haar deel hebben, maar bedroevend en ontmoedigend is het als wij hier en daar nog bij den man de treurige invloeden van het gebruik van den sterken drank ontdekken, terwijl de vrouw zich aan moedeloosheid en slordigheid overgeeft, en wij dan de oorzaak van den onvermijdelijken teruggang door beiden niet in, maar buiten zich zien zoeken. Er wordt bij velen al zeer weinig prijs gesteld op de openbare godsdienstoefening en het Bijbellezen, en zeer veel onverschilligheid ten aanzien van de Godsdienst gevonden; en als wij naar den grond hiervan zoeken, dan vinden wij dien al spoedig in gebrek aan geestelijke ontwikkeling, gepaard met een ijdelen hoogmoed en zelfgenoegzaamheid, die zelfs gereed is, zoo als zulks door een onzer medeleden werd ondervonden, om de opwekking en de vermaning met onbescheidenheid te beantwoorden. Wij beklagen deze ongelukkigen en hebben medelijden met hen, en houden daarom niet op, aan hen arbeidende, voor hen te bidden, terwijl wij gaarne instemmen met het woord van een onzer medeleden: Ik vrees, dat mijne eigene nog weinige geschiktheid en geringe ervaring oorzaak zijn, dat veel goeds nog ongedaan bleef; maar ik wil trachten met mijne armen te arbeiden, mij met hen te ontwikkelen en dan ook met hen vooruit te gaan.

Het Hoofdbestuur der Vereeniging tot behartiging der stoffelijke en geestelijke belangen der Armen te Haarlem:

C. GROLL, *Voorzitter.*
F. C. HINLÓPEN, *Secretaris.*

REKENING VAN ONTVANGSTEN EN UITGAVEN,

wegens het Fonds der Vereeniging tot behartiging der stoffelijke en geestelijke belangen der Armen te Haarlem, *over den jare* 1855.

ONTVANGSTEN.

Art. 1.	Het Saldo in de kas op den 31 December 1854		ƒ 338,92.
Art. 2.	Bijdragen.		
	Van contributiën verschen. Maart en December, en extra-giften		- 734,48.
Art. 3.	Opbrengst van verkochte goederen.		
	Van de Directie der naai- en brei-inrigting.	ƒ 1811,35¼.	
	» de zorgdragende Commissie voor Kraamvrouwen, voor aan dezelve geleverde luijermanden	- 1009,20.	
	» de winkeliers, voor in hunne winkels verkochte goederen	- 348,46.	
			ƒ 3169,01¼.
Art. 4.	Van diversen aard.		
	» intrest van belegde gelden	- 35,13.	
	» vrouw VAN HEMERT, bijdrage voor het besteden van haar kind te Montfoort.	- 2,30.	
	» opbrengst van verkochte ƒ 300 Cert. 5 pCt. N. W. S	- 216,00.	
	» den jongen BLANKWATER terug ontvangen voorschot van gereedschappen.	- 8,80.	
			ƒ 262,15.
			ƒ 4504,66¼.

UITGAVEN.

Art. 1.	Aankoop van manufacturen, enz.		
	Aan diverse manufacturen, enz.. ..	ƒ 2261,82¼.	
	» breikatoen, wol, enz., en leder voor schoenen.....	- 92,14.	
			ƒ 2353,96¼.
Art. 2.	Aankoop van boeken.		
	» boeken, tractaatjes, inbinden enz...		- 76,97.
Art. 3.	Arbeidsloonen.		
	» naai- en breiloon betaald . ... -		- 647,42.
Art. 4.	Giften aan verzorgden.		
	» zeewier voor matrassen ..... -	7,92.	
	» kleedingstukken op bons, ter waarde van. .... -	155,35.	
	» levensmiddelen en turf, idem ..... -	421,42¼.	
	» toelage voor huishuur ..... -	5,00.	
	» uitschotten door de afdeelingen.... -	20,60.	
	» opcenten van bewaarde gelden.... -	9,50.	

	Aan verpleging van kinderen te Montfoort en reisgeld	115,80.	
	» geschenken tot belooning van kinderen	11,93.	
	» uitgeschoten en niet terug ontvangen gelden	6,30.	
	» Het besteden van een jongen in het Diakoniehuis	8,00.	
	» Hout en spijkers voor krebben	12,23.	
			f 774,05½.
Art. 5.	Onkosten.		
	» het ophalen van contributie en rondbrengen der verslagen	16,25.	
	» schrijfloon van bons en comparitiebriefjes	6,75.	
	» den bode	52,00.	
	» verschotten in het diakoniehuis, brandstoffen en kermis- en nieuwjaarsgiften.	25,45½.	
	» 10 pCt. provisie aan winkeliers	34,84.	
	» schrijfbehoeften en het drukken der verslagen	24,77.	
			f 160,06½.
Art. 6.	Van diversen aard.		
	» Het oppassen in de kinderkerk	32,25.	
	» Afrekening schoenmakers, enz	23,00.	
	» kosten der breischool	139,95.	
	» idem der naaischool	70,73.	
	» nieuwe bladen Coupons op Cert. N. S.	00,60.	
			f 266,53.
	» Saldo, in kas op heden		- 225,66.
			f 4504,66½.

Aldus opgemaakt den 31 December 1855.

C. D. HUëT, *Penningmeester.*

VIII.

Hoogezand en Sappemeer.

VERSLAG VAN DE WERKZAAMHEDEN BIJ DE VEREENIGING TOT PLAATSELIJK NUT ALDAAR.

Het Bestuur dezer Vereeniging heeft geene verandering ondergaan, terwijl zij van de Leden, Donateurs en Donatrices, behalve die, welke haar door den dood of door vertrek naar elders ontvallen zijn, niemand heeft verloren, maar zich integendeel mag verheugen, dat er onderschei-

Onder de inrigtingen, van welke het Bestuur thans melding dient te maken, noemen wij in de eerste plaats de *Brei-* en *Naaischolen*.

Zij werden door 84 meisjes bezocht.

De ijver der meesteressen verdient bij voortduring allen lof, en 't gedrag der meisjes was over het geheel zeer voldoende.

Het geregeld bezoeken liet echter nog al wat te wenschen overig; waarom het Bestuur alle hulde doet aan de Vrouwen-Commissie, die zoo zeer het hare heeft gedaan, niet alleen om het geregeld bezoeken te bevorderen, maar ook om èn meesteressen èn leerlingen van goeden raad te dienen.

Het Bestuur acht het van zijnen pligt, om deze inrigting, welke zoo veel kan bijdragen, niet slechts om de meisjes werkzaamheid, zindelijkheid en ordelijkheid te leeren, maar waarbij, door 't verschaffen van geschikte leesstof en door menigen nuttigen wenk, op hare vorming tot brave en verstandige huismoeders gelet wordt, ten sterkste aan te bevelen.

Het is het Bestuur leed, dat het minder kan roemen op de gevolgen van:

Verhooging van het Spinloon. Tot dit spinloon is aangewend eene som van *f* 609.33, van welke som door de Vereeniging ½ deel is bijgedragen. Die verhooging is genoten door een aantal van ongeveer 90 vrouwen.

Doch het Bestuur betreurt het, dat naar 't getuigenis der Vrouwen-Commissie, behalve andere belemmerende omstandigheden, welke die Commissie ondervindt, het gesponnen garen bij allen niet zoo goed was, als men meende billijk te mogen verwachten: en langs zoo sterker wordt door de ondervinding bevestigd, dat kunstmatige verhooging van werkloon in den regel eerder de toenemende verarming bevordert, dan verhelpt.

Hetzelfde geldt mede eenigzins van:

Het Werkverschaffen aan mannen, 't welk echter bij volslagen gebrek aan werk zijn nut zal kunnen hebben.

Doch werd reeds in het jaarlijks Verslag der werkzaamheden onzer Vereeniging van 1852 gezegd: »Het is vooruit te zien, dat werkverschaffing aan mannen, van wege de Vereeniging, haar op den duur hoogst bezwaarlijk zal zijn," de ondervinding heeft zulks maar al te zeer bevestigd.

Daarom is het Bestuur, overtuigd dat de kas onzer Vereeniging op den duur de groote uitgaven tot deze zaak benoodigd, niet kan toelaten, tot het besluit gekomen, om van wege de Vereeniging, deze werkzaamheid provisioneel te staken, en de sommen hieraan besteed, aan bewaarscholen of dergelijke inrigtingen, welke meerder hoop op goeden uitslag geven, te verstrekken.

Het Bestuur is dan ook, nadat den verloopen winter een aantal van tien tot twintig personen de kleine partij keijen, welke nog overig was, tegen *f* 56.80 had afgeklopt, overgegaan, om die, alsmede de loods en gereedschappen, tegen billijken prijs te verkoopen, met welke gelden het te dezen einde genegotiëerde kapitaal geheel is afgelost, zijnde voorts de rekeningen voldaan en de zaak door den Boekhouder in zijn geheel aan het Bestuur der Vereeniging verantwoord.

Betere gevolgen levert bij voortduring op:

De uitdeeling, om het zoogenaamd nieuwjaarloopen te keeren.

Te Hoogezand hebben van die uitdeeling genoten ..... 500 kinderen.
Te Sappemeer ..... 520 »
Van de oudejaarsuitdeeling ontvingen:
Te Hoogezand ..... 333 ouden, 471 kinderen
Te Sappemeer ... 367 » 420 »

Over het geheel stemde de tevredenheid der ouderen en de blijdschap der kinderen tot de erkentenis, dat geven en ontvangen beide zalig kan zijn.

Eere den mannen, die in de werkzaamheden aan deze zaak verbonden, het Bestuur zoo bereidvaardig en ijverig hebben ten dienste gestaan!

Het Bestuur kan echter den wensch niet achter houden, dat de Leden onzer Vereeniging, welke er toe in de gelegenheid zijn, meer nog mogen medewerken, opdat de ingezetenen der Gemeenten het zoo veel mogelijk daarin ééns worden, om op den nieuwjaarsdag geene gaven bij de huizen uit te reiken; terwijl het deze zaak, welke zoo veel kwaad kan keeren, bij voortduring ernstig blijft aanbevelen.

In bloeijenden toestand mogen wij noemen den staat van:

Het hulpfonds tegen ziekte en ouderdom.

Dit fonds telt 24 betalende leden, die niet trekken.
1 donateur van *f* 5,00, en
21 trekkende leden.

Sedert het bestaan van dit fonds is uitgekeerd:
Aan 15 leden wegens ziekte ..... *f* 149.25.
Aan 8 kraamvrouwen ..... - 35.00.
Wegens begrafeniskosten van 5 leden ..... - 80.00.

Op dit oogenblik is aan kas *f* 1317.34¼, van welke som op rente is uitgezet *f* 1200.00.

Blijve vooral ook deze inrigting, welke onze min bevoorregte medemenschen in ziekte genezing of verzachting, in ouderdom steun kan bieden, en zelfs wanneer de dood hunne woningen binnendringt, te groote droefheid en angstige zorg vermag te lenigen, — blijve zij veler belangstelling en ondersteuning ondervinden.

Niet minder verblijdend is de toestand der *Spaarbank*, welker getal deelnemers is geklommen tot 49, terwijl het kapitaal groot is *f* 3710.29 (*).

Gewis, het is een verblijdend teeken, dat deze spaarbank, welke den mingegoede meer vertrouwend de toekomst kan doen te gemoet treden, van tijd tot tijd meer bijval vindt. Te verblijdender, wijl zulks geschiedt door menschen — meestal arbeiders, werklieden en dienstboden — voor welke zoodanige instelling inzonderheid moet dienen, en in eenen tijd, welke het besparen voor velen anders zoo moeijelijk maakt.

Het Bestuur twijfelt niet, of elk Lid der Vereeniging zal vooral ook door opwekking en aanbeveling, 't zijne willen doen, om deze inrigting meer en meer aan haar heerlijk doel te doen beantwoorden.

(*) In Januarij 1856 was in de Spaarbank aanwezig *f* 3744.61¼, toekomende aan 35 personen, *allen* uit den dienstbaren stand.

Met den *Tuinbouw* staat het even gunstig als het laatst verloopen jaar, en zijn te Hoogezand wederom dezelfde akkers aan nagenoeg dezelfde personen verhuurd. 't Verheugt het Bestuur, hier bij te kunnen voegen, dat de verschuldigde huurpenningen alle op den tijd zijn ingekomen. Jammer, dat aan meerdere aanvragen om akkers niet kan worden voldaan, en dat de moeite om te Sappemeer grond voor den tuinbouw te huren, tot heden vruchteloos is gebleven.

Eindelijk blijft nog over, te gewagen van eene tot stand gebragte inrigting, welke het allereerst in Art. 1 der Grondslagen onzer Vereeniging als geschikte aanleiding tot zedelijke verbetering, om daardoor de opbeuring van den stand der armen en behoeftigen in de Gemeenten Hoogezand en Sappemeer te beproeven, wordt genoemd. Wij bedoelen, *de Bewaarscholen*.

Was het Bestuur reeds ten vorigen jare een aanbod gedaan van *f* 100.00 door een' onbekende; had het later door de opbrengst van de dichtregelen des heeren F. DIKEMA over *f* 50.00, en door die van een gehouden Declamatorium en Concert over *f* 48.50 te beschikken; mogt het zich verheugen in de toekenning van eene subsidie van wege het Bestuur der Gemeente *Sappemeer*, groot *f* 100.00, het is er dan ook, na niet geringe moeite, in geslaagd, om in Julij l.l. vooreerst te *Sappemeer* eene Bewaarschool hoofdzakelijk voor kinderen van den mingegoeden stand beneden de schooljaren te openen, die aanvankelijk goede vruchten oplevert. Immers, zij telt reeds 46 kinderen, van welke er geregeld ongeveer 36 ter school komen; terwijl het Bestuur eervolle melding kan maken van de geschiktheid, den ijver en het geduld der Bewaarschoolhouderes, mej. DE ZAAIJER. Koestert het Bestuur de verwachting op verhoogde toelage van wege de Gemeente *Sappemeer*, het leeft ook in de hoop, door eene subsidie uit den kas der Burgerlijke Gemeente te *Hoogezand* geholpen te worden, ten einde de uitvoering van het plan, om ook in die Gemeente eene Bewaarschool op te rigten, te kunnen bespoedigen; te meer, daar er reeds uitzigt is op een zeer doelmatig schoolvertrek (*).

Dit weinige zij voldoende, terwijl wij hopen, dat op de algemeene vergadering onzer Vereeniging over deze allerbelangrijkste zaak, door een' harer medebestuurders 't een en ander zal worden in het midden gebragt.

Zoo als gij ziet, hebben we redenen, om den staat onzer Vereeniging over het geheel als gunstig te beschouwen. Het Bestuur brengt zijn' opregten dank toe aan allen, die hiertoe hebben medegewerkt. Blijft er nog veel te wenschen overig, als daar zijn het oprigten eener voorschotkas, het bij een handwerk of naar zee brengen van jonge lieden, het beramen van middelen tot beperking van 't gebruik van den sterken drank,

(*) Van wege *Sappemeer* is dan ook de toelage met *f* 50.00 verhoogd. En ofschoon het Bestuur in de hoop op subsidie van wege de Gemeente *Hoogezand* is teleurgesteld, heeft het echter het bovengemeld schoolvertrek gehuurd en reeds eene Bewaarschoolhouderes geëngageerd, zoodat in het begin van Mei e.k. ook deze Bewaarschool zal worden geopend.

een der gevaarlijkste vijanden, die wij te bestrijden hebben, het leeft in de hoop, dat meer en meer bij allen, die, hetzij door zedelijken invloed, hetzij door het verschaffen van geldelijke bijdragen, de bemoeijingen onzer Vereeniging kunnen ondersteunen, de oogen mogen opengaan voor het veelvuldige goede, dat die Vereeniging, zoo zij genoegzame belangstelling mag ondervinden, zal kunnen stichten. Ook hier geldt de spreuk onzer Vaderen: »eendragt maakt magt." Wij eindigen daarom ons Verslag met den hartelijken wensch, dat al de leden onzer Vereeniging, gedreven door waarachtige liefde voor hunne uiterlijk min begunstigde broeders en zusters, de handen ineen mogen slaan, om voor hunne stoffelijke, en vooral voor hunne zedelijke belangen te waken. Dan zal het haar niet ontbreken aan den zegen des Allerhoogsten, welke steeds het werk der liefde achtervolgt; dan zal zij nog lange groeijen en bloeijen en in nadruk zijn en blijven eene Vereeniging tot Plaatselijk Nut te Hoogezand en Sappemeer.

HOOGEZAND, 7 Januarij 1856.

S. BLAUPOT TEN CATE, *Voorzitter.*
G. E. WILDEBOER, *fung. Secret.*

REKENING VAN ONTVANGSTEN EN UITGAVEN *van de Vereeniging tot Plaatselijk Nut te HOOGEZAND en SAPPEMEER, van November 1854 tot November 1855:*

Ontvangsten:

Bijdragen der Leden te *Hoogezand*	*f*	430,77½.
» » Donateurs en Donatrices	-	39,77.
» » Leden te *Sappemeer*	-	188,50.
» » Donateurs en Donatrices	-	45,00.
Geschenk der Kostleerlingen van den heer L. DIKEMA	-	11,00.
Van het Reciteergenootschap en het Muzijkgezelschap, opbrengst der openlijke vergadering	-	48,50.
Subsidie der Gemeente *Sappemeer* voor de Bewaarschool	-	100,00.
Gift voor de Bewaarscholen, van een onbekende (*)	-	100,00.
Gift voor de Bewaarscholen, van de Vrouwen-Commissie (*)	-	100,00.
Opbrengst van een boekwerk van den heer F. DIKEMA	-	50,00.
Entrée bij de openlijke Vergadering	-	14,50.
Batig slot van vorige rekening	-	17,57.
	f	1125,61¼.

Uitgaaf.

Aan de Vrouwen-Commissie voor Spinloon	*f*	195,43.
Aan de Vrouwen-Brei- en Naaischolen	-	200,00.
Transport	*f*	395,43.

(*) Van deze beide posten is het gedeelte voor de bewaarschool te Hoogezand nog aanwezig.

Transportere	*f*	395,45.
Aan de Bewaarscholen van wege de Vereeniging	-	125,00.
Aan de Bewaarscholen de bijzondere giften	-	275,50.
Aan de Bewaarscholen der Gemeente *Sappemeer*	-	100,00.
Bijdrage aan de Keiklopperij	-	100,00.
Aan den Bode wegens opzigt	-	25,00.
Jaarlijksche uitgaaf aan den Bode	-	52,00
Locaalhuur	-	37,00.
Vertering der Zangers en andere onkosten bij de openlijke Vergadering	-	22,20.
Drukloon van 't Verslag (vorige jaar)	-	17,60.
Schrijfloon, boeken en papier	-	5,50.
Transport	*f*	1156,25.

Recapitulatie:

Uitgaaf	*f*	1156,23.
Ontvangst	-	1123,61¼.
Nadeelig slot	*f*	32,61¼.

IX.

Marum.

VERSLAG VAN DEN TOESTAND DER VEREENIGING TOT HULP VOOR VLIJTIGE ARMOEDE ALDAAR.

De negende Algemeene Vergadering der vereeniging *tot hulp voor vlijtige armoede*, in de gemeente Marum, is den 19 Mei 1856 met de meeste belangstelling gehouden.

Uit de Verslagen der afdeelingen bleek, dat de winter-werkverschaffing minder uitgebreid geweest is, dan in de beide vorige jaren, doordien de winter minder streng was en alzoo veel landarbeid voor partikulieren mogelijk had gemaakt, die daarvan ter ontginning en verbetering van landerijen ook ruimschoots partij getrokken hebben.

De toestand der afdeelingen Marum, Nuis en Niebert is zeer gunstig. Laatstgenoemde is in dit jaar mede in 't bezit gekomen van woeste gronden; die van Nuis heeft voor de gewone contributiën der Leden kunnen

MARUM EN DE WILP.

Ontvangsten.

Contributiën	ƒ	259,24.
Veldprodukten	-	978,00.
Wollenstoffen	-	81,22½.
Russchen matten	-	94,95.
Diverse ontvangsten	-	9,13.
Opgenomene gelden	-	1800,00.
Totale ontvangst	ƒ	3222,54½.
» uitgaaf	-	3139,80.
Batig saldo	ƒ	82,74½.

Bezittingen.

Waarde der landerijen	-	4800,00.
» » aanwezige goederen	-	198,55.
In te vorderen schulden	-	364,94.
Saldo in kas	-	82,74½.
Totale bezittingen	ƒ	5446,23½.
» lasten	-	2167,20.
Werk. bezit d. afdeel.	ƒ	3279,05½.

Uitgaven.

Nadeelig saldo 1855	ƒ	97,54½.
Russchen	-	28,58.
Matten weven	-	10,70.
Spinnen	-	22,91.
Breiden	-	22,65.
Wol	-	51,14½.
Kaphout	-	56,05.
Keijen	-	12,52.
Landarbeid	-	546,25.
Afdoening van grondeigendoms-regt	-	1159,60.
Afgeloste schuld	-	870,00.
Renten	-	52,50.
Grondpachten	-	31,50.
Diverse uitgaven	-	72,09.
Breischool	-	31,40.
Boterh. in de school	-	94,29.
Totale uitgaaf	ƒ	3139,80.

Lasten.

Opgenomene gelden	ƒ	2167,20.

NUIS.

Ontvangsten.

Batig saldo 1855	ƒ	415,99.
Veldproducten	-	1092,90.
Opgenomene gelden	-	150,00.
Russchen matten	-	23,45.
Diverse ontvangsten	-	9,20.
Totale ontvangst	ƒ	1689,54.
» uitgaaf	-	1820,08½.
Nadeelig saldo	ƒ	130,54½.

Bezittingen.

Waarde der landerijen	-	3100,00.
» » aanwezige goederen	-	98,00.
Totale bezittingen	ƒ	3198,00.
» lasten	-	280,54½.
Werk. bezit d. afdeel.	ƒ	2917,45½.

Uitgaven.

Landarbeid	ƒ	1737,15.
Keijen enz	-	43,47½.
Breischool	-	30,30.
Matten weven	-	9,16.
Totale uitgaven	ƒ	1820,08½.

Lasten.

Opgenomene gelden	ƒ	150,00.
Nadeelig saldo der rekening	-	130,54½.
	ƒ	280,54½.

NIEBERT.

Ontvangsten.

Batig saldo 1855.....	ƒ	55,28¼.
Contributiën.....	-	95,55.
Verbrijzelde keijen....	-	125,00.
Wollen garen.....	-	241,45.
Kousen.....	-	9,85.
Bezems.....	-	8,27.
Diverse ontvangsten...	-	7,80.
Totale ontvangst.	ƒ	557,00¼.
» uitgaaf....	-	549,79.
Nadeelig saldo....	ƒ	12,78¼.

Bezittingen.

Waarde der landerijen.	ƒ	780,00.
» » aanwezige goederen.....	-	135,49.
Totale bezittingen..	ƒ	915,49.
» lasten.....	-	792,78¼.
Werk. bezit d. afdeel.	ƒ	120,70¼.

Uitgaven.

Landarbeid.....	ƒ	57,75¼.
Wol.....	-	120,40.
Wolkammen.....	-	28,05.
Spinnen.....	-	129,35¼.
Keijen enz.....	-	156,20.
Hout.....	-	9,89.
Matten weven.....	-	25,41.
Breischool.....	-	26,18.
Diverse uitgaven.....	-	16,57.
Totale uitgaaf	ƒ	549,79.

Lasten.

Schulden.....	-	780,00.
Nadeelig saldo d. reken.	-	12,78¼.
Totale lasten....	ƒ	792,78¼.

NOORDWIJK.

Ontvangsten.

Batig saldo 1855.....	ƒ	11,29.
Contributiën.....	-	65,35.
Totale ontvangsten	ƒ	76,64.

Bezittingen.

Aanwezige goederen..	ƒ	45,25.
» werktuigen	-	15,00
Totaal der bezittingen.	ƒ	58,25.
» » lasten.....	-	11,96.
Werk. bezit der afdeel.	ƒ	46,29.

Uitgaven.

Weefloon.....	ƒ	23,25.
Aan brood uitgereikt..	-	65,35.
Totale uitgaven....	ƒ	88,60.
» ontvangsten.	-	76,64.
Nadeelig saldo....	ƒ	11,96.

Lasten.

Nadeelig saldo d. reken.	ƒ	11,96.

RECAPITULATIE.

Werkelijke bezitting der afdeeling Marum en de Wilp....	ƒ	3279,05¼.
» » » » Nuis.....	-	2917,45½.
» » » » Niebert..	-	120,70¼.
» » » » Noordwijk	-	46,29.
Totale bezitting der Vereeniging....	ƒ	6363,48½.

De uitdeeling van boterhammen aan behoeftige kinderen had verder, even als in de beide vorige winters, plaats in de scholen en levert meer gunstige resultaten op, die zoo in het oog vallen, dat deze maatregel den algemeenen bijval der ingezetenen wegdraagt

De afdeelingen zijn in den verloopen winter begonnen met gelegenheid tot kosteloos onderrigt in 't breiden te doen geven, van welke gelegenheid pl. min. tweehonderd kinderen gebruik hebben gemaakt. — De spaarkas, in 1855 opgerigt, heeft zeer weinig symphatie bij de geringere standen gevonden, zoodat er weinig gebruik van gemaakt werd. De oorzaak hiervan is niet te zoeken in geringe verdiensten met betrekking tot de duurte der levensmiddelen; immers, in de veendorpen, waarin de meeste arbeiders in 't voorjaar en den voorzomer hun werk vinden, verdient een bekwaam arbeider *f* 1,50, en zoo hij den geheelen dag werken wil *f* 2,00 tot *f* 2,50 daags. Van zulke verdiensten zoude door ieder, die slechts de geringste mate van ontwikkeling en het gevoel van eigenwaarde bezit, het grootste gedeelte bespaard worden voor eenen tijd, waarin de verdiensten weinig of niets en de behoeften veel grooter zijn, maar de lage trap van ontwikkeling, waarop tot nu toe het gros der arbeiders staat, veroorzaakt wantrouwen, onwil en zelfs tegenstand tegen eene Inrigting, die niets dan der arbeiders waarachtig voordeel ten doel heeft. Met algemeene stemmen werd besloten, om den moed niet op te geven, de *spaarkas* steeds aan te prijzen en de deelneming door het geven van interest aan te moedigen; terwijl men vertrouwt, dat de aangewende pogingen ter veredeling van verstand en hart ook wat deze zaak betreft gunstig bij het aankomend geslacht zullen werken. — Het bedelen, ook het bedelen op den nieuwjaarsdag, blijft gelijk vroeger afgeschaft. Ruimere giften worden op den eersten dag des jaars uitgereikt.

NUIS, 31 Mei 1856.

Namens de Hoofd-directie der bovengenoemde Vereeniging:

E. DE W. ALBERDA v. E., *President.*

K. HOFKAMP, *vice-President.*

X.

Oude Pekela.

VERSLAG VAN DE COMMISSIE VAN NIJVERHEID EN ONDERSTAND DOOR WERKVERSCHAFFING ALDAAR,

over het jaar 1855.

De Commissie voornoemd, Verslag gevende van den toestand der armoede te dezer plaatse, zoo mede van hare handelingen en werkzaamheden over het afgeloopene jaar, heeft het genoegen te berigten:

dat de toestand der armoede even als in voorgaande jaren bemoedigend is te noemen; dat aan de Commissie geene angstwekkende klagten ter ooren zijn gekomen van die arme klasse, waarmede zij in aanraking kwam

en men evenmin als vroeger over geene ongeregeldheden of uitspattingen van dezelve had te klagen.

Het gunstige der omstandigheid dat er in het afgeloopen najaar minder aanvraag aan werk bij de Commissie is gedaan als wel vroeger, is eveneens te zoeken in de oorzaak dat er in dit jaar wederom veelvuldig werk voor den arbeidsman buiten de Commissie was te vinden, in buitengewone werken welke ook dit jaar in onze gemeente zijn tot stand gekomen, waarom men onze gemeente in dit opzigt met dankbaarheid als gelukkig voor de arbeidende klasse mag noemen.

De Commissie liet het volgende verrigten:

Twee personen waren gedurende veertien dagen bezig met het wasschen der ruwe schaapswol.

Vier personen waren gedurende negen weken werkzaam om dezelve te kammen en voor het spinnen geschikt te maken.

Eenentachtig vrouwen waren gedurende vier maanden, en eenentwintig het geheele jaar door bezig met spinnen.

Elf personen waren nu eens langer, dan eens korter bijna het geheele jaar door bezig met het pluizen van scheepsbreeuwwerk.

Twaalf personen waren veertien weken bezig met grind slaan, terwijl er vier bijna het geheele jaar door gebruik van hebben gemaakt.

Twee personen hebben hun werk gemaakt van het binden van rijzen- en heiden bezems; terwijl een persoon zich nu en dan onledig hield met het vervaardigen van zwijnsharen matten. Het laten breiden van kousen is dit jaar door de Commissie niet geschied, omdat daardoor aan dezelve te veel schade wordt toegebragt.

De even als in het voorgaande jaar noodig geoordeelde en met Januarij begonnene verhooging van arbeidsloonen zijn in het midden der maand April op den ouden voet gebragt en tot aan het einde des jaars daarop gehouden.

Slechts twee spinnewielen werden dit jaar afgegeven.

Het arbeidsloon dat de Commissie over het afgeloopene jaar heeft uitbetaald, bedraagt de aanzienlijke som van *f* 1178,04, waar boven nog door haar de som van *f* 545,18 is uitgegeven aan den vervoer van keijen en grind, voor spinnewielen en het onderhoud van gereedschappen, enz.; welke som mag beschouwd worden als onmiddellijk in verband en betrekking te staan met arbeids- of werkloonen en alsdan een totaal van *f* 1721,22 oplevert.

Ofschoon de verkoop der geproduceerde goederen wederom is geschied, is het echter niet met het volste genoegen dat de Commisssie dezelve heeft moeten afstaan voor de bedongene prijzen. Gaarne had de Commissie gehoopt er meer gelden voor te mogen beuren, maar daar zij op tijd aan den man moeten worden gebragt, kon men niet anders dan zich naar tijdsomstandigheden te schikken.

Eindelijk laat de Commissie hier volgen en stelt de uitgaven der gedane rekening van haren Penningmeester aldus, eenigzins veranderd voor:

Ontvangsten:

Cassa op den 1 Januarij 1855	ƒ 174,10.	
Opbrengst eener loterij	- 99,00.	
» » collecte	- 327,60.	
Subsidie van de gemeente	- 400,00.	
Opgenomene gelden	- 1900,00.	
Voor goederen:		
Voor verkochte garens, kamlinnen en kousen	- 1735.81.	
» » breeuwwerk	- 291,58.	
» » grind	- 1848,64.	
» » matten, zwijnsharen bezems	- 13,51.	
» » spinnewielen	- 16,30.	
		ƒ 3905,84.
Aanwezige goederen en gereedschappen:		
758 ½ Ned. pd. gewasschen en gekamde wol	ƒ 938,75.	
76 ½ » » 4, 5, 6, 7 en 8roofsgarens	- 192,05.	
165 last keijen	- 1031,25.	
1175 Ned. pd. oud touw	- 220,00.	
Zwijnswol en bezems	- 14.00.	
Gereedschappen en eigendommen	- 200,00.	
Nog invorderbare schulden	- 827,71.	
		ƒ 3425,76.
Totaal		ƒ 10230,30.

Uitgaven:

Voor aankoop van grondstoffen	ƒ 1901,98.
Aan werkloonen	- 1634,20½.
Voor onderhoud aan gereedschappen	- 86,91½.
Afgeloste gelden en diversen	- 2164,22.
Schuldig aan diversen	- 3616,05.
Batig slot van rekening	- 826,95.
Totaal	ƒ 10230,30.

Het voordeelig slot bedraagt dus niet zoo veel als het voorgaande jaar, 't welk echter alleen is veroorzaakt, doordien de waarde der aanwezige goederen, en het getal lasten aanwezige keijen minder zijn dan vroeger; het behoeft dus niet uitgelegd te worden, alsof de Commissie dit jaar nadeeliger gewerkt had dan vroeger.

Het subsidie van de gemeente wordt grootendeels aangewend om de arbeiders in het strengste jaargetijde en bij de duurte van alle levensbehoeften, eene kleine toelage of verhooging van werkloonen te geven en waarvoor wij menigmaal een dankbaar gelaat hebben aanschouwd; — wij beschouwen dan ook deze wijze van geven als de minst nadeelige, want door een verhoogd loon wordt de arme niet vernederd, het spoort hun aan tot meerderen vlijt, en zij die anders ten gevolge van de eene of andere oorzaak, die er zoo veelvuldig bij de geringe lieden bestaan, weinig of gebrekkig werk leveren, kunnen nu nog allen iets verdienen en hier-

mede zijn dan ook alle voldoende redenen om te bedelen weggenomen.

Wij hebben dan ook het genoegen steeds te kunnen opmerken, dat het bedelen hier bijna tot de geschiedenis behoort, en waren er nog niet enkele ingezetenen, die vermeenden hun medelijden te moeten betoonen door de luiheid te voeden en bij de deuren te geven, alsdan zou spoedig het vragen geheel en al ophouden en wij geene andere armen meer hebben dan de oude of zwakke diakonie-bedeelden en vlijtige armen, die hun eigen brood verdienen.

Dat die wenschelijke toestand ook nog eens over deze gemeente moge geboren worden en onze armen door zuinigheid en vlijt zich in een beteren en meer onafhankelijken toestand mogen plaatsen, is de wensch van de Commissie van Nijverheid en Werkverschaffig.

S. J. SCHUIT, *Secretaris.*

XI.

Zaandam.

VERSLAG VAN DE PROEVEN EN WERKZAAMHEDEN VAN DE VEREENIGING TOT PLAATSELIJK NUT ALDAAR.

Dankbaar erkennen wij, dat het ook nu weder aan de ondersteuning en medewerking van vele weldenkenden niet heeft ontbroken en wij daardoor in staat werden gesteld, in den geest der Vereeniging, nuttig werkzaam te zijn in het belang onzer mingegoede en behoeftige ingezetenen. Ten behoeve der Vereeniging was ingeteekend *f* 777.25, behalve eene toelage van den Edel Achtbaren Raad dezer stad.

De *Hulpbank* beantwoordt geheel aan de goede verwachtingen die wij daarvan koesterden Zij bewijst meer en meer te voorzien in eene, bij den minvermogenden neringdoende en ambachtsman, bestaande behoefte. Menig voorbeeld zouden wij kunnen aanvoeren, hetwelk voor hare nuttige werking pleit en ofschoon het eene waarheid is, dat zaken met de beste bedoelingen begonnen, echter misbruikt kunnen worden, is het ons een waar genoegen te kunnen mededeelen, dat ten opzigte van de Hulpbank, misbruiken tot de hoogst zeldzame gevallen behooren.

In het afgeloopen boekjaar zijn aan 132 personen voorschotten uitbetaald tot een gezamenlijk bedrag van *f* 4695, als:

aan	60	personen	*f* 50
»	15	»	- 40
»	2	»	- 30
»	10	»	- 35
»	10	»	- 25
»	15	»	- 20
»	13	»	- 10
»	9	»	- 5.

Het getal leeners is derhalve bij het vorig jaar met 50 personen, en het aan voorschotten uitbetaalde kapitaal, met *f* 1470 vermeerderd.

Op zeer enkele uitzonderingen na, hebben de aflossingen geregeld plaats gehad, hetwelk vooral opmerking verdient, wanneer men de aanhoudende duurte der levensmiddelen en den afgeloopen langdurigen en strengen winter in aanmerking neemt.

Veel draagt zeker tot het laatste bij, dat bij het verleenen van voorschotten naauwkeurig gelet wordt op het gedrag en de zedelijkheid der leeners en zooveel mogelijk wordt onderzocht, of het personen zijn die door vlijt en oppassenheid verdienen tijdelijk te worden ondersteund.

In de *Spaarkas* hebben 57 personen deelgenomen. Tot heden is ingebragt *f* 539.27; voor een gedeelte dezer som zijn aan de deelhebbers afgeleverd 1785 Tonnen beste lange turf à 25 Cents per Ton. Volgens de reglementaire bepalingen geschiedt de uitbetaling der resterende bespaarde penningen, naar verkiezing der deelhebbers, maandelijks, wekelijks of in eens, in de maanden December, Januarij en Februarij.

Het getal deelhebbers is hetzelfde als het vorige jaar. Hoogst wenschelijk ware het, wanneer het uit dezer inrigting door de minvermogende arbeiders meer werd gewaardeerd en de Spaarkas meer deelhebbers telde. Zeker zoude daardoor in den winter veel kommer en gebrek in menig gezin worden voorkomen.

De *Commissie van Tuinbouw*, is, ten minste ten deele, in den uitslag harer bemoeijingen minder gelukkig geweest dan de laatste jaren.

De oogst der verschillende producten, vooral van de haver en rogge, is grootendeels mislukt. Verschillende oorzaken hebben hiertoe medegewerkt, als: droogte bij den uitzaai, waardoor het graan slecht aan het gewas is gekomen, en zware regens bij de inzameling; beide omstandigheden zijn, en op kwantiteit en op kwaliteit, van hoogst nadeeligen invloed geweest. De betaalde arbeidsloonen voor het bewerken der gronden zijn daardoor ter naauwernood voor de helft door de opbrengst van den oogst vergoed.

Echter hebben, even als vroeger, onderscheidene behoeftige hoofden van huisgezinnen met den tuinbouw een eerlijk stuk brood verdiend. Voor de verschillende werkzaamheden is door de Commissie aan arbeidsloon uitbetaald ruim *f* 200, waardoor menig arbeider zonder werk voor bedelarij werd bewaard.

In het voorjaar heeft de gewone uitreiking van pootaardappels tegen den halven inkoopsprijs, plaats gehad. Aan 55 personen zijn 134¼ mudden afgeleverd, hetwelk een niet onbelangrijk cijfer minder is dan het vorig jaar.

De Commissie schrijft zulks toe aan de soort welke was verkrijgbaar gesteld, zijnde niet de gewone vroege pootaardappels welke zij gewoon was jaarlijks uit te reiken. Deze waren met den watervloed in verschillende streken van Gelderland verloren gegaan; de soort waarbij zij zich nu moest bepalen (zijnde late), is minder voordeelig, omdat de grond niet weder, even als na de inzameling der vroege aardappels, tot teeling van knollen of winterkool kan worden gebezigd.

In zooverre als zulks echter tot bewijs kan strekken, dat de aandacht

van vele minvermogenden op den tuinbouw is gevestigd, en zij daarom datgene bij voorkeur verbouwen, waardoor zij het meest van den grond kunnen trekken, mag het als een aangenaam en verblijdend verschijnsel aangemerkt worden.

In het volgend voorjaar hoopt de Commissie de gewone, zoo zeer begeerde soort vroege pootaardappels, weder verkrijgbaar te kunnen stellen. Inmiddels doet het haar genoegen mede te deelen, dat de oogst van aardappels, afkomstig van de door haar afgegeven pooters, hier ter plaatse wel gelukt is.

De *Winterwerkzaamheden* der Vereeniging hebben weder, even als vroeger, geregeld en met eenen voldoenden uitslag kunnen plaats hebben. Zesentwintig mannen, allen zonder werk zijnde hoofden van huisgezinnen, hebben hieraan deel genomen.

De werkzaamheden bestonden in het zagen en hakken van brandhout, de vervaardiging van eenig timmerwerk, als: tuinstoelen, meubelen, enz., in het schilderen dezer voorwerpen en eindelijk in den landarbeid. Het grootste getal der genoemde personen heeft gedurende 15 weken aan deze werkzaamheden deelgenomen. Aan sommigen van hen is 20 weken lang werk verschaft. Met het timmerwerk en schilderen hebben zich 5 personen bezig gehouden, 13 uitsluitend met het zagen en hakken van brandhout en 8 bij afwisseling met het laatste, of wanneer het weder zulks toeliet, met den landarbeid.

Voor deze verschillende werkzaamheden is aan arbeidsloon uitbetaald *f* 885.11, en menig arme daardoor in staat gesteld, door handenarbeid, ten minste eenigermate te voorzien in de behoeften van zijn gezin. Dankbaar erkenden dan ook allen de weldaad aan hun bewezen, en had de Commissie, over het geheel genomen, vele redenen om over hunnen ijver en gedrag tevreden te zijn.

De verschillende, door de timmerlieden vervaardigde voorwerpen, zijn naar wensch van de hand gegaan; slechts enkele stukken, bestaande in eenige hobbelpaarden en gemakkoffers, zijn onverkocht overgebleven en tot zeer billijke prijzen verkrijgbaar. De kaaskisten hebben ook in den laatsten tijd goeden aftrek gevonden, zoodat de daarvan aanwezige partij is opgeruimd.

Zeer naar genoegen der Commissie is het debiet geweest in het klein gemaakte brandhout. De goede kwaliteit van het hout, maar ook de late en aanhoudende koude in den afgeloopen winter, zijn van gunstigen invloed geweest op den verkoop van dit artikel. De Commissie heeft zich beijverd om bij den aanvang van den aanstaanden winter, droog brandhout in voorraad te hebben. Het aanwezige, van beste kwaliteit en in onderscheidene soorten, is tot aannemelijke prijzen te verkrijgen.

Aangenaam is het ons aangaande de werkzaamheden der *Dames-Commissie* een bijzonder gunstig verslag te kunnen mededeelen.

De ijverige pogingen der Dames om, door doelmatige werkverschaffing, het zedelijk en stoffelijk welzijn te bevorderen van vrouwen uit den mingegoeden en behoeftigen stand, zijn dit jaar niet onbeantwoord gebleven. Door een vermeerderd debiet in de gemaakte goederen en de toegenegene medewerking van meer dan eene zijde, zag de Commissie

zich in staat gesteld aan een grooter getal personen werk te geven en tevens eenige meerdere verdienste uit te reiken.

Aan 68 behoeftige vrouwen (zijnde 18 meer dan het vorige jaar) is door de Commissie werk gegeven.

Dat wij den kring onzer werkzaamheden steeds uitbreiden, zal uit ons Verslag zijn gebleken. Door tijdelijke ondersteuning van den ijverigen doch mingegoeden en door opwekking tot spaarzaamheid en arbeidzaamheid, trachten wij het lot van den minderen stand te verbeteren, en, voor zoo verre onze beperkte middelen zulks toelaten, krachtig mede te werken tot voorkoming en leniging van armoede.

ZAANDAM, October 1855.

De Leden der Vereeniging tot Plaatselijk Nut:
Namens dezelve:
H. W. BINKHORST, *President.*
CORN. KORFF, *Secretaris.*

XII.

Zierikzee.

STAAT EN WERKZAAMHEDEN DER VEREENIGING TOT WERING VAN ARMOEDE GEVESTIGD ALDAAR,
over het dienstjaar van den 1 Mei 1855—30 April 1856.

De rigting, welke voortaan der Vereeniging eigen zoude zijn, waardoor wering of voorkomen van armoede hoofddoel, voorziening in tijdelijken nood nevendoel zoude worden, vereischte reeds van den beginne af de daarstelling eener scherpe afscheiding wat de personen aangaat over welke zij haar toezigt zoude laten gaan, aan wie zij, in zekere gevallen, ondersteuning zoude verstrekken. Om te dien aanzien met eenige zekerheid te kunnen werken, oordeelden wij het nuttig en raadzaam al diegene, welke vroeger onder toezigt der Vereeniging verkeerd hadden, bijeen te roepen en hen met het doel en de werking van de nu bestaande bekend te maken. Op den 27 April 1855 had die Vergadering plaats.

Een getal van 45 huisgezinnen heeft zich, na met het doel en de werking der Vereeniging breedvoerig te zijn bekend gemaakt, aan haar aangesloten. Met het oog op het doel, waartoe zij werkt en waarvan de vervulling beoogd wordt door de middelen, vermeld in de art. 2—4 der statuten, was dit getal vrij aanzienlijk te noemen. Het gold toch hier het zich onderwerpen aan voorwaarden, zoowel van zedelijken als van materiëlen aard; het aangaan der verbindtenis om zich te onthouden van bedelarij, van onbehoorlijk gebruik van sterken drank, van hazard of dobbelspel, van het leiden van een ergerlijk leven in 't algemeen; het op zich nemen der verpligting om bij te dragen in twee alhier gevestigde en zeer nuttige inrigtingen, waartoe als eerste voorwaarde van vervulling

geldt zich zelven de overgewonnen penningen te onthouden om die later met woeker terug te ontvangen.

De uitvoerig omtrent dit alles aan de belanghebbenden gedane mededeeling deed ons veronderstellen, dat de aansluiting dier gezinnen op overtuiging van het goede, daarin voor hen gelegen, rustte. Bedrogen wij ons niet omtrent verscheidene personen, aangaande anderen moeten wij vermelden dat zij de een om deze, de andere om gene reden, hunne vroeger opgevatte voornemens lieten varen en weldra krachtens de regelen, welke ons de statuten ten grondslag stellen, door ons van het toezigt der Vereeniging werden buitengesloten.

Deze buitensluiting had in den loop van het dienstjaar met 16 personen (hoofden van huisgezinnen) plaats. Hieronder zijn niet begrepen diegene, bij welke zich al aanstonds in de opneming zelve beletselen voordeden, òf dewijl uit informatiën was gebleken, dat hunne opgaven niet overeenkomstig waren met de waarheid, òf dewijl zij om andere redenen niet konden opgenomen worden en dus, wilde niet al aanstonds het beginsel onzer Vereeniging verzwakt worden, de toelating niet geraden te achten was. De oorzaak van buitensluiting ten aanzien der overigen was grootendeels gelegen in de niet voldoening aan de verpligtingen vroeger op zich genomen.

In den loop van het dienstjaar traden tot de Vereeniging 7 huisgezinnen toe. Ingevolge de verslagen der patronen kan de toetreding van deze, behoudens twee dier gezinnen, als eene aanwinst beschouwd worden.

Hoezeer nu de getalsterkste der huisgezinnen, onder toezigt der Vereeniging geplaatst, verminderde, kunnen wij niet nalaten op te merken, dat hieraan geene aanleiding tot ontmoediging ontleend moet worden. Wij zijn van oordeel, dat de Vereeniging, in hare werking op eenige goedwilligen toegepast, meer nut zal te weeg brengen, dan indien een grooter getal van minder goedwilligen zich aan haar aansluit. Het doel toch omvat zelfverheffing, zoowel zedelijke als stoffelijke; om deze te bereiken wordt allereerst de goede wil en het regt besef van het belangrijke der zaak vereischt. Wij meenen te mogen beweren, dat die goede wil, als het op uitvoering aankomt, bij velen niet aanwezig is. Evenwel vertrouwen wij vast, dat het goede voorbeeld door een klein getal gegeven navolging zal vinden.

Op den 30 April dezes jaars waren aldus 55 huisgezinnen bij de Vereeniging ingeschreven, zooveel mogelijk gelijkmatig verdeeld onder de patronen met het meer werkdadige toezigt belast.

Verslag doende omtrent de werkzaamheden der Vereeniging merken wij op, dat deze zich oplossen in de bemoeijingen:

1. des bestuurs.
2. der patronen en algemeene leden.
3. der commissie voor de ondersteuningen.

[Ingevolge het bepaalde bij art. 25 no 3 van de statuten is een bijzonder verslag van de werkzaamheden dier commissie door het Bestuur overgelegd, en werden de punten sub. 1 en 2 bedoeld, dus meer speciaal in het Verslag behandeld, en wel zooveel mogelijk volgens de orde sub litt. *d*—*h* van meergemeld artikel.]

D.

Huishoudelijke toestand der Arbeidende Klassen.

Ter voldoening aan de opdragt, door de Algemeene Vereeniging op het Bestuur verstrekt in de Algemeene Vergadering van den 30 Mei 1855 (zie het Verslag van die Vergadering, bl. 25—26), om, ter voldoening aan den geuiten wensch, om zoo volledig mogelijk de bouwstoffen te verzamelen, waaruit de kennis van den huishoudelijken toestand der arbeidende klassen zoo juist en volledig doenlijk kan worden verkregen, de gewone en buitengewone Leden dezer Vereeniging uit te noodigen, aan het Bestuur te berigten op die vragen, welke het noodig zal achten aan dezelve ter beantwoording voor te dragen met betrekking tot de dagloonen en andere hulpbronnen, de uitgaven voor stoffelijke en zedelijke oogmerken en voor weelde bij de arbeidende klassen, — heeft het Bestuur de eer, nevensgaand stuk aan aller aandacht aan te bieden :

Op het Statistisch Congres te Brussel, waar veel over den toestand der Arbeiders gesproken werd, werd de volgende indeeling van hun huishoudelijk budget voorgesteld:

Inkomsten:

1. Te verdeelen in de loonen van man, vrouw en kinderen.
2. Andere hulpbronnen, als: opbrengst van gronden of tuinen, huren, renten of pensioenen.
3. Toevallige ontvangsten.

Uitgaven:

1. Van stoffelijken aard, als *a*) voedsel; *b*) woning; *c*) kleeding; *d*) dekking; *e*) verwarming; *f*) verlichting; *g*) bewasschen; *h*) verzekering; *i*) belastingen; *k*) kosten van het handwerk.
2. Van zedelijken en godsdienstigen aard, als *a*) voor de godsdienst; *b*) schoolgeld; *c*) leergeld; *d*) boeken, enz.; *e*) spaarkassen; *f*) voor een zedelijk, verstandig of liefdadig doel, als lidmaatschappen, enz.
3. Van weelde, als *a*) kroegen, dranken, enz.; *b*) opschik; c) loterij; *d*) beleenbanken, enz.

Men dient onderscheid te maken tusschen:

a) Arbeiders, die bij den landbouw gebezigd worden.

b) » » in de fabrijken en bij handwerkslieden in dienst zijn.

c) Zoogenoemde Sjouwerlieden, die bij de schepen en op de zolders meestal hun werk vinden.

In het werk van L. V. D. WALLE, *Schets van België's Toestand*, Gent, bij VAN DOOSSELAERE, vindt men de gemiddelde budjetten in de stad Gent:

I. Van een huisgezin, dat gedeeltelijk door de openbare liefdadigheid ondersteund wordt:

Loon van den vader (van beroep Wever)	frs. 435,50.
» » de moeder	- 68,70.
» » » kinderen	- 260,50.
	frs. 764,70.

1. Uitgaven van stoffelijken aard:

a)	Voedsel; — tarwebrood	frs.	274,56.	
	rogge dito	-	37,44.	
	aardappelen en groenten	-	104,00.	
	vleesch	-	41,60.	
	boter, olie, vet	-	83,20.	
	thee, koffij, melk, enz.....	-	58,00.	
b)	Woning	-	65,00.	
c)	Kleeding	-	41,60.	
d)	Vuur.....	-	49,40.	
e)	Slapen, licht, wasch	-	31,20.	
f)	Onderhoud van huisraad	-	5,20.	
g)	Kosten voor het beroep ..... ·	-	6,20.	
2.	Zedelijke en godsdienstige uitgaven:	-	»	
3.	Uitgaven van weelde:			
a)	Herbergen, enz.....	-	26,00.	
b)	Tabak	-	6,20.	
c)	Leenbank	-	5,00.	
				frs. 834,60.

II. Het tweede budjet is van een huisgezin van werklieden, die niet bedeeld worden:

Loon van den vader (van beroep Fabrijkarbeider)	frs.	673,25.
» » de moeder.	-	66,85.
» » » kinderen	-	221,76.
	frs.	961,86.

a)	Gewone uitgaven	frs.	946,40.
b)	Voor schoolgeld, spaarkassen, enz.	-	10,92.
c)	» weelde	-	27,04.
		frs.	984,36.

III. Het derde is van een huisgezin, dat in een beteren toestand verkeert:

Loon van den vader (meesterknecht in eene fabrijk)...	frs.	862,00.
» » de moeder.....	-	»
» » » kinderen	-	450,66.
	frs.	1312,66.

Uitgaven van het eerste hoofdstuk	frs.	1231,36.	
» » » 2de »	-	32,24.	
» » » 3de »	-	47,92.	
			frs. 1311,52.

Het is onze meening dat zoodanige gemiddelde opgaven, met naauwkeurigheid en oordeel opgemaakt, veel lichts verspreiden over den toestand der arbeiders.

Het spreekt van zelf, dat deze opgaven naar plaats en gelegenheid zullen verschillen, en dat bovenstaande budgetten alleen als voorbeelden, als punten van vergelijking worden medegedeeld, waartoe ze zeer dienstig voorkomen.

Het Bestuur der Algemeene Vereeniging verzoekt alzoo de gewone en buitengewone leden der Vereeniging, dit belangrijk onderwerp in hunne omgeving naauwkeurig na te gaan, en op overeenkomstige wijze als boven ten aanzien van de stad *Gent* is medegedeeld, tegen de e.k. Algemeene vergadering het resultaat van hun onderzoek aan het Bestuur der Vereeniging te willen mededeelen.

Namens het Bestuur der Alg. Vereeniging:
L. ALI COHEN,
Secretaris van Bestuur.

E.

VEREENIGING TER BEVORDERING VAN FABRIEK- EN HANDWERKSNIJVERHEID IN NEDERLAND.

Vierde Algemeene Vergadering, gehouden te Leiden, den 8 Augustus 1855.

Uit het Verslag dezer Vergadering deelen wij mede

I. Uit de openingsrede van den Vice-President der Vereeniging het volgende:

Het bevorderen van Fabriek- en Handwerksnijverheid in Nederland, zie daar het zeer belangrijk doel, dat onze Vereeniging zich heeft voorgesteld. Naar dat doel te streven, wordt niet alleen van het Hoofdbestuur onzer Vereeniging, maar van elk harer afdeelingen, van elk harer leden verwacht; want het ligt in den aard onzer instelling — dit zeide reeds een' geachte voorganger — »om de afdeelingen zelfstandig werkende » ligchamen te doen zijn, en daarenboven, om elk lid in het bijzonder zich » zelve te doen aanmerken als één der krachten die tot den grooten arbeid » onmisbaar zijn." Ieder onzer is het dus ten pligt gesteld, mede te werken tot bevordering van het doel der vereeniging, waarmede op het naauwst verbonden is de welstand van de arbeidende klasse, welke, als zijnde zij het talrijkste gedeelte der bevolking, mitsdien is de grondslag der maatschappij van ons vaderland.

Om fabrieken en handwerken ergens te zien bloeijen, moeten noodwendig verschillende omstandigheden medewerken. Een eerste vereischte is, dat de arbeid vrij zij of vrij gemaakt worde van daarop drukkende lasten, — dat zoowel de kost voor den arbeider, als het brood voor de nijverheid, en de grondstof voor het fabriekaat, op zijn goedkoopst onder het bereik liggen van den productiven verbruiker. Voldoende technische kennis en practische bekwaamheid bij hem, die eene industriële onderneming heeft te besturen, is een ander voornaam vereischte. Waar zoodanige gewenschten vereenigd bestaan, zullen de pogingen ter bevordering der nijverheid niet vruchteloos aangewend worden.

Er is nog een punt, waaromtrent ik een paar woorden wensch te zeggen. In zekere belangrijke memorie, door de afdeeling *Leiden* in Maart l.l. aan ons Hoofdbestuur ingezonden, heb ik het denkbeeld zien opperen, dat tot het daarstellen van eene betere verhouding tusschen het aanbod en de vraag naar werkende handen, het goed zou zijn, de emigratie van een gedeelte der arbeidende klasse te bevorderen; dat was, naar ik mij meen te herinneren, in substantie de bedoeling; schijnbaar had men daarbij op het oog *Noord-Amerika*, waarheen reeds zoo vele landgenooten verhuisd zijn, ook in het laatst verloopen jaar 1854 niet minder dan 3,611 personen.

Reeds lang bleef ik betreuren, dat *Nederlanders*, die genoopt mogen worden buiten de grenzen van het vaderland een beter bestaan te zoeken, in stede van naar de *Vereenigde Staten* te trekken, waar zij van *Nederland* zullen vervreemden, niet liever hunnen koers nemen naar onze meer nabij gelegene kolonie *Suriname*, ten einde aldaar van lieverlede een ander *Nederland* te stichten. Inmiddels heb ik voortdurend getracht bij de regering zoowel als bij de natie dat denkbeeld te doen ingang vinden. Het gelukte evenwel niet. Eindelijk zag ik mij in Maart l.l. geleid, een kostelijke afstand van gronden te *Suriname* bij onze regering aan te vragen, ten einde die voor particuliere rekening ter ontvangst van landgenooten te doen ontginnen en gereed maken; op welke aanvraag eene definitive beslissing nog door mij wordt ingewacht.

Nu doet zich, als het ware juist ter snede, de omstandigheid voor, dat een adres aan de Tweede Kamer der Staten Generaal, onderteekend door vier Nederlandsche kolonisten, afkomstig van de mislukte proeven in 1845 aan de *Saramacca* ondernomen, maar thans gevestigd bij *Paramaribo*, in de *Amsterdamsche Courant* van eergisteren is opgenomen; van welk belangrijk adres eenige periodes, die ik u wensch voor te lezen, genoegzaam zullen zijn, om bij u de overtuiging te vestigen (door zoo velen steeds betwijfeld), dat *Suriname* allerbest geschikt is om door *Nederlanders* bevolkt te worden — (*Zie Amsterdamsche Courant van den* 6 *Augustus* 1855.)

Het blijkt dus ten duidelijkste, dat de vestiging van *Nederlanders* te *Suriname* aan weinig bezwaar onderhevig is; doch vooraf dient het noodige te worden bewerkstelligd voor hunne ontvangst, en zulks zou in zoo verre gereed gemaakt moeten wezen, dat de aangekomene, om zich heen ziende en het een en ander gedeeltelijk in orde vindende, moge kunnen zeggen: »Zoo is het wél, nu zal ik mij verder wel redden."

Konde nu de zaak der verhuizing van eenige onzer landgenooten naar *Suriname* goed aangevangen en gestadig voortgezet worden, dan zou daaruit als van zelve voortspruiten, dat zij, in stede van hier te lande zich met hun gezin naauwelijks staande te kunnen houden, te *Suriname*, door het beoefenen van de veeteelt en den landbouw, op de vaderlandsche wijze, allengskens zouden komen tot betere bezittingen, en zij daar welgestelde verbruikers zouden zijn van verschillende producten der Nederlandsche nijverheid, weshalve zij als zoodanig middelijk zouden medewerken tot de bevordering van fabriek- en handwerksnijverheid in *Nederland*, het doel onzer vereeniging.

184505

II. Uittreksel uit het Verslag omtrent den toestand der vereeniging:

Moest ik, Mijne Heeren! het ten vorigen jare uitgebragt verslag eindigen, met de verklaring, dat de Vereeniging niet in leden was toegenomen, het is mij thans ten aangenamen taak U te kunnen melden, dat zich in het afgeloopen vereenigings-jaar twee nieuwe afdeelingen hebben aangesloten, en wel *Dordrecht*, welke thans reeds 31 leden telt, en *Sneek*, waarvan het getal leden tot 22 is opgeklommen, zijnde aanvankelijk eerstgemelde afdeeling opgerigt met 23 en laatstgenoemde met 15 leden.

Wij mogen ons geluk wenschen met deze aanwinst, heeten die afdeelingen (hoewel Sneek tot ons leedwezen niet is vertegenwoordigd) dan ook van harte welkom op onze vierde algemeene vergadering, en blijven de hoop koesteren, dat, hoewel uit den aard der zaak, wegens den korten tijd van haar bestaan, hare werkzaamheden nog niet belangrijk konden zijn, zij alles zullen aanwenden, wat in haar vermogen is, om het groote doel, hetwelk men zich, bij de oprigting der Vereeniging, heeft voorgesteld, te bereiken; want wanneer het hoofdbestuur uit het verslag dier afdeelingen met genoegen mag ontwaren, dat beiden zich reeds onledig houden met de oprigting van, of medewerking aan eene bestaande industrie-school, vermeent het daaruit te mogen besluiten, dat deze hoop niet vruchteloos zal zijn; — door beide afdeelingen toch, zijn reeds prijsvragen uitgeschreven voor knechts en leerlingen van werklieden, zijnde de afdeeling *Sneek* tot het vinden der gelden, voor het bedrag der daarvoor uitgeloofde premiën, grootendeels door de gift van eenen belangstellenden onbekende in staat gesteld.

Het hoofdbestuur wenschte, dat het van alle afdeelingen eene dergelijke getuigenis mogt afleggen; van de bestaande afdeelingen is evenwel *Doetinchem* teruggebleven in het inzenden van het bij de wet voorgeschreven verslag en zulks niettegenstaande de herhaalde aanmaning tot voldoening aan de op haar berustende verpligting, terwijl het uit de rekening en verantwoording van den penningmeester zal blijken, dat deze afdeeling ook niet voldaan heeft aan het voorgeschrevene tot overmaking der contributie aan het hoofdbestuur, waarop een en andermaal, doch tot heden te vergeefs, is aangedrongen; ook bij enkele afdeelingen moest het ontwaren, dat eene zekere laauwheid en onverschilligheid omtrent de bedoelingen der Vereeniging op te merken is, veeleer dan dat men zich in eene gewenschte en noodwendige aansluiting verheugen kan.

Bij de meeste afdeelingen blijft men evenwel voortgaan, om de oogmerken der Vereeniging zooveel mogelijk te bereiken en wordt de industriële opleiding voornamelijk niet uit het oog verloren.

Het hoofdbestuur beschouwt dit als een verblijdend teeken van vooruitgang en niet alleen als een zekere waarborg voor de toekomst van de nog jeugdige arbeiders, maar ook als een der krachtigste middelen tot wering van het pauperisme en de voornaamste stap tot wegneming van de voorliefde tot buitenlandsche producten, dewijl door eene goede industriële opleiding het alleen mogelijk zal zijn bekwame werklieden te vormen en daardoor met het buitenland te kunnen wedijveren, in gestadigen vooruitgang op het gebied der nijverheid.

Uit het vorige verslag is het U gebleken, dat de afdeeling *Zwolle* de eerste was, die de oprigting eener industrie-school mededeelde.

De heer DE MEYER, onderwijzer aan die school, aan wiens ijverige pogingen tot vestiging en voortzetting dier nuttige en veel belovende inrigting, in de beide vorige verslagen den welverdienden lof is toegekend, in den loop van den vorigen zomer naar *Meppel* vertrokken zijnde, is in de daardoor ontstaande vacature voorzien door de benoeming van de HH. Z. W. VAN SCHREVEN en R. HAZELHORST, die elk een gedeelte van het te verstrekken onderwijs op zich genomen hebben, welke heeren zich dan ook, gedurende dezen winter-cursus, met lust, ijver en voorliefde van de hun opgedragen taak hebben gekweten: -- de vorderingen der leerlingen hebben dan ook, blijkens een, op den 9 Maart l.l., gehouden examen, de beste verwachtingen, in aanmerking genomen het te onderwijzen personeel, overtroffen en werden, na afloop van dit examen, de leerlingen verrast door eene uitreiking van premiën aan veertien hunner, die, zoo door naauwgezet bijwonen der lessen, als gemaakte vorderingen, naar het oordeel der commissie, daarvoor in aanmerking konden komen.

Op den 3 October 1854 werd, zoo als te voorzien was, de industrieschool te *Alkmaar*, door den president der afdeeling, met eene toepasselijke aanspraak geopend; — de h.h. DE VRIES, NEDERKOORN en LIEKELES OEBLES werden daarbij definitief tot onderwijzers aangesteld, en het onderwijs voor het eerste studiejaar, in de rekenkunde, stelkunde en natuurkunde, met 46 leerlingen aangevangen, waarvan de meesten nog bovendien onderwijs ontvingen in het teekenen, hetzij op de stads-teekenschool, hetzij in bijzondere lessen.

Bij het gehouden examen, op den 12 April daaraanvolgende, heeft de commissie voor de school, op het advies der onderwijzers, slechts van 23 mogen verklaren, dat zij in staat waren tot een volgend studie-jaar over te gaan, dewijl het gebleken is, dat vele jongens òf de gewone school te vroeg verlaten hadden, òf wel, na dat verlaten, het verkregen onderwijs niet voortzetten noch herhalen en alzoo op dien leeftijd ras vergeten.

Intusschen is het gegeven onderwijs niet nutteloos geweest, en de commissie vertrouwt, in het volgend leersaizoen een zeker getal leerlingen aan te treffen, die met vrucht het verder onderwijs kunnen genieten; trapsgewijze hoopt men te naderen tot het standpunt, dat de industrie-school behoort in te nemen, en naarmate deze school op hare regte waarde wordt geschat, zal het allengs minder ontbreken aan leerlingen, die het geleerde op de lagere scholen hebben onderhouden en lust gevoelen om hunne verstandelijke vermogens te ontwikkelen.

Te *'s Gravenhage* werd de industrie-school mede in October 1854 geopend. — Zijne Majesteit, onzen geëerbiedigden beschermheer, behaagde het, aan de Commissie voor die school, uit Hoogstdeszelfs bijzondere fondsen, eene som van *f* 500 toe te staan en door vele leden der afdeeling, alsmede door vele belangstellende ingezetenen, werden belangrijke bijdragen tot de oprigting daarvan geschonken.

De school wordt bezocht door een tachtigtal leerlingen, waarvan slechts een twaalftal het schoolgeld zelf betalen. Drie onderwijzers zijn daarbij werkzaam, waarvan een voor het theoretisch en twee voor het practisch

onderwijs. De h.h. Commissarissen NIEVERGELD en KAISER, hebben de goedheid, van tijd tot tijd, in de hoogere vakken, onderrigt te geven. De vorderingen van enkele leerlingen zijn inderdaad, in hooge mate, verblijdend, en deskundige personen, die van elders de school met een bezoek vereerden, hebben zich dan ook over hare aanvankelijke werking, op de gunstigste wijze uitgelaten.

Met veel ijver werd door de afdeeling *'s Hertogenbosch* een volledig plan ontworpen eener industrie-school. Toen het echter op de uitvoering aankwam, kon het haar niet gelukken van het gemeente-bestuur te erlangen eene subsidie van *f* 300, voor eenmaal slechts aangevraagd, en zag zij derhalve hare schoone hoop van eene zoo nuttige inrigting te kunnen daarstellen, zoo al niet in rook vervlogen, dan ten minste onbepaald uitgesteld.

Ook door de afdeeling *Amersfoort*, is bij het Gemeentebestuur aanvraag gedaan tot het erlangen eener subsidie, tot het oprigten eener teekenschool, waarop door eenige leden gratis onderwijs zou worden gegeven, wordende het besluit van den gemeenteraad daarop alsnog ingewacht.

Even als het vorige jaar heeft de afdeeling *Leiden*, op hare kosten, op de scholen van het genootschap *Mathesis Scientiarum Genetrix* drie jongelingen geplaatst ter opleiding en bekwaming voor geschikte werklieden.

Uit een en ander zal het U duidelijk blijken, Mijne Heeren! dat, sedert de oprigting der Vereeniging, ook wat de industriële opleiding betreft, belangrijke schreden tot vooruitgang zijn gedaan, en ook in dit opzigt meer en meer de algemeene aandacht op de Vereeniging gevestigd is; door tusschenkomst van het Departement van Binnenlandsche zaken, mogt het hoofdbestuur dan ook van tijd tot tijd, mededeeling ontvangen van datgene, wat betrekking heeft op de fabriek- en handwerks-nijverheid in andere landen, onder anderen van het Beijersche Regierungsblatt, behelzende eenige verordeningen op den arbeid van kinderen in de fabrieken.

Het hoofdbestuur vermeende dit niet onopgemerkt te mogen laten voorbijgaan, en hoewel overtuigd van de moeijelijkheid der taak, om een ontwerp daar te stellen, tot wettelijke regeling van de stoffelijke en zedelijke belangen der werklieden, in verband tot de belangen der fabriekanten zelve, wenschte het evenwel het gevoelen der afdeelingen daaromtrent te vernemen.

Alleen door de afdeeling *Leiden* is daarop rapport uitgebragt en de in dat rapport voorkomende denkbeelden, werden door de leden van het hoofdbestuur zoozeer de aandacht waardig gekeurd, dat besloten werd een afschrift daarvan te zenden aan de regering, ten einde ook van dien kant de aandacht daarop te vestigen en, onder goedkeuring der afdeeling, het rapport, in zijn geheel, in de Stoompost te doen plaatsen.

Tot heden wordt darrop nog het besluit der afdeeling ingewacht, zoodat aan het voornemen, tot openbaarmaking daarvan, nog geen gevolg is kunnen worden gegeven.

De meeste afdeelingen hebben, even als vroeger, verschillende prijsvragen uitgeschreven, hetwelk bij de eene tot meer, bij de andere tot minder gunstige uitkomsten heeft geleid, en waarvan de vermelding alleen

hier zal voldoende zijn, zonder daarover verder in bijzonderheden uit te weiden, ten einde dit verslag niet al te zeer uit te breiden.

Onder de verdere middelen, welke door de afdeelingen zijn aangewend, om de belangstelling in de Vereeniging op te wekken, verdient vermelding de oprigting eener leesbibliotheek te *Alkmaar*, die in het afgeloopen jaar is tot stand gekomen, en waardoor de leden in de gelegenheid zijn gesteld, om, door het lezen van goede en degelijke werken, vele kundigheden aan te leeren, die op hun beroep of bedrijf betrekking hebben.

Ook te *'s Gravenhage* houdt men zich thans sedert bijna een jaar bezig met de oprigting eener leesinrigting voor industriëlen.

Nadat het bestuur daartoe een voorloopig voorstel gedaan had, werd de zaak in handen gesteld eener commissie.

Het rapport van deze Commissie lokte belangrijke beraadslagingen uit, doch openbaarde tevens een groot verschil van gevoelen, omtrent de aan te nemen grondslagen. Zij werd toen verzocht, de zaak nogmaals in overweging te nemen, met dat gevolg, dat zij een tweede rapport uitbragt, hetgeen leidde tot aanneming der door haar voorgestelde beginselen, en tot magtiging om in overleg te treden met andere vereenigingen, ten einde de uitvoering op zoo uitgebreid mogelijke schaal te beproeven.

Het vermelde in het verslag der afdeeling *Zwolle*, betrekkelijk het benoemen eener Commissie, tot beraming van maatregelen, om den toestand van den bij schoften arbeidenden handwerksman te verbeteren, heeft zeer de aandacht van het hoofdbestuur getrokken, en gaarne zal het hoofdbestuur te zijner tijd, het verslag dier Commissie te gemoet zien, ten einde ook andere afdeelingen daarop te kunnen opmerkzaam maken.

In alle afdeelingen werden de vergaderingen geregeld gehouden, ofschoon de opkomst der leden tot dezelve, bij sommigen, te wenschen overliet.

Te *Alkmaar*, *Delft*, *'s Gravenhage*, *Leerdam*, *Leeuwarden* en *Leiden* werden dezelve afgewisseld door het houden van belangrijke voorlezingen, door platen en afbeeldingen, zoowel als door vormen en monsters, opgehelderd en verklaard.

Waren alzoo de afdeelingen werkzaam ten nutte der Vereeniging, ook de vergaderingen des hoofdbestuurs waren geheel gewijd aan hare belangen, zoowel als aan de algemeene belangen der fabriek- en handwerksnijverheid.

De afloop der plaats gehad hebbende tentoonstelling te *New York*, moest, uit aanmerking der bemoeijingen, welke het hoofdbestuur zich daartoe had getroost, de voortdurende aandacht van dat bestuur blijven wekken.

Het is U bekend, dat het hoofdbestuur al het mogelijke heeft in het werk gesteld, om de industrielen aan te moedigen, om door ruime en waardige inzendingen te toonen, dat *Nederland*, wat deszelfs industrie betreft, nog niet geheel voor andere volken behoeft achter te staan, en dat die pogingen dan ook met eenen gunstigen uitslag zijn bekroond geworden.

Ten aanzien der invoering van gedrag- en bekwaamheidsboekjes voor de werklieden, is de vereeniging nog op hetzelfde standpunt des vorigen jaars.

De invoering daarvan schijnt bij verschillende afdeelingen weinig bijval te ondervinden, blijkende dit niet alleen uit de omstandigheid, dat in den loop van het geëindigde vereenigingsjaar geene aanvragen tot het bekomen daarvan bij het Hoofdbestuur zijn ingekomen, maar ook wordt, ten aanzien van dit punt, door eene der nieuw opgerigte afdeelingen het navolgende vermeld:

» Het invoeren van gedrag- en bekwaamheidsboekjas vindt, ook zoowel » hier als elders, vele bezwaren. De weinige onzer leden, die daarvan » gebruik zouden kunnen maken, zijn er zoo bepaald tegen, dat, wanneer » men hun deze verpligting nader wilde opdringen, dit welligt ten gevolge » zou hebben, dat zij voor hun lidmaatschap bedankten, zoodat wij de » vrijheid nemen, het Hoofdbestuur in bedenking te geven, of het niet » raadzaam zou zijn, hierop niet verder aan te dringen."

Uit het artikel, daaromtrent in het nieuwe ontwerp van wet voorgesteld, is de invoering dier boekjes, hoewel niet zoo bepaald tot verpligting gesteld, evenwel niet uit het oog verloren, en het Hoofdbestuur vermeent nogmaals de afdeelingen ten dringendste te moeten aanbevelen, deze zaak ernstig ter harte te nemen, opdat het eenmaal in staat gesteld zij, eene mildere uitvoering te kunnen geven aan de bepalingen der wet, omtrent het uitreiken van vereerende getuigschriften of andere blijken van onderscheiding, afhankelijk gesteld van de aanteekeningen, in genoemde boekjes voorkomende, en op welke bepalingen het Hoofdbestuur vermeent de aandacht der afdeelingen te moeten vestigen, opdat het in de volgende algemeene vergadering zich in staat gesteld zie, daartoe eene voordragt te kunnen doen.

Het is U, Mijne Heeren! bekend, dat in de algemeene vergadering des vorigen jaars besloten is, geen nieuwe jaargang van het tijdschrift der vereeniging uit te geven.

Ten einde te voorzien in de leemte, hierdoor veroorzaakt, ontving het Hoofdbestuur het aanbod van den heer J. H. MULLER, Civiel Ingenieur te *Kruiningen* als mede-eigenaar van het weekblad *de Nederlandsche Stoompost*, om genoemd blad te doen strekken ter vervanging van het vervallen tijdschrift, en daarin wekelijks *gratis* een deel in te ruimen voor stukken, van de vereeniging te ontvangen.

Het Hoofdbestuur meende dit aanbod niet te mogen weigeren, en bragt zulks ter kennis van al de leden der vereeniging, met uitnoodiging, om, zooveel mogelijk, het hunne te willen toebrengen, tot het leveren van ruime bijdragen, betrekking hebbende op fabriek- en handwerksnijverheid, alzoo het doel der vereeniging, ook in dit opzigt, zooveel in hen is, te bevorderen, en daardoor tot hare zoo zeer gewenschte uitbreiding krachtig mede te werken.

Tot heden is echter door de leden daaraan nog weinig gevolg gegeven, en vermeent het hoofdbestuur deze zaak nogmaals onder de aandacht der afdeelingen te moeten brengen, opdat een volgend jaar de blijken drage, dat vele leden, ook in dit opzigt, ten nutte der Vereeniging zijn werkzaam geweest.

Het Hoofdbestuur vermeent verder niet met stilzwijgen te moeten voor-

bijgaan, de beweegredenen, die aanleiding hebben gegeven tot het uitvaardigen der circulaire, betrekkelijk het veranderen van den betaaldag der werklieden; — het dienaangaande vermelde in het verslag der algemeene vergadering des vorigen jaars, heeft, naar het schijnt, het hoofdbestuur der Nederlandsche Vereeniging tot afschaffing van den sterken drank aanleiding gegeven, het verzoek tot ons te rigten, om dien maatregel, allerwege waar afdeelingen gevestigd zijn, in te voeren.

Het Hoofdbestuur heeft zich met het beginsel daarvan wel kunnen vereenigen, en getracht het gevoelen der afdeelingen daaromtrent in te winnen; alleen de afdeeling *Leiden* komt hierin de verdienste toe, daarover rapport te hebben uitgebragt, hetwelk, hoewel het hoofdbestuur zich niet geheel met de strekking daarvan konde vereenigen, evenwel belangrijk genoeg voorkwam, om, onder toezending van een afschrift daarvan aan de regering, tevens het voorstel te doen, alle middelen aan te wenden, welke zij in de magt heeft, om het fabriekaat der bieren te bevorderen en dit te ontheffen van de bepalingen, welke hetzelve in den weg staan, om meer algemeen als volksdrank voor de nijvere klasse te kunnen worden gebezigd, waarop het hoofdbestuur het berigt ontving, dat de Minister van Financien, gaarne, voor zooverre zijne roeping als hoofd van dat departement toelaat, de goede bedoelingen der Vereeniging zal in de hand werken, en dat de voorgestelde maatregel hoezeer voor het oogenblik nog geen punt van overweging kunnende uitmaken, welligt later in aanmerking zal kunnen komen.

Het Hoofdbestuur vertrouwt, Mijne Heeren! dat dit verslag U al wederom de blijken zal opleveren, dat de Vereeniging niet vruchteloos werkzaam was, en op den ingeslagen weg met moed voortgaande, willen wij hopen, dat de nu nog jeugdige spruit opgroeije tot eenen krachtigen boom, die, mogt het zijn, in eene niet te ver verwijderde toekomst, rijke vruchten zal dragen.

Zal dit doel evenwel bereikt worden, dan is eene meer algemeene uitbreiding der Vereeniging noodzakelijk, en daartoe mede te werken zij de roeping van allen, die als leden tot haar zijn toegetreden, want, — men vergete het niet, — slechts door aanhoudende en vereenigde pogingen kan die uitbreiding bevorderd worden, en daardoor alleen zullen wij eenmaal, voor ons zelven, de streelende voldoening smaken, ook iets te hebben bijgedragen tot bevordering der fabriek- en handwerksnijverheid in ons dierbaar Vaderland.

F.

LIJST

DER

GEWONE EN BUITENGEWONE LEDEN

VAN DE

ALGEMEENE VEREENIGING TEGEN HET PAUPERISME BIJ DE ARBEIDENDE KLASSEN VAN DEN MINDER GEGOEDEN STAND.

I. Gewone Leden.

Commissie tot Winter-Werkverschaffing, *Aduard.*
Spaarkas voor ziekte en dood, *idem.*
Commissie voor de Naai- en Breischolen, *Beerta.*
Hulpkas voor Armoede, *Delfzijl.*
Vereening tot Plaatselijk Nut, *Hoogezand* en *Sappemeer.*
Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Handwerksnijverheid, *'s Gravenhage.*
Vrouwen-Vereeniging, *Groningen.*
Spaarkas, *idem.*
Vereeniging tot afschaffing van Sterken Drank, *idem.*
Commissie ter bevordering van het schoolgaan van minvermogende kinderen, *idem.*
Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen, *idem.*
Hulpkas voor behoeftige Israëliten, *idem.*
Werkhuis van het Algemeen Diakengezelschap der Ned. Hervormde Gemeente, *idem.*
Bestuur der Armenwoningen van hetzelfde Gezelschap, *idem.*
Permanente Commissie tot Werkverschaffing van hetzelfde Gezelschap, *idem.*
Vereeniging voor dienstboden, *idem.*
Algemeen Armengesticht, *Grijpskerk.*
Genootschap tot verschaffing van Werk, *idem.*
Commissie voor Naai- en Breischolen, *idem.*
De hoofdcommissie der vereenigingen tot werkverschaffing in de gemeenten *Leek* en *Nietap*, verdeeld in de volgende afdeelingen:
De vereeniging tot Werkverschaffing, te *Leek.*
» » » *Midwolde.*
» » » *Lettelbert.*
» » » *Oostwolde.*
» » » *Enumatil.*
» » » *Zevenhuizen.*
» » » *Tolbert.*
» » » *Nietap.*
Vereeniging tot hulp voor vlijtige armoede, *Marum.*
Vereeniging van Nijverheid en Werkverschaffing, *Muntendam.*
Genootschap om door handenarbeid levensonderhoud te verschaffen aan de minvermogende volksklasse, *Noordhorn.*

Vereeniging tot werkverschaffing, *Opende.*
Commissie van Nijverheid, *Oude Pekela.*
Spaarbank, *idem.*
Genootschap ter bevordering van Nijverheid, *Onderdendam.*
Inrigting van Tuinbouw, *Uithuizen.*
Spaarbank, *idem.*
Een-cents-daags-Maatschappij, *Stadskanaal.*
Werkinrigting, *Zevenhuizen.*
Vereeniging tot wering van Armoede te *Zierikzee.*
Afdeeling *Appingedam* van het genootschap ter bevordering van Nijverheid, gevestigd te Onderdendam
Vereeniging van Christelijke liefdadigheid te *Nieuw-Beerta.*
Commissie tot bevordering van Nijverheid en Vlasbouw te *Aduard.*
Vereeniging tot bevordering der belangen van Landbouw en Nijverheid te *Oostwold.*
Vereeniging voor Tuinbouw te *Oude Pekela*
Spaarbank voor mingegoeden te *Nieuwe Pekela.*
Inrigting om aan minvermogenden op eene voordeelige wijze turf te verschaffen, te *Uithuizen.*
Vereeniging tot Plaatselijk Nut te *Zaandam.*
Werkhuis te *Noordbroek.*
Vereeniging voor Werkverschaffing, te *Saaxum.*

II. Buitengewone Leden.

Z. K. H. WILLEM FREDERIK KAREL, *Prins der Nederlanden* (voor 10 aandeelen).
S. Blaupot ten Cate, *Groningen.*
Ds. D. Terpstra, *Opende.*
Dr. L. Ali Cohen, *Groningen.*
Mr. W. de Sitter, *idem.*
T. Borgesius, *Oude Pekela.*
J. Post, *Groningen.*
Ds. K. Hofkamp, *Nuis.*
J. J Borst, *Delfzijl.*
E. H. Roggenkamp, *idem.*
T. Hofkamp, *Groningen.*
Ds. Nanninga Uiterdijk, *den Ham* (*Aduard*).
J. F. Obbes, *Muntendam.*
K. Trox, *Groningen.*
W. J. Roelfsema, *idem.*
Prof. P. Hofstede de Groot, *idem.*
Prof. H. W. Tydeman, *Leiden.*
Ds. R. M. Wijbeling, *Engelbert.*
Wed. J. D. Romkes, *Hoogezand.*
S. J. van der Goot, *Sappemeer.*
P. S. Barghoorn, *Groningen.*
Mevr. de Wed. de Sitter, geb. van Limburg Stirum, *idem.*

U. G. Schilthuis, Jz., *idem.*
P. Dijksterhuis, qq. *Grijpskerk.*
D. van Houten, *Groningen.*
H. Brandt, *Amsterdam.*
Mr. G. W. H. Baron van Imhoff, *Groni*
Jhr. Mr. M. A. de Savornin Lohman, *i*
A. van Calcar, *idem.*
Jhr. U. W. Lewe van Nijenstein, *idem.*
Mr. D. R. Wijckerheld Bisdom, *idem.*
J. D. Vissering, *de Punt.*
M. Hesselink, *Groningen.*
G. Meinesz, *idem.*
F. Warmolts, *idem.*
Jhr. Mr. J. D. F. d'Aulnis de Bourouill
Mr. P. W. van Heijningen Bosch, *idem*
Mevr. F. A. Baart de la Faille, Wed. d
Mevr. G. A. L. van der Merwede, Wed
Mevr. Douairière van Imhoff, geb. Sloe
G. Wouters, *idem.*
W. Wouters, *idem.*
Freule A. M. L. d'Aulnis de Bourouill,
Mr. E. J. Offerhaus, *idem.*
Het Dep. Loppersum (Ds. W. J. Wiche
De Comm. ter bev. voor 't Schoolgaan
Groningen.
Prof. W. Muurling, *idem.*
Mr. A. F. Wichers, *idem.*
J. G. Heeres, *Oude Pekela.*
Ds. C. P. de Groot, voor het Dorp *Sur*
De Vereeniging tot bevord. van welv. d
De Vereeniging tot hulp voor vlijtige ar
De Vereeniging tot hulp voor vlijtige ar
R. Bosma, *Grootegast.*
Mr. D. Roessingh, *idem.*
J. Havinga, *idem.*
S. A. Graslander, *idem.*
De Vereeniging tot hulp van vlijtige ar
F. Rinsma, *Groningen.*
H. J. Limborgh, *idem.*
D. de Groot, *idem.*
Ds. M. A. Amshoff, *idem.*
Ds. W. Gerhards, *idem.*
G. E. Wildeboer, *Hoogezand.*
A. Barends, *idem.*
Ds. C. P. de Groot, *Surhuisterveen.*
Dr. A. S. Hoitsema, *Groningen.*
W. R. Kroninga Zuidema (voor de Vere
Nieuw-Beerta.

INHOUD.

ALGEMEENE VERGADERING VAN DEN 13 JUNIJ 1856.

Blz.

1. VERZONDENE STUKKEN, ENZ. ..... 2.
2. Mr. W. de Sitter, VERSLAG nopens het Tweede Congres van het Armwezen ..... 3.
3. J. Post, VERSLAG nopens de zaak der Konijnenteelt ..... 6.
4. Mr. W. de Sitter, RAPPORT nopens de zaak van het zeepsop 8.
5. Dr. L. Ali Cohen, „ „ „ „ „ „ invoeren van een nieuwen zijdeworm enz ..... 11.
6. Dr. L. Ali Cohen, Rapport nopens de zaak van het verzamelen der dennennaalden ..... 14.
7. IN VORIGE VERGADERINGEN VERHANDELDE, MAAR NOG ONAFGEDANE ZAKEN:
   a. Verpligt schoolonderwijs ..... 15.
   b. Nijverheidsscholen ..... 18.
   c. Bewaarscholen ..... 18.
   d. Openbare Gezondheid ..... 18.
   e. Koepokinenting ..... 20.
   f. Belasting op de vrouwelijke dienstboden ..... 21.
   g. Landverhuizing ..... 22.
   h. Amerikaansch vleesch ..... 24.
   i. Verloren gaan van stoffen, die behouden kunnen worden, enz. 26.
   k. Maïsmeel en broodfabrijken ..... 27.
8. INTERNATIONAAL CONGRES VAN WELDADIGHEID TE BRUSSEL .... 29.
9. VOORSTELLEN en Mededeelingen der leden:
   a. Over het traag opkomen ter dezer vergadering ..... 30.
   b. „ „ opleiden van jongens voor de scheepvaart ..... 31.
10. VERKIEZING van leden des Bestuurs ..... 32.

I. BIJLAGEN:
   a. Adres aan de Tweede Kamer der Staten Generaal ..... 33.
   b. Rekening en Verantwoording van den Penningmeester ..... 36.
   c. Verslagen van gewone leden der Alg. Vereeniging ..... 37.
   d. Huishoudelijke toestand der arbeidende klassen ..... 75.
   e. Vereeniging ter bevordering van Nijverheid ..... 77.
   f. Lijst van de leden der Alg. Vereeniging ..... 86.

EN.

Algemeene lassen van den

gen.

Aldus gearre

THE N
PUBLI
ASTOR
TILDEN

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

THE
PUBL
ASTO
TILDE

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS